This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Celt 2339.1.45

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

niaṁ

Dollard
Forbaḋ Éiliṁ
Tiġ an Ċló
Baile-Áṫa-Cliaṫ

Niaṁ

Ó'n Aṫair
Peadar Ua Laoġaire,
Canónaċ, S.P.

Baile-Áṫa-Cliaṫ:
Muintir na Leaḃar Gaeḋilge,
6 Sráid d'Olier.

1907.

~~Celt 2339.1.45~~

Celt 2339.1.45
V

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
NOV 29 1967

Fógartar gaċ ceart ar cosnaṁ.

HARVARD UNIVERSITY
LIBRARY
AUG 06 1985

AN CLÁR.

LEAḂAR A H-AON.

Caibidiol.		Leaṫanaċ.
I.	Imirt Anama.	7
II.	Taḋg agus Aṁlaoiḃ.	10
III.	Inntinn Ḃriain.	16
IV.	Ó Ḃealaċ Leaċta go Gleann Máma.	19
V.	Creideaṁ 'á ġlacaḋ.	24
VI.	Aḋḃar an tSagairt.	28
VII.	An Legáid.	31
VIII.	An Borsa.	36
IX.	"Is éagsaṁlaċ na daoine iad!"	42
X.	Dúlainn Óg.	48
XI.	Ceann Leóin.	52
XII.	Diaḃal Coiṁdeaċta.	59
XIII.	Fágtar fúm-sa féin é.	65
XIV.	Giollaí Turais.	71
XV.	Fir Éirean.	77
XVI.	Fear na gCos.	85
XVII.	"Bíoḋ ciall agat."	89
XVIII.	Ráflai.	96
XIX.	Cogarnaċ.	99
XX.	Biteaṁntas.	106
XXI.	Droċ Aṁras.	108

LEAḂAR A DÓ.

Caibidiol.		Leaṫanaċ.
I.	Cíos an Árdriġ.	116
II.	Mearḃall Aigne.	120
III.	"Lady dost thou not fear to stray?"	126
IV.	Uisge-fé-ṫalaṁ.	131
V.	Púicíní.	137
VI.	Ḋá Aṁlaoiḃ?	144
VII.	An tSíḋe Gaoiṫe.	150

Caibidiol. Leaṫanaċ.
VIII. Beirt Droċ Ḃuaċaili. - - 157
IX. Marbuġaḋ le Soilbreas. - - 163
X. Fuasgailt. - - - 169
XI. Cuaird Ríġ. - - - 176
XII. Caradas ag fás a' Fuaṫ. - - 182
XIII. Ciúnas roim Ṫoirtniġ. - - 188
XIV. Ċongnaṁ do'n Ċongnaṁ. - - 193
XV. Buille fé tuairim; nó, Fuadar na feadar. 199
XVI. Cóṁaċt Luibneaċa. - - - 204
XVII. Fód an Ḃáis do ṡeasaṁ. - - 212
XVIII. Sguab-ḃuille Ċlaiḋeaṁ. - - 218
XIX. Cluiċe ficille, agus Poll i gcrann. - 224
XX. Ríġ Laiġean. - - - 230

LEAḂAR A TRÍ.

Caibidiol. Leaṫanaċ.
I. Cor i n-aġaiḋ an Ċaim. - - 234
II. Breall ar an bfeall. - - 242
III. An dá Lonán. - - - 249
IV. Ospac i n-Inis Cataiġ. - - 256
V. Míċeál Ruaḋ. - - - 262
VI. Éigean ar Ríġeaċt na bFlaṫas. - 270
VII. Connla. - - - - 277
VIII. Geallta do Ḃeirt. - - - 283
IX. Cad a tiocfaiḋ as? - - - 290
X. Osgailt súl do Ṡitric. - - 297
XI. Fuadar agus flosg agus siodam. - 303
XII. Daoine ciallmara ag feuċaint rómp aamaċ. 310
XIII. Rosg Caṫa Ḃriain. - - - 316
XIV. An Caṫ. - - - - 322
XV. An t-Ár-ṁáġ. - - - 333
XVI. I ndiaiġ an Ċaṫa. - - - 340
XVII. "Na mílte ologón." - - 347
XVIII. An Gaṫ Gréine céadna. - - 353

NIAṀ.

LEAḂAR A H-AON.

CAIBIDIOL I.

IMIRT ANAMA.

Sa ḃliain d' aois an Tiġearna naoi gcéad ceiṫre fiċid a ceaṫair do ṫóg Brian Bóraṁa Luimneaċ ó-s na Loċlanaiġ. Do loisg sé an ċaṫair, agus an méid des na Loċlanaiġ nár marḃuiġeaḋ agus nár tógaḋ 'n-a bprísúnaċaiḃ, b'éigean dóiḃ teiṫeaḋ le n-a n-anam as an áit. Ċuaiḋ cuid acu síos go h-Inis Caṫaiġ. Ḃí seilḃ ag Loċlanaiġ i n-Inis Caṫaiġ an uair sin agus ar feaḋ mórán aimsire roimis sin. Ḃíodar tar éis na manaċ a ḋíbirt as an oileán agus iad féin do ḋaingniuġaḋ ann, agus ḃí an áit caoṫaṁail eiḃsáideaċ eacraċ acu, láṁ le faraige agus láṁ le tír. An soċar agus an saiḋḃreas a ḃeiridís leó as an dtír mór-timpal, le goid agus le fuadaċ agus le creaċaḋ, ċoimeádaidís ar an oileán é go dtí go dtagaḋ na loingeas agus go bféadaidís é ċur soir abaile nó é ḋíol, nó é ṁalairtiuġaḋ ar ḃia nó ar éadaċ nó ar arm, nó ar pé neiṫe eile a ḃíoḋ ag teastuḃáil uaṫa.

Nuair a ṫáinig an luċt teiṫe anuas ó Luimneaċ agus nuair a ḋ'innseadar do Loċlanaiġ Inse Caṫaiġ cad a ḃí déanta ag Brian, go raiḃ an ċaṫair 'n-a luaiṫriġ agus a raiḃ de ḋaoine inti marḃ nó tógṫa nó imṫiġṫe gan tuairisg, socaruiġdar go léir ar an oileán do ċur i dtreó ċosanta ċóṁ maiṫ agus dob' féidir é, agus ar iad féin a ċosaint go h-imirt anama. Ṫáinig triúr curai anuas ó'n gcaṫair i n-aonḟeaċt leis an luċt ceiṫe. Ioṁar agus Aṁlaoiḃ agus Duiḃġean an triúr san.

Ċuireadar an t-oileán i dtreó ċosanta. Níor ḃ'ḟada go raiḃ Ḃrian anuas 'n-a ndiaiġ. Do ḃris sé féin agus a ṡluaġ isteaċ ċúċa ar an oileán. Do troideaḋ go dian ó gaċ taoḃ. Imirt anama dáiríriḃ ab eaḋ é dos na Loċlanaiġ. Do ḃriseaḋ agus do ḃrúġaḋ agus do buaḋaḋ orta. Do tuiteadar 'n-a gcéadtaiḃ. Do ḟágaḋ a ḃforṁór marḃ ar an oileán agus do tógaḋ an triúr, Ioṁar agus Aṁlaoiḃ agus Duiḃġean. D'ḟág san Luimneaċ agus oileán Inse Caṫaiġ folaṁ ó Loċlanaċaiḃ, agus gan aon tsúil go dtiucfaḋ a ṫuille acu ċun na h-áite sin, an faid a ḃéaḋ Ḃrian beó pé 'n-Éirinn é.

Nuair a tuigeaḋ an niḋ sin ṫáiniġ na manaiġ ċun an oileáin airis. Ṫáiniġ duine ana naoṁṫa n-ar ḃ' ainim dó Colla, agus ḃí sé i n' Abb ar an mainistir, agus ċuir sé gaċ gnó Creidiṁ ar siúḃal airís ann, fé ċomairce Ṡeanáin naoṁṫa. Na manaiġ agus na sagairt a díḃir na Loċlanaiġ as an áit tánadar airís, an méid a ḃí beó acu, agus do luiġdar isteaċ sa n-obair ḃeannuiġṫe mar ba ġnáṫ roimis sin. Ḃí gaċ aon rud loitiṫe ḃriste sgartálta i ndiaiġ na Loċlanaċ. Do dein Colla na h-áiteana a ḃí beannuiġṫe do ċoisreacan airís, agus do ċuir Ḃrian ċuige sios aḋmad agus cloċa agus aol agus saoir agus luċt ceárd, agus gaċ aon ċóir a ḃí riaċtanaċ ċun gaċ díoḃála d'ár dein na Loċlanaiġ do leiġeas, agus ċun gaċ ar ḃriseadar do deisiuġaḋ, i dtreó, ar ball, go raiḃ an áit níos fearr agus níos uaisle agus níos órnáidiġe agus níos oireaṁnaiġe ċun gnóṫai Creidiṁ agus ċun onóra taḃairt do Ḋia ann, 'ná mar a ḃí sé, a déarfaḋ duine, sar a dtáiniġ aon Loċlanaċ riaṁ isteaċ ann.

Fé mar a ḃí na manaiġ ag teaċt tar n-ais ann ḃí na daoine, sa ċóṁarsanaċt mór-ṫimpal, ċóṁ fada siar le Léim

Ċúċulainn agus ċóṁ fada ó ṫuaiḋ le Cill Caoi, ag cur arḃair agus éadaiġ agus aḋḃar teine, agus neiṫe de'n tsórd san, isteaċ ċúċa ar an oileán. Do ċuir Ḃrian féin ċúċa a lán neiṫe a ḃí ag teastuḃáil uaṫa agus nár ḃ' féidir dóiḃ a ḋ'fáġail ó-s na daoine. Ċuir sé ċúċa, mar ḃarra ar gaċ bronntanas eile, cailís óir a ḃí tar éis teaċt ċuige féin ó'n Róiṁ, ó'n bPápa, 'ġá ċur i n-iúil dó cad é an buiḋeaċas a ḃí ag an bPápa air mar ġeall ar a ṁór-ġníoṁarṫa i gcoinniḃ na Loċlanaċ, i gcoinniḃ naṁad an Ċreidiṁ. Ḃa ṁór ab fiú an ċailís sin. Ór ar fad ab eaḋ í, agus ḃí sí téagarṫa, trom, agus má ba ṁór ab fiú an méid óir a ḃí inti, ba ṁó 'ná san ab fiú an gréas ornáide a ḃí geárṫa uirti, ċóṁ h-ealaḋanta agus ċóṁ ceárdaṁail agus ċóṁ greanta. Aċ ḃí niḋ uirti a ḃí niba daoire go mór 'ná an t-ór agus an ornáid i n-aonfeaċt. Ḃí ag bun an ċupáin uirti, mór-ṫimpal, sa n-áit 'n-a raiḃ an cupán suiḋte ar an gcois, crios de ċloċaiḃ lóġṁara go raiḃ, ba ḋóiċ leat, fuasgailt mic ríġ a' braiġdinear ins gaċ cloċ díoḃ. Ṫug Ḃrian an ċailís sin do Ċolla agus do ṁainistir Inse Caṫaiġ, i n-onóir do Ḋia agus do Ṡeanán naoṁṫa, agus ba ṁór ag Colla agus ag na manaiġ go léir, agus ag cléir na tíre go léir sa timpal, an ċailís sin, agus ba ṁór é a mbuiḋeaċas ar Ḃrian d'á ḃár.

Ċóṁ luaṫ agus ḃí na manaiġ tagaiṫe táinig na micléiġinn. Ċóṁ luaṫ agus táinig na micléiġinn do cuireaḋ na sgoileana ar siúḃal.

Nuair a táinig na Loċlanaiġ níor fágadar aon niḋ i ḃfuirm leaḃair, d'ár táinig sé n-a súiliḃ, gan cur sa teine nó sa n-uisge, agus ba ṁar a ċéile do leaḃraiḃ na h-aimsire sin teine nó uisge, mar is ar ċroicean a déintí an sgríḃinn agus do ḃaineaḋ an t-uisge an sgríḃinn de'n ċroicean ċóṁ luaṫ agus do fliuċtí é. Aċ níor ḃ' fada go raiḃ leaḃair a ndóṫin airís acu, mar, an ṁuintir a ḃí ag teaċt do ṫugadar leaḃair leó ar iasaċt agus ansan do sgríoḃadar macsaṁla, a ndóṫin díoḃ, sar ar ċuireadar aḃaile na h-iasaċtaí.

Níor ḃ' fada gur leaṫ an sgéal ar fuid na h-Éirean go raiḃ na sgoileana ar siúḃal airís i n-Inis Caṫaiġ. Táinig na h-ógánaiġ ó gaċ aon páirt d'Éirinn ċun na sgoluiġeaċta d'ḟáġail. Ḃí ainim Ċolla i mbéalaiḃ daoine ar fuid na h-Éirean, agus lasmuiċ d'oileán na h-Éirean, le méid an eóluis a ḃí aige agus le doiṁneaċt a ṫuisgiona agus le feaḃas an teagaisg a ṫugaḋ sé dos na h-ógánaiġ. Ba ġearr go raiḃ na h-ógánaiġ ag teaċt anall ó'n oileán ar a dtugtar Sasana anois, agus adtuaiḋ ó Alḃain, agus andeas ó'n ḃFrainc agus ó'n Almáinn. Clann na ríġte agus na n-uasal iriad a ṫagaḋ. Do ġeiḃdís sgoluiġeaċt agus bia agus deoċ agus díon, agus gaċ coimeád suas eile a ṫeastuiġeaḋ uaṫa, saor i n-aisge, gan aon tsaġas dioluiġeaċta, i sgolaiḃ na h-Éirean an uair sin. Níor ḃ' aon ionġnaḋ go dtaġaidís 'n-a gcéadtaiḃ agus 'n-a míltiḃ.

CAIḂIDIOL II.

TAḊG AGUS AṀLAOIḂ.

Timpal na h-aimsire sin ḃí cuid des na Loċlanaiġ féin ag tusnuġaḋ ar an gCreideaṁ a ġlacaḋ, go mór mór, an ċuid acu a ḃí tar éis cur fúṫa i n-Éirinn agus cóṁnuiġe a ḋéanaṁ dóiḃ féin ann, agus tar éis cleaṁnaisí ḋéanaṁ le mnáiḃ Éireanaċa. D'eiriġ an cóṁngas, agus ansan an gaol, idir iad féin agus na cóṁarsain a ḃí 'n-a dtimpal. As san amaċ do ṫusnuiġdar ar nósaiḃ na h-Éirean do ġlacaḋ. Ċuaiḋ eólus ar an gCreideaṁ i ḃfeiḋm orṫa i ndiaiġ ar ndiaiġ, agus tusnuiġdar ar an gCreideaṁ do glacaḋ. Ċun iad féin d'ollaṁuġaḋ i gceart i gcóir an Ċreidiṁ tusnuiġdar ar ḋul isteaċ ins na sgoileanaiḃ ċoṁ maiṫ le cáċ, agus rud a ċuirean iongnaḋ anois ar ḋaoine ná tuigean i gceart an ṁór-aigne atá sa n-Éireanaċ, ḃí fáilte rompa ins na sgoileanaiḃ ċoṁ maiṫ agus a ḃí roim cáċ.

Lá, agus an obair ar siúḃal i sgoilaiḃ na mainistreaċ, ṫáinig óganaċ uasal ċun an oileáin. Ḃí folt fionn air, ag tuitim go trom anuas ar a ġuailliḃ agus ar a slinneánaiḃ. Ḃí clóca, nó brat, aniar ar a slinneánaiḃ mar ba ċeart a ḃeiṫ ar ṁac riġ, agus ḃí sé rioga 'n-a ċruiṫ agus 'n-a ṗearsain. Go mór mór, ḃí an súil rioga ag taiṫneaṁ 'n-a ċeann, súil iona raiḃ fior uaisleaċt, gan uaḃar, úṁluiġeaċt gan ċeann-isleaċt, firinne aigne gan noċtaḋ aigne. Ṫáinig sé go dorus na mainistreaċ. Ṫáinig an dóirseóir ċuige.

"D'oirfeaḋ dom, le d'toil, an t-Abb a ḋ' ḟeisgint," ar seisean leis an ndóirseóir.

"Tá go maiṫ, a riġ," arsa'n dóirseóir. "Buail mar seo, le d'toil."

Do rugaḋ i láṫair Ċolla é.

"Cad é seo atá uait, a ṁic ?" arsa'n t-Abb leis.

"Tá, a Aṫair," ar seisean, "gur ṁaiṫ liom, dá mb' é do toil é, raint aimsire ċaiteaṁ sa ṁainistir seo ag déanaṁ fogluma."

"Cé h-é tu, le d' toil ?" arsa'n t-Abb.

"Taḋg ua Cealla is ainim dom, a Aṫair," arsa'n t-óganaċ, "agus aduaiḋ ó Uiḃ Máine do ṫánag."

"Airiú," arsa'n t-Abb, "an mac do Ṫaḋg Ṁór ua Ċealla tu !"

"Iseaḋ, a Aṫair," arsa'n t-óganaċ.

Do cuireaḋ isteaċ láiṫreaċ é sa sgoil a ḃí oireaṁnaċ dó.

Ḃí an Taḋg ua Cealla san oċt mbliana déag d' aois an uair sin.

Cúpla lá i ndiaiġ an lae a ṫáinig Taḋg ua Cealla ṫáinig óganaċ eile isteaċ sa ṁainistir. Loċlanaċ ab eaḋ é, agus ba léir gur ṁac ríġ é. Ḃí folt gruaige air a ḃí ċóṁ duḃ le gual, agus ḃí a ċroicean ċóṁ geal leis an sneaċta. Ḃí luisne ċroíḋreac 'n-a ḋá leacain, agus ḃí gealġáire 'n-a ḋá ṡúil agus 'n-a ḃéal i dtreó go raiḃ báiġ ag gaċ aoinne leis ar an gcéad aṁarc.

Do tugaḋ i láṫair Ċolla é.

“Cad é an ainim atá ort-sa, a mic?” arsa Colla leis, “agus cá mbíon cóṁnuiġe ort nuair a ḃíon tú sa ḃaile?”

“Loċlanaċ iseaḋ mé, a Aṫair,” arsa'n t-óganaċ, “agus Aṁlaoiḃ is ainim dom. Aṁlaoiḃ Óg a tugtar orm, mar Aṁlaoiḃ is ainim dom' aṫair leis. Ṫánag anso ċun sgoluiġeaċta d'ḟáġail, mar deir gaċ aoinne gur anso atá an sgoluiġeaċt is fearr le fáġail.”

“Tá go maiṫ,” arsa'n t-Abb. “Is dóċa náċ d'ár gCreideaṁ tú, aċ ní ḋeinean san ḋeifriġeaċt ar biṫ. Tabartar ó Ḋia iseaḋ an Creideaṁ. Múinfear duit anso pé léiġean nó pé eólus atá uait, agus ní baoġal duit go ndéanfaiḋ aoinne aon cur isteaċ ort mar ġeall ar Ċreideaṁ.”

“Táim 'ġá ċuiṁneaṁ le fada, a Aṫair,” arsa'n t-óganaċ, “gur ṁaiṫ an rud dom eólus éigin do ċur ar ḃúr gCreideaṁ. Ní féidir do ḋuine creideaṁ do ġlacaḋ gan eólus a ċur ar dtúis air. Má ċím ó'n eólus gur niḋ fóġanta é ba ċóir gur ṁaiṫ an rud dom é ġlacaḋ. Pé 'cu ġlacfad é nó ná glacfad cad é an díoḃáil a ḋéanfaiḋ sé dom eólus do ċur air?”

“Tá go maiṫ, a ṁic ó,” arsa'n t-Abb. “Lean do ṫoil agus do ṫuisgint féin sa niḋ sin. Go dtugaiḋ Ḋia agus Seanán naoṁṫa duit an t-eólus atá uait!”

Do cuireaḋ Aṁlaoiḃ Óg isteaċ sa sgoil do ceapaḋ a ḃí oireaṁnaċ ḋó, agus cá gcuirfí é aċ isteaċ sa sgoil céadna 'n-ar cuireaḋ Taḋg ua Cealla.

Níor ḃ' ḟada gur ċuir an ḃeirt aiṫne ṁaiṫ ar a ċéile. Níor ḃ'ḟada gur eirig caradas mór eatarta. Ḃíodar araon go h-ana ṁaiṫ ċun an léiġinn a ṫógaint, agus ba ḋeacair d'aoinne a ḋ'innsint cé 'cu ḃ'ḟearr ċuige. Ins gaċ níḋ a ḃain le neart géag agus le cleasaiḃ lúṫ doḃ' é an sgéal céadna é. Ní raiḃ aon ḃreiṫ ag aoinne de'n ḃeirt ar ḃuaċtaint i gceart ar an ḃfear eile. Aċ ḃí so le feisgint soiléir go leór. Ní raiḃ aon ḟear eile insna sgolaiḃ sin a ḋ'ḟéadfaḋ cimilt le h-aoinne de'n ḃeirt i n-aon rud a ḃain le neart cuirp ná le cleasaiḃ lúṫ.

Ní raiḃ Taḋg Óg ua Cealla aḃfaḋ i n-Inis Caṫaig nuair a rugaḋ soir go Ceann Cora é, go rígṫeiġlaċ Ḃriain féin. Ḃí aiṫne ṁaiṫ agus cion mór ag Ḃrian ar aṫair an ḟir óig sin, ar Ṫaḋg Ṁór ua Ċealla. Ní h-aon iongnaḋ nár fágaḋ Taḋg Óg aḃfaḋ gan ḃreiṫ soir go Ceann Cora.

Agus dar nDó' nuair a h-iaraḋ ar Ṫaḋg dul soir níor ḃ' ḟéidir a ċara agus a ċóṁalta, Aṁlaoiḃ, a ḋ' ḟágáilt 'n-a ḋiaiġ sa ṁainistir. B' éigean ḋóiḃ araon dul soir. Ċóṁ luaṫ agus do cuireaḋ aiṫne toir orṫa ba ḋóiċ leat gur anuas as an spéir a tuiteadar, táinig a leiṫéid sin d' urraim ag gaċ aoinne ḋóiḃ agus a leiṫéid sin de ċion ag gaċ aoinne orṫa.

Ḃí ḟios ag gaċ aoinne gur ṁac ríġ Taḋg Óg ua Cealla, agus isé rud a deireaḋ na daoine a ċíoḋ é 'ná, "An t-é ná déanfaḋ aċ feuċaint air, gan aon ṗioc d'á ḟios a ḃeiṫ aige cé h-é féin, d' aiṫneóċ' sé gur mac ríġ é!" Ḃí an urraim ag ár sinsear riaṁ do'n ríġ agus do ṁac an ríġ. Ní'limid féin ró ḟaor ó'n ngalar gcéadna.

Ḃí tuairim láidir ag daoine gur ṁac ríġ Aṁlaoiḃ, leis, bíoḋ ná dúḃairt sé féin, luaṫ ná mall, gur ḃ'eaḋ. Níor aḋṁuiġ sé gur ḃ'eaḋ agus ní lúġa 'ná mar a ṡéan sé gur ḃ'eaḋ.

Áit ċun an uile saġas cleasaiḋeaċta, idir ruiṫ agus léim agus iomarsgáil agus caiteaṁ cloċ araige agus tógaint ualaí troma, ab eaḋ Ceann Cora an uair sin, agus ḃí fir óga ann nár ḃ'ḟuiriste buaċtaint orta ins na gníoṁarṫaiḃ sin. Ḃí an ḃeirt a ṫáinig aniar ó Inis Caṫaiġ maiṫ a nḋóṫin do'n ċuid ab fearr acu, 'sé sin d'á gcóṁnaoisiḃ. Ní raiḃ aon breiṫ acu, áṁṫaċ, ar aon ċimilt a ḋéanaṁ leis na fearaiḃ stáluiġṫe cruaḋa a ḃí ann.

I n-éaġmais na lúṫċleas ḃíoḋ cleasa agus gleacaiḋeaċt ar na h-airm acu. Ḃíoḋ airm éaḋtroma ann dos na buaċailiḃ ċun ḃeiṫ ag ḋéanaṁ taiṫiġe ḋíoḃ. D'imir gaċ duine de'n ḃeirt cluiċe ar gaċ arm des na h-airm sin leis na buaċailiḃ ab fearr a ḃí ar teiġlaċ Ḃriain, agus ċuireadar iongnaḋ ar gaċ aoinne. Ḃíoḋ capal bata acu ann agus marcaċ bréige anáirde air agus éide ar an marcaċ, agus gníoṁ fir ab eaḋ ruiṫ ċun an ṁarcaiġ sin agus buille ṫuaiġ a ṫaḃairt dó sa ċeaṫraṁain agus idir éide agus ceaṫraṁa do ġearraḋ leis an mbuille sin i dtreó go dtuitfeaḋ an ċos ar ṫaoḃ de'n ċapal agus an marcaċ ar an dtaoḃ eile.

Duḃairt Aṁlaoiḃ gur ḃóiċ leis go nḋéanfaḋ sé an gníoṁ san. Do tugaḋ tuaġ Ṁurċaḋ ṁic Ḃriain ċuige. Ḃí sí ró ṫrom dó. Do tugaḋ tuaġ ná raiḃ ċóṁ trom ċuige. Do cuireaḋ anáirde an fear bréige ar an gcapal bréige. Do ċas Aṁlaoiḃ an tuaġ agus do riṫ sé ċun an ṁarcaiġ agus do ḃuail sé a ḃuille. Ċuir an buille stangaḋ sa n-éide a ḃí ar ceaṫraṁain an fir bréige. Sin ar ċuir.

Do cuireaḋ suas an fear bréige airís agus éide slán air. Do rug Taḋg Óg ua Cealla ar ṫuaiġ eile. Do ṫoiḃ sé féin an tuaġ. Ḃain sé casaḋ as an dtuaiġ agus do riṫ sé ċun an ṁarcaiġ bréige. Ṫáinig an tuaġ anuas ar an gceaṫraṁain. Do tuit an cos ar ṫaoḃ de 'n ċapal agus an fear ar an dtaoḃ eile.

Do leaṫ a ḋá súil ar Aṁlaoiḃ.

“Ó!” ar seisean, “agus nior ċuiris leat do nirt leis an mbuille!”

“Do ċuireas,” arsa Taḋg, “aċ nior ḋóiċ leat gur ċuireas. Clear isead é. Ċuiris-se oiread nirt leis an mbuille agus ċuireas-sa leis, aċ nior tugais a ċeart féin do'n ḟaoḃar. Ni'l ann ar fad aċ clear, agus taiṫiġe ar an gclear.”

“B'ḟéidir é,” arsa Aṁlaoiḃ, “aċ mo ṫruaġ-sa an fear go n-imireoḟá-sa an clear san air i láṫair caṫa.”

Do rug Aṁlaoiḃ ar ḃog Ṁurċaḋ. Ṁeas sé an ḃog do lúḃaḋ. Do ṫeip air.

“Ba ṁaiṫ liom aon urċar aṁáin a ḋ'ḟeisgint uait, a ríġ,” ar seisean le Murċaḋ.

“Ċífir agus fáilte, a ṁic ó,” arsa Murċaḋ. Do rug Murċaḋ ar an mbog agus do lúb sé é agus ċuir sé an tsrang air mar ba ċóir ċun láṁaiġ. Ansan do rug sé ar ṡaiġid agus ċuir sé an saiġead leis an sraing. Ḃí an bog ḋá ṡlait ar faid. Ċuir sé an láṁ ċlé n-a lár. Ṫarraing sé an tsrang leis an láiṁ ḋeis go dtí gur ḋóiċ le duine ná raiḃ ḋá ṫroiġ idir ḋá ċeann an ḃoga. Ṫug sé agaiḋ ar an dtaoḃ ṫall de'n ġleann. Do ṫárla éan farraiġe beiṫ ag gluaiseaċt fan an ġleanna ṫall, lasmuiċ, ḋar le n-a raiḃ láiṫreaċ, de raon aon urċair. Do ṡeinn an tsrang. Do ġluais an saiġead. Ḃí súil gaċ aoinne ar an saiġead agus ar an éan. Ċonacadar ag teaċt ċun a ċéile iad. Do ċuaiḋ an saiġead tríd an éan agus tuiteadar araon ċun talaiṁ ṫall ar ṫaoḃ an ġleanna. Do riṫ buaċail anonn agus ṫug sé leis anall iad. Ḃí iongnaḋ agus alltaċt ar Aṁlaoiḃ nuair a ṫuig sé i n' aigne caḋ é an neart nár ḃ'ḟoláir a ḃeiṫ sa ḃfear a ċaiṫ an t-urċar san.

CAIBIDIOL III.

INNTINN ḂRIAIN.

Do caiteaḋ an lá ar an gcuma san, go suairc agus go soilḃir agus go muintearṫa. Ansan do suiġ cuideaċta ṁaiṫ uasal ċun dinnéir, agus do taisbeánaḋ uraim agus onóir do'n dá ṁac ríġ sin agus d'uaisliḃ eile a ṫáiniġ an lá san go ríġteiġlaċ Ḃriain ar ġnóṫaiḃ a bain leó féin.

Ḃí aġaiḋ na h-Éirean go léir an uair sin ar Ḃrian agus ar Ċeann Cora agus ar Ḋál gCais. Ḃí sé daingean i n-aigne gaċ aoinne, idir Ġaeḋal agus Loċlanaċ, nár ṁaiṫ an bail ar ċine Ġaeḋlaċ ná ar ċine Loċlanaċ Ḃrian agus Clann Ċais a ḃeiṫ 'n-a naṁdaiḃ acu, agus gur ḃ' é a leas, tar gaċ níḋ, Ḃrian agus Clann Ċais a ḃeiṫ 'n-a gcáirdiḃ acu. Gaċ aon ċine, d'á ḃríġ sin, ar fuid na h-Éirean, agus go mór mór ar fuid na Múṁan, a ḃeartuiġ go ḃféadfaidís caradas Ḃriain do ċoimeád, má ḃí sé acu, ḃídís ag teaċt go Ċeann Cora agus ag tabairt cíosa nó bronntanas leó; agus an ṁuintir a ḃíoḋ a d'iaraiḋ an ċaradais sin a ḋ'fágail dóiḃ féin mura raiḃ sé ċeana acu, ḃídís ag teaċt ar an gcuma gcéadna a d'iaraiḋ é tuilleaṁ.

Do tuig Ḃrian iad go léir go h-áluinn. Fear ana doiṁinn ab eaḋ é. Ḃí beartuiġte i n' aigne aige, agus ḃí an maċtnaṁ i n' aigne le fada ḋ'aimsir, neart na h-Éirean go léir do ċnuasaċ agus do ċur le ċéile i gcoinniḃ na Loċlanaċ, agus i gcoinniḃ gaċ naṁad iasaċta. Deire ċur leis an obair a ḃí ar siúḃal i n-Éirinn ar feaḋ cúpla céad blian an uair sin, nuair a ḃíoḋ eaglaisí agus mainistreaċa agus sgoileana d'á gcur suas le neart Creidiṁ agus dúil i léiġean agus i n-eólus, agus ansan nár ṫúisge a ḃídís tuas 'ná mar a ḃíoḋ na Loclanaiġ ag preabaḋ isteaċ agus 'á sgartáil, 'gá losgaḋ agus ag losgaḋ na leaḃar a ḃíoḋ ionta agus ag marḃuġaḋ na manaċ. Do tuig Brian i n' aigne, nuair a deineaḋ cléir agus daoine naoṁta na h-Éirean, agus luċt léiġinn na h-Éirean, na h-eaglaisí agus na mainistreaċa agus na sgoileana do ċur suas agus an obair do ċur ar siuḃal, gur ḃ'é ba lúġa ba ġann do ríġtiḃ Éirean, agus d'ḟearaiḃ Éirean, Éire agus an obair, agus an ṁuintir a ḃí ag déanaṁ na h-oibre, do ċosaint ar naṁdaiḃ iasaċta. Ċonaic sé conus a ḃí an sgéal ag Éire oċt gcéad blian nó mile blian roimis sin, nuair a ḃí Fionn agus Fian Éirean beó, nó le linn Ċonċuḃair agus Ċúċulainn. Ḃí a leiṫéid sin de sgannra an uair sin ar ḋúṫaiḃ iasaċta roim ḟearaiḃ Éirean agus roim ċóṁaċt na h-Éirean nár leóṁaiḋ aon ċóṁaċt iasaċta aon ċur isteaċ a ḋéanaṁ orta. Dá mb' iad na Rómánaiġ féin iad, do ċuireadar an doṁan go léir fé n-a smaċt aċ Éire aṁáin. "Aċ!" a déarfaiḋ duine, b'ḟéidir, "Nior b'ḟiú leó teaċt ag cur isteaċ ar oileán na h-Éirean. Ḃí Éire ró ḟuaraċ, dar leó, agus ró imigcéineaṁail."

Náċ mait ná raiḃ Ínsí h-Orc ró imigcéineaṁail. Ċuir na Róṁanaiġ Sasana fé n-a smaċt, agus ċuireadar mórán de ċríċ Alban fé n-a smaċt. Agus ċuadar níba sia ó ṫuaiḋ agus ċuireadar Ínsí h-Orc fé n-a smaċt, d'á ḟaid ó ṫuaiḋ iad, agus d'á ḟuaraiġe le ráḋ iad an uair sin.

Ḃí fios acu go dian ṁait gur b'ḟiú ḋóiḃ Éire taḃairt fé n-a smaċt dá ḃféadaidís é. Ḃí aiṫne ṁait acu ar an oileán, aċ ḃí fios acu go mait, leis, cad é an saġas daoine a ḃí 'n-a gcóṁnuiġe ar an oileán. Nior ṫánadar ag cur isteaċ orta. Nior ḋein cóṁaċt na Róṁa riaṁ oiread agus sméide ar oileán na h-Éirean.

Do tuig Brian, an rud a deineaḋ ċeana go ḃféadfaí é déanaṁ arís. Go ḃféadfaí cóṁaċt na h-Éirean do ċur le ċéile, agus do ṫáṫuġaḋ i n-a ċéile, agus do ḋlúṫuġaḋ i n-a ċéile arís, agus neart fear Éirean do ġleusaḋ agus do ċóruġaḋ, mar a ġleus Fionn é. Ansan nár ḃaoġal ná go ḃfanfaḋ na Loċlanaiġ amaċ, nó dá dtagaidis gur ṫeaċt gan imṫeaċt dóiḃ é.

Is léir d'aon duine a ḋ'feuċan isteaċ sa sgéal go raiḃ an maċtnaṁ san agus an ḃeartuġaḋ san agus an inntinn sin, istiġ i gcroiḋe Ḃriain ó'n gcéad uair a ṫusnuiġ sé ar ḋroċ obair na Loċlanaċ do ṫuisgint i gceart. Níor ḃ'fuirisṫe ḋó, áṁṫaċ, a ḃeartuġaḋ do ċur i ngníoṁ mar ḃí ríġṫe Gaeḋal ar ḃeagán meaḃraċ agus ar ḃeagán tuisgiona an uair ċéadna. Níor ṫáiniġ aon ṗioc d'á ċuiṁneaṁ ċun aoinne acu go raiḃ aon ḃaoġal go ḃféadfaḋ Loċlanaiġ, ná aon alṁúraiġ eile, Éire do ċur fé n-a smaċt go h-iomlán ċóiḋċe. Do ṫuig Ḃrian go raiḃ an baoġal ann, agus gur ṁóide an baoġal a luiġeaḋ a tuiġeaḋ é. Ṫuig sé, leis, go mbéaḋ an baoġal ann an faid a ḃéaḋ ríġṫe Éirean ag gaḃáil i gcoinniḃ a ċéile, agus ag troid le n-a ċéile, agus ag laguġaḋ a ċéile mar a ḃíodar. D'á ḃríġ sin, ċóṁ luat agus ṫusnuiġ a ċóṁaċt ar ḋul i méid, do ṫusnuiġ sé ar na ríġtiḃ eile do ṫaḃairt fé n-a smaċt féin, agus ar a ċur feuċaint orṫa oiḃriuġaḋ a' láṁaiḃ a ċéile i gcoinniḃ na Loċlanaċ. Níor ḃ' é sin féin aċ, fé mar a fuair sé an ċaoi air, do ġlac sé isteaċ 'n-a slóiġtiḃ armála na Loċlanaiġ a ḃí dilis ḋó, ċun cogaiḋ a ḋéanaṁ i gcoinniḃ na Loċlanaċ eile. Ḃí cuid acu níba ḋilse ḋó 'ná mar a ḃí cuid des na h-Éireanaiġ.

CAIBIDIOL IV.

Ó Ḃealaċ Leaċta go Gleann Ṁáma.

Ḃí cóṁact Ḃriain ag méadugaḋ agus ag neartugaḋ agus ag leaṫaḋ go dtí go raiḃ sé 'n-a riġ ar leaṫ na h-Éirean, ar Leaṫ Ṁoġa, ar an leaṫ ṫeas de'n oileán. Ni gan mórán trioblóide agus mórán cogaiḋ a ċuir sé an méid sin de ṫír na h-Éirean fé smact a láiṁe. Ḃí a ḋriṫáir, Maṫúin mac Cinéide, 'n-a riġ ar an Múṁain roimis. Riġ cróḋa, cóṁaċtaċ, mór-aigeanta ab eaḋ an Maṫúin sin. Ċonaic riġṫe agus tiġearnai eile na Múṁan go raiḃ Dál gCais agus clann Ċinéide ag dul i neartṁaire, agus ṫáiniġ éad agus eagla orṫa.

Ċonaic Loċlanaiġ na Múṁan, leis, mura gcurfai cosg éigin leis an mbeirt driṫár, le Maṫúin agus le Brian, ná fágfaidís Loċlanaċ beó sa Ṁuṁain. Deineadar eatarṫa, na Loċlanaiġ agus na h-Éireanaiġ n-a raiḃ an t-eagal orṫa, feall grána ar Ṁaṫúin. Ṁarḃuiġdar é i n-áit ar a dtugtí Bealaċ Leaċta. Deir cuid de'n tseanaċus gur i n-aice Máġċromṫa atá an áit. Tá cloċ ṁór, i ḃfuirm goláin, 'n-a seasaṁ ar ḃruaċ an tSoláin, ar an inse, i n-aice na h-áite 'n-a dtagan an Leaṁain isteaċ sa tSolán, agus do réir gaċ deaḃraiṁ tá an ċloċ san 'n-a seasaṁ ar uaiġ Ṁaṫúna ṁic Cinéide, riġ Múṁan.

B'fearra go mór, áṁṫaċ, do luċt an éada agus an eagla ná déanfaidís an gnioṁ san. Íoṁar, riġ Loċlanaċ Luimniġe, agus Maolmuaiḋ, riġ Dearmúṁan, agus Donaḃán, riġ Fiġeinte, isiad a ḋein an gnioṁ. Do las fearg Ḃriain nuair a fuair sé cad a ḃí déanta. Do ċruinniġ sé a neart. Siné an uair a sgrios sé na

Loċlanaiġ a' Luimneaċ agus a' h-Inis Cataiġ. Do bris sé cat ar Donabán agus ṁairb sé é. Do lean sé Maolmuaiḋ go Bealaċ Leaċta, an áit 'n-ar marbuiġeaḋ Matúin. Bí Maolmuaiḋ ann agus sluaġ líonṁar, láidir aige, de Ġaeḋlaib agus de Loċlanaċaib. Do buaiḋ Brian orta, agus do tuit Maolmuaiḋ sa ċat. Deir an seanaċus go raib Murċaḋ, mac Briain, sa ċat san agus gan é aċ ċuig bliana déag, agus gur le n-a láiṁ a tuit Maolmuaiḋ.

Nuair airiġ Dóṁnall ua Faoláin, ríġ na nDéiseaċ, cad a bí imtiġte ar Ṁaolmuaiḋ agus ar a sluaġ, d'eiriġ sé agus ċruinniġ sé slóiġte a tíre go léir, agus táiniġ Loċlanaiġ Portláirge ag cabruġaḋ leis. Siúd ċúċa Brian. Do bris sé cat fuilteaċ orta i n-áit ar a dtugtí Fán Ċonraḋ. Do teiċeadar, idir Ġaeḋil agus Loċlanaiġ, isteaċ go Portláirge. Do lean Brian iad agus dein sé éirleaċ orta agus do loisg sé an ċataiṙ. Do tuit Dóṁnall sa n-éirleaċ.

Bí an Ṁúṁain fé smaċt Briain ansan. Níor ġéill a naṁaid go léir dó, áṁtaċ. Bí fios acu ná ġéillfeaḋ Cúige Laiġean go ró bog dó. D'imtiġdar ótuaiḋ. D' eiriġ na Laiġniġ leó. Do ċruinniġeaḋ sluaġ ana ṁór, Loċlanaiġ agus Éireanaiġ ó'n Ṁúṁain, agus Loċlanaiġ ó Át Cliat, agus iomláine cóṁaċta na Laiġneaċ, idir Loċlanaiġ agus Éireanaiġ. Ċeapadar, anois nó riaṁ, go gcuirfidís neart Briain ar neaṁniḋ. Tuig na h-Éireanaiġ a bí ann go ndéanfaidís díoltas ar Brian agus ar Ċlainn Ċais fé deire tiar tall. Tuig na Loċlanaiġ dá mbéaḋ Brian agus Clann Ċais ar neaṁníḋ nár ró fada go mbéaḋ Luimneaċ, agus Inis Cataiġ, agus an Ṁúṁain, agus b'féidir Éire go léir, acu féin arís. Níor tug Brian puinn aimsire dóib ċun maċtnaiṁ a déanaṁ. Siúd ċúċa isteaċ i gCúige Laiġean é féin agus a sluaġ. Ar Ġleann Ṁáma iseaḋ táiniġ sé suas leó. Siúd ċun a ċéile an dá sluaġ go fioċṁar agus go malluiġte. Do troid na Laiġniġ agus na Loċlanaiġ agus a luċt caḃarṫa go léir, go cróḋa agus go seasaṁaċ, an fear ag tuitim agus fear eile i n' inead láiṫreaċ, gan staonaḋ gan géilleaḋ, gan suim i mbás ná i mbeaṫa. Níor ḃ' aon ṁaiṫ ḋóiḃ é. Do ḃrúiġ Ḃrian agus Murċaḋ agus Clann Ċais isteaċ tré n-a lár. Do leagaḋ agus do marḃuiġeaḋ iad 'n-a sraṫanaiḃ. Fé ḋeire do ruagaḋ ċun siúḃail an méid nár leagaḋ ḋíoḃ. Do leanaḋ iad ins gaċ treó baill 'n-ar teiṫeadar. Do cuireaḋ an ṁór-ḟluaġ ar neaṁniḋ glan. Do tuit sa ċaṫ san ċúig ṁíle fear de Loċlanaċaiḃ agus de Laiġneaċaiḃ.

D'ḟág san Leaṫ Ṁoġa ar fad fé smaċt Ḃriain, agus ṫug sé le tuisgint go soiléir dos na Loċlanaiġ ná raiḃ aon ḃreiṫ acu go deó airis ar oileán na h-Éirean do ṫaḃairt fé n-a smaċt. Ansan iseaḋ ḃí riġṫe agus uaisle agus tiġearnaí tíre ag teaċt as gaċ áird go Ceann Cora ag taḃairt cíosa agus taḃarṫaisṫí agus bronntanas ag triall ar Ḃrian agus ag snaḋmaḋ caradais leis.

Cuid des na h-uaislib sin iseaḋ ḃí tagaiṫe ann an oiḋċe a ḃí an ḃeirt ḃuaċaillí ó ṁainistir Inse Caṫaiġ ann. Ċuir an ṁuintir a ṫáinig aiṫne láiṫreaċ ar Ṫaḋg Óg ua Ċealla. Níor ḟéad aoinne puinn aiṫne ċur ar an mbuaċaill eile, ar Aṁlaoiḃ. Ní raiḃ fios acu cé r' ḃ' é ná cé 'ra ḋíoḃ é, aċ gur ḃ' óġánaċ uasal é a ṫáinig anall ó ċríċ Loċlan go mainistir Inse Caṫaiġ ag déanaṁ foġluma. Do caiṫeaḋ an oiḋċe go suairc agus bíoḋ ná raiḃ aon aiṫne ċeart ar an Loċlanaċ óg ḃí gaċ aoinne ag déanaṁ cúraim dé agus ag taisbeáint báiġe dó, díreaċ fé mar ba ṁaiṫ leó a ċur i n-iúil dó, dá mba Loċlanaċ féin é ná raiḃ aon doṫal acu roimis.

Tá an tréiṫ sin sa n-Éireanaċ fós, go láidir. Má ḃímíd muintearṫa le duine iasaċta is minic gur mó go mór a ṫaisbeánaimíd ár muinteartas dó 'ná mar a ṫaisbeánaimíd é d' ár nduine féin. Ċonac go minic a leiṫéid:

Táinig an ṁaidion. Ḃí na h-uaisle a ṫáinig ag dul aḃaile. Má tugadar taḃarṫaisí leó ag triall ar Ḃrian do tug Brian taḃartaisí móra maiṫe dóiḃ nuair a ḃíodar ag imṫeaċt. Ḃí bríġ leis na taḃarṫaisíḃ sin, áṁṫaċ. An priúnsa do ġlac taḃarṫas mar sin ó Ḃrian, d' aḋṁuiġ sé Brian a ḃeiṫ 'n-a ríġ os a ċionn, agus ḃí ceangailte air as san amaċ an aḋṁáil sin do ṡeasaṁ. Tuigeadar go léir an níḋ sin go maiṫ agus ní raiḃ aon ċur 'n-a ċoinniḃ acu. Is aṁlaiḋ a ḃí áṫas mór orṫa fear a ḃeiṫ os a gcionn a ḃéaḋ ábalta ar iad do smaċtuġaḋ dá mba ġáḋ é.

Táinig an ḃeirt ḃuaċaillí aḃaile ċun na mainistreaċ agus ċun na leaḃar agus ċun an léiġinn.

Ḃí Brian pósta an tarna h-uair an uair sin. Gormflaiṫ ab ainim do'n tarna mnaoi. Ḃí sí 'n-a baintriġ nuair a ṗós Brian í. Drifiúr ab eaḋ í do Ṁaolmórḋa, an ríġ a ṫáinig ar Laiġniḃ nuair a ġéilleadar do Ḃrian. Ḃí sí pósta ar dtúis ag ríġ de ríġtiḃ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ. Aṁlaoiḃ ab ainim do'n ríġ sin. Ḃí mac aici leis an Aṁlaoiḃ sin agus Sitric ab ainim do, agus ḃí sé 'n-a ríġ ar Loċlanaiġ Áṫa Cliaṫ nuair a ḃí sise pósta ag Brian i gCeann Cora.

Do réir gaċ seanaċais d'á mbainean leis an aimsir sin ní raiḃ an uair sin ar ṁnáiḃ an doṁain bean eile a ḃí i n-aon ġaor do ḃeiṫ ċóṁ breaġ leis an mnaoi sin. Aċ tá níḋ eile, leis, le feisgint sa tseanaċus. Ní raiḃ bean ar bit a ḃí ċóṁ breaġ léi. Ní lúġa 'ná mar a ḃí bean ar bit a ḃí ċóṁ h-olc léi. Nuair a ṗós Brian í ní raiḃ fios aige cad é an saġas í. Ḃí beartuiġte i n'aigne aige, ní h-aṁáin Gaeḋil Éirean do ḋlútuġaḋ le n-a ċéile i dtreó gur ṁóide a neart é i n-aġaiḋ naṁad iasaċta, aċ, dá mb' féidir é, na Loċlanaiġ a ḃí socair ċun cóṁnuiġṫe i n-Éirinn do ṫáṫuġaḋ leis na cineaċaiḃ Gaeḋlaċa, agus aon neart aṁáin a ḋéanaṁ dioḃ go léir. Tuig sé gur ṁaiṫ an congnaṁ dó ċuiġe sin máṫair an ríġ a ḃí ar Loċlanaiġ Áṫa Cliaṫ a ḃeiṫ pósta aige; go dtaḃarfaḋ an cleaṁnas san páirt disi 'n-a ċóṁaċt féin agus páirt dó féin i gcóṁaċt a mic. Do neartuiġ sé an páirt sin a ḃéaḋ aige féin i gcóṁaċt a mic, le cleaṁnas eile. Ṫug sé a ingean féin le pósaḋ do Ṡitric, do ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ.

Ḃí gaol agus cóṁngas aċmair go leór ansan idir é agus ríġ Laiġean agus idir é agus Loċlanaiġ Áṫa Cliaṫ, agus ḃí gaċ aon deaḃraṁ go ndéanfaḋ aimsir agus foiḋne agus faidearaiḋe agus deaġċóṁarsanaċt caradas do ḋlúṫuġaḋ agus do ḃuanuġaḋ idir é agus iad go léir, go mór mór ó ḃí san agus a mbuac féin ag teaċt isteaċ le n-a ċéile. Ḃí gaċ aon deaḃraṁ, leis, dá leanaḋ an caradas san agus an deaġ-ċóṁarsanaċt san go sroisfeaḋ Brian Árdríġeaċt na h-Éirean agus go leanfaḋ slioċt Ḃriain i n-Árdríġeaċt na h-Éirean, ó ġlúin go glúin, ar feaḋ mórán aimsire, agus go gcuirfeaḋ san rat agus séan, go saiḋḃir agus go marṫanaċ, ar Éirinn agus ar Ċlannaiḃ Gaeḋal, agus ar an gCreideaṁ i n-Éirinn.

Aċ ḃí a ṁalairt sin ar fad de ṁaċtnaṁ i n-aigne na Banríġne, i n-aigne Gormḟlaiṫ. Ní h-ar Ḃrian ná ar a ṡlioċt a ḃí sí ag cuiṁneaṁ, i gcóir Árdríġeaċta na h-Éirean, sa n-aimsir a ḃí le teaċt, aċ ar a mac féin, ar Ṡitric, ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ. Ḃí Brian aosda. Ní raiḃ, agus a ḋiċeal a ḋéanaṁ, puinn eile aimsire aige le caiṫeaṁ ar an saoġal so. B'ḟearr léi í féin a ḃáṫ 'ná Murċaḋ ḋ'ḟeisgint i n' Árdríġ. Níor ḃ'ḟoláir, dar léi, rud éigin a ḋéanaṁ a ċoimeádfaḋ Murċaḋ as an Árdríġeaċt. Ċuir sí an sgéal i gcóṁairle a mic. Do socaruiġeaḋ eatarta ar niṁ a ṫaḃairt do Ḃrian. Dá mbéaḋ Brian as an slíġ do ṫuitfeaḋ a ċóṁaċt as a ċéile. Ansan níor ró ḋeacair di cóṁaċt na Loċlanaċ do ċruinniuġaḋ agus oileán na h-Éirean do ċur fé n-a smaċt féin, agus Árdríġ a ḋéanaṁ d'á mac, de Ṡitric. Ḃí an t-uisge-fé-talaṁ san ar siúḃal idir Ċeann Cora agus Át Cliat ar feaḋ aḃfaḋ. Ḃí sé ar siúḃal, a gan fios do'n tsaoġal, le linn na h-aimsire 'n-a raiḃ an ḃeirt ḃuaċaillí úd ag ḋéanaṁ a ḃfoġluma i mainistir Inse Cataiġ.

CAIḂIDIOL V.

CREIDEAṀ 'Á ĠLACAḊ.

Tar éis suim aimsire ṫáinig an ḃeirt arís go Ceann Cora agus ḃí lá gleacaiḋeaċta eile acu agus oiḋċe ṡuairc 'n-a ḋiaiġ. Níor ḃ' fada gur ḋeineadar taitiġe de ḃeit ag teaċt, agus ḃíoḋ súil leó agus fáilte rómpa ag gaċ aoinne sa teiġlaċ. Ḃíoḋ gaċ aoinne mór leó, agus gaċ aoinne ag ḋéanaṁ cúraim díoḃ, agus ní raiḃ aoinne ba ṁó a ḋeineaḋ cúram díoḃ 'ná an ḃanríġin. Ḋeineaḋ sí ana ċúram de'n ḃeirt, aċ nuair a ċuadar i dtaitiġe ḃeit ag teaċt do ṫárla go mbíoḋ Aṁlaoiḃ agus í féin go minic ag caint agus ag cogarnaiġ fé leit. Níor ḋein aoinne aon iongnaḋ dé sin. Loċlanaċ ab eaḋ é, agus mac ríġ ab eaḋ é, agus níor ḃ' aon iongnaḋ mórán a ḃeit aici le ráḋ leis an mbuaċaill i dtaoḃ a ṫíre féin agus i dtaoḃ a ṁuintire.

Nuair a ṫáinig an t-am 'n-ar ṁitid do Ṫaḋg ua Ċealla cuaird a ṫaḃairt ótuaiḋ go h-Uiḃ Máine, ag feuċaint a ṁuintire féin, ní fásóċ' aon rud é gan Aṁlaoiḃ do ḋul ótuaiḋ i n-aonfeaċt leis. Ċuaiḋ an ḃeirt ótuaiḋ. Má ba ṁór an fáilte a ḃíoḋ roimis an mbeirt i gCeann Cora, agus má ba ṁór an cúram a ḋeintí díoḃ ann, ba ṁó 'ná san an fáilte a ḃí rómpa tuaiḋ, agus ba ġráḋṁaire, agus ba ṁó an cúram a ḋeineaḋ díoḃ ann. Ḃí Taḋg Óg ua

Cealla i dteiġlaċ a aṫar féin nuair a ċuaiḋ sé óṫuaiḋ go n-Uiḃ Máine, agus is 'mó rud féadfaḋ sé a ḋéanaṁ ann ċun cúraim a ḋéanaṁ de ċaraid ná féadfaḋ sé a ḋéanaṁ i ríġṫeiġlaċ Ḃriain i gCeann Cora. Do ḋein sé gaċ aon rud sé mar a ṫaiṫn leis ċun a ṫaisbeáint cad é an cion a ḃí aige ar a ċomrádaiḋe. Nuair a ċonaic an t-aṫair, Taḋg Mór féin, an cúram go léir 'á ḋéanaṁ de'n óglánaċ Loċlanaċ do ḋein sé féin cúram dé, ċun a ṁic do sásaṁ. Ansan do ḋein an ṁáṫair, agus an ċuid eile de'n ċlainn, an cúram céadna dé, ċun Taiḋg Óig do sásaṁ. Níor ḋeacair dóiḃ sin, mar, ċóṁ luaṫ agus ṫáinig sé 'n-a measg, agus ċóṁ luaṫ agus do ċonacadar é agus do labradar leis, ṫáinig báiġ ċóṁ mór san acu féin leis go mbéaḋ fáilte acu roimis agus go ndéanfaidís cúram dé ar a son féin dá mba ná béaḋ Taḋg Óg i n-aon ċor ann. Ḃí saoġal maiṫ aige an faid a ḃí sé ṫuaiḋ.

Do ċríoċnuiġeaḋ an ċuaird agus ṫáinig an beirt ṫar n-ais go h-Inis Caṫaiġ.

Do ġluais roinnt aimsire. Ḃí Aṁlaoiḃ ag ḋéanaṁ na foġluma go tiuġ. Lá d'á raiḃ an beirt i bfoċair a ċéile ar imeal an oileáin, ar ḃruaċ na farraige, do labair Aṁlaoiḃ. Duḃairt sé gur ṁaiṫ leis an Creideaṁ a ġlacaḋ. Ḃí áṫas mór ar Ṫaḋg.

"Is fearr labairt leis an Abb," ar seisean.

Do labradar leis an Abb.

"Tá go maiṫ," arsa'n t-Abb. "Ní foláir an Creideaṁ a ṁúineaḋ duit ar dtúis."

Do ceapaḋ sagart ċun an Ċreidiṁ a ṁúineaḋ ḋó. Do glacaḋ an sgéal go réiḋ. Do tugaḋ a ḋóṫin aimsire ḋó ċun an Ċreidiṁ a ḋ' ḟoġluim. Do tugaḋ niba ṁó 'ná a ḋóṫin aimsire ḋó. Fear eagnaiḋe ab eaḋ Colla. Ṫuig sé gur "ḃ' ḟearr ḟeuċaint roime ḋuine 'ná ḋá ḟeuċaint 'n-a ḋiaiġ," gur ḃ'ḟearr deiṁne ḋéanaṁ sar a' ndéanfaí diṫċeas.

gur ḃ' fearr "ḃeiṫ díoṁaoin 'ná droċ ġnóṫaċ." Aċ do múineaḋ an Creideaṁ d'Aṁlaoiḃ, agus do ċuir sé an riġneas go léir dé go breáġ réiḋ foiḋneaċ. Ḃa léir do gaċ aoinne go raiḃ sé dilis, dáiríriḃ. Do baisteaḋ é. Tar éis raint eile aimsire do ḋein sé faoisdin agus do cuireaḋ fé láiṁ Easboig é. Ansan, tar éis tuille aimsire ḋein sé faoisdin agus ġlac sé Comaoine. Ḃí áṫas mór sa ṁainistir agus buiḋeaċas mór 'á taḃairt do Ḋia mar ġeall ar a taḃarṫaisti.

Ṫáinig an t-am do'n ḃeirt ċun dul soir go Ceann Cora ar ċuaird. Ċuadar soir. Ḃí míle fáilte rómpa mar ba ġnáṫ. Aċ ḃí rud éigin tagaiṫe sa ḃfáilte ná bíoḋ ann roimis sin. Ḃí an osgailt croiḋe ann a ḃainean leis an gCreideaṁ. Ní h-aiṫniġtear cad a ḃainean leis an osgailt croiḋe sin go dtí go motuiġtear beó é. Ní raiḃ aon ṗioc d'á ḟios ag Aṁlaoiḃ cad a ḃain leis go dtí gur ṁotuiġ sé beó é. An cion a ġeiḃeaḋ sé i gCeann Cora agus i n-Uiḃ Máine sar ar ġlac sé an Creideaṁ, níor tug sé fé ndeara go raiḃ aon rud i n-easnaṁ air. Ḃíoḋ gaċ aoinne geal dó. Níor ṁeas sé go ḃféadfaidis ḃeiṫ níba ġile dó. Nuair a ṫáinig sé, tar éis an Ċreidiṁ a ġlacaḋ dó, ansan iseaḋ tuig sé cad a ḃain leis an osgailt croiḋe. Do ċonaic sé ansan go soiléir nár ḃ'é an duine céadna i n-aon ċor acu é, agus nár ḃ'é an cion céadna i n-aon ċor a taisbeánaḋ dó. Gur h-osgalaḋ dó, i gcroiḋṫiḃ na ndaoine, seómra éigin a ḃí, ní h-aṁáin dúnta uaiḋ roimis sin, aċ a ḃí ann a gan ḟios dó agus ná raiḃ aon ṗioc d'á ḟios aige é ḃeiṫ ann i n-aon ċor.

Ḃí áṫas ana ṁór ar ṁuintir Ṫaiḋg Óig uí Ċealla nuair a ṫáinig an ḃeirt ċuca agus Aṁlaoiḃ tar éis an Ċreidiṁ a ġlacaḋ. Dá mba ḃuaċail Taḋg go ḃféadfaí éad a ċur air do ḃéaḋ éad a ḋóṫin air, do ḋeineaḋ a ṁuintir a leiṫéid de ċúram d' Aṁlaoiḃ.

Ḃí drifiúr ag Taḋg. Mórling ab ainm di. Ḃí sí fionn ar nós a driṫár. Cailín ana ḋataṁail ab eaḋ í. Ḃí a gruaig ar ḋaṫ an óir. Ḃí idir ġruaig agus daṫ ċóṁ saiḋḃir sin gur tugaḋ "Niaṁ Ċinn Óir" mar ainm-ċeana uirṫi nuair a ḃí sí 'n-a leanḃ beag. D'oir an ainm ċóṁ maiṫ san di gur lean sé di. Ansan do ṫug daoine mar ḃéas dóiḃ féin an cóṁngar a ġlacaḋ ar an ainm agus gan a ṫaḃairt uirṫi aċ Niaṁ. Sa n-am 'n-a mbíoḋ a driṫáir agus Aṁlaoiḃ ag teaċt ó ṁainistir Inse Cataiġ go tiġ a h-aṫar ḃí sí seaċt mbliana déag, agus deirtí go dtógfaḋ sé an ceó de ċroiḋe duine feuċaint uirṫi, ḃí a sgéiṁ ċóṁ h-áluinn sin. Deirtí gur ḋóiċ le duine go mbíoḋ mar a ḃéaḋ sgáil éigin soluis 'n-a ṫimpal, i dtreó, nuair a ṫagaḋ sí isteaċ i gcuideaċtain, gur ċuma é nó gaṫ ġréine do ṫeaċt isteaċ ann. Ḃí a lán d'uaisliḃ óga na tíre agus ba ró ṁaiṫ leó ḃeiṫ 'n-a gcuideaċtain agus ḃeiṫ go mór léi, aċ ḃí dá ṡúil gorma, ṡoluisṁara, ríoga 'n-a ceann, agus ní raiḃ aon duine des na h-uaisliḃ óga san a ḋ' ḟéadfaḋ an ḟeuċaint a ḃí ins na súiliḃ sin do ṡeasaṁ dá dtugaḋ a ṡúile féin, 'n-a gcoinniḃ, aon ḟeuċaint nár ċeart. Ḃí an ḟuil uasal inti, an ḟuil ríoga. D'inis a dá súil duit, ar an gcéad aṁarc, gur ḃ' í inġean Ṫaiḋg Ṁóir uí Ċealla a ḃí agat, agus pé 'cu ḃ'í nó nár ḃ'í, gur ḃ'é do ḃuac ḃeiṫ ċóṁ múinte ċóṁ ḃéasaċ agus d'ḟéadfá ḃeiṫ.

I dtaoiḃ an óigḟir, áṁṫaċ, a ṫagaḋ i n-aonḟeaċt le n-a driṫáir andeas ó ṁainistir Inse Cataiġ, ċonaic sí an ġruaig ċíorḋuḃ air, an t-ualaċ gruaige go raiḃ dóṫin trír ann, agus é ag tuitim síos leis na h-uiseanaiḃ a ḃí ar ḋaṫ an tsneaċtaiḋ; ar na slinneánaiḃ breaġta láidire leaṫana; síos go caol an droma, caol droma a ḃí ċóṁ seang le caol droma an ċapail ráis, agus go raiḃ neart suiḋte ann mar a ḃéaḋ i ndrom an ċapail ráis. Ċonaic sí an dá ṡúil a ḃí 'n-a ċeann agus iad ċóṁ duḃ leis an sméaraṁán, agus, nuair a ġáireaḋ sé, an teine ċreasa ag teacṫ ar na súiliḃ sin le neart suilt agus deag-ṁéinne, ba ḋóiċ leat. Ċonaic sí na neiṫe sin go léir an ċéad lá a ṫáinig an t-Aṁlaoiḃ sin go h-Uiḃ Máine, agus má ċonaic do ṫug sí gráḋ agus taiṫneaṁ a croiḋe agus a h-aigne ḋó go h-iomlán agus go beaċt, láiṫreaċ bonn, gan aon dá ċuid a ḋéanaṁ díoḃ. Do ṫuig Aṁlaoiḃ gur ṫug, agus do ṫuig sise gur tugaḋ an gráḋ agus an taiṫneaṁ céadna ḋi, agus ḃí a h-aigne sásta. Níor labair aoinne de'n ḃeirt aon ḟocal. Ní raiḃ gáḋ le caint. Ḃí an sgéal go léir socair eatarṫa ar an gcéad ḟeuċaint. Ḋeineadar an ċaint a ḋein an ċuid eile a ḃí láiṫreaċ, agus níor tugaḋ aon ṗioc d'á ḟios d'aoinne d'á raiḃ láiṫreaċ go raiḃ an sgéal san socair eatarṫa.

CAIḂIDIOL VI.

AḊḂAR AN tSAGAIRT.

Nuair a ṫáinig an sgéal nua go raiḃ Aṁlaoiḃ ag glacaḋ an Ċreidiṁ ḃí áṫas mór ar gaċ aoinne i gCeann Cora agus ar gaċ aoinne i n-Uiḃ Máine, agus ní raiḃ duine i gCeann Cora ná i n-Uiḃ Máine ba ṁó áṫas 'ná Niaṁ. Nuair a ṫáinig Aṁlaoiḃ go h-Uiḃ Máine agus é tar éis an Ċreidiṁ a ġlacaḋ, do fuair sé an osgailt croiḋe ó gaċ aoinne, aċ ní raiḃ aoinne ba ṁó a ṫug osgailt croiḋe dó ná mar a ṫug Niaṁ. Aċ má seaḋ níor leig sí uirṫi gur ṫug. Ḃí sí díreaċ mar a ḃí an ċuid eile de'n teiġlaċ, ċóṁ fada agus a d' ḟéad aoinne a ṫuisgint.

Do lean an sgéal ar an gcuma san. Tar éis suim aimsire do labair Aṁlaoiḃ airís le n-a ċara, le Taḋg Óg ua Cealla.

"Táim 'á ċuiṁneaṁ, a Ṫaiḋg," ar seisean, "gur ṁaiṫ liom ḃeiṫ am' ṡagart."

"Laḃair le Colla mar ġeall air sin," arsa Taḋg.

Do laḃair.

"B'ḟéidir, a ṁic ó," arsa Colla, "ná fuil fios t' aigne féin i gceart agat i dtaoḃ na h-inntinne sin. Is fearr maċtnaṁ a ḋéanaṁ ar an sgéal. Imṫiġ leat agus taḃair aire do t' ċuid léiġinn, agus tar ċúġam arís mi ó 'ndiu má's maiṫ leat é, agus i gcaiṫeaṁ an ṁi bí 'ġá iaraiḋ ar Ḋia, tré impiḋe Ṡeanáin, tú ṡeólaḋ ar do leas."

D'imṫiġ an mi. Ṫáiniġ Aṁlaoiḃ arís ag triall ar Ċolla.

"Tá sé socair am' aigne, a Aṫair," ar seisean, "gur am' ṡagart is ceart dom mo ṡaoġal do ċaiṫeaṁ."

"Tá go maiṫ, a ṁic ó," arsa Colla.

Do cuireaḋ isteaċ é ameasg na mac léiġinn a ḃí d'á n-ollaṁuġaḋ d' Órd Ḃeannuiġṫe. Nior ḃ' ḟada gur h-airiġeaḋ i gCeann Cora agus i n-Uiḃ Máine gur deineaḋ. Dúḃairt a lán daoine gur ṁaiṫ é. Dúḃairt a lán eile gur ṁór an truaġ sagart a ḋéanaṁ d'óigfear ċóṁ breáġ ċóṁ daṫaṁail. D'airiġ Niaṁ é. D'airiġ sí daoine 'ġá ráḋ gur ḃ' áluinn an sagart a ḋéanfaḋ sé. D'airiġ sí daoine 'ġá ráḋ gur ṁór an truaġ sagart a ḋéanaṁ dé. Ḃí lán a croiḋe d'iongnaḋ agus d' allṫaċt istiġ 'n-a h-aigne féin, aċ ni baoġal gur leig sí amaċ aon ṗioc de'n iongnaḋ. Nior ḋóiċ le h-aoinne beó uirṫi go raiḃ sí ag cuiṁneaṁ i n-aon ċor air féin ná ar conus ba ṁaiṫ leis a ḃeaṫa do ċaiṫeaṁ. Aċ do ḃí. Ḃí dá ṁaċtnaṁ 'n-a h-aigne 'n-a taoḃ agus ḃí sé ag teip uirṫi glan an dá ṁaċtnaṁ a ṫaḃairt d'á ċéile,—an gráḋ úd a taisbeáin sé a ḃeiṫ aige ḋi féin ó'n gcéad lá do ċonaic sí é, agus an socaruġaḋ so a ḃí déanta anois aige ar ḃeiṫ 'n-a ṡagart. Gan aṁras doḃ' ḟíor nár laḃair sé aon ḟocal riaṁ léi 'ġá innsint di go raiḃ an gráḋ san aige ḋi, aċ nior ḋein san blúire deifriġeaċta sa sgéal.

Ruḋ ab eaḋ é nár ġaḃ laḃairt 'n-a ṫaoḃ. Ḃí stoirm 'n-a h-aigne, aċ do ċoiméad sí istiġ é. Ḃí sí ċóṁ séiṁ, ċóṁ solusṁar, ċóṁ gealġáiriteaċ agus ba ġnáṫ léi ḃeiṫ. B' í an gaṫ gréine céadna í ag teaċt i gcuideaċtain. Do tugaḋ fé ndeara, áṁtaċ, gur ḃánuiġ a h-agaiḋ. Aċ is 'mó trúig a ḋ'ḟéadfaḋ ḃeiṫ leis sin, agus níor ċuir aoinne aon truim ann nuair nár taisbeáin sí aon earba sláinṫe.

Nuair a ḃí raint aimsire caiṫte ag Aṁlaoiḃ ag déanaṁ na foġluma i gcóir na n-Órd do tug sé féin agus a ċompádaiḋe cuaird soir go Ceann Cora. Ḃí áṫas mór ar gaċ aoinne agus gaċ aon tsaġas urama agus onóra acu á ṫaḃairt d' aḋḃar an tsagairt, agus ba ṁó an t-áṫas a ḃí ar an mḃanríġin, ar Ġormflaiṫ, 'ná ar aoinne. Tug sí féin agus é féin ana ċuid de'n lá i bḟoċair a ċéile. Níor b' aon iongnaḋ é sin. Ḃí a lán neiṫe aici le h-innsint dó i dtaoḃ a ṁuintire féin, lastoir i gcríoċaiḃ Loċlan, agus a lán cainte acu araon le déanaṁ 'n-a dtaoḃ, níḋ nár b' iongnaḋ.

Tug an ḃeirt, Tadg Óg agus Aṁlaoiḃ, cuaird óṫuaid go h-Uiḃ Máine. Ḃí an fáilte ba ġnáṫ rómpa, agus ḃí an ḟáilte fé leiṫ roim aḋḃar an tsagairt, agus an onóir fé leiṫ 'á ṫaḃairt dó, agus an uraim fé leiṫ. Tug Niaṁ an onóir dó a tug gaċ aoinne eile ḋó. Ḃí a h-aigne smaċtuiġte aici um an dtaca san, agus ḃí socair aici, i láṫair Dé, go raiḃ ceangailte uirti féin gan teaċt, ar aon tsaġas cuma, idir é agus an ġairm ḃeannuiġte a ḃí, dar léi, ceapaiṫe ag Dia ḋó. Aċ ḃí an t-aon ṁearḃall aṁáin úd os cóṁair a h-aigne. Cad ċuige gur taisbeáin sé an ġráḋ úd di an ċéad lá má ḃí aon ċuiṁneaṁ aige ar ḃeiṫ 'n-a ṡagart? Má ḃí ġráḋ aige ḋi do réir mar a taisbeáin sé a ḃeiṫ, conus féad sé a aigne d'aṫaruġaḋ? Níor réiḋtiġ an ċuaird an mearḃall. An suim laeṫanta a ḃí le caiṫeaṁ i n-Uiḃ Máine do caiṫeaḋ iad, agus d' imṫiġ an ḃeirt abaile go h-Inis Caṫaiġ, agus ḃí an measgán mearaiḋe ar a h-aigne ag Niaṁ nuair a ḃíodar imṫiġṫe, ċóṁ mór díreaċ agus ḃí sé ar a h-aigne aici sar a dtánadar ar an gcuaird sin. Níor ḋein sí aċ a toil do ċur le toil Dé, agus ḃeiṫ 'á iaraiḋ ar Ḋia agus ar Ṁuire Ṁáṫair agus ar Ṡeanán í ċur ar a leas.

Nuair a ṫáinig an t-am ċuige do cuireaḋ Aṁlaoiḃ insa na mion Órdaiḃ. Do deineaḋ deacon dé. Ansan, an deacon go raiḃ cúram an érdaim * air go dtí san, do críoċnuiġeaḋ 'n-a ṡagart é, agus do cuireaḋ go dtí an Róiṁ é ar ġnó éigin, agus do cuireaḋ cúram an érdaim i n-Inis Caṫaiġ ar Aṁlaoiḃ. Ḃí sé ag déanaṁ an ġnóṫa san go maiṫ agus go cruinn agus go slaċtṁar, agus ḃí na sagairt go léir ana ṡásta leis. Ḃí gaċ niḋ i n-áit féin aige agus an glanaċar insa gaċ aon ball aige.

CAIBIDIOL VII.

AN LEGÁID.

Do ġluais suim aimsire. Táinig easbog ó'n Róiṁ go h-Éirinn. Go h-Inis Caṫaiġ a ṫug sé a aġaiḋ ar dtúis. Do cuireaḋ sgéala soir go Ceann Cora 'gá innsint do'n ríġ, do Ḃrian, go raiḃ sé tagaiṫe ann. Ḃí cóṁairle agus ceaċtaireaċt ó'n bPápa aige do Ḃrian i dtaoḃ a lán neiṫe a ḃí ag baint leis an Eaglais agus le gnó na h-Eagailse i n-Éirinn an uair sin. Ḃí gaċ aon ruḋ a ḃain le gnóṫaiḃ Creidiṁ briste, stolta, stracaiṫe as a ċéile, ag na Loċlanaiġ leis an ndroċ obair a ḃí acu 'á ḋéanaṁ i n-Éirinn ar feaḋ breis agus cúpla céad blian roimis sin. Ḃí Brian ag déanaṁ a ḋíċil ċun na díoḃála do leiġeas.

---

* Ní'l aon focal nua-Ġaeḋilge againn ar "érdam" aċ "sacristí."

Níor ḃ'ḟéidir dó an leiġeas a ḋéanaṁ sa ceart agus é ḋéanaṁ do réir dliġe na h-Eagailse ar gaċ aon tsaġas cuma, mar ba ċóir, gan cóṁairle agus teagasg agus stiúruġaḋ a ḃeiṫ aige ó ċeann an Teampuil, ó Ḟear Inid Íosa Críost.

Ċóṁ luaṫ agus d' airiġ Brian an t-Easbog a ḃeiṫ tagaiṫe ó'n Róiṁ go h-Inis Caṫaiġ ṫáiniġ sé féin agus uaisle a ṫeiġlaiġ anoir ó Ċeann Cora ċun na mainistreaċ ċun teaċtaire an Ṗápa do ġlacaḋ mar ba ċóir. Ṫáiniġ Brian um ṫráṫnóna. Ḟuair sé féin agus na h-uaisle a ṫáiniġ i n-aonfeaċt leis beannaċt an Ṗápa ó'n Easbog. Ansan ṫug sé féin agus an t-Easbog mórán aimsire i ḃfoċair a ċéile, agus ṫug Brian cúntas cruinn do'n Easbog, le breiṫ ṫar n-ais ċun na Róṁa ag triall ar an bṖápa, ar an gcuma 'n-a raiḃ an Creideaṁ i n-Éirinn an uair sin, ar an léirsgrios a ḃí déanta ag na Loċlanaiġ ar eaglaisiḃ agus ar ṁainistriḃ agus ar sgoileanaiḃ, agus do léiriġ sé dó an obair ṁór nár ḃ' ḟoláir a ḋéanaṁ ċun na dioḃála do leiġeas, agus conus mar ná raiḃ aon ḃreiṫ ar an ndioḃáil do leiġeas go h-iomlán, mar nár ḃ'ḟéidir na mairḃ a ṫaḃairt ṫar n-ais ar an sgré. D'inis an t-Easbog do'n riġ, do Ḃrian, cad é an gráḋ a ḃí ag an bṖápa dó, agus méid na h-urama a ḃí ag an uile ḋuine íseal agus uasal dó ar fuid na h-Eurόipe go léir; ná raiḃ i mbéalaiḃ riġṫe agus daoine ar fuid na Críostaiḋeaċta aċ na gníoṁarta iongantaċa a ḃí ag Brian 'á ḋéanaṁ i n-Éirinn i gcoinniḃ na Loċlanaċ, i gcoinniḃ na sluaġ págánaċ a ḃí ṫar éis gaḃáil de ċosaiḃ um an dtaca san i Sasana agus i n-Albain, agus a ḃí ag súil le brúṫ ó'ḋeas ar ṁáġaiḃ míne na Ḟraince agus na h-Iodáile, sé mar a ḋein a sinsear na céadta blian roiṁis sin.

“Tuigean an Pápa, a riġ,” arsa'n t-Easbog, “agus tuigid na daoine go léir, mura mbéaḋ an cosg atá agat-sa agus agat' ṡlóigtiḃ Gaeḋal 'á cur le cóṁaċt na nDanar anso i n-Éirinn go mbeidís ċúgainn ó ḋeas fadó ag marḃuġaḋ agus ag losgaḋ agus ag creaċaḋ. Níor ṁaiṫ leó agaiḋ a ṫaḃairt ó ḋeas go dtí go mbéaḋ greim i gceart acu ar Éirinn, agus a gcóṁaċt suidte daingean acu sa n-oileán. Dá mbéaḋ Sasana agus Alba agus Éire acu fé n-a lán-smaċt do ḃéaḋ caoi acu go h-áluinn ar a gcóṁaċt do leaṫaḋ ó ḋeas ar an Euróip, i ndiaiġ ar ndiaiġ, agus ḃéaḋ na h-oileáin seo acu mar ċúl dín agus mar ḃunáit ċun ollṁúċáin. Mura mbéaḋ tusa, a ríġ, do ḃéaḋ an greim a ḃí uaṫa acu ar oileán na h-Éireann um an dtaca so, fé mar atá acu ar Ṡasana. Ní h-eaḋ aċ aḃfaḋ roimis an taca so. Ansan iseaḋ ḃéaḋ an sgéal go h-olc ag an gCreideaṁ agus ag gaċ níḋ i bfuirm léiġinn agus eóluis agus nósṁaireaċta ar fuid na Críostaiḋeaċta. Tá an saoġal go léir buiḋeaċ díot, a ríġ, agus tá gaċ aoinne ag guiḋe go cruaiḋ ċun Dé ar do ṡon, 'gá iaraiḋ ar Ḋia neart cuirp agus neart aigne do ḃronnaḋ ort agus faid saoġail a ṫaḃairt duit, ċun na h-oibre atá agat 'á ḋéanaṁ do ċríoċnú' go beaċt."

"Cuirean sé áṫas mór orm, a Ṫiġearna Easboig," arsa Brian, "a ḟios a beiṫ agam go dtuigean an Pápa ċóṁ maiṫ san an obair seo atá againn 'á ḋéanaṁ anso i n-Éirinn. Is truaġ ċráiḋte ná tuigid ár ndaoine féin, leaṫ ċóṁ maiṫ, bríġ agus bunús an sgéil. Dá gcuirimís go léir le ċéile d' ḟéadfaimís a bfuil de Ḋanaraiḃ i n-Éirinn do ṁarḃuġaḋ nó do ḋíbirt i n-aon ċeiṫre h-uaire fiċid aṁáin. Ní'l aon níḋ is deacra ċur isteaċ i n-aigne na nGaeḋal, cuid acu pé 'r doṁan é, 'ná aon baoġal a beiṫ go bféadfaid Loċlanaiġ coiḋċe greim daingean a ḋ'ḟágail ar an oileán so na h-Éireann. Ní'l ríġ cúige againn ná mearan go bféadfaḋ sé féin a bfuil de Ḋanaraiḃ i n-Éirinn do ṁarbú' nó do ḋíbirt amáireaċ dá mba ṁaiṫ leis é, gan caḃair ná congnaṁ ó aon ríg cúige eile. Siné atá ag briseaḋ mo ċroiḋe ionam, a Tigearna Easboig. Ní féadaim coiḋċe a ċur fiaċaiḃ ar aon ríg cúige caḃrugaḋ liom i gcoinniḃ na Loċlanaċ gan gaḃáil go maiṫ ar an ríg cúige sin féin ar dtúis. Ḃ' éigean dom gaḃáil ar Ṁaolmuaiḋ, ar ríg Ua nEataċ. Ansan b'éigean dom gaḃáil ar Ḋóṁnall, ríg na nDéise. Ansan b'éigean dom éirleaċ uatḃásaċ a ḋéanaṁ ar Loċlanaċaiḃ Áta Cliaṫ agus ar Gaeḋlaiḃ Laigean, agus ar cuid de Gaeḋlaiḃ Muṁan leó, i nGleann Ṁáma. Tá Leat Ṁoga fé m' láiṁ anois agam, idir Gaeḋlaiḃ agus Loċlanaig. Tá an méid sin de tír na h-Éirean sáṁ, sitċánta, socair. An Eaglais ar a suaiṁneas. Na sgoileana ar siúḃal. An talaṁ d'á faotrugaḋ. Luċt ceárd agus ealaḋan ag obair gan eagla. Luċt fogla iompuigte ar ṁacántaċt mar go dtuigid siad 'n-a n-aigne gur b' í an ṁacántaċt is fearr agus is tortaṁla agus is raṫṁaire. Aċ feuċ, a Tigearna Easboig. Ní'l ann go léir aċ mar a ḃéaḋ lá breag saṁraiḋ ansan a ḃéaḋ go h-áluinn agus go grianṁar agus go brotalaċ agus ná feadair aoinne cad é an neómat a ḋ'iompóċ' sé ċun splancraċa agus ċun tóirtnige agus ċun éirlig. Ní tuigid na daoine an sgéal. Tuigim-se é. Is cuma leó, na daoine boċta, aċ an sitċáin agus an suaiṁneas do fealḃugaḋ go sáṁ an faid a fágfar acu an sitċáin agus an suaiṁneas."

"Naċ mór an truag, a ríg," arsa'n t-Easbog, "gan rud éigin a ḋéanaṁ do taḃarfaḋ sitċáin fearaṁaċ dos na daoine? Dá dtuigeaḋ daoine i gceart tairḃte na sitċána ba ċóir go ndéarfaidís leó féin go gcuirfidís i n-áirigte ḋóiḃ féin í ar ais nó ar éigin. Tá sitċáin curta i bfeiḋm agat-sa anois, a ríg, sa taoḃ so teas d' oileán na h-Éirean. Nár ċóir go ndéanfaḋ an t-Árdríg an sitċáin ċéadna do ċur i bfeiḋm sa taoḃ tuaiḋ de'n oileán?"

"Ba ċóir, a Tigearna Easboig," arsa Brian. "Fear maiṫ iseaḋ M'Lseaċlainn. Fear tréan cutaiġ iseaḋ é. Aċ ní ḋóiċ liom go bfuil aon ġráḋ ró ṁór aige dóṁ-sa. Is maiṫ leis congnaṁ a ḋ'ḟáġail ó Ḋál gCais nuair a bíḋ na Loċlanaiġ ag brúċ ró ḋian air, aċ tá fios agam go maiṫ gur b' fearr leis go mór iad do ċur sé ċois le neart a láiṁe féin, dá bféadaḋ sé é, ná aon ċongnaṁ fáġail uaim-se."

"Ba ḋóiċ liom, dá dtuigeaḋ sé a ḋualgas Árdríġ i gceart gur b' aṁlaiḋ a ḋ' iarrfaḋ sé an congnaṁ ort agus go dtaḃarfaḋ sé le tuisgint duit gur ḃ'é a ċeart an congnaṁ a ḋ'ḟáġail. Ba ḋóiċ liom gur b'é ceart an Árdríġ a ḃeiṫ ar a ċumas glaoḋaċ ċuige ar a bfuil de neart sa n-oileán go léir, agus an neart go léir do ġleusaḋ agus do stiúruġaḋ i n-aġaiḋ naṁad iasaċta," arsa'n t-Easbog.

"Siné a ḋéarfaḋ fir Éirean, a Tiġearna Easboig. Siné a ḋéarfaḋ aoinne a ḋéanfaḋ maċtnaṁ ar an sgéal. Is eagal liom ná tuigean an t-Árdríġ an níḋ sin i gceart. Siné fé ndeara dom an tritċáin seo atá anois againn i Leaṫ Ṁoġa do ċur i gcompáráid le lá breaġ gréine ná feadair aoinne catin a ḋ'iompóċ' sé ċun tóirtnige agus ċun éirliġ. Dá dtagaḋ aon neart mór des na Loċlanaiġ seo isteaċ ċúġainn agus go mbéaḋ M'Lseaċlainn a ḋ'iarraiḋ iad do ċlaoiḋ le neart a teiġlaiġ féin i n-ineaḋ neart na h-Éirean go léir do ċruinniuġaḋ agus do ġleusaḋ 'n-a gcoinniḃ, do ḃuaḋfaidis ar M'Lseaċlainn. Ansan do ḃuaḋfaidis ar Éirinn go léir i ndiaiġ céile, mar ní ḃéaḋ aoinne ċun nirt na h-Éirean do ċruinniuġaḋ agus do ġleusaḋ agus do stiúruġaḋ 'n-a gcoinniḃ."

"Ba ḋóiċ liom, a ríġ," arsa'n t-Easbog, "gur b' sin ruḋ agus gur ċeart d'fearaiḃ Éirean féuċaint ċuige i n-am. Ba ċeart a ċur ar a súiliḃ do'n Árdríġ gur b'é a leas, agus leas na tíre go léir, gan ḃeiṫ ag feiṫeaṁ le naṁaid iarraċta do ṫeaċt ċuige ṫar farraige sar a ndéanfaḋ sé é féin d' ollaṁuġaḋ dóiḃ. An t-Árdriġ ná h-ollṁóċaiḋ é féin roim ré, aċ a ḃeiḋ ag feiṫeaṁ go dtagaiḋ an naṁaiḋ, tiocfaiḋ an naṁaid air agus ní ḃeiḋ sé ollaṁ."

"Is fíor san, a Ṫiġearna Easboig," arsa Brian. "Ba ċeart d' Árdriġ Éireann neart na h-Éireann a ḃeiṫ gleusta i gcóṁnuiġe aige, i n-aġaiḋ naṁad na h-Éireann, fé mar a ḃí an Ḟian ag Fionn, nó fé mar a ḃí curaí na Craoiḃruaiḋe ag Conċuḃar. Dá mbéaḋ san aṁlaiḋ d' ḟanfaḋ Loċlanaiġ amaċ anois fé mar a d'ḟan slóiġte na Róṁa amaċ an uair sin."

CAIBIDIOL VIII.

AN BOSCA.

Ċomáineadar leó ar an gcuma san ag caint agus ag cur tré ċéile go dtí go dtáinig aimsir codlata. Nuair a ḃíodar go léir imṫiġṫe a ċodla ċuir an t-Abb fios ar Aṁlaoiḃ. Ṫáinig Aṁlaoiḃ.

"Seo, a ṁic," arsa'n t-Abb, "eoċair an ċórṫa iarainn atá sa n-érdam duit, agus tabair ċugam anso an bosca iarainn atá istiġ sa ċórṫa. Istiġ sa bosca iarainn sin iseaḋ 'tá an ċailís óir úd a ṫug Brian dúinn. Déarfaiḋ an t-Easbog so a ṫáinig ó'n Róiṁ Aifrean Árd anso amáireaċ dúinn i láṫair an riġ, agus ní mór an ċailís óir sin a ṫaḃairt dó ċun an Aifrinn sin do ráḋ."

D'imṫiġ Aṁlaoiḃ agus do ruġ sé an eoċair leis. Níor ḃ'ḟada gur ṫáinig sé agus an bosca iarainn aige.

"Cuir ansan ar an gclár é, a ṁic," arsa'n t-Abb.

Do ċuir. Do tug an t-Abb leis eoċair eile. D'osgail sé an bosca. D'feuċ sé isteaċ ann. Ċuir sé a láṁ isteaċ ann. Do lúb a ċosa fé, agus ḃí sé i rioċt tuitim aċ gur rug Aṁlaoiḃ air.

"Cad a táinig ort, a Aṫair?" arsa Aṁlaoiḃ.

Níor laḃair sé. Ṡín sé a ṁéar ċun an ḃosca. D'feuċ Aṁlaoiḃ isteaċ sa ḃosca. Ḃí an bosca folaṁ!

Do stad an ḃeirt ar feaḋ tamail ṁait agus iad ag feuċaint ar an mbosca. D'feuċ an t-Abb isteaċ ann cúpla uair. Ḃa ḋóiċ le ḋuine air gur ḃ' aṁlaiḋ nár féad sé radarc a súl féin do ċreideaṁaint. Ansan do ḋún sé an bosca airís agus ċuir sé an eoċair 'n-a póca.

"Beir leat é, a Aṁlaoiḃ," ar seisean, "agus cuir isteaċ airís é sa ċófra iarainn, díreaċ sa n-áit 'na ḃfuarais é, agus cuir an glas ar an gcófra agus taḃair ċúgam an eoċair. Agus feuċ. Ná laḃair amaċ as do ḃéal le h-aoinne beó ar an sgéal. Tá an ċailís imtiġte. Níor ḃ' féidir í ġuid as an mbosca san gan an dá eoċair a ḋ'fáġail, eoċair an ċófra agus eoċair an ḃosca san. Ó'n lá ċuireas an ċailís isteaċ sa ḃosca san, agus an bosca isteaċ sa ċófra, tá an dá eoċair agam féin. Níor sgaras le h-aon eoċair acu go dtí gur tugas duit-se eoċair an ċófra ó ċianaiḃ, agus an uair úd a fuaramair an iṁáġ ó Ġormflait. Níor sgaras i n-aon ċor le h-eoċair an ḃosca. Ní féidir liom an sgéal a tuisgint. Ná laḃair le h-aoinne 'n-a taoḃ. Cuir amaċ an ċailís óir eile atá againn, i gcóir an Aifrinn aṁáireaċ."

D'imtiġ Aṁlaoiḃ agus dein sé mar a dúḃraḋ leis. Ċuir sé an bosca folaṁ, agus an glas air, isteaċ sa ċófra láidir iarainn mar a raiḃ sé ċeana, agus tug sé eoċair an ċófra tar n-ais ag triall ar an Abb.

Ar maidin aṁáireaċ a ḃí ċúgainn do cuireaḋ gaċ aon rud i dtreó i gcóir an Aifrinn Aoirḋ. Do ġluais an tuairisg, um tráṫnóna an lae roimis sin, go raiḃ Legáid an Ṗápa tagaiṫe go h-Inis Caṫaiġ agus go raiḃ Brian agus a ṫeiġlaċ tagaiṫe ann ag cur fáilte roimis an Legáid, agus go raiḃ an t-Aifrean Árd le ráḋ, agus beannaċt an Ṗápa le tabairt do'n ríġ agus dos na manaiġ agus do'n ṗobul. Abfad sar a dtáinig am an Aifrinn ḃí na daoine cruinniġte isteaċ ar an oileán ó'n dtír mór-timpal i dtreó gur ḋóiċ leat go raiḃ an t-oileán clúdaiġte acu.

Dúbraḋ an t-Aifrean. Do tugaḋ beannaċt an Ṗápa do'n ṗobul agus do'n ríġ, agus do ṫug Colla seanamóin áluinn uaiḋ. Fear ana léiġeanta, ana ḋeaġ-labarṫa, ab eaḋ é. Ḃí ruiṫ cainte aige agus uċtaċ láidir, ceólṁar, binn, agus dá mbéaḋ sé ag caint go h-oiḋċe ba ḃreáġ leis an bpobul beiṫ ag éisteaċt leis. D'inis sé ḋóiḃ conus mar a ṫáinig an t-Easbog san ó'n Róiṁ, ó'n bPápa, agus conus mar a ċuir an Pápa a ḃeannaċt ó ċroiḋe ar Ḃrian agus ar a ṡlóiġtiḃ agus ar Ċlannaiḃ Gaeḋal go léir mar ġeall ar na gníoṁarṫa móra a ḃí acu 'á ḋéanaṁ i n-agaiḋ naṁad an Ċreidiṁ. D'inis sé conus mar a ḃí aiṫne an uair sin ar Ḃrian, ní h-aṁáin ar fuid na h-Éireann go léir aċ ar fuid na h-Euróipe go léir, mar go raiḃ gníoṁarṫa Ḃriain i gcoinniḃ na Loċlanaċ ag sábáil na h-Euróipe ó léirsgrios de ṡaġas an léirsgriosa úd a ṫáinig uirṫi nuair a ṫáinig na geinte fiaine adtuaiḋ agus ġaḃdar de ċosaiḃ i gcóṁaċt agus i ngradam agus i nórṁaireaċt impireaċta na Róṁánaċ. Dúbairt sé, muna mbéaḋ Brian go mbéaḋ Éire ag na Loċlanaiġ um an dtaca san mar áit ḃunaiġ ċun a neart do ċruinniuġaḋ agus do ġleusaḋ, i dtreó go ḃféadfaidís a gcóṁaċt do leaṫaḋ óḋeas ar ċríoċaiḃ na h-Euróipe ar fad, agus ná raiḃ teas ná tuaiḋ sa n-Euróip an uair sin aon tsaġas cóṁaċta a ḋ' féadfaḋ cosg do ċur leó, munar ḃ' ionan a's sé ċéad blian roimis sin nuair a ḃí cóṁaċt na Róṁánaċ ann ċun searaiṁ éigin a ḋéanaṁ i n-aġaiḋ na ngeinte fiaine. Dúḃairt sé gur ṫuig muintir na h-Euróipe go léir an niḋ sin, agus go raḃdar ag faire ar Ḃrian agus ar an obair a ḃí aige 'á ḋéanaṁ, agus gur ṁór acu Ḃrian agus gur ṁór acu an obair.

Nuair a ḃí a ċaint ráiḋte ag an Abb agus gaċ gnó creidiṁ déanta do rugaḋ an Legáid mór-ṫimpal an oileáin agus do taisbeánaḋ dó gaċ aon rud ab fiú a d'feisgint ann, go mór mór gaċ niḋ go raiḃ aon ḃaint ag ainim ná ag beaṫa Ṡeanáin naoṁṫa leis. Ansan do taisbeánaḋ dó gaċ loc agus gaċ raoḃaḋ-roilge d'ár dein na Loċlanaiġ an faid a ḃíodar ann, agus gaċ niḋ d'á raiḃ déanta ag Ḃrian agus ag muintir na tíre agus ag an Abb agus ag na manaiġ ċun gaċ díoḃála do leiġeas.

An faid a ḃíṫeas ag gaḃáil timpal ar an gcuma san, ag taisbeáint agus ag feisgint, ḃí rud ages na manaiġ 'á ḋéanaṁ sa tseómra ṁór, seómra an ḃíḋ. Ḃí dinnér acu d'á ollaṁuġaḋ, dinnér do'n Legáid agus do'n ríġ, agus dos na maiṫiḃ móra tuaṫa agus eagailse a ḃí i n-aonfeaċt leó. Ar ball, nuair a ḃí an dinnér ollaṁ, ċuaiḋ Aṁlaoiḃ amaċ agus do ṫug sé cogar do'n Abb. Do laḃair an t-Abb leis an ríġ agus leis an Legáid, agus táinig an ċuideaċta go léir isteaċ sa tseómra ṁór. Ḃí an seómra gleusta riarṫa go h-áluinn, fé ḃórdaiḃ fada, agus bia agus deoċ go flúirseaċ ar na bórdaiḃ sin. Do ṡuiġ Ḃrian sa ċaṫaoir ríoġa. Do ṡuiġ an Legáid ar ḋeis an ríġ. Do ṡuiġ Murċaḋ, an ríġḋaṁna, ar ġualainn ċlé an ríġ. Do ṡuiġ an ċuid eile des na h-uaisliḃ, do réir a ndán agus a n-uaisleaċta, do réir na nós agus na riaġal a ḃí i bfeiḋm i n-Éirinn riaṁ roimis sin. Ḃí fios ag gaċ duine de'n ċuideaċtain cá raiḃ a inead féin cun suiḋte, agus ċuaiḋ sé agus ṡuiġ sé sa n-inead san.

Ḃí an tráṫnóna go suairc acu go léir. Ḃí a lán ndóṫin biḋ agus diġe acu. Nuair airiġ muintir na tíre mór-ṫimpal, ar gaċ taoḃ de'n aḃainn, an Legáid agus an ríg agus na maiṫe móra go léir a ḃeiṫ ag teaċt ċun na mainistreaċ, ṫurnuig na báid ar teaċt ċun an oileáin agus fágaltar feóla, agus aráin, agus ime, agus uaċtair, agus b' ḟéidir fágaltar fíona, ar gaċ bád acu. Ní raiḃ aon aṁgar sa treómpa ṁór. Níor gáḋ do Ċolla aon eagla ḃeiṫ air go ragaḋ d'á ċuid lóin bíḋ ná dige, pé tarang a déanfai orṫa.

Ḃí an ċuideaċta go soilḃir agus go séiṁ. Ḋeineadar a lán cainte agus a lán suilt i gcaiṫeaṁ an tráṫnóna i dteannta a ndóṫin a d' iṫe agus a d' ól. Do tráċtaḋ aisir, fé mar a tráċtti i gcóṁnuiġe an uair sin ins gaċ cruinniuġaḋ de'n tsórd, ar na caṫanaiḃ móra a ḃí buaiḋte ag Brian agus ag Dál gCais i gcoinniḃ na Loċlanaċ. Aoinne go raiḃ aon ruḋ le ráḋ aige i dtaoḃ na gcaṫana san ba ṁaiṫ leis labairt an uair sin ó ḃí Legáid an Pápa ag éisteaċt leis. Do h-innseaḋ do'n Legáid conus mar a cuireaḋ teiṫeaḋ ar na Loċlanaiġ ar an Móin Móir. Conus mar a ċuir Maṫúin, driṫáir Briain, an ruag orṫa ag Loċ Gair. Conus mar a ċuir an beirt driṫár, Maṫúin agus Brian, ár agus dearg-ruaṫar orṫa sa ċaṫ a buaileaḋ ag Sulċoid, mar ar marḃuiġeaḋ trí ṁíle acu, agus conus mar a leanaḋ isteaċ go caṫair Luimniġe an méid acu nár tuit sa ċaṫ, agus conus mar a tógaḋ an ċaṫair agus mar a sgartálaḋ agus do loisgeaḋ í. Do h-innseaḋ dó conus mar a ṫáinig Magnus mac Arailt agus slóiġte móra Loċlanaċ aige, agus conus mar a ḋein sé mainistir Inse Caṫaiġ do robáil agus do losgaḋ. Ansan do h-innseaḋ dó conus mar a ḃí daingean láidir déanta dóiḃ féin ag na Loċlanaiġ sa ṁainistir sin 'n-a raiḃ an ċuideaċta 'n-a suiḋe an uair sin, agus conus mar a ṫáinig Brian agus Dál gCais agus conus mar a ḃriseadar an daingean agus ċuireadar na Loċlanaiġ ċun báis, agus conus mar a tuit an Magnus mac Arailt úd sa ċaṫ. Ansan do tugaḋ cúntas dó ar ċaṫ Ḃealaiġ Leaċta; agus ar an gcaṫ ag Fán Conraḋ; agus ar an gcaṫ mór fioċṁar fuilteaċ a troideaḋ i nGleann Ṁáma, mar ar tuit cúig ṁile fear der na fearaiḃ ba tréine ar ṡlóiġtiḃ Loċlan; agus gur ḃ'é an caṫ san Ġleanna Ṁáma do ṁill ar fad cóṁaċt Loċlanaċ i n-Éirinn agus do ċuir Leaṫ Ṁoġa, gan ċosnaṁ, fé láiṁ Ḃriain.

Do tugaḋ an uile ṡaġas cúntais ar na gnioṁarṫaiḃ móra san do'n Legáid, agus ḃí a lán daoine ag caint ag taḃairt na gcúntaisí dó. An rud nár ċuiṁin le duine ba ċuiṁin le duine eile é, agus an rud a teiḋeaḋ amú' ar ḋuine tugaḋ duine eile sa ċeart leis é.

Do tugaḋ an méid seo fé ndeara, áṁṫaċ. Na fir ba tréine gnioṁ i ngaċ caṫ der na caṫanaiḃ úd, níor ḃ' iad ab aoirde glór sa n-innsint. Is ar éigin a laḃair Ḃrian ná Murċaḋ aon focal sa n-innsint. Do tuig an Legáid an níḋ sin. Fear géarċúiseaċ ab eaḋ é.

Ḃí na manaiġ ag friṫálaṁ ar na h-uaisliḃ, agus ḃí an deacon, Aṁlaoiḃ, an Loċlanaċ óg, ins gaċ aon ċúinne ag freagairt do na manaċaiḃ fé mar a ġlaoidís, agus ag déanaṁ gaċ aon tsaġas friṫálṁa fé mar a h-órduiġtí ḋó. Ḃí sé ag éisteaċt leis an gcaint go léir i dtaoiḃ na gcaṫana móra, agus ní féadfaḋ aoinne a ḋ'innsint ó n-a ċúntanós ciacu tuig sé an ċaint nó nár tuig, nó cé'cu ba Loċlanaċ é nó nár ḃ'eaḋ. Ḋein sé an gnó a ḃí idir láṁaiḃ aige agus ḋein sé go maiṫ é, agus ḃí a aigne ċóṁ daingean ar an ngnó san go ndéarfaḋ duine ná raiḃ blúire suime aige sa ċaint a ḃí ar siúḃal. Ḃí Taḋg Óg ua Cealla ag déanaṁ an friṫálṁa, leis, agus ḃí sé ag éisteaċt leis an gcaint a ḃí ar siúḃal. Nuair airiġeaḋ sé an ċaint ḃ'ḟearr leis go mór gan Aṁlaoiḃ a ḃeiṫ ag éisteaċt léi. Aċ nuair feuċaḋ sé ar Aṁlaoiḃ agus nuair a ċíoḋ sé an neaṁṡuim, dar leis, ḃíoḋ a aigne sásta. Tuigeaḋ sé ná bíoḋ aon ċorḃuair ag an gcaint 'á ċur ar Aṁlaoiḃ. Ansan airis, ní ró ṁaiṫ a taiṫneaḋ an neaṁsuim sin leis. Ṫuigeaḋ sé i n' aigne dá mba Loċlanaċ é féin agus go mbéaḋ caint de'n tsórd san ar siûḃal 'n-a láṫair ná féadfaḋ sé fulang léi pé díċeal a ḋéanfaḋ sé air. Do ṫaiṫn leis nár goill an ċaint ar Aṁlaoiḃ, aċ 'n-a ṫaoḃ san ba ṁó an meas a ḃéaḋ aige ar a ċaraid, ba ḋóiċ leis, dá ngoilleaḋ an ċaint air agus dá gcuireaḋ sí fearg air. Níor goill, agus níor ċuir.

CAIBIDIOL IX.

“IS ÉAGSAṀLAĊ NA DAOINE IAD!”

Aċ do críoċnuiġeaḋ an dinnér agus táinig deire na cainte agus d'eiriġ an ċuideaċta. D'iar Brian ar an Legáid teaċt ag triall air féin go Ceann Cora ar ċuaird ċóṁ luaṫ agus tiocfaḋ san isteaċ le n-a ċaoṫaṁlaċt. Dúḃairt an Legáid go n-oirfeaḋ dó raint laeṫanta taḃairt sa ṁainistir, i bfoċair Ċolla, ag socaruġaḋ agus ag léiriuġaḋ a lán neiṫe a ḃain le gnóṫaiḃ Eagailse agus le gnóṫaiḃ Creidiṁ, ní h-aṁáin sa ṁainistir sin Inse Caṫaiġ aċ i mainistiriḃ agus i n-eaglaisiḃ na Múṁan go léir. Go mbéaḋ an ċuid ba ḃruideaṁla de ġnó Inse Caṫaiġ déanta aige lastiġ de seaċtṁain. Ansan, dá mb' é toil an ríġ é, go dtaḃarfaḋ sé cuaird go Ceann Cora. Do socaruiġeaḋ ar seaċtṁain ó'n lá san dó ċun na cuairde sin do taḃairt. Ansan d'imṫiġ Brian agus a ċualaċt aḃaile agus d'fan an Legáid sa ṁainistir, é féin agus an ċualaċt ḃeag a táinig leis ó'n Róiṁ.

Ar ball, nuair a ḃí Colla agus an Legáid i bfoċair a ċéile 'n-a n-aonar do ġlaoiḋ Colla ar Aṁlaoiḃ.

Táinig Aṁlaoiḃ.

"Seo, a Aṁlaoiḃ," arsa Colla, ag síneaḋ na h-eoċraċ ċuige, "imṫig agus taḃair ċúgainn anso an bosca iarainn úd n-a raiḃ an ċailís óir ann."

D'imṫig Aṁlaoiḃ agus tug sé leis an bosca, agus ċuir sé ar an mbórd é i bḟiaḋnaise na beirte.

"Imṫig-se a ċodla anois, a ṁic ó," arsa Colla leis. "Ní foláir nó tá codla ort agus tuirse tar éis an lae."

Ansan d'osgail Colla an bosca iarainn agus taisbeáin sé do'n Legáid é, agus d'inis sé dó ċúrsaí na cailíse.

"Is cuiṁin liom an ċailís sin go h-áluinn," arsa'n Legáid. "Ḃí sí am' láiṁ agam go minic. Cailís ana ḋaor ab eaḋ í. Anoir ó Ċaṫair Ċonstantín a cuireaḋ ar dtúis í ó'n Impire, mar ḃronntanas ċun an Ṗápa. Mise aḋúḃairt gur ċeart í ċur anso go h-Éirinn ag triall ar Ḃrian. Is mór an truag í ḃeit imṫigṫe."

Ansan do ċeistig sé Colla go dlúṫ i dtaoiḃ na n-eoċraċ, agus conus a ḃí coiméad orta, agus cé r' ḃ'é an gaḃa a ḋein iad, agus cé r' ḃ'é an gaḃa a ḋein an bosca iarainn. D' imṫig sé féin amaċ ċun an érdaim go bḟeicfeaḋ sé an córta daingean n-a raiḃ an bosca iarainn fé glas istig ann. Nuair a ḃí gaċ aon rud feicite, triallta, iniúċta go maiṫ aige táinig sé tar n-ais agus do suig sé agus ḋein sé a ṁaċtnaṁ. Nuair a ḃí a ṁaċtnaṁ déanta aige do laḃair sé.

"Inis dom, a Ċolla," ar seisean, "cá raiḃ an ċailís sar ar tugaḋ do'n ṁainistir seo í."

"Ḃí sí toir i gCeann Cora gan aṁras," arsa Colla.

"Cé aige go raiḃ sí i gcoiméad i gCeann Cora?" arsa'n Legáid.

"Is dóċa go raiḃ sí i gcoiméad ag an mḃanrígin, a Tigearna Easboig," arsa Colla.

Do stad an Legáid agus ḋein sé maċtnaṁ eile. Do laḃair sé airis.

"Cá ḃfuil an gaḃa a ḋein na h-eoċraċa so ?" ar seisean.

"Tá sé tuas i Luimneaċ, a Ṫiġearna Easboig," arsa Colla. "Isé ḋein an dá eoċair sin dom, agus isé ḋein an bosca iarainn dom. Ceárdaiḋe ana slaċtṁar, ana eólguiseaċ, iseaḋ é. Tá innċleaċt aige náċ gnáṫ a ḃeiṫ ag ceárdaiḋtiḃ d'á sórd. Bion sé ag obair do Ḃrian ag déanaṁ arm dó, agus deirtear gur fearr leis na fir na h-airm a ḋeinean sé 'ná na h-airm a ḋeinean aon ċeárdaiḋe eile d'á ḃfuil ag obair ag Ḃrian. Cruaḋan sé an faoḃar ar ċuma éigin náċ eól d' aoinne aċ dó féin, agus gleusan sé na h-airm i dtreó gur fearr a féadtar iad do ḃeartuġaḋ agus úsáid a ḋéanaṁ dioḃ 'ná mar a féadtar an ṁeáġċaint ċéadna iarainn agus aḋmaid do ḃeartuġaḋ ċun gníoṁ insna h-airm a ḋeinean aon gaḃa eile, agus gur fearr a ċoiméadaid siad an faoḃar 'ná mar a ċoiméadaid aon airm eile é."

"Is dóċa," arsa'n Legáid, "ó tá an buaḋ san aige ar na gaiḃniḃ eile, gur fear saiḋḃir é."

"Iseaḋ, a Ṫiġearna Easboig," arsa Colla. "Fear ana saiḋḃir iseaḋ é. Nuair a fuair Ḃrian amaċ an t-eólus go léir a ḃeiṫ aige ar ḋéanaṁ na n-arm tug sé fearan tailiṁ saor dó lasmuiċ de'n ċaṫair, ar bruaċ na Sionainne, ar ċoinġioll ná déanfaḋ sé aon arm d'aon ríġ eile aċ do Ḃrian féin."

"Cad é an ainim atá air, a Ċolla ?" arsa'n Legáid.

"Níor airiġeas riaṁ an ainim a tugaḋ air nuair a baisteaḋ é. Ní'l ag an bpoibiliḋeaċt air aċ leas-ainim. 'Meargaċ na Lann,' a tugtar air, mar ġeall, is dóċa, ar feaḃas na n-arm a ḋeinean sé. Tugtar 'Meargaċ Gaḃa' air, leis, agus 'Meargaċ Maol,' agus 'Meargaċ Duḃ,' agus 'Meargaċ,' gan aon rud a ċur leis."

Ḋeineadar raint eile cainte ar gnó na mainistreaċ, agus ansan ċuadar a ċodla.

D'imṫiġ an tseaċtṁain. Do ġluais an Legáid agus a ċualaċt soir go Ceann Cora. Ċuaiḋ Colla agus Taḋg Óg ua Cealla agus Aṁlaoiḃ soir i n-aonḟeaċt leó. Ḃí cuideaċta ṁór cruinniġṫe rómpa ṫoir. Ḃí a lán de ríoġra agus d'uaislíḃ Múṁan agus Laiġean ann. Ḃí Taḋg Mór ua Cealla ann agus cuid de ríoġra Conaċt le n-a ċois. Ḃí Niaṁ ann. An áit 'n-a mbíoḋ Taḋg Mór ua Cealla ba ġnáṫ go mbíoḋ a inġean ann. Ḃí tréiṫe móra maiṫe sa ríoġan óg san agus ba ṁór é uraim na ndaoine go léir di mar ġeall ar na tréiṫiḃ sin. Ḃí sé i mbeulaiḃ daoine gur b'í an Ḃanríġin, Gormḟlaiṫ, an bean dob' áilne ar biṫ an uair sin, aċ sé mar a ḃí Niaṁ ag eiriġe suas ḃí daoine 'gá ráḋ go mbuaḋfaḋ a h-áilneaċt ar áilneaċt Ġormḟlaiṫ féin um an dtaca 'n-a mbéaḋ sí ag imṫeaċt as na déagaiḃ. Ḃí sí i ngar do ḃeiṫ ag imṫeaċt asta le linn na h-aimsire sin 'n-ar ṫáinig sí féin agus a h-aṫair go Ceann Cora, go ríġṫeiġlaċ Ḃriain, ċun Legáid an Pápa d'ḟeisgint. I n-éagmais a h-áilneaċta ḃí mórán de ṫréiṫiḃ maiṫe eile inti. Ḃí an Creideaṁ ana láidir istiġ 'n-a croiḋe. Ḃí gráḋ aici do'n Ċreideaṁ agus do gaċ níḋ a ḃain leis an gCreideaṁ, agus do ġealaḋ a croiḋe i gcóṁnuiġe dos na daoine a ḃíoḋ dílis do'n Ċreideaṁ, agus do ṫaisbeánaḋ sí é nuair ba ċeart é ṫaisbeáint. Ḃí na daoine boċta go léir buiḋeaċ di, agus do tugtí fé ndeara go mbíoḋ sí ċóṁ fial sa déirc leis an Loċlanaċ a ḃéaḋ 'n-a ġátar agus ḃíoḋ sí, náċ mór, leis an Éireanaċ a ḃéaḋ 'n-a ġátar. Ḃí a ciall agus a tuisgint ċóṁ ġéarċúiseaċ san gur ḃ' ar éigin a ḃíoḋ aon ruḋ ar aigne a h-aṫar ná h-innseaḋ sé di agus ná cuireaḋ sé 'n-a cóṁairle. Aċ ḃí aon tréiṫ aṁáin inti do ṫaraing uraim na ndaoine ċúiċi tar gaċ treiṫ eile d'á raiḃ inti. B'é tréiṫ é sin 'ná an cion a ḃí aici ar a h-aṫair. Dar léi, ní raiḃ fear eile beó i n-Éirinn a ḃí ċóṁ maiṫ leis, ná ċóṁ h-uasal leis, ná ċóṁ ríoġa leis, ná ċóṁ mórċroiḋeaċ leis, ná ċóṁ breaġ d'ḟear leis.

Ḃí féasta mór i gCeann Cora an lá san. Ḃí cuideaċta ríoġa bailiġṫe ann, agus ḃí dóṫin na cuideaċtan de ríġ i mBrian. Do ṫuig gaċ aoinne go raiḃ, agus ḃí daoine ann a déarfaḋ náċ i gCeann Cora ba ċeart an ċuideaċta san a ḃeiṫ i bfoċair a ċéile an uair sin aċ ṫíos i dTeaṁair, agus náċ ar Leaṫ Ṁoġa ba ċeart Brian a ḃeiṫ 'n-a ríġ aċ gur i n-a Árdríġ ar Éirinn ba ċeart é ḃeiṫ. Do h-airiġeaḋ cogarnaċ de'n tsórd san ar siúḃal go minic i gcaiṫeaṁ an tráṫnóna agus i gcaiṫeaṁ na h-oiḋċe. D'airiġ Brian an ċogarnaċ, aċ níor leig sé air gur airiġ. D'airiġ Murċaḋ an ċogarnaċ, agus dúḃairt sé leis an bfear a labair ciall a ḃeiṫ aige. D'airiġ Gormflaiṫ an ċogarnaċ. Do ċruaḋaiḋ a gnúis agus do las solus 'n-a súiliḃ, agus níor solus fóġanta é.

Ḃí cogarnaċ eile, leis, ar siúḃal. Ḃí Niaṁ agus a h-aṫair 'n-a suiḋe i n-aice ċéile, agus is ar éigin feádaḋ an ċuideaċta gan ḃeiṫ ag feuċaint orta. Is beag ná go mbuaḋaḋ an iongnaḋ ar na béasaiḃ acu, agus ná go bfeuċaidís níḃa mó 'ná mar ba ċeart i dtreó na beirte, ḃí a leiṫéid sin de solus áilneaċta i n-aġaiḋ na h-inġine. Ansan do fuaradar go léir amaċ, sa ċogarnaċ dóiḃ, gur Mórling ab ainim di agus gur ḃ' aṁlaiḋ a tugaḋ Niaṁ Ċinn Óir mar leas-ainim uirṫi nuair a ḃí sí 'n-a leanḃ. Ṫuigeadar go léir 'n-a n-aigne nár ḃ'aon iongnaḋ i n-aon ċor gur tugaḋ an leas-ainim sin uirṫi, mar gur ḃ'í an " Niaṁ Ċinn Óir " i gceart í.

I n-éagmais na cogarnaiġe ḃí gleó cainte sa ċuideaċtain a ḃí árd go leór. Do cíoraḋ agus do slámaḋ agus do cuireaḋ tré ċéile arís gaċ gníoṁ des na gníoṁarṫaiḃ móra a deineaḋ ins na caṫanaiḃ úd, ó Ċaṫ Bealaiġ Leaċta go caṫ Ġleanna Ṁáma. Na fir, sa ċuideaċtain, ná raiḃ i gcaṫ acu ḃíodar i gcaṫ éigin eile acu, agus an t-é ná féadaḋ tuairisg a ṫaḃairt ar ċaṫ acu tugaḋ sé tuairisg ar ċaṫ eile acu, agus uaireanta d'eiriġeaḋ argóint ṫeiṫ idir ḃeirt a ḃí sa n-aon ċaṫ aṁáin, duine acu 'gá áiteaṁ gur 'n-a leiṫéid seo ċuma do buaḋaḋ an caṫ, agus an duine eile 'gá áiteaṁ nár ḃ'eaḋ aċ i 'n-a leiṫéid súd eile de ċuma. Ansan b' ḟéidir go labarfaḋ an tríṁaḋ duine agus go ndéarfaḋ sé go raiḃ an éagcóir ag an mbeirt, agus go dtabarfaḋ sé a ṁalairt ar fad de ṫuairisg ar an gcuma 'n-ar buaḋaḋ an caṫ. Ḃí oiread san neiṫe tuitiṫe amaċ sa Ṁúṁain i gcaiṫeaṁ beagán blianta roimis sin nár ḃaoġal do'n ċuideaċtain aon toċt a ṫeaċt orta le h-easba aḋḃar cainte. Níor ṫáinig aon toċt orta. Ḃí gleó agus argóint agus áiteaṁ agus aiġneas acu go tiuġ, agus má ḃí ní baoġal ná go raiḃ sult agus greann agus gáirí go tiuġ acu, leis, agus iad ag maoiḋeaṁ go h-árd agus go suairc agus go móraiġeanta mar ġeall ar an gcuma 'n-a raiḃ Clanna Gaeḋal i n-uaċtar agus Loċlanaiġ ar lár.

Fé mar a ṫáinig a ndóṫin a ḃeiṫ iṫte agus ólta ag an gcuideaċtain ḃí an ċaint agus an sult agus an gleó ag dul i n-aoirde. Fé deire do buail Brian an cluigín. Do stad an gleó. Ḃí gaċ aoinne ciúin. Do labair Brian. D'iar sé ar an gcuideaċtain sláinte an Pápa d' ól: Do ṁol sé an Creideaṁ agus do ṁol sé Ceann Sofeicse an Ċreidiṁ, agus do ġeall sé, uaiḋ féin, agus tar ċeann a raiḃ láiṫreaċ d' uaisliḃ Gaeḋal, agus tar ċeann a raiḃ beó de ṡíolraċ Gaeḋal, go mbéaḋ slioċt Gaeḋal dílis do'n Ċreideaṁ, le congnaṁ Dé, an fad á ḃéaḋ grian ar spéir agus daoine ar talaṁ.

Do h-ólaḋ sláinte an Pápa agus do guiḋeaḋ fad saoġail ċuige. Ansan do labair an Legáid. Dúḃairt sé airis os cóṁair na cuideaċtan san an ċaint adúḃairt sé ṫíos i n-Inis Caṫaiġ. D'inis sé conus mar a ḃí an Euróip go léir ag faire an uair sin ar Ḃrian agus ar Ġaeḋlaiḃ agus ar an ngleic uaṫḃásaċ a ḃí acu 'á déanaṁ le cóṁaċtaiḃ Loċlan; gur ḃ' í an gleic uaṫḃásaċ san a ḃí ag sáḃáil na h-Euróipe agus ag sáḃáil na h-Eaglaise ar fuid na h-Euróipe, ó'n leirsgrios a ḋéanfaḋ na Loċlanaiġ orṫa mura mbéaḋ an cosg a ḃí d'á ċur le n-a réim agus le n-a neart anso i n-Éirinn. Dúḃairt sé go mbéaḋ an Pápa agus cléir na Róṁa agus an Eaglais ar fuid na h-Euróipe ag guiḋe ċun Dé do ġnáṫ 'gá iarraiḋ ar Ḋia na glóire cabruġaḋ go láidir leis na Gaeḋlaiḃ agus le Brian sa gleic sin, agus an buaḋ a ḃí acu d'á tuilleaṁ ċóṁ maiṫ do ṫaḃairt dóiḃ sa deire go h-iomlán.

Do ṫug an ċuideaċta trí gárṫa molta do'n Ṗápa. Ansan do ṫugadar trí gárṫa molta do Ḃrian. Ansan d'iarradar d' aon guṫ ar an Legáid an beannaċt a ṫaḃairt aisir dóiḃ. Ḃí iongnaḋ air nuair a h-iarraḋ san air, aċ nuair a ċonaic sé Brian agus Murċaḋ agus an ċuideaċta go léir ar a nglúiniḃ ṫug sé dóiḃ an beannaċt. Dúḃairt sé i n' aigne féin aṁlaċ: "Is éagsaṁlaċ na daoine iad! Gleó agus aigneas agus glór árd agus éirleaċ cainte—agus ansan—beannaċt an Ṗápa! Is éagsaṁlaċ na daoine iad!"

CAIBIDIOL X

DÚLAINN ÓG.

Ṫáinig an t-am ċun dul isteaċ i halla an rince. D'iarr Brian ar an Legáid aṫluġaḋ. Do ḋein. D' ḟreagair an ċuideaċta go léir. Ansan d'eiriġ an ríġ agus an ċuideaċta agus ċuadar go dtí an halla mór, halla an rince. Ṫáinig an t-aos ceóil. Do spreagaḋ suas an ceól. Do leaṫ an ċuideaċta iad féin mór-timpal an halla. Ba ġearr go raiḃ na daoine óga ag rince agus na seandaoine ag caint 'n-a mbuiḋniḃ beaga anso agus ansúd. Ḃí Brian agus an Legáid i n-aice 'ċéile agus iad ag caint ar a lán neiṫe a bain le gnóṫaiḃ ríġeaċta na h-Éireann agus le gnóṫaiḃ Creidiṁ i n-Éirinn. Ḃí Gormflaiṫ agus Colla agus Taḋg Mór ua Cealla i n-aice 'ċéile agus iad ag tráċt ar a lán neiṫe nár ċuir aoinne acu puinn suime ionta. Ṫáinig Dúlainn Óg ag triall orta agus níor ḃ' fada go raiḃ caint a ndóṫin ag an gceaṫrar san, Dúlainn ag áireaṁ na ngníoṁarta a dein Brian agus na ngníoṁarta a dein Murċaḋ ar na Loċlanaiġ i gcaṫ Gleanna Ṁáma, agus Colla ag ceistiúċán air. Ḃíoḋ Dúlainn i n-aice Ṁurċaḋ i gcóṁnuiġe ins na caṫanaiḃ, agus nuair ḃíoḋ an naṁaid 'n-a dtimpal tugaidís a dá ndrom le n-a céile agus ċosnaidís iad féin go dtí go dtagaḋ congnaṁ ċúċa. Ní h-ar a gníoṁarṫaiḃ féin, áṁṫaċ, a deineaḋ Dúlainn puinn cainte. Ar gníoṁarṫaiḃ Ṁurċaḋ ba ṁaiṫ leis beiṫ ag caint.

"Lá uaṫḃásaċ ab eaḋ an lá san Gleanna Ṁáma," ar seisean. "Na fir ba tréine a ḃí ar ċlannaiḃ Loċlan ḃíodar sa ċaṫ san. Ḃíodar lán deiṁniġṫeaċ go mbuaḋfaidís. Ḃíodar socair air. Ḃíodar ceapaiṫe air. Ḃí a n-aigne socair go daingean acu ar ḃuaċtaint nó ar ṫuitim. Ní feaca riaṁ a leiṫéid de neaṁṡuim i mbás agus ċonac i n-ár naṁaid an lá san. Ċóṁ tiuġ agus ṫuiteaḋ an fear ḃíoḋ fear i n' ineaḋ. Tá an méid seo agam-sa le ráḋ, agus deirim é mar do ċonaic mo ḋá súil é. Mura mbéaḋ Murċaḋ ḃí Gleann Ṁáma ag na Loċlanaiġ."

"Is mór an focal é sin, a Ḋúlainn," arsa Gormflaiṫ.

"Is mór an focal é, a rígan, agus is fíor é. D'aḋmuiġ na Loċlanaiġ féin é, an méid a ḃí beó ḋíoḃ tar éis an ċaṫa. Ḃí an caṫ ar siúḃal ar feaḋ cúpla uair a' ċloig nó mar sin. Ḃíomair ag brúḋ orta agus ḃíodar-san ag brúḋ orainn, agus ḃí sé ag teip ar aon taoḃ an taoḃ eile do ċur oiread agus órlaċ i ndiaiġ a gcúil. Ḃí na fir ag tuitim ar gaċ taoḃ. Ní buailtí buille ná tuiteaḋ fear leis, ba ḋóiċ leat. Do ḟocaruiġ Brian agus Murċaḋ agus tuille againn ar ḃriseaḋ isteaċ tré n-a lár. Do ḋúnamair ċun a ċéile agus ḃrúġmair isteaċ. Do leagamair raint acu agus ḃriseamair bearna ionta, agus ḃíomair ag ḃrúċ amaċ tríd an mbeárnain. Le n-a linn sin cad a ċífinn tamal beag uaim ar ár láiṁ ċlé aċ Loċlanaċ mór mileata agus bearna ḃriste amaċ aige tré n-ár sluaġ féin, agus é féin agus na Loċlanaiġ a ḃí i n' aice ag gaḃáil amaċ go tiuġ ann, agus iad ag leagaḋ ár ndaoine rómpa agus ar gaċ taoḃ díoḃ. Ḃí an Loċlanaċ níoḃ' aoirde go mór 'ná aon fear eile a ḃí i n' aice, de Ġaeḋal ná de Loċlanaċ. Gaċ aon uair a tagaḋ a ċlaiḋeaṁ anuas do tuiteaḋ fear. Ní raiḃ aoinne ábalta ar ṡeasaṁ 'n-a láṫair. Ċonaic Murċaḋ é. Do léim sé siar as an mbearnain a ḃí déanta againne, agus siúḋ sé ḋéin an ḟir ṁóir é. Do leanas féin é. Ḃí an dá ċlaiḋeaṁ aige 'n-a ḋá láiṁ. Ṫug sé agaiḋ ar an ḃfear mór. Do ṫóg an fear mór a ċlaiḋeaṁ agus tarraing sé a ḃuille. Do ġaiḃ Murċaḋ an buille ar an gclaiḋeaṁ a ḃí sa láiṁ ċlé aige, agus sa n-am gcéadna díreaċ do ċuaiḋ claiḋeaṁ na láiṁe deise tré ċroiḋe an ḟir ṁóir. Ní ḟeaca riaṁ gníoṁ ċóṁ deas. Aon gníoṁ aṁáin ab eaḋ an dá gníoṁ, an ċosaint leis an láiṁ ċlé agus an sáḋ leis an láiṁ ndeis. Dá ḃfeicfeá an fear mór déarfá gur ḃ'uaṫḃásaċ an neart nár ḃfoláir a ḃeiṫ sa ċuislinn a ġlac an buille agus nár lúḃ sé'n mbuille. Déarfá gur ṁór an gníoṁ a ḋein an fear a ċosain an buille sin. Aċ ḋein sé an gníoṁ eile le linn an gníṁ sin a ḋéanaṁ. Ċuir sé an claiḋeaṁ eile tré ċroiḋe an ḟir ṁóir. Ní raiḃ aon ċoinne i n-aon ċor ag an ḃfear mór go dtiocfaḋ an ċosaint agus an sáḋ i n-aonḟeaċt air. Ní raiḃ aon ċuimne aige go raiḃ sé i gcuislinn an fir a ḃí os a ċóṁair an ċosaint a ḋéanaṁ, gan bac d'aon tráḋ ḋéanaṁ. Ċuir an ċosaint iongnaḋ air, agus ċuir an sáḋ alltaċt ar fad air. Ní raiḃ uain aige, sar ar imṫiġ an t-anam as, aċ ar a ráḋ, ‘ Is tú an fear is fearr a ḃuail riaṁ umam ! ’ Ċuir an gníoṁ dúbalta san sgannra ar na Loċlanaiġ eile a ḃí ar an láṫair. Do tarraingeadar siar. Ṫáinig buile misniġ ar ár ḃfearaiḃ féin agus ḃrúġdar amaċ. Ḃriseamair an tarna bearna rómainn amaċ. Cad a ċífinn ansan aċ ár neart féin ag géilleaḋ do neart na Loċlanaċ, tamall soir ó ḋeas ar ár ndeis. Siúd siar Murċaḋ agus mé féin arís agus soir ó ḋeas ċun na h-áite ’n-a raiḃ na Gaeḋil ag dul i ndiaiġ a gcúil. Ċóṁ luat agus ċonacadar ag teaċt sinn ṫáinig náire orta agus seasuiġdar an fód. Um an dtaca ’n-ar sroiseamair iad is ag brúċ amaċ a ḃíodar i n-inead beiṫ ag dul i ndiaiġ a gcúil. Ḃíodar ar buile ċúċa féin a ráḋ go ḃfeacaiḋ Murċaḋ ag dul i ndiaiġ a gcúil iad. Ṫáinig, ba ḋóiċ leat, dúbailt nirt ionta. Ḃrúġdar rómpa an naṁaid, agus ba deacair é. Ḃí na fir ag tuitim ċóṁ tiuġ le grean ar gaċ taoḃ. Ḃí na cuirp ’n-a gcruaċaiḃ anáirde ar a ċéile. Is anáirde ar na cruaċaiḃ sin a ċaiteamair seasaṁ agus sinn ag brúċ ar an naṁaid agus ’gá leagaḋ. Ḃrúġmair rómainn iad. Ċuireamair cruaċ dinn. Ansan ċuireamair cruaċ eile dinn. Ṁeasas go gcaiṫfimís iad go léir a ṁarḃuġaḋ sar a n-iompóċaidís uainn. Fé deire d’iompuiġdar. Do teiteadar, agus do leanaḋ iad agus do marḃuiġeaḋ oireaḋ acu sa ruagairt agus do marḃuiġeaḋ sa ċaṫ. Mura mbéaḋ Murċaḋ ḃéaḋ a ṁalairt de sgéal againn. Mura mbéaḋ Murċaḋ do ruitfeaḋ leis an ḃfear mór úd. D’iompóċ’ na Loċlanaiġ isteaċ lastiar dinn nuair a ḃeimís imṫiġṫe amaċ tríd an mbearnain úd. Ḃéaḋ an ruag ar ár muintir féin ar taoḃ na láṁa deise agus ar taoḃ na láṁa clé. Ansan d’iompóċ’ neart ár naṁad go léir orainn agus ní tiocfaḋ duine againn beó as an gcaṫ.

Ansan béaḋ seilḃ ag Loċlanaċaiḃ i n-Éirinn agus béaḋ sé fuar ag M'Lṡeaċlainn beiṫ ag cur 'n-a gcoinniḃ. Mura mbéaḋ Murċaḋ béaḋ Éire ag Loċlanaċaiḃ anois! Deirim leat go mbéaḋ. Agus deirim rud eile. Tá sé buailte isteaċ am' aigne agus deirim go láidir é. Ní beiḋ Éire ó baoġal i gceart go dtí go mbeiḋ Brian i n' Árdríġ!"

"Oċón, a Ḋúlainn," arsa Gormflaiṫ, "measaim gur maiṫ an bail ort gan M'Lṡeaċlainn a beiṫ ag éisteaċt leat."

"Ba ċuma liom an tsaoġal, a ríġan," arsa Dúlainn, "aċ go bfeicfinn tu féin tíos i dTeaṁair ad' Árdríġain ar Éirinn go léir ó Ḋonċaḋ Dí go Tiġ Ṁáire!"

CAIBIDIOL XI

CEANN LEÓIN

Sgian tré ċroiḋe Gormflaiṫ ab eaḋ an uile focal de'n ċainnt sin a labair Dúlainn an faid a bí an cúntas san aige 'á ṫabairt ar ċaṫ Gleanna Ṁáma. Ḃa ṁaiṫ léi, gan aṁras, beiṫ 'n-a h-Árdríġain ar Éirinn, aċ má 'seaḋ ní raiḃ aon lorg aici ar Ḃrian a beiṫ i n' Árdríġ. Ḃí fios aici, dá dtagaḋ Brian ċun na h-Árdríġeaċta nár ró fada 'n-a diaiġ san go dtí go mbéaḋ Murċaḋ i n' Árdríġ. Ḃí a leiṫéid sin d'fuaṫ aici do Ṁurċaḋ gur túirse léi í féin agus ar bain léi beiṫ sínte fé'n bfód 'ná é d'feisgint i n' Árdríġ. Ḃí gaċ aon tsúil aici go dtuitfeaḋ sé féin agus Brian i gcaṫ Gleanna Ṁáma agus go mbéaḋ buaḋ ag na Loċlanaiġ ann. Ansan, dar léi, d'iompóċ' cóṁaċt Loċlan 'n-a lán neart ar M'Lṡeaċlainn. Ní béaḋ aon breiṫ aige ar fearaṁ 'n-a gcoinniḃ. Ní féadfaḋ sé neart fear

Éirean do ċur le ċéile 'n-a gcoinniḃ. Do buaḋfaí air. Do buaḋfaí ar ríġtiḃ Éirean 'n-a nduine a's 'n-a nduine, fé mar a buaḋaḋ orta ċeana. Ansan do ḃéaḋ an láṁ uaċtair ag Loċlanaiġ agus ḃéaḋ mac Ġormḟlaiṫ i n' Árdríġ ar Éirinn. Siné a ḃí uaiṫi. Ċuir caṫ Ġleanna Ṁáma an méid sin go léir ar neaṁníḋ, agus má b' ḟíor caint Ḋúlainn b'é Murċaḋ fé ndeár san. Má ḃí fuaṫ aici do Ṁurċaḋ roimis sin do ṁéadaiġ an ċaint sin an fuaṫ. Sgian tré n-a croiḋe aḃ eaḋ an uile ḟocal de'n ċaint.

Is ró ḃeag d'á ċuiṁneaṁ, áṁtaċ, a ḃí ag Dúlainn féin ná ag aoinne de'n ṁuintir a ḃí ag éisteaċt leis an gcaint go raiḃ an ċaint ag gearaḋ an ċroiḋe aici ar an gcuma san. Ḃí a gnúis ċóṁ réiṁ, ċóṁ glan, ċóṁ rioga, ċóṁ solusṁar, ċóṁ caoin, ċóṁ cneasta san aici gur ḋóiċ le duine uirti ná raiḃ aon níḋ ar an dtalaṁ so ba ṁó tug de ṡásaṁ aigne ḋi 'ná mar a tug an caṫ san Ġleanna Ṁáma ḋi.

Aċ d'á ṁéid gearaḋ a ḋein an cúntas ar a croiḋe ḃí aon níḋ aṁáin ag baint leis an gcaṫ agus tug sé raint sólais ḋi. Má deineaḋ uisge-fé-talaṁ riaṁ do ḋein sí é ċun cóṁaċt na Loċlanaċ du neartuġaḋ i gcóir an ċaṫa san. Aċ do ḋein sí an t-uisge-fe-talaṁ ċóṁ cliste sin nár táinig aon pioc d'á eólus ċun Ḃriain ná ċun Murċaḋ, ná ċun aoinne a taḃarfaḋ ḋóiḃ aon ċogar dé. Ḃí iongnaḋ ar gaċ aoinne neart na Loċlanaċ a ḃeiṫ ċóṁ mór sa caṫ agus é ḃeiṫ gleusta ċóṁ maiṫ, agus an oireaḋ san d'ḟearaiḃ cróḋa mileata a ḃeiṫ tagaiṫe ann ó ḋútaiḃ iasaċta a ḃí aḃfaḋ ó'n áit agus aḃfaḋ ó ċéile, aċ níor ċuiṁnig aoinne, lasmuiċ de'n ṁuintir a ḃí 'n-a cóṁairle agus ag ḋéanaiṁ a h-oibre, go raiḃ aon ḃaint ag Ġormḟlaiṫ leis an níḋ sin.

"Is eagal liom, a ríġ," ar sise le Dúlainn, "go ḃfuil an iomaḋ de ċreiḋeaṁaint an lae sin agat d'á taḃairt do Ṁurċaḋ, agus go ḃfuil éagcóir agat d'á ḋéanaṁ ort féin sa sgéal. Dá mb' iad na Loċlanaiġ féin iad déarfaidís, dá labraidís, ná fuil fear ar ṡlóiġtiḃ Ḃriain is truime buille i gcaṫ 'ná Dúlainn Óg. Tá aiṫne ṁaiṫ acu ort, a ríġ, agus déarfaḋ cuid acu gur fearr d'ḟear tú 'ná Murċaḋ féin, agus gur maiṫ an ḃail ar Ṁurċaḋ go minic tusa ḃeiṫ i n' aice sa spéirlinn."

"Na daoine do laḃarfaḋ ar an gcuma san, a rígan," arsa Dúlainn, "daoine iseaḋ iad nár ṫeangḃaiḋ riaṁ i gcaṫ le Murċaḋ agus nár ṁotuiġ a neart. Na daoine do ṫeangḃaiḋ leis agus do ṁotuiġ an neart atá 'n-a ċuislinn ní puinn acu a ṫáiniġ uaiḋ ċun an sgéil a ḋ' innsint. Gan amras do ḋeinear mo ġníoṁ agus ḃuailear mo ḃuille nuair a ḃí naṁaid ar m'aġaiḋ amaċ, aċ ní'l aon ċomórtas idir mo ḃuille agus buille Ṁurċaḋ."

Níor ḃ' aon ionġnaḋ go ndúḃairt Gormflaiṫ an ċaint adúḃairt sí i dtaoḃ an fir a ḃí os a ċóṁair an uair sin. Fear córaċ, deaġ-ċúmta ab eaḋ é. Ḃí ualaċ trom gruaige ar a ċeann agus í ag tuitim anuas ar a ṡlinneánaiḃ. Gruaig ċiarḋuḃ ab eaḋ í, agus ḃíoḋ sí ag criṫ agus ag taiṫneaṁ sa tsolus le gaċ focal d'á labraḋ sé. Ḃí dá ṁalainn troma ḋúḃa os cionn a dá ṡúl agus ḃí an dá ṡúil sin suiḋte 'n-a ċeann, gan iad ró ṁór ná ró ḃeag, agus an t-é a ḋ'ḟeuċfaḋ díreaċ 'n-a gcoinniḃ níor ṁaiṫ leis fearg a ḋ' ḟeisgint ionta. Ḃa ḋóiċ leat go mbíoḋ sgáil éigin, agus solus éigin, coitċianta ag lasaḋ agus ag aṫarruġaḋ ionta, fé mar a ḃéaḋ gaoṫ agus sgamail agus solus, lá cruaiḋ Márta. Ḃí fáibre doiṁinn idir an dá ṁalainn fé mar a ḃéaḋ i n-éadan leóin, agus srón ṁór fada seabcaiḋe ċaoldromaċ anuas ó'n ḃfáibre, agus béal láidir daingean lastios de'n tsróin sin, béal a ḃí lán d'ḟiacalaiḃ breaġta geala a ḃí do réir a ċéile go cruinn, agus gur ḋóiċ leat go ndeiniḋís solus uata féin nuair a ġáireaḋ sé. Ḃí an croméal trom ciarḋuḃ os cionn an ḃéil agus an féasóg ṫrom ciarḃuḃ ċas lastios de'n ḃéal. Idir ġruaig agus maili agus fáibre éadain agus súile agus srón agus croméal agus béal agus fiacala agus féasóg agus ceann ar fad, ḃí rud éigin sa ḃfear san á ċur i n-iúil duit, ar an gcéad aṁarc, gur ṁaiṫ an ḃail ort é ḃeiṫ 'n-a ċaraid agat, agus dá mbéaḋ sé 'n-a naṁaid agat gur ṁaiṫ an ḃail ort ḃeiṫ aḃfad uaiḋ. Ḃí cosaṁlact mór idir a ċeann agus ceann leóin, agus ansan, ba léir go raiḃ cruaḋas agus anam agus neart agus fuinneaṁ an leóin 'n-a ċaḃail agus 'n-a ġéagaiḃ, agus dá mba naṁaid é go mbéaḋ sé ċóṁ tapaiḋ agus ċóṁ marḃuiġṫeaċ leis an león. Ḃí aiṫne ṁaiṫ ag na Loċlanaiġ air agus siní aiṫne a ḃí acu air, go raiḃ sé ċóṁ tapaiḋ agus ċóṁ marḃuiġṫeaċ leis an león.

Ní ġáḃ léiriuġaḋ cruinn a ḋéanaṁ ar na h-uaisliḃ eile a ḃí ag caint agus ag cóṁráḋ anso agus ansúd ar fud an halla ṁóir. Ḃí an folt mór fada trom ar gaċ aoinne, ag tuitim siar sios ar a slinneánaiḃ. Ṫug san feuċaint ana uasal dos na fearaiḃ. Ḃí cuid des na foltaiḃ oḃar agus ḃí cuid acu liaṫ, agus cuid acu, ar na fearaiḃ criona, ċóṁ geal le mustairt, aċ ní raiḃ aoinne maol. Ċoimeádaidís an ġruaig go dtéidís sa ċré, mar ní ċaiṫidís coiḋċe hata ná caipín ná aon ċlúdaċ eile ar a gceann. Isiad na hataí seo a caiṫtear anois a ḃainean an ġruaig de daoine. Dá dtugtí mar taiṫiġe do ċeann an duine ó ṫusaċ a óige imṫeaċt gan aon ċlúdaċ aċ an ġruaig a ċuir Dia air, d'ḟásfaḋ an ġruaig láidir trom agus ċoimeádfaḋ sí a greim an faid a ṁairfeaḋ an duine. Sin mar a déintí i n-Éirinn fadó. Níor ċuir daoine hataí ná caipíní orta go dtí gur ṫusnuiġ nósa Ṡasana ar teaċt ċúġainn anall. Is 'mó droċ nós náċ hataí ná caipíní a ṫug muintir Ṡasana ċúġainn.

Dá ḃféadaḋ duine againne dul isteaċ an oiḋċe úd sa halla mór úd Ḃriain, i riġṫeiġlaċ Ċeann Cora, ċuirfeaḋ na foilt ṁóra ṫroma úd iongnaḋ orainn ar an gcéad aṁarc.

Aċ ar an tarna h-aṁarc d' adṁóċaimis ó ċroiḋe gur deineaḋ éagcóir ana ṫrom ar ċeann an Éireanaiġ nuair a baineaḋ dé an folt áluinn uasal a ċuir Dia ag fás air. Dá ḃféadaḋ Dúlainn Óg teaċt ar an saoġal airis agus feuċaint ar na plaoisgíní beárrṫa atá orainne, ar na cluasaiḃ gan sgáṫ agus ar an mḃaic muinil gan díon ó'n ḃfuaċt, agus ar an rud i ḃfuirm cana stáin, aċ é ḃeiṫ duḃ, atá ṫuas ar an gcloigean mar hata, cad é an seirḃtean a ċuirfidis air! “ O ! ” a dearfaḋ sé, “ cad ’tá imṫiġṫe ar ár sliocṫ ! An iad so na daoine a táinig uainne ! Nó an daor-aicme éigin iad a ḋ' fás i n-Éirinn i n-ár ndiaiġ ! Séanaim iad ! Ní linn i n-aon ċor iad ! ”

Dá ḃféadaḋ Niaṁ, nó Gormḟlait, nó aoinne eile des na riġanaiḃ uaisle a ḃí sa halla mór úd Ḃriain an oiḋċe úd, teaċt ar an saoġal airis agus feuċaint ar na mnáiḃ atá anois againn, ar na sgiatógaiḃ móra leatana a ḃíon ar ṁullaċ a gcinn acu, agus ar na cleitiḃ a ḃíon sáiḋte ins na sgiatógaiḃ sin, agus ar na ribiniḃ a ḃíon asta, cad déarfaidis? Déarfaidis an rud úd adúḃairt Caṫal leis an gcleasaiḋe. “ Airiú, a ṁic léiġinn,” arsa Caṫal, “ cad fé ndeara ḋuit ḃeiṫ as do ṁeaḃair ! ”

Dá dtagaḋ Gormḟlait nó Niaṁ ċugainn ceiṫre fiċid blian ó ṡin ní ḃéaḋ an sgéal ċóṁ h-olc agus ’tá sé anois. Ċifidis an uair sin na clócai breaġta fada dúḃa ar na mnáiḃ, agus na caipini deasa sásta maiseaṁla ar na clócaiḃ sin, i dtreó dá mb’ ar óinsiġ féin a ḃéaḋ clóca acu, agus an caipín ar a ceann aici, gur ḋóiċ leat gur ḃean ċiallṁar í. Aċ anois, nuair a ċifidis na sgiatóga agus na cleiti agus na ribini, agus an ġluaiseaċt éaganta, cad a ḃéaḋ le ráḋ acu ? “ O ! ” a déarfaidis, “ náċ mór an truaġ na mná san go léir a ḃeiṫ as a meaḃair ! Cad fé ndeara iad a ḃeiṫ ar an gcuma san ? ” Ansan, nuair a déarfaí leó, “ Ní h-as a meaḃair atáid siad i n-aon ċor. Ní’l aon easba meaḃraċ orṫa. Ní'l ins na sgiaṫógaiḃ sin aċ nós a ḃainean leis an aimsir seo;" déarfaidís, "Mo ṫruaġ na fir! agus mo ṫruaġ an ċlann!"

Ansan dá n-abraḋ duine leó, "Isiad na fir féin fé ndeár é. Ní laḃarfaḋ aon fear acu le cailín mura ḃfeicfeaḋ sé an sgiaṫóg san ar a ceann!" Ní-ḋéanfaidís aċ a ráḋ "Tá an saoġal ar buile!" agus imṫeaċt.

Aċ ní fearr ḃeiṫ ag caint air. Ní baoġal go dtiocfaid siad. Ní h-ar neiṫiḃ de'n tsórd san a ḃí an ḃeirt ag cuiṁneaṁ an oiḋċe úd. Ḃí a ṁalairt de ċúram orṫa. Ḃí Gormḟlaiṫ ag cuiṁneaṁ ar Árdríġeaċt na h-Éirean, agus ar Ḃrian, agus ar Ṁurċaḋ, agus ar a mac féin, agus ar conus a ṫiocfaḋ sí ar Ṁurċaḋ do ċur ó'n Árdríġeaċt agus ar an Árdríġeaċt do ċur i n-áirigṫe d'á mac féin. Ḃí Niaṁ agus a driṫáir agus an ċuid eile des na mnáiḃ óga agus des na fearaiḃ óga ag rince, agus an ceól d'á spreagaḋ ḋóiḃ, agus gur ḋóiċ le duine orṫa ná raiḃ aon níḋ fé ḃun Dé ar an dtalaṁ so ag déanaṁ aon ċúraim dóiḃ aċ an ceól agus an rince agus an t-aoiḃneas a ḃí ansúd 'n-a dtimpal. Aċ ḃí. Ḃí Niaṁ ag rince le n-a driṫáir ar feaḋ tamail, agus le Murċaḋ ar feaḋ tamail. Agus ḃí sí ag rince le h-Aṁlaoiḃ, le h-aḋḃar an tsagairt, ar feaḋ tamail. Ḃí sí ċóṁ séiṁ, ċóṁ gealġáiriteaċ le h-Aṁlaoiḃ agus a ḃí sí le h-aoinne des na h-uaisliḃ óga a ḃí ag rince léi. Aċ an dá ṁaċtnaṁ úd, d'á ṁéid a ḋein sí breiṫniuġaḋ orṫa iseaḋ ba ġlaine a ṫeip uirṫi iad do ṫaḃairt d'á céile. Agus bíoḋ gur ċoimeád sí a h-aigne aici féin go beaċt ḃí daoine láiṫreaċ, agus níor ḃeagán daoine é, a ċuiṁnig 'n-a n-aigne, nuair a ċonacadar an ḃeirt agus iad araon ċóṁ dataṁail, ċóṁ séiṁ, ċóṁ h-uasal ar gaċ aon tsagas cuma, gur ḃ' álainn ar fad an lánṁa a ḋéanfaidís, agus gur ṁór go léir an truaġ sagart a ḋéanaṁ d' Aṁlaoiḃ. Ḃí daoine ann, áṁṫaċ, adúḃairt a ṁalairt sin. Ḃí fir óga ann agus nuair a ċonacadar é féin agus Niaṁ ag rince dúḃradar d'á luaṫaċt a ċríoċnófaí 'n-a ṡagart é gur ḃ' eaḋ ḃ' fearr é. Ḃéaḋ sé as an sliġ ansan. Agus ḃí cailíní óga uaisle ann agus ḃíoḋ go ndúḃradar 'n-a n-aigne féin gur ṁór an truaġ sagart a ḋéanaṁ dé, ḃ' fearr leó seaċt n-uaire é ḋ'feisgint 'n-a ṡagart 'ná é ḋ'feisgint ag Niaṁ.

Ċóṁ fada agus a ṫeiḋean sgéal de'n tsórd san ní h-é mo ṫuairim go ḃfuil aon aṫaruġaḋ tagaiṫe ar Gaeḋlaiḃ Éirean. Fé-s na foltaiḃ breaġṫa fada troma, nó fé-s na hataiḃ ar na cloigeanaiḃ bearrṫa agus fé-s na sgiaṫógaiḃ agus na cleiṫí, tá an nádúr céadna díreaċ ionainn ċóṁ fada agus a ṫeiḋean sgéal de'n tsórd san.

Aċ do ġluais an oiḋċe, ar cos-anáirde, díreaċ fé mar a ġluaiseoċ' oiḋċe de'n tsórd anois. Ṫáinig an lá agus do sgaip an ċuideaċta, gaċ aoinne fé ḋéin a ṫiġe féin. Ṫug Taḋg Mór ua Cealla agus Niaṁ aġaiḋ siar óṫuaiḋ ar Uíḃ Máine. Ḃí, mar a dúḃraḋ, teipiṫe glan ar Niaṁ an dá ṁaċtnaṁ úd a ṫaḃairt d'á ċéile. Isé rud a ḋein sí 'ná iad araon do ḋíḃirt ar fad as a h-aigne agus as a croiḋe, agus í féin do ṫaḃairt suas do Ḋia.

"Is cuma liom an doṁan," ar sise 'n-a h-aigne féin agus í ag socaruġaḋ a h-aṫar agus 'ġá ollaṁuġaḋ i gcóir an ḃóṫair. "Is cuma liom an doṁan ó tá m' aṫair agam. Ní féadfaiḋ sagart ná bráṫair m' aṫair a ḃaint díom. Is fearr d' fear é 'ná aoinne acu íseal ná uasal. Is measa liom a lúidín 'ná dá n-imṫiġeaḋ sé siúd, agus an ċuid eile acu, le fánaiġ na h-aḃan! Cad é sin dóṁ-sa cad é an cor a ṫaḃarfaiḋ sé siúd dó féin! Má ḋéintear sagart dé tá súil agam go ndéanfaiḋ sé sagart maiṫ. Ní baoġal dó go ndéanfaḋ-sa aon ċur isteaċ air ná go dtiocfaḋ idir é agus Ḋia. Ní ró ṁaiṫ a ṫaiṫnean an sgéal i n-aon ċor liom. Dá mbéinn i gcás Ċolla ba ḋóiċ liom gur ḃ'fearr liom a ċúram a ḃeiṫ ar ḋuine éigin eile.—Go gcuiriḋ Dia ar ár leas sinn go léir!"

Caibidiol XII.

Diaḃal Coiṁdeaċta.

Ṫug Colla agus an Legáid agus Taḋg Óg ua Cealla agus Aṁlaoiḃ aġaiḋ siar ar Inis Caṫaiġ. Ar loing isead ċuadar síos ó Luimneaċ. An faid a ḃíodar ar an slíġ ḃí an ḃeirt ógánaċ tuas ar bórd agus ḃí Colla agus an t-Easbog ṫíos i seómra leó féin. Ḃíodar ag caint.

"Ní maiṫ a taiṫnean an Ḃanríġin liom, a Ċolla," arsa'n Legáid. "Cuirean sí i gcuiṁne ḋom focal adúḃairt duine d' ḃúr naoiṁ."

"Má ċuir sí caint naoiṁ i gcuiṁne ḋuit, a Aṫair," arsa Colla, "nár ċóir go dtaiṫnfeaḋ sí leat?"

"Sdó, isé rud adúḃairt an naoṁ 'ná gur 'mairg a ḋ'feuċfaḋ go dlúṫ i n-aġaiḋ mná le h-eagla go ḃfeicfeaḋ sé a diaḃal coiṁdeaċta.' Tá 'diaḃal coiṁdeaċta' ag Gormflaiṫ. Ċonac é go minic i gcaiṫeaṁ na h-oiḋċe aréir. Tá eagal orm go ḃfuil fios aici go ḃfeaca é. An airiġean tú leat mé, a Ċolla," ar seisean. "Taḃarfaiḋ an ḃean san niṁ do Ḃrian nó do Ṁurċaḋ nó dóiḃ araon mura ndéanfar iad do ċosaint go maiṫ uirṫi!"

"Ní feicim conus a ḃéaḋ aon tairḃṫe ag teaċt ċúiċi ó n-a mbás san, a Aṫair," arsa Colla.

"Ḃ'féidir," arsa'n Legáid, "go ḃfeicean sí féin é, nó b' féidir gur dóiċ léi go ḃfeicean. Ḃa ċeart rud éigin a ḋéanaṁ a ċuirfeaḋ as a cumas aon dioḃáil a ḋéanaṁ do'n riġ. Ḃéaḋ an sgéal go h-olc ag Éire agus ag an Eaglais i n-Éirinn anois dá n-imṫiġeaḋ aon rud ar Ḃrian, go ceann tamail eile pé 'n-Éirinn é."

"Cad is dóiċ leat ba ċeart a ḋéanaṁ, a Ṫiġearna Easboig?" arsa Colla.

"Ná féadfaí gan leigint do Ḃrian bia ná deoċ do ġlacaḋ a' láiṁ aoinne aċ duine áiriġte éigin go mbéaḋ iontaoiḃ as?"

"Is dóċa go ḃféadfaí," arsa Colla.

"Deintear san láiṫreaċ. Ní gáḃ aon droċ amras a ċur ar aoinne. Ní'l aon ríġ ná déinean a leiṫéid. Tá mná ann, a Ċolla, agus tá eólus acu ar conus duine ċur ċun báis le niṁ ar ċuma ná fágfaḋ aon ċaoi ar ṫrúig ḃáis an duine sin a ḋ'fágail amaċ go deó. Do ċonac-sa cuid des na mnáiḃ sin. Ċonac an diaḃal coiṁdeaċta a ḃíoḋ acu, díreaċ mar a ċonac diaḃal coiṁdeaċta Gormḟlait aréir. Ċonac an duine ar a raiḃ an paor. Níor ró fada an aimsir 'n-a ḋiaiġ san go dtí go raiḃ an duine sin as an slíġ. Ná dein aon rígneas."

"Ní ḋéanfad, a Aṫair," arsa Colla. "Ragad soir go Ceann Cora amáireaċ agus laḃarfad le Murċaḋ. Ar ṁiste dom a ráḋ, a Aṫair, gur tusa tug an foláraṁ dom?"

"Ní miste," arsa'n Legáid, "aċ dein mar seo é. Abair go ndúḃart ná fuil aon ríġ ná déinean beart mar a deirim ċun é féin a ċosaint ar niṁ."

"Tá go maiṫ, a Aṫair," arsa Colla. "Conus a taiṫn an ċuid eile de'n ċuideaċtain leat, a Aṫair?" ar seisean.

"Go maiṫ," arsa'n Legáid. "Tá nósa agus béasa agus slíġte agaiḃ ná fuil taiṫiġe agam-sa ar a sórd. Aċ measaim, dá mbéaḋ taiṫiġe agam orta ná fagainn aon loċt orta. Bainid siad geit a' duine nuair a ċíon sé iad an ċéad uair. Níor ċuir aon rud riaṁ oiread iongnaḋ orm agus do ċuireaḃair go léir orm i dtusaċ na h-oiḋċe aréir.

Is dóiċ liom go raḃaḃair go léir ar leaṫ-ṁeisge. Ḃi teinneas am' ċeann ó'n ngleó agus ó'n ḃfoṫram a ḃí ar siúḃal. Ansan, ar leagaḋ na súl ḃioḃair go léir ar ḃúr nglúiniḃ ċun beannaċt an Ṗápa ḋ' ḟágail uaim airis! Mura mbéaḋ feaḃas na h-aiṫne atá agam oraiḃ déarfainn gur ag magaḋ fúm a ḃioḃair."

"Ḃiomair lom dáiririḃ, a Aṫair," arsa Colla. "Neart ár gCreidiṁ a ċuir fiaċaiḃ orainn é sin a ḋéanaṁ."

"Is fior san," arsa'n Legáid. "Tuigim anois go maiṫ é. Ag maċtnaṁ dom ar an sgéal isé rud adeirim liom féin 'ná gur ṁaiṫ an ḃail ar ċuid againn ṫeas dá mbéaḋ cuid d' ḃúr ḃfoṫram againn agus cuid de neart ḃúr gCreidiṁ, ar sgáṫ an ḟoṫraim."

Ṫánadar ċun na mainistreaċ. D'eiriġ Colla go moċ ar maidin amáireaċ a ḃi ċúgainn ċun dul tar n-ais airis láiṫreaċ go Ceann Cora.

"Ragaḋ-sa leat ċóṁ fada le Luimneaċ, a Ċolla," arsa'n Legáid. "Tá raint gnóta agam le déanaṁ ann ameasg na sagart atá ann. Taḃair ḋom an eoċair úd an ḃosca iarainn n-a raiḃ an ċailis agat ann."

Ṫug Colla an eoċair dó agus do ġluaiseadar. D'fan an Legáid i Luimneaċ agus ṫáiniġ Colla go Ceann Cora. Ḋein an Legáid an gnó a ḃi le déanaṁ aige ameasg na sagart. Ansan ċuir sé tuairisg Ṁeargaiġ, an gaḃa a ḃioḋ ag déanaṁ na n-arm do Ḃrian. Ḋo stiúruiġeaḋ é ċun na h-áite 'n-a raiḃ a ċeárta ag an ngaḃa. Ni ceárta a ḃi aige aċ fiċe ceárta, agus gaiḃni ag obair agus builg d'á séideaḋ agus iaran d'á lorgaḋ agus d'á léasaḋ le h-órdaiḃ agus le casúraiḃ ins gaċ aon ċúinne. Ḃi claiḋṁte agus tuagana agus pici agus sleágana agus clogaid, agus gaċ aon tsaġas gleus cogaiḋ, caiṫte anso agus ansúd, cuid des na neiṫiḃ sin geall le ḃeiṫ crioċnuiġte, agus gan cuid acu aċ ar éigin tursnuiġte. Ḃi Meargaċ Gaḃa ag imṫeaċt anonn 's anall ameasg an luċt oibre agus a ṡúil ar gaċ aon rud agus é ag órdúċán agus ag sciúrúċán, ag molaḋ agus ag cáineaḋ, fé mar a ḋéintí an obair ċun a toile nó ar a ṁalairt de ċuma.

Táinig an Legáid ċun cainte leis.

“ Tá obair ṁór 'á ḋéanaṁ anso, a ḋuin'uasail,” arsa'n Legáid.

“ Tá fágaltas oibre 'á ḋéanaṁ ann, a Ṫiġearna Easbuig,” arsa Meargaċ.

Ansan do rug sé an Legáid mór-timpal tríd an obair agus ḃí sé ag taisbeáint gaċ aon rud dó agus ag míniuġaḋ gaċ aon rud dó. Fé ḋeire do tarraing an Legáid an eoċair as a ṗóca agus taisbeáin sé dó í.

“ Feuċ, a ḋuin'uasail,” ar seisean, “ b'féidir go ḃféadfá macsaṁail do'n eoċair sin a ḋéanaṁ dom.”

“ Ambasa aċ féadfad agus fáilte, a Ṫiġearna Easbuig,” arsa'n gaḃa. “ Tá aiṫne ṁaiṫ agam ar an eoċair sin. Is mé a ḋein an eoċair sin do Ċolla. Fuair sé cailis ana ḋaor ó Ḃrian, agus d'iar sé orm-sa bosca iarainn a ḋéanaṁ do'n ċailis, agus glas a ċur ar an mbosca nár ḃ'féidir a d' osgailt aċ leis an aon eoċair aṁáin a ḋéanfainn féin do'n ġlas. Aċ ṁeasas gur ċuaiḋ an eoċair sin amú,' a Ṫiġearna Easbuig,” ar seisean. “ Táinig teaċtaire anso ċúġam, tá suim aimsire ó ṡin ann, ó Ċolla féin, agus dúḃairt sé liom gur cailleaḋ an eoċair agus ná féadfaí an bosca d' osgailt, agus d' fiafraiḋ sé díom an ḃféadfainn, ó m' ċuiṁne, macsaṁaila ḋéanaṁ do'n eoċair. Dúḃart go ḃféadfainn agus do deineas.”

“ Cé r' ḃ' é an teaċtaire ? ” arsa'n Legáid.

“ Duine des na manaiġ, a Ṫiġearna Easbuig,” arsa'n gaḃa.

“ Buail anso a leiṫ, a ḋuin'uasail, i dtreó ná h-aireóċaiḋ aoinne sinn.”

Ḃruideadar i leiṫ taoiḃ.

"Nior cailleaḋ an eoċair i n-aon ċor, a ḋuin'uasail," arsa'n Legáid, "agus nior ċuir Colla aon teaċtaire ċúġat-sa 'ġá iarraiḋ ort macsaṁail a ḋéanaṁ do'n eoċair. An t-é a ṫáinig ċúġat biteaṁnaċ ab eaḋ é. Tá an ċailís imtiġte."

"An ċailís imtiġte!" arsa'n gaḃa.

"Tá sí imtiġte," arsa'n Legáid. Agus d'inis sé tríd sios dó conus mar a ḃí an ċailís le taḃairt dó féin ċun an Aifrinn Aoird do ráḋ os cóṁair Ḃriain agus na n-uasal, agus conus mar a fuaraḋ an bosca iarainn folaṁ nuair a h-osgalaḋ é.

Do stad an gaḃa. Nior fan focal ann. Ṫuig sé láiṫreaċ gur ḋein sé árd ḋearṁad nuair a ḋein sé an macsaṁail do'n eoċair gan dul sios agus labairt ar dtúis le Colla féin. Ṫug an ḃeirt raint aimsire gan labairt. Do labair an Legáid.

"An aiṫneoḟá an teaċtaire an dóiċ leat?" ar seisean.

"'Sé mo ṫuairim go n-aiṫneoċainn, a Ṫiġearna Easboig," arsa'n gaḃa. "Duine des na manaiġ ab eaḋ é."

"Téanam ort sios anois agus ġeoḃmíd radarc ar na manaiġ go léir. Ḃuailfimíd eatarṫa agus iad ag déanaṁ a ngnóṫa. Ní neósfaimíd d' aoinne cad 'tá uainn. Ní h-aon iongnaḋ mise agus tusa ḃeiṫ ag gaḃáil tríd an mainistir. Déarfar gur gnó éigin a ḃainean le d' ċeárd a ḃeiḋ agam 'á ṫaḃairt duit le déanaṁ."

Ċuir an gaḃa fear eile os cionn na h-oibre, agus do ġluais sé féin agus an Legáid sios go h-Inis Caṫaiġ. Ḃuaileadar tríd an mainistir. Ḃíodar ag feuċaint ar ḋóirsiḃ agus ar ġlasaiḃ agus ar ḃacánaiḃ agus ar tuisleanaiḃ. Ḃí an Legáid ag cur fios ar an manaċ so agus ar an manaċ úd agus é ag déanaṁ gaċ aon tsaġas ceistiúċáin orṫa, agus ḃí an gaḃa ag faire ċuige. Ṫánadar ċun an érdaim. Do glaoḋaḋ ar an ndeacon. Ní raiḃ sé ann. Do rit teaċtaire anso a's teaċtaire ansúd ar a lorg. Ní raiḃ sé le fáġail. Do glaoḋaḋ ar Taḋg Óg ua Ċealla. Ṫáinig sé. Do fiafraiġeaḋ dé cá raiḃ a ċomrádaiḋe.

"Dúḃairt sé go raiḃ sé ag dul suas go Luimneaċ i n-aonḟeaċt leat-sa, a Ṫiġearna Easboig," arsa Taḋg. "Ní ḟeaca-sa ó ṡin é. An aṁlaiḋ nár ṫáinig sé anuas i n-aonḟeaċt liḃ?" ar seisean.

"Níor ṫáinig," arsa'n Legáid, "nó má ṫáinig ní ḟeacamair-ne ag teaċt é."

Le n-a linn sin ṫáinig Colla. Do fiafraiġeaḋ dé an ḃfeacaiḋ sé Aṁlaoiḃ i n-aon ḃall.

"Nuair a ṡroiseas Ceann Cora," arsa Colla, "ḃí sé ann róṁam. Dúḃairt sé go raiḃ teaċtaireaċt éigin aige 'á ḃreiṫ uait-se, ag triall ar an ríġ, a Ṫiġearna Easboig. Is dóċa go mbeiḋ sé anso sar a' fada."

"Is dóċa é," arsa'n Legáid. Ní dúḃairt sé a tuille. Ḃí fios aige go ndúḃairt Aṁlaoiḃ bréag i dtaoḃ na teaċtaireaċta; nár tug sé féin aon teaċtaireaċt dó le breiṫ ag triall ar an ríġ.

"Tá gnóṫaí móra ar siúḃal toir i gCeann Cora," arsa Colla.

"Cad iad na gnóṫaí iad, a Aṫair?" arsa'n Legáid, agus ċuir gaċ aoinne a ḃí láiṫreaċ cluas air féin.

"Tá," arsa Colla, "maiṫe móra a ḃeiṫ tagaiṫe ann ó Leaṫ Ċuinn agus iad a ḃeiṫ 'gá iarraiḋ ar Ḃrian an Árdríġeaċt do glacaḋ."

"An aṁlaiḋ atá M'Ilseaċlainn tar éis ḃáis?" arsa'n Legáid.

Ní h-aṁlaiḋ, a Ṫiġearna Easboig," arsa Colla, "aċ deir an ṁuintir a ṫáinig go ḃfuil Leaṫ Ċuinn go léir corṫa de M'Ilseaċlainn agus náċ foláir é ċur i leiṫ taoiḃ agus Árdríġ déanaṁ de Ḃrian."

"Is olc agus is dian olc an sgéal é sin," arsa'n Legáid. "Éireóċaiḋ cogaḋ fuilteaċ as san má ġéillean Brian dóiḃ. Cad deir Murċaḋ?"

"Ní deir sé puinn," arsa Colla. "Deir sé naċ ceart géilleaḋ i n-aon ċor dóiḃ aċ ar aon ċoinġioll amáin."

"'Ar aon ċoinġioll amáin.' Cad ċuige an coinġioll? Cad é an coinġioll e? Conus féadfaḋ aon ċoinġioll ceart a ṫaḃairt do Brian ċun na h-Árdríġeaċta!" arsa'n Legáid.

"Deir Murċaḋ," arsa Colla, "naċ ceart do Brian toiliuġaḋ i n-aon ċor ċun na h-Árdríġeaċta do ġlacaḋ mura n-iaraiḋ Leat Ċuinn agus Éire go léir d' aon ġut air í ġlacaḋ. Agus deir Gormḟlait go ḃfuil an ceart aige."

"Tá, an ceart aige," arsa'n Legáid. "Aċ conus a ġeóḃfar amaċ an t-aonġut san? Má tugan Brian aon ċluas do ċóṁairle na n-uasal san aiseófar Láiṫreaċ é ar fuaid na h-Éirean go léir. Glacfaid cáirde Ṁ'Lseaċlainn arm. Glacfaid cáirde Briain arm. Beiḋ sé 'n-a ċogaḋ dearg againn. Ní mór dom dul ċun cainte le Brian agus le Murċaḋ. Téanam ort arís, a Ċolla. Go gcuiriḋ Dia ár ríġte ar a leas!"

CAIBIDIOL XIII.

FÁGTAR FÚM-SA FÉIN É.

Níor cuiṁniġeaḋ a tuille ar Aṁlaoiḃ ná ar an mbréig a ḃí innste aige, ná ar an eċtair. Do ġluais an Legáid agus Colla agus an gaḃa, ċóṁ tiuġ agus d'ḟéadadar cóir iompair a ḋ'ḟágail, soir arís go Ceann Cora. Fuaradar

Brian agus Murċaḋ agus Dúlainn Óg agus Gormflaiṫ i gcóṁairle, istiġ i seómra leó féin, agus na h-Ultaiġ i seómra eile ag feiṫeaṁ le freagra. Cóṁ luaṫ agus táinig an Legáid isteaċ do ċuir Brian fáilte roimis agus d'inis sé bunús an sgéil dó agus d'iar sé cóṁairle air.

"Ní'l agam le taḃairt duit, a ṙiġ," arsa'n Legáid, "aċ an t-aon ċóṁairle aṁáin. Isé Ṁ'Lṡeaċlainn an t-Árdriġ. Isé Árdriġ Éirean é i láṫair na h-uaire seo 'n-a ḃfuilimid ag caint anso. Beart éagcóra iseaḋ é ċur ar an Árdriġeaċt. Gaḃan an éagcóir sin i gcoinniḃ dliġe Dé. Má tá Leaṫ Ċuinn corta de Ṁ'Lṡeaċlainn cuireaḋ Leaṫ Ċuinn féin ar an Árdriġeaċt é. Ansan má's toil le fearaiḃ Éirean Árdriġ a ḋéanaṁ de Ḃrian deinidis é. Ní ḃeiḋ Brian ag déanaṁ éagcóra ar aoinne an uair sin má glacan sé an Árdriġeaċt. Má géilltear anois dos na maiṫiḃ seo atá tagaite anso ó Ċúig' Ulaḋ raġaid siad aḃaile agus neósfaid siad do gaċ aoinne gur géilleaḋ dóiḃ. Beiḋ sé i mbéal gaċ aoinne go ḃfuil Brian le beiṫ i n' Árdriġ. Pé áit 'n-a ḃfuil cáirde Ṁ'Lṡeaċlainn ar fuaid na h-Éirean glacfaid siad airm láiṫreaċ, agus glacfaid cáirde Ḃriain airm láiṫreaċ. Beiḋ fir Éirean 'n-a dá gcamta agus iad ag marḃuġaḋ a ċéile. Loitfear agus leiġfear i n-aon lá aṁáin a ḃfuil de tairḃte déanta ag Brian i n-Éirinn ó'n gcéad lá a ṫóg sé claiḋeaṁ."

Do laḃair Dúlainn.

"Is maiṫ í do ċaint, a Ṫiġearna Easboig," ar seisean, "agus is eagnaiḋe, aċ tá cúpla rud agus níor ṫugais agaiḋ orta. Má cuirtar aḃaile na daoine seo atá tagaite anso ó Ċúig' Ulaḋ ċúġainn, gan aon tsásaṁ i n-aon ċor a ṫaḃairt dóiḃ, cad is dóiċ leat a ḋéanfaid na daoine a ċuir anso iad? Is dóiċ liom-sa go ḃfuil fios agam cad a ḋéanfaid siad. Raġaid siad i gcóṁairle. Neósfar dóiḃ ná glacfaḋ Brian an Árdriġeaċt. Déarfaid siad-san: 'Tá go maiṫ. Ní'l againn aċ Árdríġ éigin eile do soláṫar. Ní ċoiméadfaimíd M'Lseaċlainn a ṫuille pé cuma 'n-a mbeiḋ an sgéal againn.' Cursar na teaċtairí céadna so ag triall ar ḟear éigin eile, ar ḟear éigin ná fuil ábalta ar Ġaeḋlaiḃ Éirean do ġleusaḋ sé aon smaċt aṁáin ċóṁ maiṫ agus 'tá Brian ábalta air. Ansan iseaḋ ḃeiḋ meargán mearaiḋe i gceart agat ar ḟearaiḃ Éirean. Ansan, ní 'n-a dá gcuid a ḃeid fir Éirean agat aċ 'n-a dtrí codaiḃ, 'n-a gceiṫre codaiḃ, agus iad ag marḃuġaḋ a ċéile, agus ní fios caṫin a déanfar aon neart aṁáin airís díoḃ. I dtaoḃ éagcóra: ní h-éagcóir ar ríġ ná ar Árdríġ má 's toil le n-a ḋaoine féin é ċur i leiṫ taoiḃ toisg gan an gnó a ṫugadar le déanaṁ dó a ḃeiṫ aige 'á ḋéanaṁ dóiḃ do réir a dtoile. Mura h-éagcóir d'á ḋaoine féin M'Lseaċlainn do ċur as an Árdríġeaċt ní h-éagcóir do Brian an Árdríġeaċt do ġlacaḋ."

Do stad sé agus do ṡuiġ sé. Ċuaiḋ a ċaint i ḃfeiḋm go h-ana ḋaingean ar a raiḃ ag éisteaċt leis. Níor ċuiṁniġ aoinne acu, go dtí gur laḃair sé, ar cad a ṫuitfeaḋ amaċ dá n-iartí ar ḋuine éigin eile teaċt sa n-Árdríġeaċt i n-inead Ṁ'Lseaċlainn.

" B'ḟéidir," arsa Murċaḋ, " gur ṁaiṫ an rud glaoḋaċ isteaċ anso ar na teaċtairiḃ seo agus a ráḋ leó a d'innsint dúinn go h-iomlán cad 'tá uata. D'innseadar ċeana é, aċ is níḋ é seo náċ misde mórán cainte déanaṁ 'n-a ṫaoḃ. Anois an t-am ċun na cainte déanaṁ. Is fearr feuċaint ar an uile ṫaoḃ de'n sgéal anois 'ná b'ḟéidir dearṁad a déanaṁ nár b'ḟéidir a leiġeas ar ball."

Do glaoḋaḋ isteaċ orta.

" Ba ṁaiṫ linn, a uaisle," arsa Brian, " go neósfaḋ siḃ anso arís, i láṫair an Easboig, an toisg a ṫug siḃ, agus na cúiseana a ḃí ag an muintir a ċuir ċúġainn siḃ le siḃ a ċur ċúġainn."

D' innseadar airis cad a ṫug iad. Go raiḃ sé buailte isteaċ i n-aigne na poibliḋeaċta go léir lastuaiḋ ná béaḋ rat ná séan ar Éirinn go dtí go mbéaḋ Brian i n' Árdríġ ar Éirinn. Go raiḃ M'Lseaċlainn maiṫ go leór mar riġ cúige, aċ gur léir do gaċ aoinne ná raiḃ an acfuinn aigne ann, ná an éirim aigne, ná an cumas gníṁ, ba ċeart a ḃeiṫ i n-Árdríġ Éirean. Ná raiḃ aon ḟear beó go raiḃ na tréiṫe sin ann an uair sin ċóṁ láidir agus ḃíodar i mBrian. D'á ḃríġ sin gur ḃ' éagcóir ar Éirinn gan Brian a ḃeiṫ i n' Árdríġ uirṫi. Go raiḃ fir Éirean ceapaiṫe ar Ḃrian do ċur sa n-Árdríġeaċt dá dtoiliġeaḋ Brian féin ċuige.

Ansan d' áiriġdar na cineaċa agus na tuaṫa agus na treaḃċasai, ní h-aṁáin i Leaṫ Ċuinn aċ ar fuaid na h-Éirean go léir, a ḃí ar an aigne sin.

Nuair a ḃí deire ráiḋte ag na teaċtairiḃ do laḃair Brian.

“Beiriġ liḃ aḃaile, a uaisle,” ar seisean, “ag triall ar an muintir a ċuir anso siḃ, an freagra so. Glacfad-sa an Árdríġeaċt má toiliġean M'Lseaċlainn ċuige, agus is mé féin a raġaiḋ síos ag triall air agus a ċuirfiḋ ċuige an ċeirt. Socarófar an sgéal idir mise agus M'Lseaċlainn agus ní gaḋ d' aoinne eile beó a ṫuille cainte déanaṁ 'n-a ṫaoḃ.”

Níor laḃair aoinne eile. Do h-ollaṁuiġeaḋ dinnér mór dos na teaċtairiḃ agus do deineaḋ cúram mór díoḃ ar feaḋ trí lá agus trí oiḋċe, agus ansan d' ḟágadar slán agus beannaċt ag Brian agus agá ṫeiġlaċ, agus d' imtiġdar óṫuaiḋ aḃaile.

Nuair a ḃíodar ar an sliġ ag dul aḃaile ḃíodar ag maċtnaṁ ar an ḃfreagra a ḃí fáġalta acu ó Ḃrian, aċ dá mbeidis ag maċtnaṁ go ceann bliana air ní ḟéadfaidis aon tuairim a ṫaḃairt do cad a ṫiocfaḋ as, agus 'n-a ṫeannta san a's eile níor ḃ' ḟéidir dóiḃ aon loċt ḟáġail air. Ní lúġa 'ná mar ḟéadfaḋ an Legáid aon loċt ḟáġail air. Ní luġa 'ná mar a ḋ' ḟéadfaḋ M'Ilseaċlainn féin aon loċt a ḋ'fáġail ar an bfreagra dá n-airiġeaḋ sé é, agus is dóċa gur airiġ. Do ġlacfaḋ Brian an Árdriġeaċt—aċ ní ġlacfaḋ sé í i gcoinniḃ toile Ṁ'Ilseaċlainn féin. Cad é an loċt a ḃí le fáġail ag aoinne air sin?

Ċuir an freagra san cosg láiṫreaċ leis an bformad ar ar ṫráċt an Legáid. Ní raiḃ aon níḋ ċun carad Ṁ'Ilseaċlainn agus cáirde Briain do ċur i gcoinniḃ a ċéile, mar do ċoimeád an freagra an gnó go léir idir Brian agus M'Ilseaċlainn féin. Ní raiḃ aon baoġal go raġaḋ aoinne ag tairisgint na h-Árdriġeaċta d'aon fear eile, mar ní dúḃairt Brian lom díreaċ ná glacfaḋ sé féin í. Ní raiḃ ag daoine ar gaċ taoḃ le déanaṁ aċ a suaiṁneas a ċeapaḋ agus fanṁaint go bfeicfidís cad a ḋéanfaḋ Brian.

D'imṫiġ Colla agus an Legáid siar go h-Inis Caṫaiġ. D'fiafraiġdar cá raiḃ Aṁlaoiḃ. Ní raiḃ aon tuairisg air. D'imṫiġ lá agus d'imṫiġ dá lá, agus níor ṫáiniġ sé. D'imṫiġ seaċtṁain agus níor ṫáiniġ sé. Do cuireaḋ teaċtaire soir go Ceann Cora feuċaint a' raiḃ sé ann. Ní raiḃ. Do ġluais tuille aimsire agus níor ṫáiniġ sé. Ansan ṫáiniġ neiṫe eile agus gnóṫaí eile crosta ar an mainistir agus ar na manaiġ, agus d'imṫiġ Aṁlaoiḃ as a gceann. Ní raiḃ aon ḟios acu ar ġuid na cailíse. Níor ḃ' aon ionġnaḋ ró ṁór leó óġánaċ a ḋ'imṫeaċt mar sin leis féin as an mainistir. Níḋ ab eaḋ é do ṫuiteaḋ amaċ anois a's arís. Nuair a ṫuiteaḋ sé amaċ ní ḃíoḋ caṫuġaḋ ró ṁór orṫa 'n-a ṫaoḃ. Dar leó " b'fearr teiṫeaḋ maiṫ 'ná droċ seasaṁ." Agus d'á luaṫaċt a deintí an teiṫeaḋ b'eaḋ b'fearr é, dar leó, ó ḃí sé le déanaṁ i n-aon ċor. Dar leó, ba ṫruaġ nár ṫeiṫ Aṁlaoiḃ sar ar deineaḋ deacon dé.

Níor ġlac Taḋg Óg ua Cealla an sgéal ċóṁ neaṁ-ċorḃuaireaċ san. Ní raiḃ aon ḟios aige ar ġuid na cailíse aċ ċóṁ beag le h-aoinne des na manaiġ, aċ ní áiteóċ' an saoġal air gur ḃ' aṁlaiḋ a ṫeiċ Aṁlaoiḃ. Dar leis, má ḃí Aṁlaoiḃ beó ṫiocfaḋ sé ṫar n-ais ċun na mainistreaċ mura mbéaḋ go raiḃ rud éigin 'á ċosg ar ṫeaċt ṫar n-ais. Ċois i gCeann Cora do ċonactas go déanaċ é.

“Raġad soir,” ar seisean, “agus labarfad leis an mḂanríġin agus má ṫáinig aon tuairisg ó n-a ṁuintir a ċuir fiaċaiḃ air cuairt a ṫaḃairt abaile neósfaiḋ sí dom é. Ḃí sí ana ṁór leis. Má tá aon droċ níḋ imṫiġṫe air ní feadar cad a ḋéanfad.”

Is ar éigin féadaḋ sé aon ḃlúire biḋ a ċaiṫeaṁ ná aon neul de'n oiḋċe do ċodlaḋ. D'imṫig sé soir. Fuair sé caoi ar ċaint le Gormḟlaiṫ. Ḃí sí go h-ana ḟéiṁ leis, agus ḃí sí go h-ana ḃuarṫa mar ġeall ar gan aon tuairisg a ḃeiṫ aige ar Aṁlaoiḃ. Ní raiḃ aon tuairisg i n-aon ċor aici féin air. Ṁeas sí, níḋ nár ḃ'iongnaḋ, go raiḃ sé ṫiar sa ṁainistir. Ċuir sí a lán ceisteana ċun Taiḋg 'n-a ṫaoḃ. Ar ṫug sé fé ndeara le déanaiġe go raiḃ aon níḋ ag déanaṁ aon ḃuarṫa ḋó? An raiḃ aon trioblóid idir é féin agus Colla mar ġeall ar aon rud? Ar tugaḋ aon ṁilleán dó mar ġeall ar aon níḋ? Ċuir sí a lán ceisteana de'n tsórd san ċuige, agus ṫug sé fé ndeara go ḃféaċaḋ sí ana ġéar air le linn gaċ ceiste 'ċur.

Ḃí an ċuairt sin i n-aistear. Níor ḟéad Gormḟlaiṫ aon tsásaṁ aigne ṫaḃairt dó. Siúd óṫuaiḋ go h-Uiḃ Máine é feuċaint a' ḃfaġaḋ sé aon tuairisg ann. Ċoṁ luaṫ agus ċonaic Niaṁ é ba ḃeag nár ṫuit sí i laige, ḃí sé ag feuċaint ċóṁ h-olc san.

“Airiú, a Ṫaiḋg,” ar sise, “cad d'imṫig ort!”

D'inis sé ḋí.

“Is dóċa,” ar seisean, “gur ḃ' aṁlaiḋ atá sé marḃ, agus cad a ḋéanfad!” agus siúd caise deór anuas ó n-a súiliḃ.

Do leig sí ḋó ar feaḋ tamail, agus ní tirim a ḃí a súile féin. Fé ḋeire do labair sí.

"Má tá sé beó, a Ṫaiḋg," ar sise, "agus má tá cion ċóṁ mór san agat air, ní mar sin is ceart duit an cion a taisbeáint."

"Agus cad tá le déanaṁ agam, a Niaṁ?" ar seisean.

"Cuir daoine amaċ ar a ṫuairisg," ar sise, "agus geall luaċt-saoṫair maiṫ do'n t-é a ṫabarfaiḋ tuairisg ċúgat air. Ní h-é mo ṫuairim féin go ḃfuil aon droċ niḋ tar éis imṫeaċt air. Fear ró ġarta isead é. Ní dóiċ liom go ḃfuil aon naṁaid aige."

"Ní ḟeadar an saoġal," arsa Taḋg, "cad é an gnó a ḃí soir go Ceann Copa aige an lá a ċuaiḋ Colla agus an t-Easbog soir ann. Ċonaic Colla ann é aċ ní ḟeacaiḋ aoinne ag dul ann é ná ag teaċt as."

"Cuir t' aigne ċun suaiṁnis, a Ṫaiḋg," ar sise. "Ní'l baoġal air. Tá fios a ġnóṫa féin aige. Má tá oiread ceana aige ort agus 'tá agat air tiocfaiḋ sé ṫar n-ais ċúgat ċóṁ luaṫ i n-Éirinn agus d'ḟéadfaiḋ sé teaċt."

Ċuir Taḋg amaċ an luċt cuardaiġ agus ġeall sé an luaċt-saoṫair dóiḃ, aċ níor ṫáinig aon tuairisg ar Aṁlaoiḃ. Aċ ṫáinig tuairisg nár ḃ'é. Ṫáinig tuairisg ó Ċeann Copa, agus ċuir an tuairisg sin gaċ aon rud eile soir siar.

CAIBIDIOL XIV.

GIOLLAÍ TURAIS.

Ḃí Taḋg Óg ua Cealla tagaiṫe tar n-ais go mainistir Inse Caṫaiġ ċun a ċuid léiġinn do ċríoċnuġaḋ, agus ḃí sé ag faire ċuige gaċ lá feuċaint an aireóċ' sé tásg nó tuairisg ar Aṁlaoiḃ. Lá d'á raiḃ sé ar an gcuma san, timpal mí nó cúig seaċtṁaine tar éis na dteaċtairí ó Leaṫ Ċuinn a ḃeiṫ i gCeann Cora, ṫáinig teaċtaireaċt ó Uiḃ Máine ag triall air 'gá ráḋ leis dul ótuaiḋ abaile láiṫreaċ, go raiḃ teaċtairí Ḃriain tar éis dul mór-ṫimpal ċun uaisle na tíre go léir, 'gá ráḋ leó ḃeiṫ i gCeann Cora lá áirigṫe, iad féin agus a gcongnaṁ fear, agus do h-ainmniġeaḋ an lá. D'imṫiġ sé abaile. Do ġleus sé féin agus a aṫair oiread nirt agus d'féadadar, agus ṫánadar go Ceann Cora. Ḃíodar ann i gcóir an lae a ḃí ceapaite. Níor ḃ' fada go raiḃ mór-ṡluaġ láidir uasal cruinniġṫe ann. Ní raiḃ fios acu cad é an gnó a ḃí ḋíoḃ, aċ ba ċuma leó. Ḃí fios acu go raiḃ gnó ag Ḃrian díoḃ agus gur ḃ' é a ngnó féin é. Nár ḃaoġal go dtaḃarfaḋ Ḃrian ó'n mbaile iad mura mbéaḋ cúis ṁaiṫ a ḃeiṫ aige ċuige, agus gur ḃ' iad féin a ḃéaḋ ḃeirṫe ar ball le pé gnó a ḃí le déanaṁ aige.

Na Loċlanaiġ a ḃí socair ċun cóṁnuiġṫe i n-Éirinn agus tar éis géilleaḋ do Ḃrian agus d'á ḋliġṫiḃ, ḃíodar ann ċóṁ maiṫ leis na Gaeḋlaiḃ, agus ba ṁór an ḃreis iad ar neart slóġ Ḃriain, agus ba ṁaiṫ.

Ḃí teaċtairí maite ag Ḃrian. Giollaí turais a tugtí orta. Fir óga luaṫa láidire ab eaḋ iad agus ḃí ana ċuisiḋeaċt ag gaċ teaċtaire acu. Fir toḃta ab eaḋ iad. Mar ġeall ar feaḃas a gcuisiḋeaċta a déintí iad do ṫogaḋ. 'N-a gcuis iseaḋ téiḋis ar teaċtaireaċt. Nuair a ḃíoḋ sgéala ag Ḃrian le cur go h-oban ag triall ar riġ éigin de riġṫiḃ Éirean nó ar duin'uasal éigin, ní deineaḋ sé aċ duine des na teaċtairiḃ sin a ċomáint uaiḋ ag triall ar an riġ sin, nó ag triall ar an nduin'uasal san, leis an dteaċtaireaċt. Ġluaiseóċ' an teaċtaire sin 'n-a ċuis, agus níor ḃ'fada go mbéaḋ an teaċtaireaċt tagaite ċun cinn.

'Na ċuis iseaḋ d'imṫiġeaḋ an teaċtaire, aċ má seaḋ ba luaṫa 'n-a ċuis é 'ná fear eile ar muin capail. Nuair a ṫéiḋeaḋ na giollaí turais sin i dtaiṫiġe reaṫa ba luaṫa iad 'ná aon ḟear capail, agus ba ḃuaine. Ní feasóċ' capal i n-aon ċor le duine acu. B'ḟéidir go mbéaḋ an capal níos géire 'ná an cuiriḋe i dturas an ċúrsa, aċ sar a mbéaḋ fiċe míle curta ḋíoḃ acu ḃéaḋ an capal buailte amaċ. Ansan iseaḋ ḃéaḋ a ċuiriḋeaċt ag teaċt i gceart do'n ġiolla turais, agus ḃéaḋ trí fiċid míle curta ḋé aige sar a' mbéaḋ aon ḃlúire tuirse ag teaċt air. Ansan féin níor ġáḋ dó aċ sodar réiḋ a ḋéanaṁ ar feaḋ tamail ḃig agus ḃéaḋ anál agus misneaċ agus a lán-riṫ arís aige. Ní raiḃ aon ṁaiṫ i gcapailiḃ 'n-a n-aice súd.

D'á éagmais sin, ní raiḃ coill ná cnuc, gleann ná portaċ ná aḃa i n-Éirinn ná raiḃ aiṫne acu orta go léir, agus ġaḃdís gaċ aon ċóṁngar, i dtreó gur ṁinic ná bíoḋ míle 'ṡliġ acu le gaḃáil nuair nár ḃfoláir d'ḟear capail gaḃáil, b'ḟéidir, deiċ míle de ṫimpal. Ansan, is 'mó rud a ċuirfeaḋ rigneas ar ḟear capail ná cuirfeaḋ aon rigneas orta súd. Ḃíoḋ balcuisí éadtroma orta, agus bróga éadtroma, agus is minic ná bíoḋ aon ḃróga orta. Ḃíoḋ aiṫne ins gaċ aon ḃall orta, agus ċóṁ luaṫ agus tiocfaḋ tart nó ocras orta ní ḃíoḋ acu aċ aġaiḋ a ṫaḃairt ar an gcéad tiġ a ḃuailfeaḋ úmpa agus ġeóḃdís a ndóṫin bíḋ agus diġe. D'á mbéaḋ orta gaḃáil tré ḋúṫaiġ naṁad ḃéaḋ arm acu, arm éigin ná béaḋ ró ṫrom. Nuair a neartuiġ cóṁaċt Ḃriain ní ḃíoḋ aon ġáḋ le h-arm acu. Ḃí fios ag gaċ aoinne gur ḃ'iad teaċtairí Ḃriain iad. Níor ḃeag san. Is aṁlaiḋ a ḃíoḋ gaċ aoinne ag caḃruġaḋ leó i n-inead aon ċeataiġe ḋéanaṁ dóiḃ. Do tugtí bia agus deoċ agus onóir agus uraim dóiḃ mar ġeall ar Ḃrian, agus ní baoġal go dtugaidís aon ċúis d' aoinne ċun aon ġearáin a ċur isteaċ orta, ḃí a leiṫéid sin de smaċt ag Ḃrian orta.

Ḃíoḋ cuid des na h-uaisle b' aoirde i n-Éirinn sa gnó san. Ṫugaḋ an gnó eólus dóiḃ ar an dtír agus ar na dacine, ní b'ḟearr 'ná mar a ḋ'ḟéadfaidís a ḋ'ḟáġail ar aon ċuma eile. Ḃíoḋ foċ-ḋuine d' ríoġra Éirean féin sa ġnó. Do ṫárla, an uair seo ar a ḃfuilimíd ag tráċt, go raiḃ duine de ríoġra Éirean sa ġnó. Fé ċeilt, áṁtaċ, iseaḋ ḃí sé sa ġnó. Donn ab ainm dó, Donn mac Ḋeaṫaċ. Ó'n dtaoḃ ṫiar ṫeas de'n Ṁúṁain ab eaḋ é agus mac ríġ ab eaḋ é. Ó ḃí sé deiċ mbliana d'aois do tugaḋ sé ndeara go raiḃ cuisiḋeaċt uaṫḃásaċ aige. Nuair a ḃí sé ċeiṫre bliana déag do ḃeireaḋ sé ar na giorraiḋiḃ ar ṫaoḃ an ġleanna, ag ruiṫ 'n-a ndiaiġ agus 'ġá gcasaḋ mar a ḋéanfaḋ cú. Mar ġeall ar an gcuisiḋeaċt san a ḃí aige do tugaḋ “Caoilte” mar leas-ainm air. Ṫáiniġ sé ag triall ar Ḃrian ċun go nglacfaí ameasg na ngiollaí turais é. Do glacaḋ láiṫreaċ é ċóṁ luaṫ agus do ċonacṫas an ruiṫ uaṫḃásaċ a ḃí aige. Ní raiḃ aon ḟear ann a ḋ'ḟéadfaḋ coimeád i n-aice leis i n-aon ċor i gcúrsa reaṫa. Nuair a fiafraiġeaḋ a ainm dúḃairt sé gur Caoilte ab ainm dó. Ḃí tuairim acu go léir gur ḃ' ainm bréige an ainm sin dó, aċ ba ċuma leó. Ḃí fios acu, gan aċ feuċaint air, go raiḃ fuil uasal ann.

Ḃí sé ċóṁ maiṫ sa ġleacaiḋeaċt agus ar na h-armaiḃ gaisge agus ḃí aoinne d'á luċt cóṁnaoise. Fear breaġ córaċ cumasaċ ab eaḋ é. Má ḃí aon loċt air b'é seo é. Déarfaḋ duine go raiḃ a ċosa, ó ċrománaiḃ go talaṁ, beagáinín ró ḟada agus ró láidir i gcomparáid le n-a ċaḃail. Aċ ḃíodar téagarṫa tuas agus caol síos, agus ḃí an dá ṫroiġ ana ḃeag, ana ṫeann, i dtreó go raiḃ neart mór agus meáġċaint ḃeag ionta. Ḃí an léim aige ċóṁ maiṫ agus ḃí an ruiṫ aige. An falla a ḃéaḋ ċóṁ h-árd leis féin do raġaḋ sé do léim tairis gan láṁ ná cos a ċur ann. Do ruiṫfeaḋ sé i n-aice capail agus do raġaḋ sé do léim i ndrom an ċapail sin agus an capal ar cos-anáirde.

Ní raiḃ sé ró ḟada i gCeann Cora ameasg na ngiollaí turais nuair a cuireaḋ amaċ an teaċtaireaċt úd. Cé curfaí siar go h-Uiḃ Máine ag triall ar Taḋg Ṁór ua Ċealla aċ Caoilte.

Ċuaiḋ sé siar agus ṫug sé a ṫeaċtaireaċt. Ċonaic sé Taḋg Mór, agus ċonaic sé teiġlaċ Taiḋg Ṁóir. Agus feuċ. Ċonaic sé an ríġan óg. Ċonaic sé Niaṁ. Ḃa ḃeag ná gur baineaḋ a ṁeaḃair faoġalta ḋé glan ċóṁ luaṫ agus ċonaic sé í. Ċonaic sé áilneaċt agus uaisleaċt go minic roimis sin, i mnáiḃ a ḋúṫa féin, agus i mnáiḃ eile i nḋúṫaiḃ eile. Ni feacaiḋ sé riaṁ roimis sin i n-aon ṁnaoi, uasal ná íseal, aon niḋ a ḋ'féadfaḋ sé ċur i gcomparáid leis an solus áilneaċta a ṫáinig os cóṁair a súl ċóṁ luaṫ agus ṫáinig Niaṁ os cóṁair a súl. Ċóṁ luaṫ agus ḋ'feuċ sé uirṫi do leaṫ a ḋá súil air agus ba ḃeag ná gur leaṫ a ḃéal air, agus nior féad sé a súile ḃogaḋ ḋi. Ḋ'feuċ sise air, agus má feuċ ní baoġal ná gur ḃog sé ḋi láiṫreaċ iad. Ḋ' feuċ sé sios ar an dtalaṁ, agus do las sé go bun na gcluas nuair a ṫuig sé an tuaṫal a ḃí déanta aige. Do laḃair sise go breaġ neaṁ-iongantaċ neaṁ-tuairimeaċ, agus ċuir sí raint ceisteana ċuige i dtaoḃ Ḃriain agus i dtaoḃ na h-oibre a ḃí ar siúḃal, agus i dtaoḃ na ríġte agus na n-uasal eile a ḃí ag teaċt go Ceann Cora. Do laḃair sí ċóṁ cneasta leis agus ċóṁ résúnta gur ċuir sí a aigne ċun suaiṁnis i dtaoḃ an tuaṫail a ḃí déanta aige.

Isé ċuaiḋ óḋeas go h-Inis Caṫaiġ ó Uiḃ Máine ċun an sgéil a ḋ' innsint do Taḋg Óg. Táinig sé féin agus Taḋg, agus tuille des na h-uaisliḃ óga a ḃí ar sgoil na mainistreaċ ó Ċúige Conaċt, ṫánadar aḃaile le cois a ċéile. Do ġleusadar go léir iad féin i n-arm 's i n-éide agus ṫugadar agaiḋ ar Ċeann Cora. Ċuaiḋ Niaṁ go Ceann Cora i n-aonfeaċt le n-a h-aṫair. Ċuaiḋ a lán eile de ṁnáiḃ uaisle na h-áite ann, leis, i n-aonfeaċt le n-a muintir féin. Do riṫ an giolla turais rómpa ċun a ḋ'innsint go raḃadar ag teaċt agus ċun áite do ċeapaḋ agus do ċoimeád dóiḃ 'n-a ḃféadfaidís longport a ċur suas dóiḃ féin. Ní baoġal ná go raiḃ sé ann sar a dtáinig puinn eile, agus ná gur ḟocaruiġ sé ar áit ḋeas oireaṁnaċ do longport Taiḋg Ṁóir uí Ċealla. Níor ḃ'ḟada go dtáinig Taḋg Mór féin agus Niaṁ agus an teiġlaċ go léir, agus tug daoine sé ndeara go raiḃ an giolla turais ana ċúramaċ i dtaoḃ longpuirt Taiḋg Ṁóir.

Ḃí longport ríġ Conaċt eile i n-aice na h-áite 'n-a raiḃ longport Taiḋg Ṁóir uí Ċealla. Ḃí cuid de ríogra Conaċt a tug sé ndeara go raiḃ an giolla turais ana tiúrsalaċ ag cur gaċ aon niḋ i n' áit féin i longport Taiḋg Ṁóir uí Ċealla, agus ḃí raint iongnaḋ orta.

Níor fágaḋ an giolla turais aḃfad ag déanaṁ an tiúrsail, áṁtaċ. Do ċomáineaḋ ċun siúḃail é ar teaċtaireaċt eile. Is air a glaoiḋtí i gcóṁnuiġe nuair a ḃíoḋ gáḋ le ditineas agus le cruinneas agus le géarċúis. Ċuir duine éigin des na h-uaisliḃ leaṫsgéal éigin uaiḋ 'gá ráḋ ná féadfaḋ sé teaċt. Ḃ'éigin do Ċaoilte dul ag triall air agus a taisbeáint dó gur ċeart dó teaċt, go mbéaḋ sé ag déanaṁ díoḃála dó féin mura dtagaḋ sé agus a taisbeánt dos na h-uaisliḃ eile go raiḃ sé cóṁ maiṫ le h-aoinne acu ċun dualgais fir do ċóṁlíonaḋ.

Nuair a ḃí na h-uaisle go léir cruinniġṫe ḃí mór-ṡluaġ áluinn uasal acfuinneaċ ag Ḃrian. Níor ṁiste "sarra nár ḋóiċ" a taḃairt ar an mór-ṡluaġ san, mar a tugtar sa tsean aṁrán. Ó ṫusnuiġdar ar teaċt ḃí Meargaċ Gaḃa agus a raiḃ de ċeártanaiḃ an tsaoġal aige ag obair go dian ag déanaṁ arm agus ag deisiuġaḋ arm. Táinig gaiḃní i n-aonfeaċt leis an muintir a ṫáinig. Mura mbéaḋ san níor ḃ'féidir do Ṁeargaċ teaċt ar an obair. Na gaiḃní a ṫáinig, áṁtaċ, is aṁlaiḋ a luiġdar isteaċ sa n-obair a ḃí ar siúḃal, i dteannta na ngaiḃní a ḃí ann rómpa, agus do stiúruig Meargaċ an obair go léir. B'ṡin mar ba ṫúisge a ḃí an obair go léir críoċnuiġṫe. Do críoċnuiġeaḋ an obair go léir fé ḋeire agus do sguireaḋ na longṗuirt agus do ġluais an mór-ṡluaġ ċun bóṫair.

CAIBIDIOL XV.

FIR ÉIREAN.

Ba ṁór an raḋarc an mór-ṡluaġ san. Ḃí seaċt catana ann agus ḃí os cionn trí ṁíle fear ins gaċ cat acu san. Ḃí gaċ cat fé n-a ríogra féin.

Ḃí Cian mac Maolmuaiḋ ann, ó Uiḃ Eaċaċ Múṁan, agus Dóṁnall mac Duiḃ, agus ḃí trí ṁíle fear acu. Ḃí ríġ na nDéiseaċ ann, Motla mac Faoláin, agus trí ṁíle fear aige. Ḃí Loingseaċ mac Dúlaing ann, ríġ Uiḃ Ċonaill Ġaḃra, agus trí ṁíle fear aige. Ḃí Mac Beataċ, ríġ Ciarraiġe Luaċra ann agus trí ṁíle fear aige. Ḃí Taḋg Mór ua Cealla ann ó Uiḃ Máine agus trí ṁíle fear aige. Ḃí na ríġṫe agus na h-uaisle ann ó gaċ aon páirt de Leat Ṁoġa, na ríġṫe agus na h-uaisle a ḃíoḋ ag cur cogaiḋ ar a ċéile agus ag marḃuġaḋ a ċéile agus ag disgiuġaḋ a ċéile ar gaċ aon tsaġas cuma go dtí gur ċuir Brian smaċt orta, agus gur ċuir sé ḟiaċaiḃ orta, d'á lom deiriġ aiṁḋeóna, a leas a ḋéanaṁ agus leas a ndaoine do ḋéanaṁ agus cur le ċéile i n-aġaiḋ naṁad iasaċta.

Dob' áluinn an raḋarc iad, ag gluaiseaċt soir ótuaiḋ fé ḋéin na Teaṁraċ. Dob' uasal an raḋarc iad. Ba ċóṁaċtaċ an raḋarc iad.

Ṫánadar i gcóṁngar na Teaṁraċ. Ċuir Brian teaċtairi ag triall ar Ṁ'lseaċlainn, 'gá ráḋ gur ḃ' é toil fear Éirean go ndéanfaḋ M'lseaċlainn sgaraṁaint leis an Árdríġeaċt i dtreó go dtaḃarfaí do Ḃrian í. Gur ḃ' é cúis a ḃí ag fearaiḃ Éirean leis sin 'ná a luiġeaḋ a ḃí déanta ag M'lseaċlainn, i gcaiṫeaṁ na h-aimsire a ḃí sé i n' Árdríġ, ċun na Loċlanaċ a ḋíḃirt a' h-Éirinn agus ċun cóṁaċt na h-Éirean do ċur le ċéile 'n-a gcoinniḃ. Go raiḃ Brian tar éis cóṁaċt na Loċlanaċ do ċur ar neaṁniḋ i Leaṫ Ṁoga. Dá mbéaḋ sé i n' Árdríġ ar Éirinn an faid a ḃí sé 'n-a ríġ ar Leaṫ Ṁoga go mbéaḋ cóṁaċt na Loċlanaċ curṫa ar neaṁniḋ aige ar fuaid na h-Éirean go léir. D'á luaṫaċt a taḃarfaí Árdríġeaċt na h-Éirean dó anois gur ḃ'eaḋ ba luaṫa a ḃéaḋ cóṁaċt na Loċlanaċ ar neaṁniḋ. D'á ḃríġ sin nár ḃ' ḟoláir do Ṁ'lseaċlainn sgaraṁaint leis an Árdríġeaċt i dtreó go dtaḃarfaí do Ḃrian í. Dá mba rud é ná toileóċ' M'lseaċlainn ċuige sin nár ḃ'ḟoláir d' ḟearaiḃ Éirean a iaraiḋ ar Ḃrian an Árdríġeaċt a tógaint do toraḋ caṫa.

Ṫug M'lseaċlainn freagra ar na teaċtairiḃ.

“Is liom-sa an Árdríġeaċt,” ar seisean, “agus coimeádfad í. Ní'lim ollaṁ anois láiṫreaċ ċun caṫa agus cruaḋ-ċóṁraic a ḋéanaṁ ċun í ċoimeád. Ṫáinig Brian anso agus mór-ṡluaġ aige. Ṫóg sé a aimsir féin ċun é féin d' ollaṁuġaḋ agus do ċur i dtreó. Tugtar dóṁ-sa mí ó'n lá indiu ċun mo neart do ċruinniuġaḋ. Má ḟéadaim mo neart do ċruinniuġaḋ taḃarfad caṫ do Ḃrian agus d'á ṁór-ṡluaġ. Má teipean orm an neart a d'oirfeaḋ dom do ċruinniuġaḋ taḃarfad an Árdríġeaċt do Ḃrian. Má toiliġean Brian ċuige sin iartar air fanaṁaint i dTeaṁair agus a ṡlóiġte do ċosg ar ċreaċaḋ ná ar argain a ḋéanaṁ ar an dtír mór-timpal.”

Ṫoiliġ Brian agus d'órduiġ sé na slóiġte do ċosg ar aon dioḃáil a ḋéanaṁ do'n ċóṁarsanaċt.

Ċuir M'Lḟeaċlainn a ṫeaċtairí ag triall ar ríġṫiḃ agus ar uaisliḃ Leaṫ Ċuinn 'ġá iaraiḋ orṫa teaċt agus Árdríġ Éirean do ċosaint i gcoinniḃ Ḃriain. Ṫugadar go léir caint ḃreaġ ḃog réiḋ dos na teaċtairíḃ, aċ nior ġealladar aon ċongnaṁ a ṫaḃairt. Dúḃairt cuid acu nár ṁór dóiḃ aimsir a ṫógaint ċun an sgéil a ḃreiṫniuġaḋ. Dúḃairt cuid acu go gcaiṫfí a leaṫsgéal a ġaḃáil mar ná raiḃ ar a gcumas teaċt an uair sin le h-aon ċongnaṁ. Dá nglaoiḋṫí bliain roimis sin orṫa, nó i gceann bliana 'n-a ḋiaiġ san, go mb' ḟéidir go ḃféadfaidís rud éigin fóġanta déanaṁ. Aċ an uair sin; dá mbéaḋ ḟios ag M'Lḟeaċlainn féin conus a ḃí an sgéal acu ná cuiṁneóċ' sé ar a iaraiḋ orṫa teaċt ag triall air.

Nuair a h-iaraḋ ar Aoḋ ua Néill teaċt dúḃairt sé, go tur, nuair a ḃíoḋ Teaṁair agus Árdríġeaċt Éirean agá taoḃ féin de ḟlioċt Néill go ndéinidís Teaṁair agus Árdríġeaċt Éirean do ċosaint ar naṁdaiḃ iaraċta agus ar Leaṫ Ṁoġa Nuaḋat. Dá mbéaḋ an Árdríġeaċt acu anois go ndéanfaidís an ċosaint ċéadna. B'é sin le ráḋ, mura raiḃ M'Lḟeaċlainn ábalta ar an Árdríġeaċt do ċosaint nár ḃ'ḟearra ḋó rud a ḋéanfaḋ sé 'ná í ṫaḃairt do'n ḟear a ċosnóċ' í; nó í ṫaḃairt do Ḃrian.

Nuair a fuair M'Lḟeaċlainn nár ḃ' aon ṁaiṫ ḋó ḃeiṫ ag braṫ ar ċongnaṁ ó-s na ríġṫiḃ ṫuaiḋ isé rud a ḋein sé 'ná dirim beag marcaċ a ṫaḃairt leis agus teaċt ċun cainte le Brian. Do ġlac Brian é le h-uraim agus le mórċroiḋe. D'inis sé do Ḃrian conus a ḃí caillte air ag ríġṫiḃ Leaṫ Ċuinn agus an easonóir a ḃí taḃarṫa ag Ua Néill ḋó.

"Ní foláir dom géilleaḋ duit, a Ḃriain," ar seisean, "nuair ná fuil ar mo ċumas cur aḋ' ċoinniḃ."

Do stad Brian agus ḋein sé a ṁaċtnaṁ.

"A Árdríġ," ar seisean, "ní h-alaiḋ dóm-sa aon éagcóir a ḋéanaṁ ort. Má's toil le fearaiḃ Éirean an

Árdríġeaċt so ṫaḃairt dóṁ-sa isé a gceart í ṫaḃairt dom. Má 'sé a dtoil í ċoimeád agat-sa isé a gceart í ċoimeád agat. B'ḟéidir ná fuil fios aigne fear Éirean fós agat-sa ná agam-sa sa sgéal. I dtreó náċ féidir coiḋċe a ráḋ gur ḋéinеas éagcóir ort socaruiġmís mar seo é. Bíoḋ bliain agat ċun do nirt a ċruinniuġaḋ agus ċun tu féin a ċur i dtreó. Ansan, má ḃíon tú ábalta air, cosain tú féin orm."

Ḃí ionġnaḋ a ċroiḋe ar Ṁ'Lṡeaċlainn nuair airiġ sé an ċaint sin.

"Tá go maiṫ, a ríġ," ar seisean. "Is fial an socaruġaḋ é!" ar seisean. "Mura mbéad-sa ábalta an uair sin ar mé féin a ċosaint ort-sa taḃarfad an Árdríġeaċt duit gan ċosnaṁ, agus taḃarfad geill anois duit go seasóċad an socaruġaḋ san."

"Ní iarrfad-sa aon ġeall ort," arsa Brian, "aċ do ḃriaṫar ríġ."

Ansan do ḃronn Brian dá ċéad agus daċad capal, des na capailiḃ ab ḟearr a ḃí aige, ar Ṁ'Lṡeaċlainn, agus ṫug sé seóid éigin uasal do gaċ fear des na fearaiḃ a ḃí i n' ḟoċair, agus do sgaradar, agus táinig Brian agus a ṁór-ṡluaġ aḃaile go Ceann Cora.

Tá aḋḃar maċtnaiṁ sa méid sin gnóṫa agus is fiú an gnó maċtnaṁ a ḋéanaṁ air. Ḃí mór-ṡluaġ ag Brian. Ní raiḃ aon neart slóġ ag M'Lṡeaċlainn. Cad 'n-a taoḃ nár ḋéin Brian prísúnaċ de Ṁ'Lṡeaċlainn láiṫreaċ bonn, agus an Árdríġeaċt do tógaint ċuige féin? Cad a ḋéanfai tall i Sasana aon lá le h-oċt gcéad blian dá mba tall i Sasana ḃéaḋ an t-impeas ar siúḃal? Cad a ḋein an ceaṫraṁaḋ Haṁrí, an fear ar a dtugtí Bolingbroke, nuair a ḃain sé ríġeaċt Sasana de'n tarna Risteárd? Ḋein sé prísúnaċ láiṫreaċ de'n tarna Risteárd agus ansan níor ḃ' ḟada gur ṁairḃ sé é. Ní ḟéadfaḋ sé a ṫuisgint i n' aigne go raiḃ sé féin ó ḃaoġal ná go raiḃ greim ceart ar an ríġeaċt aige go dtí go raiḃ Risteárd curṫa ċun bais aige. Feuċ ar an dtríṁaḋ Risteárd, ṫall i Sasana. Ċun teaċt ar ríġeaċt Ṡasana agus ċun na ríġeaċta ċoiṁeád dó féin do ṁairḃ sé a ġaolta go léir díreaċ mar a ṁarḃóċ' búistéir muca! Feuċ siar orṫa go léir, ó'n lá a ṫáinig Uilliam agus a ṡluaġ Nórmánaċ isteaċ, go dtí gur ḃain na daoine an ċóṁaċt as a láṁaiḃ ar fad náċ mór, agus nár fágaḋ acu aċ ainim na cóṁaċta. Cad a ḃí acu 'á ḋéanaṁ i gcaiṫeaṁ na h-aimsire go léir aċ ag sáḋ a ċéile agus ag taċtaḋ a ċéile ag baint na ríġeaċta d'á ċéile!

Cad 'déarfaḋ duine acu súd dá n-airiġeaḋ sé an ċaint úd a ṫárla an lá úd, idir Ḃrian agus M'Lṡeaċlainn? “Ní'lim ollaṁ anois ċun caṫa ṫaḃairt duit, a Ḃriain,” arsa M'Lṡeaċlainn. “Taḃair mí dom ċun mo nirt do ċruinniuġaḋ agus ansan taḃarfaiḋ mé caṫ duit ċun na h-Árdríġeaċta do ċosaint ort.”

Cad 'déarfaḋ Bolingbroke dá n-abraḋ an tarna Risteárd an ċaint sin leis? “Ní'lim ollaṁ anois, a Bholingbroke, ċun caṫa ṫaḃairt duit. Tá mo neart sgaipiṫe uaim. Ní'lim aċ tagaiṫe a leiṫ ó Éirinn mar a raḃas a d'iaraiḋ smaċt a ċur ar ṁuintir na h-Éirean. Taḃair mí dom ċun mo nirt do ċruinniuġaḋ. Ansan taḃarfaiḋ mé caṫ duit ċun mo ríġeaċta do ċosaint ort.”—Cad é an sgeartaḋ gáire a ḋéanfaḋ Bolingbroke d'á n-airiġeaḋ sé caint de'n tsórd san ó Risteárd! Ba ḋóiċ liom áṁṫaċ, go ndéanfaḋ Risteárd féin sgeartaḋ gáire ba ṁó 'ná é dá n-airiġeaḋ sé an ċaint eile úd ó Bholingbroke: “Ní h-eaḋ, a Risteáird, aċ taḃarfaiḋ mé bliain duit ċun do nirt a ċruinniuġaḋ!”

Aċ siní díreaċ an sagas cainte do ṫárla idir Ḃrian agus M'Lṡeaċlainn i dtaoḃ Árdríġeaċta na h-Éirean, agus níor ċuir an ċaint iongnaḋ ar aoinne de'n ḃeirt, ná ar aoinne de riġtiḃ ná d'uaisliḃ na h-Éirean a ḃi ag éisteaċt léir an gcaint.

Nior tárla an ċaint sin ná aon ċaint d'á sórd, idir Bholingbroke agus Risteárd. Murar tárla do tárla gur tóg Bolingbroke ċuige riġeaċt Ṡasana, agus gur ċuir sé Risteárd ċun báis le h-eagla go mb' ḟéidir go dtiocfaḋ le Risteárd a neart do ċruinniuġaḋ agus an riġeaċt a baint dé airis.

Do tárla an ċaint idir Ḃrian agus M'Lseaċlainn. Má tárla do tárla gur tugaḋ an mi do M'Lseaċlainn. Nior ḟéad sé aon neart do ċruinniuġaḋ i gcaiṫeaṁ an ṁi. Ansan do tugaḋ an bliain dó. Nior ḟéad sé aon neart do ċruinniuġaḋ i gcaiṫeaṁ na bliana aċ ċóṁ beag agus d' ḟéad sé é ċruinniuġaḋ i gcaiṫeaṁ an ṁi.

Ansan do tugaḋ an Árdriġeaċt do Ḃrian——agus nior ċuir Ḃrian M'Lseaċlainn ċun báis. Nior ċuir, aċ má seaḋ do deineaḋ riġ cúige de Ṁ'Lseaċlainn, agus ḃi sé ċóṁ maiṫ ċóṁ dilis de riġ cúige le h-aon riġ eile cúige d'á raiḃ i n-Éirinn. Ḃi an Árdriġeaċt ag Ḃrian agus nior ṁairḃ sé aoinne ċun í fáġail ná ċun í ċoimeád.

Mile blian sar ar tárla an méid sin cainte agus an méid sin gnóta idir Ḃrian agus M'Lseaċlainn do tárla caint de'n tsaġas céadna agus gnó de'n tsaġas céadna idir dá riġ eile a ḃi i n-Éirinn an uair sin. Ḃ'iad dá riġ iaḋ san 'ná Conċuḃar mac Neasa agus Feargus mac Róig. Ḃi Feargus mac Róig 'n-a riġ ar Ċúig' Ulaḋ. Do ċuir Conċuḃar mac Neasa Feargus as an riġeaċt, agus ḋein sé riġ ar Ċúig' Ulaḋ dé féin. Ansan feuċ cad a tuit amaċ. Ar ċuir Conċuḃar Feargus ċun báis le n-eagla go n-eireóċ' sé 'n-a ċoinniḃ agus go gcuirfeaḋ sé as an riġeaċt airis é? Nior ċuir. A ṁalairt sin ar fad iseaḋ do tuit amaċ. D' ḟan Conċuḃar suiḋte go daingean sa riġeaċt agus ḃi caradas dlúṫ idir é agus Feargus, agus ni raiḃ aon ċomairleaċ aige ba ġiorra d'á ċroiḋe 'ná Fearġus, ná ba ḋílse ḋó 'ná Fearġus, go dtí gur ḋein sé féin an feall mór ar Ċlainn Uisniġ.

Cad 'n-a ṫaoḃ gur féad an dá níḋ sin tuitim amaċ ar an aon ċuma amáin sin i n-Éirinn fad ó agus an míle blian san eatarṫa? Ní'l aċ aon freagra amáin le taḃairt ar an gceist sin. Siḋé an freagra. Ḃí i n-Éirinn, i gcaiṫeaṁ an míle blian san, cóṁaċt éigin a ḃí níba ṫreise 'ná na ríġte. Ċuir an ċóṁaċt san fiaċaiḃ ar Ḟearġus luiġe isteaċ i ngnó na ríġeaċta fé smaċt Ċonċuḃair, agus ċuir sí fiaċaiḃ ar Ċonċuḃar gan aon éagcóir a ḋéanaṁ ar Ḟearġus. Ċuir an ċóṁaċt san fiaċaiḃ ar an mbeirt ceart a ċéile ḋ' aḋmáil agus beart a ḋéanaṁ do réir ċirt a céile. Ṫug san deiṁne do Ċonċuḃar nár ḃaoġal ḋó Fearġus, agus ṫug san deiṁne d' Ḟearġus nár ḃaoġal ḋó Conċuḃar. Ó n-ár n-aiṫne ar Ċonċuḃar is deiṁin ḋúinn, mura mbéaḋ a fios a ḃeiṫ aige nár ḃaoġal ḋó Fearġus, agus mura mbéaḋ nár ḃ'féidir ḋó gaḃáil i gcoinniḃ na cóṁaċta a ṫug an deiṁne sin ḋó, go gcuirfeaḋ sé Fearġus ċun báis tapaiḋ go leór.

Cad í an ċóṁaċt í sin a ċuir an smaċt uaṫḃásaċ san ar an dá ríġ sin an uair sin, i n-Éirinn, agus do ċuir an smaċt céadna ar an dá ríġ eile, ar Ḃrian agus ar Ṁ'Lseaċlainn, míle blian 'n-a ḋiaiġ san? Ainimniġtear an ċóṁaċt san go minic i seanaċus na h-Éirean. "Firu Éirean" a tugtar ar an gcóṁaċt san i seanaċus na h-Éirean. "Aigne na ndaoine," nó "an aigne ṗoibiliḋe" a tugtar i mBéarla anois ar an gcóṁaċt san.

Nuair a ḃíon ag an bpoibiliḋeaċt eólus agus tuisgint agus éirim aigne, agus nósa láidire daingeana, cúmṫa ar an eólus san agus ar an dtuisgint sin agus ar an éirim aigne sin le taiṫiġe agus le h-imṫeaċt aimsire, ní ḃíon sé ar ċumas aon duine, dá mbéaḋ sé 'n-a ríġ seaċt n-uaire, gaḃáil i gcoinniḃ aigne agus toile na poibiliḋeaċta san, go mór mór, ins na neiṫiḃ ar a mbíon aigne na poibliḋeaċta socair. D'á ṁéid iad an t-eólus agus an tuisgint agus an éirim aigne, sa ṗoibliḋeaċt, iseaḋ is treise agus iseaḋ is uaisle an ċóṁaċt, agus iseaḋ is iomláine a teiḋean an ċóṁaċt i ḃfeiḋm.

Ḃí an ċóṁaċt san i ḃfeiḋm i n-Éirinn i n-aimsir Ċonċuḃair ṁic Neasa. Ḃí sí i ḃfeiḋm i n-Éirinn i n-aimsir Ḃriain agus Ṁ'Lfeaċlainn. Do ċotuiġ na ríġṫe féin an ċóṁaċt san i n-Éirinn mar ḃí fios acu gur ḃ' é a mbuac i ċotuġaḋ agus i ċoimeáḋ neartṁar. Ḃí fios acu, bíoḋ nár ḃ'foláir dóiḃ ḃeiṫ úṁal di i neiṫiḃ áirigṫe, ná raiḃ níḋ ar biṫ ab fearr 'ná í ċun a n-uġdaráis féin do ċur i ḃfeiḋm, ar gaċ aon tsaġas cuma 'n-ar ḃ' é a leas a n-uġdarás do ḋul i ḃfeiḋm.

Taisbeánan an méid sin go léir go raiḃ i n-Éirinn faḋó, ó aimsir Ċonċuḃair ṁic Neasa go dtí aimsir Ḃriain, uaisleaċt ṗoibliḋe, agus úṁluiġeaċt ṗoibliḋe do ḋliġṫiḃ agus do nósaiḃ maiṫe uaisle, náċ ró fuirisṫe a leiṫéid a ḋ'feisgint anois i n-aon treaḃċas daoine d'á ḃfuil suas.

Ná ropairí Gallda so a ṁeasfaḋ a ċur 'n-a luiġe ar ḋaoiniḃ anois ná raiḃ i n-Éirinn faḋó aċ daoine fiaine, deiniḋís maċtnaṁ ar an méid sin. Agus an ċuid d'ár ndaoine féin nár ċuid ba lúġa 'ná a fonn a ḃéaḋ orṫa géilleaḋ d' éiteaċ na ropairí sin, deiniḋís maċtnaṁ ar an méid sin.

CAIBIDIOL XVI.

FEAR NA gCOS.

An faid a ḃí an ṁór-ṡluaġ ag dul ó Ċeann Cora soir óṫuaiḋ go Teaṁair, ḃí Meargaċ agus na gaiḃni ab fearr a ḃí aige i ḃfoċair an tslóiġ. Ḃí seaċt cinn de ċeártanaiḃ aige agus iad ar roṫanaiḃ agus na gaiḃni ag obair ionta. Ceárta acu ag gaḃáil le gaċ caṫ des na seaċt caṫanaiḃ. Ṫáinig gaiḃni ó'n mbaile le cuid des na caṫanaiḃ, aċ nuair a ṫáinig na caṫana go léir i ḃfoċair a ċéile do cuireaḋ na gaiḃni go léir fé smaċt Ṁeargaiġ. Ḃí siúinéirí, leis, ann ċun pé obair aḋmaid a ḃéaḋ riaċtanaċ do ḋéanaṁ. Agus ḃí mná uaisle ann, mná agus deirḃḟéaraċa agus inġeana na ríġṫe agus na dtaoiseaċ a ḃí ar na caṫanaiḃ. Ḃí ana ṫuisgint ag na mnáiḃ uaisle sin ins gaċ níḋ a ḃain le h-aireaċas a ṫaḃairt do ḋaoine gunta, agus ṫugadar leó ó'n mbaile na córaċa a ḃí riaċtanaċ dóiḃ ċun na h-oibre sin. Ṫug gaċ bean uasal díoḃ léi, leis, raint ban eile mar ḟeirḃíseaċa agus ḃí na mná go léir, idir ḟeirḃíseaċa agus mná uaisle, ana ṫuisgionaċ sa ġnó a ḃí le déanaṁ acu. Measaim, nuair a ḃíoḋ caṫ ar siúḃal, gur ḃ'ḟearr an t-aireaċas a ṫugaḋ na mná san an uair sin dos na fearaiḃ gunta 'ná mar a tugtar anois dóiḃ nuair a ḃíon caṫ ar siúḃal. Is dóiċ le liaġaiḃ agus le doċtúiriḃ na h-aimsire seo gur mó agus gur fearr go mór an t-eólus atá acu féin 'ná mar a ḃí ag aoinne sa tsean aimsir. Tá dearṁad mór orta. Imṫeóċaiḋ garsún anois agus foġlumóċaiḋ sé raint beag Laidne. Ansan imṫeóċaiḋ sé isteaċ i gcoláiste éigin. Taḃarfaiḋ sé forṁór na h-aimsire sa ċoláiste sin ag imirt ċártaí agus ag cuideaċtanas agus ag ól.

Déanfaiḋ sé iarraċt ar ceisteanaiḃ áiriġte do ṫógaint agus ar iad do ḟreagairt. Ansan tiocfaiḋ sé ċúġainn amaċ agus é n-a ḋoċtúir! Ansan beiḋ ár n-anam i láiṁ an doċtúra san! Ḃí níos mó eóluis ag cuid de ṁnáiḃ na sean aimsire 'ná mar atá ag formór na ndoċtúirí seo anois againn. Eólus ar leaḃraiḃ atá acu so. Eólus ar an obair a ḃí acu súd. Do fuaraḋ an t-eólus ar an obair. Coiméad na mná é agus tugadar d'á n-ingeanaiḃ é, agus ḃí an obair agus an taiṫiġe 'gá ċur i méid agus i gcruinneas ó ṡlioċt go slioċt. I n-éagmuis an eóluis a ḃeiṫ ag na mnáiḃ ḃí deiṁne eile ag fearaiḃ gunta ins na seana ċogaiḃ úd ar aireaċas mait a ḋ'ḟágail. Na mná a ḃíoḋ ag taḃairt an aireaċais dóiḃ b' iad a ngaolta féin iad, a mná pósta nó a ndeirḃṡéaraċa.

Ḃíoḋ na giollaí turais go líonṁar i gcóṁnuiġe i n-armáil Ḃriain. Ḃídís ag gluaiseaċt ar an uile ṡaġas teaċtaireaċta ó Ḃrian ċun na mbuiḋean eile de'n tsluaġ nó ċun na n-uasal a ḃíoḋ sa ċóṁarsanaċt. Ḃídís roimis an sluaġ amaċ ag réiḋteaċ na mbóiṫre nó ag déanaṁ an eóluis, 'gá ḋéanaṁ amaċ ciacu bóṫar ab fearr nó ba réiḋe nó ba ċóṁngaraiġe. Mar sin ní ḃídís coiḋċe daingean i n-aon áit aṁáin de'n tsluaġ. Ḃeireaḋ a ngnó sa timpal iad i dtreó go mbídís tamal ins gaċ aon ḃuiḋin.

Níor ḃ' fada gur tugaḋ sé ndeara go mbíoḋ Caoilte i mbuiḋin Taiḋg Ṁóir uí Ċealla níba ṁiniciġe go mór 'ná mar a ḃíoḋ sé i n-aon ḃuiḋin eile, pé cúis a ḃí aige leis. Ḃíoḋ daoine 'gá fiafraiġe d'á ċéile cad iad na teaċtaireaċtaí móra a ḃíoḋ ag Ḃrian le cur, ċóṁ minic sin, ag triall ar Taḋg Ṁór ua Ċealla seaċas aon ríġ eile d'á raiḃ ar an sluaġ. Ansan do tugtí mar ḟreagra ar fiafraiġe de'n tsórd san: "Nác 'mó gnó a ḃéaḋ ag giolla turais i mbuiḋin Taiḋg Ṁóir uí Ċealla i n-éagmais aon teaċtaireaċt a taḃairt ó'n ríġ?"

Ansan déarfaḋ duine eile: “Ḃíon daoine náċ giollaí turais ag teaċt ċun buiḋne Ṫaiḋg Ṁóir uí Ċealla.”

“Ḃíon go díreaċ,” a déarfaḋ duine eile, “agus ní ró ṁór an ḟáilte a ḃíon ag uaisliḃ buiḋne Ṫaiḋg rómpa.”

“Cad é an ċúis ná béaḋ fáilte ag uaisliḃ buiḋne Ṫaiḋg rómpa, airiú?” adéarfaḋ áilteóir a ḃéaḋ ’gá leigint air nár ṫuig sé an scéal.

“Oiḋe, náċ neaṁ-ṫuisgionaċ an duine tu!” a déarfaḋ duine eile. “Ná fuil ḟios agat go maiṫ conus mar atá an scéal ag uaisliḃ óga Conaċt i dtaoḃ inġine Ṫaiḋg? Go ḃfuil gaċ aoinne acu ag cailleaṁaint a ṁeaḃraċ a d’iaraiḋ go ḃfaġaḋ sé féin í le pósaḋ. Táid siad i raċtaiḃ an anama baint as a ċéile mar ġeall uirṫi, aċ nuair a ṫagan aon ḟear iasaċta isteaċ sa ḃuiḋin ḃíd siad go léir i n-aonḟeaċt i raċtaiḃ an anama baint as san.”

“Agus ar ndó’ tá ḟios ag an saoġal,” adéarfaḋ duine eile as a ṁaċtnaṁ, “náċ í Niaṁ atá ag tarang Ċaoilte ċun buiḋne Ṫaiḋg Ṁóir.”

“Dar ḟiaḋ,” a déarfaḋ duine eile, “aċ má ṫuigid uaisle óga Conaċt agus na h-uaisle óga eile gur mar ġeall ar Niaṁ atá Caoilte ag dul ċóṁ minic ċun na buiḋne sin beiḋ an scéal go h-olc aige sar a gcuirfiḋ sé puinn eile aimsire dé.”

“Tá an scéal go h-áiféiseaċ acu go léir,” a déarfaḋ duine eile. “Ní’l blúire binne ag Niaṁ ar aoinne acu, amuiċ ná i mbaile. Is measa léi a h-aṫair ’ná aon ḟear beó, uasal ná íseal.”

Sin mar a ḃídís ag caint agus ag cur ṫré ċéile. An ḟaid a ḃí an ṁór-ḟluaġ ag gaḃáil óṫuaiḋ ó Ċeann Cora go Teaṁair ní ró ṁór an suim a cuirtí sa ċaint. Ḃí tuairim ag na fearaiḃ go mb’ ḟéidir go raiḃ obair ṫrom rómpa, caṫana fuilteaċa b’ḟéidir. Nuair a ḃí an ċuaird taḃarṫa agus an tritċáin déanta agus an ṁór-ḟluaġ ag filleaḋ go

Ceann Cosa ḃí aigne gaċ aoinne saor ó ḃuaireaṁ agus ḃí gaċ aoinne níba tugṫa do ṡult 'ná do ġruaim. Do tuig na ríġte agus na taoisiġ, ó ḃí san mar sin, gur ċeart spórt agus caiṫeaṁ aimsire ċur ar bun, i dtreó, nuair a stadfaí i gcóir na h-oiḋċe i gcóṁnuiġe, go mbéaḋ rud éigin ċun daoine ċoimeád go suairc agus go sultṁar. Do cuireaḋ a lán neiṫe ar siúḃal. An ġleacaiḋeaċt úd a ḃíoḋ i gCeann Cosa do cuireaḋ ar siúḃal raint di. Ḃíoḋ rit agus léimreaċ agus iomrasgáil ar siúḃal, agus caiṫeaṁ cloċ araige, agus a lán cleasaiḋeaċta a taisbeánfaḋ neart agus fuinneaṁ. Ḃíoḋ uasal agus íseal measgaiṫe ar a ċéile sa ġleacaiḋeaċt. Uaireanta ḃíoḋ buaḋ ag an uasal agus uaireanta ḃíoḋ buaḋ ag an íseal.

Ḃí óganaċ uasal ar teiġlaċ Taiḋg Ṁóir uí Ċealla agus Conn ab ainim dó. Tug sé fé ndeara Caoilte ag teaċt ċóṁ minic ċun teiġlaiġ Taiḋg Ṁóir. Níor taitn san leis. Ní leigfeaḋ sé air, áṁtaċ, gur ḃ' aon éad a ḃí air. Is aṁlaiḋ a ḃeiḋfí ag magaḋ faoi dá leigeaḋ. Níor ḟág san é gan a taisbeáint nár taitn an giolla cusair leis. Tug sé leasainim air, "Cosa Ḃuiḋe Árda."

"Feuċ," adeireaḋ sé, "tá Cosa Ḃuiḋe Árda ċúġainn." Tugaḋ sé "Caoilte Cosaċ," leis, air, agus "Fear na gCos."

Mac ab eaḋ an Conn san do Ṁaolruanaiḋ na Paidre, rí Ua bḞiaċraċ Áiḋne, agus óganaċ ana ċróḋa ab eaḋ é. Ḃí sé go maiṫ ar an uile ṡagas gníṁ, aċ ḃí sé tar bár i ngníoṁ reaṫa nó i ngníoṁ iomrasgála.

CAIBIDIOL XVII.

"Bíoḋ ciall agat."

Do cuireaḋ rásana ar bun. Na giollaí turais isiad ba ṁó a ċuaiḋ ag ruiṫ na rás. Ċeap Conn go mbainfeaḋ sé cuid de'n ṁóráil d' "Ḟear na gCos," dar leis. Ċuaiḋ sé isteaċ ar na rásanaiḃ. Níor ċuaiḋ Caoilte isteaċ orta i dtusaċ. D' ḟág sé ag na giollaiḃ eile iad. Níor ḋein Conn a ḋíċeal i dtusaċ. Do leig sé bár le duine des na giollaiḃ. Ar ball do ḋeineaḋ taṫant ar Ċaoilte dul isteaċ. Do ċuaiḋ. Do riṫ Conn i dtreó gur ċoimeád sé suas le Caoilte, le "Fear na gCos," dar leis. Níor ḃ'ḟada gur ḟág an ḃeirt na giollaí lastiar díoḃ ar fad. Do ġéaruiġ Conn. Má ġéaruiġ do ċoimeád Caoilte suas leis. Do ġéaruiġ sé tuille. Má ġéaruiġ do ċoimeád Caoilte suas leis. Do ġéaruiġ sé go dtí ná raiḃ ann géaruġaḋ a tuille. Ċoimeád Caoilte suas leis. Ansan d'ḟáisg Caoilte ċun an reaṫa agus do ġluais sé amaċ ó Ċonn i dtreó gur ḋóiċ leis na daoine ná raiḃ Conn ag ruiṫ i n-aon ċor! Do stad Conn. D'eiriġ an liú ó n-a raiḃ ag feuċaint orta i dtreó gur ċriṫ an talaṁ fé ċosaiḃ na ndaoine go léir. Ní de Ċaoilte a baineaḋ an ṁóráil aċ de Ċonn, agus do baineaḋ an ṁóráil i gceart dé.

"Seaḋ!" adeireaḋ na h-uaisle eile leis agus iad ag gáiri, "siné 'Fear na gCos' agat! Siniad na cosa buiḋe árda agat! Má táid siad fada tá fuinneaṁ ionta. Is uaṫḃásaċ an ruiṫ atá aige. Ní feaca a leiṫéid de ċuisiḋeaċt i gcosaiḃ duine riaṁ."

Do críoċnuiġeaḋ an spórt. Ḃí Conn agus na h-uaisle eile a ḃain le teiġlaċ Ṫaiḋg Móir ui Ċealla ag caint agus ag tráċt ar an ngníoṁ uaṫḃásaċ reaṫa a ḋein Caoilte. Cé ċifí ag teaċt fé n-a ndéin aċ Caoilte féin. Do ḃeannuiġ sé dóiḃ. Ḃeannuiġdar dó. Deineadar raint cainte. Níor laḃair Conn sa ċaint. Ḃí sé gruama, dotíġsaċ go maiṫ. Fé ḋeire do laḃair sé as a ṁaċtnaṁ féin, agus ní ró ċneasda an focal a dúḃairt sé.

“Má tá teaċtaireaċt agat ó Ḃrian, a ġiolla,” ar seisean, “b' ḟearra duit imṫeaċt agus an teaċtaireaċt a ṫaḃairt. Ní maiṫ an teaċtaire teaċtaire ríġin.”

“Ní'l aon teaċtaireaċt agam ó Ḃrian, a ríġ,” arsa Caoilte.

“Ó, an eaḋ?” arsa Conn. “Níor ṁeasas go ḃféadfaḋ aon ġnó eile tu ṫaḃairt anso aċ teaċtaireaċt éigin a ḃeiṫ agat 'á ṫaḃairt ó Ḃrian ag triall ar Taḋg Ṁór ua Ċealla.”

“Tá faoḃar ar do ġuṫ, a ríġ,” arsa Caoilte. “Ní'l aon ġáḋ leis an ḃfaoḃar. Má ḃuaḋas ort ba ċóir go ḃféadfá é ḋ' fulang mar a ḋéanfaḋ fear. Ní dóċa gur b' aṁlaiḋ a ṁeasfá dom gan mo ḋíċeal a ḋéanaṁ.”

“Ní tu ḃuaċtaint orm sa ruiṫ atá ag déanaṁ aon ḃuarta dom, a ġiolla,” arsa Conn. “Ní raiḃ aon ċeart agam dul sa ruiṫ i n-aon ċor. Ní ró ṁaiṫ a ḋeineas é agus mé féin a ċur i gcomparáid le giolla turais.”

B' ḟuiriste aiṫint air go raiḃ árd ḟearg air. Ḃí an ċaint 'gá ṫaċtaḋ ba ḋóiċ leat. Ċaiṫeaḋ sé stad idir gaċ aon dó nó trí ḟocalaiḃ le toċt feirge.

“Tá fearg ort, a ríġ,” arsa Caoilte. “Ní feicim cad ḟéadfaḋ an ḟearg a ċur ort aċ mise do ḃuaċtaint ort sa ruiṫ. Ní ḃuaḋfainn ort mura mbéaḋ tu teaċt am' ċoinniḃ sa ruiṫ. B'ḟéidir nár ḃ' ḟearra dúinn rud a ḋéanfaimis 'ná sinn féin a ṫriail i ngnioṁ éigin eile. B'ḟéidir dá dtrialaimis sinn féin i ngnioṁ éigin eile go ḃfaġfá an láṁ uaċtair orm agus ansan go n-imṫeoċ' an ḟearg díot.”

Níor ḟéad na h-uaisle eile gan sgeartaḋ gáire ḋéanaṁ, do laḃair Caoilte ċóṁ réiḋ sin agus an fearg ċóṁ fioċṁar san ar an ḃfear eile.

"Dá mba ṁac ríġ tu," arsa Conn, "níor ṁiste duit laḃairt ar an gcuma san. Agus dá mba ṁac ríġ tu níor ṁiste duit, b'ḟéidir, ḃeiṫ ag teaċt anso ar an ngnó a ṫugan ann tu. Aċ giolla turais!"

Níor ṫug Caoilte freagra ar an gcaint sin. D'iompuiġ daṫ bán ar a ġnúis. D'ḟeuċ sé n-a ṫimpal ar na h-uaisliḃ eile. Ḃí Niaṁ agus a h-aṫair ag éisteaċt leis an gcaint. Ní ḟeidir sé cad ba ṁaiṫ dó a ráḋ ná cad ba ṁaiṫ dó a ḋéanaṁ. Ḃuail Niaṁ ċúċa anall go breaġ réiḋ. Ḃíodar go léir ag úṁlúġaḋ di láiṫreaċ.

"A Ċuinn," ar sise le Conn, "tá gnó éigin ag Ḃrian díot-sa. Oirean dóṁ-sa leis dul ċun cainte leis. Fan liom ansan tamal beag agus beiḋ mé i n-aonḟeaċt leat ag dul ag triall air. Tar-sa a leiṫ anso go fóil, a ġiolla," ar sise le Caoilte. "Tá teaċtaireaċt agam le taḃairt duit."

Nuair a ḃí sí féin agus Caoilte a' raon na gcluas do laḃair sí.

"A Ċaoilte," ar sise, "taḃair aire agus ná leiġ ort go gcuirfiḋ an níḋ atá agam le ráḋ leat aon iongnaḋ ort. Táid na h-uaisle sin go léir ag faire orainn. Tá ḟios agam-sa cad a ṫugan anso tu. Agus tá ḟios ag Conn cad a ṫugan anso tu. An níḋ céadna a ṫugan anso é féin, agus tuille acu. Ṁeasas go dtiocfaḋ liom a ċur 'n-a luiġe ar a n-aigne, gan a ḃeiṫ orm laḃairt, gur gnó gan éifeaċt an gnó atá 'gá dtaḃairt anso. Táim-se ceapaiṫe, a Ċaoilte, ar mo ṡaoġal do ċaiṫeaṁ ag taḃairt aire dom' aṫair an ḟaid is toil le Dia é féin agus mise d' ḟágaint ar an saoġal. Má's ar m' aṫair is túisge a ġlaoḋfaiḋ Dia, fanfaḋ singil ar an saoġal so go leanaḋ é.—Imṫiġ anois, a Ċaoilte, agus bíoḋ mo ḃeannaċt agat, agus má's maiṫ leat pósaḋ cuiṁnig ar ṁnaoi éigin eile. Imtig leat láitreaċ, i dtreó go mearfar gur ad' ċur ar teaċtaireaċt atáim."

D'imtig Caoilte.

D'fill Niaṁ ag triall ar na h-uaislib a ḃí ag feiteaṁ léi.

"Téanam, a Ċuinn," ar sise le Conn. Ṫugadar agaiḋ ar ṗubal Ḃriain.

Mac dritár céile do Ḃrian ab eaḋ Conn. Drisiúr do Ṁaolruanaiḋ na Paidre, do riġ Ua bFiaċraċ Áidne, ab eaḋ an ċéad ḃean a ḃí pósta ag Ḃrian. Ḃ'í sin máṫair Ṁurċaḋ, agus ba léi tuille de ċlainn Ḃriain, leis.

Nuair a tánadar ċun cábáin Ḃriain ċonacadar Murċaḋ agus beirt nó triúr d' uaislib Dál gCais 'n-a seasaṁ lasmuiċ de'n ċábán.

"D' oirfeaḋ dúinn labairt leis an riġ, a Ṁurċaḋ," arsa Niaṁ.

"Anois díreaċ a tánamair uaiḋ, a rígan," arsa Murċaḋ. "Dé ḃeaṫa-sa, a Ċuinn," ar seisean. "Raġad isteaċ, a rígan," ar seisean le Niaṁ, "agus neósfad dó tu ḃeiṫ anso. Ní'l aoinne i n' foċair istig aċ Maolḟuatain, an sagart."

Ḃ'é Maolḟuatain anamċara Ḃriain. Anamċara a tugtí an uair sin ar oide faoisdine.

Ċuaiḋ Murċaḋ isteaċ. Níor ḃ'fada gur fill sé amaċ.

"Téanam, a rígan," ar seisean le Niaṁ.

Ċuaiḋ Niaṁ isteaċ agus do fágaḋ Conn amuiċ. D'úṁluig sí do Ḃrian mar ba ċeart, agus d'úṁluig sí do Ṁaolḟuatain. Ansan do laḃair sí.

"Ṫánag ag triall ort, a riġ," ar sise le Ḃrian, "ċun go n-iarrfainn ort congnaṁ a taḃairt dom feuċaint a' ḃféadfainn a ċur fiaċaiḃ ar ċuid d' ár n-uaislib óga ḃeiṫ sítċánta le n-a ċéile."

"Ḃa ċóir, a 'nġean ó," arsa Ḃrian, "nár ḃeag dóiḃ na

Loċlanaiġ a ḃeiṫ le troid acu agus gan ḃeiṫ ag troid eatarṫa féin. Cad é an congnaṁ is dóiċ leat a d'féadfainn a ṫaḃairt duit, a Niaṁ ?"

"Ní ró fuiriste dom ainim a cur ar an gcongnaṁ, a riġ," arsa Niaṁ, "aċ táim 'ġá ṫaḃairt fé ndeara go ḃfuil cuid acu go fioċṁar agus go feargaċ le n-a ċéile, agus measaim gur mise fé ndeár é."

"Ó, tuigim," arsa Brian. "Éad atá orṫa. Measan gaċ fear acu gur aige féin is ceart tu ḃeiṫ mar ṁnaoi, agus tá sé i raċtaiḃ an anama ḃaint as aon fear eile a ḋéanfaḋ oiread agus feuċaint ort."

"Cúis gáire ċúgainn, a riġ," arsa Niaṁ, agus go ġáir sí féin, "is cruinn díreaċ a ḃuailis do ṁéar air !"

"Ba ḋóiċ liom, a Niaṁ," arsa Brian, "ná fuil aoinne ċun an sgéil sin do ṡocaruġaḋ aċ tusa féin, agus d'á luiġeaḋ baint a ḃeiḋ agam-sa ná ag aoinne eile leis an sgéal gur b' eaḋ is fearr a ḋéanfair é ṡocaruġaḋ. Inis dóiḃ lom díreaċ cé 'cu ḋíoḃ a ṗósfair. Gaḃaim-se orm go gcuirfiḋ san deire leis an imreasán."

"Do ċuirfeaḋ gan aṁras, a riġ, san deire leis an imreasán," ar sise, "aċ ní féidir dom san a d'innsint dóiḃ, mar ní ṗósfad aoinne acu. Tá m' aigne socair, a riġ," ar sise, "ar gan pósaḋ coiḋċe."

Do stad sí. Níor laḃair aoinne ar feaḋ tamail. Ansan do laḃair Brian:

"Déanfad-sa aon niḋ is maiṫ leat, a riġan," ar seisean.

"Tá duine acu anso amuiċ, a riġ," ar sise, "agus dá mb' áil leat glaoḋaċ isteaċ air agus a ráḋ leis ciall a ḃeiṫ aige. Gaol duit féin iseaḋ é. Mac do riġ Ua ḃFiaċraċ Áiḋne iseaḋ é. Do laḃair sé go h-ana feargaċ o ċiainiḃ le duine eile."

Do glaoḋaḋ isteaċ ar Ċonn. Nuair a táiniġ sé isteaċ do laḃair Brian leis.

"A Ċuinn, a ṁic ó," ar seisean, "ṁeasas go raiḃ ciall agat-sa."

Ni ḟeidir Conn an traoġal cad é an bun a ḃí leis an gcaint. Níor laḃair sé.

"Do h-iaraḋ orm laḃairt leat agus a ráḋ leat ciall a ḃeiṫ agat," arsa Brian agus é ag gáiri.

Níor laḃair Conn focal. Ni ḟeidir sé cad ba ċeart dó a ráḋ, agus ċeap sé gur b'ḟearr éisteaċt.

Do laḃair an sagart.

"B'ḟéidir nár b'ḟearr rud a déanfai 'ná an ceann a ḃaint de'n sgéal duit, a Ċuinn," ar seisean.

"Leiġ dóṁ-sa imṫeaċt, a ríġ," arsa Niaṁ.

Ċrom Brian a ċeann ċúiċi, agus d' imṫiġ sí amaċ.

"Do laḃrais go feargaċ ó ċianaiḃ, a Ċuinn," arsa'n sagart. "Is dóċa go bfuil fios agat féin cad é an ċúis a ḃí agat leis an bfeirg. Ní'l agam-sa le ráḋ leat aċ an méid seo. Tá socair 'n-a h-aigne féin ag inġin Taiḋg Ṁóir ui Ċealla gan pósaḋ coiḋċe."

"Siné cúis, a Ċuinn," arsa Brian, "gur h-iaraḋ orm-sa laḃairt leat-sa agus a ráḋ leat ciall a ḃeiṫ agat."

"Agus, a Ċuinn," arsa'n sagart, "féadfair-se a ḋ'innsint d'á tuille, fé mar a tuigfir féin gur gáḋ é, ná fuil aon ḃreiṫ ag aon fear go deó ar inġin Taiḋg Ṁóir a ḋ'ḟáġail le pósaḋ."

"Imṫiġ leat anois, a ṁic ó," arsa Brian, "agus bíoḋ ciall agat."

D'imṫiġ Conn gan laḃairt. Ḃí sé ag dul ó dearg go bán agus ó ḃán go dearg an ḟaid a ḃí sé ag éisteaċt leó, agus ansan d'imṫiġ sé gan laḃairt.

Ḋein sé an rud a dúḃraḋ leis, áṁtaċ. D'inis sé an rud a h-innseaḋ dó. As san amaċ níor deineaḋ a tuille éada mar ġeall ar Niaṁ. Má 'seaḋ, níor luiġduiġ san an uraim a ḃí acu go léir dí. Ḃa ḋóiċ leat gur ṁéaduiġ sé an uraim. Má ḃíodar úṁal dí roimis sin ba ḋóiċ leat gur ṁéaduiġ ar an úṁluiġeaċt acu 'n-a diaiġ san. Má ḃíodar ollaṁ roimis sin ar gaċ aon níḋ a ḋéanaṁ ar an gcuma ba ḋóiċ leó dob' fearr a taitnfeaḋ léi, ḃíodar níba tugṫa 'n-a diaiġ san ċuige, agus rud ab fearr 'ná gaċ níḋ eile, ní raiḃ sgamal an éada ag dorċugaḋ gaċ maiṫeasa acu agus ag séideaḋ miosgaise suas eatarṫa.

Ḃa ró ṁait an ḃail orṫa féin an sgéal a ḃeit mar sin acu. Ḃí a tuisgint ċóṁ h-aibiġ sin ag Niaṁ, agus a h-eólus orṫa ċóṁ cruinn sin, nár ṫúisge a ḃíoḋ gáḋ ag duine acu le cóṁairle leasa 'ná mar a tuigeaḋ sise an gáḋ. Ansan, ní túisge a tuigeaḋ sí an gáḋ 'ná mar a ṫugaḋ sí an ċóṁairle. Ḃí sí ċóṁ doiṁinn ċóṁ gasta san go dtugaḋ sí an ċóṁairle ar ṡliġ nár ḃaoġal aon ġortuġaḋ ḋéanaṁ. Ḃí sí ana ċneasta leó, ana aiciliġe, ana ṡéiṁ. An t-aiṁleas n-a mbéaḋ duine acu lán ċeapaiṫe ar é ḋéanaṁ ḃéaḋ sé curṫa ḋé aici sar a' mbéaḋ ḟios aige go raiḃ sí 'ġá ċur ḋé i n-aon ċor, agus an gníoṁ fóġanta n-a mbéaḋ duine acu lán ċeapaiṫe ar gan é ḋéanaṁ ḃéaḋ sé meallta aici ċun an ġníṁ sin a ḋéanaṁ sar a' mbéaḋ ḟios i gceart aige cad a ḃéaḋ ar siúḃal aici.

Is 'mó tairḃte a ḋein sí, ar an gcuma san, do Ḃrian. Do tuig Brian féin a lán de'n tairḃte sin, aċ ḃí mórán de ná raiḃ aon ṗioc eólais aige air. Ḃíoḋ cosg curṫa aici le droċ obair go minic sar a' mbíoḋ uain ag an ndroċ obair ar teaċt, agus an droċ obair a ḃíoḋ tagaiṫe, is minic a ḃíoḋ sé curṫa ar neaṁníḋ aici, curṫa soir siar aici, sar a' mbíoḋ uain aige ar aon díoḃáil a ḋéanaṁ, nó sar a' mbíoḋ uain aige ar ṗuinn díoḃála ḋéanaṁ.

Ḃí uraim tar bár ag Brian dí, agus ag an ríoġra go léir dí. Aċ ḃí fuat niṁneaċ ag Gormḟlait dí.

CAIBIDIOL XVIII.

RÁFLAÍ.

An faid a ḃí mór-ṡluaġ Ḃriain ag teaċt aḃaile ó Ṫeaṁair go Ceann Cora an uair sin ní raiḃ aon lá gan an uile ṡaġas ráflaí ag gluaiseaċt ameasg na bfear ar na neiṫiḃ iongantaċa a ḃí, dar le daoine, ar siúḃal lastuaiḋ i Leaṫ Ċuinn. Ḃí mór-ṡluaġ uaṫḃásaċ ag M'lseaċlainn 'á ċruinniuġaḋ, a deirtí. Clanna Néill go léir ag cruinniuġaḋ as gaċ áird agus a gcáirde leó. Loċlanaiġ ag dul amaċ ó Ḃaile Áṫa Cliaṫ ag caḃruġaḋ le M'lseaċlainn i gcoinniḃ Ḃriain. Loċlanaiġ ag dul óṫuaiḋ ó'n Múṁain ċun dioltais a ḋéanaṁ ar Ḃrian agus ar Leaṫ Ṁoga. Slóiġte Loċlanaċ ag teaċt anall tar faraige ag caḃruġaḋ le Loċlanaiġ na h-Éirean i gcoinniḃ Ḃriain, i gcoinniḃ an aon ḟir aṁáin a ḃí tar éis cóṁaċt Loċlanaċ do ċur ar neaṁniḋ i n-Éirinn. Dar le luċt na ráflaí dein Ḃrian botún uaṫḃásaċ nuair a ṫug sé an ḃliain do M'lseaċlainn ċun a nirt a ċruinniuġaḋ agus ċun é féin do ċur i dtreó i gcóir an ċaṫa ṁóir a troidfí nuair a ḃéaḋ an ḃliain istiġ. Duḃairt daoine ná raiḃ aon ḃríġ leis na ráflaiḃ sin. Dúḃairt daoine eile go raiḃ agus gaċ aon ḃríġ leó, agus go neósfaḋ an aimsir go raiḃ bríġ leó.

D' airiġ Ḃrian agus a luċt cóṁairle na ráflaí go léir. Níor ċuir sé aon truim ionta. Ní dúḃairt sé 'seaḋ ná ní h-eaḋ leó. Níor ġáḋ dó é. Ní raiḃ aon ṗáirt de Leaṫ Ċuinn ná raiḃ a teaċtairí aige ann agus cúntas cruinn aige d'á ḟáġail uata ar gaċ aon rud a ḃí ag tuitim amaċ lastuaiḋ. Isé Caoilte a ḃí 'n-a ċeann ar na teaċtairiḃ sin. Ċuireaḋ sé duine acu óḋeas i n-aġaiḋ an lae náċ mór, le blúire éigin eóluis, ag triall ar Ḃrian.

Ḃí fios ag Niaṁ agus agá driṫáir Caoilte beiṫ ag déanaṁ na h-oibre sin. Ḃí níḋ ar a n-aigne féin a ḃí ag déanaṁ buarṫa ḋóiḃ. Ḃ'é níḋ é sin 'ná cad a ḃí imṫiġṫe ar Aṁlaoiḃ nó cé 'cu beó nó marḃ a ḃí sé. Ḃí an níḋ sin ag déanaṁ buarṫa do Taḋg, mar ní áiṫeóċ' an saoġal air ná gur deineaḋ éagcóir trom éigin ar Aṁlaoiḃ. Go dtiocfaḋ sé tar n-ais gan ceip mura mbéaḋ nár fágaḋ ar a ċumas teaċt. Ḃí an níḋ sin ag déanaṁ buarṫa do Niaṁ, aċ má seaḋ ní buairt de'n tsaġas ċéadna a ḃí aige 'á ḋéanaṁ di. Ḃí an dá ṁaċtnaṁ úd 'n-a h-aigne aici mar ġeall air, agus gan ar a cumas an dá ṁaċtnaṁ a ṫaḃairt d'á ċéile.

Dúḃairt Taḋg gur ḋóiċ leis gur ṁaiṫ an ruḋ teaċtaire ċur óṫuaiḋ ag triall ar Ċaoilte 'ġá ráḋ leis beiṫ ar tuairisg an t-é a ḃí uaṫa. Go mb' ḟéidir go dtiocfaí suas le tuairisg éigin air lasṫuaiḋ, go mór mór ameasg Loċlanaċ Ḃaile Áṫa Cliaṫ. Do socaruiġeaḋ air sin. Do soláṫruiġeaḋ an teaċtaire. Do sgríoḃaḋ leitir fada agus do tugaḋ dó í le breiṫ ag triall ar Ċaoilte. Do cuireaḋ síos sa leitir sin an uile ḃlúire eóluis d'á raiḃ ag an mbeirt ar Aṁlaoiḃ. Do cuireaḋ síos a ċóṁarṫaí go léir inti, a ḋriuċ agus a ḋeaḃraṁ, a aos do réir tuairim, a ṫéagar agus a aoirde agus daṫ a ġruaige. Ní baoġal ná gur ṁol Taḋg a pearsa agus a ṫréiṫe. D'imṫiġ an teaċtaire agus do rug sé leis an leitir. Tar éis raint aimsire táinig sé suas le Caoilte agus tug sé dó í. Do léiġ Caoilte an leitir. Má léiġ ba ċuiṁin leis láiṫreaċ an t-ógánaċ Loċlanaċ a ḃí ar iaraiḋ. Ḃí aiṫne ṁaiṫ aige air, aċ ní raiḃ, dar leis, aiṫne ag Aṁlaoiḃ air-sean. Ċuir sé leitir tar n-ais ag triall ar Niaṁ agus ar Taḋg 'ġá innsint dóiḃ go raiḃ aiṫne aige ar Aṁlaoiḃ, agus go ndéanfaḋ sé a ḋíċeal ar a ḋ' ḟágail amaċ cá raiḃ sé, nó an raiḃ sé beó.

Ḃíoḋ nár ċuir Ḃrian suim ins na ráflaiḃ, mar nár ġáḋ ḋó é, do ḋein sé an uile ṡaġas díċill ar a ṡlóiġtiḃ do ṁéaduġaḋ agus do neartuġaḋ agus do ċur i dtreó i gcóir na h-oibre a ḃí roimis ar teaċt na h-aṫḃliana. Ċuir sé tuille fear isteaċ ins gaċ buiḋin d'á ṡluaġ, agus ḋein sé buiḋeana eile i dteannta na mbuiḋean a ḃí aige. Ċruinniġ sé ualaí móra éadaiġ agus ualaí móra arḃair ó gaċ aon ṗáirt de'n Ṁúṁain agus d'á raiḃ d' oileán na h-Éirean fé n-a smaċt. Ṫáiniġ ualaí móra iarainn go Ceann Cora ó gaċ áit 'n-a raiḃ iarann 'á ṫóġaint as an dtalaṁ, agus b'éiġean do Ṁeargaċ oireaḋ eile gaiḃní ċur ag obair agus ḃí ag obair ċeana aige, i dtreó go raiḃ na h-airm d'á ndéanaṁ níos tiúġa ar dúḃailt 'ná mar a ḋéintí roimis sin iad. Nuair a ċonaic luċt na ráflaí an t-éirleaċ oibre ar siúḃal: "Aċ!" adeiridís, "buaḋfaiḋ Ḃrian ar Ṁ'Lseaċlainn agus ar a ḃfuil de Loċlanaċaiḃ fé luiġe na gréine!"

Do fuaraḋ amaċ Lastuaiḋ, i gcaiṫeaṁ na bliana, cad é an t-éirleaċ ollṁúċáin a ḃí ar siúḃal i gCeann Cora. Má fuaraḋ isé rud a ḋein gaċ ríġ des na ríġtiḃ tuaiḋ 'ná cúḃaḋ ċuige agus Ṁ'Lseaċlainn a ḋ' ḟágáilt gan ċaḃair gan ċongnaṁ. Tugadar cóṁairle cóṁnġaraċ neaṁċongantaċ dó. Dúḃradar leis, nuair ná raiḃ ar a ċumas an Árdríġeaċt do ċosaint ar Ḃrian nár ḃ' ḟearra ḋó rud a ḋéanfaḋ sé 'ná an Árdríġeaċt a ṫaḃairt do Ḃrian agus luiġe isteaċ fé Ḃrian 'n-a ríġ cúiġe. Dúḃradar leis nár ḃ' aon ṁaiṫ ḋóiḃ féin dul i gcoinniḃ Ḃriain agus Dál gCais. Ná géillfeaḋ Dál gCais an faid a ḃéaḋ duine acu beó, agus ná fágfaidís naṁaid beó 'n-a ndiaiġ. Ná géillfeaḋ ríoġra Ulaḋ aċ ċóṁ beag. Gur ḃ' aṁlaiḋ a ḋéanfaḋ an dá ṡluaġ a céile do ḋísgiuġaḋ. Ansan nár ḃ'ḟios cé aige go mbéaḋ Éire, ná cé aige go mbéaḋ Árdríġeaċt na h-Éirean. Gur ḃ' ḟearr an tsitċáin agus géilleaḋ do Ḃrian.

B' éigean do Ṁ'Lseaċlainn ḃeiṫ sásta. Ṫáinig deire na bliana. Do ġluais Ḃrian agus a ṁór-ṡluaġ óṫuaiḋ airís go Teaṁair. Ṫáinig M'Lseaċlainn ag triall air agus ṫug sé ḋó an Árdríġeaċt agus do luiġ sé féin isteaċ 'n-a riġ cúige fé Ḃrian. Ar Ċúige na Míḋe isead d' ḟág Ḃrian 'n-a riġ é.

Ḃí a lán daoine sásta go maiṫ. Ḃí a lán daoine agus ba ċuma leó. Agus ḃí raint daoine agus ḃíodar ana ṁí-ṡásta. Ḃí Gormḟlaiṫ ar an raint sin.

CAIBIDIOL XIX.

COGARNAĊ.

Is dóċa gur miṫid tuairisg éigin a ṫabairt ar cad d'imṫiġ ar Aṁlaoiḃ. Tá innste ċeana conus mar a ḃí sé féin agus Gormḟlaiṫ ana ṁór le n-a ċéile go luaṫ tar éis iad do ċur aiṫne ar a ċéile i gCeann Cora. Ó'n gcéad lá a ċonaic Gormḟlaiṫ é do ċrom sí ar ana ċúram a ḋéanaṁ dé i gcóṁnuiġe. Sa ċaint dóiḃ do ċuir Gormḟlaiṫ isteaċ i n-aigne an óġánaiġ na smaointe céadna a ḃí 'n-a h-aigne féin i dtaoḃ Ḃriain agus i dtaoḃ Ṁurċaḋ agus i dtaoḃ Árdríġeaċta na h-Éireann. Ḋein sí an obair sin, i ndiaiġ ar ndiaiġ, go h-ana réiḋ agus go h-ana ġasta. Ċuir sí isteaċ i n' aigne, a gan ḟios dó náċ mór, an fuaṫ agus an ṁioscais céadna a ḃí 'n-a ċroiḋe féin i gcoinniḃ Ḃriain agus i gcoinniḃ Ṁurċaḋ. Ḋein sí rud eile. Do ṁúin sí dó,—níor ḋeacair di é, áṁṫaċ,—conus an fuaṫ do ċoimeád istiġ agus an gealġáire do ṫaisbeáint lasmuiċ.

Lá d'á raiḃ sé féin agus Taḋg Óg ua Cealla i gCeann Cora ḃí sé féin agus Gormflaiṫ i n-áit fé leiṫ agus iad ag caint, agus gan aon ċoinne ag Taḋg ná ag aoinne eile náċ ag tráċt a ḃíodar ar ṁuintir Aṁlaoiḃ a ḃí ṫoir sa ḃaile. Ní h-ar aon níḋ ḋ'á ḟórd san a ḃíodar ag caint. Ḃí Gormflaiṫ ag cur síos d' Aṁlaoiḃ ar Ḃrian agus ar Ṁurċaḋ, agus ar an gcuma 'n-a raiḃ an uile ṡaġas éagcóra ag an mbeirt 'á ḋéanaṁ uirti féin. Ní raiḃ seóid ná duais saiḋḃir riaṁ aici nár tógaḋ uaiṫi ċun é ḃronnaḋ ar ríġ éigin nó ar ṗriúnsa éigin, i dtreó go mbéaḋ sé buiḋeaċ de Ḃrian.

“Nár ċóir, a ríġan,” arsa Aṁlaoiḃ, “go dtuigfeaḋ sé i n' aigne nár ḃeag dó a ċuid féin do ḃronnaḋ agus gan cuid duine eile do ḃronnaḋ.”

“Is cuma leis, a ṁic ó,” ar sise. “Aon rud uasal n-a gcuirfiḋ sé a ṡúil agus a láṁ air ní ḃeiḋ suaiṁneas ná sástaċt aigne air go dti go mbeiḋ an rud san tabarṫa uaiḋ aige do ríġ éigin nó d' uasal éigin. Do ċuir an Pápa ċúġainn anall anso ó'n Róiṁ seóid ana ṡaiḋḃir, cailís óir a ḃí ċóṁ trom san gur ḃ'ar éigin ḟéadfá í ḋ'iompar ad' láiṁ. Ḃí muirġean mo ḋá láṁ féin inti. Dob' ḟiú saiḋḃreas mór í mar ġeall ar a raiḃ d'ór inti agus gan tráċt ar a ṫuille. Aċ an órnáid oibre a ḃí geárta uirti, ba ṁó ab ḟiú an órnáid ealaḋanta san 'ná an t-ór féin. Agus d'á éaġmais sin go léir ḃí crios uirti de ċloċaiḃ loġṁara agus ceannóċ' gaċ cloċ díoḃ leaṫ na Múṁan duit! Ní ṫaḃarfainn an ċailís sin ar ṡaiḋḃreas na Múṁan. Ní ṫaḃarfainn go deiṁin. Ba liom-sa an ċailís sin má ba le Ḃrian í. Cad a ḋein sé? Ċóṁ luaṫ agus táinig Colla agus na manaiġ sin ṫíos go h-Inis Caṫaiġ do rug sé leis síos an ċailís uasal san agus ṫug sé do Ċolla í, gan oiread agus a ḟiafraiġe ḋíom-sa ar ṁaiṫ liom é nó ar ḃ'olc liom é! Cad 'deirir leis sin, a Aṁlaoiḃ? Ná déanfaḋ cailis ba lúġa ab fiú 'ná an ċailis sin an gnó do ṁainistir Inse Caṫaiġ?"

An faid a ḃí an méid sin cainte ag Gormḟlaiṫ 'á ráḋ nior laḃair Aṁlaoiḃ. Nuair a ḃí an ċaint ráiḋte aici nior laḃair sé puinn. An méid cainte do laḃair sé ní h-ar an gcailis a laḃair sé í. Nior ḃ'ḟada go ndeiġ sé ag triall ar an gcuid eile de'n teiġlaċ mar a raiḃ Taḋg. Ċríoċnuiġdar an ċuaird agus ṫáinig an ḃeirt abaile go h-Inis Caṫaiġ.

Tamal 'n-a ḋiaiġ san iseaḋ ṫáinig an fonn ar Aṁlaoiḃ ċun an Ċreidiṁ a ġlacaḋ. Nior ḃ'ḟada a ḃí an Creideaṁ glacaiṫe aige nuair aduḃairt sé gur ṁaiṫ leis ḃeiṫ 'n-a ṡagart. Ċuir Colla an mí teástála air, mar a dúḃraḋ. D'imṫiġ an mí agus do h-ollaṁuiġeaḋ é agus do cuireaḋ ins na mion-Órdaiḃ é. Do deineaḋ deacon dé agus do cuireaḋ isteaċ sa n-érdam é. Istiġ sa n-érdam san a ḃí an córta láidir, agus istiġ sa ċórta san a ḃí an ḃosca iarainn agus an ċailis uasal istiġ sa ḃosca.

An fear n-a raiḃ cúram an érdaim air roime Aṁlaoiḃ ḃí sé, mar a dúḃraḋ, imṫiġṫe anonn go dtí an Róiṁ. D'ḟan culaiṫ éadaiġ leis, culaiṫ manaiġ, 'n-a ḋiaiġ sa n-érdam. Fuair Aṁlaoiḃ an ċulaiṫ, idir aibíd agus coċal. Ċuir sé an ċulaiṫ i gcoiméad. Ḃí gnó aige di. Ansan do leig sé air le Colla go raiḃ gnó ag an mḃanriġin dé agus gur ṁaiṫ leis cead ḟáġail ċun dul go Ceann Cora. Fuair sé an cead. D'imṫiġ sé suas. Nior ḃ' ḟada gur iar sé airis an cead céadna. Má iar do fuair. Nuair a ḃí taiṫiġe déanta aige ar an gcead san d' iaraiḋ agus d'ḟáġail dein sé rud eile. Do ṫóg sé leis aibíd agus coċal an ṁanaiġ a ḃí roiṁis sa n-érdam ċun a ṡeómra codlata agus ċuir sé uime iad. D'ḟill sé a ġruaig ḟada duḃ fé'n gcoċal agus dún sé an aibíd timpal a ṁuinil agus d'ḟeuċ sé sa sgáṫán.

"Déanfair an gnó!" ar seisean i n' aigne féin.

Cúpla lá 'n-a ḋiaiġ san táiniġ sé ag triall ar Ċolla agus d'iar sé cead dul suas go Ceann Cora.

"Tá, a Aṫair," ar seisean, "bád ag dul suas ar eiriġe lae ar maidin. Raġaiḋ mé suas ar an mbád san agus ansan féadfad, b'féidir, beiṫ anuas níos tráṫaṁla."

"Tá go maiṫ, a ṁic ó," arsa Colla.

Ní h-ar eiriġe lae a ḃí an bád san ag dul suas go Luimneaċ aċ uair a' ċloig roim lá. D'eiriġ Aṁlaoiḃ uair go leiṫ a' ċloig roim lá agus ċuir sé uime culaiṫ an ṁanaiġ agus d'fill sé a ġruaig fé'n gcoċal, agus siúd ċun an ḃáid é. Ḃí an doirċeaċt ann agus níor ċuir aoinne aon speic air. Ḋíol sé an t-éileaṁ agus ċuaiḋ sé isteaċ. Nuair a srois sé Luimneaċ is ar ċeártain Ṁeargaiġ a ṫug sé agaiḋ. Ċonaic sé Meargaċ.

"Dúbairt Colla liom, a ḋuin'uasail," ar seisean, "a fiafraiġe ḋíot a' ḃféadfá macsaṁail a ḋéanaṁ do'n eoċair úd a ḋeinis dó ċun na cailíse ċur fé ġlas."

"Cad d'imṫiġ ar an eoċair a ḋeineas dó?" arsa Meargaċ.

"Níor inis sé dom, a ḋuin'uasail, cad d'imṫiġ uirṫi ná ar imṫiġ aon ruḋ uirṫi," arsa Aṁlaoiḃ, go simplíḋe.

"Tá go maiṫ," arsa Meargaċ. "Is cuiṁin liom an eoċair. Ní ḃeiḋ mé neómat 'á ḋéanaṁ duiṫ. Suiġ ansan. Ní fiú duiṫ imṫeaċt. Taḃarfaiḋ mé duiṫ í láiṫreaċ."

Ḃ' fíor dó. Cúpla buille ċasúr agus cúpla sgríob bara-ciomalta agus ḃí an eoċair déanta.

"Seo," arsa Meargaċ. "Siní agat í. Seaċain agus ná caill í mar a cailleaḋ an ceann eile."

"Gura maiṫ agat, a ḋuin'uasail," arsa'n manaċ bréige.

Táiniġ Aṁlaoiḃ amaċ as an gceártain agus an eoċair aige. Ḃí sgannra air an fad a ḃí sé istiġ le h-eagla go ndéarfaḋ Meargaċ, "Raġad féin síos ag triall ar Ċolla leis an eoċair seo.” Ní dúḃairt. Tug sé an eoċair do'n ṁanaċ, dar leis, agus ḃí Aṁlaoiḃ sásta.

Ċóṁ luaṫ agus ḃí sé ar an dtaoḃ amuiċ de'n ċeártain d'imṫiġ sé i n-áit ċaoṫaṁail éigin agus ḃain sé ḋé an aibíd agus an coċal agus ḃí sé 'n-a rioċt féin. Ḋein sé ceirtlín beag ċruaiḋ de'n aibíd agus de'n ċoċal agus ċuir sé fé n' osgail an ċeirtlín, agus d'imṫiġ sé suas go Ceann Cora. Ċonaic sé Gormḟlait. D'inis sé ḋi cad a ḃí déanta aige, agus taisbeáin sé an eoċair ḋi.

“Nuair innsis dom, a rígan,” ar seisean, “conus a tógaḋ uait an ċailís sin ḃeartuiġeas am' aigne go dtaḃarfainn ċúġat tar n-ais í nó go gcaillfinn an t-anam. Tá an eoċair seo agam anois, agus féadfad an ċailís a ṫaḃairt liom agus an bosca d'ḟágailt am ḋiaiġ agus an glas air, agus ní aiṫneóċaiḋ aoinne an ċailís a ḃeiṫ imṫiġṫe ní fíos caṫin. Tá cailís eile ann agus isí a tógtar amaċ nuair a ḃíon aon óċáid áiriġṫe ann. Ní tógtar amaċ an ċailís ḋaor coiḋċe.—Tá aon ċontaḃairt aṁáin sa sgéal, áṁṫaċ. Dá ráineóċ' Measgaċ agus Colla ḃeiṫ ag caint agus go bfiafróċ' Meargaċ de Ċolla, ‘ Ar ḋein an eoċair nua úd a ḋeinear duit an gnó ? ’ nó rud éigin de'n tsórd san, ḃí an sgéal amuiċ orm. Ní mór dom an ċailís a ṫaḃairt ċúġat, a rígan, ċóṁ luaṫ agus d' ḟéadfad é, agus ansan ḃeiṫ ag faire ċúġam.”

Ḃí áṫas an doṁain ar Ġormḟlait. Ní raiḃ aon ċuiṁneaṁ aici go ndéanfaḋ an buaċail sin a leiṫéid de ġníoṁ, agus é ḋéanaṁ ċóṁ ciúin, ċóṁ gasta. Do ṁol sí é agus do mol sí arís é. Do rug sí air agus ċrom sí ar é ṗógaḋ. Do ṗóg sí go dlúṫ é, arís agus arís eile, agus “ Mo ġráḋ mo leanḃ ! ” ar sise leis, i n-agaiḋ gaċ póige d'ár ṫug sí ḋó. Ansan do ċrom sí ar gol. Ansan d' áiriṁ sí arís ḋó na h-éagcórta troma cruaḋa a ḃí d'á ndéanaṁ uirṫi, Ḃrian 'gá ndéanaṁ uirṫi agus Murċaḋ ag féideaḋ féi.

Ar ball do ċuaiḋ sí ċun suaiṁnis, agus ṫriomuiġ sí a súile, agus ṫáinig a snua féin agus a gnaoi féin dí. D'feuċ Aṁlaoiḃ uirṫi agus ṫuig sé i n' aigne gur ṁór an tíránaċ Brian agus gur ḃ' é rud Murċaḋ 'ná annsgian díoḃlaiḋe, agus an t-é a ċuirfeaḋ as an saoġal an ḃeirt go mbéaḋ comaoine ṁór curta ar an saoġal aige.

"Suiġ ansan go fóil, a laoġ," ar sise. "Beiḋ mé tar n-ais ċúġat láiṫreaċ."

D'imṫiġ sí. Níor ḃ'faḋa gur fill sí, agus rud éigin aici 'n-a láiṁ, fillte i n-éadaċ. D'osgail sí an t-éadaċ. Íṁáġ do'n Ṁaiġdin Ṁuire iseaḋ 'ḃí aici, íṁáġ airgid. An t-é a ḋein an íṁáġ san ḋein sé go maiṫ í. Ḃí sí timpal sé h-órla ar airde agus ḃí sí cúmṫa ana ċruinn do'n réir sin, agus í fírinneaċ 'n-a ḋéanaṁ do réir mar ba ċeart cló duine a ḃeiṫ. Aċ ḃí níḋ tairis sin inti. Ṫáinig leis an gceárdaiḋe, pé r' ḃ' é féin, sgáil gnaoi éigin do ċur sa n-agaiḋ i dtreó gur ḋóiċ leat nuair feuċfá ar an agaiḋ gur ḃ' í agaiḋ na Maiġdine féin a ḃéaḋ ann. D'feuċ Aṁlaoiḃ ar an íṁáġ, agus má feuċ do ṁoṫuiġ sé ag teaċt 'n-a ċroiḋe, do'n íṁáġ san, urraim nár ṁoṫuiġ sé a leiṫéid riaṁ roimis sin 'n-a ċroiḋe.

"Is áluinn an íṁáġ í sin, a rígan!" ar seisean.

"Seo, a ṁic ó," arsa Gormflaiṫ, "beir leat síos go dtí an ṁainistir í sin, agus tabair do Ċolla í, agus abair leis gur mise ċuir ċuige í, agus gur ḃ' fíné gnó a ḃí agam díot-sa indiu, ċun na h-íṁáġa san a ḃreiṫ síos ag triall air agus í ḃronnaḋ air. Íṁáġ ḋeas iseaḋ í. Ní ṫaḃarfainn-se, áṁṫaċ, an ċailis úd ar ṁile, ní h-eaḋ, aċ ar ḋeiċ mile, d'á sórd. Beiḋ áṫas mór ar Ċolla nuair a ġeoḃaiḋ sé an íṁáġ san. Cuirfiḋ an t-áṫas san é ó aon ċuiṁneaṁ i n-aon ċor a ḃeiṫ aige go ḃféadfá-sa aon ġnó eile ḃeiṫ anso ainíos indiu agat aċ ċun í sin a ḃreiṫ síos ag triall air. Déanfaiḋ an t-áṫas rud eile. Nuair iarrfair-se ar Ċolla cead teaċt ainios airis amáireaċ. Taḃarfaiḋ sé ḋuit an cead gan ċeistiúċán.”

“ Tuigim tu, a rigan,” arsa Aṁlaoiḃ.

Ḃí sé ag imṫeaċt agus an iṁáġ aige, agus an ċeirtlín fé n' osgail aige. Do labair Gormḟlaiṫ airis agus na deóraċa le n-a súiliḃ.

“ Taḃair aire ṁaiṫ ḋuit féin, a laoġ,” ar sise. “ Beart ana ċontaḃarṫaċ iseaḋ an beart atá idir láṁaiḃ agat. Ní tusa aṁáin atá sa ċontaḃairt feasta. Táim-se anois ċóṁ fada isteaċ sa ċontaḃairt agus ataoi-se. Taḃair aire ṁaiṫ ḋuit féin.”

“ Ná bioḋ eagal ort, a rigan,” ar seisean, agus d' imṫig sé.

Ṫáinig sé ċun na mainistreaċ. Ċuaiḋ sé ċun an érdaim. D' osgail sé an ċeirtlín agus ċuir sé an coċal agus an aibíd sa n-áit 'na ḃfuair sé ar dtúis iad. Siúd ag triall ar Ċolla ansan é.

“ Seo, a Aṫair,” ar seisean, “ rud a ċuir an Ḃanrigin anuas ċúġat-sa. Sin é gnó a ḃí aici díom indiu, ċun go dtaḃarfainn ċúġat anuas é sin.”

D'ḟeuċ Colla ar an iṁáġ. Do stad sé ar feaḋ tamail agus é ag feuċaint uirṫi.

“ Ó,” ar seisean, “ is áluinn an iṁáġ i sin! Is beannuiġṫe an iṁáġ i. Ní ḟéadaim gan grád do'n Ṁaiġdin Ṁuire do ṁoṫuġaḋ ag lasaḋ istiġ am' ċroíḋe nuair ḟeuċaim ar an iṁáġ sin! Abraḋ an saoġal a roġa rud,” ar seisean, “ bean ṁaiṫ iseaḋ Gormḟlaiṫ! Mura mbéaḋ gur ḃean ṁaiṫ i ní ḃronnfaḋ sí an iṁáġ so orainn. Mura mbéaḋ gur ḃean ṁaiṫ i ní ḃéaḋ a leiṫéid i n-aon ċor aici.”

“ Dúḃairt sí liom dul suas airis amáireaċ, a Aṫair,” arsa Aṁlaoiḃ, “ go raiḃ gnó éigin eile aici díom.”

“ Tá go maiṫ, a ṁic ó. Comáin leat,” arsa Colla.

CAIBIDIOL XX.

Biṫeaṁntas.

D'imṫiġ Aṁlaoiḃ agus ṫug sé cuaird ar an érdam ag cur gaċ aon rud i dtreó ann. Ṫug sé an tráṫnóna ag niġe agus ag glanaḋ agus ag sgiomar agus ag slaċtuġaḋ go dtí go raiḃ gaċ aon rud ar áilleaċt aige. Fuair sé eoċair an córṫa ḋaingin ó Ċolla ċun na n-árṫaí airgid agus óir a ḃí istiġ ann do ṫógaint amaċ agus do ġlanaḋ. Nuair a ḃíodar glan aige ċuir sé isteaċ airis iad. Ḃí an oiḋċe ann sar a raiḃ an obair go léir déanta aige.

Nuair a ḃí an doirċeaċt aige ṫarraing sé amaċ an ṁacṡaṁail eoċraċ a ḃí aige féin. D'osgail sé an bosca 'n-a raiḃ an ċailís ḋaor. Ṫóg sé amaċ an ċailís. Ċuir sé i ḃfolaċ sa n-érdam í. Ċuir sé an glas ar an mbosca airis, agus socaruiġ sé é direaċ ar an ndul 'n-a raiḃ sé ċeana. Ḋún sé an córṫa daingean, agus do ruġ sé eoċair an córṫa ag triall ar Ċolla agus ṫug sé ḋó í. D'imṫiġ sé a ċodla. Sín sé ar an leabaiḋ, aċ má ṡín níor ṫuit aon neul codlata air. D'eiriġ sé timpal na h-aimsire céadna 'n-ar eiriġ sé an ṁaidion roimis sin. Ṫug sé agaiḋ ar an mbád gcéadna. Ḃí ceirṫlín fé n' osgail aige. Ṫug sé an dioluiġeaċt uaiḋ agus níor cuireaḋ aon speic air. Ṫáiniġ sé go Ceann Cora. Ḃí Gormflaiṫ ag faire agus í ag feiṫeaṁ leis. Ċóṁ luaṫ agus a dúḃraḋ léi go raiḃ sé ann ṫáiniġ sí ċuige. Do ruġ sí léi isteaċ é i seómra uaigneaċ. D'osgail sé an ċeirṫlín agus ṡín sé ċúiċi an ċailís. Ansan isead ḃí an ṁóráil uirṫi! Ní feidir sí conus a ṫaisbeánfaḋ sí ḋó méid an ḃuiḋċais a ḃí aici air.

Níor ḃ' aon iongnaḋ í ḃeiṫ buiḋeaċ dé. Dob' áluinn an tseóid an ċailís sin. Dar leis an mbeirt ní raiḃ seóid eile mar í le fáġail sa doṁan an uair sin.

Nuair a ḃí tamal beag caiṫte acu ag feuċaint uirṫi agus ag déanaṁ iongnaḋ ḋi do ṫóg Gormḟlait léi í agus ċuir sí i gcoimeád í.

“Agus,” ar sise, “beiḋ an tseamróg ag an t-é a ġeóḃaiḋ amaċ ar mo láiṁ-se airis í!”

D’órduiġ sí cúig dosaein fiona, d’ḟion altóraċ, do ċur i gciseán agus é ṫaḃairt d’ Aṁlaoiḃ le breiṫ síos go h-Inis Caṫaiġ agus le cur isteaċ sa n-érdam, i gcóir na sagart. Do cuireaḋ capal agus cárbad leis féin agus leis an gciseán fiona síos go dtí an bád. Nuair a ṡroiṡ sé an ṁainistir do tógaḋ an ciseán agus do cuireaḋ isteaċ sa n-érdam é, agus ḃí Colla agus na sagairt go léir buiḋeaċ de’n Ḃanriġin. Agus ní baoġal ná gur tugaḋ d’ Aṁlaoiḃ a ċion de’n buiḋċas.

Nuair a ḃí an méid sin déanta ċuaiḋ gaċ aon ruḋ ċun suaiṁnis. Do ġluais obair na mainistreaċ agus obair an riġteiġlaiġ i gCeann Cora, ag dul ar aġaiḋ go breaġ réiḋ gan ċosg gan ċeataiġe, go dtí gur ṫáinig an Legáid anall ó’n Róiṁ. Ansan do fuaraḋ amaċ, mar a h-innseaḋ tuas, go raiḃ an ċailís imtiġte.

An lá ḃí an Legáid i Luimneaċ ag caint le Mearġaċ ḃí fios ag Aṁlaoiḃ go raiḃ sé ann agus ḃí fios aige cad a ḃí uaiḋ. Ḃí fios aige go maiṫ go neósfaḋ Mearġaċ do’n Legáid gur ḋein sé an macsaṁail do’n eoċair. Níor ḟan sé le n-a tuille. D’euluiġ sé amaċ as an mainistir agus ṗreab sé suas go Ceann Cora. D’inis sé do Ġormḟlait cad a ḃí ar siúḃal. Ċonaic Colla i gCeann Cora é, aċ níor ḋein Colla aon iongnaḋ ḋé sin. Ċeap sé go mb’ ḟéidir gur ċiseán eile fiona a ḃí ag dul síos.

Ċuir Gormḟlait Aṁlaoiḃ i ḃfolaċ go dtí go dtáinig an oiḋċe. Ansan do ġuid sí amaċ é i lár na h-oiḋċe agus ċuir si ċun siúḃail é i rioċt giolla turais, agus ċuir si i n-aonḟeaċt leis giolla turais eile go raiḃ iontaoiḃ maiṫ aici as. Ḃi dá ċapal ṁaiṫe ag an mbeirt, agus ḃiodar tamal maiṫ de'n tsliġ ar ḃóṫar Ḃaile Áṫa Cliaṫ sar a dtáinig an lá orṫa. Nuair a ṫáinig an lá do ċonaic na daoine iad aċ nior ḋeineadar aon iongnaḋ de ḃeirt ġiollai turais. Sroiseadar Ḃaile Áṫa Cliaṫ. Ḃi leitir ó Ġormḟlaiṫ ag Aṁlaoiḃ do Ṡitric, do ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ. Ṫaisbeáin sé an leitir. D'inis an leitir do Ṡitric gaċ aon rud. Nior ḃ'ḟada go raiḃ Aṁlaoiḃ ar ḃórd luinge agus é ag dul soir abaile go criċ Loċlan.

Ḃi sé toir sa ḃaile, slán folláin, saor ó ḃaoġal, gan ḃeann ar Ċolla ná ar an Legáid, ar Ṁurċaḋ ná ar Ḃrian, agus Taḋg Óg ua Cealla ag ḃriseaḋ a ċroiḋe ag gol 'n-a ḋiaiġ agus ag cuardaċ na ndúṫai ḋó.

Dá mbéaḋ ḟios ag Taḋg cad a ḃi déanta aige ḃéaḋ sé ag cuardaċ na ndúṫai ḋó agus ni h-ar ṁaiṫe leis é. Dá mbéaḋ ḟios ag Niaṁ cad a ḃi déanta aige nior ḃ' ḟada an ṁaill uirṫi dá ṫaoḃ an sgéil úd do ṫabairt d'á ċéile: Ḟuaradar araon amaċ 'n-a ḋiaiġ san cad a ḃi déanta aige.

CAIBIDIOL XXI.

DROĊ AṀRAS.

Nior ḃ' ḟada go raiḃ Aṁlaoiḃ imtiġṫe as aigne agus a' cuiṁne gaċ aoinne i n-Inis Caṫaiġ agus i gCeann Cora, lasmuiċ de Ṫaḋg Óg ua Ċealla. Ḃioḋ Colla agus an Legáid ag cuiṁneaṁ go minic ar an gcailis a guideaḋ, aċ níor ċuiṁniġdar i n-aon ċor ar Aṁlaoiḃ 'n-a taoḃ. Agus ar nóin, níḋ nár ḃ' iongnaḋ, níor ḃ' féidir dóiḃ cuiṁneaṁ ar Ġormflait. Ċuiṁniġeaḋ an Legáid uaireanta ar Ġormflait, aċ do ḋíbireaḋ sé an smaoineaṁ as a ċroiḋe. Is aici a ḃí an ċailís san ar tug Brian do Ċolla í. Aċ conus féadfaḋ an rígan san, dar leis, a ḃí ċóṁ h-uasal, ċóṁ fial, leis an mainistir agus leis na manaiġ, ag bronnaḋ fíona agus gaċ níḋ eile d'á feabas orta, an rígan a ḃronn an íṁáġ san na Maiġdine Muire ar Ċolla, conus féadfaḋ sí aon láṁ a ḃeiṫ aici i nguid na cailíse? Gan aṁras, dar leis, ba ṁó ab fiú an ċailís, naoi n-uaire, 'ná a raiḃ tabarta ḋóiḃ aici, agus 'ná a ḃféadfaḋ sí a ṫaḃairt dóiḃ i gcaiṫeaṁ a saoġail. Aċ ní ċuirfeaḋ san fiaċaiḃ ar ṁnaoi d'á sórd an ċailís do ġuid. Níor ḋiaḃal gadaiġeaċta an diaḃal coiṁdeaċta a ḃí aici.

Ċuiṁniġ an Legáid ar an sagart a cuireaḋ anonn go dtí an Róiṁ. Is air a ḃí cúram an érdaim san ar críoċnuiġeaḋ 'n-a sagart é. Ar ḃ' féidir go mbéaḋ sé de ṁí-fortiún air go sprioċfaḋ an t-áirseóir é agus go ndéanfaḋ sé a leiṫéid de ġníoṁ? Cé r' ḃ'é an manaċ a ċuaiḋ suas go Luimneaċ agus d'inis an ḃréag do Ṁeargaċ agus do fuair an eoċair uaiḋ? Pé r' ḃ'é féin ní raiḃ sé ameasg na manaċ a ḃí sa ṁainistir an lá a táinig Meargaċ anuas ċun iad go léir a d'feisgint. B'é an sagart a ḃí imṫiġṫe ċun na Róṁa an t-aoinne aṁáin ná feacaiḋ Meargaċ an lá san.

Ní feacaiḋ Meargaċ Aṁlaoiḃ an lá san, aċ níor ċuiṁniġ an Legáid i n-aon ċor ar Aṁlaoiḃ. Ní ċuiṁneóċ' aoinne ar Aṁlaoiḃ sa sgéal. Ní ċuiṁneóċ' aoinne go ndéanfaḋ Aṁlaoiḃ a leiṫéid de ġníoṁ. Ḃí sé ró osgailte, ró ġealġáiriteaċ, ró ṁacánta i n' feuċaint.

Do réir gaċ deaḃraiṁ ní raiḃ aoinne ċun na cailíse ġuid aċ an sagart a ḃí imṫiġṫe ċun na Róṁa. Ḃí buairt agus doilġíos ar an mbeirt, ar Ċolla agus ar an Legáid fé mar a ḃí an méid sin ag dul 'n-a luiġe ar a n-aigne. Ḃí sé ag brúċ isteaċ agus ag dul 'n-a luiġe ar aigne gaċ duine acu aḃfad sar ar ṫráċtadar le n-a ċéile air. Nuair a ṫráċtadar air ní puinn cainte a ḋeineadar air:

Art ab ainim do'n tsagart, Art mac Duiḃ. Andeas ó Ṁúscraiḋe ab eaḋ é. Daoine ana ċreideaṁnaċa ab eaḋ a ṁuintir. Ḃí a lán acu i n-armáil Ḃriain. Ḃí ana ċion ag Colla air.

“Má ḋein sé an gníoṁ san,” arsa Colla, agus an ḃeirt ag tagairt do'n gnó, “ní cuid ba lúġa 'ná a ḟonn a ḃeaḋ orm a ráḋ gur truaġ nár ġlaoiḋ Dia ar an saoġal mé sar ar ḋeineaḋ an gníoṁ!”

“Ní fada gur mitid dó ḃeiṫ ag teaċt tar n-ais ó'n Róiṁ,” arsa'n Legáid. “Má ḋein sé an gníoṁ ní dóċa go dtiocfaiḋ sé tar n-ais anso.”

“Ó, a Ṫiġearna Easboig,” arsa Colla, “is fíor ḋuit é! Níor ċuiṁniġeas riaṁ air sin: Má ḋein sé an gníoṁ ní ṫiocfaiḋ sé tar n-ais. Má tagan sé tar n-ais taisbeánfaiḋ san go soiléir nár ḋein sé riaṁ é!”

Níor ḋóiċ leis an Legáid go dtaisbeánfaḋ a teaċt tar n-ais nár ḋein sé an gníoṁ, aċ ní dúḃairt sé aon rud. Do leig sé do Ċolla an méid sin sólair a ḃeiṫ aige.

Suim laeṫanta 'n-a ḋiaiġ san do ṫáinig Art. Ṫug sé a lán teaċtaireaċtaí ó'n Róiṁ leis, teaċtaireaċtaí ag triall ar Ċolla, agus ag triall ar an Legáid, agus ag triall ar Ḃrian. Ṫug sé leitir ó'n bPápa ag triall ar an Legáid. Ṫug sé a lán rudaí beannuiġte leis ag triall ar an mainistir, taise naoṁ agus íṁáġana agus neiṫe de'n tsórd san. Agus ṫug sé leaḃar Aifrinn leis do'n ṁainistir, agus leaḃar Soisgéal a ḃí sgríoḃta i Laidion. Aċ ní raiḃ aon niḋ d'ár ṫug sé leis ba ṁó gur deineaḋ iongnaḋ ḋé 'ná éide Aifrinn a ḃí déanta d'éadaċ snáṫóir agus gur ḋóiċ le duine gur ḃ' ór ar fad í, ḃí sí ċóṁ greanta san.

Ní raiḃ aon treó aċ ar ḋein na manaiġ go léir de ċúram de 'n tsagart óg. Agus ní raiḃ aon teóra leis an áṫas a ḃí orṫa nuair a ċonacadar sa ḃaile acu féin arís é. Ḃíoḋ sé ag déanaṁ a ḋíċil ar na ceisteana d' ḟreagairt a ḃíoḋ ag teaċt ó'n uile ṫaoḃ air agus iad go léir 'n-a ṫimpal.

"Cad é an ḟaid a ḃís ar uisge?"

"A' raiḃ droċ aimsir agaiḃ, a Airt?"

"Cad é an sagas daoine na Róṁánaiġ, a Airt?"

"A' dtuigfidís aon ḟocal Gaeluinne ó ḋuine, a Airt?"

"A' ḃfuil siad ċóṁ buiḋe agus a deirtear iad a ḃeiṫ?"

"An daoine fóġanta iad?"

"A' ḃfuil Creideaṁ acu, a Airt?"

"Is dóċa gur Laidion ab éigean duit a laḃairt leó i gcóṁnuiġe, a Airt?"

"Is dóċa, a Airt, gur fear breaġ naoṁṫa an Pápa."

"An caṫair ana ṁór caṫair na Róṁa, a Airt?"

Ċomáineadar leó ar an gcuma san. Ḃí Colla agus an Legáid ag feuċaint orṫa agus ag feuċaint ar Art. Ar ball do ḃruid an ḃeirt i leiṫ ṫaoiḃ.

"Ċíon tú féin anois, a Ṫiġearna Easboig," arsa Colla, "nár ḋéin an fear san riaṁ a leiṫéid de ġníoṁ."

"Ċím," arsa'n Legáid. "Níor ḋein. Ní ḟéadfaḋ sé é. Tá san soiléir go leór. Aċ ċuaiḋ manaċ éigin, nó duine éigin i rioċt manaiġ, suas go Luimneaċ ag triall ar an ngaḃa agus fuair sé macṡaṁail na h-eoċraċ uaiḋ. Ċonaic Meargaċ iad go léir an lá ṫugas anuas anso é, agus ní ḟeacaiḋ sé orṫa an manaċ a fuair an eoċair uaiḋ. Is éagsaṁlaċ an sgéal é. Ní ḟeadar an tsaoġal cad is ceart dom a ḋéanaṁ 'n-a ṫaoḃ mar sgéal. Tá aon ċontaḃairt aṁáin os cionn an tsagairt óig seo agus is ceart é ṫaḃairt ar an gcontaḃairt sin."

"Cad í an ċontaḃairt atá os a ċionn, a Ṫiġearna

Easboig?" arsa Colla. "Ar nóin tá fios ag an saoġal ná féadfaḋ aoinne an ġadaiġeaċt san a ċur 'n-a leit."

"Is fíor ná féadfá-sa ná mise í ċur 'n-a leit," arsa'n Legáid. "Ní gáḋ ḋúinn aċ feuċaint air. Aċ feuċ conus mar a ḟearuiġean an sgéal. Ḃí an ċailís sa n-érdam agus cúram an érdaim ar Art. Ní ḟeacaiḋ aoinne an ċailís ó'n lá a ḋ'imṫiġ Art go dtí an lá a ṫánag-sa anso. Ċuiris-se fios ar an mbosca iarainn an oiḋċe sin. Ḃí an bosca folaṁ. Raġaiḋ an sgéal san amaċ luat nó mall. Pé áit 'n-a ḃfuil Aṁlaoiḃ tá fios aige go raiḃ an bosca folaṁ an oiḋċe sin. Neósfaiḋ Aṁlaoiḃ an sgéal san. Raġaiḋ an sgéal ó ḃéal go béal. Cad 'déarfar? Cad a ḃeiḋ le ráḋ aċ, 'Ní raiḃ aoinne ċun na cailíse tógaint aċ fear an érdaim.'"

"Tá an sgéal go h-olc, a Ṫiġearna Easboig. Cad is dóiċ leat is ceart a ḋéanaṁ?"

"Ní foláir a ḋéanaṁ amaċ, ar dtúis, náċ é Art a fuair an ṁacsaṁail do'n eoċair ó Ṁeargaċ. Dá mbéaḋ an méid sin socair ḃéaḋ Art ó ḃaoġal. Dá ḃféadfá-sa, gan aon niḋ do leigint ort, a ċur fiaċaiḃ ar Art culait manaiġ do ċur uime agus dul ag déanaṁ gnóṫa an érdaim, d'ḟéadfaí Meargaċ a ṫaḃairt anuas, fé mar a tugas-sa anuas ċeana é, agus leigint dó raḋarc ḟáġail ar Art. Ansan do neósfaḋ sé ḋúinn ar ḃ' é sin an manaċ a fuair an eoċair nó nár ḃ'é."

"Aċ, a Ṫiġearna Easboig," arsa Colla, "ní gáḋ dul ċun na trioblóide sin i n-aon ċor. Tá aiṫne ṁait ag Meargaċ ar Art le fada riaṁ. Dá mb' é Art a ġeoḃaḋ an eoċair d' aiṫneóċ' Meargaċ é le linn na h-eoċraċ a ṫaḃairt dó."

"Ó, má's mar sin é," arsa'n Legáid, "ní gáḋ ḋúinn a tuille de ḋuaġ an sgéil a ḋ' ḟáġail. Má deirtear aon ḟocal coiḋċe i gcoinniḃ an tsagairt óig seo mar ġeall ar an gcailís glanfaiḋ Meargaċ é. Neósfaiḋ Meargaċ náċ dó a tug sé an eoċair, agus beiḋ 'ḟios ag gaċ aoinne gur b'é an fear a fuair an eoċair a ġuid an ċailís. Ní gáḋ a tuille de ḋuaġ an sgéil a ḋ'ḟáġail."

"Ní gáḋ, a Ṫiġearna Easboig," arsa Colla, "dúinn a tuille de ḋuaġ an sgéil a ḋ'ḟáġail, ċóṁ fada agus a tċiḋean aon aṁras a ḃeiṫ ar Art, aċ ba ṁaiṫ liom, dá ḃféadainn é, teaċt suas leis an ḃfear a fuair an eoċair. Manaċ ab eaḋ é do réir mar adeir Meargaċ. Ḃí eólus na mainistreaċ go maiṫ aige, agus eólus an érdaim. Ḃí ḟios aige an eoċair a ḃeiṫ agam-sa agus gan aon ḃreiṫ a ḃeiṫ ag aoinne ar í ḟáġail as mo láiṁ. Ḃí ḟios aige gur b'é Meargaċ a dein í. Cé h-é an fear a ḋ'ḟéadfaḋ an t-eólus san go léir a ḃeiṫ aige agus náċ duine des na manaċaiḃ é, agus a ċuaiḋ suas ag triall ar Ṁeargaċ i riocht manaiġ?"

"Ní ḟéadfaḋ sé dul suas go Luimneaċ i riocht manaiġ," arsa'n Legáid, "gan culaiṫ manaiġ a ḃeiṫ aige le cur uime."

"Ní féadfaḋ go díreaċ," arsa Colla, "agus cá raiḃ sí le fáġail aige?"

"An dóiċ leat," arsa'n Legáid, "a' ḃféadfá a ḋéanaṁ amaċ ó-s na manaiġ ar tug aoinne acu culaiṫ manaiġ ar iasaċt d' aoinne le déanaiġe? Má ċeistiġean tú iad air sin seaċain agus ná leig uait aon niḋ i dtaoḃ na cailíse. Dá mbéaḋ 'ḟios ag an mbiteaṁnaċ go ḃfuiltear ar a tóir ní ḃéaḋ aon ḃreiṫ againn ar teaċt suas leis."

"Ní'l agam aċ an gnó ḋéanaṁ ċóṁ h-aiċiliġe agus d'ḟéadfad é," arsa Colla.

Ansan do tugaḋ agaiḋ ar ġnóṫaiḃ eile agus do fágaḋ an sgéal san ar an gcuma san.

Do ċríoċnuiġ an Legáid an gnó a ḃí aige le déanaṁ i n-Éirinn. Ansan ċuaiḋ sé go Ceann Cora agus d'fág sé slán ag an Árdríġ. D'fág sé slán ag teiġlaċ an Árdríġ. D'inis sé do Ḃrian cad é an sgéal átais a ḃéaḋ aige do'n Ṗápa nuair a neósfaḋ sé ḋó na neiṫe móra a ḃí déanta ag Brian do'n Ċreideaṁ i n-Éirinn, agus na neiṫe ba ṁó 'ná san a ḃí i ndán dó a ḋéanaṁ anois nuair a ḃí a ċóṁaċt agus a ġradam agus a ḋliġte i ḃfeiḋm ar Éirinn go léir. Dúḃairt Brian leis go neósfaḋ sé an fírinne do'n Ṗápa nuair a neósfaḋ sé na neiṫe sin ḋó. Ansan do ḃronn Brian seóide uaisle air, agus do sgaradar.

D'fág an Legáid slán ag Murċaḋ, agus d'fág sé slán ag Gormflait.

Isé focal déanaċ adúḃairt sé le Colla agus é ag imteaċt amaċ ar an loing, ó Inis Caṫaiġ: "An cuiṁin leat, a Ċolla," ar seisean, "an focal úd adúḃart leat i dtaoḃ Ḃriain agus an niṁe?"

"Is cuiṁin, a Ṫiġearna Easboig," arsa Colla. "Do laḃras leis an Ríġḋaṁna. Tá gaċ niḋ socair díreaċ mar a ċóṁairliġis."

"Laḃair airis leis," ar seisean, "agus inis ḋó go ndúḃart leat laḃairt airis leis."

"Déanfad, a Ṫiġearna Easboig," arsa Colla.

Ċuaiḋ an Legáid ar bórd na loinge agus do ġluais an long amaċ ó Inis Caṫaiġ, siar béal na Sionainne, tar Léim Ċúċulainn, amaċ an farraige ṁór.

Do ḋein na manaiġ i n-Inis Caṫaiġ a ngnó do réir na riaġal. Ḃí an sgoluiġeaċt insna sgoileanaiḃ agus na h-úrnuiġte insna h-eaglaisiḃ, an trosgaḋ agus an treiġnear agus gaċ gnó diaḋa eile ar siúḃal mar ba ċeart, fé ċomairce Ṡeanáin naoṁta. Ḃí Colla go díċealaċ agus go dúrtaċtaċ ag feuċaint i ndiaiġ gaċ aon niḋ agus i ndiaiġ gaċ aon duine. Ḃí eoċair an ḃorca iarainn 'n-a ṡeilḃ féin aige go h-airceaċ, agus ní ḟeidir aoinne sa tiġ ná go raiḃ an ċailís daor úd istiġ go daingean sa ḃosca iarainn fé'n nglas. Ní raiḃ, áṁtaċ.

LEAḂAR A DÓ.

CAIBIDIOL I.

CÍOS AN ÁRDRÍĠ.

Ċóṁ luat agus ḃi Brian socair sa n-Árdriġeaċt tusnuiġ a ċíos ar teaċt ċuige isteaċ ó gaċ aon páirt d' Éirinn. Deirtear gur tugaḋ Brian Bóraṁa air mar ġeall ar an gcíos a ḋ'éiliṁ sé. Ni dóiċ liom go bfuil firinne sa n-abairt sin. Ni h-é Brian a ċeap an cíos. Ḃi cíos an Árdriġ ceapaite na céadta blian sar a dtáinig Brian ċun na h-Árdriġeaċta. Nuair a táinig Brian ċun na h-Árdriġeaċta do ċuir gaċ riġ cúige ag triall air an cíos a ḃi ceangailte air, do réir dliġe na h-Éirean, do ċur ag triall ar Árdriġ Éirean. Deir cuid de'n tseanaċus gur b'é cúis 'n-ar tugaḋ Brian Bóraṁa air 'ná so. Bóraiṁe ab ainm do'n ḃaile 'n-a raiḃ riġteiġlaċ Ḃriain, ag ceann na cora. Do tugaḋ, ar san, "Ceann Cora" ar an riġteiġlaċ agus do tugaḋ Brian Bóraiṁe ar Ḃrian féin toisg é ḃeit 'n-a ċóṁnuiġe ar an mBóraiṁe. Measaim gur mó an ċiall atá leis an gcaint sin 'ná leis an gcaint eile.

Lá Saṁna an lá a ḃi ceapaite i gcóṁnuiġe riaṁ ċun cíosa an Árdriġ do ċur isteaċ. agus 'seo mar a ḃi an cíos socair:

Ó Ċonaċtaiḃ oċt gcéad bó agus oċt gcéad muc.

Ó ṁuintir Ċorcomaruaḋ deiċ gcéad daṁ agus deiċ gcéad caoira agus deiċ gcéad brat.

Ó Ċorcabaoisgne deiċ gcéad daṁ agus deiċ gcéad molt agus deiċ gcéad muc agus deiċ gcéad brat.

Ó ṁuintir Ċiarruiḋe deiċ gcéad daṁ agus deiċ gcéad bó agus deiċ gcéad muc.

Ó ṁuintir Ṁúsgráiḋe trí ċéad bó reaṁar agus trí ċéad loiliġeaċ agus trí ċéad muc agus céad brat.

Ó Ṫír Ċonail cúig céad bó agus cúig céad brat.

Ó Ṫír Eóġain trí ċéad muċ agus trí ċéad ualaċ iarainn.

Ó Ċlann Ruḋriġe trí caoġaid bó agus trí caoġaid muc.

Ó Oirġiallaiḃ céad agus trí ficid bó.

Ó Ċúige Laiġean trí ċéad bó reaṁar agus trí ċéad muc agus trí ċéad ualaċ iarainn.

Mar sin dóiḃ mór-ṫimpal na h-Éirean go léir. Ní'l cunta sios anso agam aċ fíor ḃeagán des na ciosanaiḃ, oiread direaċ agus taisbeánfaiḋ an tsliġ ar a ndíolṫí an cios, agus an fágaltas ciosa a ḃíoḋ ag tuitim ar na cineaċaiḃ agus ar na dúċaiḃ fé leit.

Ḃí a gcion de'n ċíos ar na Loċlanaiġ, leis, an ċuid acu a ḃí socair i mbailtiḃ móra na h-Éirean. Ḃí ar Loċlanaiġ Baile Áta Cliat trí caoġaid piopa fíona do taḃairt mar ċíos d' Árdriġ Éirean. Ḃí ar Loċlanaiġ Luimniġe trí ċéad agus trí ficid piopa d' ḟíon dearg a taḃairt mar ċíos dó.

B'ḟéidir go bfiafróċ' duine conus féadfaḋ Loċlanaiġ Luimniġe cios a ḋiol le h-Árdriġ Éirean má ḃíodar go léir dibearta a' Luimneaċ ?

Ḃí an ċuid acu nár ġéill do Brian dibearta, aċ an ċuid acu do ġéill dó agus do ġeall beit dilis dó, do fágaḋ ann iad. Fear eagnaiḋe, tuisgionaċ, ab eaḋ Brian. Daoine go raiḃ eólus mór acu ar gaċ gnó ceannaiġeaċta ab eaḋ na Loċlanaiġ a ḃí ins na cataraċaiḃ cuan i n-Éirinn an uair sin. Do tuig Brian gur ḃ' ana tairbteaċ an rud do ṁuintir na h-Éireann ceannaiġte de'n trórd san a ḃeiṫ ins na caṫaraċaiḃ a ḃí ar na cuantaiḃ. Go dtaḃarfaidís isteaċ ó ḋúṫaiḃ iasaċta earaí nár ḃ' ḟéidir a ḋéanaṁ i n-Éirinn agus go gceannóċaidís ó ṁuintir na h-Éireann, le díol ins na dúṫaiḃ iasaċta, na h-earaí a déanfaí i n-Éirinn agus nár ḃ' ḟéidir a ḋíol i n-Éirinn. Mar ġeall air sin iseaḋ ḟág sé na Loċlanaiġ ins na caṫaraċaiḃ a ḃí ar na cuantaiḃ. D'ḟág sé iad i mBaile Áṫa Cliaṫ, i bPortláirge, i gCorcaiġ, agus i Luimneaċ, agus i mbailtiḃ beaga eile n-a bféadfaḋ loingeas teaċt isteaċ ċúca. Ċuir sé fé ċíos iad, áṁṫaċ, agus ní raiḃ aon ċur i gcoinniḃ an ċíosa acu. Ní raiḃ an cíos ró ṫrom agus an faid a ḋíoladar an cíos ḃíodar fé ċosnaṁ Ḃriain.

Taġaḋ an cíos isteaċ ó Éirinn go léir, gaċ aon lá Saṁna, go teiġlaċ Ḃriain i gCeann Cora. Doḃ' uaṫḃásaċ an saiḋḃreas é. Aċ do caiṫtí é go léir. Ḃíoḋ suas le trí ṁíle bó ann de ḃuaiḃ ramara, agus trí ċéad déag muc, agus do h-iṫtí an ḟeóil sin go léir, ḃí an teiġlaċ ċóṁ mór san, agus ḃíoḋ oiread san daoine, uasal agus íseal, ag teaċt agus ag imṫeaċt ann coitċianta. Ḃíoḋ trí ċéad agus ċúig cinn ḟiċid ann de ṗíopaí fíona, d' ḟíon dearg, agus trí caoġaid píopa des na fíontaiḃ eile, agus d'óltí an fíon go léir, mar ḃí féile agus fairsinge i ríġteiġlaċ Ḃriain, agus saiḋḃreas agus uaisleaċt, ṫar gaċ teiġlaċ árdríġ d'á raiḃ i n-Éirinn ó aimsir Ċormaic ṁic Airt. Deirtí an uair sin go raiḃ Brian ar duine des na trí árdríġtiḃ ba ġlórṁaire d'á raiḃ i n-Éirinn riaṁ. Conaire Mór mac Eidirsgeóil an ċéad árdríġ díoḃ san, Cormac mac Airt an tarna h-árdríġ díoḃ, agus Brian Bóraiṁe an triṁaḋ h-árdríġ díoḃ. Coimeád Brian an ṁórḋaċt san agus an gradam san agus an ċóṁaċt ríoġa san 'n-a lán neart agus 'n-a lán troillse an faid a ṁair a réim i n-Árdríġeaċt na h-Éireann.

Ḃí sé ríoga 'n-a ṗearsan. Fear fionn, árd, deaġċúmṫa dob' eaḋ é; fear géagaċ, fuinneaṁail, cuṫaig. Ḃí a ċeannaċa soluisṁar. Ḃí éadan leaṫan, árd, bán air. Ḃí srón fada díreaċ air agus í beagáinín ró ṫéagarṫa, ba ḋóiċ leat, do'n ċuid eile d'á ċeannaċaiḃ. Ní raiḃ puinn féasóige air agus féasóg ḋonn ab eaḋ an méid a ḃí air sar ar liaṫ sí. An rud a déarfá leis an sróin déarfá le gaċ ball eile d'á ċeannaċaiḃ é nuair feuċfá ar gaċ ball fé leiṫ díoḃ, .i. go raiḃ an ball san beagáinín ró ṁór; aċ nuair feuċfá ar a aġaiḋ i n-aonfeaċt ċífeá go raiḃ na ceannaċa go léir do réir a ċéile cruinn. Isé rud is mó a ṫaḃarfá fé ndeara, ámṫaċ, 'ná go raiḃ, dar leat, an iomad báine 'n-a ċúntanós. Ansan, nuair feuċfá ar a ṗearsan ba ḋóiċ leat, ar an gcéad aṁarc, go raiḃ na géaga par beag ró ṁór, ró ṫéagarṫa, do'n ċaḃail, aċ nuair a ṫóṁaisfeá an cliaḃ ċífeá go raiḃ an cliaḃ san níba ṫéagarṫa go mór 'ná cliaḃ aon ḟir eile des na fearaiḃ a ḃí ar a ṫeiġlaċ. Ansan ar ball, ní ró ṁór an iongnaḋ a ḃéaḋ ort nuair a ċífeá a ċlaiḋeaṁ aige 'á ċasaḋ i dtreó gur ḋóiċ leat ná béaḋ meaġċaint slaite ann, agus nuair a ḃéarfá ad' láiṁ féin ar an gclaiḋeaṁ gcéadna go gcaiṫfeá do ḋá láiṁ a ċur ar an ndornċur ċun é ċasaḋ i n-aon ċor. Ṫuigfeá ad' aigne ansan gur ḃ' é téagar agus neart na ngéag fé ndeara do'n ċaḃail feuċaint ċóṁ caol.

Ḃí an croiḋe agus an aigne agus an ṁeaḃair ċinn, agus an tuisgint, agus an foiḋne, agus an ḟaiḋearaiḋe, agus an géire inntleaċta, ċóṁ maiṫ ar gaċ aon tsaġas cuma le neart an ċuirp agus na ngéag.

Nuair a ḃíoḋ an fear san ag riar na slóġ agus 'ġá gcur i n-ioḋnaiḃ caṫa agus nuair a laḃraḋ sé leis na fearaiḃ. do h-airiġtí an uile focal uaiḋ go h-árd agus go glan, ó ċeann ceann de ṗáirc an ċamṫa; agus i sféirlinn caṫa, dá laḃraḋ sé árd, ag stiúruġaḋ na ḃfear nó 'ġá ngríosaḋ ċun an ċoṁraic, do ṁoṫuiġeaḋ na fir a ḃíoḋ i n' aice píobarnaċ 'n-a gcluasaiḃ, ḃí a leiṫéid sin d'uċtaċ aige agus a leiṫéid sin de neart 'n-a ċliaḃ agus 'n-a ċeann agus 'n-a ġuṫ. Nuair a laḃraḋ an ġuṫ san i lár an ċaṫa do ċriṫeaḋ an naṁaid, agus is minic a ḃaineaḋ fuaim an ġuṫa san a misneaċ díoḃ agus go n-iompuiġdís agus go dteiṫidís. Níor ḃ' aon ionġnaḋ an fear san do ġaḃáil tré ḟlóiġtiḃ naṁad mar a ġaiḃ, agus é teaċt ċun Árdríġeaċt na h-Éireann mar a ṫáinig.

Ḃí ana ḋeaḃraṁ agá ṁac, Murċaḋ, leis. Ḃí an téagar céadna ag Murċaḋ ins na géagaiḃ, agus an feuċaint ċaol sa ċaḃail aige mar ġeall ar ṫéagar na ngéag. Ḃí sé i n-aigne Ḋúlainn Óig agus i n-aigne na ḃfear eile n-a raiḃ aiṫne acu ar an mbeirt, gur ṫroime agus gur ṫreise agus gur ḃ'ḟearr d'ḟear Murċaḋ 'ná a aṫair an lá ḃ'ḟearr a ḃí an t-aṫair.

Ḃí an ḃeirt tréan go maiṫ. Ḃí fir ṫréana ar Ḋál gCais, agus d' aḋṁuiġdar go léir ná raiḃ aon ḃreiṫ riaṁ ag aon fear eile acu ar aoinne de'n ḃeirt sin.

CAIḂIDIOL II.

MEARḂALL AIGNE.

Nuair a ḃí Ḃrian socair sa n-Árdríġeaċt do tusnuiġ breis des na h-uaisliḃ ar ḃeiṫ ag teaċt go Ceann Cora as gaċ áird i gcian agus i gcóṁngar. Níor ḃfada go mḃ' éigean tuille slíġe ḋéanaṁ sa riġteiġlaċ. Ḃ'éigean an riġteiġlaċ do ċur i méid. Ḃ'éigean tiġte nua do ċur suas, i n-aice an tiġe ṁóir, i dtreó, nuair a tiocfaḋ riġ cúige nó priúnsa nó fear léiġinn, go ḃféadfaí é ċur ċun cóṁnuiġṫe ar a ṡuaiṁneas, pé fada gairid ba ṁaiṫ leis fanṁaint.

Ċuir an obair sin tuille gnóṫa ar Ṁeargaċ agus ar na ceárdaiḋṫiḃ a ḃí ag obair aige. D'á éagmuis sin, ċóṁ luaṫ agus ḃí Brian i n' Árdriġ ar Éirinn ḃí na ríġṫe eile, ríġṫe na gcúigí, ag cur fios go Ceann Cora ar gaċ aon tragas airm. Ní raiḃ aon ṁeas ar ċlaiḋeaṁ ná ar ṡleaġ ná ar ṫuaiġ mura ḃféadfaí a ráḋ gur i gCeann Cora, i gceártain Ṁeargaiġ, a deineaḋ iad. Do ċuir san, leis, tuille gnóṫa ar Ṁeargaċ. Ḃ' éigean dó tuille gaiḃni agus tuille de gaċ aon tragas ceárdaiṫe do ċur ag obair. Ḃí cúram mór air, aċ ḃí níḋ ar a aigne ba ṁeasa ḋó ċuige 'ná an cúram, d'á ṁéid é. Ḃí fios aige go raiḃ an ċailis ḋaor úd guidiṫe ar an mainistir agus gur ḃ' é féin fé ndeár é. Ḃí fios aige gur ḋein sé beart ṡimpliḋe nuair a ṫug sé an ṁacsaṁail úd na h-eoċraċ isteaċ i láiṁ aoinne le breiṫ sios ag triall ar Ċolla. Ḃí fios aige go raiḃ sé ceart aige féin ḋul sios agus í ṫaḃairt isteaċ i láiṁ Ċolla féin. Dá ndeineaḋ sé mar sin ṫiocfaḋ an ḟírinne amaċ láiṫreaċ, agus ní guidfí an ċailis.

Ḃí sé ag maċtnaṁ ar an méid sin ó'n lá a ḃí an Legáid ag caint leis agus d'á ṁéid maċtnaṁ a ḋein sé ar an scéal iseaḋ is mó a ḃí an scéal ag breiṫ greama ar a ċroiḋe. Ḃí an scéal 'á ċur amú ar a ġnó agus ag baint codla na h-oiḋċe ḋé. Níor ḃ' féidir ḋó laḃairt le h-aoinne 'n-a ṫaoḃ, ná cómairle ḋ'iaraiḋ ar aon duine de'n ṁuintir a ḃí 'n-a ṫimpal, ná ar aon duine de ṫeiġlaċ Ḃriain, le h-eagla gur tuille dioḃála a ḋéanfaḋ sé. Fé ḋeire socaruiġ sé ar ḋul sios agus ar laḃairt le Colla féin. Ċuaiḋ sé sios agus do laḃair sé le Colla.

“ Feuċ, a Aṫair,” ar seisean, “ tá mo ċroiḋe briste ó ḃeiṫ ag maċtnaṁ ar an gcuma úd 'n-ar deineaḋ amadán díom i dtaoḃ na h-eoċraċ agus i dtaoḃ na cailíse. Ní féadfainn fanṁaint a ṫuille gan teaċt ċun cainte le t' onóir. Ní foláir rud éigin a ḋéanaṁ ċun teaċt suas leis an mbiṫeaṁnaċ, pé h-é féin. Brisfiḋ mo ṡláinte nó imṫeoċad as mo ṁeaḃair muna ndeintear rud éigin."

"Tá m' aigne féin ċóṁ suaiṫte le t' aigne-se mar ġeall air, a ḋuin'uasail," arsa Colla, "agus dá mbéinn ag machnaṁ go ceann bliana air ní dóiċ liom go bféadfainn cuiṁneaṁ ar cad is ceart a ḋéanaṁ. Dá dtagaḋ an t-Árdríġ ċúġam anso agus go ndéarfaḋ sé gur ṁaiṫ leis an ċailís a ḋ'feisgint, cad a ḃéaḋ agam le ráḋ leis? B'féidir go ndéarfaḋ sé i n' aigne féin go bfuil an ċailís sin ró ḋaor ċun í ḟágáilt anso. Níor ḃ' aon ionganḋ liom go ndéarfaḋ. B'féidir go dtuigfeaḋ sé i n' aigne gur ceart cailís ċóṁ luaċṁar a taḃairt do ṗríoṁ-eaglais na h-Éirean. Gur ṁaiṫ an treóid í d' Árdríġ Éirean le bronnaḋ ar ṗríoṁ-eaglais Éirean, ar eaglais Árdṁaċa. Is ar eaglais Árdṁaċa ba ċeart í bronnaḋ. Siné a déarfaḋ aoinne a ċífeaḋ í. Táim mar a ḃéinn i n-uisge beiriṫe ó fuair Brian an Árdríġeaċt agus ná feadar cad é an neómat a ḃéaḋ sé ċúġam isteaċ 'ġá ráḋ gur ṁaiṫ leis an ċailís sin a ḋ'feisgint. Is truaġ ċráiḋte nár ċoimeád sé í an ċéad lá agus gan í ṫaḃairt i n-aon ċor dúinn!"

"Cad déarfá, a Aṫair," arsa Mearġaċ, "dá dtéiḋinn agus an sgéal a ḋ'innsint do Ṁurċaḋ ó ṫúsaċ go deire?"

"Caiṫfear an sgéal a ḋ'innsint gan a ṫuille ríġnis, dó féin nó do Ḃrian," arsa Colla. "D'innsear féin an sgéal do'n Legáid, mar is eól duit. Dá n-iarṫí an ċailís orm an faid a ḃí an Legáid anso do neósfaḋ an Legáid do'n Árdríġ cad a ḃí imṫiġṫe uirṫi. Ḃéaḋ an Legáid idir mé agus an t-Árdríġ agam. Anois tá an Legáid imṫiġṫe agus tá sgannra orm le h-eagla go n-iarfaí an ċailís orm. Má deir Brian, 'Cad 'n-a ṫaoḃ nár innis dúinn láiṫreaċ go raiḃ sí imtiġte?' cad a ḃeiḋ le ráḋ agam? Déarfar gur breaġ a ṫugas uain do'n ḃiteaṁnaċ ar imteaċt slán agus an ċailís a ḃreiṫ leis agus do ċur ó aon ḟáġail a ḃeiṫ ar i ṫaḃairt ṫar n-ais."

"B'ḟéidir, a Aṫair," arsa Meargaċ, "go mbéaḋ sé ċóṁ maiṫ againn dul ċun cainte le Murċaḋ agus an sgéal a ḋ'innsint dó ó ṫosaċ go deire. Mise fé ndeár an t-olc go léir. Ní raiḃ aon ċeart agam gan teaċt anso ċun cainte leat-sa sar ar ṫugas uaim an eoċair! Ní ḟeadar an traoġal cad d' imtiġ orm agus a leiṫéid de ġnó leanḃaiḋe ḋéanaṁ. Nuair a ċonac an aiḃíd agus an coċal do baineaḋ de m' ċosaint mé glan."

"Is uaṫḃásaċ an sgéal é," arsa Colla. "Ní ḟeadar an traoġal cá dtáiniġ an aiḃíd. Taisbeáin an Legáid na manaiġ go léir duit agus dúḃairt sé go ndúḃrais nár ḃ' aoinne acu a ḃí ann."

"Dúḃart," arsa Meargaċ, "agus dob' ḟíor ḋom é. Ní h-aoinne acu a ḃí ann."

"Ní misde ḋom a ḋ'innsint duit," arsa Colla, "go raiḃ sórd droċ aṁrais ag an Legáid ar an sagart óg so againn, ar an Aṫair Art mac Duiḃ, aċ dúḃart-sa leis dá mba ḋó san a ṫaḃarfá-sa macsaṁail na h-eoċraċ go n-aiṫneófá é."

"D' aiṫneóċainn, a Aṫair," arsa Meargaċ. "Tá a lán des na manaiġ atá anso agus d' aiṫneóċainn iad, leis. An manaċ gur ṫugas an eoċair dó ní ḟeaca roimis sin é ná ó ṡin."

"Ní baoġal go ḃfeacais ó ṡin é," arsa Colla, "agus ní dóċa gur baoġal go ḃfeicfir airís é má ḟéadan sé coimeád ar do radarc. Is dóiċ liom d'á luaṫaċt a ḃeiḋ an sgéal go léir innste do Ṁurċaḋ againn gur ḃ' eaḋ is fearr é."

D'imṫiġ an ḃeirt suas go Luimneaċ agus as san go Ceann Cora. Fuaradar caoi ar ċaint a ḋéanaṁ le Murċaḋ agus d'innseadar dó gaċ níḋ sé mar a ṫuit amaċ, i dtaoḃ na cailíse. Ċeistiġ sé iad go dlúṫ, díreaċ mar a ċeistiġ an legáid Colla. D'á ḟeabas a ċeistiġ sé iad, áṁṫaċ, iseaḋ ba ṁó a ċuaiḋ an sgéal i n-aiṁréiḋ air agus iseaḋ ba ḋeacara dó aon tuairim a ṫaḃairt do cé r' ḃ' é an biṫeaṁnaċ. Dúḃairt sé leó gur ḃ'ḟearr gan an sgéal do leigint amaċ.

"Isé mo ṫuairim láidir," ar seisean, "pé h-é an biṫeaṁnaċ, ná fuil sé ró ḟada uainn an neómat so, agus go ḃfuil sé ag faire go dlúṫ orainn feuċaint cad a ḋéanfaimíd. Ní h-aon duine iasaċta é. Taisbeáin sé an iomad eóluis. Ḃí ḟios aige cá raiḃ an ċailís i gcoimeád, agus ḃí ḟios aige cá raiḃ an eoċair, agus ḃí ḟios aige cé r' ḃ' é an gaḃa a ḋein an eoċair. Is iongantaċ an bob a ḃuail sé ort, a Ṁeargaiġ!" ar seisean, ag cur sgeartaḋ gáire as.—"Má airiġim-se aon ḟocal ó m' aṫair," ar seisean, "'ġá ráḋ gur ṁaiṫ leis an ċailís a ḋ'ḟeisgint, nó gur ṁaiṫ leis í ċur go h-Árdṁaċa, cuirfiḋ mé ḋé é. Ní mór dúinn go léir ḃeiṫ ag faire coitċianta feuċaint an ḃfaiġmís aon ṗioc de raḋarc ná de ḃalaiṫ an ḃiṫeaṁnaiġ."

Ċuir an méid sin aigne na beirte ċun suaiṁnis mórán. Ṫáinig Meargaċ go Luimneaċ ċun a ġnóṫa, agus ṫáinig Colla abaile ċun na mainistreaċ.

Nuair ḟágadar Murċaḋ do ċrom seisean ar ṁaċtnaṁ. Ṫuig sé áilneaċt na cailíse agus a daoire. Ḃí ḟios aige, pé r' ḃ' é an biṫeaṁnaċ, go nḋéanfaḋ an ċailís sin fear saiḋḃir dé i gcaiṫeaṁ a ṡaoġail, dá ḃféadaḋ sé í ḋíol, agus go nḋéanfaḋ sí daoine saiḋḃre d'á ṡliocht ar feaḋ seaċt nglún. Ḃí ḟios aige nár ḃ' ḟéidir í ḋíol i n-Éirinn: Dá gceannaiġtí í i n-aon ṁainistir ná i n-aon eaglais i n-Éirinn go n-aireóċí teaċt ṫairsi go luaṫ, ó ḃéal go béal, ameasg ríġṫe agus daoine, ar fuid na h-Éirean go léir. Ḃí fios aige, d'á ḃríġ sin, nár ḃ'féidir í ḋíol gan í ċur amaċ a' h-Éirinn. Tré ċeannaiġe éigin Loċlanaċ a caitfí san do ḋéanaṁ. Ḃí gaċ aon ḃaoġal, dar leis, go raiḃ san déanta ċeana. Ḃí an iomad aimsire fáġalta ag an mḃiṫeaṁnaċ, agus do réir an ḃuiḃ a ḃuail sé ar Ṁeargaċ nior ḃiṫeaṁnaċ é do ṫaḃarfaḋ aon ḟaillíġ sa n-aimsir a tugaḋ dó. Má ḃí an ċailís imtiġṫe tar fáraige ní raiḃ ann aċ fiantas, dar leis, ḃeiṫ ag cuiṁneaṁ ar ṫeaċt suas léi go deó. "Aċ ní'l agam le déanaṁ aċ ḃeiṫ ag faire ċúġam," ar seisean i n' aigne féin.

"Ní ċuirfinn tar mo learṁáṫair é!" ar seisean, a' maċtnaṁ eile. "Is aici ḃí an ċailís i gcoiméad sar ar cuireaḋ síos í go h-Inis Caṫaiġ. Agus is cuiṁin liom go maiṫ náċ le h-aon deaġ-ṫoil a sgar sí leis an seóid uasail. Aċ cé r' ḃ' é an manaċ? Agus cá ḃfuair sé an aiḃid agus an coċal má ḃa ṁanaċ ḃréige é? Conus a fuair sé amaċ gur ḃ' é Ṁeargaċ a ḋein an eoċair? Ní dóċa go gcuirfeaḋ sí féin aiḃid agus coċal uimpi———Aċ cad é sin agam 'á ráḋ! D'aiṫneóċ' an gaḃa í láiṫreaċ. Má 'sí a ḋein an gníoṁ, agus go deiṁin, a ríġan, ní ċuirfinn-se tort é, ḃí duine éigin aici ċun na h-oibre ḋéanaṁ di. Cé r' ḃ' é an duine sin?———Ní ḟeadar an traoġal. Ní'l agaim aċ ḃeiṫ ag faire ċúġam.———Aċ caitfear feuċaint aḋ' ḋiaiġ go géar, a ríġan, i neiṫiḃ eile leis. Ní gan ċúis a ṫug an Legáid an foláraṁ deireanaċ so ḋom agus é ag imṫeaċt, tar éis an ḟoláraiṁ ċéadna taḃairt dom tamal roiṁe sin. Ó, ambasa ní ḋéanfaiḋ sé an gnó dom aon ṁiogarnaċ a ṫeaċt orm."

CAIBIDIOL III.

"LADY, DOST THOU NOT FEAR TO STRAY."

Cuid de'n ċéad ġnó a ḋein Brian, ċoṁ luat agus ḃí sé socair daingean sa n-Árdríġeaċt, ab ead na h-eaglaisí a ḃí loitte i ndiaiġ na Loċlanaċ do ḋeisiuġaḋ agus do ṡlánuġaḋ agus do ċur i dtreó airís. Ċuir sé suas an eaglais ṁór i gCill Dálua; agus an eaglais i n-Inis Caṫaiġ; agus ḋein sé aṫnuaċaint ar an eaglais i dTuaim Gréine. Ḋein sé bóiṫre móra ó ṫaoḃ taoḃ agus ó ċeann ceann d' oileán na h-Éireann, agus ḋein sé droċaid breaġṫa leaṫana láidre ins na h-áiteanaiḃ 'n-a dtéiḋeaḋ na bóiṫre sin trearsna aiḃní, i dtreó gur ḋein sé tairḃe ana ṁór do'n ṗoiḃiliḋeaċt, mar gur ċuir sé ar ċumas daoine dul ar ċuardaiḃ fada gan an iomad trioblóide. Ḃí áṫas mór ar an bpoiḃiliḋeaċt mar ġeall ar na h-oibreaċaiḃ sin.

Ḋein sé dúna agus daingeana láidre, leis, i n-a lán áiteana, agus ċuir sé buiḋeana maiṫe láidre fear isteaċ ins na dúnaiḃ sin agus ins na daingeanaiḃ sin, mar luċt coimeádta, i dtreó go mbeidís ann i gcóṁnúiġe ċun na tíre do ċosaint agus ċun smaċt an Árdríġ do ċur i bfeiḋm ar aon duine, nó ar aon aicme daoine, do ṁeassaḋ an smaċt san do ṁilleaḋ. Do neartuiġ sé ar an gcuma san ríġṫeiġlaċ Ċaisil, agus ríġṫeiġlaċ Ċeanfeaḃraḋ, agus an ríġṫeiġlaċ i n-Inis Loċa Cé, agus an ríġṫeiġlaċ i n-Inis Loċa Guir, agus an ríġṫeiġlaċ i nDún gCrot, agus mórán eile de ḋúnaiḃ agus de ríġṫeiġlaċaiḃ ar fuid na h-Éireann, agus ċuir sé na buiḋeana fear isteaċ ionta ċun iad a ċoimeád agus do ċosaint. Do neartuiġ san a ċóṁaċt féin go mór ar fuid na h-Éirean go léir, i dteannta sgáṫ agus eagla do ċur ar a náṁaid, amuiċ agus i mbaile.

Ċuir sé luċt léiġinn agus eóluis ag sgrúdaḋ agus ag breiṫniuġaḋ na sean dliġte agus 'gá dtaḃairt ċun soluis, an ċuid acu a ḃí imṫiġte a' cuiṁne; agus sé mar a ċonaic sé gáḋ leó, ċuir sé i ḃfeiḋm airís aon ċuid acu a ḃí imṫiġte a' feiḋm le failliġ nó de ṫoraḋ aimsire. Níor ró ḋeacair ḋó san a ḋéanaṁ. Ḃí a leiṫéid d'uraim i gcóṁnuiġe riaṁ ag an nGaeḋal do ḋliġ na ríġeaċta nár ġáḋ a ḋéanaṁ aċ a ċur i n-iúil dó go raiḃ an dliġ ann ċun a ċur ḟiaċaiḃ air an dliġ do ċóṁlionaḋ. Ḃíon iongnaḋ anois ar sgoláirṫiḃ nuair a ċíd siad ná raiḃ aicme áiriġte, ceapaite ċun na dliġ ċur i ḃfeiḋm, i n-Éirinn fadó. Is dóiċ leó, agus is fíor ḋóiḃ é, gur ḃ' obair ḃaoṫ dliġ ḋéanaṁ dos na daoine atá ar an saoġal anois, ná ḃeiṫ ag braṫ air go nḋéanfaiḋís an dliġ sin do ċóṁlionaḋ, mura gceapfaí aicme láidir ċun a ċur ḟiaċaiḃ orta an dliġ ċóṁlionaḋ. Ní ṫuigid siad conus a féadaḋ dliġte ḋéanaṁ i n-Éirinn fadó agus ansan a ḋ'ḟágáilt fé-s na daoine féin na dliġte do ċóṁlionaḋ. Do féadtí san do ḋéanaṁ mar, ċóṁ luaṫ agus tuigeaḋ an poibiliḋeaċt an dliġ ḃeiṫ ann, do ċuireaḋ toil poibiliḋe na ndaoine ḟiaċaiḃ ar gaċ duine fé leiṫ an dliġ do ċóṁlionaḋ. Ḃ' ḟearr le gaċ duine fé leiṫ, go mór, an dliġ do ċóṁlionaḋ 'ná fulang leis an ndroċ ṁeas poibiliḋe a ḃéaḋ air dá ḃfeiceaḋ na daoine é ag taḃairt droċ ṁeas nó tarcaisne do'n dliġ. Tá soluidí maiṫe againn ar feiḋm de'n tsórd san sa n-aimsir seo féin. Má téiḋean nós áiriġte i ḃfeiḋm ar an bpoibiliḋeaċt anois féin feuċ cá ḃfuil an duine fé leiṫ go mbeiḋ sé de ṁisneaċ aige an nós san do ḃriseaḋ! Aigne poibiliḋe na ndaoine isí ċuireaḋ dliġte i ḃfeiḋm i n-Éirinn fadó, agus is fearr a ċuireaḋ sí i ḃfeiḋm iad, agus is iomláine, 'ná mar a tagan le neart armála dliġte ċur i ḃfeiḋm anois.

Ná measaḋ aoinne, áṁṫaċ, ná bristi dliġte i n-Éirinn fadó. Do bristi go deiṁin. Aċ nuair a tagaḋ an t-é ar a ndéinti an éagcóir, os cóṁair an ḃreiṫiṁ, agus nuair a tugaḋ an breiṫeaṁ a ḃreiṫ, do ġlacti an ḃreiṫ ar gaċ taoḃ agus do déinti d'á réir. Ḃi sé daingean i n-aigne na ndaoine, aoinne ná taisbeánfaḋ an uraim sin do'n dliġ ná béaḋ an rat air. Níor ró deacair dliġte fóġanta do ċur i ḃfeiḋm ameasg daoine de'n tsórd san.

Ḋein Ḃrian niḋ eile du ċaḃruiġ go mór leis ċun na ndliġte do ċur i ḃfeiḋm. Ó'n lá a ġlac sé arm gaisge, agus gan é aċ ċúig bliana déag, do ṫaisbeáin sé, 'n-a gníoṁartaiḃ agus 'n-a ḃéasaiḃ agus ins gaċ aon tsagas deiġleála idir é féin agus daoine eile, go raiḃ beann tar bár aige ar an gceart, ná déanfaḋ sé éagcóir ar aon Ċríostaiḋe, pé 'cu caraid nó naṁaid é, pé 'cu iseal nó uasal é. Do tugaḋ an méid sin fé ndeara. Ansan, fé mar a leaṫ cóṁaċt Ḃriain agus fé mar a ṁéaduiġ a ċreideaṁaint, do ḋein daoine eile, uasal agus iseal, aiṫris air. Ar ball, ḃi acu go léir, nó dúḃradar go léir go raiḃ acu, beann tar bár ar an gceart, fé mar a ḃi ag Ḃrian. Do glacaḋ an ceart 'n-a nós acu. Ansan ḃi neart an nóis ag cur le neart an ċirt. Ḃi neart eile ag cur leis an dá neart san. Ḃ'é neart é sin 'ná neart an Ċreidiṁ.

Ná bíoḋ aon iongnaḋ ar aoinne gan aon ġáḋ a ḃeiṫ le neart armála ċun dliġte ċur i ḃfeiḋm nuair a ḃi na trí nirt sin, neart cirt, agus neart nóis, agus neart Creidiṁ, ag oiḃriuġaḋ as acfuinn a ċéile ċun dliġte ċur i ḃfeiḋm.

Tugaimís fé ndeara cad a ṫuit amaċ do Ḃrian i n-aon ṗúnc aṁáin de'n ċeart agus de'n ḃeann a ḃi aige ar an gceart. Ċonaic gaċ aoinne go raiḃ aon ḃeart aṁáin éagcóra ná ceadóċaḋ Ḃrian ar aon tsagas cleas ná résún. Ḃ'í beart éagcóra i sin 'ná masla taḃairt do ṁnaoi.

Ċonaic na fir go léir, íseal agus uasal, go raiḃ gráin gan teóra ag Ḃrian ar ġníoṁarṫaiḃ de'n tsórd san. Mar ġeall ar an urraim a ḃí acu do Ḃrian do ḋein na fir go léir, uasal agus íseal, aiṫris air sa níḋ sin, leis. Má b' uasal an rud do Ḃrian an ġráin sin a ḃeiṫ aige ar ġníoṁarṫaiḃ de'n tsórd san, dob' uasal an rud é, dar leó, d' aon ḟear. Ar san dúḃairt gaċ fear go raiḃ gráin aige féin ar ġníoṁarṫaiḃ de'n tsórd san. Ar san do ṫug gaċ fear mar ḃéas dó féin ḃeiṫ ag maoiḋeaṁ ar nár ṫug sé riaṁ "marla ná tarcaisne do ṁnaoi." Do lean an aiṫris ar Ḃrian, agus do lean an ċaint, agus do lean an maoiḋeaṁ. Ar san do neartuiġ an nós agus do tugaḋ sé ndeara, ar fuid na h-Éireann, ná deineaḋ fir Ḃriain gníoṁarṫa de'n tsórd san. Fé mar a leaṫ cóṁaċt Ḃriain do leaṫ na nósa a ḃí ag fearaiḃ Ḃriain. Ar ball do tugaḋ sé ndeara ná deintí na gníoṁarṫa gráinneaṁla úd i n-aon ball i n-Éirinn.

Ansan, nuair a ṫagaḋ Niaṁ agus a h-aṫair go Ceann Cora, agus nuair a ċíoḋ na rígṫe óga Niaṁ, do ċuiṁniġdís ar an uaisleaċt agus ar an nósṁaireaċt a ḃí tagaiṫe ar Ġaeḋlaiḃ Éireann go léir agus deiridís eatarṫa féin:— "Níor ṁisde ḋi slat ríoga do ṫógaint 'n-a láiṁ, agus fáinne óir i mbarr na slaite, agus siúḃal 'n-a h-aonar ó Ṫonn Clioḋna go Dún Soḃairce, agus ní baoġal go ndéanfaḋ aon ḟear Gaeḋlaċ, uasal ná íseal, oiread agus focal neaṁ-urramaċ do laḃairt léi."

Dúḃraḋ an ċaint sin, nó caint de'n tsórd, ċóṁ minic sin, agus do tuigeaḋ ċóṁ maiṫ san fírinne na cainte, gur mearaḋ, 'n-a ḋiaiġ san, nuair a ḃí Ḃrian agus Niaṁ agus an ċuid eile acu sa n-úir, nár ċaint a ḃí sa sgéal aċ gur ḋein óigḃean uasal éigin an siúḃal san, 'n-a h-aonar, ó Ḋún Soḃairce go Tonn Clioḋna, agus an tslat 'n-a láiṁ aici agus an fáinne óir ar an slait, agus ná fuair sí ar an slíġ aċ an urraim agus an onóir ba ṁó a ḋ'féadfaí a ṫabairt di. Do lean an sgéal ar an gcuma san i seanaċus na h-Éirean go dtí go dtáinig an file Gallda, Ua Mórḋa, agus gur ċúm sé an dán úd :—

“Lady, dost thou not fear to stray, ⁊c.”

Is fiú an sgéal san maċtnaṁ a ḋéanaṁ air. Is 'mó ríġ agus impire n-a bfuil cúntas orṫa i seanaċus an doṁain agus n-a bfuil molaḋ mór ar a ngníoṁarṫaiḃ agus ar a ngradam, ar an gcuma 'n-ar ċuireadar tíorṫa fada fairsinge fé smaċt a láiṁ, agus ar an gcuma 'n-ar ċuireadar, má ba ríġṫe fóġanta iad, dliġṫe tairbṫeaċa i bfeiḋm. Ní ḋóiċ liom, áṁṫaċ, go bfeaca riaṁ fós d'á ṫabairt, ar obair ná ar ḟaoṫar aon ríġ ná aon impire acu, molaḋ de ṡaġas an ṁolta so a tugan an sgéal seanaċais seo ar Ḃrian. Ní nósṁaireaċt, ná macántaċt, ná gníoṁarṫa onóraċa, ná urraim do ḃantraċt, is gnáṫ ag leanṁaint slóġ agus cogaiḋ agus armála agus caṫana fuilteaċa. Neaṁ-ṡuim ins na neiṫiḃ sin iseaḋ is gnáṫ 'á leanṁaint riaṁ. Neaṁ-ṡuim i ngaċ deaġ-nós, neaṁ-ṡuim i gceart an ḟir ṫall, neaṁ-ṡuim sa n-urraim is dual do ṁnáiḃ; an beiṫiġeaċ allta 'gá taisbeáint féin sa duine; gabáil do ċosaiḃ ins gaċ dualgas d'á mbainean le dliġ, le deaġ-nós, le Creideaṁ; siniad na neiṫe is gnáṫ ag leanṁaint cogaiḋ agus cóṁraic agus caṫana fuilteaċa.

Ní raiḃ Ḃrian riaṁ, ó táinig sé i n-aois a ċúig mblian ndéag, aċ sáiḋte i gcogaiḃ. Ḃí a ġaolta go léir ċóṁ sáiḋte ins na cogaiḃ agus ḃí sé féin. I n-aiṁḋeóin na gcogai go léir do tuill Ḃrian agus a ṡlóiġte an molaḋ atá sa sgéal úd i dtaoḃ na mná óige agus i dtaoḃ na h-onóra a fuair sí ar feaḋ na sliġe go léir ó Ḋún Sobairce go Tonn Clíoḋna. Tá buaḋ ag Ḃrian sa méid sin ar ċóṁaċtaiḃ agus ar ríġṫiḃ agus ar impiriḃ an doṁain riaṁ.

Táimíd anois ag dul sa deiċṁaḋ céad blian ó ḟuair Brian agus a ṡlóiġte an buaḋ san. Do ċoimeád ár sinsear cuiṁne air. Ṫugadar dúinne an cuiṁne sin le coimeád. Is ceart dúinn greim daingean a ċoimeád air. Caittear go minic ins na súilib orainn ná fuil aon níḋ ag baint le n-ár sinsear gur féidir dúinn aon ṁaoiḋeaṁ ró ṁór a ḋéanaṁ as. Tá againn, i sgéal na mná óige sin, cúis ṁaoiḋte agus aḋḃar creideaṁna ná fuil a leiṫéid le fáġail i seanaċus aon tíre eile fé luiġe na gréine indiu. Tá ceangailte orainn, ní h-aṁáin cuiṁne ċoimeád ar an aḋḃar creideaṁna san, aċ fós beart a ḋéanaṁ d'á réir.

CAIBIDIOL IV.

UISGE-FÉ-TALAṀ.

Ḃíoḋ Murċaḋ go minic aḃfad ó Ċeann Cora ag feuċaint i ndiaiġ gnótaí na h-Árdríġeaċta fé ċóṁairle a aṫar. Nuair a ḃíoḋ sé imṫiġte ó Ċeann Cora ḃíoḋ sgannra air le h-eagla go ndéanfaí aon droċ ġníoṁ a gan ḟios dó. Ḃí an fear fritálṁa ceapaite aige ċun fritálṁa ar an Árdríġ, mar ba ċeart agus mar ba ġnáṫ do réir nósa na h-aimsire sin. Aċ cá ḃ' ḟios dó, dar leis, ná go nglacfaḋ an fear fritálṁa breab dá ndéinti breab ṁaiṫ a ṫairisgint dó. Ṫuig sé i n-aigne gur i gcoinnib mná a ḃí ar an bḟear an cluiċe d'imirt, i gcoinnib na mná ba breaġṫa agus ba ṁeara agus ba ġéire d'á raiḃ i n-Éirinn an uair sin. Cá ḃ'ḟios dó, dar leis, cad iad na cleasa d'imireóċ' sí ar an bḟear dá mba rud é go dtuigfeaḋ sí nár ḃ'ḟéidir é breabaḋ. Ċonaic an Legáid a diaḃal coiṁdeaċta. Cá ḃ' ḟios cad é an congnaṁ a ṫaḃarfaḋ an diaḃal coiṁdeaċta san di i n-aon droċ gnó a beartóċ' sí a ḋéanaṁ.

“Ní h-aon ṁaiṫ,” ar seisean i n' aigne féin, “ḃeiṫ ag braṫ air go ḃféadfaḋ fear fritálṁa ḃeiṫ maiṫ a dóṫin di féin agus d'á diaḃal coiṁdeaċta. Caiṫfiḋ mé bean a ċur ag taḃairt aire ḋí.”

Ní ḟéadfaḋ sé cuiṁneaṁ ar aon ṁnaoi ċun na h-oibre sin aċ ar Niaṁ. Ḃí ḟios aige dá mbéaḋ Niaṁ i n-aice an Árdriġ, agus a ḟios a ḃeiṫ aici cad ċuige go raiḃ sí ann, nár ḃaoġal go ḃféadfaḋ Gormflaiṫ aon droċ niḋ ḋéanaṁ a gan ḟios di. D' imtiġ sé féin siar go h-Uiḃ Máine. Do laḃair sé le Niaṁ. D'inis sé ḋi ó ṫusaċ go deire an sgéal go léir.

“Ní ḟéadfainn-se dul go Ceann Cora agus fanṁaint ann, a ríġ,” arsa Niaṁ. “Ní ḟéadfainn imteaċt ó m' aṫair féin.”

“Ní'l t' aṫair-se i n-aon ċontaḃairt, a rígan,” arsa Murċaḋ. “Ní mar sin do m' aṫair-se. Tá sé i gcontaḃairt ṁór. Dá ḃféadainn féin fanaṁaint sa ḃaile ní dóiċ liom go mbéaḋ aon ḃaoġal air. Tá an iomad eagla aici róṁam-sa. Nuair a ḃím ar ḃaile ḃíon gaċ aon niḋ ar a toil aici, agus ní ḃíon aon eagla aici roim aoinne. Ní'l aon ṗioc d'á ḟios agam' aṫair go ḃfuil aon ċontaḃairt os a ċionn. Dá neósfai dó é ní ḟéadfaimís é ċosaint. Do leigfeaḋ sé amaċ an sgéal, mar ní ċreidfeaḋ sé focal dé. Tá ḟios aige náċ bean ró ṁaiṫ í, aċ ní ċreidfeaḋ sé i n-aon ċor go ndéanfaḋ sí aon iaraċt ar é ċur ċun báis. Dá n-abraḋ aoinne leis go ndéanfaḋ, is aṁlaiḋ a ṫiocfaḋ fearg air. Déarfaḋ sé gur le corp droċ aigne a ḋéarfaḋ aoinne a leiṫéid. Ṫuigfeaḋ sé, dá mba ná béaḋ aon ċúis eile aici le gan an gníoṁ san a ḋéanaṁ, go seaċnóċ' sí é ar ṁaiṫe léi féin. Go gcuirfeaḋ bás an Árdriġ í féin ar an Árdriġanaċt. D'á éagmais sin, bean ró ábalta iseaḋ í. Tá cunta 'n-a luiġe aici ar aigne m' aṫar ná fuil aon niḋ is fearr léi 'ná é ṁaireaċtaint aḃfaḋ, mar d'á faid a ṁairfiḋ sé gur ḃ'eaḋ is sia a ḃéaḋ-sa gan teaċt sa n-Árdríġeaċt. Caiṫfear an t-aireaċas a déanaṁ ar m' aṫair a gan ḟios dó, a Niaṁ."

"Ni ḟeadar, a ríġ," arsa Niaṁ, "an ḃfuil aon ḃaoġal go mbéaḋ dearṁad ort-sa féin sa sgéal."

"Cad é an dearṁad a ḋ'ḟéadfaḋ a ḃeiṫ orm, a ríġan?" ar seisean.

"Ba dóiċ liom," ar sise, "go ḃfuil gaċ aon deaḃraṁ ar an gcaint sin a dúḃrais i dtaoḃ an ruda atá curṫa 'n-a luiġe aici, mar a deirir, ar aigne t' aṫar. D'á faid a ṁairfiḋ t'aṫair iseaḋ is sia a ḃeiḋ Gormḟlaiṫ 'n-a h-Árdríġain agus iseaḋ is sia a ḃéir-se gan teaċt sa n-Árdríġeaċt. Má ċuirean sí féin ċun báis é cuirfiḋ sí í féin ar an Árdríġanaċt láiṫreaċ, agus déanfaiḋ sí Árdríġ díot-sa. Tá ḟios aici go maiṫ náċ baoġal go nglacfaiḋ fir Éireann aoinne eile i n' Árdríġ. B'ḟearr léi í féin do ḃáṫ 'ná tusa ḋ'ḟeisgint sa n-Árdríġeaċt. Sin dá ḋíoḃáil ṁóra aici 'á ḋéanaṁ di féin leis an ngníoṁ. Cá ḃfuil an tairḃte, a ríġ?"

"Tá sé ċóṁ maiṫ agam an sgéal go léir a ḋ'innsint duit, a Niaṁ," arsa Murċaḋ, "aċ is sé rún atáim 'á innsint duit. Tá nios mó go mór d' ḟios a gnóta agam-sa 'ná mar is dóiċ léi. Tá, mar is eól duit, a mac 'n-a ríġ ar Loċlanaiġ Baile Áṫa Cliaṫ. Tá uisge-fé-ṫalaṁ aici 'á déanaṁ le fada riaṁ a d'iaraiḋ go ḃfaġaḋ na Loċlanaiġ buaḋ agus go mbéaḋ a mac féin i n' Árdríġ ar Éirinn. Éire ag Loċlanaiġ agus Sitric i n' Árdríġ. Siné atá uaiṫi. Ni ḟeadair aoinne beó cad é an t-uisge-fé-ṫalaṁ a ḋein sí ċuige sin i gcaiṫeaṁ na h-aimsire roim ċaṫ Gleanna Ṁáma. D' ṡiné sé ndeár na Loċlanaiġ a ḃeiṫ ċóṁ líonṁar sa ċaṫ san agus an caṫ a ḃeiṫ ċóṁ dian, ċóṁ fuilteaċ. Bi sí deiṁniġteaċ go mbéaḋ buaḋ an ċaṫa san ag Loċlanaċaiḃ agus ná tiocfaḋ Brian ná aoinne eile againn beó ó'n gcat. Tá an t-uisge-fé-talaṁ céadna ar siúḃal anois arís aici. Is dóiċ léi ná fuil fios agam-sa é. Tá níos mó go mór d' fios a gnóta agam 'ná mar is dóiċ léi. Tá rí Loċlan ag gleusaḋ armála agus ag déanaṁ loingeas agus 'á gcur ar uisge. Tá muintir na h-Iorruaiḋe 'gá ngleusaḋ féin ċun cogaiḋ, aċ ní h-innstear cad é an cogaḋ é ná cad ċuige an gleusaḋ. Tá ollṁúċán ar siúḃal ar oileán Ṁanain agus i n-oileánaiḃ Alban agus tuaiḋ i n-Insiḃ Orc. Ní deir aoinne focal i dtaoḃ cad é an bun atá leis an obair go léir agus leis an ollṁúċán go léir. Tá fios agam-sa go mait cad é an bun atá leis an ollṁúċán. Tá Gormflait agus a mac, rí Loċlanaċ Áta Cliat, ag déanaṁ a ndíċil ar gaċ aon tsagas cuma ċun beit ollaṁ ar ċat uatḃásaċ eile do ḃualaḋ ar son Árdríġeaċta na h-Éirean ċóṁ luat agus geóḃaid siad an ċaoi ceart air. Dá ḃfagaḋ m' atair bás díreaċ nuair a ḃéaḋ an t-ollṁúċán críoċnuiġte acu, do ṫiocfaḋ san agus a dtoil isteaċ le n-a ċéile go h-áluinn.”

“ Tuigim tú, a rí,” arsa Niaṁ. “ Agus dá mba ná ḃéaḋ aon fonn ar t' atair bás d'ḟágail an uair ba ṁait leó é ḋ'ḟágail báis, isé do ṁeas go dtaḃarfaḋ Gormflait congnaṁ dó ċun báis a ḋ'ḟágail.”

“ Táim deiṁniġteaċ dé, a rígan,” arsa Murċaḋ. “ Dá mbéaḋ a gcuid ollṁúċáin curta ċun cinn acu agus iad ollaṁ, agus ansan go ḃfagaḋ m' atair bás oban, ḃéaḋ gnó na h-Éirean 'n-a praisig, dar leó. Ḃéaḋ sé 'n-a ċogaḋ dearg idir mise agus M'Lfeaċlainn feuċaint cé ḃéaḋ i n' Árdrig. B'féidir go mbéaḋ sé 'n-a ċat trír, go ndéanfaḋ Ua Néill tuaiḋ iarraċt ar an Árdríġeaċt do ḟealḃuġaḋ ḋó féin. Ansan dá bpreabaḋ neart mait láidir Loċlanaċ isteaċ ċúġainn níor ró deacair dóiḃ Éire ċur fé n-a smaċt agus Árdrig déanaṁ de Sitric.”

“ Ambasa, a rí,” arsa Niaṁ, “ is breaġ glan géar an feuċaint atá aici 'á ḋéanaṁ roimpi. Cad tá agaiḃ-se 'á ḋéanaṁ? Ní dóċa go ḃfuiltí-se i nbúr suiḋe díoṁaoin agus iad súd 'gá n-ollaṁuġaḋ féin ċóṁ díċealaċ."

"Ná bíoḋ eagal ort, a rígan," arsa Murċaḋ. "Ní'l aon faillíġ againn 'á ḋéanaṁ. Táimíd ag gleusaḋ slóġ ins gaċ aon ċúinne de'n tír agus ag cur na n-arm is fearr 'n-a láṁaiḃ. Tá an t-ollṁúċán againne 'á ḋéanaṁ ċóṁ dian ċóṁ díċealaċ agus atá acu-san, nó b' féidir níos déine, aċ táimíd 'gá ḋéanaṁ a gan fios ċóṁ maiṫ agus féadaimíd é. Táid na mílte fear againn ċeana féin ins na dúnaiḃ agus ins na daingeanaiḃ anso agus ansúd ar fuid na tíre. Níor ḋóiċ le h-aoinne ná béaḋ sáiḋte i n-ár n-obair go ḃfuil oiread nirt againn agus atá."

"Ba ḋóiċ liom-sa, a ríġ," arsa Niaṁ, "go ḃfuil dearmad sa níḋ sin oraiḃ. B'féidir dá ḃfeiccí búr neart go n-eireófaí ar an ollṁúċán tall, mar go dtuigfí nár b' aon ṁaiṫ beiṫ a d'iaraiḋ buaḋ fágail oraiḃ."

"Ní eireófaí, a rígan," arsa Murċaḋ. "Is aṁlaiḋ a ḋéanfaí tuille díċil ar an ollṁúċán tall. Tá Gormflaiṫ ró ċeapaiṫe ar an ndroċ obair atá curṫa roimpi aici. D'á laige a ṁeasfaiḋ sí sinne beiṫ iseaḋ is dóiċiġe gan an iomad nirt a beiṫ cruinniġṫe aici i n-ár gcóir. Tá fios aici go ḃfuilimíd ag gleusaḋ slóġ aċ ní'l 'fios aici cad ċuige go ḃfuilimíd 'á ngleusaḋ. Ní'l fios aici go ḃfuil fios a h-oibre féin againn mar atá. Is dóiċ léi gur ċun na h-Árdríġeaċta do ċoimeád ó Ṁ'Lḟeaċlainn agus ó Ua Néill an gleusaḋ slóġ atá againn 'á ḋéanaṁ. Dá mbeiṫeá-sa i gCeann Cora i ḃfoċair m' aṫar do ṫuigfeaḋ Gormflaiṫ gur ag faire uirṫi féin a beiṫeá ann. Ansan ní béaḋ aon baoġal go ndéanfaḋ sí aon droċ níḋ air. Tá an iomad eagla aici róṁat-sa. Ní ḟeadar an doṁan cad a ḋéanfad mura ḃféadair teaċt go Ceann Cora agus fanṁaint ann."

“Ní féadfainn imṫeaċt ó m' aṫair féin, a riġ,” arsa Niaṁ. “Ní h-aon ṁaiṫ duit beiṫ 'gá iaraiḋ orm. Faiġ duine éigin eile.”

“Feuċ, a riġan,” arsa Murċaḋ, “cad é an bac atá ar t' aṫair teaċt i n-aonfeaċt leat! Ná déanfaḋ do ḋriṫáir aire ṫabairt do'n riġeaċt so Uiḃ Máine? Tá sé ċóṁ ceangailte ar Taḋg Ṁór ua Ċealla beart a ḋéanaṁ i gcoinniḃ naṁad Éirean agus 'tá sé orm-sa, agus go deiṁin, agus ní gáḋ dom san do ráḋ le h-ingin Taiḋg, tá Taḋg Mór ua Cealla ċóṁ h-ollaṁ ar beart a ḋéanaṁ i gcoinniḃ naṁad Éirean agus 'tá aon fear, uasal ná íseal, d'á ḃfuil beó i n-Éirinn indiu.”

“An ḃfuil fios agat cad a ḋéanfair, a riġ,” arsa Niaṁ. “Labair le m' aṫair agus inis gaċ aon rud dó, triḋ sios, fé mar atá innste agat dóṁ-sa. B'féidir ansan go dtuigfeaḋ sé gur ceart dó dul go Ceann Cora agus fanṁaint ann, agus mise do ḃreiṫ leis agus do ċoimeád i n' foċair ann.”

Do ḋein Murċaḋ an níḋ sin. D'inis sé do Taḋg Ṁór ua Ċealla an scéal go léir triḋ sios, an t-ollṁúċán a ḃí ar siúḃal tall i gcrioċaiḃ Loċlan agus i gcrioċaiḃ na h-Ioruaiḋe agus ins na h-oileánaiḃ, agus an t-uisge-fé-ṫalaṁ a ḃí ag an Árdriġan 'á ḋéanaṁ ċun na h-Éirean a ṫabairt fé smaċt na Loċlanaċ agus Árdriġ a ḋéanaṁ d'á mac féin, de Ṡitric. Taisbeáin sé ḋó gaċ deiṁne d'á raiḃ aige ar an méid sin scéil. D'inis sé ḋó an dá ḟoláraṁ a ṫug an Leġáid dó féin, tré béal Ċolla. Nuair airiġ Taḋg an scéal is beag ná gur b' aṁlaiḋ a ḃí sé ar buile toisg nár h-innseaḋ fadó ḋó é. Ṡocaruiġ sé láiṫreaċ ar ṫeaċt go Ceann Cora agus Niaṁ a ṫabairt leis. Do tugaḋ tiġ breaġ glan uasal solusṁar dóiḃ, ċun cóṁnuiġṫe ann, i n-aice ṫiġe ṁóir Ḃriain. Do fuaraḋ, mar ġnó súl le déanaṁ do Taḋg Mór beiṫ ag cabruġaḋ leis an Árdriġ i ngnóṫaiḃ stáit. Níor ḃ' aon iongnaḋ, ansan, Niaṁ do ṫeaċt ann. Do ṫuig gaċ aoinne ná fanfaḋ sí sa ḃaile i ndiaiġ a h-aṫar.

CAIBIDIOL V.

PÚICÍNÍ.

Cá ḃfuair Murċaḋ an t-eólus a ḃí aige ar an ollṁúċán a ḃí ar siúḃal i gcríoċaiḃ Loċlan, agus ar an mbun a ḃí leis an ollṁúċán? Fuair sé an t-eólus ar an gcuma so. Ḃi a ġiollaí turais féin aige agus ḃi Caoilte aige mar ċeann orta. Dar leis an bpoibiliḋeaċt isé gnó Ḃriain a ḃi orta a déanaṁ, gnó na riġeaċta. Aċ do ṫug Murċaḋ gnó eile, leis, le déanaṁ do ċuid acu go raiḃ iontaoiḃ aige asta. Ḃi ḟios aige go maiṫ ná féadfaḋ Gormḟlaiṫ a suaiṁneas a ċeapaḋ. Go gcaillfeaḋ sí an t-anam nó go mbéaḋ droċ obair éigin 'dir láṁaiḃ aici. Ḃi ḟios aige nár ḃ' aon ṁaiṫ ḃeiṫ a d'iaraiḋ cosg a ċur léi. Dá gcurti cosg léi i n-aon droċ obair aṁáin ná déanfaḋ sí aċ agaiḋ a ṫaḃairt ar ḋroċ obair eile agus é ċeilt niḃ' ḟearr. Gur ḃ' ḟearr sgaoileaḋ léi agus eólus cruinn a d' ḟáġail, a gan ḟios di, ar gaċ aon tsaġas droċ oibre a ḃéaḋ ar siúḃal aici. Ṫug Murċaḋ an gnó san le déanaṁ do Ċaoilte, d' "Ḟear na gCos," a ndúḃairt Conn. Níor ṁiste an gnó ṫaḃairt le déanaṁ do Ċaoilte. Ḃíoḋ sé ins gaċ aon ċúinne d'oileán na h-Éirean, agus ni sa rioċt gcéadna a ċiti é aon dá lá as a ċéile. 'N-a ċeannaiḋe Loċlanaċ a ḃíoḋ sé uaireanta, istiġ i gcaṫair Ḃaile Áṫa Cliaṫ, ag diol éadaí olna a déintí i n-Éirinn an uair sin niḃ' ḟearr ná mar a déinti iad i n-aon áit lasmuiċ d' Éirinn. 'N-a gráséir a ḃíoḋ sé uaireanta eile agus stoc beag ba seasga aige 'á ḋíol le búistéiriḃ Loċlanaċa i gcaṫair Corcaiġe. Nuair oireaḋ dó eólus cruinn fáġail agus gan ḃeiṫ ag braṫ ar ráflaí, raḋarc a súl féin a d' fáġail ar neiṫiḃ, téiḋeaḋ sé ar bórd loinge, 'n-a Loċlanaċ mar 'ḋ eaḋ, agus téiḋeaḋ sé soir go Caṫair na Deirḃe agus ċíoḋ sé gaċ niḋ a ḃíoḋ ar siúḃal ann. Ċonaic sé le n-a súiliḃ féin na slóiġte d'á ngleusaḋ, agus d' airiġ sé le n-a ċluasaiḃ na daoine 'gá innsint d'á ċéile gur siar go h-Éirinn a ḃí na slóiġte sin go léir le dul ċun caṫana cruaḋa do ṫroiḋ do'n Árdríġan uasal, do Ġormlóda. Gormlóda a tugaidís ar Ġormflaiṫ. Ḃí eólus ar ċaint na tíre sin ag Caoilte ċóṁ maiṫ agus dá mb' ann a tógfaí é. Nuair a téiḋeaḋ sé ameasg na ndaoine ann ní ḃíoḋ fios ag aoinne ná gur duine de ṁuintir na tíre é.

Fuair sé amaċ, ar a measg, ar dtúis gur ḃ'í Gormflaiṫ a ḃí ag cur na h-oibre go léir ar siúḃal, aċ is sé rún a h-innsti dó é. Fuair sé amaċ, leis, ar an gcuma gcéadna, go raiḃ Sitric, mac Gormflaiṫ, ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ, ag cabruġaḋ le Gormflaiṫ ar gaċ aon tsaġas cuma. Ḃíoḋ sé coitċianta anonn 's anall idir an dá ċaṫair ag taḃairt gaċ aon tsaġas eóluis do ríġ Loċlan ar ġnóṫaiḃ na h-Éirean, ar an gcuma 'n-a raiḃ Brian ag tuitim agus nár ḃ' féidir dó maireaċtaint puinn eile aimsire. Nuair a ġeóḃaḋ sé bás go dtuitfeaḋ a ċóṁaċt as a ċéile. Ná béaḋ aon ḃreiṫ ag Murċaḋ ar fearaiḃ Éirean a ċoimeád dlúiṫte 'n-a ċéile mar a ḃíodar dlúiṫte ag Brian. Go mbéaḋ ríġṫe na tíre, ṫuaiḋ agus ṫeas, ag marḃuġaḋ a ċéile mar ġeall ar an Árdríġeaċt. Ná béaḋ aon ḃac ar sluaġ Loċlanaċ preabaḋ ċúċa isteaċ an uair sin agus gaḃáil de ċosaiḃ ionta i ndiaiġ ċéile. Go mbéaḋ a leaṫ ar ṫaoḃ na Loċlanaċ féin, i gcoinniḃ an leaṫ eile, ċóṁ luaṫ agus tiocfaḋ na Loċlanaiġ. Gur ḃ'é buac ríġ Loċlan an neart slóġ ba ṁó féadfaḋ sé ċruinniuġaḋ a ḃeiṫ cruinniġṫe gleusta curṫa le céile aige i gcóir ḃáis Ḃriain, nó i gcóir pé rud a ṫiocfaḋ. Do ṫuig ríġ Loċlan an níḋ sin go h-áluinn, agus ḃí sé ag déanaṁ a ḋíċil agus 'á ḋéanaṁ go maiṫ, agus má ḃí ní raiḃ oiread agus cos aige 'á ċur dé, ná ag Sitric 'á ċur dé, ná raiḃ cúntas cruinn ag Caoilte 'á ṫaḃairt do Ṁurċaḋ air.

Ṫéiḋeaḋ Caoilte go h-oileán Ṁanain, leis, agus ċíoḋ sé cad a ḃíoḋ ar siúḃal ann, agus ċuireaḋ sé cúntas cruinn air ag triall ar Ṁurċaḋ.

Ṫug sé cúpla cuaird óṫuaiḋ go h-Insiḃ Orc agus ċonaic sé cad a ḃí ar siúḃal ann. Fuair sé go raiḃ ainim Ġormḟlaiṫ i mbéalaiḃ na ndaoine ann, agus go raiḃ talaṁ saiḋḃir geallta i n-Éirinn, saor ó ċíos, d'aon ḟear a ṫiocfaḋ ag caḃruġaḋ le Gormḟlaiṫ agus le ríġ Loċlanaċ Ḃaile Áṫa Cliaṫ sa ċogaḋ a ḃí le teaċt.

'N-a ċuarḋaiḃ go léir, nuair airiġeaḋ Caoilte an cóṁráḋ ar siúḃal i dtaoḃ an ċogaiḋ a ḃí le teaċt agus i dtaoḃ na dtalṁainti saiḋḃire saora a ḃí le fáġail de ḃárr an ċogaiḋ, ṫugaḋ sé fé ndeara, nuair a deireaḋ an fear, "Ní raġad-sa go h-Éirinn. Is buan fear 'n-a ḋúṫaiġ féin. Ṁarḃóċ' Murċaḋ mé," go ndeireaḋ an ḃean, "Is fear meaṫta tú! Mura dtéiḋir-se ann raġad-sa ann! Nó má ṫéiḋean tú ann raiġmíḋ go léir ann i n-aonḟeaċt leat. Tá fir againne a ḃeiḋ maiṫ a ḋóṫin do Ṁurċaḋ, ní h-eaḋ aċ ró ṁaiṫ ḋó. Is fearr dul go h-Éirinn, pé críċ a ḃéarfaiḋ sinn, agus beaṫa bog sóġail a ḃeiṫ ag duine ar ṫalaṁ ḃreaġ saiḋḃir, 'ná ḃeiṫ a d' iaraiḋ beaṫa doċt daor a ḃaint as na riasgaiḃ fiaine fuara so!"

Ḃí aiṫne ṁaiṫ ar Ṁurċaḋ an uair sin, ní h-aṁáin ameasg na Loċlanaċ a ḃí 'n-a gcóṁnuiġe i n-Éirinn, aċ ar fuid tíre Loċlan go léir, agus ar fuid na h-Iorruaiḋe, agus i n-Insiḃ Orc, agus cóṁ fada óṫuaiḋ le h-Inis Tuile. Nuair ḃa ṁaiṫ le mnaoi eagla ċur ar leanḃ ni deirceaḋ sí aċ, "Eist do ḃéal nó glaoḋfad ar Ṁurcaḋ ċúgat!" nó, "Ċúgat Murcaḋ!"

Ni raiḃ Caoilte i n' aonar sa n-obair a ḃi aige 'á déanaṁ. Ḃi a ṫeaċtairi aige le cur uaiḋ go h-Éirinn nuair a ḃíoḋ eólus éigin ná fuilingeóċ' riġneas aige le cur ag triall ar Ṁurcaḋ. Ċuireaḋ sé uaiḋ a ṫeaċtaire agus d'fanaḋ sé féin ṫall ag faire ċuige, ag lorg tuille eóluis.

Do ṫárla, lá d'á raiḃ sé ṫall i gCaṫair na Ḃeirbe, gur ġluais ráfla ó ḃéal go béal ameasg na ndaoine.

"Ó," a déarfaḋ duine le duine, "ar airiġis an sgéal nua?"

"Níor airiġeas airiú! Cad é an sgéal nua é?" a déarfai 'á ḟreagraḋ.

"Árdriġ Éirean atá marḃ!"

"Eist do ḃéal!"

"Ó, go deiṁin ní'l aon ḟocal ḃréige ann. Loċlanaċ óg uasal ó Áṫ Cliaṫ a ṫug an sgéal nua anall anso ag triall ar an riġ, agus d'á ċóṁarta san féin isé Sitric, riġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ do ċuir anall é. Tá Ḃrian marḃ agus beiḋ Sitric i n' Árdriġ anois."

Ansan déarfaḋ duine eile a ṫiocfaḋ suas:—

"Tá an éagcóir agat. Níor tugais an sgéal sa ċeart leat. Ni h-é an t-Árdriġ atá marḃ. Ní'l aoinne marḃ. Is aṁlaiḋ a ċuir Sitric anall anso ó Áṫ Cliaṫ an priúnsa óg, Aṁlaoiḃ, 'ġá innsint do'n riġ go ḃfuil Gormḟlaiṫ go maiṫ agus go ḃfuil gaċ aon niḋ ag dul ċun cinn aici ar a toil. Go ḃfuair sí an saiḋḃreas a ḃi uaiṫi agus go ḃfuil sí sásta."

"Cad é an saiḋḃreas a ḃi uaiṫi?" a déarfaḋ duine eile. "Náċ i Árdriġan na h-Éirean i? Tá an saiḋḃreas san aici le fada anois. Nár ḃuailtear a tuille uimpi! Cad a ċuir i mbéal an amadáin seo Ḃrian a ḃeiṫ marḃ?"

"Ní feadar-sa san," a déarfaḋ an fear eile, "mura mar seo a ḋ'eiriġ an focal. Dúḃairt Gormflait le h-Aṁlaoiḃ a ḋ'innsint do'n riġ go raiḃ Brian ag tuitim leis an aois go tiuġ, agus ná féadfaḋ sé, agus a ḋiċeal a ḋéanaṁ, seasaṁ puinn níos sia. Is dóċa, nuair a leaṫ an ċaint sin ameasg na ndaoine gur ċuireadar leis an gcaint agus gur ḋeineadar a ḃás ar an gcaint. Nuair a ḃíon ráfla ag gaḃáil timpal bion gaċ aoinne ag cur leis."

Ċuir an ċaint sin Caoilte ag maċtnaṁ. Cé r' ḃ' é an t-Aṁlaoiḃ seo? Nó ar ḃ'féidir i n-aon ċor gur ḃ' é cara Ṫaiḋg Óig uí Ċealla é?

"Ní foláir dom, má féadaim é, radarc ḟágail air," ar seisean i n'aigne féin.

Ċrom sé ar ḋruidim, ar feaḋ roint laeṫanta, i dtreó an riġṫeiġlaiġ le pé mangaireaċt a ḃí ar siúḃal aige. Ḃíoḋ sé ag faire ar na h-uaisliḃ agus iad ag dul isteaċ 's amaċ. Ṫeip air aon radarc ḟágail ar aoinne de ṡagar Aṁlaoiḃ. Má ṫeip ḃí rud eile nár ṫeip air. Níor ṫeip air ceaṫrar luċt airm do ṫeaċt n-a ṫimpal do ṗreib agus ṗrisúnaċ a ḋéanaṁ dé agus é ċur isteaċ i gcarcair ḋaingean, sar a' raiḃ fios aige, ba ḋóiċ leat, cad a ḃí ag imṫeaċt air. Níor laḃraḋ oiread agus focal leis. Níor deineaḋ aċ breiṫ air agus a ḋá láiṁ a ċeangal lastiar dé agus púicín a ṫarang anuas ar a ṡúiliḃ agus é ṫógaint ċun siúḃail. Nuair a ḃí sé istiġ sa ṗrisún do cuireaḋ slaḃra fan ċuim air, agus ḃí an ceann eile de'n tslaḃra san daingean sa ḃfalla. Do baineaḋ dé an púicín agus do fágaḋ ansan é i n' aonar. Tar éis roint aimsire do tugaḋ bia ċuige agus do baineaḋ an ceangal d'á láṁaiḃ an ḟaid a ḃí sé ag iṫe an ḃiḋ. Amáireaċ a ḃí ċúgainn, tár éis ċeiṫre h-uaire fiċid a ḃeiṫ caiṫte aige i n' aonar, do tugaḋ an bia ċuige arís. Do tugaḋ an bia ċuige mar sin gaċ aon lá. Gaċ aon uair a ṫagaḋ an bia do laḃraḋ Caoilte leis an dteaċtaire, agus d'fiafraiġeaḋ sé ḋé cad é an ċúis gur cuireaḋ isteaċ sa ṗrísún san é agus gan aon rud déanta ar an sliġ aige. Ní ṫugaḋ an teaċtaire aon ḟreagra air aċ fé mar a ḃéaḋ sé boḋar balḃ. D' imṫiġ lá agus oiḋċe, agus d'imṫiġ lá eile agus oiḋċe eile, agus d'fan Caoilte sa ṗrísún. D'imṫiġ seaċtṁain, agus ambasa ḃí gaċ aon deaḃraṁ go ḃfágfai sa ṗrísún san é, nior ḃ'ḟior cad é an faid. Ḃí sé ag maċtnaṁ agus ag maċtnaṁ, agus ní féadfaḋ sé aon tuairim a ṫaḃairt do cad fé ndeara prísúnaċ a ḋéanaṁ dé. Ḃí fios aige go mait go raiḃ sé ag cur eóluis ag triall ar Ṁurċaḋ go h-Éirinn ar neart slóġ tire Loċlan agus ar acfuinn na tire agus ar gaċ aon tragas gnóta stáit d'á raiḃ ar siúḃal sa n-áit. Aċ ḃí fios aige go maiṫ, leis, ná raiḃ cogaḋ an uair sin idir an dá tir, idir Éire agus cric Loċlan, agus d'á ḃríġ sin, pé eólus a ċuirfeaḋ sé uaiḋ abaile go h-Éirinn, nár ḃ'ḟéidir spiaireaċt do ċur 'n-a leiṫ. Má laḃair sé caint na Loċlanaċ ċoṁ mait agus do laḃraḋar féin í ní ḋéanfaḋ san spiaire ḋé nuair ná raiḃ aon ċogaḋ ar siúḃal idir an dá tir.

Nuair a ḃí breis agus seaċtṁain caitte sa ṗrísún aige do laḃair sé, lá, leis an dteaċtaire, mar seo :—

“ A duine ṁacánta,” ar seisean, “ ní'l aon lá a ṫáinis anso le m' ċuid biḋ ċúġam nár fiafraiġeas diot cad é an ċúis gur deineaḋ prísúnaċ diom. Níor ṫugais aon ḟreagra orm. Is mait liom anois an méid seo do ráḋ leat, agus tá súil agam go raġaiḋ an focal ag triall ar ríġ Loċlan. Pé duine is bun le mise ċur isteaċ sa ṗrísún so, gan aon droċ ġníoṁ do ċur am' leiṫ, tá an dlíġ briste aige agus díolfaiḋ sé as. Má tugtar aon anċor dom díolfar as ċóṁ daor agus a díolaḋ riaṁ a' h-éagcóir. Mura mait leat laḃairt liom-sa laḃair le duine éigin eile agus inis an méid sin dó. Laḃair leis an t-é a ḋein an gníoṁ so. Ní duine gan úgdarás a ḋein an gníoṁ so."

D'imṫiġ an teaċtaire. Ní raiḃ sé aḃfad imṫiġṫe nuair a ṫáiniġ an ceaṫrar céadna úd arís. Do rugadar ar Ċaoilte. Ḃaineadar an slaḃra d'á ċom. Ṡáṫadar an púicín anuas ar a ċeann agus ar a ṡúiliḃ. Do rugadar leó amaċ é agus síos ċun an ċuain, agus ċuireadar ar bórd loinge é. Ḃí an long ag dul go h-Éirinn. Do cuireaḋ suas na seólta agus do ġluais an long. Nuair a ḃí an long tamal amaċ ar uisge do baineaḋ an púicín de Ċaoilte agus do baineaḋ an ceangal d'á láṁaiḃ. Ansan do ṡín an captaén leitir ċuige. Siḋé a ḃí sa leitir:—

> "A 'Ḋuinn,' nó a 'Ċaoilte,' nó a 'Cosa Ḃuiḋe Árda,' nó pé ainim n-ar maiṫ leat freagairt dó, tá t' anam 'á leigint leat an turus so. Mar a deirir, ní'l cogaḋ idir ríġ Loċlan agus Árdríġ Éireann. Aċ má feictar sa tír seo arís tú ní feicfear beó tú 'n-a ḋiaiġ san."

Do léiġ sé an leitir agus ċuir sé ċuige í. Ḃí an captaén agus é féin, agus an ṡuirean, síḃialta go leór le n-a ċéile go dtí gur sroiseaḋ cuan Ċorcaiġe. Do cuireaḋ i dtír ag calaiṫ an ċuain sin é agus do fágaḋ ansan é. Ḃí a ḋóṫin daoine muinteartṫa i gCorcaiġ aige. Níor ḃ'ḟada an riġneas a ḋein sé eatarṫa. D'imṫiġ sé óṫuaiḋ go Ceann Cosa. Níor ḃ'ḟada go ḃfeacaiḋ sé an ríġḋaṁna, Murċaḋ. Ṫaisbeáin sé an leitir dó, agus d'innis sé an sgéal go léir dó, tríd síos.

CAIBIDIOL VI.

ḊÁ AṀLAOIḂ?

Nuair a h-innseaḋ an sgéal do Ṁurċaḋ ní misde a ráḋ ná gur cuireaḋ ag maċtnaṁ é. Cé r' ḃ'é an fear a sgrioḃ an leitir sin a tugaḋ do Ċaoilte? Cé ba ḃun le breiṫ ar Ċaoilte agus é ċur isteaċ i bprísún? Sin cuid des na ceisteanaiḃ a ḃí ag Murċaḋ 'á ḟiafraiġe ḋé féin. D'inis Caoilte ḋó conus mar a ḋ' iar Taḋg Óg ua Cealla air ḃeiṫ ag faire, 'n-a ċuardaiḃ, feuċaint an bfagaḋ sé aon tuairisg ar an Aṁlaoiḃ úd, an comprádaiḋe a ḃí ag Taḋg Óg i sgoil Inse Caṫaiġ. Nuair airiġ sé na ráflai, tall, i dtaoḃ an Aṁlaoiḃ a ṫáinig ó Ṡitric, ó ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ, ag triall ar ríġ criċe Loċlan, gur ċuiṁniġ sé ar an Aṁlaoiḃ a ḃí ar iaraiḋ agus gur ḃeartuiġ sé i n' aigne radarc ḟáġail, dá mb' ḟéidir é, ar ṫeaċtaire Ṡitric, le h-ionaċus go mb' ḟéidir gur ḃ' é an t-Aṁlaoiḃ céadna é. Gur a d' iaraiḋ an radairc sin a ḋ'ḟáġail a ḃí sé nuair a cuireaḋ an púicín air.

“Agus anois cad is dóiċ leat do'n sgéal, a ríġ?” ar seisean le Murċaḋ.

“Tá raint neiṫe sa sgéal, a Ḋuinn,” arsa Murċaḋ, “atá soiléir go leór.” (Ḃí ḟios ag Murċaḋ cé r' ḃ'é Caoilte.) “An fear a ḋ'órduiġ an púicín do ċur ort-sa ḃí ḟios aige cad a ḃí uait, gur ṫeastuiġ uait radarc ḟáġail air féin. Ḃí ḟios aige go n-aiṫneófá é dá bfaġfá radarc air. Fuair seisean radarc ort-sa sar ar ḟéadais-se radarc ḟáġail air-sean. Do rugaḋ 'n-a láṫair tu nuair a ḃí an púicín ort. D' ḟeuċ sé go maiṫ ort ansan. Is fear é go bfuil cóṁaċt aige. Mura mbéaḋ go bfuil ní ḃéaḋ an luċt airm úṁal dó. Tá ḟios aige cé 'ra mac tu. Siné cúis nár leig eagla ḋó aon anċor a ṫaḃairt duit. Tá an méid sin soiléir go leór. Cad 'n-a ṫaoḃ ḋó a ṫaḃairt le tuisgint duit, agus dúinn go léir, as an leitir seo, go ḃfuil aiṫne ṁaiṫ aige ort? Inis an méid seo dom, a Ḋuinn. An raiḃ aiṫne ag an Aṁlaoiḃ a ḃí i n-Inis Caṫaiġ ort?"

"Ní raiḃ, a ríġ," arsa Caoilte.

"Is dóiċ liom, a Ḋuinn, go dtuigim an sgéal, aċ b'ḟéidir dearmad a ḃeiṫ orm," arsa Murċaḋ. "Má's aoinne aṁáin an dá Aṁlaoiḃ do ḃí aiṫne aige ort, aċ ċeap sé, agus doḃ' ḟior ḋó é, go raḃais-se deiṁniġteaċ ná raiḃ. Ansan do sgríoḃ sé an leitir sin ċun a ċur 'n-a luiġe ort nár ḃ'é féin an t-Aṁlaoiḃ go raḃais ar a lorg, mar go raiḃ aiṫne ṁaiṫ aige féin ort, agus go raiḃ 'ḟios agat féin ná raiḃ aon aiṫne ag an Aṁlaoiḃ eile ort. Is cuiṁin liom an t-Aṁlaoiḃ a ḃíoḋ ag teaċt anso aniar ó Inis Caṫaiġ i n-aonḟeaċt le Taḋg Óg ua Cealla. Ṁeasas gur ḃ' óganaċ deaġ-ċroiḋeaċ macánta osgailte é, agus is dóiċ liom gur ḃ' é sin meas gaċ aoinne air. Is iongantaċ an sgéal é má ḃí doiṁneas ḟill ann lastiġ de'n ṁacántaċt agus de'n osgailteaċt go léir. B'ḟéidir nár ḃ'ḟearra ḋúinn rud a ḋéanfaimís 'ná labairt le Niaṁ agus an níḋ go léir do ċur 'n-a cóṁairle. Anso ṫall, feuċ, atá sí féin agus a h-aṫair 'n-a gcóṁnuiġe," agus taisbeáin sé an tiġ do Ċaoilte.

"An ḃfuil Niaṁ 'n-a cóṁnuiġe anso, a ríġ?" arsa Caoilte, agus do las sé go bun na gcluas. Ṫug Murċaḋ ḟé ndeara an lasaḋ, aċ d'iompuiġ sé ċóṁ h-oḃan san, ag feuċaint ar rud éigin eile, gur ṁeas Caoilte nár ṫug.

"Tá sí 'n-a cóṁnuiġe anso le tamal maiṫ anois. Tá sé ċóṁ maiṫ agam a ḋ'innsint duit cad 'n-a ṫaoḃ."

Ansan d'inis sé do Ċaoilte an dá ḟoláraṁ a ṫug an legáid uaiḋ, agus an sgannra a ḃí air féin le h-eagla go ndéanfaí aon iaraċt ar niṁ a ṫaḃairt do'n Árdríġ; conus nár féad sé a aigne ċur ċun suaiṁnis go dtí gur ċuir sé fiaċaiḃ ar Niaṁ teaċt go Ceann Cora.

“Tá,” ar seisean, “eagla agam' leas-ṁáṫair roime n-a súil. An faid a ḃeiḋ sí anso ní déanfar aon iaraċt ar éagcóir a ḋéanaṁ ar an Árdriġ. Tuigean Niaṁ cad ċuige go ḃfuil sí anso, agus geallaim ḋuit naċ miste do Ġormḟlaiṫ eagla ḃeiṫ aici roime n-a súil. Ní ṫuigean aoinne eile sa teiġlaċ, áṁ, aċ Niaṁ agus a h-aṫair, cad ċuige go ḃfuil sí anso. Tuigean fear friṫálṁa an ríġ go ḃfuil sé anso ċun aire ṫaḃairt do ḃia an ríġ, díreaċ mar is gnáṫ aire ṫaḃairt do ḃia aon ríġ. Ní'l fios aige go ḃfuil aon ċontaḃairt fé leiṫ ar m' aṫair. Tá sé ċóṁ maiṫ againn dul agus do sgéal-sa a ḋ'innsint do Niaṁ feuċaint a' ndéarfaiḋ sí go ḃfuil ḋá Aṁlaoiḃ ann nó ná fuil.”

Ḃuaileadar araon anonn ċun an tiġe n-a raiḃ Niaṁ agus a h-aṫair 'n-a gcóṁnuiġe ann. Ċuir Niaṁ agus a h-aṫair fáilte rómpa mar ba ċóir.

D'inis Caoilte a sgéal di, ó tusaċ go deire, agus ṫaisbeáin sé an leitir di.

“Coimeádfad an leitir seo, le nḃúr dtoil,” ar sise, “agus taisbeánfad do Ṫaḋg í. Má 'sé Aṁlaoiḃ Ṫaiḋg a sgriḃ í aiṫneoċaiḋ Taḋg an sgriḃinn.”

“Ná béaḋ sé ċóṁ maiṫ agam-sa,” arsa Caoilte, “preabaḋ siar go h-Uiḃ Máine agus an leitir a ṫaisbeáint láiṫreaċ dó?”

“Ṫar a ḃfeacais riaṁ,” arsa Murċaḋ.

D'imṫiġ Caoilte siar. Ṫaisbeáin sé an leitir do Ṫaḋg Óg ua Ċealla.

“Cé 's dóiċ leat a sgriḃ an leitir sin, a Ṫaiḋg,” ar seisean.

D' feuċ Taḋg ar an leitir. Do léiġ sé í. Do léiġ sé airis i. D'feuċ sé ar Ċaoilte.

"Cé is dóiċ leat a sgríḃ í?" arsa Caoilte leis.

"Airiú, cá ḃ' ḟios dóm-sa cé sgríḃ í!" arsa Taḋg. "Ní'l aon ṗioc d'á ḟios agam cé sgríḃ í," ar seisean, "ná cad é an ḃríġ atá léi."

Do stad Caoilte. Ċonaic sé nár aiṫin Taḋg an sgríḃinn. Ḃí sé i gcás 'dir dá ċómairle cé 'cu ba ċeart dó an sgéal go léir a ḋ'innsint dó nó nár ċeart, gan cead ó Ṁurċaḋ nó ó Niaṁ. Fé deire tuig sé, ó ṫaisbeáin sé an leitir, gur ċeart dó a ḋ'innsint cad 'n-a ṫaoḃ gur ṫaisbeáin sé í agus cad é an ḃríġ a ḃí léi. D'inis sé an sgéal go léir dó, na ráflaí a ḋ' airiġ sé ṫall i dtaoḃ ḃáis Ḃriain agus i dtaoḃ an Aṁlaoiḃ a ċuaiḋ anonn ó Áṫ Cliaṫ, ó Ṡitric, go ríġ Loċlan, agus i dtaoḃ an teaċtaireaċta a ḃí ag an Aṁlaoiḃ sin do'n ríġ ṫall, 'ġá ráḋ leis go raiḃ Ġormḟlaiṫ go maiṫ, agus an saiḋḃreas a ḃí uaiṫi, go raiḃ sé fáġalta aici. Ansan d'inis sé ḋó conus mar a ċuaiḋ sé féin i gcómngar do ríġteiġlaċ ríġ Loċlan feuċaint a' ḃféadfaḋ sé radarc fáġail ar an Aṁlaoiḃ úd, agus conus mar a cuireaḋ an púicín air, agus mar a cuireaḋ sa ṗrísún é, agus mar a cuireaḋ anall go Corcaiġ é, agus conus mar a ṫug an captaén an leitir dó.

D'éist Taḋg leis an innsint go breaġ socair go dtí go raiḃ an focal deirineaċ ráiḋte. Níor laḃair sé ansan féin. D'ḟan sé gan laḃairt ar feaḋ tamail ṁaiṫ. Nuair a ḃí a ṁaċtnaṁ déanta aige do laḃair sé.

"Cad é an saiḋḃreas," ar seisean, "a ḃí ó Ġormḟlaiṫ agus a fuair sí?"

"Siní díreaċ an ċeist náċ féidir le Niaṁ ná le Murċaḋ ná liom féin do réiḋteaċ," arsa Caoilte. (Níor ṁaiṫ leis tráċt ar an gcailis gan cead ó Ṁurċaḋ).

"Raġaiḋ mé leat soir go Ceann Cora," arsa Taḋg.

Do ġluais an beirt soir. D'innseadar nár aiṫin Taḋg an sgríḃinn.

"Ṡaṁluiġeas féin gur mar sin a ḃéaḋ," arsa Niaṁ.

"Agus ar neóin," arsa Caoilte, "is tu a ḋúḃairt an leitir a ṫaisbeáint dó."

"Is mé," ar sise. "Níor ḃ' aon ḋíoḃáil í ṫaisbeáint dó. Ní h-é an t-é do laḃair an ċaint do sgríoḃ an leitir. Fuair sé duine eile ċun na sgríḃinne ḋéanaṁ."

Ḃí Taḋg ana ġruama. Ní raiḃ focal ag teaċt as aċ é ag maċtnaṁ. Ḃí an triúr eile ag caiṫeaṁ tuairimí ċóṁ maiṫ agus d'ḟéadadar é, agus ḃí gaċ aon tuairim d'ár tugaḋ ag dúnaḋ isteaċ, i ndiaiġ ar ndiaiġ, 'ġá ċur 'n-a luiġe air gur ḃ' aon Aṁlaoiḃ aṁáin an dá Aṁlaoiḃ. An faid a ḃí na tuairimí ar siúḃal ḃí a lán neiṫe beaga ag teaċt ċun cuiṁne Taiḋg, neiṫe beaga nár ċuir sé blúire suime ionta nuair a ċonaic sé ar dtúis iad, aċ gur ċuir sé mórán suime anois ionta, agus ḃíodar 'ġá ṫaisbeáint dó go raiḃ gaċ aon deaḃraṁ gur ḃ' aon Aṁlaoiḃ aṁáin an dá Aṁlaoiḃ.

Ṫuig Murċaḋ gur ċeart guid na cailíse d'innsint do Ṫaḋg. Do h-innseaḋ dó é. Níor ḃeag san.

"Ó," ar seisean, "náċ mé an t-amadán críoċnuiġte! Le feall iseaḋ ġlac sé an Creideaṁ. Le feall iseaḋ ġlac sé na mion-Úird, ċun go gcuirfí isteaċ sa n-érdam é. Ba ċeart mé ċroċaḋ mar ġeall ar leigint dó a leiṫéid d' amadán a ḋéanaṁ díom! Feall ab eaḋ an cion a ḃí aige orm! Ó! Ní ċuirfead náire an sgéil díom an dá lá 's 'n faid a ṁairfead! Dá mairinn céad ní ċuirfinn díom é. A Niaṁ, caiṫfir-se agus m' aṫair dul siar abaile."

"Airiú, a Ṫaiḋg, a laoġ," arsa Niaṁ, "cad é an gnó atá agat siar dinn? Ná fuil fios agat cad ċuige gur tugaḋ anso sinn? Cad 'tá ċun tu féin a ċosg ar aire taḃairt do'n áit ṫiar?"

"Ní'lim ag dul siar," ar seisean. "Leanfad an feallaire úd! Bainfead an gealġáire dé. Ó! An claiḋre! An biṫeaṁnaċ fill! Leanfad é agus tiocfad suas leis agus bainfead an ceann ó n-a ġuailliḃ dé."

"Go réiḋ, a Ṫaiḋg," arsa Murċaḋ. "Ní'l deiṁne ceart i n-aon ċor fós againn air gur ḃ'é an t-Aṁlaoiḃ a ḃí i n-Inis Caṫaiġ do sgríḃ an leitir sin nó do laḃair an ċaint atá inti. Dá mbéaḋ féin ní h-alaiḋ ḋúinn gan feuċaint róṁainn le h-eagla gur ḃ' aṁlaiḋ a ċuirfimis ar a ċumas tuille díoḃála ḋéanaṁ dúinn. Má 'sé a ḋein an méid díoḃála atá déanta ní h-aon dóiċín é. Ní foláir cuid d'á ġastaċt féin a ḋ'imirt 'n-a ċoinniḃ. Eiriġ-se siar abaile agus fanaḋ Niaṁ agus t' aṫair anso. Ní gan fáṫ a cuireaḋ amaċ, tall i gcríċ Loċlan, an ráfla úd i dtaoḃ báis an Árdríġ. Do cuireaḋ amaċ an ráfla i dtreó go mbéaḋ daoine ag dul i dtaiṫiġe an sgéil agus nuair a ṫiocfaḋ an tásg ná déanfaí iomad iongnaḋ ḋé. Do cuireaḋ amaċ an ráfla le cúis eile, leis. Do cuireaḋ amaċ é mar ċóṁarta, 'gá ráḋ le ríġ Loċlan 'Lean de'n ollṁúċán ċóṁ dian agus ḟéadfair é. Ní ḟeadarais cad é an neómat a ġeoḃaḋ Brian bás. Bí ollaṁ.' 'Sé sin le ráḋ, 'Cuirfimid ċun báis é ċóṁ luaṫ agus is féidir é, aċ bídiḋ-se ollaṁ!' Siné bríġ atá leis na ráflaiḃ."

"Gaḃaim pardún agat, a ríġ," arsa Taḋg le Murċaḋ. "aċ má tá daoine anso againn atá ċóṁ ceapaiṫe sin ar an Árdríġ do ċur ċun báis cad 'n-a ṫaoḃ ná beirtear láiṫreaċ orta agus a ndroċ ḃearta do ċur 'n-a leiṫ agus iad do ċur ċun báis! Cad ċuige ḃeiṫ ag feiṫeam go dtí go mbeiḋ an droċ ḃeart déanta acu? Cad é an leigeas ar an ndroċ ḃeart an cuirpteaċ do ċur ċun báis nuair a ḃeiḋ an droċ ḃeart déanta?"

"Is fíor ḋuit, a Ṫaiḋg," arsa Murċaḋ, "gur ṡuarach an leigeas ar ḋroċ ḃeart an cuirpteaċ do ċur ċun báis nuair a ḃéaḋ an droċ ḃeart déanta. Ní h-aṁlaiḋ atátar ag feiṫeaṁ go dtí go ndéanfaiḋ an cuirpteaċ an droċ ḃeart.

Is aṁlaiḋ atáimid ag déanaṁ ár ndíċill ċun an ċuirptiġ do ċosg ar an ndroċ ḃeart a ḋéanaṁ. Ní féidir cuirpteaċ do ċur ċun báis, pé droċ aṁras a ḃéaḋ agat air, go dtí go mbéaḋ droċ ġníoṁ éigin agat le cur 'n-a leiṫ. Mura mbéaḋ droċ ġníoṁ agat le cur n-a leiṫ cad a ḃéaḋ agat le déanaṁ aċ tu féin a ċosaint air? Siné atá againn 'á ḋéanaṁ, a Ṫaiḋg. Táimid 'ġár gcosaint féin ar an gcuirpteaċ. Eiriġ-se siar abaile, a Ṫaiḋg, agus ná leig ort le h-aoinne aon niḋ i dtaoḃ na cainte seo atá déanta anso againn indiu. Ná bíoḋ aon eagal ort ná go dtaḃarfad-sa caoi ḋuit, nuair a ṫiocfaiḋ an t-am ċuige, ar t'aigne ḟásaṁ ar an ḃreallaire."

"Tá go maiṫ, a ríġ," arsa Taḋg. "Tá t' ḟocal agam ċuige sin agus táim sásta. Tiocfaiḋ mo lá."

Agus d'imṫiġ sé abaile.

CAIBIDIOL VII.

AN tSÍḊE GAOIṪE.

Nuair a ḃí Taḋg Óg ua Cealla imṫiġṫe do laḃair Murċaḋ le Caoilte.

"A Ḋuinn," ar seisean, "pé h-é an t-Aṁlaoiḃ do sgríḃ an leitir sin, nó do laḃair an ċaint atá inti, tá botún mór déanta aige. D'á ġastaċt é tá dearṁad déanta aige. Bainfead-sa geit as pé h-é féin. Imṫiġ ag triall ar Ḋúlainn Óg agus abair leis buiḋean d'ḟearaiḃ toḃta do ċur le céile gan ṁaill agus tar ċúġam anso ċóṁ luaṫ agus ḃeid siad ollaṁ aige.

D'imṫiġ Caoilte.

"Cad a ṁeasan tú a ḋéanaṁ, a ríġ ?" arsa Niaṁ.

"Raġad go h-Áṫ Cliaṫ, a Niaṁ," ar seisean, "agus labarfad le Sitric. Béarfad teaċtaireaċt ag triall air ó'n Árdríġ. Táid Loċlanaiġ Áṫa Cliaṫ, agus Sitric leó, fé smaċt an Árdríġ. Taisbeánfad an leitir sin do Ṡitric. Tá sitċáin idir Éirinn agus tír Loċlan. Ó 'tá an tsitċáin sin ann tá saor ċead ċun gnóṫaí ceannaiġeaċta idir an dá ṫír, agus tá fiaċaiḃ ar gaċ tír acu cosnaṁ dliġe a ṫabairt dos na ceannaiġṫiḃ a ṫagan ó'n dtír eile. Tá an cosnaṁ san againne 'á ṫabairt dos na ceannaiġṫiḃ Loċlanaċa a ṫagan go h-Éirinn. Tá geallaṁaint againn ó ríġ Loċlan go dtabarfaí an cosnaṁ céadna do ċeannaiġṫiḃ Gaeḋlaċa dá dtéidís anonn go Danṁarg ag déanaṁ aon ġnóṫa ceannaiġeaċta ann. Ċuaiḋ ceannaiġe Gaeḋlaċ anonn le déanaiġe. Ḃí sé ag déanaṁ a ġnóṫa, gan aon ċur isteaċ aige 'á ḋéanaṁ ar ġnó aon duine eile, agus gan briseaḋ ná milleaḋ déanaṁ ar aon dlíġ de dliġṫiḃ na tíre sin. Ṫáinig ceaṫrar luċt airm, de luċt airm na tíre, agus do rugadar air, gan ċúis gan aḋḃar, agus ċuireadar i bprísún é, agus do coimeádaḋ sa prísun é breis agus seaċtṁain. Caiṫfear sásaṁ a ḋ'fáġail ó ríġ Loċlan as an ngníoṁ san. Caiṫfear an ceart céadna a tugtar do ċeannaiġṫiḃ Loċlanaċa i n-Éirinn do ċur i n-áiriġṫe do ċeannaiġṫiḃ Gaeḋlaċa ṫall i gcríċ Loċlan. Ar sgáṫ na h-oibre sin, caiṫfear a ḋéanaṁ amaċ má 's féidir é, an ḃfuil an dá Aṁlaoiḃ ann, nó an é an t-Aṁlaoiḃ a ḃí anso againn atá anois 'n-a ṫeaċtaire idir Ṡitric agus an ríġ ṫall."

Le n-a linn sin ṫáinig Caoilte ṫar n-ais.

"Tá Dúlainn agus na fir ollaṁ, a ríġ," ar seisean.

"Tá go maiṫ, a Ḋuinn," arsa Murċaḋ. "Tiocfair-se linn."

"Caṫin a ġeóḃmíd aon sgéala uaiḃ, a ríġ ?" arsa Niaṁ.

"An túisge 'n-a mbeiḋ aon níḋ le h-innsint gur fiú é é ḋ'innsint cuirfear teaċtaire tar n-ais ċúġat, a Niaṁ," arsa Murċaḋ. "Ní gáḋ dom a ráḋ leat aire ṁaiṫ a taḃairt dom' leas-ṁaṫair."

"Ná bíoḋ ceist ort, a ríġ," ar sise. "Taḃarfaḋ aire ṁaiṫ di. Ní ċuirfiḋ sí cor di a gan fios dom. Táimíd go h-ana ṁór le n-a ċéile. Aċ tá fios aici, is dóiċ liom, cad é an gnó atá anso agam, agus tá sí ag déanaṁ a díċil ċun a taisbeáint dúinn go léir gur dearmad mór dúinn aon droċ amras a ḃeiṫ againn uirṫi. Tá an díċeal san 'gá coiméad ar fad ó aon níḋ a déanaṁ a ċabróċ' leis an ndroċ amras. Beiḋ m'aigne féin ana ṁí-ṡásta, a ríġ," ar sise, "go dtí go mbeiḋ 'fios agam cé h-é an t-Aṁlaoiḃ seo, nó an aon Aṁlaoiḃ aṁáin an dá Aṁlaoiḃ."

"Cuirfear ċúġat an t-eolus, a Niaṁ," arsa Murċaḋ, "ċóṁ luaṫ i n-Éirinn agus beiḋ an t-eolus againn le cur ċúġat."

D'imtiġ Murċaḋ agus Caoilte amaċ ċun na h-áite 'n-a raiḃ Dúlainn agus na fir ag feiteaṁ leó. Ar marcaiġeaċt a ḃíodar le h-imteaċt. Marcaiġ ṁaiṫe ab eaḋ iad go léir. Marcaċ áluinn ab eaḋ Murċaḋ agus marcaċ áluinn ab eaḋ Dúlainn. Aċ ní raiḃ aon ḃreiṫ ag aoinne de'n ḃeirt, ná ag aon fear i n-Éirinn an uair sin, agus M'Lṡeaċlainn Mór féin do ċur ċuige, ar Ċaoilte, ċun capail a ṁarcaiġeaċt. An stail ba ṁó agus ba ṫreise agus ba ṫréine dob' féidir a ḋ'fáġail, agus é ḃeiṫ ag imteaċt fiain, gan láṁ duine do ḋul ar a ċeann go dtí go mbéaḋ sé i n-aois a seaċt mblian, do léimfeaḋ Caoilte ar a ṁuin, gan srian gan ialait, agus déanfaḋ sé é ṁarcaiġeaċt treasna na dúṫa go dtí go mbéaḋ an stail sin ċóṁ mín le h-uan caoiraċ aige. Ḃí Caoilte cúmṫa ċun na marcaiġeaċta ċóṁ maiṫ díreaċ agus ḃí sé cúmṫa ċun an reaṫa. Ḃí an neart agus an fuinneaṁ go léir agus an breis beag ḟaid ins na cosaiḃ aige. Aon ċapal a ġeoḃfaí idir an dá ċois sin ní raiḃ aon breiṫ aige, pé léimreaċ a ḋéanfaḋ sé ná pé casaḋ a ḃainfeaḋ sé as féin, ar ḋul ó n-a ngreim. Ní ḟéadfaḋ sé an marcaċ a ċur ḋé aċ le h-é féin d'iomlasg ar an dtalaṁ. An túisge 'n-a gcuirfeaḋ an capal ċun luiġte ḃéaḋ an marcaċ 'n-a ḟearaṁ i n' aice, agus ansan, an túisge 'n-a mbéaḋ an capal ar a ċosaiḃ arís ḃéaḋ an marcaċ ar a ṁuin arís. Níor ḃeag de raḃarc, uaireanta, beiṫ ag feuċaint air féin agus ar ċapal óg ḟiain ag iomaiġ le ċéile go dtí go gcaiteaḋ an capal géilleaḋ ḋó fa deire.

Do ġluais an dírim marcaċ ó Ċeann Cora agus tugadar aġaiḋ soir óṫuaiḋ ar Ṫeaṁair. Ḃa ḟeólta an ġluaiseaċt acu é, ḟan an ḃóṫair áluinn a ḃí go breaġ leaṫan, leiḃéalta, réiḋ, an bóṫar a deineaḋ le h-órdugaḋ Ḃriain, ó Ċeann Cora go Teaṁair.

Timpal deiċ míle soir óṫuaiḋ ó Ċeann Cora ḃí buaċail ag aeireaċt ḃó ar an dtaoḃ ṫuaiḋ de'n ḃóṫar. D' airiġ sé, aḃfad siar óḋeas uaiḋ, mar a ḃéaḋ séideaḋ beag gaoiṫe tré ċrannaiḃ. Do neartuiġ ar an séideaḋ i dtreó gur ṁeas an buaċail gur stoirm a ḃí ag teaċt. Ansan do neartuiġ ar an séideaḋ i dtreó gur ṁeas an buaċail nár ṡéideaḋ a ḃí ann aċ fuaim uisge ag gaḃáil le fánaiġ gleanna. Ansan d'airiġ sé mar a ḃéaḋ brúṫ agus meilṫ agus fuadar cuiriḋeaċta, agus do ġluais an marc-ṡluaġ ċuige amaċ ó sgáṫ na coille a ḃí ar ṫaoḃ an ḃóṫair agus a ḃí 'ġá gclúdaċ uaiḋ go dtí san. Ṫánadar i n' aice agus ġluaiseadar ṫairis, agus an fad a ḃíodar ag gaḃáil ṫairis ṡaṁluiġ sé go raiḃ an talaṁ ag bogaḋ agus ag luasgaḋ agus ag criṫ fé n-a ċosaiḃ le neart agus le brúṫ agus le fuinneaṁ a ngluaiseaċta agus iad ag imṫeaċt mar imṫeóċ' an tsiḋe gaoiṫe, agus an ceó-bóṫair ag eiriġe 'n-a ndiaiġ, agus suip agus bileóga feóċta d'á séideaḋ suas agus d'á gcasaḋ agus d'á sguabaḋ ċun siúḃail, leis an ngaoiṫ a ṫáinig ó'n ngluaiseaċt. D'imṫiġdar tairis agus ċuaiḋ an ceó 'n-a ṡúiliḃ agus ḃí an fotram 'n-a ċluasaiḃ, agus nuair ḟéad sé a ṡúile do ġlanaḋ agus feuċaint airis orṫa, ḃíodar ag imṫeaċt soir ó ṫuaiḋ ar a radarc agus ḃí an fotram ag maoluġaḋ. Do ṁaoluiġ an fotram go dtí ná raiḃ ann aċ mar a ḃéaḋ fuaim uisge. Do ṁaoluiġ sé ansan go dtí ná raiḃ ann aċ mar a ḃéaḋ séideaḋ gaoiṫe tré ċrannaiḃ. Ansan do ṁaoluiġ sé go dtí ná h-airiġeaḋ an buaċail aċ puṫ beag anois agus arís dé. Ansan ḃí sé imṫiġṫe. Do cuireaḋ a leiṫéid de sgárd i gcroiḋe an ḃuaċalla gur ḟan sé ar an áit sin gan corruiġe ar ar feaḋ aḃfad.

Deiċ mbliana agus daċad 'n-a ḋiaiġ san, nuair a ḃí an buaċail sin 'n-a ṡeanduine, ḃíoḋ sé 'n-a ṡeasaṁ ar an áit gcéadna go minic agus d'airiġeaḋ sé an tsiḋe gaoiṫe ag tusnuġaḋ tiar teas, mar ar ṫusnuiġ an séideaḋ gaoiṫe an uair sin, agus tagaḋ an tsiḋe gaoiṫe ċuige aniar andeas le fuinneaṁ, agus do sguabaḋ sí tairis soir ó ṫuaiḋ ag déanaṁ ceó-ḃóṫair agus ag sgaipeaḋ na sop, agus ḃíoḋ sé daingean i n' aigne gur ḃ'é Murċaḋ agus a ṁarc-ṡluaġ a ḃíoḋ ann! Ḃíodar go léir ar ṡluaġ na marḃ, an uair sin:

Aċ ṫáinig Murċaḋ agus a ṁarc-ṡluaġ go Teaṁair. Ċuir sé teaċtaire isteaċ ag triall ar Ṁ'Lḟeaċlainn 'gá ráḋ leis gur ṁaiṫ leis roinnt cainte déanaṁ leis. Ṫáinig M'Lḟeaċlainn amaċ agus ċuir sé míle fáilte roim Ṁurċaḋ agus rómpa go léir. Do rug sé leis isteaċ iad agus déin sé cúram mór díoḃ. Do cuireaḋ cóir biḋ agus diġe orṫa. Ar ball d'inis Murċaḋ do Ṁ'Lḟeaċlainn cad a ṫug é. Gur cuireaḋ duine de ċeannaiġṫiḃ na h-Éirean i bprísún, ṫall i bpríoṁ-ċaṫair tíre Loċlan, gan ċúis gan aḋḃar. Ansan taisbeáin sé an leitir.

“Táim ceapaiṫe, a ríġ,” ar seisean, “ar dul soir go h-Áṫ Cliaṫ agus ar labairt le Sitric, ó 'sé riġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ é, agus ar a ḟiafraiġe ḋé an bfuil aon eólus aige ar an t-é is bun leis an ngnioṁ éagcórta so do ḋéanaṁ orainn. Dá leigimis leó an gnioṁ so gan gearán a ḋéanaṁ mar ġeall air nior ḃ' ḟada, b'ḟéidir, go ndéanfaí gnioṁ eile a ḃéaḋ niba ṁeasa 'ná é. Is lag an beart dúinne a ráḋ go mbéaḋ dion agus cosnaṁ againn 'á ṫabairt do ċeannaiġṫiḃ Loċlanaċa i n-Éirinn, agus ná cuirfimis dion ná cosnaṁ i n-áiriġṫe do ċeannaiġṫiḃ Gaeḋlaċa ṫall i dtír Loċlan."

"Agus cá bfuil an ceannaiġe Gaeḋlaċ do cuireaḋ i bprisún, a riġ?" arsa M'Lḟeaċlainn.

"Má séantar an gnioṁ, a riġ," arsa Murċaḋ, "beiḋ an ceannaiġe le fáġail."

"An aṁlaiḋ ba ṁaiṫ leat mise ḋul leat go h-Áṫ Cliaṫ, a riġ?" arsa M'Lḟeaċlainn.

"Dá mb' é do ṫoil teaċt linn, a riġ," arsa Murċaḋ, "ba ḋian ṁaiṫ an rud é. Ṫabarfaḋ sé le tuisgint do Ṡitric, agus tré Ṡitric do riġ Loċlan ṫall, agus dos na Loċlanaiġ go léir, go bfuilimid ar aon aigne sa sgéal. Do ċuirfeaḋ san eagla ar an t-é dein an gnioṁ pé h-é féin."

"Tá go maiṫ, a riġ," arsa M'Lḟeaċlainn. "Raġad-sa liḃ."

Ḃi dá buiḋean acu ann ansan agus iad ag tabairt aġaiḋ ar Áṫ Cliaṫ. Ni raiḃ i mBaile Áṫa Cliaṫ an uair sin aċ caṫair ana ḃeag. Ḃi an féar glas ag fás go saiḋḃir ar ḟormór an tailiṁ atá fé tiġṫiḃ móra agus fé ṡráideanaiḃ breaġṫa fada leaṫana anois. Nior ḋeacair riġṫeiġlaċ Ṡitric a ḋéanaṁ amaċ. Ṫug an dá buiḋean aġaiḋ ar an riġṫeiġlaċ. Do ċonactas ag teaċt iad. Ḃi Sitric agus Aṁlaoiḃ ṫuas i bfinneóig. Ċonacadar an dá buiḋean ag teaċt ċun an riġṫeiġlaiġ. D' aiṫniġdar Murċaḋ agus

Ṁ'Leaċlainn. D' aiṫin Aṁlaoiḃ Caoilte. Do riṫ Aṁlaoiḃ agus ċuaiḋ sé i ḃfolaċ.

“Ná leig ort go ḃfuil aon ṗioc eóluis agat, a ríġ, ar cá ḃfuilim-se ná an ḃfuilim beó nó marḃ,” ar seisean le Sitric.

Ċuaiḋ Sitric amaċ ag cur fáilte roim Ṁ'Leaċlainn agus roim Ṁurċaḋ. Do tugaḋ isteaċ iad féin agus na h-uaisle a ḃí i n-aonfeaċt leó, agus do cuireaḋ gaċ aon ċóir orta. Ar ball d'inis Murċaḋ cad a tug é. Ḃí ana ċaṫugaḋ ar Ṡitric nuair a h-innseaḋ dó an éagcóir a deineaḋ ar an gceannaiġe Gaeḋlaċ ṫall i gCaṫair na Ḋeirḃe.

“Ó,” ar seisean, “cuirfead-sa teaċtaire anonn 'ġá innsint do'n ríġ gur deineaḋ an éagcóir sin, agus déanfar an uile saġas deiṁne agus urruiḋeaċta air náċ baoġal go dtaḃarfar aon ċaoi d'aoinne ar a leiṫéid a ḋéanaṁ arís.”

“Tá san mait go leór, a ríġ,” arsa Murċaḋ, “aċ ní ḋéanfaiḋ san an gnó anois. Tá órdugaḋ agam-sa ó'n Árdríġ, má tá an fear a ḋein an gníoṁ san i n-Éirinn anois, luċt cuardaiġ do ċur amaċ ċun beirte air agus ċun é ṫaḃairt ċun láṁa. Ar ṁaiṫe leis an dá ṫír, le h-Éirinn, agus le tír Loċlan, ní foláir an fear a ḋein an gníoṁ san do ċur ċun báis. Is bioḋba báis do'n ríġ é, mar do ṫóg sé ċuige féin an t-ugdarás a ḃainean leis an ríġ. Is bioḋba báis do ṁuintir na h-Éireann é, mar do ḋein sé gníoṁ i gcoinniḃ anama fir Éireanaiġ. Is bioḋba báis é do Loċlanaiġ, i n-Éirinn nó i n-aon tír eile, mar do ḋein sé gníoṁ a ċuirfiḋ fiaċaiḃ ar luċt gaċ tíre eiriġe 'n-a gcoinniḃ, mura ndeintear an gníoṁ a ḋ' agairt, agus san go luaṫ, ar an t-é a ḋein an gníoṁ. Ar ṁaiṫe linn go léir, a ríġ,” arsa Murċaḋ, “ní foláir dóṁ-sa a ḃeiṫ ar mo ċumas a ráḋ leis an Árdríġ nuair a raġad aḃaile, go ḃfuil do ḃriaṫar ríġ agam uait-se ċuige go ndéanfair féin do ḋiċeal, agus go ndéanfaiḋ ríġ Loċlan a ḋiċeal, ar ṫeaċt suas leis an gcuirpteaċ a ḋein an gníoṁ san agus é ṫaḃairt ċun láṁa agus an bás atá tuillte aige ḋ'imirt air.''

“ Asdó, b' ḟéidir, a ríġ,'' arsa Sitric, “ ná féadfaḋ ár ndíċeal teaċt suas leis.''

“ Ní duine suaraċ é, a ríġ,'' arsa Murċaḋ. “ Ní ḟéadfaḋ aon duine suaraċ an gníoṁ a ḋein sé do ḋéanaṁ. Ní ḃéaḋ luċt airm an ríġ úṁal do ḋuine ḟuaraċ. An fear gur ḋein luċt airm an ríġ rud air, mar a ḋeineadar air siúd, ní ró ḟuiriste ḋó dul i bfolaċ ó ríogra na tíre.''

“ Ní ḟeadar an doṁan, a ríġ,'' arsa Sitric. “ Ní'l agamsa le déanaṁ aċ mo ḃriaṫar ríġ a ṫaḃairt duit go ndéanfad mo díċeal ar é ṫaḃairt ċun láṁa, agus go n-iarrfad ar ríġ Loċlan a ḋíċeal a ḋéanaṁ, leis, ċuige. Isé ár mbuac go léir, aon fear a ṁillfiḋ ár smaċt, é ṫaḃairt ċun láṁa ċóṁ luaṫ agus is féidir é.''

Nuair a ḃí an méid sin cainte déanta eatarṫa, d'ḟág Murċaḋ agus M'Lḟeaċlainn slán ag Sitric agus ṫánadar uaiḋ. Ḃí Amlaoiḃ i bfolaċ agus é ag éisteaċt leis an gcaint. Nuair a ḃí an dá ḃuiḋean imṫigṫe ṫáinig sé amaċ, agus ḃí a lán cainte idir é féin agus Sitric feuċaint conus ḟéadfaidís teaċt ar an gcruaḋ-ċás 'n-a raḃadar mar ġeall ar an ngníoṁ a ḋein Amlaoiḃ.

CAIBIDIOL VIII.

ḂEIRT DROĊ ḂUAĊAILL.

“ Déanfaiḋ an t-annsgian san, Murċaḋ, díoḃáil dúinn, a ríġ,'' arsa Sitric. “ Ní maiṫ a ḋeinis é an fear do ċur sa ṗrísún. B'ḟearr sgaoileaḋ leis agus faire do ċoimeád air.''

"Siné díreaċ a ḋéanfainn mura mbéaḋ a ḟios a ḃeiṫ agam go n-aiṫneóċ' sé mé dá ḃfaġaḋ sé radarc orm," arsa Aṁlaoiḃ. "Is dóiċ leó i gCeann Cora go ḃfuilim marḃ. Ní'l aon ṗioc d'á ḟios acu cé r' ḃ'é Aṁlaoiḃ ná an ḃfuil sé beó. Dá ḃfaġaḋ an fear úd na gcos radarc orm do neósfaḋ sé ḋóiḃ cá ḃfeacaiḋ sé mé. Tá aiṫne aige orm, aċ is dóiċ leis ná fuil aon aiṫne agam-sa air féin. Siné ball 'n-a ḃfuil an dearṁad air. D' aiṫniġeas an peidléir tall ċóṁ luaṫ agus do leigeas mo ṡúil air. Dá ḃfeiceaḋ sé mé sar a ḃfeaca-sa é, agus go n-imṫeóċ' sé gan mé 'ġá feiscint, d'imṫeóċ' sé abaile láiṫreaċ agus do neósfaḋ sé ḋóiḃ i n-Inis Caṫaiġ agus i gCeann Cora go ḃfeacaiḋ sé mé, agus cá ḃfeacaiḋ sé mé. Ansan do ḃéaḋ 'ḟios acu go léir cé ṫóg an ċailís. Ċonaic Colla mé i gCeann Cora an lá ḟágas an áit. Do curfaí so agus súd le ċéile agus ḃéaḋ 'ḟios acu go léir cad é an gnó a ḃí agam i gCeann Cora an lá san. Ṫaḃarfaidís tuairim do cá ḃfuil an ċailís anois. Ċaiṫfeaḋ do ṁáṫair teiṫeaḋ le n-a h-anam as an áit."

"Mo ṁáṫair!" arsa Sitric.

"Ár máṫair, má seaḋ," arsa Aṁlaoiḃ. "Ní beag di a ḃfuil le fulang aici eatarta. Is fearr gan a ṫuille eóluis a taḃairt dóiḃ. Is dóiċ leó go ḃfuil an ċailís imṫiġṫe tar farraige. Ní féidir d'ár máṫair cos a ċur di, do ló ná d' oiḋċe, a gan ḟios dóiḃ, tá an faire ċóṁ géar san uirti. Dá ḃfaiġinn-se mo toil ní raġaḋ fear na gcos tar n-ais ag triall orta. Ḃí eagal ar an ríġ, dá dtugtí aon anċor dó go dtiocfaḋ cogaḋ as, agus gan sinn ollaṁ fós, dar leis."

"Cad é an neart atá ollaṁ aige?"

"Tá oċt míle fear ollaṁ aige, i n-arm 's i n-éide: Dá nglaoiḋtí amáireaċ air d'ḟéadfaḋ sé dá ṁíle fear eile do ċur leis an oċt míle sin. Ní dóiċ leis go ḃfuilimíd laeṫ láidir ár ndóċin. Tá sgannraḋ Gleanna Ṁáma fós air," arsa Amlaoiḃ.

"Ní h-aon iongnaḋ go mbéaḋ," arsa Sitric. "Ḋein Clann Ċais obair uaṫḃásaċ an lá san."

"Bainfear móráil an lae sin díoḃ nuair a ṫiocfaiḋ an lá atá 'n-a gcóir againn," arsa Aṁlaoiḃ.

"Bainfear," arsa Sitric. "Aċ is fearr feuċaint rómainn agus sinn féin d' ollaṁuġaḋ i gceart. Cad é an neart eile, nó na nirt eile, atá ollaṁ, nó ag ollaṁuġaḋ, i n-éagmuis nirt ríġ Loċlan agus ár neart féin i n-Éirinn anso?"

"Tá neart d'á ollaṁuġaḋ ar oileán Ṁanain," arsa Aṁlaoiḃ, "agus ní neart suaraċ é. Tá cúig céad déag fear ann, ollaṁ aon lá a glaoḋfar orta. Ní'l oileán des na h-oileánaiḃ atá lastiar d' Albain gan míle nó cúpla míle fear ollaṁ ann. Is dóiċ liom go ḃfuil trí míle fear ollaṁ ar oileán Sgataiġ."

"Tá san maiṫ go leór, a ríġ, aċ an ḃfuil aon eólus cruinn agat ar an ollṁúċán atá ag Brian 'á ḋéanaṁ?" arsa Sitric.

"Ambriaṫar go ḃfuil," arsa Aṁlaoiḃ. "Ní'l aon ṁiogarnaċ ar Ḃrian. Tá sé 'ġá ollaṁuġaḋ féin ċóṁ tréan agus d'ḟéadfaḋ sé ḃeiṫ 'ġá ollaṁuġaḋ féin dá mbéaḋ fios ár n-aigne aige ċóṁ cruinn agus 'tá againn féin. Dá mbéaḋ sé deiċ mbliana níos óige 'ná mar atá sé ḃéaḋ sé fuar againn ḃeiṫ ag braṫ ar aon láṁ uaċtair a ḋ'ḟáġail air. Aċ tá sé ana aosta. Ní fios cad é an neómat a ṡínfiḋ sé a ċosa. Ansan má ḃímid ollaṁ beiḋ gaċ aon rud ar ár dtoil againn."

"Measas," arsa Sitric, "go raiḃ congnaṁ aige le fáġail ċun iad a ṡíneaḋ."

"Is deacair an congnaṁ a ṫaḃairt dó, tá an faire ċóṁ dlúṫ san," arsa Amlaoiḃ. "Tá ingean Taiḋg Ṁóir ui

Ċealla sa n-áit i gcóṁnuige agus ní féidir aon níḋ a ḋéanaṁ a gan ḟios di."

"Airigim a lán daoine ag teaċt ṫáirsi sin 'gá ráḋ gur cailin ana ḃreag i. Cad é an sagas i?"

"Droċ ṡagas," arsa Aṁlaoiḃ. "Tá sí daṫaṁail, deaḃraigṫeaċ, áluinn go maiṫ. Déarfainn gur b' í an ḃean is áilne i n-Éirinn í, lasmuiċ de'n Árdrígain. Aċ tá sí go h-olc."

"Ní h-é sin adeirtear," arsa Sitric. "Isé rud atá i mbéalaiḃ daoine 'n-a taoḃ 'ná go ḃfuil áilneaċt a pearsan ṫar na beartaiḃ agus gur ḃuaiḋ uaisleaċt a h-aigne agus a méinne ar áilneaċt a pearsan."

"Ná creid focal dé," arsa Aṁlaoiḃ. "Creid a ṁalairt. An ċéad uair riaṁ a ċonac i do ċonac go raiḃ sí go h-olc. Droċ ṡagas iseaḋ i. Deirim leat é."

"Cad é an sagas a driṫáir?" arsa Sitric. "Deir gaċ aoinne go raiḃ ana ċion aige féin agus ag Aṁlaoiḃ ar a ċéile; an t-Aṁlaoiḃ úd a cailleaḋ nó d'imṫiġ amú. Deirtear go raiḃ sé ag ḃriseaḋ a ċroiḋe ag gol i ndiaiġ Aṁlaoiḃ."

"Ó, cúis gáire ċúgainn! An fear boċt. Ní'l ann aċ leaṫ-amadán," arsa Aṁlaoiḃ. "Ḃíoḋ ana spórt agam air uaireanta. Ní leiginn m' aigne ċuige, áṁṫaċ. Ḃíomair ṫuas i gCeann Cora lá agus ḃí cleasaiḋeaċt ar siúḃal ann. Ḃain sé an cos de ṁarcaċ bréige ann le buille ṫuaiġ. Do leigeas féin orm nár ḟéadas an cleas a ḋéanaṁ. 'Níor ṫugais a ċeart féin do'n ḟaoḃar,' ar seisean liom. Amadán iseaḋ é, a ríġ. Ní miste fear láidir a taḃairt ar Ṁurċaḋ, áṁṫaċ. Ní dóiċ liom gur ḃuail riaṁ fós umam fear ċóṁ láidir le Murċaḋ. Deirtear gur treise d'ḟear é 'ná a aṫair an lá is fearr a ḃí a aṫair. Is iongantaċ an fear é. Ní ḟéadfá do ṡúile tógaint dé dá ḃfeicfeá ag déanaṁ na lúṫċleas é. Ní'l aon teóra leis an neart atá suiḋte ins gaċ ball d'á ḃallaiḃ."

"Tá súil agam ná buailfead uime sa ċaṫ so atá le teaċt lá éigin," arsa Sitric. "Aċ feuċ, a Aṁlaoiḃ. Tá an sgéal go h-olc agat-sa."

"Conus san airiú!"

"Caiṫfear an ceann a ḃaint diot."

"Ó, tuigim," arsa Aṁlaoiḃ. "Agus tá do ḃriaṫar riġ taḃarta agat-sa do Ṁurċaḋ agus do Ḃrian go ndéanfair do diċeal ċun an cinn a ḃaint diom. Náċ simplide na daoine iad! Aċ ar ndó, táim féin ċóṁ simplide le h-aoinne acu. Dá mb'áil liom-sa an ceann a ḃaint d' ḟear na gcos nuair a ḃi greim agam air ni ḃéaḋ an ceann le baint diom féin anois, agus ni ḃéaḋ do ḃriaṫar riġ taḃarta uait agat-sa ċuiġe. Aċ sin mar imṫiġean i gcóṁnuiġe ar an nduine ná baineann an ceann d'á naṁaid nuair a ġeiḃean sé an lom air. Ġeoḃaiḋ an naṁaid sin lom air féin agus bainfiḋ sé an ceann dé."

"An neósfair do'n riġ gur ṫáinig M'Lfeaċlainn agus Murċaḋ anso?" arsa Sitric.

"Imṫeóċad soir láiṫreaċ agus neósfad an uile ḟocal dé dó, agus neósfad dó go dtáinig fear na gcos anso i n-aonḟeaċt leó, agus ná tiocfaḋ d'á mb'áil leis an riġ leigint dóṁ-sa an ceann a ḃaint dé i n-inead an púicin a ċur air," arsa Aṁlaoiḃ. "Ċuirfinn-se púicin air a ċuirfeaḋ deire le n-a ċuid spiaireaċta. Aċ ni h-aon ṁaiṫ ḃeiṫ ag caint anois air mar sgéal. An ceannaiġe! An peidléir! Is dear an obair ḃeiṫ ag taḃairt ceart ceannaiġeaċta d'á leiṫéid sin! Ceart spiaireaċta atá tugaite dó!"

"Agus go mór mór ó's duine tusa ná déanfaḋ spiaireaċt i n-aon ċos! Ḃa lag leat a leiṫéid a déanaṁ!" arsa Sitric.

"Cuir uait an magaḋ, a riġ," arsa Aṁlaoiḃ. "Ni cúrsaí magaiḋ é. Déanfaiḋ Donn mac Ḃeaṫaċ dioḃáil fós dúinn, agus ní ḋéanfaḋ dá ndeintí rud orm-sa nuair a ḃí greim againn air. Aċ é ċur anall abaile 'n-a ṡaoġal agus 'n-a ṡláinte! Ní féidir liom foiḋneaṁ leis mar sgéal nuair a ċuiṁniġim air!"

Do sgar an beirt. D'imṫiġ Aṁlaoiḃ anonn go ríġteiġlaċ ríġ Loċlan agus d'inis sé dó gaċ niḋ i dtaoḃ teaċt Ṁurċaḋ agus Ṁ'Lṡeaċlainn go h-Áṫ Cliaṫ, fé mar a dúḃairt sé go neósfaḋ.

"Tá go maiṫ," arsa'n ríġ. "Is fearr go mór an sgéal a ḃeiṫ mar atá sé 'ná é ḃeiṫ mar a ḃéaḋ sé dá gcuirtí an fear úd ċun báis. Dá gcuirtí ċun báis é ní ḃéaḋ Loċlanaċ beó i n-Éirinn um an dtaca so aċ an méid acu do ċuirfeaḋ iad féin go daingean fé smaċt Ḃriain. Ní ḟéadfaimís-ne cosg do ċur le n-ár ndaoine féin anso. Do caiṫfí iad do ġleusaḋ agus do ċur ar loingeas agus iad do ḃreiṫ go h-Éirinn ċun díoltais a ḋéanaṁ ar Ḃrian agus ar Ġaeḋlaiḃ Éirean mar ġeall ar ṁarbuġaḋ a gcine. Ní ḃéaḋ aċ diṫineas agus droċ ollaṁuġaḋ sa n-obair. Ní raġaḋ ár neart go h-Éirinn i n-aonfeaċt. 'N-a mbuiḋniḃ fé leiṫ isteaḋ do ṡroisfidis Éire. Ansan do ṁarḃóċ' Ḃrian iad 'n-a mbuiḋniḃ fé leiṫ. Is fearr go mór an sgéal a ḃeiṫ mar atá sé. Beiḋ uain againn ar tuille nirt do ċur le ċéile. Agus feuċ, a Aṁlaoiḃ, a ṁic ó," ar seisean, "beiḋ uain ag Ḃrian ar ḃás a ḋ' ḟáġail,———má tá aon aiḋm aige ar ḃás a ḋ' ḟáġail i n-aon ċor!"

D'ḟan an sgéal mar sin agus do ġluais an t-ollṁúċán ar aġaiḋ, ins gaċ aon páirt de ċríċ Loċlan agus ins gaċ aon páirt d' oileán na h-Éirean, go mór mór ins na h-áiteanaiḃ a ḃí dílis do Ḃrian.

CAIḂIDIOL IX.

MARḂUĠAḊ LE SOILḂREAS.

An ḟaid a ḃí an t-ollṁúċán ar siúḃal mór-timpal na h-Éirean ḃí agaiḋ na h-Éirean ar Ċeann Cora. Ní raiḃ lá gan priúnsa éigin, nó buiḋean éigin d'uaisliḃ nó de ṁaitiḃ móra, ó ċeanntar éigin de'n tír, ag teaċt go ríġteiġlaċ Ḃriain, a d'iaraiḋ cóṁairle, nó ag socaruġaḋ cúise, nó 'gá ḟiafraiġe an 'mó fear a ḃéaḋ orta do ċur le ċéile i gcóir an ċogaiḋ a ṫuig gaċ aoinne a ḃí ag teaċt. Deiridís go léir, nuair a ḃídís ag imteaċt, ná raiḃ riaṁ i n-Éirinn rig ċóṁ mór gradam le Ḃrian; ná raiḃ riaṁ i n-Éirinn ríġteiġlaċ ċóṁ greanta le ríġteiġlaċ Ḃriain; ná raiḃ riaṁ i n-Éirinn, ná i n-aon tír eile, fir ċóṁ h-uasal, ċóṁ cróḋa, ċóṁ tréan i gcat le Clainn Ċais.

Ansan deiridís go léir, d'á áilneaċt agus d'á nósṁaireaċt agus d'á uaisleaċt ar gaċ aon tsagas cuma, an ríġteiġlaċ agus a raiḃ ann, gur ċuir an Ḃanríġin agus Niaṁ, ar an ngradam agus ar an uaisleaċt agus ar an saiḋḃreas agus ar an ḃflúirse agus ar an rabairne, maise ná béaḋ orta i n-aon ċor mura mbéaḋ an ḃeirt sin a ḃeit sa n-áit.

Gan aṁras doḃ' áluinn an ḃeirt iad; agus ní aiṫneóċ' aoinne do ṫiocfaḋ ann mar sin ar ċuairt ná go raiḃ caradas idir an mbeirt. Is ar éigin ba ḋóiċ le duine a ṫuigeaḋ Niaṁ féin uaireanta go raiḃ aon niḋ eatarta aċ caradas, ḃíoḋ Gormḟlaiṫ ċóṁ caoin ċóṁ cneasda ċóṁ gráḋṁar san léi. Ḃíoḋ an t-Aifrean gaċ aon ṁaidion, ag Maolḟuaṫain, i n-eaglais an ríġteiġlaiġ, agus ḃíoḋ Gormḟlaiṫ agus Niaṁ ag an Aifrean coitċianta. Do ċiṫí go minic i gcaiṫeaṁ an lae an ḃeirt i ḃfoċair a ċéile, ag caint agus ag cóṁráḋ go soilḃir agus go suairc agus go sultṁar, i dtreó ná bíoḋ aon ṗioc d' á ċuiṁneaṁ ag aoinne ná raiḃ fios bunús an sgéil aige, go raiḃ aon níḋ idir an mbeirt aċ caradas fírinneaċ. Ní raiḃ fios bunús an sgéil ag Maolṡuaṫain. Do tuigeaḋ gur ḃ'ḟearr an sgéal a ċoimeád uaiḋ i dtreó ná taisbeánfaḋ sé aon sgáṫaṁlaċt 'n-a ċaint ná 'n-a ċuideaċtanas leis an Árdríġ ná leis an Árdríġain. Aċ ḃíoḋ iongnaḋ mór air nuair a ṫagaḋ Niaṁ ċuige ċóṁ minic roiṁis an Aifrean, ar maidin, agus nuair a ḋ'iaraḋ sí ċóṁ dian ċóṁ dlúṫ air a ġuiḋe do ċur suas ċun Dé sa Naoṁ Íoḋbirt.

Ḃí an aimsir ag gluaiseaċt ar an gcuma san. Cóṁaċt Ḃriain ag neartuġaḋ ins gaċ aon ḃall istiġ i n-oileán na h-Éirean, agus cóṁaċt Loċlan ag neartuġaḋ ins gaċ aon ḃall lasmuiċ d' oileán na h-Éirean. Na buiḋeana ins na daingeanaiḃ ag ḋéanaṁ taiṫiġe des na h-armaiḃ agus ag leanṁaint ar an dtaiṫiġe ċóṁ diċealaċ agus ba ċeart d'ḟearaiḃ ná feidir cad é an neómat a ċaiṫfidís na h-airm sin do láiṁsiáil i gcoiṁsgar maċaire ċun iad féin a ċosaint ar naṁdaiḃ fioċṁara fuilteaċa, mar a ḋein cuid acu go minic ċeana. Na ríġṫe agus na h-uaisle ar fuid na tíre ag cur a mbuiḋeana féin le ċéile, 'ġá múineaḋ agus 'ġá ngleusaḋ agus ag méaduġaḋ a neart, ag toġaḋ na ḃfear ab ḟearr agus ag cur na n-iarṁarán i leiṫ taoiḃ. An gaḃa, Meargaċ, ag obair go dian, na ceardaiġṫe doḃ' ḟearr le fáġail aige, na teinte ar lasaḋ agus na builg ag séideaḋ aige, do ló agus d'oiḋċe, agus gan ar a ċumas na h-airm a ḋéanaṁ ċóṁ tiuġ agus ḃí glaoḋaċ agus ceannaċ orṫa, ḃí a leiṫéid sin d' airc ar g·ċ aon rud i ḃfuirm fir ċun arm a ḃeiṫ n-a láiṁ aige. Ḃí Taḋg Mór ua Cealla i gCeann Cora, aċ má ḃí, ḃí Taḋg Óg tiar sa ḃaile, agus ní baoġal ná gur ġleus sé neart Uiḃ Máine ċóṁ maiṫ dílseaċ agus ḋéanfaḋ Taḋg Mór féin dá mbéaḋ sé tiar.

Is aṁlaiḋ a ḃí faire agus formad agus iomarḃáiġ idir na ríġṫiḃ agus idir na cineaċaiḃ, feuċaint cé b' ḟearr a ḋéanfaḋ an t-ollṁúċán, agus cé r' ḃ' iad an ḃuiḋean dob' ḟearr a ḃéaḋ gleusta agus ba ṁó do ṫaisbeánfaḋ neart nuair a ṫiocfaḋ an ġlaoḋ.

Ḃí an feall a tuig sé a ḃí déanta ag Aṁlaoiḃ air ag déanaṁ ana ḃuarṫa do Ṫaḋg Óg ua Ċealla. Nuair a ċuiṁniġeaḋ sé ar an ḃfeall san do ċoruiġeaḋ a ċuid fola agus ṫagaḋ allus teiċ tré n-a ċroicean amaċ le náire. Ṫuig sé i n' aigne mura mbéaḋ an caradas a ṫaisbeáin sé féin do'n ropaire fill, go mb' ḟéidir ná béaḋ oiread iontaoiḃ ag Colla as agus do ḃí. Ṫuig sé ansan go mb' ḟéidir gur ceart dó dul ó ḋeas ċun na mainistreaċ agus an sgéal go léir a ḋ'innsint do Ċolla, sgéal Ċaoilte a ḋ'innsint dó. Go mb' ḟéidir go dtiocfaḋ droċ aṁras ag Colla ar ḋuine éigin eile, díreaċ fé mar a ṫáinig an droċ aṁras ag an Legáid ar an sagart óg, ar Art mac Duiḃ. Nuair a ċuiṁnig sé ar an méid sin ba ḋóḃair dó preabaḋ ó ḋeas láiṫreaċ. Aċ ansan do ċuiṁnig sé ar Niaṁ agus ar Ṁurċaḋ, agus dúḃairt sé leis féin gur ḃ'ḟearr dul soir ar dtúis go Ceann Cora agus labairt le Niaṁ. Siúd soir é. Ní ḟéadfaḋ sé fanṁaint socair. Ní ḟéadfaḋ sé an oiḋċe coḋlaḋ. Ní ḟéadaḋ sé aon truaiṁneas ḟágail ó n' aigne aċ an ḟaid a ḃíoḋ gnó éigin idir láṁaiḃ aige, gnó éigin a ċoisgfeaḋ é ar ḃeiṫ ag maċtnaṁ. Nuair a ḃíoḋ sé ag siúḃal ní ḟéadaḋ sé gan ḃeiṫ ag géarugaḋ sa ċuisideaċt go dtí ná féadfaḋ aoinne coimeád suas leis.

Ṫáinig sé go Ceann Cora. Nuair a ḃí sé ag teaċt i gcóṁngar an rígteiglaig agus é ag siúḃal go géar, ċonaic sé an ḃeirt ḃan ag siúḃal roiṁis amaċ agus é ag teaċt suas leó. Ḃí sé ag siúḃal géar agus ḃíodar-san ag siúḃal go breaġ réiḋ. Ḃí caint éigin ar siúḃal acu a ḃí 'gá gcur ag gáirí go h-iongantaċ. Nior ṁotuigdar ag teaċt é go dtí go raiḃ sé náċ mór buailte leó. D'iompuigdar agus ṫugadar agaiḋ air. Do stad sé 'n-a ċoilg-seasaṁ ar lár an ḃóṫair. Gormḟlaiṫ agus Niaṁ isiad a ḃí ann.

“Ó! Míle fáilte rómat, a ríg!” arsa Gormḟlaiṫ go soilḃir. “Is fada ná feacamair tu,” ar sise, agus ṡin sí a láṁ ċuige agus gáire 'n-a snua.

Do rug sé ar an láiṁ, aċ dá ḃfagaḋ sé Éire air ní ḟéadfaḋ sé focal do laḃairt.

“Is dóċa,” ar sise, “ná fuairis aon tuairisg fós ar Aṁlaoiḃ. Cuirean sé uaigneas orm, a Niaṁ,” ar sise le Niaṁ, “Taḋg a ḋ'ḟeisgint agus gan Aṁlaoiḃ a ḋ'ḟeisgint le n-a ċois. Ḃí ana ċion agam ar Aṁlaoiḃ. Ní ḟeadar an doṁan cad d'imṫig air. Ba ṁór an truaġ aon droċ niḋ a ḋ'imṫeaċt air.”

Ċomáin sí léi mar sin ag caint. Nior laḃair Taḋg. Ní ḟéadfaḋ sé laḃairt. Ḃí sé mar a sáḋfaí le sgian é. Nior laḃair Niaṁ aċ ċóṁ beag. Pé rud a ḃí 'gá cur ag gáirí sar a dtáinig Taḋg suas, nior ḟan aon ċuiṁne aici air agus nior ḟan aon ġáire aici.

“Is dóiċ liom,” arsa Gormḟlaiṫ, “go ḃfuil rud éigin ag déanaṁ buarṫa do d' ḋriṫáir, a Niaṁ, agus gur maiṫ leis ḃeiṫ ag caint leat at' aonar. Fanaig ansan ag siúḃal daoiḃ féin go dtí go mbeiḋ ḃúr gcaint déanta agaiḃ, agus ragad-sa isteaċ. Aċ ná coiméad aḃfad uaim í, a Taiḋg,” ar sise. “Tá cleas ar obair snáṫaide aici 'á ṁúineaḋ ḋom agus ní ḃeiḋ mé sásta go dtí go mbeiḋ an cleas agam.”

D'imṫig sí uaṫa. Nior laḃair aoinne de'n ḃeirt go dtí go raiḃ sí as a raḋarc. Ansan do laḃair Niaṁ.

“Airiú, a Taiḋg, a ṁaoinaċ,” ar sise, “cad tá ort!”

“Ní'l blúire ar doṁan orm,” ar seisean, “aċ do ḃain an ḃean san a leiṫéid de ṗreib asam! Nior ḟan léas meaḃraċ agam nuair a ċonac an ḃeirt agaiḃ i ḃfoċair a ċéile ar an gcuma san. Náċ uatbásaċ an ara í! Cad é mar féadan sí caint agus sult agus gáiri ḋéanaiṁ, gur ḋóiċ le duine ná fuil cor ná lúb 'n-a croiḋe aċ oiread leis an leanḃ! Do ḃuaiḋ sí ar a bfeaca riaṁ!"

"Ní feadarais a leaṫ, a Ṫaiḋg. Ní feadarais a leaṫ," arsa Niaṁ. "Mura mbéaḋ m' aṫair a ḃeiṫ anso am' aice agam ċomáinfeaḋ sí as mo ṁeaḃair mé. Ní feadar an traoġal cad a ḋall Brian agus í ṫaḃairt leis riaṁ! B'ḟearr liom go mbeinn féin agus m' aṫair ṫiar sa ḃaile agus go bféadfaimís fanṁaint ann." Ansan do ċrom sí ar ġol, agus ḃí sí ag gol ar feaḋ tamail ṁaiṫ.

Níor laḃair Taḋg go dtí go raiḃ an greas san guil curta ḋi aici. Nuair a ḃí sé curta ḋi aici: "Seaḋ!" ar sise, "Is mór an t-éadtromuġaḋ ar mo ċroiḋe an méid sin."

"A Niaṁ, a laoġ," arsa Taḋg, "ní ḋéanfaiḋ so an gnó go deó. Caiṫfear aṫaruġaḋ ḋéanaṁ ar an obair seo. Ní fágfar anso ṫusa níos sia. Tá cion agam ar Ḃrian. Tá cion againn go léir air. Aċ is measa liom-sa ṫusa 'ná é, agus 'ná a bfuil beó d'á mbainean leis. Má ṫug sé leis í, agus má ḋein sé dearṁad nuair a ṫug sé leis í, ní h-alaiḋ dúinn tusa ḃeiṫ ṫíos leis an ndearṁad san. Caiṫfiḋ Murċaḋ duine éigin eile do ċur ag faire ar Ġormḟlaiṫ. Bean éigin d'á saġas féin ba ċeart do ċur ag faire uirti. Is maiṫ liom mar a ṫánag. Ní raiḃ aon ċoinne agam go raḃais i n-a leiṫéid de ċás aici. An bfuil fios agat cad 'tá ceapaiṫe aici? Tá sí ceapaiṫe ar do ċroiḋe a ḃriseaḋ istiġ ad' ċliaḃ le corp soilḃris agus sibialtacta! Isé a nádúr féin fuaṫ fioċṁar a ḃeiṫ aici lastiġ de'n tsoilḃreas agus de'n ġealġáire. Is aṁlaiḋ a réiḋtiġean san le n-a goile agus le n-a sláinte. Tá fios aici go h-áluinn náċ mar sin duit-se, ná réiḋtiġean a leiṫéid le d' ġoile ná le d' ṡláinte. Tá fios aici go gcuirfiḋ an obair sin sa ċré ṫú aċ leanṁaint air. Anois, ag feuċaint dom ort, ċím go ḃfuilir ag dul as. Caiṫfear duine éigin a ḋ'ḟágail a ḃeiḋ maiṫ a ḋóṫin di sa ċleas so atá ar siúḃal aici.”

“Is dóiċ liom, a Ṫaiḋg,” arsa Niaṁ, “go ḃfuil an ceart agat, nó pé 'n-Éirinn é, go ḃfuil cuid de'n ċeart agat. Tá sí, is dóiċ liom, ceapaiṫe ar mo ṡláinte ḃriseaḋ, nó muraḃ é sin é, ar mé ḋíḃirt as so. Is dóiċ liom gur cuma léi aċ go mbéaḋ sí sgarṫa liom beó nó marḃ. Má imṫiġim anois beiḋ áṫas uirṫi agus déarfaiḋ sí léi féin go ḃfuil eiriġṫe go maiṫ léi sa ċluiċe a ṡocaruiġ sí ar a ḋ'imirt. Ní maiṫ liom an méid sin a taḃairt mar ṡásaṁ di agus gan cúrsaí an Árdríġ do ḃac i n-aon ċor.”

“Ní h-aon ċomparáid i n-aon ċor tusa agus í féin, a Niaṁ. Ní h-aon ċreideaṁaint duit-se an láṁ uaċtair a ḋ'ḟágail uirṫi ins na beartaiḃ atá curṫa roimpi aici. Téanam agus labraimis le m' aṫair. Agus feuċ airiú! Ḃa ḋóḃair dom an gnó a ṫug mé do ḋearmaḋ. Táim 'gá ċuiṁneaṁ, a Niaṁ, gur ceart dom dul síos go h-Inis Caṫaiġ agus a ḋ'innsint do Ċolla gur b' é Aṁlaoiḃ a ġuid an ċailis.”

“Agus ar neóin, a Ṫaiḋg,” arsa Niaṁ, ag cur smuta gáire aisti, “ní'l aon deiṁne ceart fós agat air gur b' é an t-Aṁlaoiḃ a ḃí ṫíos i n-Inis Caṫaiġ do ġuid an ċailis.”

“Tá deiṁne mo ḋóṫin agam air,” ar seisean. “Náċ tapaiḋ a ṫáinig an dúil sa Ċreideaṁ aige! Ḃí rud éigin 'gá ċur n-a luiġe orm i gcaiṫeaṁ na h-aimsire an ḟaid a ḃí sé 'gá ollṁuġaḋ féin ċun an Ċreidiṁ a ġlacaḋ ná raiḃ aon ġus sa n-ollṁuċán. Ḃí eagal orm dá ngéillinn do'n smaoineaṁ san go mbéinn ag déanaṁ éagcóra ar an mbuaċail, ḃí sé ċóṁ simpliḋe, ċóṁ leanabaiḋe sin, an ropaire! Ansan airís, nuair a dúḃairt sé gur ṁaiṫ leis beiṫ 'n-a ṡagart, ṫáinig an smaoineaṁ céadna ċúgam. Ċeapas nár ṁoṫuiġeas an gus ceart 'n-a ċaint ná 'n-a ṁeón i dtaoḃ an ruda a ḃí aige 'á ċur roimis, dar liom. Tugas fé ndeara go minic folaṁas éigin ná féadainn a tuisgint insna gnóṫaiḃ Creidiṁ a ḃíoḋ ar siúḃal aige. An lá a ḃí Brian agus na h-uaisle tíos, nuair a tainig an Legáid, d' airiġeas daoine ag cáineaḋ agus ag gearaḋ na Loċlanaċ os cóṁair an Loċlanaiġ óig. Ḃí eagal orm go mbéaḋ fearg air. Níor ċuir sé blúire suime 'n-a gcaint, an ropaire fill! Is álainn a ċoiméad sé a aigne istiġ, agus mise ag déanaṁ éagcóra ar mo dá súil agus ar mo ḃreiṫeaṁntas féin le h-eagla go ndéanfainn éagcóir air-sean. Ní'l aon ṗioc d'á ṁearḃall orm, a Niaṁ. Isé ġuid an ċailís, agus is ċun í ġuid do leig sé air gur ġlac sé an Creideaṁ, agus is ċuige do leig sé air gur ṁaiṫ leis beiṫ 'n-a ṡagart. Ḃí fios aige, ċóṁ luaṫ agus ḃéaḋ cuid des na mion-Órdaiḃ glacaiṫe aige, go gcuirfeaḋ Colla sa n-érdam é. Ansan ḃí gaċ aon ċaoi aige ar an gcailís a ġuid. Ḃíos ċun dul síos agus an scéal go léir a ḋ'innsint do Ċolla, aċ níor ṁaiṫ liom é ḋéanaṁ gan é ċur ad' ċóṁairle-se ar dtúis. Cá ḃ' ḟios ná go mb' ḟéidir go mbéaḋ sé ar ḋuine éigin eile ag Colla. Téanam go ḃfeicimid m'aṫair, agus sa n-am gcéadna, ḃí ag cuiṁneaṁ ad' aigne ar cad is ceart dom a ḋéanaṁ."

Ċuadar isteaċ i dtiġ Taiḋg Ṁóir uí Ċealla, agus fuaradar Taḋg féin rómpa istiġ.

CAIBIDIOL X.

FUASGAILT.

Ḃí Taḋg Mór féin rómpa istiġ agus níor ḃ' aon iongnaḋ má ġeal a ċroiḋe nuair a ċonaic sé ċuige isteaċ an beirt. Ní raiḃ le feisgint i n-Éirinn an lá san rigan óg a ḋ' ḟéadfaḋ seasaṁ i n-aice na h-ingine agus iomláine a h-áilneaċta féin do ċoimeád. Pé áilneaċt a ċífí inti an faid a ḃéaḋ sí 'n-a h-aonar do ṫiocfaḋ claoiḋċlóḋ ar an áilneaċt san nuair a ċursaí 'n-a seasaṁ i n-aice Niaṁ í. Ḃí daoine ag tusnuġaḋ ar a ṫabairt fé ndeara ná bíoḋ iomláine bláṫa ar áilneaċt Ġormḟlaiṫ féin, le deiriniġe, nuair a ċífí Niaṁ 'n-a h-aice. Níor ċóir puinn iongnaḋ déanaṁ dé sin, áṁṫaċ, mar is ag teaċt a ḃí áilneaċt Niaṁ agus ḃí áilneaċt Ġormḟlaiṫ ag imṫeaċt, nó ag tusnuġaḋ ar imṫeaċt. Agus i dtaoḃ an ṁic. Ḃí finne agus soluisṁaire agus gileaċt na h-ingine ann, agus ḃí folt óir na h-ingine air; an t-ualaċ órḋa ar a ċeann agus anuas ar a ġuailliḃ agus ar a ṡlinneánaiḃ. Ḃí an tsúil ríoga ċéadna n-a ċeann, go glan agus go h-osgailte agus go neaṁ-eaglaċ. 'N-a teannta san ḃí sé groiḋe cumasaċ láidir mar ba ḋual aṫar dó ḃeiṫ. Ní raiḃ an ċaoi fágalta fós aige ar ġníoṁarṫaiḃ gaile agus gaisge déanaṁ, mar a ḃí fágalta agá aṫair, i gcaṫanaiḃ Ḃriain i n-aġaiḋ na Loċlanaċ. Aċ ḃí an ċaoi roimis, agus ḃí gaċ aon deaḃraṁ go ndéanfaḋ sé na gníoṁarṫa nuair a ṫiocfaḋ an ċaoi, agus go moṫóċ' na Loċlanaiġ meaġċaint a ḃuille.

Níor ḃ' aon iongnaḋ má ġeal croiḋe Ṫaiḋg Ṁóir uí Ċealla nuair a ċonaic sé an ḃeirt ċuige isteaċ.

“Dé ḃeaṫa-sa, a Ṫaiḋg!” ar seisean. “Conus ḟágais gaċ aon ruḋ agus gaċ aoinne ad' ḋiaiġ sa ḃaile?”

“Go mairir-se, a aṫair!” arsa Taḋg. “D'ḟágas gaċ aoinne agus gaċ aon ruḋ am' ḋiaiġ go maiṫ, buiḋċas le Dia! Ḃí ruḋ beag ag déanaṁ buarṫa dom agus níor ḋeineas aċ ruiṫ aniar ċun go laḃarfainn le Niaṁ mar ġeall air.”

“An 'mó fear a ḃeiḋ agat i gcóir an ċogaiḋ, a Ṫaiḋg?” arsa Taḋg Mór.

“Tá ċúig céad déag fear againn ċeana, a aṫair,” arsa

Taḋg Óg, “agus tá fios agam go mbeiḋ cúig céad eile againn sar a' fada.”

“Tá san ró ḃeag, a ṁic ó,” arsa Taḋg Mór. “Ba ċeart dúinn an trí ṁíle slán a ḃeiṫ againn.”

“Is mó an neart dá ṁíle ó Uiḃ Máine, a aṫair, 'ná trí ṁíle ó áiteanaiḃ eile. Tá a lán d' ár ḃfearaiḃ agus tá muirigean óg orta.”

“Tá,” arsa Taḋg Mór, “agus má ġeiḃid Loċlanaiġ an láiṁ uaċtair orainn cad a ḋéanfaiḋ an muirigean óg? Beart lag, a Ṫaiḋg, iseaḋ d'aon fear atá ábalta ar ċlaiḋeaṁ a ċasaḋ fanṁaint siar anois. Náċ dóiċ leat san, a Niaṁ?”

“Ní dóiċ liom, a aṫair,” arsa Niaṁ, “go ḃfanfaiḋ aon fear siar i n-Uiḃ Máine, aon fear go ḃfuil lúṫ a ġéag i n-aon ċos aige.”

“Ní dóiċ liom go ḃfanfaiḋ, a 'nġean ó,” arsa Taḋg Mór. “Aċ cad é seo oraiḃ, a Ṫaiḋg?” ar seisean.

D'inis Taḋg dó ansan conus a ṫáinig sé go h-oban ar Ġormflaiṫ agus ar Niaṁ agus cad a ċonaic sé. Ṁínig sé dó conus mar, do réir a tuisgiona féin, a ḃí beartuiġṫe ag Gormflaiṫ sprid agus croiḋe agus aigne Niaṁ do ḃriseaḋ agus do ṁilleaḋ le corp soiṫḃris agus le corp caradais mar 'ḋ eaḋ.

“Ní féadfaiḋ Niaṁ an rud san do ṡeasaṁ, a aṫair,” ar seisean. “Tá sí ag dul as ċeana féin. Ní fágfaiḋ an ḃean san goile ná sláinte aici. Ní fearrde í aon uair a' ċloig de'n aimsir a ċaiṫean sí i gcóṁluadar na mná san. Croċaire mná iseaḋ an ḃean san! Má fágtar Niaṁ 'n-a foċair cuirfiḋ sí Niaṁ sa n-úir, an rud atá beartuiġṫe aici a ḋéanaṁ.”

D'feuċ Taḋg Mór ar Niaṁ.

“Ambriaṫar, a ġaṁain,” ar seisean, “gur dóiċ liom go ḃfuil an ceart aige. Taoi'n tú ag dul as. Náċ olc uaim nár ṫug sé ndeara é!”

"Ó, a aṫair," arsa Niaṁ, "is truaġ ċráiḋte nár ḟanamair ṫiar sa ḃaile. Tagan toċt agus ualaċ ar mo ċroiḋe nuair a ċím ċúġam í gaċ aon ṁaidion agus í ċóṁ séiṁ, ċóṁ soilḃir, ċóṁ gealġáiriteaċ. Ḃím a d'iaraiḋ gáire ḋéanaṁ léi i dtreó ná taḃarfaḋ sí fé ndeara an toċt orm, aċ is beag ná go mb'ḟearr liom bás d' ḟáġail 'ná fanṁaint a tuille 'n-a foċair. Go maiṫiḋ Dia dom é! ni ḟéadaim gan ḃeiṫ 'ġá ṁeas go ḃfuil droċ niḋ 'ġá leanṁaint."

"Ná bac í féin a tuille, a 'nġean ó," arsa Taḋg Mór. "Is truaġ nár laḃrais níos túisge liom. Fanaiġ araon ansan. Raġad anonn go teiġlaċ Ḃriain. Ḃeiḋ mé ċúġaiḃ sar a' fada."

D'imṫiġ sé amaċ agus anonn ċun an teiġlaiġ. Gormḟlaiṫ an ċéad duine a ḃuail uime.

"Mora duit, a riġ," ar sise leis. "Cad tá ag coimeád Niaṁ uaim? Is iongantaċ an t-eólus atá aici ar obair ṡnáṫaide. Tá cleas ar an obair sin aici 'á ṁúineaḋ dom agus isé is fada liom go mbeiḋ an cleas agam. An fada go dtiocfaiḋ sí, a riġ?"

"Tá sí gan ḃeiṫ ar fóġnaiṁ, a Árdriġan," arsa Taḋg Mór. "Tá a driṫáir ag caint léi. Is dóiċ liom gur inis sé rud éigin di a ċuir tré ċéile aigne uirti. Ḃíoḋ foiḋne agat, a Árdriġan," ar seisean. "B'ḟéidir náċ fiú biorán a's é. B' ḟéidir go mbéaḋ sí ċúġat gan puinn riġnis. An ḃfuil an t-Árdriġ le feisgint, le d' toil, a Árdriġan?"

"Anois díreaċ a ċonac é féin agus an riġḋaṁna ag dul isteaċ," ar sise.

"Gura maiṫ agat, a Árdriġan!" arsa Taḋg Mór, agus d'imṫiġ sé isteaċ.

"Seaḋ!" arsa Gormḟlaiṫ, 'n-a h-aigne féin, nuair a ḃí sé imṫiġṫe, "ni deirim ná go ḃfuil teinneas croiḋe curta agam ar do ṗeata-sa. 'Tá sí gan ḃeiṫ ar fóġnaṁ.' An cailín boċt! Dá mb' áil leó gan í ċur am' ċreó. Ní féidir aon níḋ a ḋéanaṁ a gan ḟios di. Aċ is féidir rud a ḋéanaṁ os a cóṁair. Is féidir an croiḋe do ċráḋ inti os a cóṁair."

Pé caint a ḃí ag Murċaḋ 'á ḋéanaṁ leis an Árdríg níor ḃ'ḟada go raiḃ sí déanta. Ansan ṫáinig sé féin agus Taḋg Mór amaċ. D'inis Taḋg Mór a sgéal dó, agus ná féadfaḋ sé Niaṁ a ḋ'ḟágáilt i gCeann Copa níba sia.

"Tá go maiṫ, a Ṫaiḋg, tá go h-ana maiṫ," arsa Murċaḋ. "Tagan san agus an rud ar a ḃfuil socair isteaċ le n-a ċéile go h-álainn. Tá m' aṫair ag dul ar a ċuaird ríg. Fágfar an Árdrígan i gCeann Copa os cionn an rígteiglaig. Ní féidir di aon droċ níḋ a ḋéanaṁ an ḟaid a ḃeiḋ an t-Árdríg ar a ċuaird. Ní foláir duit-se dul leis, a Ṫaiḋg, agus ní foláir duit Niaṁ a ḃreiṫ leat. Má tá sí ag dul as taḃarfaiḋ an ċuaird tar n-ais 'n-a maise féin airis í, geallaim duit é."

Do ṫáinig Taḋg Mór tar n-ais ċun a ṫiġe féin. D'inis sé do'n ḃeirt cad air go raiḃ socair. Ḃí áṫas mór orṫa araon.

"Tá mo ġuiḋe taḃarta dom ag Dia, molaḋ go deó leis!" arsa Niaṁ. "Ní'l maidion le fada," ar sise, "nár iarras ar Ṁaolḟuaṫain mo ġuiḋe do ċur suas ċun Dé sa Naoṁ Ioḋbirt. Ḃíos 'gá iaraiḋ ar Ḋia, tré impiḋe Ṡeanáin, mé ḋ'ḟuasgailt as an gcruaḋ-ċás 'n-a raḃas. Ċuir Dia ṫusa ċúgam ar dtúis, a Ṫaiḋg. Do laḃrais-se le m' aṫair. Do laḃair m' aṫair le Murċaḋ. Agus sin déanta an ḟuasgailt! Molaḋ go deó le Dia!"

"Is maiṫ é sin," arsa Taḋg Óg. "Agus anois, ó tá do ġnó-sa déanta ċun ár dtoile go léir, is miṫid dóṁ-sa agaiḋ a ṫaḃairt ar mo ġnó féin. Tá mo ċroiḋe briste ó ḃeiṫ ag cuiṁneaṁ ar an rosaire fill úd agus ar ġuid na cailíse agus ar an láiṁ a ḃí agam féin sa ġadaiġeaċt san."

"Airiú, a Ṫaiḋg, an ar buile ataoi!" arsa Niaṁ. "An láṁ a ḃí agat féin sa ġadaiġeaċt san! Cad é an láṁ a d' féadfá-sa ḃeiṫ agat sa ġadaiġeaċt san?"

"Muna mbéaḋ an caradas a ċonaic Colla, agus gaċ aoinne eile, idir mise agus an ropaire úd, a Niaṁ," ar seisean, "ní ḃéaḋ oiread iontaoiḃ ag Colla as agus a ḃí aige as. Muna mbéaḋ an iontaoiḃ a ḃí ag Colla as ní curfaí isteaċ sa n-érdam é, agus ní ḃfaġaḋ sé an ċaoṫaṁlaċt a fuair sé ar an ngadaiġeaċt a ḋéanaṁ. Fuair sé caradas, a Niaṁ, ó m' aṫair agus óm' ṁáṫair, agus uaiḃ go léir, ṫiar i n-Uiḃ Máine. Is truaġ ċráiḋte mar a ċuir sé cos leis riaṁ sa n-áit. Ní ċuirfeaḋ sé cos leis sa n-áit agus ní ḃfaġaḋ sé an caradas a fuair sé ann, a Niaṁ, muna mbéaḋ mise! Nuair a ċuiṁniġim air bíon náire orm ná féadfainn a ḋ'innsint duit!"

Nuair airiġ Niaṁ an méid sin cainte ní miste a ráḋ ná go raiḃ náire a dóṫin uirṫi féin. Ṫuig sí go h-áluinn an uair sin, agus go minic roimis sin, cad é an sagas an gráḋ a tugaḋ di gan labairt. Ṫuig sí an uair sin, agus go minic roimis sin, ó'n lá a ḋ'inis Caoilte sgéal an ṗúicín, cad é an sagas an glacaḋ Creidiṁ a ḋein Aṁlaoiḃ agus cad í an intinn ar ar glac sé na h-Úird. Ḃí an dá ṁacṫnaṁ úd tabarṫa d'á ċéile aici cruinn go leór. Ḃí náire a dóṫin uirṫi nuair airiġ sí Taḋg 'á ráḋ go raiḃ náire air. Ní dúḃairt sí aon focal, áṁtaċ, amaċ as a béal i dtaoḃ an náire a ḃí uirṫi ná i dtaoḃ ná cúise a ḃí aici leis an náire; níḋ nár loċt ar an gcailín!

"Ó, a Ṫaiḋg," ar sise, "ná labair ar an gcuma san. Ḃí sé siúd ċóṁ sleaṁain ċóṁ gealgáiriteaċ san go raiḃ báig agus caradas ag gaċ aoinne leis. Ṁeasamair go léir go raiḃ sé ċóṁ simpliḋe ċóṁ h-osgailte leis an leanḃ. Ċuirfinn geall go n-adṁóċ' Colla féin náċ mar ġeall ort-sa a ṫug sé aon iontaoiḃ riaṁ a' n-Aṁlaoiḃ, aċ mar ġeall ar Aṁlaoiḃ féin. Ní h-alaiḋ duit éagcóir a ḋéanaṁ ort féin, a Taiḋg. Níor ḋeinis aċ an rud a ḋeineamair go léir. Níor ḃuail sé ort-sa aċ an bob a ḃuail sé orainn go léir."

"Níor ḃuail sé aon ḃob ort-sa, a Niaṁ," arsa Taḋg, agus gan aon ċuiṁneaṁ aige ar an mbríġ a ḃí le n-a ċaint.

"Ambriaṫar gur ḃuail," ar sise. "Do ḃuail sé an bob orm a ḃuail sé ar gaċ aoinne. Ní raiḃ aon ċoinne agam ná gur ḃuaċaill simpliḋe osgailte deaġ-ċroiḋeaċ é. Ḃí áṫas mór orm mar ġeall ar ċaradas a ḃeiṫ idir tusa agus a leiṫéid d' óganaċ ġealċroiḋeaċ uasal onóireaċ, dar liom."

Ba ṁór go léir an suaiṁneas aigne ar Taḋg an ċaint sin a ḋ'aireaċtaint ó Niaṁ.

"Agus cad 'deirir liom," ar seisean, "i dtaoiḃ dul sios agus an sgéal go léir a ḋ'innsint do Ċolla?"

"Ní dóiċ liom," ar sise, "go ḃfuil aon ġáḋ leis. Cá ḃ'fios duit ná go mb' ḟéidir go ḃfuil fios an sgéil go léir ag Colla ċeana ċóṁ maiṫ agus atá againne? Agus cá ḃ'fios duit ná go mb'ḟéidir gur mó an milleán atá ag Colla air féin 'ná mar atá aige ar aoinne eile? Cad is gáḋ duit-se dul agus tú féin a ḋaoraḋ sa sgéal? I dtaoiḃ aon droċ aṁrais a ḃeiṫ ag Colla ar aon duine eile," ar sise, "ní baoġal go gcuirfiḋ Colla aon droċ aṁras ar aoinne gan labairt le Murċaḋ. Má laḃran sé le Murċaḋ socaróċaiḋ Murċaḋ an sgéal dó. Isí cóṁairle taḃarfainn-se duit, a Taiḋg," ar sise, "'ná gan aon ċur isteaċ ná amaċ a ḃeiṫ agat ar an sgéal a ṫuille an ḟaid ná déanfaiḋ aoinne aon ċur isteaċ ná amaċ ort mar ġeall air. Do sgaoilfinn torm é dá mbéinn ad' ċás."

"Is dóiċ liom, a Niaṁ," ar seisean, "go ndéanfaiḋ mé rud ort. Ní'l aon lorg i n-aon ċor agam ar ḃeiṫ ag dul ag caint le Colla mar ġeall air. Is aṁlaiḋ atá gráin agam air mar sgéal, agus gráin agam orm féin mar ġeall ar aon ḃaint a ḃeiṫ agam leis."

Níor ḃ' fada gur ġluais Brian ar a ċuaird ríġ mór-timpal na h-Éireann. Do ġluais Taḋg Mór ua Cealla agus Niaṁ 'n-a ċualaċt. Ḃí saoġal breaġ annsan ag Niaṁ, agus níor ḃ' fada go raiḃ a croiḋe agus a h-aigne féin airis aici.

Do fágaḋ Ceann Cora fé ċúram 'na h-Árdríġna. Ḃí fios aici cad é an bríġ a ḃí leis sin.

CAIBIDIOL XI.

CUAIRD RÍĠ.

Do ġluais Brian ar a ċuaird ríġ. Ḃí cualaċt uasal i n-aonfeaċt leis. Ḃí Murċaḋ i n-aonfeaċt leis, agus Dúlainn Óg, agus Taḋg Mór ua Cealla, agus Niaṁ. Ḃí Taḋg Óg ua Cealla imtiġte siar a ḃaile go h-Uiḃ Máine ċun aire tabairt do'n ríġeaċt san, i n-ionad a atar, agus ċun na bfear do ċur le ċéile agus do ġleusaḋ agus d' ollaṁuġaḋ i gcóir an ċogaiḋ adúḃairt gaċ aoinne a ḃí ag teaċt go luat. Ní raiḃ an cogaḋ fógarta. Ḃí sitċáin idir Árdríġ Éireann agus ríġ Loċlan. Ḃí sitċáin idir é agus na ríġte eile go léir, lastoir agus lastuaiḋ. Aċ ḃí sé daingean i n-aigne na ndaoine, ar fuaid na h-Éireann, go raiḃ an cogaḋ ag teaċt agus nár ḃ'fada go mbéaḋ sé ann. D'á ḃríġ sin ḃí an t-ollṁúċán ar siúḃal ins gaċ aon ḃall; Ċun an ollṁúċáin sin do ċur ar siúḃal níba ġéire dá mb' féidir é iseaḋ ċuaiḋ Brian ar an gcuaird ríġ sin. Ṫeastuiġ uaiḋ a ḋ'feisgint le n-a súiliḃ féin conus a ḃí an gnó d'á ḋéanaṁ. Ḃí cuid d'á ċlainn mac, agus uaisle eile a ḃí tuirsgionaċ i ngnóṫaiḃ cogaiḋ, imṫigṫe roimis mór-ṫimpal ċun na ndún agus ċun na ndaingean a ḃí curṫa suas aige, ċun a ḋ'innsint go raiḃ sé ag teaċt, agus ċun na ḃfear a ḃí ins na dúnaiḃ agus ins na daingeanaiḃ sin do ġleusaḋ agus do ċur i dtreó, ionus go mbeidís oireaṁnaċ ar dul fé n-a súil. Ḃí sgéala curṫa, leis, ag triall ar na riġṫiḃ, go raiḃ sé ag teaċt, agus ḃí gaċ riġ acu ceapaiṫe ar pé neart fear a ḃí aige do ḃeiṫ ċóṁ ġleusta agus dob' ḟéidir iad a ḃeiṫ, agus an méid ba ṁó a ḋ' ḟéadfaḋ sé ḋioḃ a ḃeiṫ curṫa le ċéile aige i gcóir an lae a ṫiocfaḋ Ḃrian. Nior ḃ' ḟéidir aon ḃob a bualaḋ ar Ḃrian i neiṫiḃ de'n tsórd san. Ḃí an tsúil ró ġéar aige. Do ċíseaḋ sé ar an gcéad aṁarc an loċt ba lúġa, ins na fir nó ins na h-airm, nó sa ġleus. Ċíseaḋ sé, leis, ar an gcéad aṁarc, an raiḃ cóir iompair agus cóir gluaiste agus sáiṫ lóin, ag an riġ sin dos na fearaiḃ sin, dá nglaoiḋṫi ċun bóṫair orṫa.

Ansan, ḃí árd ḟormad ag na riġṫiḃ le n-a ċéile feuċaint cé h-é an riġ a ġeóḃaḋ molaḋ ó Ḃrian nó cé h-é a ġeóḃaḋ cáineaḋ; nó, dá mba ná cáinfí aoinne, cé ba ṁó a ġeóḃaḋ de'n ṁolaḋ. Ḃí an formad san idir na fearaiḃ ċóṁ mór direaċ agus ḃí sé idir na riġṫiḃ, i dtreó nár ġáḋ dos na riġṫiḃ puinn de ḋuaġ na ḃfear a ḋ'ḟáġail ċun iad a ġríosaḋ, mar go raḃdar féin ag ġríosaḋ a ċéile ċóṁ dian agus dob' ḟéidir é. Ni raiḃ aoinne do tuig an méid sin niḃ' ḟearr 'ná mar a tuig Ḃrian é, agus ni raiḃ aoinne dob' ḟearr a ḋ' ḟéadfaḋ toraḋ ḃaint as 'ná mar a ḋ'ḟéad Ḃrian toraḋ ḃaint as.

Siar tré Ċonaċtaiḃ a tug Ḃrian aġaiḋ ar dtúis. Ḃí ḟios aige gur i gConaċtaiḃ ba lúġa a ḃí gáḋ le h-aimsir ċun ollṁúċáin mar go raiḃ an t-ollṁúċán déanta ċeana ann. Teiġlaċ Taiḋg Ṁóir ui Ċealla an ċéad teiġlaċ i gConaċtaiḃ ar ar ṫug sé agaiḋ. Ḃí Taḋg Óg imṫiġṫe siar roimis agus ḃí gaċ níḋ ollaṁ aige roimis.

Nuair a ṫagaḋ Brian isteaċ mar sin ar ċuairt, i dtiġearnas ríġ, ar an eaglais a ṫugaḋ sé agaiḋ ar dtúis. Dá mbéaḋ gáḋ le h-aon níḋ a ḋéanaṁ do'n eaglais, aon níḋ i bḟuirm saoirseaċta, ċun an tiġe ċur i méid, nó ċun slaċt a ċur air, ṫugaḋ Brian sintiús maiṫ do ríġ na tíre sin ċun na h-oibre sin do ḋéanaṁ. Ansan, dá mbéaḋ mainistir sa n-áit ṫabarfaḋ sé cuairt ar an mainistir, agus ḋéanfaḋ Maolṡuaṫain feuċaint i ndiaiġ oibre na mainistreaċ, feuċaint a' raiḃ gaċ aon rud 'n-a ċeart, agus aon rud ba ġáḋ a ċeartuġaḋ ḋéanfaḋ sé é ċeartuġaḋ.

Ba ḃeag eaglais ná mainistir ná conḃint ḃan riaġalta ná bíoḋ níḋ éigin tairḃṫeaċ ag Brian le bronnaḋ orṫa nuair a ṫagaḋ sé mar sin ar ċuairt, agus do cuirṫí gaċ eaglais agus gaċ mainistir agus gaċ conḃint ḃan riaġalta sa treó dob' ḟearr 'n-ar ḃ' ḟéidir iad do ċur nuair a ḃíoḋ súil le n-a teaċt.

Deireaḋ sé, i gcóṁnuiġe, gur ḋos na gnóṫaiḃ a ḃain le Creideaṁ ba ċeart do ríġṫiḃ agus do ḋaoine aireaċas a ṫaḃairt ar dtúis. Gur ċeart gnó Dé a ḋéanaṁ ar dtúis sar a dtaḃarfaí agaiḋ ar ġnó an tsaoġail seo. Gur ḋóiċiġ-de do ḋuine an rat a ḃeiṫ ar a ġnóṫaiḃ saoġalta nuair a ḋéanfaḋ sé a ḋíċeal ar ḋualgaisiḃ an Ċreidiṁ do ċóṁlionaḋ. Aċ, pé 'cu ba toil le Dia an rat do ċur ar ġnóṫaiḃ saoġalta an ḋuine nó gan a ċur, go raiḃ ceangailte ar an nduine aiṫeanta Dé do ċoimeaḋ.

Do ṁúin Brian dos na ríġṫiḃ agus dos na daoine a ḃí fé n-a smaċt an urraim is dual do ḃantraċt, aċ do ṁúin sé ḋóiḃ, 'n-a teannta san, an urraim is dual do'n ċeart ar gaċ aon tsaġas cuma, agus ċuir sé 'n-a luiġe ar a n-aigne go daingean gur i ndliġ Dé atá ḃríġ agus bunús agus cúis agus ḟáṫ gaċ urrama díoḃ go léir. An t-é ná beiḋ eagla Dé air ná beann aige ar ḋlíġ Dé, go ḃfuil sé fuar ag aoinne ḃeiṫ ag braṫ air go staonfaiḋ an duine sin ó ḋrúis ná ó ċraos ná ó éagcóir a ḋéanaṁ ar a ċóṁarsain má ġeiḃean sé an ċaoi. D'á ḃríġ sin gur ceart ar dtúis greim daingean a ṫaḃairt do'n Ċreideaṁ i gcroiḋe agus i n-aigne an duine. Nuair a ḃeiḋ an greim sin ag an gCreideaṁ gur b'eaḋ is féidir an duine sin a ḋéanaiṁ úṁal do gaċ dlíġ agus do gaċ riaġail agus do gaċ dualgas bunaiġ d'á mbainean leis an gCreideaṁ.

Na ríġṫe agus na riaġaltaisí atá sa tsaoġal anois, an ċuid acu go ḃfuil aon adṁáil i n-aon ċor acu do Ċreideaṁ, do ċeadóċaidís an Creideaṁ le h-ionaċus go ndéanfaḋ an Creideaṁ na daoine úṁal dóiḃ. Cóṁ maiṫ agus gur ċuige sin a cuireaḋ an Creideaṁ ar bun, ċun daoine ḋéanaiṁ úṁal do ríġṫiḃ! Do ṫuig Brian nár ḃ'eaḋ. Gur ċun daoine ḋéanaṁ úṁal do Ḋia a cuireaḋ an Creideaṁ ar bun. Ná fuil sa n-úṁluiġeaċt a ċuirean an Creideaṁ i n-áiriġṫe do ríġṫiḃ aċ cuid de ṫoraḋ an Ċreidiṁ. Gur maiṫ an rud do ríġṫiḃ an úṁluiġeaċt san a ṫeaċt mar ṫoraḋ ar an gCreideaṁ ar an saoġal so, aċ ná fuil sa méid sin de ṫoraḋ an Ċreidiṁ aċ neaṁníḋ seaċas an toraḋ a ḟaċtar as ar an saoġal eile. Go n-iompuiġṫear neiṫe taoḃ síos suas nuair a cuirtear suim i dtoraḋ an Ċreidiṁ ar an saoġal so agus neaṁṡuim 'n-a ṫoraḋ ar an saoġal eile.

Do ṫuig Brian na neiṫe sin go léir agus ḋein sé beart do réir a ṫuisgiona. Ḃí an Creideaṁ aige 'n-a ċroiḋe féin istiġ agus do ḃí an Creideaṁ san le feisgint go soiléir 'n-a ġníoṁarṫaiḃ. Do ṁúsgil an deaġ-ṡampla san Creideaṁ agus toraḋ an Ċreidiṁ i gcroiḋṫiḃ na ríġṫe agus na ndaoine a ḃí fé n-a smaċt.

Ṫug sé tusaċ do'n Ċreideaṁ ins na h-áiteanaiḃ 'n-ar ṫug sé a ċuarda. Nuair a ḃíoḋ feuċta aige ar na h-eaglaisiḃ agus ar na mainistiriḃ agus ar ċonḃintiḃ na mban riaġalta ṫugaḋ sé agaiḋ ar na sgoileanaiḃ, agus d'ḟeuċaḋ sé isteaċ go cruinn sa ċuma 'n-a mbíoḋ an obair ag dul ċun cinn. Agus ṫugaḋ sé aire ṁaiṫ,—aċ níor ġáḋ ḋó san mar do ṫugaḋ na manaiġ féin aire maiṫ dó,—pé earnaṁ a ḃéaḋ, ná ná ḃéaḋ, ar aon tsagas eile ealaḋan, ná caiṫfeaḋ aon earnaṁ a ḃeiṫ, ná aon ḟailliġ a ḃeiṫ, sa ċuma 'n-a múintí an Creideaṁ dos na daoiniḃ óga. Ḃí ḟios ag Ḃrian go maiṫ, agus ḃí ḟios ag an uile ḋuine des na h-oidiḃ a ḃí ag stiúrugaḋ na h-oibre sin, ná fuil aċ diaḃal ó ifrean sa ḃfear a geoḃaiḋ sgoluiġeaċt gan Creideaṁ. D'á ḃríġ sin níor ġáḋ do Ḃrian ḃeiṫ ag feuċaint 'n-a ndiaiġ ċun a ċur ḟiaċaiḃ orṫa an Creideaṁ do ṁúineaḋ. Aċ do ḃíoḋ.

Nuair a ḃíoḋ an obair sin go léir déanta ag Ḃrian, sa n-áit 'n-a mbíoḋ sé ar a ċuaird, ṫugaḋ sé agaiḋ ar an ollṁúċán armála a ḃíoḋ ar siúḃal i gcóir an ċogaiḋ ṁóir a ḃí ag teaċt, dar le gaċ aoinne. Do tugtí na fir amaċ os a ċóṁair agus do cuirtí tré n-a ngleacaiḋeaċt iad. Ḃíoḋ oiread san eagla roime n-a ḟúil ag na fearaiḃ go léir, idir uasal agus íseal, go mbídís ag déanaṁ taiṫiġe de'n ġleacaiḋeaċt ar feaḋ mórán aimsire roim ré nuair a ḃíoḋ súil le n-a ṫeaċt. Ḋeinidís a ndíċeal ċun ná faġaḋ sé aon loċt orṫa. Agus ḃíoḋ an formad ann, leis, idir na ríġṫiḃ, feuċaint cé aige dob' ḟearr n-a mbéaḋ an t-ollṁúċán déanta, agus idir na buiḋniḃ, feuċaint cia'cu buiḋean ba ṁó a ṫaḃarfaḋ sásaṁ dó.

Ṫugaḋ sé taḃarṫaistí uaiḋ, dos na ríġṫiḃ agus dos na fearaiḃ, claiḋeaṁ, nó sleaġ, nó tuaġ, nó brat áluinn, nó capal breaġ, agus ḃíoḋ an formad ann feuċaint cé ġeoḃaḋ an taḃarṫas ba luaċṁaire, mar, gan aṁras, is do'n t-é ab ḟearr a ṫaḃarfaḋ sásaṁ a taḃarfaí an taḃarṫas ab ḟearr.

Ḃí áṫas an doṁain ar Niaṁ nuair a fuair sí gur siar ċun teiġlaiġ a h-aṫar a ḃí Ḃrian ag dul ar dtúis. Ċuir Taḋg Mór teaċtaire siar, ċom luaṫ agus fuair sé an t-eolus, 'gá innsint do Ṫaḋg Óg go raiḃ an t-Árdriġ ag teaċt. Ḃa ṁaiṫ le Ḃrian féin dul siar ċun na h-áite sin ar dtúis. Is ann a ḃí a ġaolta ó ṫaoḃ a ṁáṫar, agus is ann a ḃí gaolta na clainne a ḃí aige le n-a ċéad ṁnaoi. Drifiúr do Ṁaolruanaiḋ na Paidre ab eaḋ í. Agus gan aṁras ḃí áṫas an doṁain ar an muintir ṫiar go léir, leis, nuair a h-innseaḋ dóiḃ go raiḃ sé ag teaċt. Ṫáinig Maolruanaiḋ na Paidre, ríġ Ua bFiaċraċ Aiḋne, agus a lán eile d'uaisliḃ Conaċt, tamal maiṫ de'n tsliġ 'n-a ċoinniḃ. Ḃí Conn, mac Ṁaoilruanaiḋ, i dteiġlaċ Ḃriain ċeana. Ṫugadar go léir aġaiḋ ar teiġlaċ Ṫaiḋg Ṁóir uí Ċealla. Do cuireaḋ mile fáilte rómpa. Do cuireaḋ gaċ cóir orta d'ár ċeart, go h-uasal agus go ríoga, agus dúḃairt Niaṁ nár tógaḋ an ceó i gceart d'á croiḋe go dtí go bfuair sí í féin arís i dteiġlaċ a h-aṫar agus uaisle Conaċt agus Ċeann Cora 'n-a timpal.

D' adṁuiġ an ċuideaċta gur ṡaṁluiġdar an solus 'n-a timpal, mar a ḃíoḋ ċeana, agus gur ḃ'í an gaṫ gréine céadna arís í ag teaċt n-a measg.

Nuair a ḃí an ċuaird go h-Uiḃ Máine taḃarta ċuadar go léir, le cois a ċéile, go h-Uiḃ Ḟiaċraċ Aiḋne agus ċuir Maolruanaiḋ cóir uasal orta.

CAIBIDIOL XII.

CARADAS AG FÁS A' FUAT.

Nuair a ḃí a ċuaird agus a gnó críoċnuiġte i gConaċtaiḃ ag Brian ṫug sé aġaiḋ óṫuaiḋ ar Ċúig' Ulaḋ. Ṫug muintir na cúige sin go léir an onóir dó ba ċeart a ṫaḃairt do'n Árdríġ, agus ṫug Brian dóiḃ na taḃartaisti ba ċeart do'n Árdríġ a ṫaḃairt do ríġṫiḃ cúigi. D'ḟeuċ sé ar na h-eaglaisiḃ agus ar na mainistreaċaiḃ agus ar na sgoileanaiḃ, fé mar a ḋeineaḋ sé ins gaċ aon ḃall. Ġlaoiḋ sé ċun na gconḃinti leis, agus ba ṁór ag na mnáiḃ riaġalta an t-Árdríġ do ṫeaċt 'gá ḃfeuċaint agus ag feuċaint na sgoileana a ḃí acu. Ḃíoḋ mná óga acu 'n-a sgoileanaiḃ agus iad ag múineaḋ gaċ aon tsaġas eóluis dos na mnáiḃ óga san ar na neiṫiḃ a ḃí riaċtanaċ an uair sin do ṁnaoi ḃeiṫ ar eólus aici.

Ba ṁór ag na mnáiḃ riaġalta an t-Árdríġ a ḋ'ḟeisgint, agus Murċaḋ, agus Dúlainn Óg, agus gaċ fear eile de ṁuintir Ḃriain n-a raiḃ a n-ainimneaċa i mbéalaiḃ daoine ar fuid na h-Éirean an uair sin. Aċ ní raiḃ aoinne beó ab fearr leó a ḋ'ḟeisgint 'ná Niaṁ. Ċuaiḋ a tuairisg roimpe eatarta. Do h-innseaḋ dóiḃ ná raiḃ rígan óg eile ar talaṁ na h-Éirean an uair sin ċóṁ breaġ ná ċóṁ daṫaṁail léi. Agus do h-innseaḋ dóiḃ go raiḃ socair 'n-a h-aigne aici gan pósaḋ coiḋċe. Go ḃfanfaḋ sí ag taḃairt aire d'á h-aṫair an faid ab é toil Dé iad fágáilt ar an saoġal so i ḃfoċair a ċéile, agus ansan, dá mb' é a h-aṫair ba túisge a ġeóḃaḋ bás, go ḃfanfaḋ sí singil 'n-a ḋiaiġ ar an saoġal so go dtí go mbéarfaḋ Dia ċuige féin i agus go mbéaḋ sí i ḃfoċair a h-aṫar aris ar an saoġal eile.

Sar a' dtagaḋ sí ċúċa ḃídís ag maċtnaṁ ar a h-áilneaċt agus ag cuiṁneaṁ ar na mnáiḃ óga dob' áluinne agus ba ḃreaġta agus ba daṫaṁla d'á ḃfeacadar riaṁ, agus 'ġá ṡaṁluġaḋ 'n-a n-aigne cad é an saġas i má ḃi si niba ḃreaġta le feisgint 'ná aoinne acu súd. Ansan, nuair a ṫagaḋ si agus do ċidis i, do leaṫaḋ a súile orṫa agus d' adṁuiġdis nár ḟéad aon tsaṁluġaḋ d'ár deineadar teaċt i n-aon ġioraċt do'n raḋarc a ċonacadar nuair ḟeuċadar uirṫi. Ansan, ni ḃioḋ aon iongnaḋ orṫa nuair airiġdis i dtaoḃ an tsoluis 'n-a timpal agus i dtaoḃ an ġaṫ gréine. Do saṁluiġti dóiḃ féin, nuair a ṫagaḋ si isteaċ sa ċonḃint ċúċa, go dtugaidis fé ndeara an solus 'n-a gnaoi agus 'n-a timpal, agus gur ċuma i nó ġaṫ gréine ag teaċt isteaċ.

Isé céad rud a deineaḋ na mná riaġalta, ins gaċ aon ċonḃint, ċóṁ luaṫ agus ḃioḋ tamal de lá caiṫte ann aici, 'ná cromaḋ ar ṫaṫant uirṫi fanṁaint acu ar fad. Ġlacaḋ sise an taṫant go breaġ réiḋ agus go breaġ séiṁ, aċ ni baoġal go dtugaḋ si aon ċóṁarṫai uaiṫi ar ġéilleaḋ do'n taṫant. Ḃioḋ áṫas mór orṫa an faid a ḃioḋ si acu, agus ḃioḋ uaigneas mór orṫa nuair a ḃioḋ cuaird na h-áite taḃarṫa, agus nuair a ḃioḋ Ḃrian agus a ċualaċt ag imṫeaċt go h-áit eile.

Nuair a ḃi Cúig' Ulaḋ siúḃalta do gaḃaḋ timpal tré Ċúige Laiġean. Do fanaḋ raint laeṫanta i gCúige na Miḋe, i dteiġlaċ Ṁ'Lṡeaċlainn Ṁóir. Nior ċuaird i n-airtear cuaird ċun an teiġlaiġ sin. Do cuireaḋ cóir go fial agus go flaṫaṁail ar an Árdriġ agus ar a ċualaċt ann. Dá mbéaḋ i gcualaċt Ḃriain an uair sin duine iasaċta, duine ná béaḋ aon ḟios aige ar cad a ḃi tuitiṫe amaċ i n-Éirinn suim aimsire roimis sin, ni ḃéaḋ aon ċuiṁneaṁ i n-aon ċor aige go raiḃ Ḃrian tar éis Ṁ'Lṡeaċlainn do ċur as an Árdriġeaċt. Ṡaṁlóċ' sé gur ḃ' é Ḃrian an t-Árdriġ i gcóṁnuiġe agus go raiḃ Ṁ'Lṡeaċlainn sé n-a smaċt i gcóṁnuiġe. B'é an cleas céadna é ag an dá teiġlaċ. Níor leig teiġlaċ Ṁ'Lṡeaċlainn orṫa gur ḃ' iad féin teiġlaċ an Árdríġ riaṁ, agus níor ṫaisbeáin teiġlaċ Briain aon ṁór-is-fiú ná aon eirġe anáirde os cionn an teiġlaiġ eile. Ḃí an dá ṁuintir go séiṁ agus go soilḃir le n-a ċéile, agus go h-ollaṁ ċun gaċ urama agus gaċ onóra ṫaḃairt d'á ċéile.

Ċuaiḋ an t-Árdríġ agus a teiġlaċ ag triall ar Sitric, ar ríġ Loċlanaċ Baile Áṫa Cliaṫ. Do cuireaḋ an ċuaird sin ċun cinn díreaċ mar a cuireaḋ i gcás Ṁ'Lṡeaċlainn nó i gcás aon ríġ cúiġe eile i n-Éirinn. Do ġlaoiḋ Brian ċun tiġṫe na gceannaiġṫe agus d' ḟeuċ sé go cruinn ar an gcuma 'n-a ndéinidís a ngnó. D'ḟeuċ sé ar na loingeas a ḃí sa ċuan. Do tuig sé i n' aigne gur ṁór go léir an tairḃṫe do ṁuintir na h-Éireann dá mbéaḋ mórán des na loingeas san sa ċuan san, agus ins gaċ cuan eile de ċuantaiḃ na h-Éireann, agus mórán de'n obair ċeannaiġeaċta san acu d'á ċoimeád ar siúḃal idir oileán na h-Éireann agus dúṫaiḃ iasaċta. An faid a ḃí sé ag maċtnaṁ ar an gcuma san ar an dtairḃṫe a ḃí ag cuan Baile Áṫa Cliaṫ 'á déanaṁ, do ċuiṁnig sé ar an gcoṫrom uaṫḃásaċ uisge atá ó Ċaṫair Luimniġe síos go h-Inis Caṫaiġ agus amaċ ar fad go Léim Ċúċulainn, agus ċuiṁnig sé ar an dtairḃṫe a déanfaḋ an coṫrom uisge sin dá mbéaḋ sé clúdaiṫe le loingeas ḃreaġṫa ṁóra do ḃéarfaḋ earaí ceannaiġeaċta amaċ ó Éirinn go cuantaiḃ an doṁain, agus do ṫaḃarfaḋ earaí iasaċta isteaċ go h-Éirinn sa bflúirse céadna, ó ċuantaiḃ an doṁain.

Nuair ḟág sé Baile Áṫa Cliaṫ agus cuaiḋ sé óḋeas go teiġlaċ ríġ Laiġean, teiġlaċ Ṁaoilṁórḋa, teiġlaċ driċár a ċéile, ḃí an maċtnaṁ céadna i n' aigne i dtaoḃ uisge Béil Sionainne. D'inis sé do ríġ Laiġean cad a ḃí i n' aigne, agus dúḃairt sé leis gur ḃ' é a ṫuairim féin ná raiḃ le fáġail i n-Éirinn, ná i n-aon áit eile, aḋmad a ḋéanfaḋ crainn seóil do loingeas ṁóra ċóṁ maiṫ agus do ḋéanfaḋ an t-aḋmad a ḃí ag fás i gCúige Laiġean.

“Dá gcurfá ċúġam siar go Ceann Cora, a ríġ,” ar seisean le Maolmórḋa, “trí cinn de's na crannaiḃ is fearr agat ċun na h-oibre, do ċuirfinn trí loingeas d'á ndéanaṁ gan a ṫuille ríġnis.”

“Cuirfead agus fáilte, a Árdríġ,” arsa ríġ Laiġean.

D'ḟan an scéal mar sin an uair sin.

Do ġluais Brian agus a ċualaċt ó ḋeas isteaċ i n-Urṁúṁain. Tug sé a ċuaird ċun teiġlaiġ ríġ na nDéiseaċ. Moṫla mac Faeláin ab ainim do'n ríġ sin. Ḃí sé dílis do Ḃrian, bíoḋ ná raiḃ aḃfad roimis sin ó ḃris Brian caṫana fuilteaċa ar a ċine. Ḃí sé i n' aigne, sé mar a ḃí i n-aigne gaċ aoinne, go raiḃ tórmaċ cogaiḋ ar siúḃal, go raiḃ an spéir trom leis an dtórmaċ cogaiḋ sin, agus ná raiḃ aon ḟear beó aċ Brian a ḋ'ḟéadfaḋ Éire taḃairt saor as an gcogaḋ san nuair a ṫiocfaḋ sé. D'á ḃríġ sin ḃí sé dílis do Ḃrian.

Ṫáinig Brian agus a ċualaċt go teiġlaċ aṫar Ċaoilte. Fuair gaċ aoinne amaċ ansan cé r' ḃ' é Caoilte, gur mac ríġ é agus gur Donn ab ainim dó, Donn mac Beaṫaċ. Nuair a fuair Conn, mac Ṁaoilruanaiḋ na Paidre, gur ṁac ríġ Caoilte ṫáinig sé ċuige agus do rug sé ar dá láiṁ air.

“Ó, a Ḋuinn,” ar seisean, “cad 'n-a ṫaoḃ nár innsis dom cé r' ḃ' é tú! Ḃí sé am' aigne go mb'ḟéidir go raiḃ braon éigin d'ḟuil ríoga ionat, agus an ḃfuil fios agat caṫin a ċuiṁniġeas air? Ċuiṁniġeas air nuair a ṫugas an tarcaisne duit agus nuair a ċonac an ċuma 'n-ar ċoimeádais srian le t' ḟeirg. ‘Mura mac ríġ é,’ arsa mise am' aigne féin, ‘tá an ḟoluiġeaċt ann pé ball 'n-a ḃfuair sé í beiṫ ann.’ Dúḃart go deiṁin. Náċ mór an cleasaiḋe

Niaṁ! Ċuir sí tusa ar teaċtaireaċt an lá úd. Do ċuir má's fíor bréag! Ní h-eaḋ aċ ċeap sí sinn a ċur ó ċéile. Do rug sí mise i láṫair Ḃriain, agus geallaim duit gur cuireaḋ smaċt orm. 'Bíoḋ ciall agat, a ṁic ó,' arsa Brian. Idir Ḃrian agus an sagart agus Niaṁ, agus í imṫiġṫe amaċ, níor fágaḋ léas meaḃraċ am' ċeann. Nuair a ḃíos tagaiṫe amaċ agus roinnt maċtnaiṁ déanta agam iseaḋ tuigeas i gceart cad a ḃí imṫiġṫe orm. 'Tá a h-aigne socair ag Niaṁ ar gan pósaḋ coiḋċe," arsa Maolḟuaṫain, agus, 'Bíoḋ ciall agat, a ṁic ó,' arsa Brian. Ḋeineadar amadán díom eatarṫa."

"Agus náċ maiṫ nár ḋeinis aon dearṁad de'n focal aṁáin úd, a ríġ," arsa Caoilte.

"Cad é an focal?" arsa Conn.

"An focal úd adúḃairt Maolḟuaṫain, 'Tá a h-aigne socair ag Niaṁ ar gan pósaḋ coiḋċe.'"

"Ó, ambasa is fíor duit é," arsa Conn. "D' ḟan an focal san 'n-a ṡeasaṁ am' aigne ó ṡin. Tá sé 'n-a ṡeasaṁ am' aigne anois ċóṁ gléineaċ agus ḃí sé nuair airiġeas ag teaċt a' béal Ṁaoilḟuaṫain amaċ é! 'Tá socair ag Niaṁ 'n-a h-aigne,' ar seisean, 'gan pósaḋ coiḋċe.' Dá mairinn míle blian ní imṫeoċ' an méid sin cainte as m' aigne."

"'Sé an sgéal céadna agam-sa é." arsa Caoilte. "Dúḃairt sí an ċaint sin díreaċ amaċ as a béal féin liom nuair a ḃí sí a'm ċur ar a' dteaċtaireaċt mar 'ḋ eaḋ, agus tá an focal 'n-a ṡeasaṁ am' aigne anois, agus beiḋ go deó."

"Feuċ, a Ḋuinn," arsa Conn, "is maiṫ a ḋein sí é agus a h-aigne do ṡocarúġaḋ ar an gcuma san. Dá bpósaḋ sí tusa is dóiċ liom go mbainfinn an t-anam asat; agus dá bpósaḋ sí mise is dóċa go mbainfeá-sa an t-anam asam-sa; agus dá bpósaḋ sí duine eile is dóċa go mbainfimís araon an t-anam as san. Aċ nuair ná pósfaiḋ sí aoinne coiḋċe ní ḃeiḋ aoinne agam-sa ná agat-sa ná againn araon ċun an anama ḃaint as! Is dian ṁaiṫ atá an sgéal socair aici!"

"Is fíor ḋuit sin, a Ċuinn," arsa Caoilte. "Socaruiġ sí é i dtreó go ḃféadfaimíḋ ḃeiṫ ag baint spóirt as, an rud atá agat-sa 'á ḋéanaṁ anois, agus i dtreó go ḃfuil ar ár gcumas ḃeiṫ muinntearṫa caradaċ le n-a ċéile. Tá gáḋ againn anois le muinntearṫas agus le caradas. Is dóiċ liom naċ ró ḟada go mbeiḋ naṁaid agus easgáirde ar ndóċin againn."

"Is fíor ḋuit sin, a Ḋuinn," arsa Conn. "Ná béaḋ sé ċóṁ maiṫ againn, agat-sa agus agam-sa a deirim, caradas daingean a ḃeiṫ eadrainn, fé mar atá idir Ṁurċaḋ agus Dúlainn, i dtreó nuair a ḃéimís i lár caṫa go ḃféadfaimís a ċéile ċosaint. Tá ana ċion agam ort ó'n lá úd a ḃuaiḋis orm sa ruiṫ."

"Ní mó an cion atá agat orm, a Ċuinn," arsa Caoilte, "'ná mar atá agam-sa ort-sa. Agus a' ḃfuil fios agat cad é an ċúis go ḃfuil an cion san agam ort, a Ċuinn?"

"Andaiġ ní ḟeadar, a Ḋuinn," arsa Conn. "Ní h-eól dom gur ḋeinear aon níḋ riaṁ duit a ṫuillfeaḋ cion dom uait."

"'Neósfad-sa ḋuit cad a ċuir an cion am' ċroiḋe ort. An gráḋ a ṫaisbeánais a ḃeiṫ agat do Niaṁ. Siné a ḋein é."

"Aililiú!" arsa Conn. "Ba ḋóiċ liom gur éad, agus fuaṫ dom, agus gráin orm, a ṁúisgileóċaḋ sé sin a d' ċroiḋe."

"Iseaḋ, leis," arsa Caoilte, "go dtí go ndúbairt sí liom go raiḃ a h-aigne socair aici ar gan pósaḋ coiḋċe. Nuair airiġeas an focal san uaiti ḃí fios agam gur ḃ' fíor an focal. Ansan nuair a ċonac, agus nuair a tuigeas am aigne, an gráḋ a ḃí agat-sa ḋí táinig truaġ agam duit. Ansan táinig an cion agam ort. Sin mar a táinig sé. Tá sé am' ċroiḋe fós, ċóṁ láidir díreaċ agus ḃí sé an uair sin."

"Is iongantaċ an sgéal é sin, a Ḋuinn," arsa Conn. "Isé an sgéal céadna ó m' taoḃ-sa é aċ nár ṫugas fé ndeara é ċóṁ géar agus ṫugais-se fé ndeara é. Ḃí fios agam cad é an ċúis n-a mbíoḋ Caoilte ag teaċt fé ḋéin teiġlaiġ Ṫaiḋg Ṁóir uí Ċealla. Nuair a ṫánag amaċ ó Ḃrian agus ó Ṁaolḟuaṫain, agus Maolḟuaṫain tar éis an ċinn a ḃaint de'n sgéal dom, dar leis, agus Brian tar éis cóṁairle ṫaḃairt dom ciall a ḃeiṫ agam, ċóṁ luaṫ agus d' ḟéadas mo ṁeaḃair do ċruinniuġaḋ, agus níor ḃ' ḟuirirte é, 'Agus Caoilte boċt,' arsa mise am' aigne féin, 'cad a ḋéanfaiḋ sé! Tá an sgéal ċóṁ h-olc aige agus 'tá sé agam-sa, nó b'ḟéidir níosa ṁeasa.' Tá ana ḃáiġ agam leat ó ṡin. Agus feuċ, níor ṫugas fé ndeara an ċúis go dtí anois nuair a ḋ'innsis-se do ṫaoḃ féin de'n sgéal dom."

Do ṡnaḋmuiġ an ḃeirt a gcaradas go daingean ansan, agus ḃí móráil agus aiteas agus áṫas croiḋe orṫa as san amaċ.

D' aḋṁuiġdar i gcóṁnuiġe, as san amaċ, gur ṁór an taḃarṫas ó Ḋia ḋóiḃ an caradas san a ḃeiṫ eaṫarṫa, agus gur ar Niaṁ a ḃí a ḃuiḋċas acu Dia do ṫaḃairt an taḃarṫais sin ḋóiḃ.

CAIḂIDIOL XIII.

CIŪNAS ROIM ṪOIRṪNIĠ.

An faid a ḃí Brian ar an gcuaird sin, mór-ṫimpal na h-Éirean, ḃí sé ag táṫuġaḋ agus ag dlúṫuġaḋ agus ag méaduġaḋ a nirt ar gaċ aon tsaġas cuma. Do ḃíoḋ sé ag sgriosaḋ na ndaoine a ḃíoḋ neaṁ-ḟuimeaṁail. Ḃí a láṁ neaṁ-ḟuimeaṁlaċta ins na daoine i n-áiteanaiḃ. Ní ċreidfidís go raiḃ aon ḃaoġal go dtiocfaḋ naṁaid go dtí go ḃfeicfidís ag teaċt é. Ansan, nuair a marḃófaí a leaṫ agus nuair a ḟágfaí an leaṫ eile díoḃ leaṫ-ṁarḃ, agus nuair a ḃéaḋ an naṁaid imṫiġṫe agus a gcuid an tsaoġal beirṫe ċun siúḃail aige, ní ċuirfeaḋ aon níḋ 'n-a luiġe orṫa gur ċeart dóiḃ iad féin d'ollaṁuġaḋ mar nár ḃaoġal ná go dtiocfaḋ an naṁaid sin arís. Nuair a ṫagaḋ Ḃrian ameasg daoine de'n tsórd san, ar a ċuaird, ḃíoḋ sé ag ċaint leó agus ag plé leó agus 'ġá ngríosaḋ agus ag spídiúċán orṫa, go dtí go gcuireaḋ sé a ḃfearg suas agus go socaruiġdís ar na h-airm a ḟoláṫar agus ar ṫaiṫiġe déanaṁ díoḃ ċóṁ maiṫ le cáċ. Ḃuaileaḋ duine uime uaireanta, áṁṫaċ, agus ní ḟéadaḋ a ḋíċeal aon spionaḋ ċur 'n-a ṁisneaċ. Ṫug aon ḟear aṁáin an freagra so air:—

“Ná bí liom, a Árdríġ,” ar seisean. “Dá mbéaḋ sé i n-áiriġṫe agam maireaċtaint míle blian b'ḟearr liom gaċ aon lá de'n ṁíle blian san do ċaiteaṁ ar ṁulaċ mo ċinn sa laiṫiġ ag sglábaiḋeaċt 'ná aon lá aṁáin do ṫroid!”

B'éigean do Ḃrian eiriġe as. Ní mór de'n tsaġas san, áṁṫaċ, a ḃuail uime ar a ċuaird. Na fir a ḃuail uime, pé neaṁ-ḟuimeaṁlaċt a ḃí orṫa sar ar labair sé leó, do ḃain a ċaint an neaṁ-ḟuimeaṁlaċt díoḃ. Do tugaḋ dóiḃ na h-airm agus do cuireaḋ ag déanaṁ na gleacaiḋeaċta iad agus sciúrṫóirí 'n-a mbun, agus ḃí gaċ aon deaḃraṁ nár ró ḟada go mbeidís ábalta ar aġaiḋ a ṫaḃairt ar Loċlanaċ i gcaṫ agus ar ċleas a ṁúineaḋ dó.

Um an am 'n-a raiḃ an ċuaird d'á críoċnuġaḋ ḃí measta i n' aigne ag Ḃrian go mbéaḋ suas le cúig ṁíle ḟiċid fear ollaṁ aige i gcóir na Loċlanaċ nuair a ṫiocfaidís. Do réir a ḃreiteaṁantais is go cuan Ḃaile Áṫa Cliaṫ a ḃíodar le teaċt. Ḃí eólus maiṫ taḃarṫa aige do Ċlainn Ċais, agus dos na cineaċaiḃ eile sa Muṁain, ar na bóiṫriḃ go Baile Áṫa Cliaṫ. Ní raiḃ aon baoġal go mbéaḋ na slóiġte ag dul amú' ná go mbéidís ag brúṫ ar a ċéile ná ag teaċt crosta ar a ċéile.

Ḃí fios aige, dá mbéaḋ fir Éireann go léir i n-aonfeaċt aige, go mbéaḋ breis mór agus daċad míle fear aige, agus ḃí fios aige, dá mbéaḋ san aṁlaiḋ, ná tiocfaḋ aon ċogaḋ, mar ná raiḃ aon ċóṁaċt lasmuiċ, i n-aon páirt de'n doṁan, a ḋ'féadfaḋ agaiḋ a ṫaḃairt ar ċóṁaċt na h-Éireann dá mbéaḋ fir Éireann go léir i n-aonfeaċt. Aċ ḃí fios aige go maiṫ go mbéaḋ cuid d'fearaiḃ Éireann ar ṫaoḃ na Loċlanaċ, agus go mbéaḋ cuid acu ná raġaḋ i n-aon ċor sa ċaismirt. Ḋein sé a ḋíċeal, sa ċuaird, ar an dá aicme sin do luiġeaduġaḋ an oiread agus dob' féidir é. Ċuir sé go soiléir os coṁair aigne na ndaoine, coitċianta, agus ins gaċ áit 'n-ar labair sé leis na daoine, dá bfaġaḋ na Loċlanaiġ an láṁ uaċtair sa ċogaḋ a ḃí ag teaċt go ngeóbdís do ċosaiḃ i nGaeḋlaiḃ Éireann ċóṁ tiubaisteaċ san gur b' fearr go mór d'á raiḃ de Ċríostaiġṫiḃ sa n-oileán bás a ḋ'fáġail sa ċaṫ a troidfí 'ná maireaċtaint i n-Éirinn i ndiaiġ an ċaṫa san. Ċuaiḋ an ċaint sin i bfeiḋm ar ḟorṁór na ndaoine. Ṫuigeadar go raiḃ an ḟírinne sa ċaint. Socaruiġdar a n-aigne ar an láṁ uaċtair a ḃeiṫ acu féin nuair a ṫiocfaḋ an caṫ nó ṫuitim sa ċaṫ. Ċuaiḋ an focal san amaċ ameasg na ndaoine ins gaċ aon ball. Ní h-ar ṫeaċt ó'n gcaṫ a ḃíoḋ aoinne ag trácht, aċ ar ṫuitim sa ċaṫ nó an naṁaid do ṫuitim. Ċuaiḋ daoine i dtaiṫiġe an ḟocail ċóṁ mór san go raiḃ a n-aigne socair acu, go breaġ réiḋ, gan aon ċorḃuais, ar ḋul sa ċaṫ, nuair a ṫiocfaḋ an caṫ, agus ar gan teaċt as. B'ḟiné saoġal a ġeár gaċ fear amaċ dó féin, go dtí go dtiocfaḋ an caṫ san.

Ní baoġal gur ḟág Brian gan cur 'n-a luiġe orṫa go léir.

coitċianta, an fear a ṫuitfeaḋ sa ċaṫ gur bás ar son an Ċreidiṁ dó é, agus ḃí fios acu féin, an t-é a ḋ'fuilingeoċ' bás ar son an Ċreidiṁ go raiḃ aoiḃneas na bFlaṫas i n-áiriġṫe dó láiṫreaċ. Ní féadfaḋ bás i gcaṫ sgáṫ ná eagla do ċur ar fearaiḃ go raiḃ a n-aigne socair ar an gcuma san. Agus níor ċuir, nuair a ṫáinig sé.

An faid a ḃí an ċuaird sin ar siúḃal, leis, ḃí rud eile ar siúḃal. Ḃí Caoilte ag imṫeaċt coitċianta ó áit go h-áit i n-Éirinn, agus ḃíoḋ sé go minic imṫiġṫe tar faraige a gan fios d' aoinne aċ do Ṁurċaḋ. Ċuaiḋ sé soir go minic go críċ Loċlan gan spleaḋċas do'n ḟoláraṁ úd a tugaḋ dó sa leitir a fuair sé ó ċaptaéin na loinge a ṫug abaile go Corcaiġ é tar éis a ṫamal a ṫaḃairt sa ṗrisún ṫall i gcaṫair riġ Loċlan. Ċuaiḋ sé anonn airis agus airis eile, agus ṫug sé leis anall, gaċ uair díoḃ, ag triall ar Ṁurċaḋ, cúntas cruinn ar an neart fear a ḃí ṫall ag riġ Loċlan, agus ar an méid loingeas a ḃí aige ċun na bfear a ḃreiṫ tar faraige, agus gur anall go h-Éirinn a ḃí na fir sin le taḃairt, ċóṁ luaṫ agus ṫiocfaḋ an t-am ċuige.

Ċuaiḋ sé óṫuaiḋ, agus níor ḃ'aon uair aṁáin é, go h-Ínsiḃ Orc agus go h-Ínsiḃ Gall, agus ċonaic sé le n-a ṡúiliḃ féin cad é an neart fear a ḃí 'á ḋéanaṁ suas ins na h-oileánaiḃ sin, agus cé r' ḃ'é an riġ a ḃéaḋ os cionn na bfear san. Ċuaiḋ sé, 'n-a ċuarḋaiḃ, soir óṫuaiḋ go tír na h-Ioruaiḋe, agus fuair sé ansan, leis, an t-eólus a ḃí uaiḋ, agus eólus ná raiḃ coinne aige leis. Nuair a ḃíoḋ raint eóluis cruinniġṫe aige ṫagaḋ sé abaile agus ṫugaḋ sé an t-eólus do Ṁurċaḋ, agus ṫugaḋ Murċaḋ do Ḃrian é, 'sé sin, an méid ba ṁaiṫ a ṫaḃairt dó ḋé. Ḃí cuid de'n eólus agus níor tugaḋ do Ḃrian é go dtí 'n-a ḋiaiġ san.

Do h-innseaḋ dó cad é an neart slóġ a ḃéaḋ ag teaċt anall ó riġ Loċlan agus cé r' ḃ'iad na taoiseaċa a ḃéaḋ 'n-a ḃun. Do h-innseaḋ dó cad é an neart slóġ a ḃéaḋ ag teaċt anall ó ríġ na h-Iorruaiḋe agus cé r' ḃ'iad na taoiseaċa a ḃéaḋ 'n-a ḃun. Do h-innseaḋ dó cad é an neart slóġ a ḃéaḋ ag teaċt aduaiḋ ó Insiḃ Orc agus ó Insiḃ Gall agus cé r' ḃ'iad na taoiseaċa a ḃéaḋ i mbun na slóġ san. Agus do h-innseaḋ dó náċ naṁaid ar fad a ḃéaḋ ag teaċt; go mbeaḋ congnaṁ fear, agus nár ċongnaṁ suaraċ é, ag teaċt anoir aduaiḋ ó Ġaeḋlaiḃ Alban, ċun buille ḃualaḋ le Gaeḋlaiḃ Éirean i gcoinniḃ cóṁaċt Loċlan, agus go mbéaḋ an dá ríġ uasal, an dá Ṁaor Ṁór, i gceannas an ċongnaiṁ sin. Fuair Caoilte amaċ, leis, go raiḃ slóiġte ag teaċt anoir ó'n gceann tuaiḋ de'n Almáinn ag cabruġaḋ le naṁdaiḃ na nGaeḋal. Ḃí, ba ḋóiċ le duine, an Págánaċt go léir, toir agus tuaiḋ, ag cruinniuġaḋ agus ag eiriġe, mar a ḃéaḋ tonn mór faraige, ċun an oileáin seo na h-Éirean do ḃáṫ agus do ṁúċaḋ agus do ṫraoċaḋ d' aon ṁór-iaraċt amáin.

Ḃí an t-ollṁúċán ar siúḃal go h-uaṫḃárac ins gaċ aon ḃall, ar fuid na h-Éirean agus ins na dúṫaiḃ tall, aċ 'n-a ṫaoḃ san a's uile ní raiḃ aċ siṫċáin agus caradas ins gaċ aon ḃall, i n-Éirinn agus tar lear. Ba ċuma é nó an ciúnas roimis an dtóirṫniġ. Ḃí an tsiṫċáin ann. D'á ḃriġ sin ḃí neart do Ċaoilte agus d'á aicme féin ar ḃeiṫ ins gaċ aon ċúinne, ag faire agus ag fáġail eóluis, agus ḃí, ar an gcuma gcéadna, neart do'n naṁaid ar a luċt faire ḃeiṫ acu ins gaċ aon ċúinne d' oileán na h-Éirean, ag feuċaint agus ag iniúċaḋ agus ag fáġail eóluis, ċóṁ maiṫ agus dob' féidir leó é.

Pé cúis a ḃí leis, bíoḋ go ndeiġ Caoilte anonn go minic go críoċaiḃ Loċlan, agus anonn go Caṫair na Ḃeirbe, níor deineaḋ aon iaraċt ar aon ċur isteaċ a ḋéanaṁ air ná ar ḃaint leis i n-aon tsaġas cuma. Ṫug sé féin aire ṁaiṫ gan aon ḋliġ a ḃriseaḋ.

Idir an dá aicme faire ba deacair puinn eóluis a ḃeiṫ i n-Éirinn a gan ḟios do'n naṁaid, agus ba ró ḋeacair do'n naṁaid aon ċor a ċur díoḃ a gan ḟios do Ċaoilte. Ní raiḃ ag gaċ taoḃ le déanaṁ aċ ḃeiṫ 'ġá neartuġaḋ féin ċóṁ maiṫ agus doḃ' ḟéidir leó é, agus ḃeiṫ a d'iarraiḋ eóluis a nirt do ċoimeád ó'n dtaoḃ eile ċóṁ maiṫ agus doḃ' ḟéidir leó é, go dtí go bpléasgfaḋ an cóirṫneaċ eatarṫa.

Ḃí dá ṡaġas eóluis ag gaċ taoḃ de'n dá ṫaoḃ 'á ċruinniuġaḋ. Ḃí gaċ taoḃ a d'iarraiḋ eóluis a ḋ' ḟáġail ar na neiṫiḃ ab ḟearr a ḋéanfaḋ cur le n-a neart féin agus ar na neiṫiḃ ab ḟearr a ḋéanfaḋ baint ó neart an taoiḃ eile.

CAIBIDIOL XIV.

CONGNAṀ DO'N ĊONGNAṀ.

Ní raiḃ Ḃrian abfad imṫiġṫe ó Ċeann Cora, ar a ċuaird ríġ, agus Niaṁ agus a h-aṫair imṫiġṫe i gcualaċt Ḃriain, nuair a tugaḋ sé ndeara daoine iasaċta ag teaċt ann. Níor cuireaḋ aon truim ró ṁór sa méid sin. Ḃíoḋ daoine ag teaċt ó gaċ aon páirt d' Éirinn go ceártain Ṁeargaiġ ag ceannaċ na n-arm. Ḃí cúram teiġlaiġ an Árdríġ i gCeann Cora ar an Árdríġain, níḋ nár ḃ'iongnaḋ, agus ba léir do gaċ aoinne go raiḃ sí ábalta ar a smaċt do ċur i bfeiḋm agus ar ṁuintir an teiġlaiġ do ċoimeád fé n-a láiṁ, agus ar a gceann a ċoimeád fúta, agus ar a ċur ḟiaċaiḃ orṫa a ngnó ḋéanaṁ mar ba ċeart. D'á ḃríġ sin, nuair a ṫagaḋ daoine iasaċta ann, ní leigeaḋ eagla d'aoinne de ṁuintir an teiġlaiġ aon rud a ṫaḃairt fé ndeara ná aon ċur isteaċ a ḋéanaṁ ar neiṫiḃ nár ḃain leó, dar leó féin.

I n-éagmuis na ndaoine iasaċta eile d'ár ṫáinig ann ṫáinig Aṁlaoiḃ ann. Sa n-oiḋċe iseaḋ ṫáinig sé, agus ḃí fios ag Gormḟlaiṫ roim ré go raiḃ sé ag teaċt. Do ṡleaṁnuiġ sé isteaċ a gan ḟios do'n teiġlaċ. Ní feacaiḋ aoinne é. B'éigean dó teaċt ar an gcuma san mar ḃí an iomad aiṫne sa n-áit air, agus dá ḃfeictí ann é do ṡroisfeaḋ an ráfla Inis Caṫaiġ agus Uiḃ Máine. Ansan do ṡroisfeaḋ sé Murċaḋ agus Brian agus níor ḃ' fios cad a ṫiocfaḋ as. Ṫáinig sé ann sa n-oiḋċe, a gan ḟios d'aoinne. Nuair a ḃí sé féin agus Gormḟlaiṫ i ḃfoċair a ċéile, i seómra a ḃí aḃfaḋ isteaċ, do ċuir sí na mílte fáilte roimis. B' ḟuiriste a ḋ' aiṫint ó'n gcuma 'n-ar ġlac sí é go raiḃ an gaol aċamair go maiṫ eatarṫa. Ná féadfaḋ sé ḃeiṫ níḃ' aċamaire.

“Ó! a ṁic ó, a laoġ,” ar sise, “náċ fada gur ḟéadais teaċt! Sílear ná tiocfá coiḋċe. Conus tá an obair ag dul ċun cinn? Caṫin a buailfear an buille do ṡaorfaiḋ sinn ó'n annsgian, ní h-eaḋ aċ ó'n sluaġ annsgian! Caṫin a ṫiocfaiḋ an ċaḃair, a ṁic?”

“Ṫiocfaḋ an ċaḃair amáireaċ, a ṁáṫair,” ar seisean, “dá mḃéaḋ do ṫaoḃ-sa de'n obair déanta.”

“Conus ḟéadfainn mo ṫaoḃ de'n obair a ḋéanaṁ anois agus gan Brian anso? An ḟaid a ḃí sé anso ḃí an earcú san Ṫaiḋg Ṁóir ag faire orm ins gaċ aon ċúinne gaċ aon rae soluis. Ní ḟéadfainn cor a ċur díom gan mé féin a ċur i gcontaḃairt. Tá Murċaḋ ag faire orm. Tá Donn mac Beaṫaċ ag faire orm. 'Sé mo ṫuairim láidir gur ḋein an t-easbog úd a ḃí anso ó'n Róiṁ rud éigin, nó go ndúḃairt sé rud éigin, do ċuir iad go léir ar a gcosaint féin orm. Ṫugas fé ndeara é, cupla uair, ag feuċaint orm, agus níor ṫaiṫn an ḟeuċaint liom. Ṁeasas gur ḟeuċ sé treasna tríom. Ní ḟeadar an doṁan cad a ċuir iad go léir ar a gcosaint féin mar atáid. Níor ḋeinear aon niḋ a ḋ' ḟéadfaḋ aon rud do ċur ar a súiliḃ dóiḃ. An faid a ḃí Niaṁ anso ag faire orm do leigeas mé féin fé n-a súiliḃ ċóṁ h-osgailte agus doḃ' féidir dom é. Ḋeinear gaċ aon rud, dar liom, ċun a ṫaisbeáint di ná raiḃ briġ ná bunús leis an ḃfaireaċán. Ḋeinear níba ṁó 'ná san. Ṫugas mé féin di ċóṁ h-iomlán san gur dóiċ liom dá ḃfanaḋ sí aḃfad eile anso go mbéaḋ sí curṫa fé 'n gcré agam!"

"Airiú, cad a ċuirfeaḋ fé'n gcré í, a ṁáṫair? Ar nóin ní h-aṁlaiḋ a ṫaḃarfá di féin an rud n-a raiḃ sí ag faire ort sar a dtaḃarfá do Ḃrian é!" ar seisean.

"Ní h-aṁlaiḋ," ar sise. "Níor ġáḋ dom é. Cailín fíor uasal 'n-a h-aigne iseaḋ í. Do deineaḋ árd éagcóir uirṫi nuair a cuireaḋ anso í. Tá sí ana ġéarċúiseaċ, aċ tá sé bun os cionn ar fad le n-a meón agus le n-a nádúr aon rud i ḃfuirm faireaċáin a ṫaḃairt le déanaṁ di. Ní raiḃ fasg agá h-aṫair agus í ṫaḃairt anso. Níor deinear-sa aċ í ṫaċtaḋ agus do ṁúċaḋ le séiṁe agus le soilḃreas agus le gealġáiriteaċt. Go deiṁin le fírinne ḋuit, a Aṁlaoiḃ, do ḃíoḋ truaġ agam do'n ċailín boċt nuair a ċinn í ag casaḋ le gáire ḋéanaṁ agus gan aon ġáire 'n-a croiḋe. Mura mbéaḋ a luaṫaċt a rugadar leó ċun siúḃail i ḃéaḋ sí ar an gclár acu."

"Ḃí aiṫne agam uirṫi," arsa Aṁlaoiḃ. "Ċonac í tiar sa ḃaile cúpla uair. Níor ṁeasas gur ḃ' aon rud fóġanta í."

"Aon rud fóġanta!" arsa Gormḟlaiṫ. "Taḃarfad a ceart féin di, a ṁic, agus tuigim cad tá agam 'á ráḋ. Isí cailín í is fearr agus is uaisle agus is gile agus is glaine croiḋe agus aigne d'ár ḃuail riaṁ fós umam-sa! Déarfad an méid sin di dá ndéineaḋ sí oiread eile faireaċáin orm. Ní'l fasg ag an muintir a ċuir anso í."

"Tá sí imṫiġte anois, a ṁáṫair, pé 'r doṁan é, agus tá an áit seo fút féin. Ḃa ċóir go ḃféadfá rud éigin a ḋéanaṁ nuair a ṫiocfaḋ an t-Árdríġ seo abaile. Nár ċóir go ḃféadfá ḃeiṫ ollaṁ i dtreó nár ġáḋ ḋuit tú féin a ċur i n-aon ċontaḃairt nuair a ḃéaḋ sé sa ḃaile. Tá sé ana aosda. Dá dtagaḋ an bás air díreaċ nuair a ḃéaḋ ár neart ag teaċt isteaċ i gcuan Ḃaile Áṫa Cliaṫ ḃéaḋ gaċ aon rud ar ár dtoil againn láiṫreaċ. Ḃéaḋ Éire againn gan a ḃeiṫ orainn oiread agus aon fear aṁáin do ċailleaṁaint. Do ṫuitfeaḋ neart Ḃriain ar a ċéile. D'éileóċ' M'Lḟeaċlainn airis an Árdríġeaċt a baineaḋ dé ċun í ṫaḃairt do Ḃrian. D'éileóċ' Murċaḋ an Árdríġeaċt ó 'sé an ríġḋaṁna é. D'eireóċ' Ua Néill ċun gan an Árdríġeaċt d' fágáilt ag aoinne acu aċ í ḃeiṫ aige féin. Ḃéidis go léir ag marḃuġaḋ a ċéile láiṫreaċ bonn. Níor ġáḋ ḋúinn aon ṗioc d'á nduag ḋ' fágail. Marḃó'dis féin a ċéile ḋúinn. Ní ḃéaḋ le déanaṁ againn aċ sgaoileaḋ leó agus ḃeiṫ ag brúṫ isteaċ orṫa fé mar a ḃéidis ag laguġaḋ a ċéile. Um an dtaca 'n-a mbéidis disgiġṫe agá ċéile ḃéimis-ne i seilḃ an oileáin. Déin rud éigin, a ṁáṫair. Taḃair congnaṁ éigin do Ḃrian ċun an tsaoġail seo ḋ'fágaint. Is miṫid dó imṫeaċt."

"Déanfad mo ḋíċeal, a ṁic ó," ar sise. "Aċ caiṫfir aon níḋ aṁáin a ġeallaṁaint dom, a Aṁlaoiḃ," ar sise.

"Ġeallfad aon rud is maiṫ leat duit, a ṁáṫair," ar seisean. "Cad é an rud é ?"

"Ġeall dom," ar sise, "má eiriġean linn go bpósfair Niaṁ."

"Aililiú !" ar seisean, agus do leaṫ a ḋá súil air. "Ag magaḋ ataoin tú, a ṁáṫair !" ar seisean.

"Ní h-eaḋ, a ṁic mo ċroiḋe !" ar sise. "Lom dáiririḃ atáim. Ní'l cor 'n-a croiḋe ná 'n-a h-aigne ná fuil 'fios agam. Níor ḃuail a leiṫéid eile riaṁ umam. Go dtí gur ḃuail sí féin umam níor ṁeasas go raiḃ a leiṫéid ar biṫ.

Níor ṁeasas gur ḃ'ḟéidir a leiṫéid a ḃeiṫ ar biṫ. An oiḋċe úd a ḃíoḃair go léir anso nuair a ċonac tu ag rince léi ṁeasas ná feaca riaṁ aon ḃeirt ċóṁ h-oireaṁnaċ d'á ċéile. Ní mise aṁáin a ṁeas é. D' airiġeas an cogarnaċ: 'Ó! nác áluinn an lánṁa a ḋéanfaidís!' An ngeallfair dom go bpósfair í má eiriġean linn?"

"Ní'l eiriġṫe linn fós, a ṁáṫair," ar seisean, "aċ ní dóiċ liom gur miste dom a ġeallaṁaint duit go bpósfad í————má ṗósan sí mé. Tá sé i mbéal gaċ aoinne go ḃfuil socair aici 'n-a h-aigne gan pósaḋ coiḋċe.'

"Ó'n aiṫne atá curṫa agam uirṫi ní ċuirfeaḋ san féin blúire iongnaḋ orm," arsa Gormflaiṫ. "Tá meón ana ṁaiṫ, ana naoṁṫa, aici. Ḃ'ḟéidir go n-aṫaróċ' sí a h-aigne. Is cuiṁin liom cogarnaċ eile d'airiġeas an oiḋċe ċéadna ad' ṫaoḃ-sa. 'Ó,' adeirṫí, 'nác mór an truaġ sagart a ḋéanaṁ dé!' Cúis ġáire ċúġainn! Aċ pósfair í má ṗósan sí tú?"

"Tá go maiṫ, a ṁáṫair," ar seisean. "Ní dóiċ liom. Áṁṫaċ, go bpósfaiḋ sí mé pé taṫant a ḋéanfair uirṫi. Is éagsaṁlaċ an ḃean tú, a ṁáṫair," ar seisean. "Ṁeasas go marḃófá mé níba ṫúirse 'ná mar a leigfeá dom í ṗósaḋ!"

"Dá dtuigṫeá a feaḃas mar a ṫuigim-se é ní ṁeasfá san," arsa Gormflaiṫ.

Ṫugadar formór na h-oiḋċe ag caint. Ṫug Aṁlaoiḃ cúntas cruinn di ar an neart a ḃí le teaċt go h-Éirinn ċun seilḃ na h-Éireann do ġlacaḋ ċóṁ luaṫ agus ġeoḃaḋ Brian bás. D'inis sé di cad é an neart fear a ḃí ollaṁ ag ríġ Loċlan agus cad iad na loingeas a ḃí ollaṁ ar uisge aige. D'inis sé di cad é an neart fear a ḃí ollaṁ ag ríġ na h-Iorruaiḋe, agus cad iad na loingeas a ḃí ollaṁ ar uisge aige, agus conus mar a ḃí beirt mac an ríġ, an ḃeirt óigfear ba ṫreise agus ba ṫréine i dtír na h-Iorruaiḋe an uair sin, ag teaċt 'n-a ḃfearaiḃ cinn-riain ar ṡlóiġtiḃ na h-Ioruaiḋe.

D'inis sé ḋi conus mar a ḃí Siġurḋ mac Lóḋair, ríġ Insi h-Orc, ċun teaċt agus mór-ṡluaġ aige d'ḟearaiḃ luaṫa láidire cruaḋa ó Insiḃ Orc agus ó Insiḃ Gall, ó Sgaṫaiġ agus ó Ċeann Tíre agus ó-s na dúṫaiḃ sin go léir mór-ṫimpal.

Ṫug sé gaċ aon ċúntas mar sin ḋi ar an gcuma 'n-a raiḃ neart Loċlan suiḋte an uair sin agus ar an gcuma 'n-a raiḃ an neart ag méaḋuġaḋ agus ag dul i n-acfuinnige i n-aġaiḋ an lae. Agus ċuir sé 'n-a luiġe ar a h-aigne ná raiḃ aon niḋ ag teastuḃáil feasta aċ bás Ḃriain.

D'ḟan Aṁlaoiḃ i gCeann Cora an ċuid eile de'n oiḋċe sin agus an lá a ḃí ċúġainn. Níor ṫaisbeáin sé é féin d' aoinne i gcaiṫeaṁ an lae. Ċóm luaṫ agus ḃí am ṁairḃ na h-oiḋċe aisis ann d'imṫiġ sé. Ṫug sé aġaiḋ ar Ḃaile Aṫa Cliaṫ. Ċuaiḋ sé ċun cainte le Sitric, ríġ Loċlanaċ Ḃaile Aṫa Cliaṫ, agus d'inis sé ḋó an uile focal de'n ċaint a ḃí idir é féin agus Gormḟlaiṫ.

Ḃí eagal ar an mbeirt ná déanfaḋ Gormḟlaiṫ an beart. Níor ṫaitn leó i n-aon ċor an ḃáiġ a ṫaisbeáin sí a ḃeiṫ aici do Niaṁ. Ṫuigeadar 'n-a n-aigne má ḃí congnaṁ le taḃairt do Ḃrian ċun imṫeaċt as an saoġal, agus má ḃ' í Gormḟlaiṫ a ṫaḃarfaḋ an congnaṁ san ḋó, nár ḃ' ḟoláir congnaṁ a ṫaḃairt do Ġormḟlaiṫ féin sa ġnó.

Conus a ṫaḃarfaí an congnaṁ san ḋi, áṁṫaċ, agus cad é an saġas an congnaṁ a ṫaḃarfaí ḋi? Ḃ'ḟini an ċeist acu, agus níor ċeist ró ḃog í.

CAIBIDIOL XV.

BUILLE FÉ TUAIRIM; NÓ, FUADAR NÁ FEADAR.

Ḃí an beirt istiġ i seómra i ríġteiġlaċ Sitric i mBaile Áta Cliat agus iad ag cur 's ag cúiteaṁ i dtaoḃ an sgéil.

"Ní ḋéanfaiḋ sí an beart," arsa Aṁlaoiḃ. "Ní'l an sgairt ċóṁ láidir aici agus do ṁeasas. Siné fé ndeár gan an gnó beiṫ déanta faḋó. Do cuireaḋ Niaṁ ag faire uirti. Isí Niaṁ a ċoisg í ar an obair a ḋéanaṁ an fad a ḃí Brian sa baile, aċ ní leis an bfaire do ċoisg sí í. Ċuir Niaṁ Gormflaiṫ ó'n ndroċ gníoṁ a gan fios do Ġormflaiṫ féin. Deirim an méid seo leat, a ríġ. Dá bfanaḋ Brian sa baile i gCeann Cora agus dá bfanaḋ Niaṁ ann, agus í féin agus Gormflaiṫ a beiṫ ċóṁ mór i gcuideaċtanas a céile agus bíodar, ní ḋéanfaḋ Gormflaiṫ an gníoṁ i n-aon ċor. Ḃéaḋ sí ceapaite ar an ngníoṁ a ḋéanaṁ, aċ an fad a ḃéaḋ Niaṁ ann agus í fé súiliḃ Gormflaiṫ, agus a h-anál ag dul fé Gormflaiṫ, agus a guṫ agus a gáire ag dul fé Gormflaiṫ, ní ḋéanfaḋ Gormflaiṫ an gníoṁ."

"Aċ!" arsa Sitric. "Airiú, náċ eólgaiseaċ an buaċail tu! Cá bfuarais an fáiḃeaṁlaċt go léir? Ba ḋóiċ le duine gur ag breiṫniuġaḋ aigne an duine a ċaiṫis do ḟaoġal."

"Abair do roġa rud, a ríġ," arsa Aṁlaoiḃ, "i dtaoḃ conus a ċaiṫeas mo ḟaoġal, aċ bain-se an ċluas anuas ó'n gceann díom mura bfuil an ceart sa méid úd agam. Ḃéaḋ an rud atá uainn déanta faḋó mura mbéaḋ Niaṁ a teaċt go Ceann Cora. Ċun na faire ḋéanaṁ isead do tugaḋ ann í. Dein sí an faire, aċ ní leis an bfaire do ċoisg sí an gníoṁ, aċ le h-í féin a beiṫ ann."

"Ba ḋóiċ liom gur conus a déanfar an gníoṁ an ċeirt anois agus náċ conus a coisgeaḋ é. Ó breiṫniġis an cosg ċóṁ maiṫ b' féidir go bfuil breiṫniuġaḋ éigin déanta agat ar conus a cuirfar an cosg ar an sliġ," arsa Sitric.

"Tá an breiṫniuġaḋ san, leis, déanta agam, a ríġ," arsa Aṁlaoiḃ.

"Is maiṫ é sin: Sgaoil ċúġainn toraḋ do ṁaċtnaiṁ." arsa Sitric.

"Ar airiġis riaṁ," arsa Aṁlaoiḃ, "conus a deineaḋ Árdríġ de Ḋiarmaid mac Céirḃeóil?"

"Do marḃuiġeaḋ Tuaṫal Maolġarḃ," arsa Sitric. "Aċ ar airiġis-se cad d' imṫiġ ar an bfear a ṁairḃ Tuaṫal?"

"Do deineaḋ goin galáin dé," arsa Aṁlaoiḃ.

"Go díreaċ," arsa Sitric; "an rud a ḋ' imṫeóċ' láiṫreaċ bonn ar an t-é a ṁarḃóċ' Ḃrian, aċ so a beiṫ de ḋeifriġeaċt idir an dá sgéal. Do deineaḋ goin galáin de 'n t-é ṁairḃ Tuaṫal, aċ tar éis an ġníṁ a deineaḋ dé é. An fear a ṫaḃarfaḋ sé Ḃrian a ṁarḃuġaḋ, roimis an ngníoṁ a déanfai goin galáin dé."

Ḃí an ḃeirt ag caint ar an gcuma san. Ṫáiniġ seirḃíseaċ isteaċ.

"Tá duine sa ṗóirse agus ba ṁaiṫ leis labairt leat, a ríġ," arsa'n seirḃíseaċ.

"Tabair anso isteaċ é," arsa Sitric.

Do tugaḋ isteaċ é.

Sidé saġas duine a ċonaic an ḃeirt nuair a ṫáiniġ sé isteaċ. Firín beag agus ceann mór air .Ḃí folt odar ar a ċeann, folt trom agus é ag tuitim anuas ar a ġuaillib agus siar sios ar a ṡlinneánaiḃ. Ḃí mar ḃéaḋ raca beag óir ar gaċ taoḃ d'á ċeann, agá uiseanaiḃ, ag coimeád a ġruaige siar d'á éadan agus d'á ṡúilib. Ḃí éadan leatan árd air agus fáibrí treasna ann, 'ġá taisbeáint go raiḃ sé, an cuid ba luġa dé, trí fiċid blian. Ḃí srón fada díreaċ air agus ḋá ṡúil maiṫe móra solusṁara aige, agus iad aibiġ go maiṫ. Ḃí a ċeannaċa faidleicineaċ agus ḃí féasóg ṫrom, liaṫ-ġorm air agus í ag dul aḃfad síos ar a ḃrollaċ. Ḃí brat, nó clóca, de'n éadaċ saiḋḃir ba ċeart a ḃeiṫ ar duin'uasal, aniar ar a ṡlinneánaiḃ.

“Cad é an gnó atá agat díom-sa, a ḋuine ṁacánta?” arsa Sitric leis.

“Liaġ iseaḋ mé, a ríġ,” arsa'n duine iasaċta. “Tá mórán de ċríoċaiḃ an doṁain siúḃalta agam i gcaiṫeaṁ mo ṡaoġail. Ó'n mḂreatain anall a ṫánag le déanaiġe. Tá mórán taiṫiġe agam ar na galaraiḃ a ṫagan ar an nduine, agus ar na neiṫiḃ is fearr ċun na ngalar san do leiġeas. Ṫánag anso go dtí an ċaṫair seo ag brath air go mb'ḟéidir go ḃféadfainn úsáid a ḋéanaṁ ann de'n eólus atá agam agus raint tairḃte ḋéanaṁ do ḋaoine a ḃéaḋ 'n-a ġátar. Is léir duit féin, a ríġ,” ar seisean, “gur ró ḃeag an gnó a ḃéaḋ agam' leiṫéid ag teaċt anso ċun na h-oibre sin a ḋéanaṁ gan mé féin do ċur i n-iúil ar dtúis do'n ríġ agus cead a ḋ'iarraiḋ air.”

“Tá san fíor go leór,” arsa Sitric, “aċ cá ḃ' ḟios dóṁ-sa náċ dioḃáil a ḋéanfá dom' ḋaoine dá dtugainn an cead san duit,” agus ċuir sé gáire as. “Cá ḃ'ḟios dom,” ar seisean, “ná gur b' aṁlaiḋ a ṫaḃarfá niṁ dúinn go léir.”

“Cúis gáire ċúgat, a ríġ,” arsa'n duine iasaċta. “Ní gáḋ dom a ḋ'innsint duit-se, a ríġ,” ar seisean, “gur b'é meón agus nádúr an liaiġ gur túisge leis go mór leiġeas a ḋéanaṁ 'ná aon dioḃáil sláinte ḋéanaṁ d' aon duine. Tuigim go maiṫ cad a ḃainean le niṁ, agus cad a ḃainean le duine do leiġeas ó niṁ dá mbéaḋ sé tar éis an niṁe do ṫógaint, pé 'cu le tionóisg nó le toil a ḃéaḋ an niṁ tógṫa aige. Aċ ní gáḋ dom ḃeiṫ 'gá innsint cad a ḋ'ḟéadfainn a ḋéanaṁ. Tá teistiméireaċtaí anso agam ó ríġṫiḃ agus ó uaisliḃ agus ó ċoláistiḃ móra, 'gá ṫaisbeáint cad é an saġas mé, agus cad é an saġas oibre a ḋeineas ċeana ins na h-áiteanaiḃ eile 'n-a raḃas sar a dtánag anso."

Ṫaraing sé amaċ beart pápéar agus ṡín sé ċun an ríġ iad. Ṫóg Sitric iad agus ċrom sé ar iad do léiġeaḋ. Ṫaisbeáin sé d' Aṁlaoiḃ cuid acu. Do léiġ Aṁlaoiḃ iad.

"Ċím asta so," arsa Sitric, "gur Lonán is ainim duit."

"Iseaḋ, a ríġ," ar seisean. "Lonán m' ainim."

"Tá go maiṫ," arsa Sitric. "Tá mo ċead-sa agat ċun aon tairbṫe is féidir leat a ḋéanaṁ do ṁuintir na caṫaraċ so. Is dóċa gur cuma leat cé 'cu Loċlanaiġ nó Éireanaiġ an ṁuintir n-a n-imireóċair do ċuid eóluis orta?"

"Is cuma, a ríġ," arsa Lonán. "Imireóċad mo ċuid eóluis ar an muintir is mó a ċífead 'n-a ġátar agus ar an muintir is fearr a ḋíolfaiḋ mé."

"Ó, tuigim," arsa Sitric. "Ba ḋóiċ liom féin, áṁtaċ," ar seisean, "go ḃfaġaḋ duine a ṡiúḃluiġ oiread agus ṡiúḃluiġis-se ceannaċ ar a ċuid eóluis, agus díol as, níos fearr 'ná mar a ġeóbair-se sa ċaṫair seo."

"Conus san, a ríġ, le d'ṫoil?" arsa Lonán.

"Ba ḋóiċ liom gur 'mó ríġ, nó Árdríġ, gur ṁaiṫ leis tusa ḃeiṫ i n' aice i gcóṁnuiġe ag feuċaint i ndiaiġ a ṡláinte dó, agus go mb'ḟéidir gur b' ḟearr a ḋíolfaḋ sé tú as do ċuid eóluis 'ná mar ḟéadfaḋ daoine boċta na caṫaraċ so tú díol," arsa Sitric.

Do ġeal gnúis Lonáin.

"Tá go maiṫ, a ríġ," ar seisean. "Ní'l aon rud ab ḟearr a ṫaiṫnfeaḋ liom, má's ċuige atá t' onóir, 'ná an gnó san a ḋéanaṁ do t' onóir-se. Ṫaḃarfainn aire ṁaiṫ do'n gnó, agus is dóiċ liom, nuair a ḃéaḋ taiṫiġe agat ar m' eólus ar feaḋ tamail, agus ar m'obair, náċ go ró ḃog ba ṁaiṫ leat sgaraṁaint liom."

"Ní h-orm féin a ḃíos ag cuiṁneaṁ nuair a laḃras," arsa Sitric. "Is ar Árdríg Éirean, ar Ḃrian, a ḃíos ag cuiṁneaṁ."

Do ḋoirċig gnúis Lonáin. Níor laḃair sé. Ḃ'ḟuiriste a ḋ'aiṫint go raiḃ rud éigin nár ḃ'ḟóganta istig aige i gcoinniḃ an Árdríg. D'ḟeuċ an ḃeirt eile ar a ċéile. Ar ball do laḃair Lonán.

"Gaḃaim párdún agat, a ríg," ar seisean, "agus agat-sa, a ríg," ar seisean le h-Aṁlaoiḃ. "Táinig ainim an fir sin ró oban orm. Táinig ainim an Árdríg sin ró oban orm," ar seisean. Do stad sé. "Measas gur ort féin a ḃís ag trácht, a ríg," ar seisean.

"Ní ṁeasaim," arsa Sitric, "go ḃfuil aon ġráḋ ró ṁór agat do'n Árdríg."

Níor laḃair Lonán, aċ do ḋoirċig a gnúis arís.

"Aċ bíoḋ naċ orm féin a ḃíos ag cuiṁneaṁ ar dtúis b' féidir nár ḃ'fearra ḋom rud a ḋéanfainn 'ná cuiṁneaṁ orm féin anois. B'féidir naċ i gcóṁnuiġe a ṫiocfaḋ do leiṫéid-se crosta orm. Tar ċugam anso amáireaċ agus b'féidir go ḃféadfaimís socarugaḋ," arsa Sitric.

Do ġeal gnúis Lonáin arís. Ḃa ḋóiċ le duine air gur ríġeaċt a ḃronnaḋ air ḃí sé ċóṁ h-áṫasaċ, ċóṁ mórálaċ, ċóṁ buiḋeaċ.

D'imṫig sé. D'ḟeuċ an ḃeirt ar a ċéile.

"Cad é an fuadar é seo fút anois?" arsa Aṁlaoiḃ.

"Fágaim le h-uaḋaċt," arsa Sitric, "ná feadar cad é an fuadar é seo fúm!"

"Ní'l aon ġráḋ ag Lonán do Ḃrian," arsa Aṁlaoiḃ.

"Tá an méid sin soiléir go leór," arsa Sitric. "Ní ḟeadar an doṁan cad a ḋein Ḃrian air."

"Is 'mó duine naċ é gur ḋein Ḃrian droċ ḃeart air," arsa Aṁlaoiḃ.

"Ḃí sé ar bara mo ṫeangan ḋá uair a ḋ' ḟiafraiġe ḋé cad a dein Brian air, aċ ḃí eagal orm go saṁlóċ' sé go raiḃ cúis éigin agam leis an gceist a ċur ċuige," arsa Sitric.

"Tiocfaiḋ sé anso amáireaċ," arsa Aṁlaoiḃ.

"Ní deirim ná go dtiocfaiḋ," arsa Sitric.

"Agus cad a ḋéanfair leis?" arsa Aṁlaoiḃ.

"B'féidir gur 'mó rud a féadfaí a ḋéanaṁ leis," arsa Sitric.

Do stad an beirt agus iad ag maċtnaṁ. Ḃí Sitric 'n-a suiḋe ar ċataoir agus ḃí Aṁlaoiḃ ag siúḃal sios a's suas. Ṫug an beirt tamal maiṫ ar an gcuma san. Ar ball do laḃair Aṁlaoiḃ:—

"Is fíor san," ar seisean. "Is 'mó rud, b'féidir, a féadfaí a ḋéanaṁ leis. Tiocfaiḋ sé anso amáireaċ. Ní gáḋ ḋom a ráḋ leat aire ṁaiṫ a taḃairt. Faiġ-se greim air má 's féidir é, aċ ná leig ḋó aon ġreim fáġail ort."

"Ná bíoḋ eagal ort," arsa Sitric. "Mar aduḃart, ní'l aon ṗioc d'á fios agam fós cad a ḋéanfar. Pé rud ar a socarófar isé Lonán féin a ṡocaróċaiḋ air, uaiḋ féin."

"Sin í an ċaint," arsa Aṁlaoiḃ. "Ansan, má sgéiḋean sé is air féin a sgéiḋfiḋ sé."

Do sgar an beirt i gcóir na h-oiḋċe.

CAIBIDIOL XVI.

CÓṀAĊT LUIḂNEAĊA.

Seaċtṁain díreaċ tar éis na h-oiḋċe 'n-a raiḃ Sitric agus Aṁlaoiḃ agus Lonán i ḃfoċair a ċéile istig i dteiġlaċ Ṡitric i mBaile Áṫa Cliaṫ, ḃí Gormflaiṫ agus beirt d'á mnáiḃ coiṁḋeaċta ag siúḃal ar ḃruaċ glaise bige a ḃí ag gaḃáil tar ríġteiġlaċ Ḃriain i gCeann Cora. Ċonacadar ag gaḃáil ċúċa anios ó ṫreó Luimniġe capal agus cárbat agus beirt sa ċárbat. Nuair a ṫáinig an cárbat i gcóṁngar na h-áite 'n-a raiḃ na mná uaisle do stad an cárbat.

“Siné ríġteiġlaċ an Árdríġ agat anois,” arsa duine de'n ḃeirt leis an nduine eile, “agus sin í an Árdríġan féin, Gormḟlaiṫ, an ḃeanuasal is aoirde de'n triúr, an ḃean n-a ḃfuil an t-éadaċ corcra uirṫi.”

Ṫáinig an fear eile amaċ as an gcárbat.

“Ní dóċa,” ar seisean, leis an ḃfear a ḋ'fan istiġ, “go mbeiḋ a tuille gnóṫa agam díot-sa indiu. Tá sé ċóṁ maiṫ agat casaḋ tar n-ais.”

Ḋíol sé é agus ċuir sé uaiḋ é, agus ṫug sé féin agaiḋ ar an áit 'n-a raiḃ na mná uaisle ag siúḃal. Níor stadadar d'á gcaint, ná níor ḟaṁluiġ sé gur ċuireadar blúire suime ann go dtí go raiḃ sé ar a n-agaiḋ amaċ. An uair sin féin ġeóḃaidís ṫairis gan feuċaint air ná aon truim a ċur ann mura mbéaḋ gur ċaiṫ sé é féin ar a dá ġlúin ar agaiḋ Ġormḟlaiṫ amaċ agus gur ṡín sé leitir ċúiċi.

“Gaḃaim párdún agat, a Árdríġan,” ar seisean, “ar ḃ'é toil do Ṡoillse an leitir sin do léiġeaḋ. Ó ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ iseaḋ í.”

“Déirc atá uaiḋ seo is dóċa,” ar sise leis na mnáiḃ coiṁdeaċta, agus do rug sí ar an leitir. D'aiṫin sí an sgríḃinn a ḃí ar an gcúṁdaċ. Ḃ' ḟíor do'n duine é gur ó Ṡitric a fuair sé an leitir le taḃairt ag triall uirṫi. D'osgail sí an leitir agus ċrom sí ar í léiġeaḋ. Ar ball d' ḟeuċ sí ar an ḃfear. D' ḟeuċ sí go géar air. Firín beag ab eaḋ é agus ceann mór air; an fear céadna a ḃí istiġ i dteiġlaċ ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ an oiḋċe úd, seaċtṁain roimis sin, ag caint le Sitric agus le h-Aṁlaoiḃ.

D'feuċ Gormflaiṫ ar na mnáiḃ coiṁdeaċta.

"Teiḋig-se isteaċ, a ċlann ó," ar sise. "Oirean dom labairt leis an nduine seo i n' aonar."

D'imṫiġ an ḃeirt ḃan.

"Ċím," arsa Gormflaiṫ leis an ḃfear, "gur Lonán is ainm duit-se."

"Iseaḋ, ċun do toile, a Árdrígan," ar seisean.

"Cad ċuige gur cuireaḋ anso tú?" ar sise.

"Do réiḋtiġ an ríġ liom, a Soillse," arsa Lonán, "ċun go ndéanfainn, mar is gnáṫ a ḋéanaṁ do ríġ, aireaċas a ṫabairt do'n ḃia agus do'n ḋiġ a cursai os a ċóṁair le caiteaṁ, le h-eagla go ndéanfai éagcóir air, le h-eagla go dtaḃarfai niṁ dó."

"Agus cad 'n-a ṫaoḃ nár coimeád sé tú?" arsa Gormflaiṫ.

"Dúḃairt sé liom, a Soillse," arsa Lonán, "go mb'féidir gur ṁó an gnó ḃéaḋ anso ḋiom féin agus dem' ċuid eóluis agus dem' ċuid foġluma 'ná mar a ḃí aige féin ḋiom. Is dóċa gur inis sé sa leitir cad é an gnó ba ḋóiċ leis a ḃéaḋ anso ḋiom?"

"Do réir mar a tuigim-se an ċaint atá sa leitir is 'mó gnó féadfaḋ ḃeiṫ anso ḋiot," arsa Gormflaiṫ.

"Ní mó na gnóṫai a d'féadfaḋ ḃeiṫ ḋiom anso, a Soillse," arsa Lonán, "'ná na gnóṫai a d'féadfainn-se a ḋéanaṁ anso."

"Aċ go ndíolfai tu asta, is dóċa," arsa Gormflaiṫ. "Agus is dóċa," ar sise, "d'á ṁéid iad na gnóṫai gur b' eaḋ ba ṁó a ḃéaḋ le díol asta?"

"Do réir dealḃraiṁ, a Soillse," arsa Lonán.

Do stad Gormflaiṫ ar feaḋ tamail ṁaiṫ. Ḃog sí a béal ċun labarṫa cúpla uair agus níor labair sí. Is aṁlaiḋ a ḋún sí a béal arís agus do lean sí d'á maċtnaṁ. An faid a ḃí sí ag maċtnaṁ ḃí Lonán ag feuċaint uaiḋ ar an sruṫán agus gan aon ċor aige 'á ċur dé. Do ḃog sí a béal ċun labarṫa fé ḋeire agus do laḃair sí.

"Tá sé ċóṁ maiṫ agam an ceann a ḃaint de'n sgéal duit," ar sise. "Tá oireaḋ anso agus ċroċfaḋ tú seaċt n-uaire dá ḃfaiġfí amaċ ort é."

"Is fíor san, a Árdrígan," arsa Lonán.

"Náċ breaġ bog a ġlacan tú é!" ar sise.

"Tá iontaoiḃ agam asat, a Soillse," ar seisean. "Dúḃart leis an ríġ i n-Áṫ Cliaṫ go raiḃ iontaoiḃ agam asat."

Do ċruaiḋ a súil agus a gnúis agus ṫug sí droċ ḟeuċaint air.

"Ní ḟeicim," ar sise, "caḋ é an ċúis go mbéaḋ an iontaoiḃ sin agat asam-sa, a ġiolla. Ní'l crot na fírinne ar an gcaint sin."

Ṫóg sí anáirde a láṁ fé mar a ḃéaḋ cóṁarṫa éigin aici 'á ḋéanaṁ. Do riṫ ċúiċi anuas ó'n ríġṫeaġlaċ ceaṫrar d'ḟearaiḃ luaṫa láidire agus a ċlaiḋeaṁ noċt i láiṁ gaċ fir acu.

"Cuirtar sa ċarcair an fear san," ar sise, go breaġ réiḋ. Ba ḋóiċ le duine gur ċun a dinnéir a ḋ' órduiġ sí é ḃreiṫ, do laḃair sí ċóṁ cneasta san.

Do rugaḋ ar Lonán agus do cuireaḋ isteaċ sa ċarcair é. Do léiġ Gormḟlaiṫ an leitir arís, agus ḋein sí a maċtnaṁ arís ar an gcaint a ḃí sa leitir. Siḋí an ċaint a ḃí sa leitir:—

"A ṁáṫair,

"Déanfaiḋ sé seo an gnó. Tá a ċúis féin aige ċun na h-oibre ḋéanaṁ. Ní miste, áṁṫaċ, é ḋíol go maiṫ; ansan beiḋ dá ċúis aige ċun na h-oibre ḋéanaṁ. Ní h-obair ṫúṫaċ a ḋéanfaiḋ sé. Tá an t-eólus tar bár aige.

"Tá ár neart go léir ollaṁ ar ṗreabaḋ isteaċ ċúġainn ċóṁ luaṫ agus d' aireóċaiḋ siad an tásg.

“Dá bféadfaí an gnó déanaṁ ċóṁ luaṫ agus ḃéaḋ an ċuaird críoċnuiġṫe b' ḟin mar ab fearr é. Ḃéaḋ fios na h-aimsire againn agus d' féadfaimís an aimsir d' ḟriṫálaṁ. Déanfaiḋ an fear so an gnó. Ná caill.

“Is eól duit cé h-é

“Mise.”

Nuair a ḃí beagán aimsire caiṫte agus uain fáġalta ag Lonán ar sgannra teaċt i gceart air, do ġlaoiḋ sí airis ar an gceaṫrar.

“Tugtar ċúġam anso an fear úd,” ar sise.

Do tugaḋ.

Nuair a ḃí an ḃeirt 'n-a n-aonar airís do labair sise. Ḃí Lonán ag crit.

“Cad é an ċúis a ḃí agat-sa le n-a ráḋ,” ar sise, “go raiḃ iontaoiḃ agat asam-sa?”

“Ní féidir do ḋuine i gcóṁnuiġe, a Soillse,” ar seisean, “a ḋ'innsint cad é an ċúis dó iontaoiḃ a ḃeiṫ aige as duine eile. Aċ is léir, a Árdríġan, mura mbéaḋ iontaoiḃ a ḃeiṫ agam-sa as do Ṡoillse-se ná tiocfainn anso i n-aon ċor. Ṫánag ċúġat anso, a Árdríġan, agus an téad ar mo ṁuineál. Ní ḋéanfainn san mura mbéaḋ an iontaoiḃ a ḃeiṫ agam as do Ṡoillse.”

“Ní ḋéanfá,” ar sise, “do réir ḋeaḃraiṁ. Ní ḋéanfaḋ aoinne é aċ duine buile. Tá crot na fírinne air sin. Aċ ní innsean san cad é an ċúis a ḃí agat leis an iontaoiḃ. Inis an ċúis dom.”

“Tá go maiṫ, a Soillse,” ar seisean, “aċ tabair do ḃriaṫar ríoga dom ná tógfair orm é má innsim an fírinne do d' Ṡoillse.”

“A ḋuine!” ar sise, agus buail sí speaċ d'á cois sa talaṁ, “náċ í an fírinne atá uaim!”

“Tá sgannra orm róṁat, a Árdríġan!” ar seisean.

“Mo ḃriaṫar ríoga ḋuit,” ar sise, “náċ baoġal ḋuit mé. Inis dom an rud atá ar t' aigne.”

“Tá sé am' aigne, a Soillse,” ar seisean, “an gnó a ṫug mise anso agus an gnó ba ṫoil leat-sa a ḋéanfainn anso gurab aon ġnó aṁáin iad. D'á ḃríġ sin, nuair a ḃíos ag teaċt anso ċun an ġnóṫa san a ḋéanaṁ ṫáinig iontaoiḃ agam asat-sa, a Árdrígan, agus mar ġeall ar an iontaoiḃ sin ṫánag anso, mar a ċíon tú, agus an téad ar mo ṁuineál. Ní raiḃ le déanaṁ aċ mé ċur suas ar an gcroiċ!”

“Tá go maiṫ,” ar sise. “Táim sásta. An ndéanfair an gnó?”

“Déanfad, a Árdrígan,” ar seisean.

“Ġeóḃair do ṫuarasdal go maiṫ ar an ngnó,” ar sise.

“Ṫuigeas go ḃfaiġinn, a Soillse,” ar seisean.

Ḃí an scéal socair eatarṫa ansan. Níor ḃ'ḟaḋa go ḃfeicṫí iad coitċianta ag imṫeaċt tríd an inse ar ḃruaċ na glaise bige ag stataḋ na luiḃneaċa agus 'gá mbreiṫniuġaḋ. Do ċiṫí sa ġáirdín iad agus an gnó céadna ar siúḃal acu. Agus d'aḋmuiġeaḋ Lonán gur ḃ' fearr an t-eólus a ḃí ag Ġormḟlaiṫ ar na luiḃneaċa agus ar na cóṁaċtaiḃ a ḃí ionta ċun uilc nó ċun maiṫeasa 'ná mar a ḃí aige féin.

Níor ḃ' ḟaḋa gur tugaḋ post gnóṫa sa teiġlaċ do Lonán. Do cuireaḋ 'n-a sciobard os cionn an ḃiḋ é, ċun feuċaint i ndiaiġ an ḃiḋ agus aireaċas a ṫaḃairt do gaċ aon tsagas biḋ a ḃeaḋ le h-úsáid sa teiġlaċ, i dtreó nár ḃaoġal go dtaḃarfaí ċun búird ann aon bia a ḃeaḋ mí-ḟoláin. Níor ṁór sciobard de'n tsórd san a ḃeiṫ i dteiġlaċ a ḃí cóṁ mór agus n-a mbíoḋ oireaḋ san biḋ d'á ollaṁuġaḋ gaċ aon lá an tseaċtṁain do ḋaoiniḃ ann.

Aċ isé gnó fé leiṫ a ḃí ceapaiṫe do Lonán ann 'ná feuċaint ċun an ḃiḋ a h-ollṁófaí do'n Árdrígan, le h-eagla go gcurfaí aon droċ niḋ ann.

Ḃí Lonán ag déanaṁ na h-oibre sin agus ag déanaṁ na h-oibre go maiṫ, agus ḃí an aimsir ag gluaiseaċt agus gaċ aoinne ag cóiṁreaṁ na laeṫanta agus ag breiṫniuġaḋ na h-aimsire 'n-ar ḋóiċ leó a ḃéaḋ an t-Árdríġ agus a ċualaċt ag teaċt aḃaile. Ḃí uaigneas mór sa teiġlaċ i ndiaiġ na ndaoine a ḃí amuiċ, agus b'é b'fada le gaċ aoinne go raḃadar ag teaċt aḃaile. Ḃití ag tráċt go minic ar Niaṁ agus ar a h-aṫair agus ar Ċaoilte agus ar Ċonn. Agus do cuiṁniġtí ar an rás agus ar an bfeirg a ḃí ar Ċonn. Agus ar conus mar adúḃairt Brian leis ciall a ḃeiṫ aige. Do cuiṁniġtí ar Ṁurcaḋ agus ar Ḋúlainn, agus ar an ngarsún óg, mac Ṁurċaḋ, a ḋeineaḋ, a deirtí, gníoṁarṫa nár b'é gaċ fear a d' féadfaḋ iad a ḋéanaṁ, agus go mbíoḋ daoine 'gá ráḋ, nuair a ḃéaḋ sé deiċ mbliana fiċid go mbéaḋ sé ċóṁ láidir le beirt de saġas Ṁurċaḋ an lá b'fearr a ḃí Murċaḋ riaṁ. Do cuiṁniġtí orṫa go léir ar an gcuma san, agus b'é b'fada le gaċ aoinne go mbéidis ag teaċt aḃaile, mar, nuair a ṫiocfaidis, ní ḃéaḋ aon rud sa teiġlaċ, ar feaḋ aḃfad, aċ spórt agus gleó agus pléisiúr agus caiṫeaṁ aimsire, rince agus ceól agus ól agus imirt, agus an uile saġas aoiḃnis.

Ar an gcuma gcéadna iseaḋ ḃíoḋ an sgéal ag an muintir a ḃí amuiċ. Ḃidis ag feuċaint rómpa amaċ ċun an lae 'n-a mbéaḋ an ċuaird críoċnuiġte agus iad go léir ag teaċt aḃaile go Ceann Cora i n-aonfeaċt leis an Árdríġ. agus a gcáirde sa ḃaile ag cur na milte fáilte rómpa agus ag cur an uile saġas ceisteana ċúċa i dtaoḃ an ċuma 'n-ar ċaiṫeadar an aimsir an fad a ḃíodar amuiċ agus i dtaoḃ na ndaoine a ḃuail úmpa insna críoċaiḃ iasaċta, an raḃadar fial fáilteaċ, nó an raḃadar go doċíġeasaċ. I gcaiṫeaṁ na cuairde ḃidis a d'iaraiḋ cúntas cruinn a ċoimeád ar gaċ níḋ agus ar gaċ aicme daoine, agus go mór mór ar gaċ aon sgéal sultṁar a ḃuaileaḋ úmpa, i dtreó, nuair a ṫiocfaidís abaile, go mbéaḋ a lán le h-innsint acu, a lán a ḃainfeaḋ gáirí agus sult amaċ, agus a lán a ċuirfeaḋ daoine ag déanaṁ iongnaḋ des na rudaí a neósfaí dóiḃ.

Tagaḋ teaċtairí abaile coitċianta ó'n áit 'n-a mbíoḋ an t-Árdríġ agus a ċualaċt, agus d'innseaḋ na teaċtairí conus a ḃíoḋ gaċ aoinne agus gaċ aon rud. Ansan do ḃeireaḋ na teaċtairí leó tar n-ais, ag triall ar an Árdríġ agus ar a ċualaċt, cúntas cruinn ar conus a ḃíoḋ gaċ aoinne agus gaċ aon rud sa ḃaile.

Ní raiḃ Lonán aḃfad socair 'n-a ṗort i gCeann Cora nuair a ḃí a ḟios go cruinn ag Murċaḋ agus ag Brian agus ag an gcualaċt go léir go raiḃ sé ann. Nuair a h-innseaḋ an scéal i láṫair Ṁurċaḋ níor laḃair sé focal. Ní dúḃairt sé olc ná maiṫ leis an scéal. Nuair a h-innseaḋ i láṫair Ḃriain é níor ḋóiċ le duine gur airiġ sé i n-aon ċor é, mar níor ċuir sé suim ar biṫ ann. Ní h-air, ná ar neiṫiḃ d'á ṡórd, a ḃí sé ag cuiṁneaṁ. Ḃí sé ag cuiṁneaṁ ar na tuairisgiḃ a ḃí ag teaċt ċuige i n-aġaiḋ an lae, agus uaireanta go minic sa ló, tuairisgí ó Ċríċ Loċlan anoir, agus ó Ċríċ na h-Iorruaiḋe, agus ó Insiḃ Orc, agus ó áiteanaiḃ ná raiḃ ċóṁ fada ó ḃaile, agus gan ins na tuairisgiḃ go léir aċ fuadar agus ollṁúċán, fuadar agus ollṁúċán, ċun cogaiḋ, agus gan fios ró ċruinn ag aoinne ar cá raiḃ an cogaḋ le ḃeiṫ. Ḃí a ḟios ag Brian agus ag Murċaḋ, agus ag an gcuid eile de luċt cóṁairle Ḃriain, cad é bríġ a ḃí leis an ollṁúċán agus leis an ḃfuadar. Ḃí ḟios acu go raiḃ geinte Loċlan go léir, agus a luċt cabarṫa agus conganta agus cóṁluadair, 'ġá ngleusaḋ féin agus 'ġá gcóruġaḋ féin agus ag cruinniuġaḋ a neart ċun aon iarraċt aṁáin eile, ḃáis agus ḃeaṫa, do ḋéanaṁ ar oileán na h-Éireann do ṡealḃuġaḋ dóiḃ féin agus d'á sliocṫ. D'á ḋaingine a ċuaiḋ an méid sin 'n-a luiġe ar aigne Ḃriain agus ar aigne luċt cóṁairle Ḃriain iseaḋ ba ḋéine a ḋeineadar an uile ṡaġas diċil, i gcaiṫeaṁ na cuairde sin, ar neart na h-Éireann do ġleusaḋ agus do ċur i dtreó, ins gaċ aon ḃall, ins na daingeanaiḃ a ḃí curṫa suas ag Ḃrian, agus i dteiġlaċaiḃ na ríġṫe agus na n-uasal a ḃí dílis do Ḃrian, ionus, nuair a ṫiocfaḋ na geinte iasaċta, go ḃfaiġdís an tseilḃ,—aċ gur sé'n ḃfód a ġeóḃdís an tseilḃ.

CAIBIDIOL XVII.

FÓD AN ḂÁIS DO SEASAṀ.

Nuair airiġ an ċuid eile de ċualaċt Ḃriain Lonán a ḃeiṫ i gCeann Cora agus an gnó a ḃí aige 'á ḋéanaṁ ann, ḃí iongnaḋ orṫa agus ḃíodar ag cíoraḋ an sgéil go tiuġ. Ḃídís 'á ḟiafraiġe cé r' ḃ'é; cá dtáinig sé; conus a fuair sé eólus ann; cé ba ḃun leis an bport san a ṫaḃairt i n-aon ċor dó; agus ceisteanna de'n tsórd san. Ansan do ṫáinig amaċ gur ḃ' árd liaġ é, agus gur ṫug sé teistiméireaċtaí móra leis ag triall ar an Árdríġan, agus gur ṫug an Árdríġan an port dó i dtreó go mbéaḋ liaġ ċóṁ mór san eólus agus ċóṁ mor san tuisgint sa ríġteiġlaċ i gcóṁnuiġe, ċun feuċaint i ndiaiġ biḋ an ríġteiġlaiġ i dtreó go mbéaḋ an bia folláin i gcóṁnuiġe, agus ċun feuċaint i ndiaiġ sláinte na ndaoine sa ríġteiġlaċ, leis. I ríġteiġlaċ n-a raiḃ oiread san daoine ann nár ḃ' ḟios cad é an neómat, sa lá nó sa n-oiḋċe, do ṫiocfaḋ taom oban ar ḋuine éigin de ṁuintir an ríġteiġlaiġ, agus ansan dá mba ná béaḋ liaġ maiṫ sa n-áit go mb' ḟéidir go ḃfaġaḋ an duine bás san a mbéaḋ doċtúir tagaiṫe ó áit eile, dá mbéaḋ ar an ndoċtúir teaċt aḃfaḋ.

“Cad dúḃairt Niaṁ, agus a h-aṫair, agus Murċaḋ, leis an ngnó ?” a déarfaiḋ duine éigin, b'ḟéidir.

Pé rud adúbradar leis an ngnó is eatarṫa féin adúḃradar é. Nior leigeadar aon ḟocal dé amaċ amearg na cod' eile de'n ċualaċt. Ḃiodar 'á ċioraḋ agus 'á ḃreiṫniuġaḋ eatarṫa féin, áṁṫaċ, ċóṁ dian, ní h-eaḋ aċ níba déine go mór, 'ná mar a ḃí an ṁuintir a laḃair 'gá ċioraḋ agus 'á ḃreiṫniuġaḋ. Ċifear ar ball cad é an breiṫniuġaḋ a ḃí ag Niaṁ agus agá h-aṫair agus ag Murċaḋ 'á ḋéanaṁ ar an sgéal, agus cad é an ċúis a ḃí acu leis an sgéal a ḃreiṫniuġaḋ go dlúṫ.

Pé breiṫniuġaḋ a ḃí ag Niaṁ ná agá h-aṫair ná ag Murċaḋ, ná ag aoinne eile de ċualaċt Ḃriain 'á ḋéanaṁ, i gcaiṫeaṁ na cuairde san, ar an sgéal san, ná ar aon sgéal eile d'á ṡórd a ṫáinig cúċa ó Ċeann Cora, ḃí aon breiṫniuġaḋ aṁáin acu go léir 'á ḋéanaṁ ar na sgéalta a ḃí ag teaċt cúċa anoir agus aduaiḋ, agus anoir-aduaiḋ, ó'n uile áird de'n doṁan Loċlanaċ. Ḃí na sgéalta san ag teaċt coitċianta, agus fé mar a ḃí an aimsir ag imṫeaċt ḃíodar ag teaċt níba tiúġa. Isé breiṫniuġaḋ a ḃí ag cualaċt Ḃriain 'á ḋéanaṁ 'ná so: nuair a ṫiocfaḋ na slóiġte a ḃí ċun teaċt, nuair a ṫiocfaḋ toraḋ ar an dtórmaċ go léir, nuair a ṫiocfaḋ an cogaḋ a ḃí geallta, nár ḃ' ḟoláir dó ḃeiṫ 'n-a ċogaḋ ḃáis do ṫaoḃ éigin, do Ġaeḋlaiḃ Éirean nó dos na geintiḃ a ḃí ag teaċt. Ṫuig gaċ aoinne, agus dúḃairt gaċ aoinne le n-a ċóṁarsain agus le n-a ċompánaiḋe é, i gcaiṫeaṁ na cuairde sin, go raiḃ ceangailte ar gaċ aon ḟear de ṡlioċt Gaeḋal gan ḃeiṫ ḃeó i ndiaiġ an cogaiḋ sin dá mb' ag na geintiḃ a ḃéaḋ an buaḋ sa ċogaḋ. Dúḃairt gaċ fear le gaċ fear eile, “ Ḃeiḋ buaḋ ag Gaeḋlaiḃ nó ní ḃéad-sa beó ! Ní'l orm aċ bás d'ḟágail aon uair aṁáin. Is fearr go mór bás d'ḟáġail i lár an ċaṫa 'ná ḃeiṫ beó i n-Éirinn fé smaċt na Loċlanaċ. Má ḃíon an buaḋ acu bíoḋ Éire acu aċ ní ḃéaḋ-sa acu! Aċ geallaim an méid seo ḋóiḃ. Má 'sé mo ḃás a ḃeiḋ acu ní h-i n-aisge a ḃeiḋ sé acu!"

Fé mar a ṫagaḋ na tuairisgí ḃíoḋ an saġas san cainte le clos níba ṁinicíġe, agus ḃíoḋ an maċtnaṁ a ḃíoḋ laistiġ de'n ċaint ag dul i ngéire i n-aġaiḋ an lae go dtí, fé ḋeire, go raiḃ sé socair i n-aigne gaċ fir ná raiḃ aige le caiteaṁ ar an saoġal so aċ go dtí lá an ċaṫa ṁóir sin a ḃí le teaċt, pé fada gairid go dtiocfaḋ sé, agus do ṫuig gaċ fear i n' aigne ná raiḃ a ṫuille saoġail uaiḋ. Ḃás a ḋ'ḟáġail an lá san, ar son Gaeḋal Éirean agus ar son Ċreidiṁ Ċríost, tar éis an éirliġ ba ṁó a ḋ'ḟéadfaḋ sé do ḋéanaṁ ar an naṁaid iasaċta, air sin iseaḋ ḃí aigne gaċ fir socair. Níor ċuiṁniġ aoinne ar cad a ḋéanfaḋ sé ná ar conus a ṁairfeaḋ sé dá dtagaḋ sé saor ó'n gcaṫ agus an buaḋ ag Gaeḋlaiḃ. Níor ḃeag, dar le gaċ duine, ḃeiṫ ag cuiṁneaṁ air sin nuair a ḃéaḋ san aṁlaiḋ.

Ḃí aigne na ḃfear socair ar an gcuma san ní h-aṁáin i gcualaċt an Árdríġ, ar an gcuaird, aċ fós i dteiġlaċ gaċ ríġ cúiġe n-ar ċaiṫ an t-Árdríġ raint laeṫanta ann, agus ins na daingeanaiḃ a ḃí curṫa suas ag an Árdríġ, agus ins gaċ aon ḃall 'n-ar ċuaiḋ caint na ḃfear san agus a n-anál fé'n ḃpoiḃiliḋeaċt. Ḃí aigne na mban ċóṁ socair air sin agus ḃí aigne na ḃfear. Nuair a ṫiocfaḋ an lá ní ḟanfaidís sa ḃaile i ndiaiġ na ḃfear. Do raġaidís isteaċ sa ċaṫ agus do ṫaḃarfaidís gaċ congnaṁ dos na fearaiḃ, agus dá mbéaḋ buaḋ ag an naṁaid iasaċta ní ḃéaḋ aon ḃean acu beó i n-Éirinn i ndiaiġ an ċaṫa. Geóḃdís bás i dteannta na ḃfear. Agus dá mbéaḋ aon ḟear ċóṁ meaṫta san agus go dtarraingeóċ' sé siar ó ḟód a ḃáis, do ḟeasóċ' bean ar an ḃfód san agus ṫaḃarfaḋ sí aġaiḋ ar an naṁaid agus do ġlacfaḋ sí an bás a ṡeaċaint seisean. Sin mar a laḃraidís, pé rud a ḋéanfaidís. Ḃí cuid acu, agus níor ċuid beag é, do ḋéanfaḋ an gníoṁ ċóṁ dána díreaċ agus ḋéanfaḋ aon duine des na fearaiḃ é. Ḋéanfaḋ Niaṁ é, bíoḋ ná dúḃairt sí go nḋéanfaḋ.

Dá mbéaḋ fios ag an muintir a ḃí le teaċt, agus a ḃí ag socarugaḋ ar a mná agus a gclann a ṫaḃairt leó ċun cur fúta i n-Éirinn, dá mbéaḋ fios acu go raiḃ an sagas san aigne ag fás agus ag neartugaḋ agus ag aiḃiugaḋ i n-Éirinn 'n-a gcóir, b'ḟéidir go dtiocfaidís ar aṫarugaḋ aigne agus go ḃfanfaidís tall. Aċ ní raiḃ aon pioc d'á ḟios acu. Ḃí daoine i n-Éirinn a ḃí coitċianta ag cur tuairisgí anonn ag triall orṫa, aċ níor innseadar dóiḃ go raiḃ a leiṫéid siúd de ḋásaċt croiḋe 'n-a gcóir. B'ḟéidir nár tuigeadar féin go raiḃ, agus b'ḟéidir gur ċuma leó aċ beiṫ ag séideaḋ fé 'n muintir tall, i dtreó go dtiocfaidís, pé rud a ṫiocfaḋ as, tall ná abus. Gormḟlaiṫ agus Aṁlaoiḃ macánta agus Sitric, ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ, a ḃí 'gá ḋéanaṁ san. Ḃéaḋ Maolmórḋa, ríġ Laiġean, driṫáir Gormḟlaiṫ, 'gá ḋéanaṁ leó, aċ, dar leis an dtriúr eile, leaṫ-amadán ab eaḋ é, agus níor ḃ' aon iontaoiḃ é ċun aon ġnó ċontaḃartaċ a ṫaḃairt le ḋéanaṁ dó.

Do críoċnuiġeaḋ an ċuaird.

Ṫáinig Brian agus a ċualaċt abaile go Ceann Cora. Ḃí lán a ċroiḋe d' áṫas ar gaċ aoinne; an ṁuintir a ḃí sa ḃaile ag cur gaċ aon tsagas tuairisgí ar an muintir a ṫáinig, agus an ṁuintir a ṫáinig ag cur gaċ aon tsagas tuairisgí ar an muintir a ḃí sa ḃaile. Nuair a ḃí na ceisteana go léir curṫa, freagarṫa, ar gaċ taoḃ, agus na tuairisgí go léir taḃarṫa, tusnuiġ ceist ar ġaḃáil timpal i dtaoḃ an stíoḃaird nua a ḃí tagaiṫe ann ċun beiṫ ag feuċaint i nḋiaiġ an ḃiḋ agus i nḋiaiġ na ndaoine a ḃéaḋ breóiṫe, dá mba rud é go mbéaḋ a leiṫéidí ann.

"Ce h-é sin ?"

"Cad as é ?"

"Cad a ṫug anso é ?"

"Cé 'ro ḋíoḃ é ?"

Do ḟreagraḋ na ceisteana fé mar a féadaḋ teaċt orṫa agus fé mar a ḃí eólus ag an muintir n-ar cuireaḋ ċúċa iad. Ansan do ċuaiḋ gaċ aoinne isteaċ i n'áit féin, ag déanaṁ a ġnóṫa féin, agus ċuaiḋ gaċ aon ruḋ ċun suaiṁnis, gnó an ríġteiġlaiġ d'á ḋéanaṁ go cruinn agus go slaċtṁar mar ba ġnáṫ, na ríġte agus na h-uaisle, na sagairt agus na h-easboig, ag teaċt gaċ aon lá ċun cainte ḋéanaṁ leis an Árdriġ, agus an t-uaṫḃás biḋ agus diġe, an t-uaṫḃás aráin agus ime agus fiona agus feóla, d'á ċaiṫeaṁ gaċ aon lá sa riġteiġlaċ, mar ba ġnáṫ.

Cúpla lá tar éis Ḃriain a ṫeaċt aḃaile do ſocaruiġ Taḋg Mór ua Cealla ar ḋul siar aḃaile go h-Uiḃ Máine. Ḃí Ḃrian, i gcaiṫeaṁ na cuairde, tar éis a ċur ar a súiliḃ dos na ríġtiḃ go léir agus do ṫaoiseaċaiḃ na slóġ, nár ḃ' ḟios caṫin a ṫiocfaḋ an naṁaid, agus nár ḃ'ḟoláir do gaċ ríġ cúige agus do gaċ taoiseaċ airm agus do gaċ fear cinn riain, agus do'n uile ḋuine a ḃí i n-aon ċor ábalta ar arm do láiṁsiáil, ḃeiṫ ollaṁ, ċóṁ luaṫ agus ġeóḃdís an focal, ċun aġaiḋ a ṫaḃairt ar an naṁaid pé áit 'n-a dtaisbeánfaidís iad féin. Níor ḃ'ḟoláir do Ṫaḋg Mór ua Ċealla, niḋ nár ḃ' ionġnaḋ, ḋul siar go h-Uiḃ Máine agus a ṁuintir féin do ġleusaḋ agus d'ollaṁuġaḋ, agus a ċur ar a súiliḃ dóiḃ nár ṁór dóiḃ ḃeiṫ ollaṁ, ċóṁ maiṫ le các, ċun aġaiḋ a ṫaḃairt ar an naṁaid ċóṁ luaṫ agus ṫiocfaḋ an ġlaoiḋ.

Ḃí Taḋg Óg ua Cealla ṫiar ċeana, ag déanaṁ na h-oibre sin, agus ba ṁaiṫ ċuige é, aċ má ḃí féin, agus má ba ṁaiṫ féin, do ṫuig an t-aṫair nár ḃ' alaiḋ ḋó féin gan ḋul siar, leis, agus ḃeiṫ ag feuċaint i ndiaiġ na h-oibre. Ḃí gaċ ríġ cúige i n-Éirinn, go mór mór na ríġṫe a ḃí dílis do Ḃrian, ag gleusaḋ a neart féin, fé n-a súiliḃ féin, agus é daingean i n-aigne gaċ ríġ acu gur ḃ'é fóḋ an ċaṫa, pé áit 'n-a raiḃ an fóḋ san, fóḋ a ḃáis. Ḃí Taḋg Mór Ua Cealla ċóṁ dílis do Ḃrian le h-aon ríġ cúige acu, agus ḃí an rud eile ċóṁ daingean i n-aigne Ṫaiḋg agus ḃí sé i n-aigne aoinne acu. Níor ḃ'ḟéidir dó gan dul siar.

Agus níor ḃ'ḟéidir do Niaṁ gan dul siar i n-aonḟeaċt leis.

Is ar Ṫaḋg Óg a ḃí an t-áṫas nuair a ċonaic sé ċuige iad.

“Ó! a Niaṁ,” ar seisean, “is álainn a ḋ' feuċan tú! Ḋein an ċuaird sin ana ṫairḃe duit. Tá do ġnaoi agus do ḋá ṡúil féin aisis agat.”

Ṫug Niaṁ gaċ aon ċúntas dó ar an gcuaird, agus ar na tuairisgiḃ agus ar na ráflaiḃ a ḃí ag gluaiseaċt ins gaċ aon ball i dtaoḃ na naṁad iasaċta a ḃí ag teaċt go h-Éirinn ċun clanna Gaeḋal do ḋísgiuġaḋ agus seilḃ na tíre do ṫógaint dóiḃ féin. D'inis sí dó go cruinn an obair a ḃí déanta ag Ḃrian ċun neart na nGaeḋal do ġleusaḋ i gcóir an ċogaiḋ ṁóir a ḃí ag teaċt, agus conus mar a ḃí fir Éireann socair 'n-a n-aigne ar ḃás a ḋ'ḟágail sa ċogaḋ san nuair a ṫiocfaḋ sé, nó ar ḃás a ṫaḃairt do'n naṁaid.

Ṫug sí dó go cruinn agus go mion tuairisg agus cúntas ar gaċ níḋ d'ár tuit amaċ ins gaċ aon áit 'n-ar ġaḃḋar i gcaiṫeaṁ na cuairde. Agus d'inis sí dó go raiḃ Maolmórḋa, ríġ Laiġean, ag teaċt go Ceann Cora i n-aċmaireaċt, ag taḃairt na gcrann leis i gcóir na loingeas a ḃí le déanaṁ ar Linn Luimniġe.

“Siné anois agat, a Ṫaiḋg,” ar sise, “an sgéal go léir, ó'n lá ḟágamair an áit seo go dtí an lá a ṫánamair tar n-ais ann.”

CAIBIDIOL XVIII.

SGUAB-BUILLE ĊLAIḊEAṀ:

An lá a ċuaiḋ Niaṁ agus a h-aṫair siar go h-Uiḃ Máine, nó an lá 'n-a ḋiaiġ, ṫáinig Caoilte go Ceann Cora, agus nior ḃ' ḟios an mór de 'n ḋoṁan a ḃí siúḃalta aige. Ċóṁ luaṫ agus ḃí bia caiṫte aige, agus a ṫuirse curṫa ḋé aige, ḃí sé féin agus Murċaḋ agus Brian i seómra fé leiṫ agus é ag taḃairt eóluis dóiḃ ar a ċuarḋaiḃ agus ar cad a ċonaic sé.

“Anonn go críċ Loċlan a ċuaḋas ar dtúis,” ar seisean, “a rígte. Dúḃart liom féin go dtaḃarfainn fúta pé rud a ḋ'imteóċ' orm. Ní ḟeadar cé 'cu do h-aiṫniġeaḋ mé nó nár aiṫniġeaḋ. Má aiṫin aoinne mé nior leig sé air gur aiṫin sé mé.

“Nior ḟágas aon ṗioc d'á neart gan feuċaint, agus do ḃreiṫniġeas a neart ċóṁ cruinn agus d'ḟéadas é ḃreiṫniuġaḋ. Táid na daoine go léir as a meaḃair, ba ḋóiċ le duine, le dúil teaċt go h-Éirinn agus seilḃ a ġlacaḋ i n-oileán na h-Éireann agus cur fúta ann. Tá sé buailte isteaċ 'n-a n-aigne go ḃfuil an t-oileán so ċóṁ saiḋḃir, agus an talaṁ ċóṁ torṫaṁail sin ann, naċ ġáḋ dos na daoine gur leó é aon obair a ḋéanaṁ ag saoṫruġaḋ an tailiṁ. Ċím go soiléir go ḃfuil daoine éigin anso i n-Éirinn atá ag séideaḋ fúta agus ag cur neiṫe de'n tsórd san isteaċ 'n-a n-aigne. Pé cúis atá leis ní'l aon ṁeas i n-aon ċor acu ar a dtír féin, agus d'á luaṫaċt a ḃeiḋ siad tagaiṫe anall anso i n-aonfeaċt iseaḋ is fearr é, dar leó. Táid na mná agus an ċlann ċóṁ mór buile ċun teaċt agus atáid na fir, nó nios mó. Tá oiread loingeas ollaṁ acu agus taḃarfaḋ anoir fiċe míle fear agus airm agus lón ḋóiḃ. Is dóiċ leó féin go mbeiḋ deiċ míle fear acu, agus go dtógfaid na mná agus an ċlann suas oiread slíġe agus tógfaḋ deiċ míle eile fear.

“Ní ṁeasaim féin, tar éis na cainte go léir, go ḃféadfaid siad deiċ míle fear do ċur le ċéile agus do ṫaḃairt anso anoir. Ba ṁaiṫ an rud a ḃéaḋ déanta acu dá dtugaidís oċt míle fear leó i dteannta na mban agus na clainne.

“Ċuadar óṫuaiḋ go tír na h-Ioruaiḋe. Tá an obair ċéadna ar siúḃal ansan, agus an ḃuile ċéadna ar na daoine go léir ċun imṫeaċt as a dtír féin agus teaċt go h-Éirinn. Ní h-aon ionġnaḋ an diṫneas a ḃeiṫ orṫa san ċun imṫiġṫe as a dtír féin. Ní'l sa ḃaile acu aċ beaṫa ċruaiḋ, agus tuillid siad go cruaiḋ í. Talaṁ fuar fiain neaṁ-torṫaṁail atá acu. Tá obair ċruaiḋ acu le déanaṁ coitċianta, ag casaḋ leis an dtalaṁ a saoṫruġaḋ, agus ansan, tar éis na sgláḃuiġeaċta go léir, ní ḃíon puinn de ḃárr a saoṫair acu. Ní h-aon ionġnaḋ diṫneas a ḃeiṫ orṫa ċun na tíre d'ḟágáilt agus teaċt ċun cóṁnuiġṫe i dtír a ḋéanfaiḋ, dar leó, iad do ċoṫuġaḋ díoṁaoin. Tá daoine éigin ó Éirinn ag séideaḋ fúṫa san, leis, agus ag cur na smaointe sin isteaċ 'n-a n-aigne. Mura mbéaḋ go ḃfuil ní tiocfaḋ na smaointe ċúċa.”

“An mó míle fear is dóiċ leat, a Ḋuinn, a d' ḟéadfaiḋ ríġ na h-Ioruaiḋe do ċur le ċéile agus do ṫaḃairt leis, má ṫagan sé?” arsa Brian.

“Déarfainn, a Árdríġ,” arsa Caoilte, “go gcuirfiḋ sé le ċéile trí nó ceaṫair de ṁíltiḃ fear. Tá beirt ṁac aige, fir ana ċróḋa. Fé'n mbeirt sin iseaḋ ḃeiḋ an sluaġ. Ḃeiḋ, is dóċa, trí nó ceaṫair de ṁíltiḃ ban agus leanḃ acu i dteannta na ḃfear. Is mó an diṫneas atá ar ṁnáiḃ na h-Ioruaiḋe ċun teaċt 'ná mar atá ar ṁnáiḃ tíre Loċlan. Tá sé 'n-a n-aigne ná beiḋ acu le déanaṁ nuair a tiocfaid siad go h-Éirinn aċ bualaḋ isteaċ agus suiḋe sios. Tá duine éigin, nó daoine éigin, 'gá gcur amú', 'gá gcur ar a n-aiṁleas, ag cur an duiḃ 'n-a ġeal ar na daoine boċta."

"Comáin leat, a Ḋuinn," arsa Ḃrian.

"Ċuaḋas ótuaiḋ go h-Insiḃ Orc, a Árdriġ," arsa Caoilte. "Ċuireas mé féin i riocht file, agus tógas cláirseaċ liom agus tánag go riġteiġlaċ an Iarla Sigurd, Iarla na n-Insí sin Orc. Ḃí cuideaċta le beit ann. Ḃí cuireaḋ taḃarta ag Sigurd do'n Iarla Gilli, fear atá pósta agá ḋrifiúr. Táinig an t-Iarla Gilli, fear ḋriféur Ṡiguird. Táinig a lán eile uaisle ann. Ḃí glaoḋaċ ar ċeól agus tugas dóiḃ an ceól. Cé ḃuailfeaḋ ċúġainn isteaċ aċ Sitric, riġ Loċlanaċ Áta Cliat. Do cuireaḋ fáilte roimis féin agus roime n-a ċualaċt. Ḃí fear ann a táinig aduaiḋ ó Inis Tuile. Ḃí cúntas aige 'á taḃairt ar cad fé ndeara ḋó féin agus do raint eile de ṁuintir an oileáin sin imteaċt ó'n mbaile. Ḋeineadar coir trom. D'eirig idir iad agus duin'uasal fóġanta a ḃí ann, agus ṁeasadar an duin'uasal do ċur ċun báis. Do teip orta ar feaḋ aḃfad, mar ḃí clann ṁac ró ċróḋa aige agus do ċosain an ċlann ṁac é. Fé ḋeire do fuaradar lom air teiġlaċ an duin'uasail do losgaḋ, agus do loisgeadar 'n-a mbeataiġ é féin agus a ḃean agus a ċlann istiġ 'n-a dtiġ féin. Nial ab ainim do'n duin'uasal. B'éigean do'n ṁuintir a ḋein an losgaḋ imteaċt as an oileán. Tánadar, nó táinig cuid acu, go teiġlaċ Ṡiguird i n-Inis Orc. Gunar, nó Conċuḃar, ab ainim do'n ḟear a ḃí ag innsint an sgéil. An faid a ḃí an sgéal ar siúḃal táinig fear ċun an dorus, lasmuiċ, aċ nior taisbeáin sé é féin. Cairi ab ainim do'n ḟear san, agus fear ana ċróḋa iseaḋ é. Cliaṁain iseaḋ é do'n duin'uasal a loisgeaḋ, agus ba ḋóbair go loisgti é féin mar ḃí sé sa tiġ an oiḋċe do déanaḋ an losgaḋ. Ḃí sé ar an dtaoḃ amuiċ de ḋorus riġteiġlaiġ Ṡiguird an uair sin, agus ḃí sé ag éisteaċt leis an sgéal. Duine de'n ṁuintir a ḋein an lorgaḋ ab eaḋ an fear a ḃí ag innsint an sgéil. Ḃí an dá iarla ag an mbórd agus ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ eatarṫa, agus iad ag éisteaċt leis an sgéal. Ḃíos féin ag éisteaċt leis an sgéal agus mo ċláirseaċ fé m' uillinn agam. Do laḃair Sitric.

“ ‘Conus a d'ḟuiling Scraṗáidinn an teine, a Gunair?’ ar seisean.

“ ‘Maiṫ go leór ar dtúis, a ríġ,’ arsa Gunar, ‘aċ nuair a rug an teas i gceart air do liúiġ sé agus do ġoil sé mar a ḋéanfaḋ seana ḃean.’

“ Air éigin a ḃí an méid sin cainte as a ḃéal nuair a léim Cairí an dorus isteaċ agus suas ċun na h-áite 'n-a raiḃ Gunar 'n-a suiḋe i n-aice an ḃúird ar aġaiḋ an ríġ agus an dá iarla amaċ. Sar a' raiḃ fios ag aoinne cad a ḃí ar siúḃal aige do ṫarraing Cairí a ċlaiḋeaṁ agus le aon sguab-ḃuille aṁáin do ḃain sé an ceann de'n sgéalaiḋe. Ċuir sé a leiṫéid sin d'ḟuinneaṁ leis an mbuille gur léim an ceann isteaċ ar an mbórd, ar aġaiḋ Ṡitric agus an dá iarla amaċ, agus go raiḃ an bórd lán d'ḟuil, mór-ṫímpal an ċinn, sar a raiḃ uain ag aoinne ar a tuisgint cad a ḃí tuitiṫe amaċ. Níor ḋein Cairí aċ feuċaint 'n-a ṫímpal agus ansan imṫeaċt amaċ. Níor lean aoinne é. Ar ball, nuair a ḃí caoi agam air, do ċromas ar ḋuine a ḃí am' aice do ċeistiuġaḋ. Do laḃras i gcaint na h-Ioruaiḋe.

“ ‘Cé h-é an ríġ sin, Sitric?’ arsa mise.

“ ‘Ó Éirinn andeas é sin,’ arsa'n duine liom. ‘Isé ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ é.’

“ ‘Agus cad a ṫug anso é?’ arsa mise.

“ ‘Do réir mar a tuigim,’ ar seisean, ‘is aṁlaiḋ a ṫáinig sé 'ġá iaraiḋ ar an dá iarla, ar Ṡigurd agus ar Ġilli, a neart do ċur le ċéile agus dul leis go h-Éirinn ag caḃruġaḋ leis sa ċogaḋ so atá le déanaṁ i gcoinniḃ Ḃriain.’

"'Agus cé h-é Brian?' arsa mise go neaṁ-ṫuairimeaċ.

"'Aċ!' ar seisean, 'an aṁlaiḋ náċ eol duit cé h-é Brian!'

"'Agus cé h-é féin ardó?' arsa mise.

"'Árdríġ Éirean,' ar seisean. 'Ṁeasas,' ar seisean, 'ná raiḃ aoinne beó gan aiṫne aige ar Brian.'

"'Is dóċa,' arsa mise, 'gur droċ ríġ é, creás go bfuil an cogaḋ mór so d'á ḃeartuġaḋ 'n-a ċoinniḃ.'

"'Ní droċ ríġ,' ar seisean. 'Siné iongnaḋ an scéil ar fad. Ní'l ríġ eile beó sa doṁan atá ċóṁ maiṫ leis. Nuair a ḋéintear feall air maiṫean sé an feall an ċéad uair, agus má ḋeinean an duine sin feall air an tarna h-uair maiṫean sé an feall an tarna h-uair. Ansan, má ḋeinean an duine céadna feall air an triṁaḋ h-uair tugan sé an cuirpteaċ suas do'n dliġ. Sin ríġ fóġanta agat!' ar seisean.

"'Agus cad 'n-a ṫaoḃ an cogaḋ má 'seaḋ?' arsa mise.

"'Ní feadar an saoġal,' ar seisean, 'murab aṁlaiḋ atá daoine éigin ag déanaṁ an fill an triṁaḋ h-uair air. Ní béidir ag déanaṁ an fill an triṁaḋ h-uair air,' ar seisean, 'dá mb' áil leis iad do ċroċaḋ an ċéad uair, nó, an ċuid ba lúġa dé, an tarna h-uair.'

"'An bfuil Sigurd ag dul le Sitric?' arsa mise.

"'Deir gaċ aoinne go bfuil,' ar seisean, 'agus Gilli, agus Ospac. Deir gaċ aoinne,' ar seisean, 'náċ féidir do Brian agus do Ġaeḋlaiḃ seasaṁ i n-agaiḋ na slóiġte atá ag cruinniuġaḋ ar an uile áird 'n-a gcoinniḃ. Go gcuirfar clanna Gaeḋal go léir ċun báis, agus ansan go mbeiḋ Éire gan ċíos ag an muintir a raġaiḋ ann anois ag déanaṁ an cogaiḋ.'"

"An mór an neart is dóiċ leat a ḋ'féadfaiḋ Sigurd agus Gilli do ṫabairt leó?" arsa Brian.

"Tá mórán loingeas acu, a Árdríġ," arsa Caoilte "agus tá mórán loingeas ag Orsac. Tá taiṫiġe ag an uile faġas luċt gadaiḋeaċta agus rabála ar teaċt ag triall ar Ṡigurd nuair a ḃíon sé ag dul ar ċuaird tar faraige. Ḃíon deiṁne acu ar ċuid ṁait de'n foġail a ḋ' fáġail dóiḃ féin. Is deacair tuairim a ṫaḃairt do'n méid nirt slóġ a ḋ' féadfaiḋ sé a ṫaḃairt leis."

"An ḃfuil aon tuairim acu," arsa Murċaḋ, "do'n neart slóġ a ḃeiḋ 'n-a gcoinniḃ i n-Éirinn?"

"Tá tuairim acu, a ríġ," arsa Caoilte, "naċ i n-airge a ġeóḃaid siad seilḃ na h-Éireann, aċ ní'l aon ċuiṁneaṁ acu go ḃfuil aon ḃaoġal ná go ḃfaiġid siad an tseilḃ. Tá an méid sin curta 'n-a luiġe ar a n-aigne go daingean, agus is ó Éirinn a cuireaḋ 'n-a luiġe ar a n-aigne é."

"Naċ mór an iongnaḋ nár aiṫin Sitric tú, a Ḋuinn," arsa Brian.

"Fágaim le h-uaḋaċt, a Árdríġ," arsa Caoilte, "gur ḃaineaḋ preab asam nuair a ċonac ag teaċt isteaċ é. Aċ ḃí an ċeilt ró ṁait orm. Ṫugas aire do'n ċláirsiġ, agus ḃí a ġnó féin ag déanaṁ buarta ḋó-san. D'á éagmuis sin ní dóiċ liom go n-aiṫneóċ' sé mé dá mba ná béaḋ aon ċeilt orm. Ní ró ṁinic a ċonaic sé riaṁ mé, agus níor ċuir sé puinn suime riaṁ ionam."

"Táimid go léir fé ċomaoine ṁór agat, a Ḋuinn," arsa Brian. "Ní'l aon teóra le n-a ḃfuil d'eólus taḃarta agat ċúġainn, agus eólus tairḃteaċ iseaḋ é. Ní ḃeimís ollaṁ i gceart i n-aon ċor mura mbéaḋ a ḃfuil d'eólus taḃarta ċúġainn agat. Ṫiocfaidís a gan fios orainn mura mbéaḋ tú!"

Um an dtaca 'n-a raiḃ deire an eóluis taḃarta ḋóiḃ ag Caoilte do ġluais an focal tríd an ríġteiġlaċ go raiḃ Maolmórḋa, ríġ Laiġean, ag teaċt go Ceann Cora agus cualaċt le n-a ċois agus na trí crainn ṁóra acu 'á ṫaḃairt leó, ċun na gcrann-seóil dos na loingeas a ḃí le déanaṁ ar Linn Luimniġe.

CAIBIDIOL XIX.

CLUIĊE FIĊILLE, AGUS POLL I GCRANN.

Nuair a ḃí an t-eólus san go léir fágalta ag Brian agus ag Murċaḋ, ó Ċaoilte, do laḃair Brian.

“Dúḃrais dá uair nó trí, a Ḋuinn,” arsa Brian, “gur daoine anso i n-Éirinn atá ag séideaḋ fé ṁuintir na ndúṫaí iasaċta so go léir agus 'á ngríosaḋ i n-ár n-aġaiḋ. B'ḟéidir go ḃfuil obair de'n tsórd san ar siúḃal. Má tá ní h-uaṫa féin atá na daoine sin, anso i n-Éirinn, ag déanaṁ na h-oibre sin. Tá cóṁaċta atá níos treise 'ná cóṁaċta daona, ag oibriuġaḋ ag bun-préiṁ na h-oibre go léir. Cóṁaċta ifrinn iseaḋ atá 'gá n-oibriuġaḋ féin i n-ár gcoinniḃ, i gcoinniḃ an Ċreidiṁ atá istiġ i n-ár gcroiḋe. Táid cóṁaċta ifrinn ag spriocaḋ agus ag gríosaḋ na ndroċ ḋaoine atá anso i n-Éirinn againn, ċun na smaointe úd do ċur isteaċ i n-aigne ár naṁad, agus tá cóṁaċta ifrinn, ar an gcuma gcéadna, ag spriocaḋ agus ag gríosaḋ ár naṁad, ins na tíorṫaiḃ sin go léir a siúḃluiġis, ċun na smaointe sin do ġlacaḋ agus beart a ḋéanaṁ d'á réir. Tá cóṁaċt is treise 'ná cóṁaċt ḋaona i n-ár gcoinniḃ. Ní foláir dúinne, d'á ḃríġ sin, cóṁaċt is treise 'ná cóṁaċt ḋaona do ḃeiṫ ag cabruġaḋ linn sa ġleic seo atá ag teaċt orainn. Ba ṁaiṫ liom beiṫ ag caint le m' anamċara.”

Do tugaḋ ċuige Maolṡuaṫain. Ḋeineadar an ċaint. Ansan dúḃairt Brian le Maolṡuaṫain teaċtaireaċt do ċur mór-ṫimpal ag triall ar ċléir na h-Éirean, 'gá órdúġaḋ guiḋe na n-easbog agus guiḋe na sagart agus guiḋe na bpobal do ḃeiṫ ag dul suas ċun Dé coitċianta, as san amaċ, 'gá iaraiḋ ar Ḋia, tré impiḋe na Maiġdine Muire agus na naoṁ go léir, agus tré impiḋe Pádraig agus Ḃrigde agus Ċolum Cille agus naoṁ Éirean go léir, an Creideaṁ agus sliocṫ Gaeḋal do ṫabairt saor ar an ngleic uaṫḃáraċ a ḃí ag teaċt orta.

"Tá an níḋ sin d'á ḋéanaṁ ċeana, a Árḋríġ," arsa Maolḟuaṫain. "Tá sé 'á ḋéanaṁ ar fuid na h-Éirean ins gaċ áit 'n-a ḃfuil sagart agus pobul, agus Aifrean d'á ráḋ, agus tá sé 'á ḋéanaṁ ins gaċ mainistir agus ins gaċ conḃint ban riaġalta. Aċ cuirfead an teaċtaireaċt timpal, mar sin féin. B'ḟéidir gur ḋéine-de a ḋéanfar an guiḋe an teaċtaireaċt do ċur timpal uait-se, a Árḋríġ. Ní ḟéadfaiḋ an guiḋe beiṫ ró ḋian."

"Ní ḟéadfaiḋ," arsa Ḃrian, "ná ċóṁ dian agus ba ṁaiṫ é beiṫ. Ba ṁaiṫ liom, ṫar gaċ níḋ eile, go mbéaḋ Naoṁ Íoḃairt an Aifrinn d'á ḋéanaṁ coitċianta ar an intinn ċéadna."

"Cursar san sa teaċtaireaċt, a Árḋríġ," arsa Maolḟuaṫain.

Do cuireaḋ an teaċtaireaċt san mór-ṫimpal na h-Éirean.

An faid a ḃí an ċaint sin ar siúḃal idir Ḃrian agus Maolḟuaṫain ḃí aos óg an baile imṫigṫe amaċ, gaċ bóṫar agus gaċ cóṁngar, soir an treó 'n-a raiḃ ríġ Laiġean agus a ċualaċt ag teaċt, ċun go ḃfeicfidís an ríġ, agus na h-uaisle iasaċta, agus na crainn ṁóra. Fé ḋeire do ċonacadar an ríġ agus ċonacadar na h-uaisle iasaċta agus ċonacadar na crainn. Ḃí fiċe fear, deiċniúḃar ar gaċ taoḃ, fé gaċ crann acu. Ḃiodar ag siúḃal go ḃreaġ réiḋ. D'iompuiġ an t-aos óg leó siar agus ṫánadar go Ceann Cora. Ṫáiniġ Ḃrian amaċ agus ċuir sé fáilte roim ríġ Laiġean. Do leiġeaḋ na crainn anuas ar an ḃfáirc ḃreaġ ġlas a ḃí amaċ ó'n ríġṫeiġlaċ. Do ruġaḋ na fir isteaċ agus do cuireaḋ gaċ cóir orta. Ansan d'imṫiġ na fir aḃaile agus d' ḟan an ríġ i ḃfoċair Ḃriain ċun rainnt laeṫanta ċaiṫeaṁ ag caint agus ag cóṁluadar leis. Ṫáinig sé mar a raiḃ an Árdrígan, a ḋrifiúr.

"Seó, a Ġormḟlaiṫ," ar seisean, "do ċailleas an cnaipe óir a ḃí sa ḃrat so agam. Feuċ a' ḃféadfá cnaipe do ċur ann dom."

"Conus a ċaillis an cnaipe?" ar sise.

"Nuair a ḃíomair ag teaċt leis na trí crannaiḃ," ar seisean, "ḃí muintir Uiḃ Fáilge fé ċrann acu agus muintir Uiḃ Faoláin fé ċrann eile agus muintir Ṁuireaḋaiġ fé'n dtríṁaḋ crann. Ḃíomair ag teaċt tré Sliaḃ an Ḃogaiġ. Níor ḃ'ḟéidir dos na trí buiḋniḃ gluaiseaċt i n-aonḟeaċt. Níor ḃ'ḟoláir dóiḃ gluaiseaċt i ndiaiġ 'céile. D' eiriġ eatarṫa feuċaint cé'cu buiḋean a ḃéaḋ ar tusaċ. Ḃí fearg ag teaċt orṫa. Ní ġéillfeaḋ aon ḃuiḋean acu do ḃuiḋean eile. Síleas go mbéaḋ sé 'n-a ḃruiḋin ċaorṫainn eatarṫa. Níor deineas féin aċ túirliocan de m' ċapal agus dul agus mo ġuala ċur fé'n gcrann a ḃí ag muintir Uiḃ Faoláin. Nuair a ċonaic an dá ḃuiḋin eile an méid sin ṫaraingeadar siar agus ḃí an tsitċáin againn. Nuair a ṫáinig meáġċaint an ċrainn ar mo ġualainn do sgeinn an cnaipe as an mbrat agus do ċailleas é."

Ḃí Ġormḟlaiṫ ag éisteaċt leis agus ag feuċaint air an faid a ḃí sé ag caint. Nuair a stad sé níor dein sí aċ an brat do ċaiṫeaṁ sa teine. Do las an brat agus do loisgeaḋ 'n-a luaitriġ é os cóṁair na beirte agus iad ag feuċaint air. Brat ana ḋaor ab eaḋ é. Níor ḃ'ḟada roimis sin ó tug Brian do ríġ Laiġean é. Ḃí iongnaḋ agus alltaċt ar ríġ Laiġean nuair a ċonaic sé cad a ḃí déanta ag Ġormḟlaiṫ. Ní ḟeidir sé an doṁan cad a ḃí ag eiriġe ḋi. Níor ḟág sí aḃfad gan eólus é. Do ḟeasaiṁ sí ar a agaiḋ amaċ agus a gnúis áluinn ar lasaḋ le buile feirge, agus a dá súil, agus ba ḃreaġ an dá ṡúil iad, ag taiṫneaṁ le solus éigin nár ḃ' ḟoġanta. Do ċaoluiġ na faḃraí anuas orṫa agus do ḋoirċiġ a h-aġaiḋ, fé mar a ṫiocfaḋ sgamal ar an ngréin, agus duḃairt sí, tré n-a fiacalaiḃ, i gcogar náċ mór:—

"A ráḋ gur ruġ sé am' beaṫaiġ orm mo ḋriṫáir a beiṫ n-a beiṫiġeaċ iompair ag Brian!"

Nuair a dúḃairt sí an focal san d'iompuiġ sí uaiḋ agus do ġluais sí ag rástáil síos agus suas an seómra. Do leaṫ a ḋá ṡúil air-sean, agus ní feidir sé cad ba ṁaiṫ dó a ráḋ. D'iompuiġ sí arís air sar a raiḃ uain aige ar puinn maċtnaiṁ a ḋéanaṁ.

"Ní ró fada," ar sise, "go mbeiḋ sé 'n-a beiṫiġeaċ iompair ag Murċaḋ, leis! Ansan iseaḋ a bainfear obair as an mbeiṫiġeaċ. Ansan iseaḋ a cuirfar an t-ualaċ air, agus má ċuirean sé stailc suas ní beiḋ aċ an bata ṫaḃairt dó!"

"Tá an éagcóir agat, a bean!" ar seisean. "Ná taḃair a ṫuille de'n ċaint sin dóṁ-sa mar ní ġlacfar uait í. Níor ḋeineas aon ruḋ aċ an ruḋ ba ċeart do Ċríostaiḋe a ḋéanaṁ ċun daoine gan ċiall do ċoimeád ó n-a ċéile ṁarbuġaḋ. 'A'm beiṫiġeaċ iompair ag Brian'! Is ró maiṫ an bail ort náċ fear tu! Dá mb' eaḋ ní ḋéarfá an ċaint sin. Dá n-abarṫá ní ḋéarfá an tarna h-uair í!"

Do stad sí arís ar a aġaiḋ amaċ agus do ċaoluiġ na súile i dtreó gur beag ná go rabadar dúnta.

"Ní ḋéarfainn," ar sise. "Níor ġáḋ dom é. Ní gáḋ dom an ċaint do ráḋ anois. Déarfaiḋ daoine náċ mé í. Déarfaiḋ muintir Uiḃ Faoláin í, ag maoiḋeaṁ as an gcuma 'n-a bfuaradar tusaċ ar an dá ṁuintir eile. Déarfaiḋ an dá muintir eile í ag gearán ar an éagcóir a deineaḋ orṫa. Raġaiḋ an ċaint ó béal go béal ar fuid na h-Éirean. Raġaiḋ an ċaint ó ṡlioċt go slioċt an faid a beiḋ slioċt Gaeḋal beó; 'Ḋein ríġ Laiġean beiṫiġeaċ iompair dé féin do Ḃrian.' Conus a ċuirfir-se fiaċaiḃ ar na daoine gan an focal do ráḋ an tarna h-uair! Mairfiḋ an focal, a ríġ, an ḟaid a ṁairfir-se, an ḟaid a ṁairfiḋ aoinne de d' ḟlioċt i n-Éirinn. Cad 'déarfaid Laigniġ feasta nuair a caiṫfear ins na súiliḃ orṫa go ḃfuil an ríġ atá orṫa n-a ḃeiṫiġeaċ iompair ag Ḃrian!”

An túisge 'n-a raiḃ an méid sin ar a ḃéal aici ḃí sí imṫiġṫe amaċ dorus a ḃí i n-iaċtar an tseómra agus an dorus dúnta 'n-a diaiġ aici agus an eoċair casta sa ġlas aici.

D'ḟág sí ansúd n-a ṡeasaṁ é agus a ṁeaḃair bainte dé náċ mór. D'ḟan sé ar feaḋ aḃfad gan aon ċor a ċur dé. Fé deire ḃuail sé amaċ. Ċuir sé an dinnéar agus an tráṫnóna dé gan puinn cainte déanaṁ le h-aoinne. Nuair a ḃí an dinnéar caiṫte agus an ċuideaċta sgaipiṫe ḃuail sé isteaċ i seómra n-a raiḃ uaisle ag imirt ficille ann. Ḃí Murċaḋ agus Conáing, beirt de ṁacaiḃ Ḃriain, ag imirt cluiċe, agus iad 'á imirt go dian. Ḃí ríġ Laiġean 'n-a ṡeasaṁ os a gcionn ag feuċaint ar an gcluiċe. Tug sé fé ndeara dá n-aistiriġeaḋ Conáing fear áiriġṫe go mbuaḋfaḋ sé an cluiċe. Tug sé cóṁarṫa éigin do Ċonáing. Do ḋein Conáing an t-aistiriuġaḋ agus do ḃuaiḋ sé an cluiċe.

Ḃí ḟios ag Murċaḋ gur tug ríġ Laiġean an cóṁarṫa uaiḋ.

“Is fearr an ċóṁairle a tugais do Ċonáing anois, a ríġ,” arsa Murċaḋ leis, “'ná an ċóṁairle tugais dos na Loċlanaiġ roim ċat Ġleanna Ṁáma. Do buaḋaḋ orṫa mar ġeall ar an gcóṁairle úd a tugais-se dóiḃ.”

“Taḃarfad cóṁairle a ḃeiḋ níos fearr 'ná an ċóṁairle sin dóiḃ lá eile,” arsa ríġ Laiġean.

“Má 'seaḋ,” arsa Murċaḋ, “ná dein aon dearmad de ċrann a ḃeiḋ folaṁ 'n-a lár a ḃeiṫ i n-aice na h-áite agat ċun dul i ḃfolaċ ann, fé mar a ċuaḋais sa ċrann i nGleann Ṁáma. Agus bíoḋ an poll mór a ḋóṫin i dtreó go ḃféadfair do ċosa tarang isteaċ. Mura mbéaḋ do ċosa ḃeiṫ lasmuiċ de'n poll a ḃí fá ċrann úd i nGleann Ṁáma ní ḟeicfinn tú ann i n-aon ċor."

D'iompuiġ Ríġ Laiġean agus do riṫ sé an doras amaċ.

"Ó, a Ṁurċaḋ," arsa Conáing, "tá caṫuġaḋ orm nár leiġeas orm nár tuiġeas an cóṁarṫa! Tá fearg air. Beiḋ an t-Árd-Ríġ ar buile ċúġainn mar ġeall air."

"Ná féadfaḋ sé é féin d'iompar!" arsa Murċaḋ.

"Is truaġ mar a ṫráċtais i n-aon ċor ar an gcrann!" arsa Conaing.

"Dá mba ná béaḋ agat aċ aon ġáire aṁáin, a Ċonáing," arsa Murċaḋ, "déanfá an ġáire sin dá bfeicfeá é nuair a rugas ar dá ċois air agus tarraingeas amaċ a' poll an ċrainn é. Ní raiḃ aon ċoinne i n-aon ċor agam gur b'é a ḃí agam go dtí go raiḃ sé tarraingṫe amaċ agam. Tá sé riaṁ ag gaḃáil páirt na Loċlanaċ a gan fios. Gaḃaḋ sé a bpáirt os cóṁair an tsaoġail agus ní déarfad focal leis! Aċ 'gá leigint air go bfuil sé dílis dúinn agus ansan ag déanaṁ an fill orainn!"

Ní ḟeacadar Ríġ Laiġean an ċuid eile de'n oiḋċe. D'imṫiġ sé roiṁ lá agus ṫug sé aġaiḋ soir abaile. Nuair a ṫáinig an ṁaidion do fuaraḋ go raiḃ sé imṫiġṫe. Do h-innseaḋ do Ḃrian an rud a ṫuit amaċ i dtaoḃ an ċluiċe. Ċomáin Brian teaċtaire i ndiaiġ Ríġ Laiġean 'gá iaraiḋ air casaḋ agus go ndéanfaí leóirġníoṁ sa n-easonóir a tugaḋ dó. Go raiḃ tabartaisí ag Brian le bronnaḋ air mar ġeall ar na crainn a ṫabairt ċuige.

Ṫáinig an teaċtaire suas leis. Ṫug sé a ṫeaċtaireaċt dó. Ḃí bata 'n-a láiṁ ag Ríġ Laiġean. Níor ḋein sé aċ cúpla buille de'n bata ṫabairt sa ċeann do ṫeaċtaire an Árd-Ríġ, agus comáint leis soir. Ar ġuaillíḃ fear a tugaḋ abaile an teaċtaire. Nuair a ċonaic muintir ríġṫeaġlaiġ Ḃriain an cor a ḃí ar an dteaċtaire d'iaradar ar Ḃrian leigint dóiḃ Ríġ Laiġean do leanṁaint agus é ṫabairt tar n-ais 'n-a ṗrisúnaċ. Ní toileóċ' Ḃrian ċuige sin.

"Is do ríġ Laiġean a tugaḋ an easonóir ar dtúis," arsa Briain. "Leigtear dó imṫeaċt slán abaile. Ansan raiġmíd soir agus bainfimíd sásaṁ dé ag dorus a ṫiġe féin."

Ċóṁ luaṫ agus a fuair Gormḟlaiṫ go raiḃ ríġ Laiġean imṫiġṫe i bfeirg agus go raiḃ an easonóir tabarṫa aige do teaċtaire Ḃriain, ḃí fios aici go raiḃ sé n-a ċogaḋ dearg eatarṫa. Sin a raiḃ uaiṫi. Ċomáin sí teaċtaire go Baile Áṫa Cliaṫ ag triall ar Ṡitric agus ar Aṁlaoiḃ 'ġá innsint dóiḃ cad a ḃí tuitiṫe amaċ.

"Anois an t-am agaiḃ!" ar sise. "Tagaḋ búr neart go léir ċóṁ tapaiḋ agus is féidir é. Beiḋ an gnó eile déanta agam-sa agus ag Lonán sar a mbeiḋ búr neart cruinniġṫe, tagaiṫe."

CAIBIDIOL XX.

RÍĠ LAIĠEAN.

Duine b'eaḋ ríġ Laiġean nár ċuir aoinne puinn suime i n-aon rud a ḋéanfaḋ sé ná i n-aon níḋ a ḋéarfaḋ sé. Fear baoṫ ab eaḋ é. Ṁeas sé féin ná raiḃ duine ar biṫ dob' fearr ciall agus tuisgint 'ná é, aċ níor ḃ'é sin meas daoine eile air. Ḃí sé ollaṁ i gcóṁnuiġe ċun daoine eile do ċóṁairliuġaḋ. Do leigeaḋ daoine orṫa go nglacfaidís an ċóṁairle, aċ ní ġlacaidís. Ṫugaḋ sé a aigne do gaċ aoinne agus ní ṫugaḋ aoinne a aigne dó-san. Dá dtugaidís ní ċoimeádfaḋ sé rún. Ḃí sé ar taoḃ na Loċlanaċ i gcaṫ Ġleanna Ṁáma agus ḃí sé amuiċ air gur mar ġeall ar ċóṁairle éigin a ṫug sé dóiḃ a ċuaiḋ an lá n-a gcoinniḃ. Tar éis an ċaṫa ḃí Murċaḋ agus Dúlainn Óg ag gaḃáil timpal ag feuċaint i ndiaiġ na ḃfear ngunta. Ċonacadar crann agus poll dreóite ann agus a lár folaṁ. Ḃí dá ċois duine amaċ as an bpoll. Do rug Murċaḋ ar an dá ċois agus ṫaraing sé an duine amaċ a' poll an ċrainn. Cé ḃéaḋ aige aċ Maolmórḋa! Ḋein Murċaḋ agus Dúlainn gáirí a ndóṫin nuair a ċonacadar cé ḃí acu. Do deineaḋ ríġ ar Laiġniḃ 'n-a ḋiaiġ san dé tré ċóṁairle Gormḟlaiṫ agus Sitric.

Níor ṫug Gormḟlaiṫ ná Sitric ná Aṁlaoiḃ fios ná eólus dó ar an uisge-fé-ṫalaṁ a ḃí ar siúḃal acu i gcoinniḃ Ḃriain agus Ṁurċaḋ. Ní ḟéadfaidís é. Do sgoilfeaḋ air nó do leigfeaḋ sé amaċ é. Do leigeadar dó go dtí go raiḃ gaċ aon níḋ ollaṁ acu i gcóir an ċogaiḋ. Ṫeastuiġ uaṫa ansan é féin agus slóiġte Laiġean a ḃeiṫ ar a dtaoḃ féin, i gcoinniḃ Ḃriain, sa ċogaḋ. Ċuige sin iseaḋ ċuir Gormḟlaiṫ an fearg air nuair a ċuaiḋ sé go Ceann Cora leis na crannaiḃ. Ḋein sí an gnó go feilimionta. Ṫáinig sé go Ceann Cora an uair sin agus gan idir é agus Ḃrian aċ an caradas ba ṫeise agus ba ḋílse. D'ḟág sé Ceann Cora agus gan 'n-a ċroiḋe do Ḃrian aċ fuaṫ agus fioċ agus fearg, agus a ċroiḋe d'á losgaḋ ag an ḃfocal úd a ċuir Gormḟlaiṫ isteaċ 'n-a ċluais, é ḃeiṫ 'n-a "ḃeiṫiġeaċ iompair ag Ḃrian!" Ḃí sé lán ċeapaiṫe ar ḋul, gan stad gan rígnear, ag triall ar Sitric agus ar a ḋ'innsint dó cad é an tarcuisne a tugaḋ dó i gCeann Cora, agus ar a iaraiḋ air caḃruġaḋ leis ċun an tarcuisne do ḋíoġalt ar Ḃrian agus ar Ṁurċaḋ agus orṫa go léir.

Nuair a ḃí san mar sin ḃí a h-aiḋm féin curṫa ċun cinn go h-áluinn ag Gormḟlaiṫ. Ḃí ríġ Laiġean gaḃṫa isteaċ go daingean aici ar a taoḃ féin, sa ċogaḋ a ḃí ag teaċt, agus ní raiḃ aon ṗioc d'á ḟios ag ríġ Laiġean ná gur ḃ'é a gnó féin a ḃí aige d'á ḋéanaṁ; ná gur ḃ'é a ḟuaṫ féin agus a ṁiosgais féin a ḃí aige d'á ḟásaṁ i gcoinniḃ Ḃriain. Ḃí gnó Gormḟlaiṫ aige d'á ḋéanaṁ ċun a toile go h-iomlán agus ní raiḃ aon ḃaoġal go leigfeaḋ sé amaċ aon rún, mar níor tugaḋ dó aon rún.

Sar a raiḃ uain ag Maolmórḋa ar ḃeiṫ sa ḃaile ó Ċeann Cora ḃí teaċtaire Gormḟlaiṫ i mBaile Áṫa Cliaṫ 'gá innsint do Ṡitric cad a ḃí déanta. Ċóṁ luaṫ agus do ṡrois Maolmórḋa an baile siúd isteaċ go Baile Áṫa Cliaṫ é 'gá innsint do Ṡitric cad d' imṫig air i gCeann Cora agus 'gá iaraiḋ air a ṗáirt do ġaḃáil i gcoinniḃ Ḃriain.

"Geóḃad, a ríg," arsa Sitric, "do ṗáirt i gcoinniḃ Ḃriain, agus ní mise aṁáin a ġeóḃaiḋ do ṗáirt 'n-a ċoinniḃ. Geóḃaiḋ ríg Loċlan do ṗáirt 'n-a ċoinniḃ. Agus geóḃaiḋ ríg na h-Iorruaiḋe do ṗáirt 'n-a ċoinniḃ. Agus geóḃaiḋ rígte náċ iad do ṗáirt 'n-a ċoinniḃ. Comáinfeaḋ teaċtairí láiṫreaċ ag triall orṫa 'gá iaraiḋ orṫa teaċt anso go cuan Ḃaile Áṫa Cliaṫ ċóṁ luaṫ i n-Éirinn agus is féidir é, ċun do ṗáirt-se ġaḃáil, agus díoltais a ḋéanaṁ ar Ḃrian agus ar a ċlainn mar ġeall ar a ḃfuil d' olc déanta acu ar ċlannaiḃ Loċlan le fada ḃliantaiḃ. Imṫig-se aḃaile, a ríg," ar seisean, "agus cruinnig do neart agus cuir tu féin i dtreó, agus bí anso le d' ṡlóigtiḃ nuair a ṫiocfaiḋ an neart iasaċta."

D'imṫig ríg Laigean aḃaile agus ḋírig sé ar a ṡlóigte do ċruinniugaḋ agus do ġleusaḋ. D'inis sé do gaċ aoinne cad é an tarcuisne a tugaḋ dó i gCeann Cora, conus mar a caiṫeaḋ Gleann Ṁáma ins na súiliḃ air féin agus ar Laigneaċaiḃ, agus conus mar adúḃairt Murċaḋ, mac Ḃriain, leis féin agus leis na Laigneaċaiḃ gan aon dá ċuid a ḋéanaṁ d'á ndiċeal.

Do cealg an ċaint sin na Laigneaċa, agus dúḃradar go mbéaḋ lá eile acu féin agus go ndíolfaḋ Ḃrian agus Murċaḋ, agus Clann Ċais go léir, a' Gleann Ṁáma.

Ḃíodar ag déanaṁ na h-oibre a ḃí geárṫa amaċ dóiḃ ag Gormḟlaiṫ, agus ní raiḃ aon ṗioc d'á ḟios acu gur ḃ' í sin obair a ḃí acu 'á déanaṁ. Ḃa doiṁinn agus ba ġasta agus ba ḋroċ aigeanta an ḃean Gormḟlaiṫ, agus dob' ábalta an ḃean í. Aċ ḃí cluiċe ḃáis a's ḃeaṫa aici d'á imirt le daoiniḃ a ḃí beagán ró doiṁinn di, agus ró ġasta ḋi, agus ró ábalta ḋi. Do tuigeadar an cluiċe a ḃí aici d'á imirt agus do sgaoileadar léi. Ḃí bob aici d'á ḃualaḋ ar ríġ Laiġean agus ar na Laiġneaċaiḃ, agus ní raiḃ aon ṗioc d'á ḟios aici go raiḃ a ċoṫrom, agus breis, de ḃob d á ḃualaḋ, i láṫair na h-uaire céadna, uirṫi féin.

LEAḂAR A TRÍ.

CAIBIDIOL I.

COR I N-AĠAIḊ AN ĊAIM.

Raint laeṫanta tar éis ríġ Laiġean a ḋ' imṫeaċt i bfeirg ó Ċeann Cora ḃí Ḃrian agus Murċaḋ agus Dúlainn Óg i bfoċair a ċéile i gcóṁairle. Ḃí a lán neiṫe acu 'á ḃreiṫniuġaḋ. Ḃíodar ag áireaṁ na milte fear a féaḋfai ṫabairt ar gaċ triúċ nuair a ṫiocfaḋ an glaoḋ. Ṫuigeadar gur isteaċ i gcuan Ḃaile Áṫa Cliaṫ a ṫioċfaḋ an naṁaid iasaċta. Ḃíodar ag breiṫniuġaḋ na mbóiṫre a ḃí ó Ċeann Cora go Baile Áṫa Cliaṫ; agus ó Uiḃ Máine go Baile Áṫa Cliaṫ; agus ó Ċaiseal go Baile Áṫa Cliaṫ; agus ó ṫír na nDéise go Baile Áṫa Cliaṫ; agus ó Ċiarraiġe go Baile Áṫa Cliaṫ; agus mar sin, ó gaċ aon áit 'n-a raiḃ cuid de neart slóġ Ḃriain go dtí an áit i n-aice Ḃaile Áṫa Cliaṫ 'n-a gcaiṫfeaḋ a slóiġte go léir teaċt agus cruinniuġaḋ i gcoinniḃ na slóġ naṁad iasaċta a ḃí ag teaċt go h-Éirinn ó'n ġuile ṗáirt de'n doṁan Loċlanaċ. Ansan iseaḋ do tuigeaḋ go h-áluinn tairḃte na h-oibre a ḃí ag Ḃrian 'á ḋéanaṁ ar feaḋ aḃfaḋ roimis sin, nuair a ḃí na bóiṫre breaġṫa leaṫana aige 'á ḋéanaṁ ins gaċ aon ḃall agus nuair a ḃí na droċaid breaġṫa láidire aige 'á ċur ar na h-aiḃniḃ. Do tuigeaḋ, leis, an uair sin gur deineaḋ maiṫeas mór nuair a rugaḋ slóiġte Ḃriain go minic roimis sin, go Cill Ṁaiġneann i n-aice Ḃaile Áṫa Cliaṫ, an áit 'nar gnáṫ le Brian dul agus longṗort a ḋéanaṁ agus raint aimsire ċaiṫeaṁ, nuair a ḃíoḋ gnó aige le déanaṁ, aigneas a ḟocarugaḋ idir rigṫiḃ, nó a smaċt féin do ċur i ḃfeiḋm. Ḃí aiṫne maiṫ ag Dál gCais ar na bóiṫriḃ ó Ċeann Cora go Cill Ṁaiġneann.

Nuair a ḃí cuid maiṫ aimsire caiṫte sa ċómairle, agus caint agus breiṫniuġaḋ déanta ar a lán neiṫe, táinig an t-am ċun dul agus bia ċaiṫeaṁ. Ṫáinig teaċtaire 'gá ráḋ go raiḃ an bia ollaṁ. D'eiriġ an triúr agus ṫánadar go seómra an ḃiḋ. Suiġdar ċun an ḃúird. Ṫáinig Gormflaiṫ agus ṡuiġ sí i n-aice an Árdriġ. Ḃí sí go séiṁ agus go soilḃir agus go gealgáireaċ leó, agus go mór mór leis an Árdriġ. Ḃí sí ag déanaṁ grinn agus suilt de'n ċuma 'n-ar ċuir riġ Laiġean fearg ar Ṁurċaḋ nuair a ḋein sé an ḃagairt ar Ċonáing sa ċluiċe.

“Níor ḋeinear aon iongnaḋ de m' ḋriṫáir,” ar sise. “Fear iseaḋ é, is dóiċ liom, nár ṫeip an tuaṫal riaṁ air. Aċ go deiṁin agus go dearḃṫa níor ṁeasas go nḋéanfaḋ Murċaḋ an rud a ḋein sé.”

“Cad a ḋeineas, a Árdriġan?” arsa Murċaḋ.

“Nuair a ṫagan fearg ort, a riġ,” ar sise, “ní h-aon ḋóiċín tu. Aċ ní gnáṫ leat fearg a ṫeaċt ort gan puinn cúise.”

“Is fíor duit, a Árdriġan,” ar seisean. “Ní raiḃ aon ċeart agam a ḋéanaṁ de'n sgéal aċ neaṁníḋ, mar ní raiḃ ann aċ neaṁníḋ. Is truaġ ná táinig sé ṫar n-ais nuair a ṫáinig an teaċtaire suas leis. Dá dtagaḋ d' aḋṁóċainn láiṫreaċ go raiḃ an éagcóir agam agus d'iarrfainn air mo leaṫsgéal do ġaḃáil.”

Níor ċuir Brian ná Dúlainn aon ḟocal isteaċ sa ċóṁráḋ san. Níor ṁaiṫ leó tráċt i n-aon ċor ar an easonóir a tugaḋ do ṫeaċtaire an Árdriġ. Dar leó d'ḟéadfaḋ riġ Laiġean diúltuġaḋ do ċasaḋ agus gan an teaċtaire do ḃualaḋ: Cuid ab eaḋ é sin de'n tuaṫal nár ṫeip riaṁ ar ríġ Laiġean.

Ba ġnáṫ, i nDeire gaċ dinnéir, sóḋluist éigin, nó misleán éigin, do ṫabairt isteaċ agus do ċur ar an mbórd. Ḃí gaiḋrín na h-Árdrígna ar a glúin ag Murċaḋ agus é ag cimilt a ḃaise d'á ḋrom, ag feiṫeaṁ leis na misleáin. Lonán a ḃí ag spriċálaṁ. Do tógaḋ ċun siúḃail na miasa móra. Ṫáinig Lonán isteaċ agus trí miasa beaga aige agus sórd éigin bíḋ orṫa, agus aon ṁias beag aṁáin agus dá uḃall uirṫi. Ċuir sé an ṁias ar a raiḃ na h-uḃla os cóṁair na h-Árdrígna, agus na trí miasa eile os cóṁair an trír fear. D'ḟeuċ sé ar Ṁurċaḋ. Ċuir Murċaḋ a láṁ anonn láiṫreaċ agus ṫaraing sé ċuige an ṁéirín a cuireaḋ os cóṁair Ḃriain agus an ṁéirín a cuireaḋ os cóṁair Ḋúlainn. Dein sé an méid sin go tapaiḋ, i dtreó ná raiḃ uain ag aoinne acu ar aon ṗioc de'n ḃia ċur 'n-a ḃéal. Ansan do tóg sé blúire de'n ḃia agus ċuir sé i mbéal an ġaiḋrín é agus do sgaoil sé an gaiḋrín uaiḋ ar an dtalaṁ. Siúḃluiġ an maidirín beagán ar an úrlár. Ansan do tuit sé. D' iompuiġ sé na ceiṫre cosa anáirde. Do crioṫ na cosa ar feaḋ tamail ḃig agus ḃí an gaiḋrín marḃ.

D'ḟeuċ Murċaḋ ar Ġormḟlaiṫ.

“Deinis láidir ár ndóṫin dúinn é!” ar seisean.

Ṫug sé fé ndeara a láṁ aici 'á ċur isteaċ 'n-a brollaċ. Do ṗreab sé anonn agus do rug sé ar an láiṁ.

“Ná dein é sin, a Árdrígan!” ar seisean. Is aṁlaiḋ a ḃí sgian 'n-a brollaċ aici agus ṁeas sí Lonán do sáḋ leis an sgiain.

Nuair a ḃí greim ag Murċaḋ ar a láiṁ d' ḟeuċ sí ar Lonán, agus ba ḋóiċ leat go sáḋfaḋ sí é le n-a súiliḃ. An ṁuintir a ḃí láiṫreaċ an uair sin agus do ċonaic a h-agaiḋ agus í ag feuċaint ar Lonán, ní miste a ráḋ ná go bfeacadar a diaḃal coiṁdeaċta má ċonaic aoinne riaṁ é.

"Do ḋíolais mé!" ar sise le Lonán.

"Cad é an brígh atá leis an obair seo?" arsa Brian, agus d'ḟeuċ sé ó ḋuine go duine d'á raiḃ láiṫreaċ.

"Tá, a Árdríġ," arsa Murċaḋ, "go ḃfuil oiread niṁe sa méid ḃiḋ atá ar na trí miasaiḃ beaga san agus marḃóċ' trí naonḃúir, ní áiriġim triúr."

D'ḟeuċ Brian ar Lonán.

"Cad ċuige ḋuit a leiṫéid sin de ġníoṁ a ḋéanaṁ?" ar seisean.

"Níor ḋein sé aċ an rud a dúḃraḋ leis a ḋéanaṁ," arsa Murċaḋ.

"Ní saorfaḋ san i n-aon ċor é!" arsa Brian.

"Osgail do ḃéal agus inis an fírinne do'n Árdríġ," arsa Murċaḋ le Gormflaiṫ.

"Osgail-se féin do ḃéal," arsa Gormflaiṫ, "agus inis an sgéal go léir dó. Is dóiċ liom gur tu is fearr eólus air."

"Cad é an ainm atá ort-sa?" arsa Murċaḋ le Lonán.

"Lonán mac Beaṫaċ, a ríġ," arsa Lonán.

"Airiú, an driṫáir do Ḋonn tu?" arsa Brian.

"Ó! Ó! Ó!" arsa Gormflaiṫ.

"Iseaḋ, a Árdríġ," arsa Lonán.

"Tar i dtusaċ an sgéil, a Lonáin," arsa Murċaḋ, "agus inis do'n Árdríġ é, tríd síos."

"Déanfaḋ sgéal gairid dé ḋuit, a Árdríġ," arsa Lonán. "Ṫánag abaile anso go h-Éirinn tar éis sgoileana agus coláisti an domain do ṡiúḃal, ag cruinniuġaḋ eóluis ar ġearántaiḃ agus ar ṫaomaiḃ an duine, agus ar na leiġseanaiḃ is fearr orta. Ní raḃas abfaḋ sa ḃaile nuair a ċuir mo ḋriṫáir, Donn, níḋ am' ċóṁairle.

"'Táṫar ar ti an t-Árdríġ do ċur ċun báis le niṁ,' ar seisean. 'Tá aireaċas maiṫ 'á ṫaḃairt dó,' ar seisean, 'aċ tá sgannra orainn go léir le h-eagla go ḃfaiġfí caoi ar an ngníoṁ a ḋéanaṁ i n-aiṁḋeóin ár n-aireaċais. D'ḟéadfá-sa beart a ḋéanaṁ,' ar seisean, 'a ċuirfeaḋ an t-Árdriġ o ḃaoġal.'

“ ‘Cé atá ar a tí ?’ arsa mise.

“ ‘Tá Gormḟlaiṫ,’ ar seisean, ‘agus a mac, riġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ.’

“ ‘Cad é an tairḃte a ḋéanfaiḋ a ḃás ḋóiḃ ?’ arsa mise.

“ ‘Ní sa tairḃte a ḋéanfaiḋ a ḃás ḋóiḃ atá an ċeist,’ ar seisean, ‘aċ sa tairḃte is dóiċ leó a ḋéanfaiḋ a ḃás ḋóiḃ. Tá Gormḟlaiṫ,’ ar seisean, ‘agus Sitric ag obair, fé talaṁ agus os cionn tailiṁ, ċun geinte criċe Loċlan agus criċe na h-Ioruaiḋe do ċruinniuġaḋ agus do ṫaḃairt anso go h-Éirinn ċun na nGaeḋal do ḋisgiuġaḋ agus Éire beiṫ acu féin, agus Sitric a beiṫ i n’ Árdriġ ar Éirinn. Dá ḃfaġaḋ Brian bás le linn an ċruinniġṫe beiṫ déanta do tuitfeaḋ, dar leó, cóṁaċt Ḃriain ar a ċéile. Béaḋ riġṫe Éireann go léir ag marḃuġaḋ a ċéile ċun teaċt ar an Árdriġeaċt, agus ba ró fuirirte do ċóṁaċt Loċlanaċ bualaḋ isteaċ agus an Árdriġeaċt do sgioḃaḋ uaṫa go léir. Ċuige sin,’ ar seisean, ‘tá Gormḟlaiṫ ag faire feuċaint an ḃfaġaḋ sí caoi ar niṁ a ṫaḃairt do Ḃrian, agus táimíd-ne ag faire uirṫi ċun gan an ċaoi a ṫaḃairt di. Ṫugamair Niaṁ, ingean Ṫaiḋg Ṁóir uí Ċealla, go Ceann Cora, ċun na faire ḋéanaṁ, aċ tá Gormḟlaiṫ ró ġlic do Niaṁ. D’á éaġmais sin ní féidtiġean faireaċán de’n tsórd san le meón ná le h-aigne Niaṁ. Ṫugamair fé ndeara go raiḃ a sláinte ag imṫeaċt uaiṫi sa n-obair. Tá an aigne ró uasal ag Niaṁ. Do ṁarḃóċaḋ faireaċán de’n tsórd san í. Díreaċ nuair a ḃíomair i gcás ná raiḃ fios againn cad ba ṁaiṫ dúinn a ḋéanaṁ ḟocaruiġ Brian ar dul ar a ċuaird riġ. An faid a ḃeiḋ sé ar an gcuaird agus Gormḟlaiṫ i gCeann Cora ní’l baoġal air. Aċ nuair a ḃeiḋ an ċuaird taḃarṫa ní ḟeadar an tsaoġal cad a ḋéanfaimíd.’

"'Inis an sgéal go léir do Ḃrian féin,' arsa mise.

"'Ní ḃéaḋ aon ṁaiṫ ann,' ar seisean. 'Ní ċreidfeaḋ sé go ndéanfaḋ sí é, agus ansan is aṁlaiḋ a ḃéaḋ an ċontaḃairt níba ṁó.'

"'Agus cad 'tá agam-sa le déanaṁ?' arsa mise.

"'Éist go cruinn liom,' ar seisean, 'agus neósfad duit cad tá agat le déanaṁ. Ní'l Sitric sásta nuair ná fuil an gnó d'á ḋéanaṁ ċóṁ tapaiḋ agus ba ṁaiṫ leis é. D'á bfaġaḋ sé duine a ḋéanfaḋ an gnó níos tapaṁla do ṫaḃarfaḋ sé tuarastal maiṫ ḋó ar an obair a ḋéanaṁ. Imṫig-se go Baile Áṫa Cliaṫ, ad' ḋoċtúir, mar 'ḋ eaḋ. Leig do Ṡitric tu ḋ'ḟágail amaċ. Tuigeaḋ sé uait, i ndiaiġ ar ndiaiġ, ná fuil aon ġráḋ agat do Ḃrian. Nuair a ṫuigfiḋ sé an méid sin mearfaiḋ sé go ndéanfair-se an gnó. Cuirfar siar go Ceann Cora tu. Beiḋ tú ann nuair a ṫiocfaiḋ Brian abaile. Ceapfar tu ċun na h-oibre ḋéanaṁ agus geallfar tuarastal maiṫ ḋuit. An ḟaid a beiḋ an gnó ar do láiṁ-se ní baoġal go gcurfar ar aon láiṁ eile an gnó. Luiġ isteaċ ċun na h-oibre ċóṁ maiṫ agus dá mbeiṫeá dáiríriḋ. Dein gaċ aon rud díreaċ mar a déarfar leat é ḋéanaṁ. Taḃair a toil féin do Ġormḟlaiṫ. Dein rud uirṫi ins gaċ aon niḋ a ċuirfiḋ sí os do ċóṁair. Ansan, nuair a ṫiocfaiḋ an t-am ceart ċuige féadfair sgéiḋ uirṫi.'

"Ċuaḋas go Baile Áṫa Cliaṫ. Ṫuit gaċ niḋ amaċ díreaċ mar a ṁeas Donn a ṫuitfeaḋ. Is uaṫḃásaċ an ḃean í!" ar seisean, agus d' ḟeuċ sé anonn ar Ġormḟlaiṫ, mar ḟeuċfaḋ duine ar éan éigin neaṁ-ċoitċianta, nó ar ḃeiṫiġeaċ neaṁ-ċoitċianta.

D'ḟeuċ sise air, idir an dá ṡúil.

"Ní foláir a ḋ' adṁáil," ar sise, "gur ḋeinis do ġnó go maiṫ. Ḃuailis bob ar Ṡitric, agus ḃuailis bob ar ḟear atá níos géire go mór 'ná Sitric. Ḃuailis bob ar Aṁlaoiḃ.

Mura mbéaḋ san ní ḃuailfeá an bob orm-sa mar a ḃuailis. Is ábalta an buaċaill tu," ar sise. "Táinig amras am' aigne cúpla uair go mb' féidir go raḃais am' ṁeallaḋ, aċ ċuiris m' aigne ċun suaiṁnis gaċ uair acu le d' ṡimpliḋeaċt. Ó, is sleaṁain an bioránaċ tu! Is truaġ náċ ag triall orm féin a táinis ar dtúis! Aċ nuair a táinis ċúġam ó'n mbeirt sin cad féadfainn a ráḋ! Cad é an diobáil dom aċ Aṁlaoiḃ."

"Cé h-é Aṁlaoiḃ?" arsa Brian.

Ċrom gaċ aoinne a ċeann.

"Náċ é sin an t-ógánaċ úd a tagaḋ anso anios ó Inis Cataiġ i n-aonfeaċt le mac Taiḋġ Ṁóir uí Ċealla?" arsa Brian.

Níor labair aoinne, aċ do las gnúis Ṁurċaḋ.

"Ná neósfaiḋ aoinne dom cé h-é an t-óganaċ úd?" arsa Brian.

"Ní'l aċ aoinne aṁáin anso a ḋ'féadfaḋ an ċeist sin do ḟreagairt duit, a atair," arsa Murċaḋ, agus do labair sé go h-ana íseal.

D'eiriġ Brian ó'n mbórd agus d' imtiġ sé amaċ gan feuċaint ar Ġormflait.

"Coiméadtar 'n-a prísúnaċ í," arsa Murċaḋ le Dúlainn, agus d'imtiġ sé amaċ i ndiaiġ an Árdríġ.

"Tá cárbat na h-Árdríġna féin ollaṁ amuiċ ċun bótair," arsa Lonán. "Bíomair ċun imteaċt ar cosanáirde go Baile Áta Cliat," ar seisean, "ċóiṁ luat agus béaḋ an gníoṁ déanta," agus ċuir sé gáire as.

"Imtiġ amaċ agus inis an méid sin do Ṁurċaḋ," arsa Dúlainn. "Tabarfad-sa aire di seo."

D'imtiġ Lonán amaċ. Ḃí Brian agus Murċaḋ amuiċ agus iad ag siúḃal síos agus suas agus Brian ag caint. D' airiġ sé an t-aon focal aṁáin ó Ḃrian.

"Ní mac d' Aṁlaoiḃ é. Tuigim an scéal go léir anois."

Ċonaic sé Lonán ag teaċt 'n-a dtreó.

"A Lonáin, a ṁic ó," ar seisean, "tá comaoine ṁór curṫa agat orm! Ċuiris t'anam féin i gcontaḃairt ar mo ṡon."

"Is suaraċ le ráḋ m'anam-sa seaċas t'anam-sa anois, a Árdríġ," arsa Lonán. "Aċ a leiṫéid seo, a ríġ," ar seisean le Murċaḋ. "Tá cárbat na h-Árdríġna ollaṁ ċun bóṫair. Ḃí socair aici ar ḋul láiṫreaċ go h-Áṫ Cliaṫ agus ar mise ḃreiṫ léi. Do ċroċfaí mé ċóṁ luaṫ agus ḃéinn ṫíos dá mbéaḋ an sgéal aici mar a ṁeas sí a ḃéaḋ sé. Siné tuarasdal a ġeoḃainn uaṫa," agus ċuir sé gáire as.

"Tá san go maiṫ! Tá san go h-ana ṁaiṫ!" arsa Ḃrian. "Ní'l aon ṗioc d'á ḟios ag aoinne cad 'tá tuitiṫe amaċ. Cuir isteaċ sa ċárbat í, a Ṁurċaḋ, agus cuir buiḋean fear léi síos go Ḃaile Áṫa Cliaṫ, agus fágtar ṫíos í."

D'imṫiġ Ḃrian isteaċ 'n-a ṡeómra féin, agus d'imṫiġ Murċaḋ agus Lonán ċun an ruda a ḋ' órduiġ sé do ḋéanaṁ. Ṫánadar isteaċ mar a raiḃ Dúlainn agus Gormḟlaiṫ, agus an gaiḋrín marḃ.

"Tuigim go ḃfuilir ag dul go h-Áṫ Cliaṫ, a Árdríġan," arsa Murċaḋ. "Tá do ċárbat féin ollaṁ duit."

D'éiriġ sí, gan laḃairt, agus ḃuail sí amaċ i n-aonḟeaċt leis. Ṫáiniġ Lonán i n-aonḟeaċt leis an mbeirt. Ṫug sé cogar do Ṁurċaḋ. Ṫánadar mar a raiḃ an cárbat, gaḃṫa, ollaṁ ċun bóṫair.

"Tá an Árdríġan ag dul go h-Áṫ Cliaṫ, a ġiolla," arsa Murċaḋ leis an ngiolla. "Taḃair aire ṁaiṫ dos na capailiḃ."

D'ḟeuċ Murċaḋ isteaċ sa ċárbat. Ċonaic sé bosca beag deas istiġ ann. Ṫóg sé amaċ an bosca.

D'feuċ Gormflaiṫ air. D'feuċ seisean uirṫi. Níor laḃair aoinne acu.

Do ġluais an cárbat.

CAIBIDIOL II.

BREALL AR AN BFEALL.

Nuair a ḃí an cárbat ag gluaiseaċt ḃí beirt ḃan uasal sa ċárbat i n-aonfeaċt le Gormflaiṫ, ḃeirt d'á mnáiḃ coiṁdeaċta, beirt a ṫáinig léi go Ceann Cora nuair a pós Brian í. Ḃí Dúlainn agus dirim marcaċ aige ċun dul, mar ġárda, i n-aonfeaċt leis an gcárbat. Le Gormflaiṫ féin ab eaḋ cúigear dos na marcaċaiḃ. Ṫánadar léi go Ceann Cora nuair a ḃí sí ag teaċt ann. Ní raiḃ aon ṗioc d'á ḟios ag aoinne acu, ná ag aoinne des na mnáiḃ coiṁdeaċta, cad a ḃí tuitiṫe amaċ. Ċoimeád Gormflaiṫ an gnó go léir idir í féin agus Lonán. Ḃí socair aici ar imṫeaċt láiṫreaċ nuair a ḃéaḋ an gníoṁ déanta. Dá mḃéaḋ Brian agus Murċaḋ agus Dúlainn ċóṁ marḃ leis an ngairḃrín ḃéaḋ sí féin agus Lonán, agus an méid d'á muintir féin a ḃí i gCeann Cora, ḃéidir leaṫ na sliġe go h-Áṫ Cliaṫ sar a mḃéaḋ teiġlaċ Ċinn Cora tagaiṫe ar an sgeón, dar léi. Ḃéidir socair, ó ḃaoġal, i n-Áṫ Cliaṫ sar a mḃéaḋ teiġlaċ Ċinn Cora ábalta ar aon tsagas gníṁ a ḋéanaṁ, ḃéaḋ a leiṫéid sin de ṁeasgán mearaiḋe ar an áit agus ar na daoine, dar léi. Ansan d'ḟéadfaí Lonán a ċroċaḋ agus ní ḃéaḋ ḟios ag aoinne beó cé ḋein an gníoṁ. Ċoimeád sí féin agus Lonán an rún ċóṁ maiṫ san ná raiḃ aon ṗioc d'á ḟios ag aoinne aċ acu féin go dtí gur sgéiḋ

Lonán, aċ amáin ag Murċaḋ, agus ag Caoilte. Driṫáir Lonáin. An ṁuintir a ḃí ag gluaiseaċt i n-aonfeaċt leis an gcárbat an uair sin, lasmuiċ de Ḋúlainn, ní raiḃ aon ċoinne acu ná go mbéidís ag teaċt ṫar n-ais arís i n-aonfeaċt leis an gcárbat gcéadna, agus an Árdrígan istiġ ann acu, i gceann beagán aimsire, nuair a ḃéaḋ a cuaird go h-Áṫ Cliaṫ tabarṫa aici.

Nuair a druideaḋ soir ó Ċeann Cora ċuir Dúlainn beirt des na marcaċaiḃ, beirt de ṁuintir Gormflaiṫ, uaiḋ, níba géire 'ná mar a ḃí an ċuid eile ag gluaiseaċt, agus leitir acu do ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ, 'gá ráḋ leis dírim marcaċ a ṫabairt leis agus teaċt 'n-a gcoinniḃ ċun na h-Árdrígna do ṫógaint uaṫa agus í ṫionnlacan an ċuid eile de'n tsliġ. Ansan do ġluais Dúlainn go réiḋ i dtreó go mbéaḋ Sitric tamal maiṫ ar an sliġ 'n-a gcoinniḃ.

An uair a sgar Murċaḋ leó do ṫóg sé leis an borsa agus ċuaiḋ sé go seómra Ḃriain. D' osgail sé an borsa i láṫair Ḃriain, agus ṫóg sé rud amaċ as agus ċuir sé ar an mbórd é.

“ Cad ċuige gur tugaḋ an ċailis sin anios ó'n mainistir, a Ṁurċaḋ ? ” arsa Brian.

D'inis Murċaḋ cúrsaí na cailíse dó ó ṫosaċ go deire. Níor labair Brian aon focal amaċ as a ḃéal an faid a ḃí Murċaḋ ag innsint an sgéil dó.

“ Ḃí fios againn,” arsa Murċaḋ, ag críoċnuġaḋ an sgéil, “ gur anso ḃí an ċailis agus cé r' ḃ'é an biṫeaṁnaċ. D'inis Caoilte do Lonán an sgéal. Ní raiḃ Lonán abfaḋ anso nuair a fuair sé amaċ gur sa ḃorsa san a ḃí an ċailis. Ḃí socair aici, nuair a ḃéimís go léir sínte ċóṁ marḃ leis an ngaiḋrín, an borsa ḃreiṫ léi. Ḃí sé aici anois sa ċárbat. Ċonaic Lonán é agus ṫug sé an cogar dom. Ṫógas an borsa os cóṁair a súl. Níor dein sí aċ feuċaint orm. Níor labair sí focal. Labarfaiḋ an coileán úd léi nuair a raġaiḋ si sios ag triall air féin agus ar an gcoileán eile."

"Is fearr," arsa Ḃrian, "an ċailís do ċur sios airis go mainistir Inse Cataiġ, mar a raiḃ si ċeana. I n-onóir do Ṡeanán iseaḋ tugas do'n ṁainistir í. Cuir sios ann airis í, a Ṁurċaḋ. Agus feuċ. Is ceart a ḋ'innsint do Ṁeargaċ gur fuaraḋ í. Ḃeiḋ átas air. Ni deirim ná go ḃfeuċfaiḋ sé roimis sar a ndéanfaiḋ sé macsaṁail eoċraċ airis, an fear boċt! Is dóiċ liom, leis, go dtaḃarfaiḋ Colla aireaċas níos fearr di féin agus do gaċ aon ċailís eile d'á ḃfuil aige."

Do cuireaḋ sios an ċailís go dtí an ṁainistir. Ni misde a ráḋ ná go raiḃ átas ar Ċolla. Do h-innseaḋ an sgéal do Ṁeargaċ. Ḃí átas air. Ḃí seirḃtean, leis, air, ċuige féin. Níor ḃ' fuiriste a ḃreiṫniuġaḋ, áṁtaċ, cé 'cu ag an átas nó ag an seirḃtean a ḃí an láṁ-uaċtair i n' aigne.

Do h-osgalaḋ an córṫa láidir sa n-érdam agus do tógaḋ amaċ as an borca iarainn a ḃí folaṁ. Do cuireaḋ an ċailís ḋaor isteaċ airis sa ḃorca beag iarainn sin, mar a raiḃ si ċeana, sar a dtáinig an t-óganaċ Loċlanaċ úd, an t-óganaċ breaġ dataṁail úd, a ḃí cóṁ naoṁta, cóṁ séiṁ, cóṁ grianaċ, cóṁ gealġáiriteaċ, cóṁ h-osgailte 'n-a ṁeón, gur ḋóiċ le duine ná raiḃ 'n-a ċroiḋe ar fad aċ firinne agus dilse. Ḋein Meargaċ glas eile agus eoċair eile do'n ḃorca, agus ni baoġal gur ḋein sé macsaṁail do'n eoċair sin.

Ni ḃfuair Art mac Duiḃ amaċ riaṁ go raiḃ sé ar feaḋ tamail i n-a leiṫéid de ċontaḃairt. Ni ḃfuair na manaiġ amaċ, ó'n lá a cuireaḋ an ċailís sa ḃorca san ar dtúis go dtí an lá a cuireaḋ iad féin as an oileán, go raiḃ an borca folaṁ ar feaḋ tamail agus an ċailís ḋaor imṫiġṫe.

Ṫáinig an Legáid céadna airis, tar éis suim blianta. Ḃ' i céad ċeist a ċuir sé ar Ċolla, cóṁ luat agus d'ḟéad sé labairt a gan ḟios leis, 'ná, “An ḃfuaraḋ an ċailis?”

Do taisbeánaḋ dó i. Ḃí átas mór air. Do h-innseaḋ an sgéal go léir dó; conus a ġuid Aṁlaoiḃ an ċailis; conus a cuireaḋ Niaṁ ag faire ar Gormflait le h-eagla go dtabarfaḋ sí niṁ do Ḃrian; conus ab éigean Niaṁ a tógaint as an obair sin mar go raiḃ Gormflait 'gá cur ċun báis le neart soilḃris agus cuideaċtanais agus gealgáiri. Ansan do h-innseaḋ dó conus a h-imireaḋ an clear ar Gormflait; conus a cuireaḋ Lonán ċúiċi ag cabruġaḋ léi, mar ḋ'eaḋ, ċun an ġniṁ a ḋéanaṁ, agus conus mar a ḃí Ḃrian ó ḃaoġal ar faḋ an ḟaid a ḃí an cabruġaḋ san ar siúḃal, agus cad é an deire a ḃí ar an gcabruġaḋ. Do ġáireaḋ an Legáid airis agus airis eile nuair a ċuiṁniġeaḋ sé ar an gcuma na mbíoḋ an ḃeirt, Gormflait agus Lonán, ag déanaṁ a ngnóta ċóṁ disgréideaċ, agus an disgréid go léir ag Lonán 'á taḃairt do Ṁurċaḋ i gcaiteaṁ na h-aimsire.

“Ó!” a deireaḋ sé, “do tugaḋ a srian féin di ar áilleaċt an doṁain! An ḃean ḃoċt!”

Do ṡrois an ḃeirt ṁarcaċ an ċatair. Ṫánadar go dorus ríġṫeiġlaiġ an ríġ. Do ruġaḋ an leitir isteaċ. Do léiġ Sitric í. Ḃí Aṁlaoiḃ ann. Ḃí an ḃeirt ag faire agus ag feiteaṁ. Ḃíodar ag ḃrat, i n-aġaiḋ gaċ neómait, ar sgéal uatḃásaċ a ḋ'aireaċtaint ó Ċeann Cora. Nuair a ṫáiniġ an leitir ḃí an ḃeirt deiṁniġṫeaċ go raiḃ an sgéal a ḃí uata sa leitir. Ní raiḃ aon níḋ iongantaċ sa leitir. Leitir ó Ḋúlainn ab eaḋ í 'gá innsint go raiḃ an Árdrígan ag teaċt agus 'gá iaraiḋ ar an ríġ, ar Sitric, dul 'n-a coinniḃ ċun í ṫionnlacan go h-Át Cliat. Ṫáiniġ an ḃeirt amaċ mar a raiḃ an dá ṁarcaċ. D'ḟeuċadar orta, agus d'ḟeuċadar ar a ċéile.

"Cad é an sgéal ó Ċeann Cora agaib é, a feara?" arsa Sitric.

"Mar ba ġnáṫ, a riġ. Nior ṫugamair aon nuaċt linn," arsa duine de'n beirt.

"Conus tá an t-Árdriġ?" arsa Sitric.

"Go h-ana ṁaiṫ, a riġ," arsa'n fear a labair.

"Agus an Riġdaṁna, conus tá sé?" arsa Sitric.

"Go h-áluinn, a riġ," arsa'n fear.

"Agus Dúlainn, conus tá sé?" arsa Sitric.

"Tá sé go maiṫ, a riġ," arsa'n fear. "Is fé n-a láiṁ atá na fir atá ag tionnlacan na h-Árdriġna," ar seisean.

"Tá go maiṫ," arsa Sitric. "Téidiġ-se isteaċ go gcurfar cóir oraib. Ní iarrfar oraib dul ċun bóṫair arís indiu."

"Gura maiṫ ag búr Soillse!" arsa'n fear, agus d'imṫiġ an beirt.

"Cad deirir leis an sgéal?" arsa Sitric le h-Aṁlaoib.

"Ní féidir liom tón ná ceann a d'fágail air!" arsa Aṁlaoib.

D'imṫiġ Sitric agus ċuir sé dirim marcaċ ar bóṫar, agus ġluais sé ċun siúbail. Nior ḟéad sé gan gluaiseaċt ana ġéar. Ċonaic an dirim eile ċúca é abfad sar ar ṁeasadar a ċifidis é. D'úṁluiġdar d'á ċéile mar ba ċóir. Ṫug Dúlainn an Árdriġan suas d'á mac, agus d'iompuiġ sé féin agus a ċualaċt abaile. Nior b' fada go raib an ċualaċt eile sa ċaṫair. Focal amaċ as a béal nior labair Gormflaiṫ go dtí go raib an triúr i bfoċair a ċéile istiġ agus gan aoinne ann aċ iad. Ansan do labair sí agus nior ṁaiṫ leat beiṫ ag éisteaċt léi.

"Sead!" ar sise, "deineabair go deas é! Ní miste gnó tabairt do beirt agaib le déanaṁ!"

"Cad a deineamair, a ṁáṫair?" arsa Sitric.

"Inis an méid seo dom," ar sise. "Cá bfuarais Lonán? nó an bfuil fios agat cé h-é?"

“ Liaġ tuirsionaċ iseaḋ é,” arsa Sitric. “ Tá an t-eólus a ḋ'oir duit aige. Do ṡiúḃluiġ sé ċuige. Cad é sin dúinne cé h-é, aċ, mar a dúḃairt leat, é ċroċaḋ ċóṁ luat agus ḃéaḋ an obair déanta.”

Ḃí sí ag feuċaint ó duine go duine acu an fad a ḃí sé ag caint.

“ Ó,” ar sise, “ is deacair do duine foiḋneaṁ le n-ḋúr leitéidí de ḃeirt amadán! Ḋriṫáir do Ċaoilte iseaḋ é.” (Do léim an ḃeirt 'n-a seasaṁ.) “ Ṫáinig sé anso ċúġaiḃ-se 'gá leigint air go raiḃ fuaṫ aige do Ḃrian. Ċuireaḃair-se ag triall orm-sa é, an rud a ḃí uaiḃ. Ḃí iontaoiḃ agam-sa as mar ġeall ar é ṫeaċt ċúġam uaiḃ-se. D' oiḃriġmair araon a' láiṁ a ċéile. Níor ċuireamair cos dinn nár inis sé do Ṁurċaḋ ċóṁ luat agus ċuireamair dinn é. Díreaċ nuair a ḃí an obair náċ mór déanta do sgéiḋ sé. Ċuir sé na trí miasa niṁe os cóṁair an triúr. Ṫarraing Murċaḋ ċuige na trí miasa sar a raiḃ uain ar aoinne de'n ḃeirt eile ar an mbia do ḃlaiseaḋ. Ṫug Murċaḋ ḃlúire de'n ḃia dom' ġairḋín. Ṫuit an gairḋín marḃ os cóṁair ár súl go léir. Ansan d'inis Lonán dóiḃ cé r' ḃ' é agus cad é an bob a ḃí buailte aige orm-sa. Ní féidir liom gan uraim a ḃeiṫ agam dó. Cosain sé Ḃrian orm ċóṁ h-áluinn agus do cosanaḋ aoinne riaṁ. Conus ḟéadfainn-se aon ḃeart eile ṫarang ċúġam an fad a ḃí an iontaoiḃ agam a' Lonán agus sinn ag oiḃriuġaḋ a' láiṁ a ċéile! Níor ḃ'ḟéidir an gníoṁ a ḋéanaṁ gan sinn araon 'á ḋéanaṁ. Níor ḃaoġal do Ḃrian an fad a ḃí láṁ Lonáin sa ġníoṁ, níḋ náċ iongnaḋ. Ní ḃéaḋ a láṁ sa ġníoṁ mura mḃéaḋ é ṫeaċt ċúġam uaiḃ-se. Ó, táid siad go léir ag cur a n-anam amaċ ag gáiri umainn agus ag magaḋ fúinn! Agus gan aṁras tá a ċúis acu.”

Ċomáin sí léi ag caint. Níor laḃair aoinne de'n ḃeirt eile go ceann aḃfaḋ. Ar ball do laḃair Aṁlaoiḃ.

"Ar tugais leat an ċailís?" ar seisean.

"Níor tugas!" ar sise. "Ḃí sí agam sa ċárbat agus mé ag fágaint na h-áite. Ċonac Lonán, an ropaire! ag cogarnaiġ le Murċaḋ. Ṫáiniġ Murċaḋ ċúġam anall agus tóg sé leis an bosca 'n-a raiḃ an ċailís. Ó, ḋeineaḋair an gnó go h-áluinn ar faḋ nuair a ċuireaḋair Lonán ċúġam! Dá mb'áil leis teaċt ar aon ċuma eile ċúġam aċ uaiḃ-se! Is gasta a ḋein sé é. Go deiṁin ní féidir liom gan uraim a ḃeiṫ agam dó."

D'iompuiġ dat duḃ ar ġnúis Aṁlaoiḃ nuair a fuair sé go raiḃ an ċailís imtiġṫe.

"Dá mb'áil liom-sa," ar seisean, "a ṁalairt de ċúram a ċur ar Ḟear na gCos nuair a ḃí an ċaoi agam air!"

"Éist, a Aṁlaoiḃ," arsa Sitric. "Ní fiú biorán a's an gnó go léir. Tá ár máṫair anso againn beó. Is iongantaċ an sgéal iad 'gá leigint uaṫa ċóṁ bog. Ḃeiḋ caoi airis agat ar ḟocaruġaḋ le Fear na gCos uair éigin. Tá ár neart ollaṁ ins gaċ aon ball. Ba ṁór go léir an tairḃe ḋúinn neart Gaeḋal a ḃeiṫ gan ċeann, dá n-eiriġeaḋ linn. Aċ tá sé ana aosta. Is cuma nó ḃeiṫ gan ċeann dóiḃ an ceann a ḃeiṫ ċóṁ h-aosta. Ná h-abraimís a tuille mar ġeall ar Lonán ná ar a ġnó. Ní dóiċ liom go ḃfuil puinn d'á ḟios ag aoinne go raiḃ an gnó ar siúḃal. Tugaimís agaiḋ ar an obair atá róṁainn. Comáinimís teaċtairí mór-ṫimpal 'gá ráḋ le n-ár neart cruinniuġaḋ, gan a tuille ríġnis, sa ċuan so amuiċ; go ḃfuil gaċ aon ruḋ ollaṁ. Tá Maolmórḋa ar dearg-ḃuile, a ṁáṫair. Ḋeinis an méid sin go maiṫ. Tá néal ċun cogaiḋ i Loċlanaċaiḃ na h-Éirean, agus is ag triall ar ríġ Laiġean atáid siad ag teaċt. Ḃuaḋfaimíd fós ar Ḃrian agus ar Ċlainn Ċais!"

CAIḂIDIOL III:

AN DÁ LONÁN.

Ċóṁ luaṫ agus ḃí an cogar tabarṫa ag Lonán do Ṁurċaḋ agus an bosca tógṫa ag Murċaḋ as an gcárbat, d'imṫig Lonán isteaċ ċun an tseómra a ḃí aige sa ríġṫeiġlaċ ó ṫáinig sé ann 'n-a ḋoċtúir, agus 'n-a stíoḃarḋ ar gaċ córuġaḋ bíḋ d'á mbéaḋ le déanaṁ ann. Ní ḟeacaiḋ aoinne riaṁ ó ṡin an Lonán céadna ag teaċt amaċ as an seómra san. Ṫáinig fear amaċ as an seómra, aċ níor ḃ' é an Lonán céadna é, dar le h-aoinne a ċonaic an Lonán a ċuaiḋ isteaċ, agus ansan, an Lonán a ṫáinig amaċ. Ḃí folt odar, ag tuitim siar síos ar a ṡlinneánaiḃ, ar an Lonán a ċuaiḋ isteaċ. Ḃí folt breaġ fionn-ruaḋ, ag tuitim siar síos ar a ṡlinneánaiḃ, ar an Lonán a ṫáinig amaċ. Ḃí féasóg fada liaṫ-ġorm ar an Lonán a ċuaiḋ isteaċ. Ḃí féasóg ruaḋ ná raiḃ ró ḟada, ar an Lonán a ṫáinig amaċ. Fírín beag agus ceann mór air ab eaḋ an Lonán a ċuaiḋ isteaċ. Níor ḃ' fear ró ṁór an Lonán a ṫáinig amaċ, aċ ḃí an ceann tar éis dul i luiġeaḋ, agus ansan níor ḟeuċ an fear ċóṁ beag agus d'ḟeuċ sé sé'n gceann mór. Ḃí na fáibrí imṫiġte as an éadan, aċ ḃí an t-éadan leaṫan go maiṫ agus árd go maiṫ ag an Lonán a ṫáinig amaċ, díreaċ mar a ḃí ag an Lonán a ċuaiḋ isteaċ. Ḃí an Lonán a ċuaiḋ isteaċ trí fiċid, muna raiḃ sé os a ċionn. Ní raiḃ an Lonán a ṫáinig amaċ aon lá os cionn seaċt mbliana fiċid. Dá ḃfeiceaḋ Aṁlaoiḃ, nó Sitric, nó Gormḟlaiṫ, an Lonán a ṫáinig amaċ ṫabarfaidís an leaḃar ná feacadar riaṁ é. D'á ḃríġ sin níor ġáḋ do'n Lonán a ṫáinig amaċ puinn eagla ḃeiṫ aige roiṁis an gcaint a ḃí ar siúḃal idir an dtriúr, istiġ i ríġteiġlaċ Sitric i n-Áṫ Cliaṫ, nuair a ḃiodar 'ġá ṁaoiḋeaṁ agus 'ġá ḋearḃuġaḋ go ndéanfaidís so 's súd leis an Lonán a ḃuail an bob orta, ċóṁ luaṫ agus ġeóḃdís greim air.

Isiad a ḃí go loisgite sgólta 'n-a gcroiḋe agus 'n-a n-aigne, ag cuiṁneaṁ ar an gcuma 'n-ar ḃuail sé an bob san orta, díreaċ nuair a ṁeasadar gur ḃ' iad féin a ḃí 'á ḃualaḋ air-sean go h-áluinn. Ḃí Caoilte i gCeann Cora an uair ċéadna agus is 'mó gáire maiṫ a ḃí aige féin agus ag Lonán agus ag Murċaḋ agus Lonán ag seanaċus do'n ḃeirt eile ar an gcuma 'na mbíoḋ sé féin agus Gormḟlaiṫ ag toġaḋ na luiḃneaċa agus ag áireaṁ na gcóṁaċt a ḃí ionta.

"Tá an méid seo agam le ráḋ, áṁṫaċ," arsa Lonán leis an mbeirt. "Tríd an obair go léir ní mise do ċúm ná do ċeap ná do ḃeartuiġ ná do ṫusnuiġ aon droċ níḋ. Í féin a ṫusnuiġeaḋ gaċ aon rud. Níor ṫugas di aon ḃlúire droċ eóluis ná raiḃ aici ċeana. Nuair a ḃí an bia againn d'á ollaṁuġaḋ ċun an gníṁ a ḋéanaṁ, níor ḋeineas aċ gaċ aon rud do socaruġaḋ agus do ċóruġaḋ díreaċ mar a d'órduiġ sí ḋom é ḋéanaṁ."

"Tá fios agam-sa aon rud aṁáin a ḋeinis, a ḃiṫeaṁnaiġ, agus níor órduiġ sí ḋuit é ḋéanaṁ," arsa Murċaḋ.

"Caḋ é an rud é sin, a ríġ?" arsa Lonán agus iongnaḋ ag teaċt air.

"Níor órduiġ sí ḋuit an ḃagairt úd a ḋéanaṁ orm-sa," arsa Murċaḋ.

"Ó!" arsa Lonán. "Is fíor ḋuit, a ríġ," agus ġáireadar, mar do baineaḋ iaraċt de ġeit a' Lonán.

"Tá aon níḋ aṁáin sa sgéal agus ní ró ṁaiṫ a ṫaiṫnean sé liom," arsa Caoilte.

"Caḋ é an rud é?" arsa Murċaḋ.

"Tá Gormḟlaiṫ i n-Áṫ Cliaṫ," ar seisean, "agus tá cead a cos aici, agus cead a cinn, agus cead a ḃéil. Is truaġ nár coiméadaḋ anso í. Déanfaiḋ an ḃean san díoḃáil dúinn. Tá sí ar dearg ḃuile mar ġeall ar an gcuma 'n-a ḃfuil stáicín aiféis déanta ḋí os cóṁair an doṁain. Ní ċuirfeaḋ sé ḃlúire iongnaḋ orm d'á dtéiḋeaḋ sí féin, do siúḃal a cos dá mb' féidir é, soir ċun cainte le ríġ Loċlan, agus as san ó ṫuaiḋ ċun cainte le ríġ na h-Iorruaiḋe, agus mór-ṫimpal ċun gaċ ríġ agus ċun gaċ tíre 'n-ar ḋóiċ léi go ḃfaġaḋ sí a ḃeag nó a ṁór d' aon rud i ḃfuirm nirt slóġ le taḃairt léi ċun díoltais a ḋéanaṁ ar Árdríġ Éireann agus orainn go léir. Daoine ná cuiṁneoċ' i n-aon ċor ar ṫeaċt meallfaiḋ sí léi iad agus tiocfaid siad. Is mór an truaġ nár coiméadaḋ anso í!"

"Tá an ceart agat sa méid sin, a Ċaoilte," arsa Murċaḋ. "Dúḃart féin leis an Árdríġ gur í ċoiméad anso ba ċeart. Ní ḋéanfaḋ. Ba lag leis é. Ní'l againn aċ aon ġnó aṁáin a ḋéanaṁ de pé neart a ṫiocfaiḋ. D'á ṁéid a ṫiocfaiḋ díoḃ, má ṫugaimíd Gleann Ṁáma an tarna h-uair dóiḃ, rud a ṫaḃarfaimíd, iseaḋ is lúġa is baoġal iad do ṫeaċt go deó arís ċúġainn. Táid siad fada a ndóṫin ag teaċt. Is mitid deire ċur le n-a gcuardaiḃ. Ní raiḃ fir Éireann riaṁ ċóṁ ceapaiṫe ar ḋeire ċur le cóṁaċt Loċlan agus atáid siad anois. Aċ ní h-ag caint is ceart dúinn a ḃeiṫ. Téanaiġ. Tá caint ag an Árdríġ le déanaṁ liom-sa agus le beirt agaiḃ-se."

Ċuadar i láṫair an Árdríġ. Ḃí a lán eile des na giollaiḃ turais cruinniġṫe rómpa ann. Ḃí Maolḟuaṫain ann agus leitireaċa aige 'á sgrí' ċóṁ tiuġ agus d' féadaḋ sé an cleite ċomáint. Fé mar a ḃíoḋ gaċ leitir sgrioḃṫa aige ċuireaḋ Ḃrian a ainim síos léi, agus do tugtí do ḋuine des na giollaiḃ turais í agus ċuireaḋ sé sin an talaṁ dé.

Ag triall ar na ríġṫiḃ agus ar na taoiseaċaiḃ a ḃí cuid des na leitireaċaiḃ ag dul. Sidé bunús na cainte a ḃí ionta san :—

“ A ríġ onóraiġ,

“ Tá an lá buailte linn. Ní fios cad é an neómat a ṫiocfaiḋ sgéala ċúġainn ’ġá innsint dúinn loingeas ríġ Loċlan agus loingeas ríġ na h-Ioruaiḋe agus loingeas Ṡiġuirḋ, ríġ Insi h-Orc, a ḃeiṫ i gcuan Áṫa Cliaṫ. Ní h-alaiḋ dúinn gan ḃeiṫ ollaṁ dóiḃ. Cruinniġ do neart, a ríġ, agus taḃair agaiḋ ar Ċill Ṁaiġneann. Ní ḃeiḋ aon uaigneas ort ar an sliġ. Ḃeiḋ fir Éireann ’n-a míltiḃ ag bualaḋ umat. Tá socair againn go léir i n-ár n-aigne gan teaċt aḃaile beó nó teaċt aḃaile le buaḋ. Aḃair le gaċ fear d’á bfuil agat gur fearr go mór bás d’ḟáġail i gcaṫ ’ná luiġe fé smaċt Loċlanaċ anoir.

“ Mise Brian.”

Ḃí cuid des na leitireaċaiḃ ag dul ag triall ar easbogaiḃ agus ar ṡagartaiḃ agus ar ṁainistreaċaiḃ. Seo bunús na cainte a ḃí ionta san :—

“ A Ṫiġearna Easboig,

“ Cuir do ġuiḋe suas ċun Dé ar ár son ċóṁ dian ċóṁ díċealaċ agus ċuiris guiḋe suas ċun Dé riaṁ. Tá an lá cruaiḋ buailte linn fé ḋeire. Tá ár naṁaid ag cruinniuġaḋ ċúġainn as an uile áird. Má ḃeirean an naṁaid seo buaḋ anoir orainn tá deire linn; tá deire le sliocṫ Gaeḋal i n-Éirinn agus tá deire leis an gCreideaṁ a ṫug Pádraig ċúġainn tré ġrásta Dé. Cuir féin do ġuiḋe suas ċun Dé ’ġá iaraiḋ ar Ḋia gan an buaḋ taḃairt do’n naṁaid. Iar ar na poḃalaiḃ go léir a nguiḋe ċur suas ċun Dé ar an intinn gcéadna. ‘ Éistean Dia le guiḋe na ndaoine.’

“ Brian.”

Ċoṁ luaṫ agus fuair gaċ ríġ agus gaċ taoiseaċ a leitir do ṫusnuiġdar ar na fir do ċruinniuġaḋ. Do ṫuig na daoine go léir an focal úd, "gur fearr go mór bás d' ḟáġail i gcaṫ 'ná luiġe fé smaċt Loċlanaċ anois." Ṫuig gaċ aoinne gur ḃ' fearr an farraige do ṫeaċt isteaċ ar Éirinn agus gan aon Ċríostaiḋe ḋ' fanṁaint beó ar an oileán 'ná slioċt Gaeḋal do luiġe fé smaċt na Loċlanaċ an uair sin. D'á ḃríġ sin, na mná agus na seandaoine a ḃí ag fanṁaint sa ḃaile níor ḋeineadar buairt ná gol ná ologón. Má ḃí an ḃuairt orṫa, agus is dóċa go raiḃ, níor ṫaisbeánadar puinn dé.

Na mná a ḃí pósta agus go raiḃ cúram clainne orṫa d'ḟanadar sa ḃaile, aċ má ḟanadar níor airiġ aoinne osna ó aoinne acu, ná ní ḟeacaiḋ aoinne deóir le n-a súil. Is dóċa gur ṡileadar a ndóċin díoḃ nuair ná raiḃ aoinne ag feuċaint orṫa. Níor ḟan na cailíní óga sa ḃaile. Ċuadar i n-aonḟeaċt le n-a ndriṫáraċaiḃ ċun bíḋ a ḋ' ollaṁuġaḋ ḋóiḃ ar an sliġ agus ċun éadaiġ a niġe ḋóiḃ nuair ba ġáḋ é, agus ċun banaltranais a ḋéanaṁ orṫa tar éis an ċaṫa dá mbéaḋ gáḋ acu leis. Ḃí mná na nGaeḋal go léir, óg agus críona, ana ṫuirsionaċ sa n-obair sin.

Ċoṁ luaṫ agus fuair na h-easboig agus na sagairt agus na h-abbana ins na mainistreaċaiḃ na leitireaċa, do cuireaḋ an guiḋe ar siúḃal ins gaċ aon ḃall láiṫreaċ. Ḃí na h-Aifrinní ins na h-eaglaisiḃ gaċ maidion ar an intinn sin Ḃriain agus na pobuil ag guiḋe ar an intinn gcéadna, agus na manaiġ ag guiḋe ins na mainistreaċaiḃ, ní h-aṁáin sa lá aċ i gcaiṫeaṁ na h-oiḋċe leis. Ċaiṫidís an oiḋċe i láṫair na h-Altóraċ 'gá iaraiḋ ar an Slánuiġṫeóir, tré impiḋe na Maiġdine Muire agus tré impiḋe Ṗádraig agus Ḃríġde agus Colum Cille, gan an buaḋ ṫaḃairt dos na Loċlanaiġ sa ċaṫ uaṫḃásaċ a ḃí ag teaċt. Ní misde a ráḋ ná gur ḋeineadar a nguiḋe go dúrṫaċtaċ, mar ḃí fios acu go dian ṁaiṫ cad a ḃí le h-imṫeaċt orṫa féin agus ar na mainistreaċaiḃ dá mbeireaḋ na Loċlanaiġ buaḋ. Ḃíodar go léir ollaṁ, gan aṁras, ar ḃás a ḋ'fulang ar son an Ċreidiṁ, aċ ḃí fios acu, dá mbeireaḋ na Loċlanaiġ buaḋ an ċaṫa san a ḃí ag teaċt an uair sin, go gcuirfidís an Creideaṁ féin ar neaṁníḋ i dteannta na ndaoine do ċur ċun báis. D'á ḃríġ sin do leanadar ag suiḋe go cruaiḋ, do ló agus d' oiḋċe, agus ag déanaṁ trosgaiḋ go dian, an faid a lean an contaḃairt.

Níor ḃ' fada go ḃfeacatar ag gluaiseaċt na ḃóiṫre soir ótuaiḋ, ó gaċ aon páirt de'n Ṁúṁain, mar a ḃéaḋ soċraidí móra fada, na fir ċróḋa, fir ḃreaġṫa óga láidire, fir go raiḃ socair 'n-a n-aigne acu gan teaċt ṫar n-ais beó ó'n gcogaḋ dá mbéaḋ buaḋ ag Loċlanaiġ. Ag maċtnaṁ ar an níḋ sin dóiḃ socaruiġdar 'n-a n-aigne ná tiocfaidís ṫar n-ais beó pé taoḃ a ḃuaḋfaḋ. Ṡocaruiġdar 'n-a n-aigne d'á luiġeaḋ eagla ḃéaḋ acu roimis an mbás gur ḃ' eaḋ ḃ'fearr a ḋéanfaidís an troid agus gur ḃ'eaḋ ba ṁó an t-éirleaċ a ḋéanfaidís ar na Loċlanaiġ, agus, as san, gur ḃ'eaḋ ba ḋóiċiġ-de an buaḋ ḃeiṫ ag Gaeḋlaiḃ agus an caṫ do ḃriseaḋ ar na Loċlanaiġ. Ċuaiḋ an socaruġaḋ san 'n-a luiġe ċóṁ daingean san ar a n-aigne gur ġnáṫ eatarṫa, 'n-a gcóṁráḋ, agus gan acu 'á ḋéanaṁ dé aċ cúis ġáire, an focal, "Pé duine ṫiocfaiḋ ṫar n-ais ná ná tiocfaiḋ, ní ṫiocfad-sa ṫar n-ais."

"Siní an ċaint! Ní ċun teaċt ṫar n-ais atáimid ag dul sa ċaṫ so!" a déarfaḋ duine eile.

"Caiṫfeaḋ bás a ḋ'fáġail uair éigin. Ní ṫiocfaiḋ uair ċoiḋċe a ḃeiḋ níos fearr ar gaċ aon tsaġas cuma ċun báis a ḋ'fáġail 'ná an uair a ċífeaḋ na biṫeaṁnaiġ ar m' aġaiḋ amaċ agus an t-arm am' láiṁ!" adéarfaḋ an triṁaḋ duine.

"Agus d'á éaġmuis sin," adéarfaḋ an ceaṫraṁaḋ duine,

“ Is bás ar son an Ċreidiṁ é, agus an t-é a ḋ'ḟuiling eóċaiḋ bás ar son an Ċreidiṁ raġaiḋ a anam suas láiṫreaċ go h-aoibneas na bFlaṫas! Dá dtagainn tar n-ais agus maireaċtaint fiċe bliain eile, b'ḟéidir nár ró ṁór an deiṁne a béaḋ agam air sin. Déanfaid na Loċlanaiġ a ngnó go h-olc nó ní ṫiocfaiḋ aon ċos díom-sa tar n-ais.”

Siné sagas cainte a bíoḋ ar siúḃal acu agus iad ag gluaiseaċt na bóiṫre soir óṫuaiḋ 'n-a soċraidiḃ móra fada. Ḃíoḋ na seandaoine ar na cnucánaiḃ ag feuċaint orṫa ag gluaiseaċt, agus do lasaḋ a gcuid fola le dásaċt, agus, “Ó!” adeiridís, “Náċ truaġ gan mé óg airís!” Ċídís na fir agus na gatana breaġṫa fada 'n-a láṁaiḃ acu agus reana glasa, cruaḋa, géara na ngatana san ag taitneaṁ agus ag spréaċarnaiġ sa ġréin, agus na tuaġana ar ġuaillib na bfear, agus na bratáċa ar a gcrannaiḃ i dtusaċ gaċ buiḋne, ag luasgaḋ sa ġaoiṫ; agus gaċ buiḋean ag gluaiseaċt go breaġ, réiḋ, stuamḋa, cos le cois, guala le gualainn, agus an buiḋean ag casaḋ sé mar a ċasaḋ an bóṫar agus ag díriuġaḋ nuair a díriġeaḋ an bóṫar. Ċíoḋ na seandaoine ar na cnucánaiḃ an obair go léir, agus do ġluaiseaḋ an tsean'ḟuil tré na sean féiṫeaċaiḃ, 'n-a caisiḃ teine, agus tagaḋ luas croiḋe ar na seandaoiniḃ, agus, “Ó!” adeiridís, “Náċ truaġ ċráiḋte gan mé óg airís!”

CAIBIDIOL IV.

OSPAC I n-INIS CATAIG.

Ag triall ar na ríġtiḃ ba ṡia· ó ḋeas iseaḋ do cuireaḋ an ċéad cuid des na leitireaċaiḃ, ó ḃ'iad ba ṡia ó áit an ċoinne. Ansan do cuireaḋ iad ag triall ar ríġtiḃ Conaċt; ag triall ar na dúnaiḃ; ag triall ar ríġ na nDéise, agus mar sin. Ċuaiḋ Lonán ó ḋeas go Ciarraiġe Luaċra, ag triall ar a aṫair, Mac Beaṫaċ. Ċuaiḋ Caoilte siar go h-Uiḃ Máine agus leitir aige do Taḋg Mór ua Ċealla. Ní raiḃ puinn gáḋ le leitir a ċur ag triall ar Taḋg. Ḃí an méid nirt a ḃí acu gleusta, ollaṁ ċun bóṫair aige féin agus agá ṁac. Ḃí ráflai ar siúḃal ann ar conus mar ba ḋóbair go gcurtí Brian agus Murċaḋ ċun báis le niṁ, agus gur ḃ'í an Árdrígan a ṁeas an gníoṁ a ḋéanaṁ aċ gur ċaill an feartiġis uirti nuair a ḃí gaċ aon rud ollaṁ aici. Ansan gur ṁairḃ sí an feartiġis agus gur imṫiġ sí síos go h-Áṫ Cliaṫ ag triall ar a mac, Sitric.

Tug Caoilte an scéal 'n-a ċeart dóiḃ. Nuair a tugaḋ dóiḃ an scéal 'n-a ċeart dúḃradar go léir an focal céadna adúḃairt Caoilte féin, gur ṁór an truaġ nár coimeádaḋ an Árdrígan 'n-a prisúnaċ.

Nuair airiġ Niaṁ an scéal 'n-a ċeart, "Ó!" ar sise, "ní'l aon teora liḃ! Ní'l aon teora leat, a Ċaoilte," ar sise, "agus cuiṁneaṁ ar a leiṫéid de ċleas."

"Mura mbéaḋ Lonán a ḃeiṫ agam ní ċuiṁneóċainn air, a rígan," arsa Caoilte. "Ḋeineamair doċtúir iasaċta de Lonán i dtreó nár aiṫin a aṫair féin é, ná a ṁáṫair, nuair a ḃí sé socair againn. Ní raiḃ aon ḃaoġal go dteipfeaḋ an t-eólus air mar is ag foġluim ċun ḃeiṫ 'n-a doċtúir atá a ṡaoġal go dtí so caiṫte aige. Ḋein sé a ġnó go h-áluinn.

Dá mba ná béaḋ agat aċ aon ġáire aṁáin ḋéanfá an ġáire sin dá mbeiteá ag éisteaċt leis 'ġá innsint conus a ċait sé féin agus Gormḟlait an aimsir, ag piocaḋ luiḃneaċa agus 'ġá mbreitniuġaḋ."

I lár a gcod' cainte ḋóiḃ, siúḋ ċúca isteaċ teaċtaire aniar ó Inis Cataiġ.

" Ó ! a riġte," ar seisean, " tá an ḟarraige go léir, ó Inis Cataiġ amaċ go Léim Ċúċulainn, lán de loingeas iasaċta. Is ḋóċa go ḃfuil an ṁainistir tré teine um an dtaca so agus na manaiġ go léir marḃ ! " agus ċas sé an dá ologón déag agus é ag greadaḋ a dá ḃas.

Siúḋ gaċ aoinne 'ġá ċeistiuġaḋ :—

" Caṫin a ṫánadar ? "

" Cad iad na loingeas iad ? "

" Ar laḃair aoinne leó ? "

" An ḃfeacaís féin iad ? "

" Cá ḃ'ḟios duit an loingeas naṁad iad ? "

Ní raiḃ uain aige ar aon freagra taḃairt ar na ceisteanaiḃ nuair siúḋ isteaċ teaċtaire eile.

" Eist do ḃéal, a amadáin ! " arsa'n tarna teaċtaire. " Is tu ḋein an foṫram gan ġáḋ gan riaċtanas ! Táid na loingeas ann, a riġte," ar seisean, " aċ ní loingeas naṁad iad. Is loingeas carad iad. Orsac is ainim do'n riġ atá orta. Ṫáinig sé isteaċ ċun na mainistreaċ i mbád, agus do laḃair sé le Colla agus d'inis sé ḋó cad a ṫug é agus gaċ aon rud. Tá an ċaḃlaċ loingeas ansúd mór-ṫimpal an oileáin agus tá Orsac agus Colla imṫiġte soir go Ceann Cora ċun laḃarta leis an Árdriġ. Deir na fir atá ar na loingeas go ḃfuil caḃlaċ eile ag Ḃruadar. Ḃí an dá riġ (beirt driṫár isead iad) muintearṫa go mait le n-a ċéile ar feaḋ tamail, go dtí gur ṫoiliġ Ḃruadar ċun an ċogaiḋ seo atá d'á ḋéanaṁ i gcoinniḃ Ḃriain. Do ṫuig Orsac i n-a aigne gur ḃ' éagcóir an cogaḋ agus diúltuiġ sé d' aon láṁ a ḃeiṫ aige ann. Ḃí loingeas Ospaic agus loingeas Ḃruadair istiġ i n-aon ċuan aṁáin lastuaiḋ i n-áit éigin. Do leaṫ Ḃruadar a loingeas féin ar ḃéal an ċuain ċun gan loingeas Ospaic do leigint amaċ. Ċeangail sé a loingeas féin d'á ċéile le téadaiḃ móra láidire agus ċeangail sé long acu de'n talaṁ tirim ar gaċ taoḃ. Níor leig Ospac air gur ṫug sé sé ndeara an gníoṁ san. Nuair a ṫáinig an oiḋċe agus ḃí Ḃruadar agus a ṁáirnéalaiġ 'n-a gcodla, ċuir Ospac a loingeas go léir i ndiaiġ ċéile i n-aon líne aṁáin agus d' órduiġ sé gan aon trolus do lasaḋ ar aon loing acu. Ansan do ḃog sé ċun gluaiste iad i ndiaiġ ċéile, i dtreó na h-áite 'n-a raiḃ long na láiṁe deise de loingeas Ḃruadair ceangailte de'n talaṁ tirim. Ċuaiḋ fuirean i mbád agus do ġearadar an téad gan aon ḟoṫram a ḋéanaṁ. Ansan do ṡleaṁnuiġ na loingeas go léir amaċ. Nuair a ṫáinig solus na maidine ċonaic Ḃruadar an cuan laistiġ dé folaṁ, agus loingeas Ospaic aḃfad amaċ ar an ḃfarraige agus iad ag imṫeaċt siar ó ḋeas fé lán a seól. Ṫánadar anso go dtí an linn seo Luimniġe ċun a ḋ' innsint do Ḃrian cad a ḃí ċuige, agus ċun pé cabair a ḃéaḋ ar a gcumas do ṫabairt dó. Dá mb' áil leat-sa," ar seisean leis an gcéad teaċtaire, "beagáinín foiḋne ḃeiṫ agat níor ġáḋ ḋuit an ruiṫ a ḋeinis do ḋéanaṁ anso aníos, agus níor ġáḋ dóṁ-sa ḃeiṫ ag briseaḋ mo ċos agus ag cur saoṫair orm féin ag ruiṫ aníos ad ḋiaiġ ċun gan leigint duit an dúṫaiġ a ċur as a meaḃair."

"Seaḋ!" arsa Taḋg Mór ua Cealla, "is miṫid dúinn go léir ḃeiṫ ag gluaiseaċt. Cad dúḃairt Ospac a ḃí Ḃruadar ar aigne ḋéanaṁ?" ar seisean leis an dteaċtaire.

"Dúḃairt sé le Colla, a ríġ," arsa'n teaċtaire, "gur ḃ'é a ṫuairim go mbéaḋ Ḃruadar 'n-a ċeann ar loingeas ríġ Loċlan agus go mbéaḋ Siġurd agus pé loingeas a ḃéaḋ aige sé smaċt Ḃruadair. Agus duḃairt sé gur ḃ'é a tuairim go ḃfuilid siad go léir istiġ i gcuan Áta Cliat um an dtaca so, nó geall leis."

"Ó! fot, fot!" arsa Taḋg Mór. "Ní ḃeimíd i n-am i n-aon ċor!"

Le n-a linn sin cé ḃuailfeaḋ ċúċa isteaċ aċ Taḋg Óg ua Cealla agus Conn agus atair Ċuinn, Maolruanaiḋ na Paiḋre, ríġ Ua ḃFiaċraċ Áiḋne. Do cuireaḋ fáilte roimis an ríġ agus roim Ċonn.

"Ḃíomair díreaċ ollaṁ ar imteaċt," arsa Maolruanaiḋ, "aċ ní ḃéaḋ Conn sásta gan teaċt feuċaint an raḃaḋair-se ollaṁ. Deir sé, agus is dóċa gur fíor dó é, gur fearra dúinn coimeád i n-aice céile ar an sliġ, agus ansan coimeád i n-aice ċéile sa ċat, leis, má féadaimíd é."

"Tá an ceart aige, a ríġ," arsa Caoilte. "Is 'mó cuma 'n-a nḋéanfaimíd áise d'á ċéile má ċoimeádaimíd i n-aice ċéile, 'sé sin, aċ gan ḃeit ró aċmair d'á ċéile. An 'mó fear a ḃeiḋ agaiḃ, a Ċuinn?" ar seisean.

"Ḃeiḋ ḃreis agus fiċe céad fear, is dóiċ liom," arsa Conn. "An ḃfuil Niaṁ ag teaċt?" ar seisean.

"Tá, Niaṁ ag teaċt," arsa Niaṁ féin; "ná bíoḋ aon ṗioc d'á ṁearḃall ort-sa ná ar aoinne eile," ar sise.

"Ní ḟanfaiḋ Niaṁ i n-aon ḃall i nḋiaiġ a h-atar," arsa Taḋg Mór ua Cealla.

"Is mait an ingean a tug Dia duit, a ríġ," arsa Maolruanaiḋ, "nuair a tug sé Niaṁ duit. Tá súil agam go gcuiṁniġean tú go minic air sin, agus go dtugan tu buiḋċas do Ḋia mar ġeall air."

Ríġ ana ḋiaḋa ab eaḋ Maolruanaiḋ na Paiḋre. Ḃíoḋ sé coitċianta ag maċtnaṁ i látair an Atar Síoruiḋe, agus, ar an maċtnaṁ, ḃíoḋ sé coitċianta ag laḃairt leis an Atair Síoruiḋe. Tuigeaḋ sé i n' aigne ná raiḃ aon tragar cainte ba ċirte ċun laḃarta leis an Atair

Síoruiḋe 'ná an ċaint a ċuir ár Slánuiġṫeóir i mbéalaiḃ na gCríostaiḋṫe ċun labarṫa leis an Aṫair Síoruiḋe. D'á ḃríġ sin, nuair a labraḋ sé leis an Aṫair Síoruiḋe is, "Ár n-Aṫair atá ar neaṁ, ⁊c." adeireaḋ sé. Ḃíoḋ sé ag ráḋ na Paidre sin coitċianta, agus do tugaḋ an ainim, "Maolruanaiḋ na Paidre," air mar ġeall air sin. Fear ana láidir, ana ċróḋa, ab eaḋ é, agus mura raiḃ eagla ag na Loċlanaiġ roime n-a Ṗaidir ní baoġal ná go raiḃ eagla acu roime n-a tuaiġ.

Níor ḃ' fada go raḃdar go léir ollaṁ ċun bóṫair. Ḃí cárbat áluinn ag Niaṁ, agus ḃí beirt d'á mnáiḃ coiṁdeaċta sa ċárbat i n-aonfeaċt léi, aċ tugaḋ sí a lán d'á h-aimsir ameasg na mban óg eile a ḃí ag dul ó'n mbaile, i n-aonfeaċt leis na fearaiḃ, agus í 'gá sciúrugaḋ agus 'gá taisbeáint dóiḃ conus na h-éadaí lín a teastóċ' uaṫa ar ball, do ċur ċúċa agus do ċoimeád i n-eagar.

D' ḟan an dá ḃuiḋean san, buiḋean Taiḋg Ṁóir uí Ċealla agus buiḋean Ṁaoilruanaiḋ na Paidre, i n-aice céile ar an slíġ, agus ḃíoḋ Conn agus Caoilte i gcóṁluadar a ċéile go mór. B'éigean do Ċaoilte an sgéal go léir ó tosaċ go deire a ḋ'innsint do Ċonn, conus a ċuir Sitric agus Aṁlaoiḃ an fear ó Áṫ Cliaṫ ċun Briain do ċur ċun báis le niṁ, agus gur ḃ'é fear a ċuireadar uaṫa ċun na h-oibre sin a ḋéanaṁ 'ná Lonán, driṫáir Ċaoilte, an fear, tar a raiḃ d'ḟearaiḃ i n-Éirinn, doḃ' ḟearr a ḋéanfaḋ Brian do ċosaint ar an mnaoi a ḃí ceapaite ar an niṁ a ṫaḃairt dó.

Do ġluais na buiḋeana eile ó gaċ aon páirt de Ċúige Conaċt, na bóiṫre soir, i dtreó na h-áite 'n-ar ġnáṫ le Brian longpórt a ḋéanaṁ, i n-aice Áṫa Cliaṫ. Ṫáinig an dá ḃuiḋean, buiḋean Ua Máine agus buiḋean Ua bFiaċraċ Áiḋne, go Ceann Cora, ċun ḃeiṫ i n-aonfeaċt le buiḋin an Árdríġ. Ansan do ġluaiseadar féin agus buiḋean an Árdríġ an bóṫar soir ó ṫuaiḋ.

Díreaċ sar ar fágadar Ceann Cora táinig teaċtaire ó ríġ Laiġean ag triall ar an Árdríġ agus tug sé leitir do'n Árdríġ, agus sidiad na focail a ḃí sa leitir sin.

"A Árdríġ Éirean,

"Do tugaḋ easonóir dóṁ-sa ad' ríġteiġlaċ-sa i gCeann Cora. Tar anois agus cosain tu féin orm, mar táim ceapaiṫe ar an easonóir sin do ḋíoġailt ort-sa agus ar do ċlainn, agus ar Ḋál gCais.

"Mise Maolmórḋa
"Ríġ Laiġean."

Do léiġ Brian an leitir. Ansan do sgriḃ sé ar ḋrom na leitire na focail :—

"Táim ag teaċt, a ḋriṫáir. Feuċ ċúġat féin.
"Mise Brian."

"Seo, a ġiolla," ar seisean leis an dteaċtaire. "Beir tar n-ais í."

Ṫóg an teaċtaire an leitir agus do ruġ sé leis tar n-ais í.

Ní raiḃ um an dtaca san bóṫar andeas ná bóṫar aniar ná bóṫar óṫuaiḋ tré Ċúige Laiġean ná raiḃ clúdaiṫe leis na buiḋniḃ fear agus iad ag gluaiseaċt 'n-a miltiḃ, fé n-a ríġtiḃ agus fé n-a dtaoiseaċaiḃ, agus a n-airm ar a nguailliḃ, agus a mbrataċa breaġta síoda anáirde ar a gcrannaiḃ ag lúbaḋ agus ag luasgaḋ sa ġaoiṫ, agus a n-aġaiḋ go léir ar an áit 'n-ar ġnáṫ le Brian a longṗort a ḋéanaṁ, i n-aice Áṫa Cliaṫ. Agus ní raiḃ ins na buiḋniḃ sin go léir oiread agus aon ḟear aṁáin ná raiḃ socair go daingean i n' aigne aige gan teaċt tar n-ais beó.

"Má's ag Loċlanaiġ a ḃeiḋ buaḋ," a deiridís, "is fearr gan teaċt tar n-ais beó. Má's ag Gaeḋlaiḃ a ḃeiḋ buaḋ ḃíoḋ a toraḋ ag an muintir atá sa ḃaile i n-ár ndiaiġ. Pé taoḃ ar a mbeiḋ buaḋ, díolfaiḋ na Loċlanaiġ as."

CAIBIDIOL V.

MÍĊEÁL RUAḊ.

Ḃí Brian agus a ġnáṫ-ṫeiġlaċ tamal soir ó Ċeann Cora, ar ḃóṫar Áṫa Cliaṫ, agus iad ag gluaiseaċt go h-áluinn agus go stuamḋa agus go míleaṫa. Ḃí buiḋean Ṫaiḋg Ṁóir uí Ċealla agus buiḋean Ṁaoilruanaiḋ na Paiḋre ag teaċt 'n-a ndiaiġ. Ḃí Niaṁ 'n-a cárbaṫ i dtusaċ buiḋne Ṫaiḋg. Ṫáinig bean agus clóca uirṫi, agus coċal an ċlóca amaċ ar a ceann aici, i gcóṁngar do'n ċárbaṫ. Ḃagair sí ar Niaṁ. Do stad an cárbaṫ. Do sín an bean leitir isteaċ ċun Niaṁ agus d' imṫiġ sí. Do léiġ Niaṁ an leitir. D' ḟeuċ sí 'n-a timpal. Ní raiḃ Caoilte abfad ó'n áit. Dúḃairt sí le duine des na fearaiḃ glaoḋaċ air. Ṫáinig sé. Ṫug sí dó an leitir. Do léiġ sé í.

"Cad is fearr a ḋéanaṁ, a ríġan ?" arsa Caoilte.

"Measaim gur fearr an leitir sin a ṫaḃairt do Ṁurċaḋ," ar sise.

"Is fíor," arsa Caoilte.

D'imṫiġ sé amaċ i ndiaiġ ġnáṫ-ṫeiġlaiġ an Árdríġ, agus ṫug sé an leitir do Ṁurċaḋ. Ḃí iongnaḋ ar Ṁurċaḋ nuair a léiġ sé an leitir.

"Tá go maiṫ, a Ċaoilte," ar seisean.

Ṫáinig Caoilte tar n-ais.

Lar na ṁáireaċ an lae sin ṫáinig giolla curais ag triall ar Ċaoilte, duine d'á ġiollaiḃ curais féin, agus sín sé leitir ċuige. Do léiġ Caoilte í. Siúd ag triall ar Niaṁ é agus sín sé ċúiċi an leitir. Do léiġ sí í.

"Ó !" ar sise. "Imṫiġ láiṫreaċ, a Ċaoilte," ar sise, "agus taḃair í seo leis do Ṁurċaḋ." Do ḋein.

I dtreó go dtuigfear bríġ agus bunús an dá leitir sin ní foláir dul siar beagán agus a ḋ'innsint conus a ḋ'imṫiġ le Gormḟlaiṫ ó ḟág sí Ceann Cora agus ó ṫáinig sí go teiġlaċ ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ.

Do h-innseaḋ i dtusaċ an sgéil seo conus mar a ṫug Brian a inġean le pósaḋ do Sitric, le h-ionaċur go ndéanfaḋ an cleaṁnas san a ċóṁaċt féin do neartuġaḋ leis an gcaradas, dar leis, a ṫiocfaḋ as idir Loċlanaiġ Áṫa Cliaṫ agus Clann Ċais. Béibionn ab ainm do'n inġean san Ḃriain, ainm a ṁáṫar féin. Rígan ana ċiallṁar, ana ṫuisgionaċ ab eaḋ í. Do coimeádaḋ uaiṫi an t-uisge-fé-ṫalaṁ a ḃí 'á ḋéanaṁ i gcoinniḃ a h-aṫar an ḟaid a ḃí Niaṁ ag déanaṁ na faire, agus ansan, an ḟaid a ḃí Lonán 'gá leigint air go raiḃ sé ag cabruġaḋ le Gormḟlaiṫ sa droċ obair a ḃí ar siúḃal aici. Ċoimeád a muintir féin an sgéal ó Ḃéibionn i gcaiṫeaṁ na h-aimsire sin ċun gan ḃeiṫ ag cur buarṫa uirṫi gan ġátar, agus i dtreó gur ṡuaiṁnearaiġe a ḃéaḋ an saoġal aici nuair a ċífeaḋ Sitric go soiléir ná raiḃ aon ṗioc d' ḟios na droċ oibre aici. Ċoimeád Sitric an t-eólus uaiṫi díreaċ mar a ḋein sé a ḋíċeal ar é ċoimeád ó gaċ aoinne ba ḋóiċ leis a ḋéanfaḋ aon iaraċt ar an ndroċ obair do ċosg.

Aċ nuair a ṫáinig Aṁlaoiḃ tar n-ais ó Inis Caṫaiġ ċóṁ h-oban, agus nuair nár h-innseaḋ d'aoinne cad é an ċúis, agus ansan, nuair a ṫug sí fé ndeara an disgréid agus an cogarnaċ ag Aṁlaoiḃ agus ag Sitric, agus an ḃeirt ag stad de pé caint a ḃíoḋ eatarta nuair a ṫagaḋ sí 'n-a láṫair, ṫuig sí 'n-a h-aigne go raiḃ rud éigin nár ḃ' ḟóġanta d'á ḃeartuġaḋ acu. D'á ṡoiléire a ṫuig sí an níḋ sin iseaḋ ba lúġa a leig sí uirṫi gur ṫuig sí é féin ná aon níḋ d'á ṡórd, agus iseaḋ ba lúġa a ḃí aon ċuiṁneaṁ acu-san gur ṫuig sí é féin ná aon níḋ d'á ṡórd. Ḃí sí ag faire orṫa go géar agus ní raiḃ aon ċoinne acu go raiḃ. D'á ḟeaḃar faire a ḋein sí, áṁṫaċ, níor ḟéad sí teaċt suas le h-aon niḋ áiriġṫe do ṫaḃarfaḋ eólus cruinn di ar cad a ḃí ar siúḃal acu, ná ar cé 'n-a ċoinniḃ go raiḃ an t-uisge-fé-talaṁ 'á déanaṁ.

Do lean an sgéal mar sin go dtí go dtáinig Gormḟlaiṫ go h-Áṫ Cliaṫ. Ansan do ṫuig Béiḃionn go raiḃ donas éigin tar na beartaiḃ déanta. Níor ḃ' fada gur tugaḋ le tuisgint di ná raiḃ Gormḟlaiṫ ag dul tar n-ais ag triall ar Brian. Ansan do stadaḋ de ḃeiṫ ag déanaṁ aon ċoimeád ar cad n-a ṫaoḃ gur ṫáinig sí uaiḋ ná ar cad 'n-a ṫaoḃ ná raiḃ sí ag dul tar n-ais. Do ṫárla go raiḃ an ceaṫrar i ḃfoċair a ċéile agus gur eirig fearg Gormḟlaiṫ. Do léim sí agus do spriúċ sí. Do ċaiṫ sí ins na súiliḃ ar Ṡitric agus ar Aṁlaoiḃ an bob a ḃuail Lonán orṫa, agus ansan, an bob a ḃuail sé uirṫi féin nuair a ċuaiḋ sé siar ag triall uirṫi agus teistiméireaċt aige uaṫa-san. Ansan do ṫuig Béiḃionn cad é an ḃríġ a ḃí leis an ndisgréid agus leis an gcogarnaċ agus leis an stad cainte nuair a ṫagaḋ sí féin. Níor laḃair sí aon focal amaċ as a béal mar ġeall ar an ngníoṁ a measaḋ a déanaṁ ar a h-aṫair. Dúḃairt sí, 'n-a h-aigne féin: "Do teip an méid sin oraiḃ. Ní stadfaiḋ siḃ anois. Déanfaiḋ siḃ iaraċt eile. Ní mór dom faire níos fearr a déanaṁ, le h-eagla go mb' féidir ná teipfeaḋ an tarna h-iaraċt oraiḃ."

Níor dein sí aon ċeilt ar an ndroċ ṁeas a ḃí aici orṫa, ná ar an ḃfeirg a ḃí uirṫi mar ġeall ar an rud a ċeapadar a déanaṁ. Aċ níor dein sí tráċt ar imṫeaċt as an áit mar ġeall air. Níor ḃ'fada gur tuit rud amaċ a ṫaisbeáin di gur ṁaiṫ a dein sí é agus fanṁaint.

Ṫáinig ríġ Laiġean ann.

"Sead!" arsa Gormḟlaiṫ leis, "measaim gur deineas éagcóir ort nuair a dúḃart gur ḃeiṫiġeaċ iompair ag Brian tu. Measaim gur ḃ'fearra dó go sgaoilfeaḋ sé ṫairis an beiṫiġeaċ. Airiġim go ḃfuil do neart agat d'á ċruinniuġaḋ go cuṫaiġ. Fiosfair an focal úd a dúḃrais le Murċaḋ; 'Má cailleaḋ Gleann Ṁáma tré m' ċomairle,' arsa tusa, 'buaḋfar Gleann Ṁáma eile tré m' ċomairle.' An t-annsgian! Mura mbéaḋ an ḃeirt seo ḃeiṫ ċóṁ simpliḋe," ar sise, "ḃéaḋ sé féin agus a aṫair agus Dúlainn sé 'n ḃfóḋ go tréiṫ anois."

"Ní gáḋ ḋuit é ċur ar an mbeirt seo, a ṁáṫair," arsa Aṁlaoiḃ. "Ḃí aimsir do ḋóṫin agat ċun an gníṁ a ḋéanaṁ sar a ndéiġ Lonán ag triall ort, agus níor ḋeinis é. Níor ḋeinis, agus ní ḋéanfá ó sin é, pé caoi a ḃéaḋ agat air, an faid a ḃéaḋ inġean Taiḋg Ṁóir uí Ċealla aṫ' aice! Is dóiċ liom," ar seisean, "dá mbéaḋ sí aḃfaḋ aṫ' aice go ndéanfaḋ sí mírḃuilt ort, a ṁáṫair," agus ċuir sé drana-gáire as. Níor ḋeas an drana-gáire é, ḃí sé ċóṁ diablaiḋe agus an gnúis ċóṁ h-áluinn, ċóṁ h-óg. An t-é a ċíseaḋ an gnúis sin an uair sin agus an drana-gáire, déarfaḋ sé go raiḃ duine i n-éagmuis Gormḟlaiṫ gur ḃ'féidir a diabal coiṁdeaċta a ḋ'feisgint uaireanta. Ċonaic Béiḃionn diabal coiṁdeaċta Aṁlaoiḃ an uair sin, agus ċoimeád sí cuiṁne air.

"Cad é sin agat d'á ráḋ, a ċoiléain!" arsa Gormḟlaiṫ. "Cad í an ṁírḃuilt a ḋéanfaḋ sí orm!"

"Déanfaḋ sí naoṁ díot, a ṁáṫair," ar seisean, "agus ba ṁór an ṁírḃuilt é," agus do leaṫnuiġ an drana-gáire.

Do stad sí agus í ag feuċaint air.

"Ní ḋéanfaḋ mírḃuilt féin naoṁ díot-sa!" ar sise.

"Fot, fot!" arsa Maolmórḋa, "ní'l aon tairḃte le teaċt as an sagas san cainte. Cuiriġ uaiḃ í. Ní deirim ná go ḃfuil rud déanta agam-sa do ċuirfiḋ ċun cinn an beart so do teip ar ṫriúr agaiḃ-se."

Do léim Sitric agus ċuir sé bas ar ḃéal ríġ Laiġean, agus ṡín sé a ṁéar i dtreó na h-áite 'n-a raiḃ Béiḃionn 'n-a seasaṁ i lúiḃ na finneóige. Ḋruid sí isteaċ sa lúiḃ sin nuair a ṫurnuiġ an ċaint ar ḋul i n-olcas idir Gormflaiṫ agus Aṁlaoiḃ. D' airiġ sí an focal, áṁṫaċ, a' béal riġ Laiġean, aċ nior leig sí uirṫi gur airiġ. Do riṫ cailin isteaċ, duine de ṁnáiḃ coiṁdeaċta Béiḃionn.

“ Ó ! ” ar sise, “ tá an cuan lán de loingeas ! ”

Do riṫ gaċ aoinne amaċ aċ Béiḃionn.

“ Tar a leiṫ, a laoġ,” ar sise leis an gcailin. “ Táinis anso i n-aonfeaċt liom-sa,” ar sise. “ Tá fios agam naċ miste dom rún a ṫaḃairt duit. Tá, mar is eól duit, mar is eól do gaċ aoinne, Loċlanaiġ an doṁain ag cruinniuġaḋ a neart i n-agaiḋ na h-Éirean agus i n-agaiḋ Árdríġ Éirean. Tá an t-Árdríġ ag cruinniuġaḋ neart na nGaeḋal ċun na h-Éirean do ċosaint. Tuigiḋ ríġṫe Loċlanaċ dá mbéaḋ Árdríġ Éirean as an sliġ go dtuitfeaḋ cóṁaċt na nGaeḋal as a ċéile agus nár ḋeacair an láṁ uaċtair a ḋ' fáġail orta. Tá, d'á ḃríġ sin, iaraċt ṁalluiġṫe d'á déanaṁ le fada ar an Árdríġ do ċur ċun báis le niṁ. Tá teipiṫe glan ar an iaraċt san. Siné fé ndeara Gormflaiṫ a ḃeiṫ anso anois. Tá iaraċt eile d'á ḋéanaṁ anois. Tá feall éigin eile d'á ḋéanaṁ anois ar m' aṫair. D' airiġeas an focal ó ċiainiḃ ó ríġ Laiġean: ‘ Tá rud déanta agam-sa,’ ar seisean, ‘ do ċuirfiḋ ċun cinn an ḃeart so do teip ar ṫriúr agaiḃ-se.’ Ni dúḃairt sé a ṫuille mar do ċuir Sitric láṁ ar a ḃéal. Ni dóiċ leó gur airiġeas-sa an focal. Ni mór sgéala ċur láiṫreaċ ag triall ar an Árdríġ. Indiu an lá ċun an fiona do ċur siar go Sórd Ċolum Cille. Imṫiġ, a laoġ, agus cuir an fion sa ḃorca mar is gnáṫ leat a ḋéanaṁ, fion Aifrinn, agus tar ċúġam anso nuair a ḃeiḋ san déanta agat.”

D'imṫiġ an cailin agus ċuir sí an fion sa ḃorca. Ba ġnáṫ le Béiḃionn an fion san do ċur ċun na mainistreaċ san, agus d'á ḃríġ sin nior ċuir aoinne aon truim sa ruḋ a ḃí ag an gcailin 'á ḋéanaṁ. Nuair a ḃí an borca i dtreó aici ṫáinig sí ag triall ar an mBanrígin mar a dúḃraḋ léi.

"Seó anois," arsa'n Banrígin léi, "cuir ċúġat an dá leitir seo. Taḃair an dá leitir do'n Airċinneaċ, do Ġiolla Pádraig,. agus dein an rud a déarfaiḋ sé leat."

D'imṫig an cailín agus do rug sí léi an borca, agus an capal agus an cárbat aici, mar ba ġnáṫ. Ċonaic Sitric agus Aṁlaoiḃ agus Gormflaiṫ ag imṫeaċt í. Ċonacadar an borca fiona. Níor ċuiṁniġdar ar aon níḋ eile ḃeiṫ aici, agus níor ċuireadar blúire suime inti.

Ṫáinig sí go Sórd Ċolum Cille. Ṫug sí an dá leitir do'n Airċinneaċ. D'osgail sé leitir acu, mar dó féin ab eaḋ í. Do léiġ sé í. Ṫug an cailín fé ndeara gur iompuiġ a liṫ ann.

"An ḃfuil ḟios agat cad 'tá sa leitir seo atá léiġte agam?" ar seisean leis an gcailín.

"Tá tuairim agam dó, a Aṫair," ar sise.

"An mbéarfá-sa an leitir eile seo ag triall ar inġin Taiḋg Ṁóir uí Ċealla?" ar seisean. "Deir Béibionn ná fuil aoinne is fearr a déanfaiḋ an gnó 'ná mar a déanfair-se é."

"Agus cá ḃfuil inġean Taiḋg Ṁóir uí Ċealla le fáġail?" arsa'n cailín.

"Tá sí le fáġail," arsa'n t-Airċinneaċ, "i mbuiḋean a h-aṫar, sa mór-ṡluaġ atá ag teaċt aniar ó Ċeann Cora. Cuirfead cárbat agus giolla leat. Taḃarfainn an leitir do'n giolla le breiṫ siar aċ deir an Banrígin gan an leitir a taḃairt d' aoinne aċ duit-se. Agus deir sí go gcaiṫfir do ċeann a ċoimeád folaiġṫe go maiṫ, le h-eagla go n-aiṫneófaí tu. Caiṫfiḋ Niaṁ an leitir a ḋ'ḟáġail a gan ḟios d' aoinne, agus caiṫfiḋ sí an leitir a ḋ'ḟáġail gan a ḟios a ḃeiṫ aici cé uaiḋ go ḃfaiġiḋ sí í."

"Tá go maiṫ," arsa'n cailín. "Dúḃairt Béibionn liom go neósfá-sa dom cad a ḃéaḋ le déanaṁ agam."

"Nuair a ḃeiḋ an leitir taḃarṫa do Niaṁ agat féadfair an cárbat agus an giolla do ḃreiṫ leat siar abaile ag triall ar do ṁáṫair. Cuirfiḋ Béibionn fios ort airís i ndiaiġ an ċata. Ní fios cé ḃeiḋ beó an uair sin, áṁṫaċ."

Do gaḃaḋ capal agus cárbat, agus do cuireaḋ an cailín sa ċárbat agus do cuireaḋ an srian i láiṁ an ġiolla.

"Dein an diṫineas is mó a ḋ' féadfair," arsa'n t-Airċinneaċ leis an ngiolla, "aċ gan súile na ndaoine ṫarang ort aċ ċóṁ beag a's is féidir é."

Do ġluais an cárbat. Níor ḟéad an giolla oiread diṫinis a ḋéanaṁ agus a measaḋ a ḋéanfaḋ sé, mar ḃí na bóiṫre go léir lán de ḋaoine. Aċ ṫánadar fé ḋeire ċun buiḋne Ṫaiḋg Ṁóir agus, mar a dúḃraḋ ċeana, do tugaḋ an leitir do Niaṁ agus ċuir Niaṁ ċun Murċaḋ í. Ċóṁ luaṫ agus do léiġ Murċaḋ an leitir d'imṫiġ sé ċun na h-áite 'n-a raiḃ Brian agus d' aṫaruiġ sé na fir a ḃí i n-aice le pearsain an Árdríġ.

Nuala ab ainim do'n ċailín a ṫug an leitir sin do Niaṁ. Ċóṁ luaṫ agus ḃí an leitir taḃarṫa uaiṫi aici d'imṫiġ sí amaċ ċun na h-áite 'n-ar ḟág sí an giolla agus an cárbat. Ḃailiġdar leó amaċ a' ḃrúṫ na slóġ, agus ṫugadar agaiḋ siar go Cúige Conaċt, ċun na h-áite 'n-a raiḃ máṫair an ċailín 'n-a cóṁnuiġe.

Isé cúis go ndúḃraḋ le Nuala a ceann do ċoimeád folaiġṫe 'ná so. Do ṫuig Béibionn go raiḃ Maolmórḋa tar éis breibe ġeallaṁaint d' ḟear éigin aċ dul i n-aice an Árdríġ sa ġluaiseaċt agus sleaġ do sáḋ ann, nó é ċur ċun báis ar ċuma éigin mar sin. Ḃí eagal uirṫi, dá mb' ar an gcuma san a ḃéaḋ an sgéal, go mb' féidir go n-aiṫneóċ' an feallṫóir Nuala agus ansan go bfaġaḋ Sitric amaċ an sgéal go léir, agus go marḃóċ' sé í féin. Níor ḟág sí ar a ċumas Nuala do ṁarḃuġaḋ, pé rud a ṫuitfeaḋ amaċ, mar dúḃairt sí léi dul siar abaile. Ċoimeád Nuala a ceann folaiġte agus níor aiṫin aoinne í. Níor aiṫin Niaṁ féin í, bíoḋ go raiḃ aiṫne ṁaiṫ ṫiar sa ḃaile aici uirṫi féin agus ar a máṫair.

Um ṫráṫnóna an lae, a ḋ'imṫiġ Nuala ó ríġteiġlaċ Ṡitric agus an capal agus an cárbat agus an borca fíona aici, do ṫárla gur airiġ duine eile de ṁnáiḃ coiṁdeaċta Béibionn caint idir an dá ríġ, idir Ṡitric agus Maolmórḋa.

“Ná bíoḋ ceist ort, a ríġ,” arsa Maolmórḋa. “Déanfaiḋ Míċeál Ruaḋ an beart. Tá sé i ngnáṫ-teiġlaċ an Árdríġ anois le ċeiṫre bliana, agus tá árd iontaoiḃ ag Brian as. Tá iontaoiḃ acu go léir as. Is dóiċ le Murċaḋ ná fuil fear eile sa ríġteiġlaċ ċóṁ dílis leis. Gormflaiṫ a ṫug aiṫne dom air. Is cuma leis cé 'cu curfar ċun báis é nó ná curfar nuair a ḃeiḋ an gníoṁ déanta, mar tá geallta againn dó go mbeiḋ fearan saor go deó agá ṁnaoi agus agá slioċt má ċuirean sé Brian as an slíġ uainn. Dá mbéaḋ Brian as an slíġ ḃéaḋ gaċ aon rud ar ár dtoil againn.”

D'imṫiġ an ḃean ċoiṁdeaċta agus d'inis sí do Béibionn an ċaint a ḋ'airiġ sí. D'imṫiġ Béibionn agus ċomáin sí ar siúḃal giolla turais i lár na h-oíḋċe agus leitir eile aige le tabairt do Niaṁ. D' aimsiġ sé capal maiṫ. Bí aiṫne ar na bóiṫriḃ agus ar na cóṁngair aige. Do ṡrois sé an áit 'n-a raiḃ buiḋean Taiḋg Ṁóir uí Ċealla. Ṫug sé an leitir do Ċaoilte, mar aduḃraḋ, agus ṫug Caoilte do Niaṁ í, agus ċuir Niaṁ ag triall ar Ṁurċaḋ í. Do léiġ Murċaḋ í. D'ḟeuċ sé 'n-a ṫimpal. D'ḟeuċ sé ar an ngárda a ċuir sé, inné roimis sin, ó ḃeit i n-aice Briain. Bí aiṫne ṁaiṫ aige ar Ṁíċeál Ruaḋ. Ní raiḃ Míċeál Ruaḋ le feisgint i n-aon ḃall. Nuair a deineaḋ an t-aṫaruġaḋ inné roimis sin do ṫuig Míċeál i n' aigne go raiḃ sgéiḋte ag duine éigin air. D'euluiġ sé sa n-oíḋċe as an áit.

Ċoṁ luat agus fuair Murċaḋ imtiġte é do sgaoil sé an focal ameasg na bfear, breit air agus é tabairt tar n-ais. Níor ḃ' fada gur tugaḋ tar n-ais é. Ḃí an iomad aitne air. Do tugaḋ i látair Ṁurċaḋ é.

“ Pé duine tabarfaḋ cúl le cat,” arsa Murċaḋ leis, “ níor ṁeasas gur tusa ḋéanfaḋ é ! Seasaiṁ ansan at' inead, agus ná fág an áit arís.”

Ċeap Míċeál nuair a tugaḋ tar n-ais é go sgroċfaí é. Ḃí fios aige go raiḃ an ċroċ tuillte aige. Nuair nár deineaḋ aċ a ráḋ leis dul agus seasaṁ i n' inead féin ḃí iongnaḋ air. Níor tug sé fé ndeara an ḃagairt a ḋein Murċaḋ ar na fearaiḃ eile.

Dá sgroċtí é b'féidir go raġaḋ an sgéal ó ḃéal go béal agus go sroisfeaḋ sé ríġ Loċlanaċ Áta Cliat, agus nár ḃ'fearr-de Ḃéibionn san. Dá bféadaḋ sé imteaċt slán go h-Át Cliat nuair a d'euluiġ sé tiocfaḋ an díoḃáil céadna ar, b'féidir.

Ṡeasaiṁ sé i n' inead féin ameasg na bfear an lá san ———aċ ní feacatar 'n-a ḋiaiġ san é beó 'ná marḃ.

CAIBIDIOL VI.

ÉIĠEAN AR RÍĠEAĊT NA bFLATAS.

Nuair a ḃíoḋ Caoilte i n-Albain ag breitniuġaḋ an nirt a ḃí ag Loċlanaiġ i n-Insiḃ Orc agus ins na h-oileánaiḃ eile ann, is i dteiġlaċ Ḋómnaill ṁic Éiṁin, i Máġ Ġeirrġinn, a ċaiteaḋ sé an ċuid ba ṁó de'n aimsir. Tugaḋ sé, sa ċaint a ḃíoḋ eatarta, tuairisg cruinn do Ḋómnall ar an gcuma 'n-a raiḃ gaċ aon ruḋ ag dul ċun cinn i n-Éirinn. Bioḋ Dóṁnall coiṫċianta 'gá ċeistiú' i dtaoḃ Ḃriain agus i dtaoḃ Ṁurċaḋ agus i dtaoḃ Ḋál gCais go léir.

Tugaḋ Caoilte cuid d'á aimsir, leis, i ḃfoċair Ṁuireaḋaiġ, Mórṁaor Leaṁna, agus ċaiṫeaḋ sé na tuairisgí céadna ṫaḃairt dó san ar an gcuma 'n-ar ṡeasaiṁ cóṁaċt Ḃriain, agus ar gaċ dóċas a ḃí go ḃféadfaḋ sé seasaṁ i n-aġaiḋ na mór-ċóṁaċt a ḃí ag cruinniú' ar gaċ áird 'n-a ċoinniḃ.

Bí ana ḃáiġ ag an mbeirt sin le Brian agus le Gaeḋlaiḃ. Nior ḃ'iongnaḋ ḃáiġ a ḃeiṫ ag Dóṁnall le Brian, mar ó Oilioll Olum do ṡíolraiḋ an ḃeirt. Ó Gaeḋlaiḃ a ṡiolraiḋ Muireaḋaċ leis. D'á éagmuis sin, nior ḃ' aon iongnaḋ dúil ṁór a ḃeiṫ ag an mbeirt go mbuaḋfaḋ Brian sa mór-ċaṫ a ḃí ag teaċt, mar dá mb' ag na geintiḃ a ḃéaḋ an buaḋ do ċuirfidis deire leis an gCreideaṁ a ṁúin Colum Cille do Gaeḋlaiḃ agus do Ċruiṫneaċaiḃ Alban, agus nior ṁiste deiṁin a ḋéanaṁ dé go ndéanfaidis Gaeḋil Alban do ḋisgiuġaḋ.

Bioḋ Caoilte 'gá innsint do'n ḃeirt cad é an saġas fir Brian, agus cad é an saġas fir Murċaḋ, agus cad é an saġas fir Dúlainn, agus Maolruanaiḋ na Paidre, agus Taḋg Mór ua Cealla.

"Agus," arsa Dóṁnall, "cad é an saġas an cailín seo, ingean Taiḋg Ṁóir uí Ċealla, go ḃfuilimid boḋar ag gaċ aoinne ag molaḋ a h-áilneaċta?"

Nuair a cuireaḋ an ċeist sin ċuige do las Caoilte go bun na gcluas. Ansan do ḃánuiġ sé ċóṁ bán le cailc.

D' feuċ Dóṁnall air agus ṫuig sé an sgéal go léir láiṫreaċ, dar leis féin.

"Is dóċa," ar seisean, "gur fíor an ċaint a deirtear, go ḃfuil sí nios áilne 'ná Gormḟlaiṫ féin."

"Is fíor, a riġ," arsa Caoilte. "Tá sí nios áilne 'ná mar a ḃí Gormflaiṫ riaṁ. Ní h-é an saġas céadna áilneaċta atá ionta. Tá sé ċóṁ maiṫ agam an sgéal go léir a ḋ'innsint duit, a ríġ," ar seisean le Dóṁnall.

Ansan ṫáinig sé i dtusaċ an sgéil agus d'inis sé do Ḋóṁnall, ó ṫusaċ go deire, gaċ aon ruḋ a ḃí aige le h-innsint i dtaoḃ Niaṁ; conus a ḃain a h-áilneaċt a ṁeaḃair saoġalta dé an ċéad uair a ċonaic sé í; conus mar a ḃí éad ar Ċonn ċuige mar ġeall uirṫi; conus mar adúḃairt sí leis féin, agus leis an gcuid eile des na ríġtiḃ óga, go raiḃ socair aici 'n-a h-aigne gan pósaḋ i n-aon ċor, aċ fanṁaint i ḃfoċair a h-aṫar an ḟaid a ṁairfeaḋ a h-aṫair, agus ansan maireaċtaint singil ar an saoġal so go dtí go leanfaḋ sí é.

Fear breaġ daṫaṁail uasal cumasaċ ab eaḋ Dóṁnall. D'éist sé le Caoilte an ḟaid a ḃí Caoilte ag caint. Ṫuig sé i n' aigne nár ḃ'ḟoláir nó gur ḃ'uaṫḃásaċ an áilneaċt a ḃí sa rígan óg san. Dúḃairt sé leis féin gur ḋóċa gur ḃ'é cúis go ndúḃairt sí go raiḃ a h-aigne socair ar gan pósaḋ mar nár ṫaitn aoinne des na fearaiḃ óga san léi. Go mb' ḟéidir dá ḃfeiceaḋ sí an fear a ṫaitnfeaḋ léi go n-aṫaróċaḋ sí an socaruġaḋ san. Níor leig sé air le Caoilte go raiḃ aon ṁaċtnaṁ de'n tsórd san i n' aigne. Ḃí sé i mbéalaiḃ na ndaoine go léir go raiḃ Sitric ċun a ṁáṫar féin, Gormflaiṫ, a ṫaḃairt le pósaḋ d' Iarla Insí h-Orc. Ḃí tuairim ag daoine go raiḃ sí geallta aige do niḃa ṁó 'ná an t-Iarla san. Gan amras ḃí Gormflaiṫ ag dul amaċ ins na bliantaiḃ. Aċ má ḃí féin ḃí na geallaṁna úd ann. Is dóċa gur ṫuig Sitric go mb'ḟéidir go socaróċ' an caṫ, nuair a ṫiocfaḋ sé, a lán de'n tsaġas san geallaṁna.

Ṫuig Dóṁnall i n' aigne dá ḃféadaḋ sé féin Niaṁ a ḋ' ḟáġail go mbéaḋ bean aige a ḃéaḋ nioḃ' áilne, agus nioḃ' ḟearr ar gaċ aon tsaġas cuma, 'ná an ḃean so a ḃí 'á geallaṁaint do gaċ aoinne aċ teaċt ag caḃrugaḋ le Sitric.

Pé 'r doṁan é, ḃi Dóṁnall socair ar teact go h-Éirinn ag caḃrugaḋ le Brian i gcoinniḃ na Loċlanaċ, aċ nuair airig sé an molaḋ a dein Caoilte ar ingin Taiḋg Ṁóir uí Ċealla ḃi sé socair níba ḋaingine, naoi n-uaire níba ḋaingine, ar teaċt, agus ar an uile fear a ḋ' ḟéadfaḋ sé, do ṫaḃairt leis. Do laḃair sé leis an Mórṁaor eile, Mórṁaor Leaṁna a tugtar air sa treanaċus, agus ċuir sé suas é ċun a nirt go léir do ċruinniugaḋ ar an gcuma gcéadna agus teaċt go h-Éirinn ag caḃrugaḋ le Brian.

"Má buaiḋtear ar Ḃrian," ar seisean, "sa ċat so atá ag teaċt, tá sé ċóṁ maiṫ ag Ġaeḋlaiḃ imteaċt a' h-Albain. Disgeófar sinn go léir. Is fearra ḋúinn tuitim i gcat ag caḃrugaḋ le Brian 'ná na Loċlanaiġ a teaċt agus sinn a ṁarḃugaḋ anso sa ḃaile má buaiḋtear ar Ḃrian."

Do ċruinniġ an ḃeirt a neart go léir. Táinig ċúca an uile saġas fir a ḋ' ḟéadfaḋ aon níḋ i ḃfuirm airm do láiṁseáil. Níor ḟan sa ḃaile aċ seandaoine agus mná agus leanḃaí.

Is ró ḃeag d'á ċuiṁneaṁ a ḃi ag Niaṁ gur ḃ' í fé ndear an méid sin de'n ċongnaṁ a táinig ag triall ar Ḃrian a ḃeiṫ ċóṁ láidir agus ḃi sé. Díreaċ mar a ḃi sí gan aon ṗioc d'á ċuiṁneaṁ aici, nuair a ḃi sí ag faire ar Ġormḟlaiṫ ċun gan leigint di niṁ a ṫaḃairt do Ḃrian, náċ leis an ḃfaire do ċosain sí Brian aċ leis an gcosg a ċuir a cóṁluadar fóganta, agus a cuideaċtanas fóganta, agus a h-anál fóganta, le droċ intinn Ġormḟlaiṫ, a gan fios di féin agus a gan fios do Ġormḟlaiṫ.

An faid a ḃi na slóiġte ar an sliġ ḃi mórán tairḃte ag Niaṁ 'á ḋéanaṁ, a gan fios di féin, ar an gcuma san. Ḃi dúil ag na fearaiḃ go léir gaċ gnó ḋéanaṁ ar an gcuma ba ḋóiċ leó dob' ḟearr a taiṫnḟeaḋ léi; agus i mbuiḋniḃ na mban ní raiḃ aon níḋ ba ṁó ag na mnáiḃ 'ná focal molta ḋ'fáġail uaiṫi nuair a ḃíoḋ sí ag gabáil eatarṫa ag feuċaint ar an gcuma 'n-a mbíoḋ a ngnó acu 'á ḋéanaṁ. Ḋeiniḋís go léir a ngnó níob' fearr go mór, ar gaċ aon tsagas cuma, 'ná mar a ḋéanfaidís é ḋá mba ná béaḋ sí ann.

Aċ ḋein sí, leis, mórán tairḃṫe agus ní h-a gan fios ḋi a ḋein sí é, aċ le h-iomláine feasa agus maċtnaiṁ.

Ḋo h-innseaḋ ċeana caḋ é an ċúis gur tugaḋ "Maolruanaiḋ na Paidre" ar ríġ Ua ḃFiaċraċ Áiḋne. Gur tuig sé i n' aigne a ḃeiṫ ceangailte ar an gCríostaiḋe ḃeiṫ coitċianta ag guiḋe ċun an Aṫar Síoruiḋe, agus ná fuil aon ċaint is oireaṁnaiġe ċun labarṫa leis an Aṫair Síoruiḋe, molaḋ a's glóire leis, 'ná an ċaint a ṁúin ár Slánuiġṫeóir ḋúinn.

Ḋo labair Niaṁ anois a's arís le cuiḋ ḋes na fearaiḃ. Ḋo ṫráċt sí leó ar an gcuma 'n-a rabḋar go léir lán ċeapaiṫe ar gan teaċt tar n-ais ó'n gcaṫ. Ċuir sí i gcuiṁne ḋóiḃ gur ar son an Ċreiḋiṁ, ċóṁ maiṫ le h-ar son na h-Éireann, a ḃí an ceapaḋ san ḋéanta acu go léir. Ḃí focal aici le ráḋ, ó am go h-am, ar ríġ Ua ḃFiaċraċ Áiḋne agus ar an gcuma 'n-a mbíoḋ an Paidir ar siúḃal aige i gcóṁnuiġe. Ċuir sí 'n-a luiġe orṫa go raiḃ gaċ duine acu ċóṁ ceapaiṫe ar ḃás a ḋ'fáġail sa ċaṫ a ḃí rómpa agus ḃí Maolruanaiḋ. Ḋ'á ḃríġ sin, go raiḃ gaċ duine acu ċóṁ mór i ngáḋ leis an bPaidir agus ḃí Maolruanaiḋ.

"Is ḋóċa," ar sise, "go ḃfuil oireaḋ gáḋ agam féin leis agus atá ag aoinne," agus tusnuiġ sí ar an bPaidir ḋo ráḋ coitċianta.

"Má tá gáḋ ag Niaṁ leis an bPaidir," arsa duine ḋes na fearaiḃ, "is ḋeacair a ráḋ ná go ḃfuil gáḋ agam-sa leis!" agus tusnuiġ sé ar an bPaidir ḋo ráḋ coitċianta. Níor ḃ'faḋa go raiḃ an Paidir ar siúḃal ag gaċ duine ḋ'á raiḃ ar an mór-ṡluaġ.

Ḃí a lán sagart ar an mór-ṡluaġ. Ní raiḃ gnáṫ-teiġlaċ ríġ ann gan sagart fé leiṫ, nó b' ḟéidir beirt ṡagart dá mbéaḋ a lán daoine sa ġnáṫ-teiġlaċ. Do ċaḃruiġ na sagairt go mór leis an bPaidir do ċur ar siúḃal ameasg na bfear, agus ansan, ameasg na ndaoine go léir a ḃí ag leanṁaint na slóġ. Ní baoġal ná go ndúḃraḋ an Paidir sin ó ċroiḋe, go dúrṫaċtaċ. Ṫuig gaċ aoinne dá mba ná béaḋ láṁ Dé go láidir le Gaeḋlaiḃ Éirean sa ċaṫ a ḃí ag teaċt ná béaḋ an buaḋ acu. D'á ṁéid a tuigeaḋ an niḋ sin iseaḋ is dúrṫaċtaiġe a dúḃraḋ an Paidir agus iseaḋ is aoirde do glaoḋaḋ ar Dia, le gaċ saġas úrnuiġte, 'gá iarraiḋ air caḃruġaḋ le Gaeḋlaiḃ agus leis an gCreideaṁ. Do glaoḋaḋ ar an Slánuiġteóir ó b'é do ṁúin an Paidir dos na Críostaiḋtiḃ. Do glaoḋaḋ ar an Maiġdin Muire, ó b' í Máṫair an tSlánuiġteóra í. Do glaoḋaḋ ar Ṁíceál Naoṁta an t-Árdaingeal, ar Naoṁ Eoin Baiste, ar Peadair agus ar Pól, ar Pádraig agus ar Ḃrígid agus ar Ċolum Cille, agus ar na naoiṁ go léir, 'gá iarraiḋ orṫa a nguiḋe ċur suas ċun an tSlánuiġteóra agus ċun an Aṫar Síoruiḋe ar son na nGaeḋal agus ar son an Ċreidiṁ, ionus go dtaḃarfaḋ Dia an buaḋ do Ġaeḋlaiḃ sa ṁór-ċaṫ a ḃí rómpa.

Do tuig Ḃrian cad a ḃí ar siúḃal agus do ġaiḃ sé a ḃuiḋċas go dúrṫaċtaċ le Dia, agus do neartuiġ a ġuiḋe féin ċun Dé ar son na slóġ a ḃí 'gá leanṁaint ċun an ċaṫa ṁóir, slóiġte ná fillfeaḋ aon duine acu ó'n gcaṫ san dá mbéaḋ buaḋ ag an naṁaid, slóiġte ná fillfeaḋ duine as an gcéad acu pé taoḃ ar a mbéaḋ buaḋ.

Ní sa ṁór-ṡluaġ amáin a ḃí éigean d'á ḋéanaṁ ar Ríġeaċt na bḞlaṫas ar an gcuma san le guiḋe daoine. Ins na mainistiriḃ agus ins na h-eaglaisiḃ, ar fuid na h-Éirean, ḃí sagairt agus manaiġ agus mná riaġalta, do ló agus d'oiḋċe, gan ḃia gan deoċ gan ċodla gan suan, ag ḃrisead a gcroiḋe ag glaoḋaċ go h-árd ar Ḋia, tré impiḋe na Maiġdine Muire agus na naoṁ go léir, gan buaḋ an ċaṫa a ḃí ag teaċt do leigint leis an naṁaid.

Ar an gcuma gcéadna, ins gaċ aon páirt d' Éirinn, go mór mór i ngaċ lín-tiġe go raiḃ duine de ṁór-ṡluaġ Ḃriain tagaiṫe as, ḃí an t-éigean céadna 'á ḋéanaṁ ar Riġeaċt na ḃFlaṫas, an t-aṫair agus an ṁáṫair agus an ċuid eile de'n ċlainn 'gá iaraiḋ ar Ḋia an t-é a ḃí amuiċ uaṫa do ṫaḃairt saor ó'n gcaṫ agus é ṫaḃairt ċúċa tar n-ais slán. Ḃí na paidreaċa agus na h-úrnuiġte ba gnáṫ ar siúḃal ins gaċ tiġ, agus i n-éagmuis na n-úrnuiġte ba gnáṫ ḃíoḋ na h-úrnuiġte móra ar siúḃal, Mairineaṁ Pádraig, agus Aṁra Colum Cille, agus Lúireaċ Pádraig, agus mórán úrnuiġte de 'n tsórd san i n-onóir do naoiṁ fé leiṫ, 'gá iaraiḋ orta a nguiḋe ċur ċun Ḋé ar son duine éigin fé leiṫ a ḃí sa ṁór-ṡluaġ agus an duine ṫaḃairt saor.

Ḃí gaċ fear des na fearaiḃ a ḃí sa ṁór-ṡluaġ ceapaite ar gan filleaḋ ó'n gcaṫ, aċ ḃí a ṁalairt sin d'aigne ag an muintir a ḃí sa ḃaile n-a ndiaiġ. Ḃí an ṁuintir a ḃí sa ḃaile ag déanaṁ a gcroiḋe díċeall 'gá iaraiḋ ar Ḋia iad do ṫaḃairt abaile slán.

Ba beag aon treabċas fé leiṫ gan naoṁ de naoiṁ Éirean fé leiṫ acu. Ḃí Seanán ag muintir gnáṫ-ṫeiġlaiġ Ḃriain. Ḃí Breandán ag muintir Ċiarraiġe. Ḃí Íta ag muintir Uiḃ Conaill Gabra. Ḃí Deaclán ag muintir na nDéise. Ḃí Barra ag muintir Corcaiġe. Mar sin dóiḃ. Agus ḃí na h-úrnuiġte ag dul suas coitċianta ċun gaċ naoiṁ acu san, ó'n muintir a ḃí sé n-a ċomairce, a d'iaraiḋ a n-impiḋe ċun Dé, an uair sin tar gaċ uair d'ár táinig riaṁ roimis sin.

Idir ṁór-ṡluaġ ag gluaiseaċt ċun an ċaṫa agus gaolta 'n-a ndiaiġ sa ḃaile, ní raiḃ aċ aon-ġuṫ úrnuiġte ag dul suas ċun Dé ó Ġaeḋlaiḃ Éirean go léir.

CAIBIDIOL VII.

CONNLA.

Ḃí mac ag Murċaḋ agus Toirḋealḃaċ ab ainm dó. Ní raiḃ sé aċ trí bliana d' aois nó mar sin nuair a ṫáinig Taḋg Óg ua Cealla agus Aṁlaoiḃ go h-Inis Caṫaiġ ċun na sgoluiġeaċta d' ḟáġail. Timpal na h-aimsire céadna san do rugaḋ an leanḃ siar go ríġteiġlaċ Ṁaoilruanaiḋ na Paidre, toisg an gaol a ḃeiṫ ann. Ní fada a ḃí sé tiar sa ríġteiġlaċ san nuair a ṫáinig Niaṁ ann ar ċuaird, ó ríġteiġlaċ a h-aṫar i n-Uiḃ Máine. Do ċuir an leanḃ aiṫne ar Niaṁ. Má ċuir do ċeangail sé suas dí. Nuair a ḃí sí ag dul abaile ḃí an leanḃ ag briseaḋ a ċroiḋe ag gol. Ḃ'éigean dóiḃ leigint dó imṫeaċt i n-aonfeaċt léi go h-Uiḃ Máine. As san amaċ is mó d'á aimsir a ċaiṫ sé i n-Uiḃ Máine 'ná i n-aon áit eile. Ḃíoḋ sé ann nuair a ṫagaḋ Taḋg Óg ua Cealla agus Aṁlaoiḃ ar a gcuarḋaiḃ ó Inis Caṫaiġ ainios ann. Ṫáinig árd ċion aige ar Aṁlaoiḃ an ċéad uair a ċonaic sé é. Ḃí cion aige ar Taḋg Óg, agus ḃí cion aige ar Taḋg Ṁór, agus ar gaċ aoinne sa teiġlaċ. Aċ do fuair Aṁlaoiḃ ineaḋ 'n-a ċroiḋe ná fuair aon duine eile an uair sin, lasmuiċ de Niaṁ féin.

Ċonaic Niaṁ an niḋ sin. Ċonaic gaċ aoinne é, aċ nior ċuir aoinne eile puinn suime ann. Ní raiḃ ann, dar leó, aċ mian leinḃ. Ċonaic Taḋg Óg é, agus ḃí áṫas air, mar, dar leis, ṫáinig mian an leinḃ agus an caradas a ḃí idir é féin agus an Loċlanaċ óg isteaċ le n-a ċéile. Ċuir Niaṁ suim ana ṁór i mian an leinḃ an uair sin, aċ nior leig sí uirṫi gur ċuir. Do ċuir sí an suim ann mar, dar léi, do ṫaisḃeáin an cion san a ṫáinig ag an leanḃ san ar Aṁlaoiḃ an uair sin, náċ gan aḋḃar a ṫáinig an niḋ eile úd 'n-a h-aigne agus 'n-a ċroiḋe féin an uair ċéadna i dtaoḃ an Aṁlaoiḃ ċéadna.

Ḃí san mar sin. Ḃíoḋ Niaṁ agus an leanḃ i ḃfoċair a ċéile coitċianta. Ní raiḃ aon teóra leis an leanḃ san ċun ceistiúċáin, agus Niaṁ a caiṫeaḋ na ceisteana go léir a freagairt dó. Ḃíoḋ ceisteana aige le cur ċúiċi i dtaoḃ an uile ṡaġas niḋ; an spéir; an talaṁ; na cnuic; na h-aiḃni; an ġrian; an ġealaċ; an duine; an bás; an saoġal eile; gaċ aon rud ar a ḃféadaḋ sé cuiṁneaṁ. Ḃí an ċiall agus an breiṫeaṁantas go h-áluinn aici-sin agus, gan a leigint uirṫi go raiḃ sí 'ġá ḋéanaṁ, ċuir sí isteaċ i n-aigne an leinḃ sin eólus ar an gCreideaṁ ċóṁ cruinn agus ċóṁ h-iomlán agus ċóṁ forlionta agus a ḋ'ḟéadfaḋ Colla féin a ḋéanaṁ. Ní déarfainn ná gur ḋein sí an gnó niḃ' ḟearr 'ná mar ḟéadfaḋ Colla é ḋéanaṁ. Mar ġeall ar an gcion a ḃí ag an leanḃ uirṫi, agus aici air, do tugaḋ an t-eólus agus do glacaḋ an t-eólus ar ċuma nár ḃ' ḟéidir é ṫaḃairt ná é ġlacaḋ dá mḃ' é Colla, nó duine mar é, a ḃéaḋ i n-inead Niaṁ.

Nuair a ḃíoḋ na ceisteana a ḃaineaḋ leis na neiṫiḃ a ṫagaḋ fé n-a súiliḃ réiḋtiġte dó d'iompuiġeaḋ an leanḃ ar na ceisteanaiḃ a ṫagaḋ os cóṁair a aigne, agus ansan ar na ceisteanaiḃ a ḃain le h-Éirinn agus le riġṫiḃ Éirean, agus le naoiṁ na h-Éirean, le teaċt an Ċreidiṁ go h-Éirinn agus le dilse na nGaeḋal do'n Ċreideaṁ. Ansan, do ċeistiġeaḋ sé í ar teaċt na Loċlanaċ agus ar an léirsgrios teine agus fola a ḋeinidís i gcóṁnuiġe nuair a ṫagaidís, agus d'innseaḋ sí ḋó gaċ aon rud fé mar a ḃíoḋ le h-innsint. Ní baoġal ná gur ṁiniġ sí ḋó go soiléir na gníoṁarṫa móra a ḋein a ṡean-aṫair ar na Loċlanaiġ i gcaiṫeaṁ a ṡaoġail, agus na gníoṁarṫa a ḋein a aṫair féin, Murċaḋ, orṫa, agus driṫáraċa a aṫar.

Leanḃ mór ab eaḋ é d'á aois. Nuair a ḃí sé cúig bliana ḃ' aois ḃí sé ċóṁ mór le leanḃ a ḃéaḋ seaċt nó h-oċt de ḃlianaiḃ. Ḃí an dúċas garḃ ann agus tug sé leis an dúċas. Níor ḃ'ḟada go raiḃ sé ag breiṫ suas ar ḃeiṫ ċóṁ h-árd, geall leis, le Niaṁ féin. Ċioḋ na daoine i n-aonḟeaċt iad ag gluaiseaċt ar fuid na mbánta agus an ceirtiúċán ar siúḃal.

Nuair a ċioḋ na daoine mar sin iad do ċuiṁniġdís ar "Eaċtra Ṫaiḋg ṁic Céin," agus ar "Ċonnla Ruaḋ," mac Cuinn Ċéadċaṫaiġ, agus ar an mnaoi do rug léi Connla. Ḃí 'ḟios ag gaċ aoinne gur ḃ' óigḃean ana naoṁṫa, ana diaḋa, Niaṁ, agus ḃí 'ḟios acu go raiḃ Toirḋealḃaċ óg lán de naoṁṫaċt agus de Ċreideaṁ agus de gaċ aon tsaġas eile deaġ-ṫréiṫe aigne, mar ġeall ar an oileaṁaint aigne a ḃí aige d'á ḟáġail ó Niaṁ.

Níor ḃ'ḟada gur tug na daoine "Connla" mar ainm ċeana air. Níor tugadar "Connla Ruaḋ" air, mar ní ruaḋ a ḃí sé aċ donn. Nuair a ḃí "Connla" ag gaċ aoinne air is "Connla" a ḃíoḋ ag Niaṁ air.

Nuair a ṫáinig an sgéal áṫais go h-Uiḃ Máine go raiḃ Aṁlaoiḃ ag glacaḋ an Ċreidiṁ ḃí áṫas ana ṁór ar Ċonnla. Ḃí oiread áṫais air agus ḃí ar Niaṁ.

"A Niaṁ," ar seisean léi, "an bfuil 'ḟios agat cad a ḋéanfainn-se dá mbéinn am' Árdriġ ?"

"Ní ḟeadar, a Ċonnla," ar sise. "Is dóċa gur rud éigin fóġanta a ḋéanfá."

"Cuirfinn ḟeuċaint ar na Loċlanaiġ go léir," ar seisean, "an Creideaṁ do ġlacaḋ."

"Aċ, a Ċonnla," ar sise, "ní ḃéaḋ aon tairḃe sa ġníoṁ san."

"Cad 'n-a ṫaoḃ, a Niaṁ ?" ar seisean.

"Ní féidir Creideaṁ a ġlacaḋ," ar sise, "aċ le saor ṫoil. Ní Creideaṁ i n-aon ċor é muna nglactar é le saor ṫoil."

"Tuigim," ar seisean. "D'ḟéadfaḋ duine a ráḋ, 'Creidim,' 'n-a ċaint, agus gur, 'Ní ċreidim,' a ḃéaḋ istiġ 'n-a ċroiḋe."

"Go díreaċ." arsa Niaṁ.

"Má 'seaḋ," arsa Connla, "ċuirfinn an Creideaṁ d'á ṁúineaḋ ḋóiḃ, agus ansan, nuair a ḃéaḋ an t-eolus acu do ġlacfaidís an Creiḋeaṁ le saor toil."

"Ní ḋéanfaḋ an t-eolus féin an gnó, a Ċonnla," arsa Niaṁ, "gan rud eile i dteannta an eoluis."

"Cad é an rud eile ḃéaḋ uata, a Niaṁ?" arsa Connla. "Ar nóin nuair a ḃéaḋ eolus ar an ḃfírinne ag duine ní ḟéadfaḋ sé gan an ḟírinne ċreideaṁaint."

"D'ḟéadfaḋ duine cur i gcoinniḃ an Ċreidiṁ, a Ċonnla," arsa Niaṁ, "pé eolus a múinfí ḋó ar na fírinniḃ, mura ḃfaġaḋ sé congnaṁ agus solus ó ġrásta Dé."

"Ó, tuigim," arsa Connla, "agus tugan Dia a ġrásta do'n t-é a ḋeinean a ḋíċeal ó n-a ṫaoḃ féin."

"Tugan," arsa Niaṁ, "agus tugan sé a ġrásta do'n duine sin ċun an ḋíċil sin a ḋéanaṁ."

"Molaḋ go deó le Dia!" arsa Connla.

Ṫáinig an tuairisg go raiḃ Aṁlaoiḃ ċun ḃeiṫ n-a ṡagart. Ansan iseaḋ ḃí an obair ag Niaṁ ċun gan a leigint uirṫi le Connla go raiḃ an dá ṁaċtnaṁ úd os cóṁair a h-aigne agus é ag teip uirṫi iad do ṫaḃairt d'á ċéile. Ḋein sí an ḃeart, áṁṫaċ, maiṫ go leór. Ḃí Connla ró óg. Aċ d'á óige a ḃí sé do ċuaiḋ 'n-a luiġe ar a aigne nár ṫaitn an sgéal ró ṁaiṫ le Niaṁ. Níor ḟéad sé dul a tuille.

Nuair a ṫáinig an sgéal uaṫḃáraċ ná raiḃ aon tuairisg ar Aṁlaoiḃ ḃí iongnaḋ agus allṫaċt i gceart ar Ċonnla. Ċonaic sé an ḃuairt go léir ar Ṫaḋg Óg ua Ċealla. Ḃí uaigneas agus buairt a ḋóṫin air féin. Ċonaic sé go raiḃ buairt ar Niaṁ, aċ níor ṁeas sé gur ḃ'í an ḃuairt ċeart í. Do lean sé ar feaḋ tamail ag cur ceisteana ċúiċi 'n-a taoḃ, 'ġá ḟiafraiġe a' raiḃ aon tuairisg air; cad ba ḋóiċ léi a ḃí imtiġte air; a' raiḃ aon trúil go dtiocfaḋ sé tar n-ais; cé r' ḃ' iad a ṁuintir; agus a lán ceisteana de'n tsórd san. Ní raiḃ aon eólus aici le taḃairt dó go dtí go ḃfuair Caoilte gaċ aon rud amaċ i dtaoḃ Aṁlaoiḃ. Ansan féin do coimeádaḋ an sgéal ó Ċonnla go dtí go raiḃ an Árdrígan, Gormḟlait, imtiġte agus na slóiġte ar na bóiṫriḃ ag dul go h-áit an ċoinne ċun an ċata ṁóir do ṫroid i gcoinniḃ na Loċlanaċ.

Nuair a ḃí an t-ollaṁuġaḋ ċun gluaiste d'á ḋéanaṁ i rígteiġlaċ Ḃriain i gCeann Cora do measaḋ Connla d'ḟágáilt tíos i n-Inis Caṫaiġ fé láiṁ Ċolla. Ní ḟanfaḋ se ann.

"Táim ċúig bliana déag," ar seisean. "Ní raiḃ m' aṫair aċ ċúig bliana déag nuair a ṁairḃ sé Maolmuaiḋ i mḂealaċ Leaċta. Ní raiḃ mo ṡean-aṫair aċ ċúig bliana déag nuair a ṫóg sé claiḋeaṁ i gcoinniḃ na Loċlanaċ. Tá sé ċóṁ ceart agam-sa claiḋeaṁ a ṫógaint agus mé i n-aois mo ċúig mbliana ndéag agus ḃí sé agam' aṫair agus agam' ṡean-aṫair."

B'éigean a ṡliġ féin a taḃairt dó, agus do tugaḋ. Ḃí áṫas ar Ḃrian agus ar Ṁurċaḋ nuair a fuaradar é ċóṁ ceapaiṫe ar ḋul sa ċaṫ. Ḃí rud eile, leis, sa sgéal: Ḃíoḋ ná raiḃ Connla aċ na ċúig bliana déag, ba ḃeag ná go raiḃ sé ċóṁ h-árd le n' aṫair agus ḃí an gairḃeaċt agus an neart ins na géagaiḃ aige mar a ḃí agá aṫair. An Loċlanaċ a ṫiocfaḋ 'n-a ċoinniḃ sa ċaṫ níor ḃ' ḟoláir dó ḃeiṫ láidir go maiṫ nó ḃéaḋ Connla maiṫ a ḋóṫin dó.

Nuair a ḃí an méid sin socair agus an ṁór-ṡluaġ ar an sliġ, do laḃair Connla le Niaṁ.

"A Niaṁ," ar seisean, "tá ceist agam le cur ċúġat, agus caiṫfiḋ tu labairt agus an ċeist do ḟreagairt dom.'

"Deanfaḋ gan amras, a Ċonnla." ar sise, "má ḟéadaim é."

"Féadfair," ar seisean. "An t-eólus atá uaim tá sé agat-sa. Tá an t-eólus céadna ag Taḋg Óg. Ar feaḋ tamail tar éis Aṁlaoiḃ a ḋ'imteaċt ḃí ana ḃuairt ar Ṫaḋg, díreaċ mar a ḃí orm féin, agus mar is dóiċ liom a ḃí ort-sa. Le déanaiġe, má ṫráċtan aoinne ar Aṁlaoiḃ i láṫair Ṫaiḋg duḃan gnúis Ṫaiḋg. Tá fuaṫ fioċṁar aige d' Aṁlaoiḃ. Siní mo ċeist, a Niaṁ. Cá ḃfuil Aṁlaoiḃ? An ḃfuil sé beó? Pé 'cu beó nó marḃ dó, inis dom cad a ḋein sé ar Ṫaḋg?"

Ḃ'éigean di teaċt i dtusaċ an sgéil agus é go léir a ḋ'innsint dó, ó tusaċ go deire.

D'éist Connla le Niaṁ an faid a ḃí sí ag innsint an sgéil agus é 'n-a ṡuiḋe le n-a h-ais sa ċárbat, agus iad féin agus an tsluaġ ag gluaiseaċt go réiḋ. D'inis sí ḋó i dtaoḃ na cailíse; i dtaoḃ na h-eoċraċ; i dtaoḃ an ṗúicín a cuireaḋ ar Ċaoilte tall i gCataiꞃ na Ḃeirbe; i dtaoḃ na leitire a tugaḋ ḋó nuair a ḃí sé ar an loing ag teaċt anall go Corcaiġ; agus i dtaoḃ conus mar a ḋeineadar amaċ gur ḃ' aon Aṁlaoiḃ aṁáin an dá Aṁlaoiḃ agus gur ċun caoi a ḋ' ḟágail ar an gcailís a ġuid do leig sé air an Creideaṁ a ġlacaḋ agus na mion-Úird do ġlacaḋ. D'éist Connla leis an sgéal go léir gan focal do labairt. Ḃí ionġnaḋ ar Niaṁ a ráḋ go raiḃ sé ċóṁ ciúin. Ḃí a ċúis féin aige leis.

Nuair a ċonaic sé Aṁlaoiḃ ag teaċt ar dtúis go Ceann Cora agus go h-Uiḃ Máine agus nuair a ḃíoḋ an rince ar siúḃal, ba ċuiṁin leis gur airiġ sé an focal: "Náċ álainn an lánṁa a ḋéanfaidís!" Níor taiṫn an focal an uair sin leis, ḋ'á óige a ḃí sé. Ḃa leis féin Niaṁ, dar leis, agus níor teastuiġ uaiḋ aon éileaṁ a ḃeiṫ ag Aṁlaoiḃ ná ag aoinne eile uirṫi. Ḃí cion an uair sin aige ar Aṁlaoiḃ, mar a ḃí ag gaċ aoinne, aċ má ḃí féin níor taiṫn an focal úd leis.

An faid a ḃí sí ag innsint an sgéil ḋó ḃí sé ag cuiṁneaṁ ar an ḃfocal úd agus ḃí uaḃar agus boċtaineaċt agus fearg agus díombáġ agus buile feirḃtin 'n-a ċroiḋe, a ráḋ gur laḃraḋ an ċaint sin riaṁ agus gur cuireaḋ i n-aice 'ċéile sa ċaint Niaṁ agus a leiṫéid de ropaire fill agus éitiġ agus diṫċreidiṁ.

Nuair a ḃí cúrsaí na cailíse innste aici ḋó d'innis sí ḋó gnóṫaí Ġormḟlaiṫ agus conus mar a ḃí sí féin i gCeann Cora ċóṁ fada agus í ag faire le h-eagla go dtaḃarfaḋ Ġormḟlaiṫ niṁ do'n Árdríġ.

Níor ḃain sí aon focal cainte as go dtí gur innis sí obair Lonáin ḋó. Ansan do ġáir sé a ḋóṫin, agus nuair a ḃí an sgéal go léir innste ḋó do sgeartaḋ sé ar ġáirí, ar a ṁaċtnaṁ, nuair a ċuiṁniġeaḋ sé ar an gclear a ḋéin Lonán.

Aċ do lasaḋ an ḟearg arís, ar buile, gaċ aon uair a ċuiṁniġeaḋ sé ar an ḃfocal úd, “ Náċ áluinn an lánṁa a ḋéanfaidis ! ” Agus a ḟios aige ná raiḃ ag Aṁlaoiḃ 'á ḋéanaṁ i gcaiteaṁ na h-aimsire go léir aċ feall !

Ḃí an doiṁneas ann, ó n-a ṡean-aṫair, agus níor ṫug Niaṁ sé ndeara i n-aon ċor go raiḃ a leiṫéid d' ḟearg air. Aċ ḃí.

CAIḂIDIOL VIII.

ĠEALLTA DO ḂEIRT.

An uair úd do riṫ an cailín isteaċ mar a raiḃ Sitric agus Maolmórḋa agus Aṁlaoiḃ agus Ġormḟlaiṫ ag caint, agus adúḃairt sí go raiḃ an cuan lán de loingeas, do riṫ, mar a dúḃraḋ, an ceaṫrar amaċ go ḃfeicfidis na loingeas.

Ċonacadar iad aċ ní raiḃ oiread acu ann agus ṁeasadar ba ċeart a ḃeiṫ ann. Ní raiḃ ann aċ loingeas Ṡiguird ó Insiḃ Orc. D' aiṫin Sitric iad.

"Is ceart dúinn dul amaċ ċun cainte leis an Iarla," arsa Gormflaiṫ.

"Is fíor san, a ṁáṫair," arsa Sitric, "aċ ní mór ḋom níḋ áiriġṫe a ḋ' innsint duit-se ar dtúis."

"Cad é an níḋ é?" ar sise.

"Níḋ a ḃainfiḋ gáire asat," ar seisean, agus do stad sé.

"Sgaoil ċúġainn é!" ar sise. "Má ḃainean sé gáire asainn ní misde ḋuit é sgaoileaḋ ċúġainn. Cad é an greim atá agat air?"

"Geallas níḋ do'n Iarla so. Ní tiocfaḋ sé liom go dtí gur tugas an ġeallaṁaint dó." Do stad sé arís. (Ḃí Maolmórḋa láiṫreaċ.)

"Oċón!" ar sise, "is agat atá an greim air. Cad a ġeallais dó?"

D'iompuiġ sé uirṫi agus d' ḟeuċ sé uirṫi.

"Geallas tusa ḋó!" ar seisean.

"Is maiṫ a ḋeinis é," ar sise, "rud a ġeallaṁaint dó ná raiḃ ar do ċumas a ṫaḃairt dó. Ní dóiċ liom, áṁṫaċ, gur maiṫ a ḋein seisean é agus an ġeallaṁaint sin do ġlacaḋ uait."

"Do ġlac sé an ġeallaṁaint agus do táinig sé. Mura mbéaḋ gur tugas an ġeallaṁaint dó ní tiocfaḋ sé. Dar leis, agus dar leó go léir, ní'l bean eile sa doṁan ċóṁ breaġ leat-sa."

"Agus conus a ḃeiḋ an sgéal agat ar ball má diúltuiġim-se do'n ġeallaṁaint do ċóṁlíonaḋ?"

"Ḃí san sa ṁargaḋ. Geallas go bfaġaḋ sé tu le m' lán toil-se. Ḃí ḟios aige go maiṫ ná féadfaḋ sé tu ḋ'ḟáġail i gcoinniḃ do toile féin. Mar a deirir, is ceart dul amaċ agus laḃairt leis, agus fáilte ċur roimis agus roime n-a ṁuintir, roimis na daoine a ṫáinig i n-aonḟeaċt leis. Ná leig ort leis, a ṁáṫair, go ḃfuil ḟios agat gur ġeallas dó go ḃfaġaḋ sé tu, aċ bí ċóṁ séiṁ ċóṁ cneasda leis agus a d' ḟéadfair a ḃeiṫ. Fear láidir tréan cuṫaiġ iseaḋ é, agus má ġeiḃean sé tusa séiṁ gealġáiriteaċ leis is troime-de a ḃeiḋ a ḃuille ar ḟearaiḃ Éirean nuair a ṫiocfaiḋ an caṫ."

"Tá go maiṫ, a ṁic ó," ar sise. "Teánam agus feicimis é, agus feiceaḋ sé sinn."

Do ġluais an ceaṫrar sios ċun an ċalaiṫ. Ag gaḃáil sios an uair sin dóiḃ iseaḋ ċonacadar an cailín agus an bosca fiona aici agus í ag dul siar go Sórd. Níor ċuireadar aon tsuim inti. Ċuirfidis suim inti dá mbéaḋ ḟios acu go raiḃ an dá leitir úd istiġ 'n-a ḃrollaċ aici. Ní raiḃ aon ṗioc d'á ḟios acu, agus ċomáineadar leó gan aon tsuim a ċur inti.

Ċuadar isteaċ sa ḃád, bád an ríġ. Ḃí fir an síġ ann i gcóṁnuiġe agus iad olláṁ ar an mbád do ġleusaḋ, fé ṡeóltaiḃ dá mbéaḋ gaoṫ ann, nó fé ḃataiḃ ráṁa dá mba ná béaḋ gaoṫ ann. Ḃád breaġ mór órnáideaċ ab eaḋ é, agus ḃí gaċ aon ċóir d'á uaisleaċt agus d'á ḋaoire ar bórd air, mar ba ċeart a ḃeiṫ ar ḃád an ríġ. Pé áit 'na ḃfeictí ar an gcuan é do h-aiṫnigtí é mar ġeall ar ġlaine agus ar uaisleaċt a ḋaṫana.

Ḃí gaoṫ ann an lá san agus do cuireaḋ suas na seólta. Do ġluais an bád an cuan amaċ, i dtreó na h-áite 'n-a raiḃ na loingeas iasaċta. D' aiṫin Sitric long an Iarla. Do tugaḋ agaiḋ ar an loing sin. Do tagaḋ 'n-a h-aice Ċóṁ luaṫ agus ḃíodar i n-aice na loinge d'aiṫin an t-Iarla Sitric. Do cuireaḋ an dréimire sios láiṫreaċ idir an long agus an bád agus ċuaiḋ an ceaṫrar ar bórd na loinge. Ċuir an t-Iarla na milte fáilte roimis an ríġ, ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ, agus roim Ġormḟlaiṫ. Ní raiḃ aiṫne roimis sin aige ar Ṁaolmórḋa aċ do cuireaḋ aiṫne acu ar a ċéile. Ḃí sean aiṫne aige ar Aṁlaoiḃ. Téiḋeaḋ Aṁlaoiḃ ó ṫuaiḋ go minic go h-Insiḃ Orc ag breiṫ teaċtaireaċtaí ag triall ar an Iarla ó Ṡitric, agus ag taḃairt eólus dó ar an gcuma 'n-a mbioḋ gaċ níḋ ag dul ċun cinn i n-Éirinn. Ḃí Aṁlaoiḃ tar éis a ḋ'innsint do'n Iarla, ar na cuarḋaiḃ sin, conus mar a ḃí Ḃrian ana aosta agus conus mar a ḃí gnó ar siúḃal a ċuirfeaḋ Ḃrian as an sliġ, díreaċ um an dtaca 'n-a mbéaḋ cóṁaċt Loċlan ollaṁ ar teaċt go h-Éirinn ċun an gníṁ a ḋéanaṁ. Ní baoġal, áṁtaċ, gur tuġ Aṁlaoiḃ aon eólus do'n Iarla ar cia a ḃí ċun an ġnóta ḋéanaṁ do Ḃrian nuair a ṫiocfaḋ an t-am. D'á ḃríġ sin ba ḃeag ná gur ḃ' í céaḋ ċeist a ċuir an t-Iarla ċúċa 'ná conus a ḃí Ḃrian.

“Tá sé ċóṁ maiṫ, a ríġ,” arsa Maolmórḋa, “agus is féidir d'ḟear a ḃeiṫ sa n-aois atá aige, aċ ní ḟeadramair cad é an neómat a ġeóḃmis tásg a ḃáis.”

“An aṁlaiḋ atá aon ḃreóiteaċt air, a ríġ?” arsa'n t-Iarla.

“Ní h-aṁlaiḋ, a ríġ,” arsa Maolmórḋa. “Is aṁlaiḋ atá duine curṫa agam-sa ag taḃairt aireaċais dó, duine d'á ṁuintir féin, duine de'n ḃuiḋin a ḃíon 'n-a seasaṁ i n' aice coitċianta, duine d'á ḃuiḋin ċosanta. Curfar sleaġ 'n-a ċroiḋe nuair is lúġa a ḃeiḋ coinne aige leis. Ansan ní ḃeiḋ 'n-a ṁór-ṡluaġ aċ mór-ṡluaġ gan ċeann. Tuitfiḋ a ċóṁaċt as a ċéile. Beiḋ Éire againn féin, agus beiḋ Sitric i n' Árdríġ ar Éirinn.”

D'ḟeuċ an t-Iarla ar Ṡitric, ċóṁ maiṫ le n-a ráḋ, “An é sin a ġeallais-se ḋóṁ-sa?” Do laḃair sé:—

“Do réir mar a tuigim-se an sgéal,” ar seisean, “dá n-imṫiġeaḋ aon níḋ ar Ḃrian anois ḃéaḋ Éire ag an Árdríġain, agus ag an ḃfear a ṗósfaḋ í.”

Do ṗreab aigne Ġormflaiṫ nuair airiġ sí an focal san.

"Ó," ar sise, 'n-a h-aigne, "Ní mise a ḃéaḋ uait aċ an Árdriġeaċt! 'Mo ġráḋ tu agus rud agat.'"

Ní raiḃ focal a' n-aoinne ar feaḋ tamail. Do laḃair Aṁlaoiḃ agus é ag gáirí.

"Gan dabt!" ar seisean. "Dá n-imṫiġeaḋ aon rud ar Árdriġ Éirean is ag an Árdriġain a ḃéaḋ an Árdriġeaċt, agus ag an t-é go dtaḃarfaḋ sí dó an Árdriġeaċt. Marḃuiġmis Brian ar dtúis agus ansan beiḋ fios againn cad a ḋéanfaiḋ an Árdriġan."

"Is fíor," arsa'n t-Iarla. "Marḃuiġmis Brian ar dtúis. Ní'l bríġ ná éifeaċt le caint go dtí go mbeiḋ san déanta ar dtúis. An fear san a ċuiris-se ag taḃairt aire do Ḃrian," ar seisean le Maolmórḋa, "má ḋeinean sé a ġnó go maiṫ, agus go luaṫ, beiḋ caoi ag an Árdriġan ar a taoḃ féin de'n ġnó ḋéanaṁ. Ansan iseaḋ beiḋ éifeaċt le caint. Go dtí san ná deintear a ṫuille cainte."

"Dar so 's súd!" arsa Gormflaiṫ 'n-a h-aigne féin, "aċ má ḃíon Árdriġeaċt agam-sa le taḃairt d' aoinne ní baoġal gur duit-se ṫaḃarfad í, a ḃeiṫiġ allta! Ó! is mór idir tu agus Brian, d'á olcas é! Agus is mór idir tu agus Bruadar!"

"Bara na teangan go mbaintear amaċ as do ḃéal, a ḃreallán!" arsa Sitric, i n' aigne féin, le Maolmórḋa.

"Ba ṁaiṫ linn na fir a ṫugais leat a ḋ'feisint, a ríġ," arsa Aṁlaoiḃ leis an Iarla.

Do rug an t-Iarla leis iad ó loing go loing agus taisbeáin sé a ṡluaġ ḋóiḃ. Ní ró ṡuaiṁneasaċ an aigne a ḃí ag aoinne de'n ċeaṫrar tar éis an méid úd cainte, agus ní suaiṁneas ar fad a ċuir an radarc a taisbeánaḋ ḋóiḃ orta. Ċonacadar fir móra láidire agus airm ṁaiṫe ġéara 'n-a láṁaiḃ acu, agus a ḋeaḃraṁ orta go raḃdar ábalta ar úsáid a ḋéanaṁ go neaṁ-eaglaċ agus go cróḋa des na h-airm. Ċuir san sásaṁ aigne ar an gceaṫrar. Aċ do ċonacadar, i n-éagmuis na ḃfear, sloigisg ban agus leanḃ agus gan ionta, nác mór, aċ daoine fiaine. Is ceart a ḋ' aḋṁáil go dtáinig uabar agus boċtaineaċt ar an uile ḋuine de'n ċeaṫrar nuair a tuigeadar n-a n-aigne cad é an cor a ḃéaḋ ar Éirinn agus ar Ġaeḋlaiḃ Éirean nuair a leigfí an tsloigisg sin isteaċ orta agus an buaḋ acu. Aċ má ḃí uabar agus boċtaineaċt orta do ḃruġdar fúta é. Coiméadadar istig é. Níor ḋeineadar oiread agus a ḋ'aḋṁáil d'á ċéile 'n-a gcaint gur ṁotuiġdar istig é. Sin mar a ḃíon i gcóṁnuiġe ag an t-é a ḋeinean an droċ ġníoṁ. Cun sáraṁ aigne tabairt dó féin iseaḋ ḋéinean sé an droċ ġníoṁ, agus ar ball isé rud a tagan ar dó 'ná mí-ṡáraṁ aigne, agus seirḃtean aigne, agus buaireaṁ aigne, agus cancar agus tré ċéile aigne. Ansan ḃíon an tré ċéile aigne laistig aige agus an gealġáire lasmuiċ aige, agus is mór an truaġ é.

Táinig an ceaṫrar abaile go rígteiġlaċ Sitric agus ḋeineadar an ceann ab fearr de'n ġnó, ċóṁ maiṫ agus d'féadadar é, 'n-a gcaint. Ṁoladar an t-Iarla mar ġeall ar a ṁéid agus ar a neart. Dar leó, ní raiḃ aon ḟear ar teiġlaċ Ḃriain a ḋ' féadfaḋ seasaṁ 'n-a láṫair agus é troid: Ṁoladar na fir a ḃí aige, agus na h-airm a ḃí acu. Ní ḋúḃradar puinn i dtaoḃ na mban agus na leanḃ. Níor ṁait le Gormḟlait cuiṁneaṁ orta i n-aon ċor, ḃíodar ċóṁ grána ċóṁ salaċ ċóṁ fiain.

D'imtig Maolmórḋa. Ḃí a ṡlóigte féin ag teaċt isteaċ ó árdaiḃ Cúige Laiġean. Níor ṁór dó dul agus feuċaint ċúca.

Nuair a ḃí sé imtiġte do labair Sitric.

“ Greadaḋ cuige,” ar seisean, “ ba ḋóbair dó an donus a ḋéanaṁ orainn! Mura mbéaḋ Aṁlaoiḃ ḃí an donus déanta aige. Nác uatḃárac an sgéal ná féadfaḋ sé a ḃéal a ḋ' osgailt gan toirmeasg éigin a ḋéanaṁ! Mura mbéaḋ a ṫaraṁlaċt a labair Aṁlaoiḃ do ḋéanfaḋ sé an donas."

"Tá 'ḟios ag an dtalaṁ," arsa Aṁlaoiḃ, "gur ṁeasas go mbéaḋ an sgéal go léir sgaoilte amaċ aige sar a mbéaḋ uain agam ar labairt!"

"Ní feicim cad é an díoḃáil a ḃéaḋ déanta dá dtigeaḋ leis an sgéal go léir do sgaoileaḋ amaċ," arsa Gormḟlaiṫ.

"Ní ḃeiḋfeá mar sin, a ṁáṫair," arsa Sitric, "dá mbéaḋ fios an sgéil go léir agat. Dá mbéaḋ an ċuid eile de'n sgéal agat ċífeá go h-áluinn cad é an díoḃáil a ḋéanfaḋ sé agus cad é an díoḃáil ba ḋóbair dó a ḋéanaṁ."

"Aililiú!" ar sise. "Inis-se ḋom an ċuid eile de'n sgéal, a Aṁlaoiḃ, nuair ná neósaḋ sé seo ḋom é."

"Ní'l puinn deifriġeaċta," arsa Aṁlaoiḃ, "idir an dtaoḃ atá agat agus an taoḃ eile. Ġeall Sitric go dtaḃarfaḋ sé tusa do'n Iarla. Ansan, nuair a ḃí sé ag caint le Bruadar, ġeall sé ḋó go dtaḃarfaḋ sé tusa ḋó! Taoin tú geallta ḋóiḃ araon, a ṁáṫair. Má ġeiḃid siad araon amaċ é beiḋ spórt againn!"

Ċait sí í féin i gcaṫaoir agus ba ḋóiċ leat go dtuitfeaḋ an t-anam aisti le neart gáirí. Do ġáir sí, agus do ġáir sí arís.

"Ó!" ar sise fé ḋeire, "feuċ air sin! An 'mó duine eile gur ġeallais mé ḋóiḃ?" (Ḃí 'ḟios aici go raiḃ sí geallta do Bruadar.)

"Níor ġeallas tu aċ do'n ḃeirt sin, a ṁáṫair," arsa Sitric.

"Aċ!" ar sise, "is olc a ḋeinis é! Ḃíos ag braṫ air go mb'ḟéidir gur ġeallais mé do ḃeirt ṁac ríġ na h-Ioruaiḋe. Ar ġeallais-se d' aoinne mé?" ar sise le h-Aṁlaoiḃ.

"Níor ġeallas, a ṁáṫair," ar seisean, "aċ is dóċa go mbeiḋ Bruadar, agus loingeas ríġ Loċlan aige, ag teaċt isteaċ sa ċuan so ar maidin amáireaċ. Ċuaḋmair amaċ ċun cainte leis an Iarla, leis an bfear mór mileata meirgeaċ. Ní foláir dul amaċ ċun cainte le Druadar nuair a ṫiocfaiḋ sé. Dá n-airiġeaḋ sé gur ċuaḋais-se amaċ ċun cainte leis an bfear meirgeaċ agus gan tu ḋul amaċ ċun cainte leis féin b'féidir go dtiocfaḋ éad air."

"Tá go maiṫ," ar sise. "Raiġmíd amaċ ċun cainte leis." Agus ċuir sí sgeartaḋ gáire eile airti.

"Seaċain, a ṁáṫair," arsa Sitric, "agus ná tuigeaḋ sé uait go bfuilir geallta do'n Iarla."

"Ní baoġal duit," ar sise. "Is aṁlaiḋ a ḃeiḋ sé a d' iaraiḋ a ċuisgint go bfuilim deiṁniġte dó féin."

CAIBIDIOL IX.

CAD A ṪIOCFAIḊ AS?

Nuair a ṫáinig an ṁaidion d' feuċadar amaċ ar an gcuan. Ḃí cablaċ loingeas a bí ḋá uair ċóṁ mór le cablaċ an Iarla tar éis teaċt isteaċ sa ċuan agus tar éis ineaḋ do ġlacaḋ laistiġ de ċablaċ an Iarla, fan na tráġa, ar an dtaoḃ ṫuaiḋ de'n ċuan. Ḃí a lán des na fir, a' cablaċ an Iarla, tar éis imṫeaċt as na loingeas agus dul i dtír, lastuaiḋ de'n ċuan, agus cábáin a ċur suas dóiḃ féin, agus teinte do lasaḋ ċun biḋ a ḋ' ollaṁuġaḋ agus leapaċa ḋéanaṁ dóiḃ féin agus tuirse na farraige ċur dioḃ. Ḃí na daoine a bí sa ċablaċ ṁór a ṫáinig i gcaiṫeaṁ na h-oiḋċe ag tusnuġaḋ ar an rud céadna ḋéanaṁ. Ḃí na báid, agus iad lán de ḋaoine agus d' aḃḃar na gcábán, ag fágáilt na loingeas agus ag imṫeaċt amaċ tré ċúḃar na tráġa, ċun an tailiṁ tirim.

Níor ḃeag d'uaṫḃás a raiḃ de loingeas sa dá ċaḃlaċ. Nuair a ḃí na h-ancaireaċa curṫa amaċ acu agus iad 'n-a stad, agus iad i n-aon líne aṁáin, fan na trága, do srois an líne ó Ḃeinn Éadair go h-Áṫ Cliaṫ náċ mór.

Do ġluais bád Sitric amaċ arís ó'n gcalaiṫ i n-aice an ríġṫeiġlaiġ, agus do ġluais sé i dtreó na loinge ar a raiḃ Ḃruadar. Ċuaiḋ Gormflaiṫ agus Sitric agus Aṁlaoiḃ ar bórd na loinge sin. Ċuir Ḃruadar na mílte fáilte rómpa.

“Ó,” ar seisean le Gormflaiṫ, “náċ óg a ḋ'feuċan tú, a Árdríġan!”

“Ní h-aon iongnaḋ é sin, a ríġ,” ar sise. “Ní h-aon iongnaḋ mé ḃeiṫ ag feuċaint óg an faid atáim óg. Ní raḃas aċ seaċt mbliana déag nuair a rugaḋ é seo,” ar sise, (b'é sin Sitric) “agus ní'l sé seo puinn tar fiċe bliain fós. Ní ceart seana ḃean a taḃairt orm go dtí go mbeiḋ mé a daċaḋ an ċuid is lúġa dé.”

“Ní taḃarfar seana ḃean ort coiḋċe, a Árdríġan,” ar seisean. “Taoin tú ag feuċaint ċóṁ h-óg an neómat so agus ḃís an lá a pósais Aṁlaoiḃ. Measas ná raiḃ agat aċ aon ṁac aṁáin le h-Aṁlaoiḃ agus go ḃfuair Aṁlaoiḃ bás sar ar rugaḋ an mac san.”

“Is iongantaċ an fear ċun plámáis tú, a ríġ,” arsa Aṁlaoiḃ. “Ḋeinis tuaṫal ar dtúis nuair a ḋeinis an iongnaḋ d' í ḃeiṫ ag feuċaint ċóṁ h-óg, aċ do leiġis an tuaṫal nuair a dúḃrais go mbéaḋ sí ag feuċaint óg go deó.”

“Tá dearṁad ort sa méid úd, a ríġ,” arsa Gormflaiṫ. “Sidé an mac a rugaḋ tar éis báis Aṁlaoiḃ.”

“Ó, tuigim,” arsa Ḃruadar. “Sidé an t-Aṁlaoiḃ Óg. Cad 'n-a taoḃ nár innsis riaṁ dom cé r' b'é t' aṫair, a ḃiteaṁnaiġ?” ar seisean le h-Aṁlaoiḃ.

“Le h-eagla go ndéanfainn bréag, a ríġ,” arsa Aṁlaoiḃ.

“Naċ sini an Árdrígan tar éis a ráḋ leat ná feaca-sa m' aṫair riaṁ. Conus ḟéadfainn a ḋ'innsint duit cé r' ḃ' é agus ná feaca riaṁ é?”

“Is fíor,” arsa Ḃruadar. “Aċ is cuma duit cé 'cu. Tá géarċúis do ṁáṫar agat, agus tá a croicean agus a bláṫ ort.”

Níor ṫug Gormḟlaiṫ uain dó ar a ṫuille plámáis a ḋéanaṁ. Níor ḃeag léi a raiḃ ráiḋte aige. Ḃí sé ag caiġde ar neiṫiḃ nár oir di é féin ná aoinne eile ḃeiṫ ag caiġde orṫa.

“Ṫánamair ċun go ḃfeicfimís do neart slóġ, a ríġ,” ar sise.

“Tá go maiṫ, tá go maiṫ, a Árdrígan,” ar seisean.

Do rugaḋ ó loing go loing iad, agus do taisbeánaḋ gaċ aon rud dóiḃ. Conacadar na slóigte fear armṫa, agus ba ḃreaġ an radarc iad. Fir ṁóra láidre ċumasaċa, agus na h-airm ar áilleaċt acu. Do taisbeánaḋ dóiḃ an deiċ gcéad fear n-a raiḃ na h-éidí miṫil orṫa. Dúḃairt Ḃruadar leis na fearaiḃ na h-éidí do ċur umpa go ḃfeicfeaḋ an Árdrígan iad. Do ċuireadar.

“Ó!” arsa Gormḟlaiṫ. “Geóḃaid siad san tré ḟlóigtiḃ Ḃriain mar a geoḃaḋ buanaiḋte tré ṗáirc cruiṫneaċtan a ḃéaḋ aibiġ!”

Do rugaḋ iad ċun na loinge ar a raiḃ beirt ṁac ríġ na h-Iorruaiḋe, Carrol Cnút agus Anrud.

Ní feacaiḋ an ḃeirt sin Gormḟlaiṫ riaṁ go dtí san, aċ d' airiġdar teaċt ṫáirse. D' airiġdar daoine a ċonaic í ag traċt ar a h-áilneaċt. Ḃí fios acu gur ḃean áluinn ṫar ḃár í. Aċ nuair a ċonacadar í ba dóḃair dóiḃ a mbéarla agus a stuaim do ċailleaṁaint, ċuir a h-áilneaċt a leiṫéid sin d'iongnaḋ orṫa. Ní ḟéadaidís gan ḃeiṫ ag feuċaint uirṫi, agus ansan nuair feuċaidís uirṫi ní ḟéadaidís a súile ḃogaḋ di.

Ḃí an tsluaġ ar an gcuma gcéadna. An faid a ḃíoḋ sí ag gaḃáil tórsa ní féadaidís aon rud a ḋéanaṁ aċ beiṫ ag feuċaint uirṫi. Dá mb' iad na mná féin iad ḃí an sgéal ar an gcuma gcéadna acu. Nuair a ġaḃaḋ sí tórsa do ritidís timpal ċun teaċt roimpi agus radarc eile d' fáġail uirṫi.

Ṫugadar a lán de'n lá ag gaḃáil timpal ó loing go loing. Nuair a ḃí an feuċaint déanta acu ṫánadar abaile go ríġṫeiġlaċ Sitric.

“Seaḋ!” arsa Gormḟlaiṫ, nuair a ḃíodar 'n-a suiḋe ar a suaiṁneas i n-aice na teine, “tá m' aigne sásta. Ní'l aon ḃreiṫ ag Brian ar ḃuaċtaint sa ċaṫ so atá le troid anois aige. Ḃí an t-eagla i gcóṁnuiġe orm roim Ṁurċaḋ agus roim Dál gCais, aċ an deiċ gcéad úd ins na h-éidiḃ práis, cuirfid siad san deire, glan, le Dál gCais. Nuair a ḃeiḋ deire le Dál gCais beiḋ deire le cóṁaċt Ḃriain. Má deinean Míċeál Ruaḋ an beart atá geallta aige a ḋéanaṁ is aṁlaiḋ is fearr é, aċ pé 'cu déanfaiḋ nó ná déanfaiḋ ní'l baoġal orainn anois.”

“Is maiṫ liom mar a ṫaitnean an mór-ṡluaġ leat, a ṁáṫair,” arsa Sitric. “Do fuaraḋ a lán d'á ḋuaġ. Níor ḃ' aon ġnó ró ḟuaraċ an dá ċaḃlaċ loingeas san, agus na mílte fear san, do ṫaḃairt ansan amuiċ ar uisge an ċuain sin ċúġat! Tá obair ṁór déanta ag ríġ Loċlan agus ag ríġ na h-Ioruaiḋe agus ag an Iarla, d'á ṁéid de ḃeiṫiġeaċ é. Tá obair ṁór déanta acu go léir. Ní deintear obair ṁór de'n tsórd san gan súil le díol as.”

“Cad í an ġruaim seo anois ort?” arsa Gormḟlaiṫ.

“Tá eagal air,” arsa Aṁlaoiḃ, “má ḃuaḋaid na ríġte seo ar Ḃrian go gcoiméadfaid siad toraḋ an ḃuaḋa ḋóiḃ féin.”

“Buailis do ṁéar air, a Aṁlaoiḃ,” arsa Sitric. “Ní fearuiġean sé le cóir ná le ceart ná le pérún go dtiocfaḋ na fir seo anso agus go dtroidfidis caṫ fuilteaċ dúinne i gcoinniḃ Ḃriain, agus ansan, nuair a ḃéaḋ Ḃrian marḃ, agus Murċaḋ, agus M'Lseaċlainn Mór, agus Dál gCais go léir, go n-árdóċaidis a seólta agus go n-imṫeóċaidis soir abaile, agus ótuaiḋ abaile, airis agus go ḃfágfaidis Éire againne.”

“Cad é sin agat d'á ráḋ mar sin!” arsa Gormflaiṫ. “Ná fuil sliġ dóiḃ go léir, agus dúinne 'n-a dteannta, i n-Éirinn!”

“Siné díreaċ atá orm, a ṁáṫair,” arsa Sitric. “Tá eagal orm ná fuil, ‘sliġ dóiḃ go léir agus dúinne 'n-a dteannta, i n-Éirinn.’ An focal úd adúḃairt an t-Iarla, an ‘beiṫiġeaċ,’ a ndúḃrais féin, an focal úd adúḃairt sé le riġ Laiġean tá sé daingean am' ċroiḋe ó sin mar a ḃéaḋ dealg. ‘Ḃeiḋ an Árdriġeaċt ag Gormflaiṫ,’ ar seisean, ‘agus ag an ḃfear a pósfaiḋ í.’ Is dóċa go ḃfuil an rud céadna istiġ i n' aigne féin ag Ḃruadar. Agus tá fios ag an saoġal náċ ċun na h-Árdriġeaċt do ċur i n-áiriġṫe dóṁ-sa, ná d' aoinne de'n ḃeirt sin, a táinig beirt ṁac riġ na h-Ioruaiḋe anso go h-Éirinn agus loingeas a n-aṫar acu, agus slóiġte a n-aṫar, agus a dtír féin curta fé ċostas ṁór trom acu. Tá eagal orm go ḃfuil aiṁleas, agus náċ aiṁleas beag é, déanta againn, agus náċ fios conus a ṫiocfaimid uaiḋ. Ḃ' fearr liom ḃeiṫ fé Árdriġeaċt Ḃriain, a ṁáṫair, 'ná fé Árdriġeaċt aoinne de'n ċeaṫrar.”

“Ní mac duit-se an fear san i n-aon ċor, a ṁáṫair!” arsa Aṁlaoiḃ. “Mac d' Aṁlaoiḃ iseaḋ é. Deir a lán daoine liom náċ mac d' Aṁlaoiḃ mise. Measaim go ḃfuil an ceart acu. Mac duit-se iseaḋ mé. Cad is gáḋ duit-se, a Ṡitric, ḃeiṫ fé smaċt aoinne de'n ċeaṫrar! Cuir i gcás go ndéanfaid na buanaiḋṫe an obair ar an gcruiṫneaċt aibiġ, agus go mbeiḋ Ḃrian agus Dál gCais ‘ar sliġ na fírinne,' mar adéarfaḋ Colla, cad a ṫuitfiḋ amaċ? Iompó'iḋ Ḃruadar agus an 'Ḃeitiġeaċ' ar a ċéile agus troidfid siad caṫ fuilteaċ feuċaint cé aige go mbeiḋ Gormḟlaiṫ agus an Árdríġeaċt. Iompó'id beirt ṁac ríġ na h-Ioruaiḋe orṫa araon, nó ar an t-é a ḃeiḋ beó ḋíoḃ, 'ġá ċur i n-iúil náċ ag aoinne acu is ceart an Árdríġeaċt so do ḃeiṫ aċ ag duine acu féin, mar gur b'iad is sia ó ḃaile do ṫáinig 'ġá h-iaraiḋ. Measaim, nuair a ḃeiḋ a gcuid coiṁsgair déanta ag an gceaṫrar ná beiḋ puinn éilteóirí ag teaċt idir ṫusa agus an Árdríġeaċt, a ṁic t'aṫar!——Inis an ḟírinne, a ṁáṫair; náċ é an coiṁsgar san idir an gceaṫrar an rud a ċuir tusa ag cur an anama amaċ ag gáirí aréir nuair a h-innseaḋ duit go raḃais geallta do ḃeirt acu?"

"Fágaim le h-uaḋaċt, a Aṁlaoiḃ," arsa Gormḟlaiṫ, "gur ḃuailis do ṁéar go cruinn ar an rud a ċuir ag gáirí mé. Ní raḃas, áṁṫaċ, ag cuiṁneaṁ aċ ar an mbeirt, ar Ḃruadar agus ar an Iarla. Do ċonac go soiléir conus a féadfaí an ḃeirt sin do ċur ag dísgiú' a ċéile agus gur mé féin a ḋ' ḟéadfaḋ an ḃeart san a ḋéanaṁ. Aċ ċím anois go ḃféadfar an ceaṫrar do ċur ag dísgiú' a ċéile go feilimionta. Féadfar é ḋéanaṁ agus déanfar é. Ná bíoḋ ceist ná eagal ort, a Sitric. Disgeó'id siad cóṁaċt Ḃriain duit ar dtúis. Ansan disgeó'id siad a ċéile ḋuit. Ansan beiḋ Árdríġeaċt na h-Éireann agat 'n-a ndiaiġ go léir!"

"Ní'l aon teóra liḃ!" arsa Sitric. "Aċ déinig feuċaint beag a ṫaḃairt ar an dtaoḃ so de'n sgéal. Cuir i gcás go ḃfuil a ngnó déanta ag an meiṫiol buanaiḋte seo atá cruinniġṫe againn, agus go ḃfuil an gort cruiṫneaċtan ar lár. Ċím an ceaṫrar i gcóṁairle.

"'Is liom-sa an Árdríġeaċt agus an Árdríġan,' adeir an t-Iarla.

“ ‘Cad a ḋéarfaḋ gur leat-sa iad?’ adeir Bruadar.

“ ‘Mar do ġeall Sitric féin dom iad, agus mura mbéaḋ gur ġeall ní tiocfainn anso,’ adeir an t-Iarla.

“ ‘Ní ḋuit-se a ġeall Sitric iad,’ adeir Bruadar. ‘Is dóṁ-sa a ġeall sé iad.’

“ ‘B’ḟéidir,’ adeir duine de ṁacaiḃ ríġ na h-Ioruaiḋe, ‘gur ġeall sé do ḃeirt agaiḃ iad,’ agus cuirean sé gáire as. Geiḃtear amaċ gur tugas an ġeallaṁaint do’n ḃeirt. Eiriġid siad ar buile.

“ ‘Téanaiġ,’ adeirid siad. ‘Cuirimis ár neart le céile agus tugaimis do Ṡitric an rud atá tuillte aige!’—— B’ḟéidir go neósfaḋ Aṁlaoiḃ agus a ṁáṫair do ṁac Aṁlaoiḃ cé air go ndéanfar dísgiú’ ansan.”

“Stad go fóil, a ṁic Aṁlaoiḃ,” arsa Aṁlaoiḃ. “Cá ḃ’ḟios duit an ’mó duine de’n ċeatrar a tiocfaiḋ saor ó’n gcat?”

“Ní ḟeadar; ná an ’mó duine againn féin a tiocfaiḋ saor ó’n gcat,” arsa Sitric.

“Agus ar nóin, an t-é ná tiocfaiḋ saor ó’n gcat,” arsa Aṁlaoiḃ, “cad é sin dó san cad a ḋéanfaiḋ an Árdríġeaċt?”

“Ná an Árdrígan, an eaḋ?” arsa Sitric.

“Is dóiċ liom, a buaċailí,” arsa Gormḟlait, “náċ fearr rud a ḋéanfaiḋ beirt agaiḃ anois ’ná dul a ċodla.”

Ċuadar a ċodla.

CAIBIDIOL X.

OSGAILT SÚL DO ṠITRIC.

Níor ċodail Sitric aon néal an oiḋċe sin. Ċóṁ luaṫ agus ṫáinig solus an lae ḃí sé tuas ar ḃarra an ríġteiġlaiġ agus é ag feuċaint soir-óṫuaiḋ ar an líne fada loingeas a ḃí sínte ar an uisge ó Ḃinn Éadair go h-Áṫ Cliaṫ, agus ar an líne cábán a ḃí sínte san ċiúṁais na tráġa, amuiċ ar an dtalaṁ tirm, agus é ċóṁ fada le líne na loingeas. Ḃí an maċaire, lasmuiċ des na cábánaiḃ, clúdaiġṫe le slóiġtiḃ dúḃa daoine agus iad ag cur neiṫe i dtreó dóiḃ féin i gcóir béile na maidne. Ḃí Sitric ag feuċaint ar na loingeas agus ar na cábáin agus ar na slóiġte daoine, agus ḃí a aigne ana ṫré n-a ċéile.

“Is eagal liom,” ar seisean i n' aigne féin, “náċ é mo leas a deineas nuair a tugas ansan sib. Dá mbéaḋ sib go léir sa ḃaile arís, gaċ duine agaiḃ 'n-a ḋúṫaiġ féin, ḃéaḋ sib ann tamal sar a' dtaḃarfainn-se ar sib. Tá sé déanaċ agam anois ḃeiṫ ag cuiṁneaṁ air sin.”

Níor ṁotuiġ sé an Ḃanríġin, Ḃéiḃionn, ag teaċt i n' aice. Ċuir sí a láṁ ar a ċuislinn agus ḃí méar na láiṁe eile ar a béal féin aici, mar ċóṁarta dó gan fotram a déanaṁ. D'ḟeuċ sé uirti.

“Ná labair, a ríġ!” ar sise leis i gcogar. “Tá níd agam le h-innsint duit. Tar ċun mo feómra.”

An faid a ḃí an méid sin cainte aici d'á ráḋ ḃí a méar sínte aici i dtreó na h-áite 'n-a raiḃ na loingeas agus na slóiġte, mar 'ḋ eaḋ gur orta a ḃí sí ag feuċaint agus ag tráċt. Níor ṁór di an gliocas. Ní raiḃ aċ an cogar críoċnuiġṫe aici nuair a ḃí Gormḟlaiṫ lastiar di. Do lean sí ag caint go réiḋ, mar 'ḋ eaḋ nár ṁoṫuiġ sí Gormḟlaiṫ ag teaċt :—

"Naċ seóig a' ḃfuil ann díoḃ!" ar sise. "Feuċ," ar sise, "is dóċa gur ḃ'í an long ṁór san i lár baill long an Iarla."

"Ní h-í, a rígan," arsa Sitric. "Sin í long Ḃruadair. An ḃfeicean tú an long ṁór eile úd ṫoir ar fad? An long go ḃfuil an buṫaire mór deataiġ ag éiriġe airti?"

"Ċím í," arsa Béibionn.

"Sin í long an Iarla," arsa Sitric.

"Is moċ ar maidin atáṫaoi araon 'gá n-iniúċaḋ, a ċlann ó," arsa Gormḟlaiṫ laistiar de'n beirt.

Do baineaḋ geit dáiríriḃ a' Sitric mar níor ṁoṫuiġ sé ag teaċt í. Do leig Béibionn uirṫi gur baineaḋ geit airti féin, leis, agus dein sí an leigint uirṫi ċóṁ maiṫ san gur ṡaṁluiġ an Árdrígan gur baineaḋ.

Ṫug an triúr tamal sa n-áit ag breiṫniuġaḋ na loingeas agus na slóġ. Anṡan dúḃairt Béibionn go raiḃ an ṁaidion glas, agus d'imṫiġ sí. Níor ḃ' fada go ndúḃairt Gormḟlaiṫ gur ḃ' fíor do Ḃéibionn é, go raiḃ an ṁaidion glas, agus d'imṫiġ sí. Ċóṁ luaṫ agus a ṫuig Sitric ná raiḃ aoinne 'gá ṫaḃairt fé ndeara ṫáiniġ sé go seómra Ḃéibionn.

"Cad é seo ort, a Ḃéibionn?" ar seisean.

"Tá sé buailte isteaċ am' aigne, a ríġ," ar sise, "go ḃfuil éagcóir 'á déanaṁ ort, éagcóir trom."

"Cad a ḃuail an níḋ sin isteaċ ad' aigne?" ar seisean.

"Inis dom ar dtúis," ar sise, "agus bí ċóṁ cruinn agus d'ḟéadfair ar na focalaiḃ, cad í an ċaint a dúḃraḋ idir an gceaṫrar agaiḃ indé, idir ṫusa agus Ḃruadar agus Aṁlaoiḃ agus do ṁáṫair."

D'inis sé di an ċaint ċóṁ maiṫ agus d'ḟéad sé é. D'éist sí leis go dtí go raiḃ an ċaint ráiḋte aige.

"Seaḋ!" ar sise, "ṫugais leat an ċaint cruinn go leór."

Ní feidir sé an doṁan cad a ḃí ag teaċt.

"Bíos ag éisteaċt liḃ aréir," ar sise, "a gan fios daoiḃ. Aḋṁuiġim é agus ní'l aon náire 'n-a taoḃ orm. D' airiġeas do ṁáṫair 'gá ráḋ liḃ dul a ċodla. Ċuaḋabair a ċodla. Ní feadar ar ċuais-se a ċodla aċ tá fios agam ná déiġ Aṁlaoiḃ a ċodla. D'fill sé tar n-ais agus ṫug sé féin agus do ṁáṫair tamal maiṫ de'n oiḋċe ag caint. Do tarraingeaḋ anuas an uile focal de'n ċaint a ḃí eadraiḃ ar ḃórd na loinge. Ḋeineadar ana ṡult de'n ċuma 'n-ar ḋein sí amaċ ná raḃais-se aċ fiċe bliain d' aois agus gur ḃ'é Aṁlaoiḃ an mac léi a rugaḋ tar éis ḃáis a aṫar, 'sé sin tar éis ḃáis Aṁlaoiḃ, agus gur mar ġeall air sin a tugaḋ Aṁlaoiḃ óg air. Ba ḋóiċ leat go gcuirfidís araon an t-anam amaċ ag gáiri, fé n-a n-anál, an faid a ḃí an méid sin ar siúḃal acu. Aċ níor ḃ' aon rud an méid sin suilt seaċas an sult a ḃí acu nuair a tarraingeadar ċúċa conus mar a ċuir do ṁáṫair cosg leis an gcaint ar eagla go leigfeaḋ Bruadar amaċ sgéal áiriġṫe éigin, níḋ éigin a ṫeastuiġ ó'n dtriúr a ċoimeád uait-se.

"Sidiad anois agat, a ríġ, na ceisteanna atá os cóṁair m' aigne agus atá ag déanaṁ buarṫa ḋom. Cad é an níḋ é seo atá acu d'á ċoimeád uait-se? Cad é an t-eólus é seo atá ag Bruadar agus ná fuil agat-sa, agus nár ḃ'ḟolair an ċaint do ċosg ar eagla go leigfeaḋ Bruadar amaċ, ad' láṫair, aon ḃalaiṫ ḋé? Cad é an bríġ a ḃí ag Aṁlaoiḃ leis an sult a ḋein sé, ad' láṫair féin, amuiċ ar an loing, de'n rud gur ḋóiċ le h-aoinne go n-eistfeaḋ sé a ḃéal 'n-a taoḃ?—'Cad 'n-a taoḃ, a ḃiteaṁnaiġ,' arsa Bruadar, 'nár innsis dom ná feacais t' aṫair riaṁ?'—'Le h-eagla,' arsa Aṁlaoiḃ, 'go ndéanfainn bréag,' agus, 'náċ sini mo ṁáṫair 'gá innsint duit ná feaca m' aṫair riaṁ.'—Tá sé daingean am' aigne, a ríġ, go ḃfuil nios mó idir an dtriúr 'ná mar a tuigean aoinne aċ iad féin. Tá uisge-fé-ṫalaṁ d'á ḋéanaṁ ad' ċoinniḃ, a ríġ, agus neósfad duit cad é an t-uisge-fé-ṫalaṁ é. Má tuitean m' aṫair-se táṫar ċun Árdríġ ḋéanaṁ de Ḃruadar.'

“Eist! eist! a rígan,” arsa Sitric. “Taoin tú ar do ṁeaḃair.”

“Feuċ isteaċ sa sgéal,” arsa Béibionn, “agus breiṫniġ é, agus meaġaiġ é, agus cuirfead geall go ndéarfair go ḃfuil an ceart agam. Cad tá acu d'á ċoimeád uait? Sin í an ċeist. Cad tá acu le coimeád uait? Níor ċoimeádais-se aon niḋ uaṫa-san riaṁ. Cad é an sgéal é seo atá idir iad féin agus Ḃruadar agus náċ maiṫ leó aon ġaoṫ ḋé do leigint ċúġat-sa?”

Do léim Sitric 'n-a ṡeasaṁ. Siúḃluiġ sé an seómra síos agus suas ar feaḋ tamail, díreaċ mar a ḋéanfaḋ a ṁáṫair. Nuair a ḃí greas pártála déanta aige do stad sé ar agaiḋ na Banríġne amaċ:—

“Dar so 's súd, a Béibionn,” ar seisean, “aċ tá an ceart agat! Ċím anois é go soiléir. Cad a ḋall mé? Náċ é é 'n-a sceiliḃeaṫaiġ! Agus ó, náċ aiṫreaṁail an mac é! Ó, cad a ḋall mé! Cad a ḋall mé! Déanfaiḋ sí Árdríġ dé! Ansan déanfar Árdríġ d'Aṁlaoiḃ 'n-a ḋiaiġ. Táim-se sa tsliġ. Cad a ċómairleófá dom a ḋéanaṁ, a Béibionn?”

“Ná leig ort go ḃfuil aon ḃlúire droċ aṁrais agat orta,” ar sise. “Sgaoil leó. Tá sluaġ ṁaiṫ láidir agat-sa féin i gcóir an ċaṫa so. Leig iad súd i dtreó Ḋál gCais sa ċat. Socaró'id Clann Ċais a lán des na ceisteanaiḃ seo.”

“Is maiṫ í do ċómairle, a Béibionn,” ar seisean. “Is truaġ ċráiḋte náċ í do ċómairle a ġlacas ó tusaċ i n-inead cómairle Ġormḟlaiṫ. Ó, náċ baileaċ a ċoimeád sí uainn an méid úd!”

"Nuair a ḃí Aṁlaoiḃ i gCeann Cora agus i n-Inis Caṫaiġ isead ṫug sí an t-eólus dó," arsa Béibionn.

"Is uaṫḃásaċ an ḃean í!" arsa Sitric, "agus tá Aṁlaoiḃ maiṫ a dóṫin di. Tá sé aiṫreaṁail, máiṫreaṁail."

"Tá," arsa Béibionn, "aċ ní h-é an taoḃ fóġanta de'n dúċas a ṫug sé leis ó aṫair ná ó ṁáṫair."

"Ní puinn fóġantaċta a ḋ'ḟéadfaḋ sé a ṫaḃairt ó aon taoḃ acu," arsa Sitric.

Ḃí an t-am ann ċun dul fé ḋéin béile na maidine. Ċuadar isteaċ i seómra an ḃíḋ. Ḃí Gormflaiṫ istiġ rómpa.

"Móra ḋaoiḃ, a ċlann ó!" ar sise. "Ní h-iongnaḋ liom a lán cainte ḃeiṫ agaiḃ le déanaṁ indiu. Ní dóċa go mbeiḋ puinn eile caoi ar ċaint agaiḃ go dtí go mbeiḋ buaḋ an ṁór-ċaṫa so ar taoḃ éigin. Ansan beiḋ gaċ aon niḋ ar ḃúr dtoil agaiḃ má ḃíon an buaḋ ar an dtaoḃ gceart."

"Agus má ḃíon an buaḋ ar an dtaoḃ eile, a ṁáṫair, cad a ḋéanfaimíd?" arsa Sitric.

"Má ḃíon an buaḋ ar an dtaoḃ eile," arsa Gormflaiṫ, "ní ḃeiḋ aon ġáḋ le caint againn. Deineaḋ gaċ fear a ġníoṁ féin sa ċaṫ agus ní baoġal ná go mbeiḋ an buaḋ ar ár dtaoḃ féin."

"Cad tá ag coimeád Aṁlaoiḃ?" arsa Béibionn.

"Ní ḟeaca indiu é," arsa Gormflaiṫ. "Is dóċa go mb'ḟéidir go bfuil tuirse air tar éis an lae 'ndé."

Ċríoċnuiġdar an béile. Níor ṫáinig Aṁlaoiḃ.

"Is fearr glaoḋaċ air," arsa Sitric. "Raġad agus glaoḋfad air."

D'imṫiġ sé. Níor ḃ'ḟada gur ḟill sé.

"Ní'l sé 'n-a ṡeómra," ar seisean.

"Is mór an iongnaḋ," arsa Gormflaiṫ, "é ḋ'éiriġe ċóṁ moċ. Má's ag feuċaint ar ár mór-ṡluaġ a ḃí sé náċ mór an iongnaḋ ná feacamair é."

"Níor luiġ sé ar a leabaiḋ i n-aon ċor aréir, a ṁáṫair," arsa Sitric.

Táinig iongnaḋ uirṫi, díreaċ mar a ṫiocfaḋ dá mb' a gan fios a ṫiocfaḋ an scéal uirṫi. Níor ḃ' eaḋ. Ḃí fios aici go maiṫ nár ċodail sé sa ríġṫeiġlaċ an oiḋċe roim ré. Ḋein sí an iongnaḋ ċóṁ maiṫ san gur ṁeas an ḃeirt eile go raiḃ an iongnaḋ uirṫi dáiríriḋ.

Ḃí Aṁlaoiḃ imṫiġṫe amaċ go loing Ḃruaḋair agus teaċtaireaċt aige do Ḃruaḋar ó Ġormḟlait.

Do ġluais Ġormḟlait ar fuid an ríġṫeiġlaiġ ag ceistiúċán ar na seirḃísiġ feuċaint cé ba ḋéanaiġe a ċonaic an tiġearna óg, Aṁlaoiḃ, agus canad a ċonactas é. Ní ḃfuair sí aon tuairisg air, níḋ nár ḃ'iongnaḋ. Ní ḟeacaiḋ aoinne acu é ó ċonacadar go léir é féin agus an ríġ agus an Árdríġan ag teaċt isteaċ ar an mbád um tráṫnóna inné roimis sin.

Ḋein Ġormḟlait dearṁad. Ḋein sí an iomad ceistiúċáin. Nuair a ċonaic Ḃéiḃionn an ceistiúċán tuig sí ná raiḃ ann aċ púicín. Tug sí cogar do'n ríġ.

"Ní'l sa ċeistiúċán san aċ púicín, a ríġ," ar sise. "Tá fios ag Ġormḟlait cá ḃfuil Aṁlaoiḃ imṫiġṫe. Pé ball 'n-a ḃfuil sé imṫiġṫe, a ríġ," ar sise, "ní ar ṁaiṫe le ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ atá a ṫriall."

"Is fíor," arsa Sitric. "Ní foláir feuċaint go cruinn ċun an méid sin scéil," ar seisean.

Ansan do labair sé leis an mbeirt, le Ḃéiḃionn agus le Ġormḟlait.

"Feuċaiġ, a ríoġna," ar seisean. "Indiu an Ṁáirt. Ní dóiċ liom gur ró ḟada uainn an caṫ. Tá slóiġte an Árdríġ naċ mór cruinniġṫe i gCill Ṁaiġneann. Ní mór dóm-sa imṫeaċt agus neart slóġ Loċlanaċ na h-Éireann do ċur sa n-inead atá ceapaiṫe dóiḃ ar talaṁ an ċaṫa. Beiḋ siad féin agus slóiġte ríġ Laiġean i n-aice ċéile. Is dóiċ liom go ḃfuil na Laiġniġ ollaṁ ċeana féin. Fágfar anso oiread nirt agus ċosanóċaiḋ an ríġteiġlaċ so pé cuma 'n-a nġeoḃaiḋ an caṫ. Fanaiġ-se araon anso istiġ go dtí go mbeiḋ an buaḋ ar ṫaoḃ éiġin. Má ḃíon an buaḋ ag Brian ní baoġal go ndéanfaiḋ sé aon anċor a ṫaḃairt d' aoinne agaiḃ-se. Má ḃíon an buaḋ againn féin beiḋ gaċ aon rud go maiṫ."

D'imṫiġ sé agus d'ḟág sé ansan an beirt.

B' ṡiniaḋ an beirt ná raiḃ aon ġráḋ ró ṁór acu d'á ċéile. Aċ an t-é a ċífeaḋ iad i ḃfoċair a ċéile ní h-é sin ba ḋóiċ leis.

CAIBIDIOL XI.

FUADAR AGUS FLOSG AGUS GIODAM.

Um an dtaca 'n-a raiḃ slóiġte na Loċlanaċ agus a luċt consanta socair 'n-a gcábánaiḃ ar an maċaire, san na tráġa, ar an dtaoḃ ṫuaiḋ de ċuan Áṫa Cliaṫ, ḃí slóiġte Briain ag teaċt go tiuġ isteaċ ar ṁaċaire Cille Maiġneann, mar ar ġnáṫ le Brian longṗort a ḋéanaṁ i gcóṁnuiġe nuair a tagaḋ sé féin agus a ṡlóiġte andeas ó'n Múṁain, ag cur smaċta ar Loċlanaċaiḃ Áṫa Cliaṫ, nó ag cur eagla a ċóṁaċta ar na Gaeḋlaiḃ a ġaḃaḋ a bpáirt. Ċuaiḋ gaċ ríġ des na ríġtiḃ a ṫáiniġ andeas an uair sin ċun na h-áite 'n-ar ġnáṫ leis dul, é féin agus a ḃuiḋean, agus ċuireadar suas a gcábáin ann, fé mar ba ġnáṫ leó a ḋéanaṁ. Ḃí gaċ ríġ agus a ḃuiḋean féin ag cur a gcábán suas fé mar a ṡroisidís an áit, agus ní raiḃ aon ḃuiḋean ag teaċt sa tslíġ ar ḃuiḋin eile, ná ní raiḃ aiġnеas ná diospóireaċt ná aḃcóidiġeaċt ar siúḃal.

Ḃí cábán Ṫaiḋg Ṁóir uí Ċeallá sa n-áit 'n-a mbíoḋ sé i gcóṁnuiġe, i n-aice le cábán an Árdriġ, agus ḃí cábán Ṁaoilruanaiḋ na Páirce i n-aice le cábán Ṫaiḋg Ṁóir. D'ḟág san caoi ag Conn agus ag Taḋg Óg ua Ceallá ar ḃeiṫ go minic i ḃfoċair a ċéile, agus ḃíoḋ Caoilte agus Lonán i ḃfoċair na beirte sin ċóṁ minic agus d'ḟéadaidís é. Minic go maiṫ ab eaḋ san, mar ní raiḃ cábán a n-aṫar ró ḟada ó'n áit. D'ḟág san, leis, caoi ag Niaṁ ar ḃeiṫ go minic n-a ḃfoċair go léir, agus ar a lán eolais a ḋ'ḟágail ó Ċaoilte ar an gcuma 'n-a raiḃ an tsluaġ go léir suiḋte, agus ar cad é an saġas an naṁaid agus cad a ḃí acu d'á ḋéanaṁ. B'é gnó an ġiolla turais gaċ eolus de'n tsórd san do ṡoláṫar agus do ḃeiṫ aige, agus ní baoġal ná go raiḃ Caoilte tuġta go maiṫ ċun an ġnóṫa san do ḋéanaṁ, agus ċun gaċ aon ḃlúire eolais, sé mar a ṫagaḋ sé suas leis, do ṫaḃairt ag triall ar Niaṁ. Do ṫugaḋ sé ag triall ar Niaṁ é ċóṁ luaṫ agus ṫugaḋ sé ag triall ar Ḃrian é.

Ḃí cuid ṁaiṫ des na Loċlanaiġ a ḃí 'n-a gcóṁnuiġe i n-Éirinn an uair sin, ar ṁór-ṡluaġ Ḃriain, i gCill Ṁaiġneann, ag caḃruġaḋ leis sa ċaṫ san, agus ḃí ceart Éireanaċ, do réir dliġte na h-Éirean, curta i ḃfeiḋm aige ḋóiḃ féin agus d'á sliocht, mar ġeall ar an gcaḃruġaḋ san.

Ḃí Osrac ann agus an méid nirt slóġ a ṫáinig aduaiḋ leis ó-s na h-oileánaiḃ nuair a d'éaluiġ sé ó Ḃruadar. Do ġlac sé féin agus a ḋaoine an Creideaṁ, agus do ḃaist Colla iad i n-Inis Caṫaiġ, agus ċuireadar sé ċoṁairce Ṡeanáin iad féin. Ansan do ṫánadar, i n-aonḟeaċt le mór-ṡluaġ Ḃriain, ċun an ṁór-ċaṫa. Do ṫuigeadar go raiḃ an caṫ le troid ar son an Ċreidiṁ, agus ḃí fios acu go raiḃ neaṁ le fágail ag an t-é do ṫuitfeaḋ i gcaṫ a troidfí ar son an Ċreidiṁ.

Ḃí M'Lḟeaċlainn Mór ann, ríġ na Míḋe, agus deiċ gcéad fear aige.

Táinig a lán d'ḟearaiḃ Ulaḋ ann agus do luiġdar isteaċ ins na buiḋniḃ, fé mar a ḃí aiṫne acu ar na fearaiḃ nó ar na riġtiḃ. Fir ab eaḋ iad ná leigfeaḋ a gcroiḋe ná a n-aigne ḋóiḃ fanṁaint sa ḃaile nuair a ḃí a leiṫéid de ċaṫ le bualaḋ, agus Éire go léir i n-a leiṫéid do ċontaḃairt, agus an Creideaṁ i n-a leiṫéid de ċontaḃairt.

Ḃí an dá riġ ó Albain ann agus neart maiṫ láidir de Ġaeḋlaiḃ Alban i n-aonḟeaċt leó.

Do réir gaċ seanaċais ḃí suas le fiċe mile fear ag Brian i gCill Maiġneann an uair sin nuair a ḃíodar go léir cruinniġṫe. Do réir na gcúntaisí gcéadna ḃí aon ṁile fiċid ag an naṁaid. Aċ ḃí an deiċ gcéad fear ins na h-éidiḃ práis ar ṫaoḃ na Loċlanaċ, agus do measaḋ gur ṁó le ráḋ an deiċ gcéad san, i bfriotġuin caṫa, 'ná deiċ mile des na fearaiḃ ná raiḃ orṫa aċ na "léinteaċa sróil."

Ḃí Caoilte agus na giollaí eile ag teaċt isteaċ coiṫċianta ó ḃeiṫ ag feuċaint ar an naṁaid agus 'ġá mbreiṫniuġaḋ..

Ar na tuairisgiḃ a ṫugadar leó do ṁeas Brian ná tiocfaḋ an naṁaid amaċ ċun caṫa go ceann seaċtṁaine eile pé 'r doṁan é. Ḃí Luan na Failime an uair sin ann. Ḃí a neart go léir cruinniġṫe i n-aice Áṫa Cliaṫ ag riġ Laiġean i gcóir an ċaṫa. Ḃí Cúige Laiġean gan cosaint. Dob' ana ṁaiṫ an rud, an faid a ḃéifi ag feiṫeaṁ leis an gcaṫ, an Cúige sin do sgrios agus bia do'n ṁór-ṡluaġ do ṫaḃairt aisti; a ċur fiaċaint ar riġeaċt Ṁaoilṁórḋa an ṁór-ṡluaġ do ċoṫuġaḋ.

Ċuir Brian amaċ a ṁac, Donċaḋ, ċun Cúige Laiġean do sgrios. Do ġluais Donċaḋ i dtusaċ na h-oiḋċe, i dtreó ná feicfi ag imṫeaċt é agus go mbéaḋ na creaċa istiġ aige sar a' ṁotóċ' an naṁaid go raiḃ an gnó 'á ḋéanaṁ i n-aon ċor. Nior rug Donċaḋ leis ar an gcuaird sin puinn ṫar cúig nó sé céadaiḃ fear. Ni raiḃ aon ġnó aige d'á tuille.

An oiḋċe do ġluais Donċaḋ ó Ċill Ṁaiġneann, ċun na h-oibre sin a ḋéanaṁ, b'ṡiní díreaċ an oiḋċe do ċuir Gormḟlaiṫ Aṁlaoiḃ leis an dteaċtaireaċt, ó ríġteiġlaċ Sitric, ag triall ar Ḃruadar, a gan fios do Sitric agus a gan fios do Ḃéiḃionn. Ḃí Aṁlaoiḃ ábalta ar ceilt a ċur air féin i n-a lán de rioċtaiḃ, agus ar é ḋéanaṁ go maiṫ. Nuair a ḃí sé ag imṫeaċt ó'n ríġteiġlaċ do ċuiṁniġ sé i n' aigne gur ṁaiṫ an rud dó gabáil tré Ċill Ṁaiġneann feuċaint an ḃféadfaḋ sé teaċt suas le h-aon ḃlúire eóluis a ḃéaḋ tairḃteaċ do Ḃruadar. D' aimsiġ sé mála agus ċuir sé ar a ṁuin é, mar 'ḋ eaḋ ná raiḃ ann aċ duine de luċt leanaṁna an tslóiġ agus go raiḃ sé ag díol neiṫe beaga a ḃéaḋ áiseaċ d' fearaiḃ an tslóiġ. Cá dtaḃarfaḋ sé agaiḋ aċ i dtreó an ḃaill 'n-a raiḃ Donċaḋ agus a ḃuiḋean ag tusnuġaḋ ar ġluaiseaċt óḋeas. Ḃí iongnaḋ air. Do luiġ sé ar ċaint le cuid de'n luċt leanaṁna a ṫárla i n' aice. Níor ḃ' faḋa gur ḃailiġ sé uaṫa an toisg ar a raiḃ an ḃuiḋean ag imṫeaċt óḋeas, agus cé ḃí 'n-a ċeann orṫa. Do ḃailiġ sé é féin amaċ ó'n luċt leanaṁna ċóṁ tapaiḋ agus d' féad sé é gan aon droċ aṁras a tarang air féin. Ċóṁ luaṫ agus ḃí sé ḃailiġṫe uaṫa ṫug sé agaiḋ soir óṫuaiḋ, agus níor ḃ'faḋa go raiḃ sé ag caint le Ḃruadar. Ní baoġal gur ag triall ar Ṁaolṁórḋa a ċuaiḋ sé ċun a innsint dó go raiḃ buiḋean fear imṫiġṫe óḋeas ċun a ṫíre do sgrios. Dá nḋeineaḋ, b'féidir go ngluaiseóċ' Maolmórḋa óḋeas ċun a ṫíre do ċosaint, agus do lagóċ' san mór-ṡluaġ na Loċlanaċ i gcóir an ċaṫa. Ag triall ar Ḃruadar a ṫug sé agaiḋ.

"Is maiṫ a ḋeinis é, a ṁic ó!" arsa Ḃruadar leis. "Tá súil agam ná faġaiḋ ríġ Laiġean amaċ go ḃfuil san ar siúḃal 'n-a ṫír. D'imṫeóċ' sé uainn láiṫreaċ agus ní oirfeaḋ dúinn sgaraṁaint le h-oireaḋ agus aon fear aṁáin. Tá an sgéal céadna díreaċ anso sa leitir seo agam ó d' ṁáṫair, pé cuma n-a ḃfuair sí amaċ é. Deir sí gur ceart dúinn an caṫ do troid láiṫreaċ sar an mbeiḋ uain ag Donċaḋ ar ṫeaċt ṫar n-ais.”

“Isé mo ṫuairim-se, a ríġ,” arsa Aṁlaoiḃ, “go mbeiḋ earnaṁ níos mó ’ná earnaṁ Ḋonċaḋ agus a ḃuiḋne ar an Árdríġ nuair a ṫiocfaiḋ an caṫ.”

“Cad é an t-earnaṁ eile a d’ḟéadfaḋ a ḃeiṫ air?” arsa Bruadar.

“Tá ríġ cúiġe éigin ag déanaṁ a ḋíċil ċun a ċur fiaċaint ar ċuid des na ríġṫiḃ eile tarang siar ó Ḃrian agus ó Ḋál gCais nuair a ṫusnóċaiḋ an caṫ,” arsa Aṁlaoiḃ.

“Dar so ’s súd aċ má deintear san beiḋ an caṫ ar ár dtoil féin againn!” arsa Bruadar. “An dóiċ leat,” ar seisean, “an ḃfuil ag eiriġe leis an ríġ cúiġe sin?”

“Do réir mar airiġear an ċaint,” arsa Aṁlaoiḃ, “do ḃeartuiġear go raiḃ ag eiriġe leis maiṫ go leór.”

“Ó, is maiṫ é sin!” arsa Bruadar. “Imṫiġ, a laoġ,” ar seisean, “agus cuir ċúġam an draoi.”

Fear ab eaḋ Bruadar a ḋein, i dtusaċ a ḃeaṫa, an rud céadna díreaċ a ḋein Aṁlaoiḃ nuair a ḃí sé i n-Inis Caṫaiġ. Do ġlac sé an Creideaṁ, agus ansan do ġlac sé na h-Úird i dtreó gur deineaḋ deacon dé. Ḋá ḋeacon ab eaḋ é féin agus Aṁlaoiḃ. Ansan níor lean Bruadar de’n Ċreideaṁ. Do ḟéan sé é agus ċaiṫ sé uaiḋ é, díreaċ mar a ḋein Aṁlaoiḃ. Nuair a ċaiṫ sé uaiḋ an Creideaṁ d’ iompuiġ sé ar ḋiablaiḋeaċt agus ar ḋraoiḋeaċt agus ar ḋeaṁanaiḃ agus ar ṗiseógaiḃ, agus ar an uile sagas deismireaċta de’n tsórd san, i dtreó go ndeirtí go raiḃ ar a ċumas a lán neiṫe iongantaċa do ḋéanaṁ le cóṁaċt deaṁan.

Táinig an draoi. D’inis Bruadar dó conus mar a ḃí cuid de ḟluaġ Ḃriain imṫiġṫe amaċ ag creaċaḋ Cúiġe Laiġean, agus conus mar a ḃí cuid des na ríġṫiḃ ag iompáil i gcoinniḃ Ḃriain.

"Agus anois," ar seisean leis an nDraoi, "cad í do ċóṁairle dom? Is mise, mar is eól duit, is fear cinn riain ar an mór-ṡluaġ so. Is agam atá lá an ċaṫa do ċeapaḋ. Dá dtugainn an t-órdú' anois," ar seisean, "ḃeimis ollaṁ ċun an ċaṫa do tusnú' go moċ ar maidin Dé h-Aoine. Cad deirir liom?"

Do stad an draoi ar feaḋ tamail. Tar éis maċtnaiṁ do laḃair sé.

"Má troidtear an caṫ so Dé h-Aoine," ar seisean, "tuitfiḋ Brian. Má troidtear an caṫ aon lá eile tuitfiḋ siḃ-se go léir."

Nuair a ḃí an méid sin ráiḋte aige d'iompuiġ sé ar a ṡáil agus d'imṫiġ sé ċun a ċábáin féin.

Do stad an ḃeirt, Ḃruadar agus Aṁlaoiḃ, ag feuċaint 'n-a ḋiaiġ. Nuair a ḃí sé imṫiġṫe ar a raḋarc do laḃair Ḃruadar.

"Tuigim é," ar seisean. "Má ṫroidimíd Dé h-Aoine beiḋ Donċaḋ gan filleaḋ agus beiḋ an riġ cúige seo a ḋeirir-se i n-earaid le Brian. Má fantar níos sia gan an caṫ do ṫroid beiḋ Maolmórḋa imṫiġṫe ċun a ċúige do ċosaint, beiḋ Donċaḋ tagaiṫe tar n-ais agus na creaċa aige. Ċífiḋ an riġ cúige seo a ḋeirir-se an dá níḋ sin, Maolmórḋa imṫiġṫe agus Donċaḋ tagaiṫe agus na creaċa aige, agus luiġfiḋ sé isteaċ i n' ineaḋ féin sa ċaṫ. Ansan beiḋ Brian ró láidir dúinn go léir. Siné bríġ na cainte sin adúḃairt an draoi. Ní foláir an focal do ċur amaċ anois ameasg na slóġ so go léir go ḃfuil an caṫ le tusnú' ar maidin Dé h-Aoine."

Do cuireaḋ amaċ an focal. Do h-innseaḋ, leis, do'n ṁór-ṡluaġ go léir, an focal adúḃairt draoi Ḃruadair, dá dtroidtí an caṫ Dé h-Aoine go dtuitfeaḋ Brian, aċ dá ḃfágtí gan troid é níba ṡia 'ná go h-Aoine go dtuitfeaḋ na Loċlanaiġ agus a luċt conganta go léir. Do ṫuig an ṁór-ṡluaġ as san dá dtroidtí an caṫ Dé h-Aoine a ḃí ċúġainn go mbéaḋ an buaḋ ag na Loċlanaiġ.

D'á ḃríġ sin, ċóṁ luaṫ agus fuaradar an focal tusnuiġdar go léir ar iad féin d' ollaṁuġaḋ i gcóir an ċaṫa. Ní raiḃ puinn tar ocht n-uaire a's daċad acu an uair sin ċun an ollṁuċáin a ḋéanaṁ. Níor ḃeag leó an méid sin aimsire. D'á luaṫaċt a troidfí an caṫ dob' eaḋ b'ḟearr é, dar leó. Ḃíodar deiṁniġteaċ go mbuaḋfaidís. Ḃítear tar éis a ċur 'n-a luiġe orta go daingean ná raiḃ ag Brian de ṁór-ṡluaġ aċ sloigisg a ḃí níba tugta go mór ċun iompáil ar a ċéile ná mar a ḃíodar ċun troda ḋéanaṁ le naṁaid. Go raiḃ cuid des na ríġtiḃ ċúiġe agus ná raḃdar aċ ag feiteaṁ leis an gcaṫ do tusnuġaḋ ċun druim láṁa taḃairt le Brian agus é féin agus Clann Ċais do tréigean. Go raiḃ cúis a ndóċin agá lán acu cuige sin, mar go raiḃ láṁ Ḃriain ana ḋian orta, agus d'á ḋéine a ḃí láṁ Ḃriain orta gur tuigeadar go mbéaḋ láṁ Ṁurċaḋ níba feaċt ndéine orta nuair a ṫiocfaidís fúiti. Nuair a tusnóċ' an caṫ gur b' eaḋ do ċífí an neaṁġus a ḃí i gcóṁaċt Ḃriain, d'á méid leaṫa a ḃí faoi agus d'á aoirde cáil a ḃí air. Aċ pé breiṫ a ḃéaḋ aige ar ḃuaċtaint sa ċaṫ dá mbéaḋ an dá ṡluaġ mar a ċéile i dtaoḃ airm, ná raiḃ aon ḃreiṫ i n-aon ċor aige ar ḃuaċtaint nuair a ḃí an deiċ gcéad fear ins na h-éidiḃ práis ag na Loċlanaiġ. Go siúḃlóċ' an deiċ gcéad fear san rómpa tré ṁór-ṡluaġ Ḃriain agus go ngeóḃdís de ċosaiḃ ionta. D'á luaṫaċt, d'á ḃríġ sin, a troidfí an caṫ dob' eaḋ b' ḟearr é, dar leó, mar b' sin mar ba ṫúisge a d' ḟéadfaidís iad féin do leaṫaḋ isteaċ ar ṁaċairiḃ breaġta mine na h-Éirean agus seilḃ a ġlacaḋ ionta. Ḃí fonn agus flosg agus giodam agus meanamna agus mór-ċroiḋe, d'á ḃríġ sin, orta féin agus ar a mnáiḃ, agus fuadar an doṁain fúta, nuair a riṫ an focal mór-ṫimpal eaṫarṫa go dtroidfí an caṫ ar maidin Dé h-Aoine a ḃí ċúġainn. Níor ċodail aoinne acu an ċuid eile de'n oiḋċe sin, ḃí a leiṫéid sin d' fotram agus de ġleó ar siúḃal ó ċeann ceann de'n longṗort.

Níor ḃ'ḟada go ḃfuaraḋ amaċ i longṗort Ḃriain cad a ḃí ar siúḃal, agus cad fé ndeár an gleó agus an fotram. Ḃí Caoilte agus a ġiollaí turais anso agus ansúd, fé ċeilt, amears na Loċlanaċ. Tugadar leó ag triall ar ṁór-ṡluaġ Ḃriain tuairisg cruinn ar an ollṁúċán. Tusnuiġ na Gaeḋil ar iad féin d' ollaṁuġaḋ láiṫreaċ. Ḃí an t-ollṁúċán ar siúḃal go tréan sa dá longṗort i ndeire na h-oiḋċe sin agus i gcaiṫeaṁ an lae amáraiġ, agus i gcaiṫeaṁ na cod' eile de'n aimsir ar san go h-Aoine.

CAIḂIDIOL XII.

DAOINE CIALLṀARA AG FEUĊAINT RÓMPA AMAĊ.

Dá ṁéid a ḃí deiṁne ag Ḃruadar agus ag Aṁlaoiḃ, agus ag an gcuid eile acu, ar ḃuaċtaint sa ṁór-ċaṫ a ḃí ag teaċt, isead ba ṁó a ḃíodar ag feuċaint rómpa amaċ agus ag cuiṁneaṁ ar na neiṫiḃ a ḋéanfaidís tar éis an ċaṫa.

Do laḃair Aṁlaoiḃ le Ḃruadar.

“A leiṫéid seo, a ríġ,” ar seisean. “Is tusa a ḃeiḋ i n-Árdríġeaċt na h-Éireann tar éis an ċaṫa so.”

“B'ḟéidir é,” arsa Ḃruadar, “aċ cá ḃ'ḟios duit-se sin?”

“Táim deiṁniġteaċ dé,” arsa Aṁlaoiḃ. “Do ġeall

Sitric duit go dtabarfaḋ sé mo ṁáṫair duit. Ní foláir dó an geallaṁaint sin do ṡeasaṁ. Ansan, an t-é go mbeiḋ an Árdrígan aige beiḋ an Árdríġeaċt aige."

"Measas," arsa Bruadar, "gur ċun na h-Árdríġeaċta tabairt do Sitric a tosnuiġeaḋ an obair seo ar dtúis."

"Measas-sa, leis, é," arsa Aṁlaoiḃ, "aċ measaim ruḋ eile anois. Ċím aṫaruġaḋ ar aigne mo ṁáṫar ó ṫosnuiġ na slóiġte móra so ar ċruinniú' fé n-a súil. Ní ḋéarfainn ná go bfuil fios agat féin, a ríġ, gur duit a tabarfar an Árdríġeaċt, agus náċ indiu ná indé do ṫosnuiġis ar a fios a beiṫ agat."

"Nár geallaḋ Árdrígan agus Árdríġeaċt do'n Iarla?" arsa Bruadar.

"Ní ceist ag lorg eóluis í sin, a ríġ," arsa Aṁlaoiḃ. "Tá freagra na ceiste sin agat féin ċeana agus ní gáḋ dóṁ-sa í freagairt duit."

"Is fíor, a ṁic ó," arsa Bruadar, "aċ cad 'tá uait? Tá fios agam go dteastuiġean uait níḋ éigin a ḋ'iaraiḋ orm nuair a ḃéaḋ am' Árdríġ, agus gur maiṫ leat an níḋ sin do ċur i n-áirigte ḋuit féin roim ré."

"Siné díreaċ a ṫeastuiġean uaim, a ríġ," arsa Aṁlaoiḃ.

"Tá go maiṫ. Comáin leat. Aċ ba ḋóiċ liom, ó 'tá fios agat anois cé h-é tu, go dtuigfeá ad' aigne ná fuil aon ġáḋ leis an gcur i n-áirigte roim ré. Aċ comáin leat;" arsa Bruadar.

"Nuair a ḃíos-sa i n-Inis Cataiġ," arsa Aṁlaoiḃ, "ċuireas aiṫne ann ar ṁac do Taḋg Ṁór ua Ċealla. Tá aiṫne agat ar Taḋg Ṁór ua Ċealla."

"Tá. An fear so adeirtear atá níos treise agus níos cróḋa 'ná Murċaḋ féin," arsa Bruadar.

"Siné é," arsa Aṁlaoiḃ. "Ċuireas aiṫne ar a ṁac. Buaċail boċt simpliḋe iseaḋ é. Aċ do ċuaḋmair ar ċuaird óṫuaiḋ go h-Uíḃ Máine, gu ríġteaġlaċ Taiḋg Ṁóir. Ċonac rígan óg ansan, inġean do Taḋg Ṁór. Niaṁ a tugtí uirṫi. Ní ḟeacaiḋ mo ḋá ṡúil riaṁ roimis sin, ná ó ṡin, aon níḋ i rioċt duine ċóṁ h-áluinn léi. Ṁeasas gur ḃain a h-áilneaċt mo raḋarc díom. Aċ sa n-am gcéadna, ar an gcéad aṁarc, do buaileaḋ isteaċ am' aigne go raiḃ sí go h-olc. Ní h-í a ḃí go h-olc aċ mise. Táinig sí go Ceann Cora 'n-a ḋiaiġ san ċun ḃeiṫ ag faire ar mo ṁáṫair le h-eagla go dtaḃarfaḋ sí niṁ do Ḃrian. Ċuir mo ṁáṫair aiṫne uirṫi. Ḃíos ag caint le m' ṁáṫair uair, i gcaiṫeaṁ na h-aimsire 'n-a raiḃ Brian ar a ċuaird ríġ. Dúḃairt sí liom go raiḃ dearmaḋ mór déanta agam i dtaoḃ Niaṁ. Tuigeas gur ḃ' ḟíor di é. Do ċaiṫeas a ġeallaṁaint di dá n-eiriġeaḋ ár n-obair linn go bpósfainn Niaṁ."

"An ndúḃairt sí leat," arsa Bruadar, "go bpósfaḋ Niaṁ tu?"

"Táim féin deiṁniġteaċ, ó'n gcéad aṁarc úd, go bpósfaiḋ. Isé rud atá agam le h-iaraiḋ ort, nuair a ḃéirse i n-Árdríġeaċt na h-Éirean, go dtaḃarfair ríġe Conaċt dóṁ-sa agus do Niaṁ."

"Ambasa, a ṁic ó," arsa Bruadar, "taḃarfad agus fáilte. Taḃarfad ríġe Conaċt duit pé 'cu tógfaiḋ sí tu nó ná tógfaiḋ."

I n-áit eile, sa ṁór-ṡluaġ ċéadna, ḃí beirt eile agus iad ag feuċaint rómpa ar an gcuma gcéadna agus iad ag socaruġaḋ neiṫe go h-áluinn, dar leó. B'iad beirt iad san 'ná Maolmórḋa agus Sitric. Níor ró ḟuiriste do Ṡitric neiṫe do ṡocaruġaḋ i gcóṁairle le Maolmórḋa, mar fear ró ḃaot, ró ḃéalsgaoilte, ab eaḋ Maolmórḋa, agus ní féadfaí aon eólus a ṫaḃairt dó aċ eólus nar ṁiste a leigint amaċ.

"Is dóċa, a ríġ," arsa Sitric le Maolmórḋa, "ná fuil aon teip ná go mbuaḋfaimíd sa ċat so atá le troid Dé h-Aoine."

"Ní'l, a ṁic ó," arsa Maolmórḋa. "Ní féadfaḋ a ḃeiṫ. Ċuirfeaḋ an ḋeiċ gcéad fear so ins na h-éidiḃ práis i n-áirigṫe ḋúinn é ḋá mba ná béaḋ aon níḋ eile ċun é ċur i n-áirigṫe ḋúinn. Aċ tá a lán neiṫe ċun é ċur i n-áirigṫe ḋúinn. Áirigim-se go ḃfuil socair ag M'Lfeaċlainn Mór ar ṫarang siar ó'n gcat ċóṁ luat agus turnóċaiḋ an cat. Ní h-aon iongnaḋ i n-aon ċor go mbéaḋ socair aige ar a leiṫéid."

"Agus cad 'n-a ṫaoḃ nár fan sé ṫiar sa ḃaile agus gan teaċt i n-aon ċor, fé mar a ḋ' fan tuille acu?" arsa Sitric.

"D'fanfaḋ, leis, aċ go ḃfuil socair aige ar níos mó díoḃála ḋéanaṁ do Ḃrian 'ná mar a ḋéanfaḋ sé ḋó ḋá ḃfanaḋ sé ṫiar sa ḃaile," arsa Maolmórḋa.

"Agus cad é an díoḃáil eile atá beartuiġṫe aige a ḋéanaṁ?" arsa Sitric.

"Tá sé ag braṫ air go mbéarfaiḋ sé leis ar an gcat beirt nó triúr eile des na ríġṫiḃ atá dílis fós do Ḃrian. Ní féadfaḋ ríġ na nDéiseaċ aon ġráḋ ró ṁór a ḃeiṫ aige do Ḃrian; ná ríġ Ua n-Eaċaċ Múṁan; ná tuille acu," arsa Maolmórḋa.

"Agus cogar, a ríġ," arsa Sitric, "cad is dóiċ leat a ḋéanfaiḋ mo ṁáṫair tar éis an ċata?"

"Cad a ḋéanfaḋ sí," arsa Maolmórḋa, "aċ an ruḋ atá geallta aici ó ṫúsaċ, tusa ċur sa n-Árdríġeaċt?"

"Mura dtiocfaḋ aon luċt droċ ċóṁairle ċúiċi a ċuirfeaḋ suas í ċun a h-aigne ḋ' atarúġaḋ," arsa Sitric.

"Cé h-é an droċ ċóṁairleóir a ḋ' féadfaḋ í ċur suas ċun a h-aigne ḋ' atarú'?" arsa Maolmórḋa.

"Ní feadar an doṁan, a ríġ," arsa Sitric, "aċ tá raint neiṫe agam 'á ṫaḃairt fé nḋeara le déanaiġe agus ba ró ṁaiṫ liom do ċóṁairle-se ḋ' ḟáġail 'n-a dtaoḃ. B'ḟéidir go ḃfuil an éagcóir agam. Má tá 'sin mar is fearr é. Aċ ní ḋéanfaiḋ do ċóṁairle-se aon dioḃáil dom pé 'cu 'tá an éagcóir agam nó ná fuil."

"Cad tá agat d'á taḃairt fé ndeara?" arsa Maolmórḋa.

"Tá so agam 'á taḃairt fé ndeara," arsa Sitric. "I dtosaċ na h-oibre seo is dóṁ-sa a tugaḋ sí an ċuid ba ṁó d'á h-aigne. Am' ċóṁairle-se a ċuireaḋ sí gaċ aon rud, go mór mór na neiṫe ba ṁó a ḋeineaḋ buairt di. Ansan, pé mar a ġluais an aimsir, ḃíoḋ an triúr againn i n-aonfeaċt ins gaċ cóṁairle, mise agus Aṁlaoiḃ agus í féin. Táim 'á taḃairt fé ndeara le déanaiġe gur d' Aṁlaoiḃ a tugan sí a h-aigne ar fad. Nuair a ċuir sí ótuaiḋ mé ċun a ḋ'iaraiḋ ar Bruadar teaċt agus a neart slóġ taḃairt leis, duḃairt sí liom a ġeallaṁaint dó, dá mba rud é ná cuirfeaḋ aon rud eile fiaċaint air teaċt, a ġeallaṁaint dó go dtaḃarfainn í féin dó agus Árdríġeaċt na h-Éireann, dá mbeirimís buaḋ. Measas an uair sin ná raiḃ ins na ġeallaṁnaiḃ aċ neaṁníḋ. Is eagal liom anois náċ neaṁníḋ i n-aon ċor iad. Agus is eagal liom go ḃfuil 'fios ag Aṁlaoiḃ náċ neaṁníḋ iad."

"Ó 'seaḋ!" arsa Maolmórḋa, "agus go ḃfuil Aṁlaoiḃ ag cabruġaḋ le Bruadar sa n-obair!"

"Buailis do ṁéar air, a ríġ," arsa Sitric.

"Tá go maiṫ, a ṁic ó," arsa Maolmórḋa. "Is maiṫ a ḋeinis an méid sin a ḋ'innsint dom. Ná leig aon níḋ ort leó. Nuair a ḃeiḋ an ruagairt curta againn ar ṡlóiġtiḃ Briain iompó'miḋ araon, tusa agus mise, ar ṡluaġ Bruadair, agus dísgeó'miḋ iad. Ansan ní ḃeiḋ aoinne ċun teaċt idir tusa agus an Árdríġeaċt."

Socaruiġdar an méid sin ċun a dtoile go h-áluinn. Nuair a ḃí an socarúġaḋ déanta acu, áṁtaċ, ḃí socarúġaḋ nár ḃ'é i n' aigne féin ag gaċ duine acu.

“Is agam-sa féin a ḃeiḋ an Árdríġeaċt i nd eire ḃára, agus ní h-agat-sa ná ag Ḃruadar!” arsa Maolmórda, i n' aigne féin.

“Ní h-aon iontaoiḋ tu, a ḋriṫáir mo ṁáṫar,” arsa Sitric, i n' aigne féin. “Ní'l agam,” ar seisean, “aċ an úsáid is fearr a d'féadfaḋ, a déanaṁ díot, agus ansan——mé féin do ṡeaċaint ort ċóṁ maiṫ agus d' féadfaḋ é!”

Ḃí beirt eile i n-áit eile, sa ṁór-ṡluaġ, agus ḃí caint eatarṫa, leis. Ḃ' iad beirt iad san 'ná Cnút agus Anrud, beirt ṁac ríġ na h-Ioruaiḋe.

“Ar airiġis, a ḋriṫáir,” arsa Cnút, “cé 'tá le ḃeiṫ i n' Árdríġ ar Éirinn i ndiaiġ an ċaṫa so a troidfear Dé h-Aoine?”

“D' airiġeas a lán ráflaí,” arsa Anrud, “aċ ní ḟeadar an ceart puinn suime ċur ionta. D'airiġeas ar dtúis gur do Ḃruadar a ṫabarfaí an Árdríġeaċt agus an Árdríġan. D'airiġeas ansan gur do Sitric, ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ, a ṫabarfaí an Árdríġeaċt. Aċ tá muintir an Iarla deiṁniġṫeaċ gur ḃ'é an t-Iarla a ḃeiḋ i n'Árdríġ; gur ġeall Sitric an Árdríġeaċt agus an Árdríġan i n-aonfeaċt dó.”

“Tá an sgéal go léir cruinn agat,” arsa Cnút. “Is léir, as na ráflaiḃ sin ná fuiltear socair i gceart ar cé aige go mbeiḋ an Árdríġeaċt.”

“Is fíor san, a ḋriṫáir,” arsa Anrud, “aċ cad é sin dúinne cé 'cu atáṫar socair air nó ná fuiltear?”

“Is mórán neiṫe dúinn é,” arsa Cnút. “Ar ṫánamair-ne anso, sinn féin agus ár mór-ṡluaġ, tar éis mórán costais do ċur ar ár dtír féin, treasna faraigí fuara, ċun ár n-anama d' imirt i ḃfriotġuin ċaṫa, i gcoinniḃ Ḃriain agus Dál gCais, i dtreó go ḃfaġaḋ Ḃruadar Árdríġeaċt agus Árdríġan?”

“Ní ṁeasaim gur ċuige sin a ṫánamair,” arsa Anrud.

“ Ar ṫánamair i dtreó go ḃfaġaḋ an t-Iarla iad ? ” arsa Cnút.

“ Ní ṁeasaim gur ṫánamair,” arsa Anrud.

“ Ar ṫánamair ċun Árdríġ déanaṁ de Ṡitric ? ” arsa Cnút.

“ Ní ṁeasaim é,” arsa Anrud. “ Ní cneasta an feuċaint a ṫaḃarfaḋ ár n-aṫair orainn nuair a raiġmís aḃaile dá mba ná béaḋ de ḃár ár gcuarda againn aċ Árdríġ déanaṁ de Ṡitric,” ar seisean. “ Aċ cad ’tá beartuiġṫe agat ? ”

“ Neósfad-sa san duit,” arsa Cnút. “ Tá sé daingean am’ aigne, ċóṁ luat agus beiḋ buaiḋte againn ar ṁór-ṡluaġ Ḃriain go n-eireóċaid na ríġte seo go léir ċun a ċéile agus go mbeiḋ sé ’n-a ċogaḋ dearg eatarṫa. Leigimís dóiḃ a ċéile do ḋísgiuġaḋ, agus ansan bíoḋ Éire againn féin ! ”

“ Is maiṫ an ċóṁairle í,” arsa Anrud. “ Nuair a ḃeiḋ Éire againn féin tiocfaiḋ m’ aṫair anall agus déanfaimíd Árdríġ dé.”

“ Ṫar a ḃfeacais riaṁ ! ” arsa Cnút.

Níor ċodail an beirt sin puinn an oiḋċe sin aċ ag socaruġaḋ an sgéil sin, agus socaruiġdar é ċun a dtoile go h-áluinn.

CAIḂIDIOL XIII.

ROSG CAṪA ḂRIAIN.

Ar eiriġe lae ar maidin Dé h-Aoine, ar maidin Aoine an Ċéasta, ḃí Déiḃionn agus Gorṁḟlaiṫ tuas i mbarr ríġṫeiġlaiġ Ṡitric i n-Áṫ Cliaṫ, agus iad ag feuċaint anonn treasna an ċuain ar na linte fada cábán. Ċonacadar na slóiġte go léir ag gluaiseaċt amaċ agus 'gá gcur féin i n-eagar. Níor ḃ' ḟada go ḃfeácadar na h-ioḋna fada 'gá riaraḋ féin, san na trága, lasmuiċ des na cábánaiḃ.

Ċonacadar lasmuiċ airís, aḃfad amaċ, ar aġaiḋ na Loċlanaċ anonn, ioḋna eile 'gá gcur féin i n-eagar, agus do ṫuig an beirt rígan go raiḃ na h-ioḋna amuiċ ċóṁ fada, ċóṁ líonṁar, ċóṁ láidir ar gaċ aon tsagas cuma, le h-ioḋnaiḃ na Loċlanaċ.

“Ní ṁeasaim go ḃfuil puiṅn sa mbreis ag aon taoḃ acu ar a ċéile i dtaoḃ nirt slóġ,” arsa Béibionn.

“Ní líonṁaire a ḋeinean neart i gcóṁnuiġe,” arsa Gormḟlaiṫ, “ná ní h-é a ḃeirean buaḋ.”

“Is fíor,” arsa Béibionn. “Dá ḃfeicinn-se m' aṫair agus Murċaḋ agus Dál gCais i láṫair caṫa agus a dtrí n-oireaḋ nirt slóġ 'n-a gcoinniḃ ní ḃéaḋ aon eagal orm ná go mbéaḋ an buaḋ acu.”

“Fan leat go fóil,” arsa Gormḟlaiṫ, “go ḃfeicir luċt na n-éidi práis úd tall ag tabairt aġaiḋ orṫa. Ansan iseaḋ ċífir cad a ḋéanfaiḋ Murċaḋ agus Clann Ċais.”

“Is fíor!” arsa Béibionn.

Ḃí na h-ioḋna caṫa, ó gaċ taoḃ, ag teaċt fé ḋéin a ċéile. Ḃí na Loċlanaiġ ag gluaiseaċt go h-ana réiḋ. D'órduiġ na ríġte agus na taoiseaċa ḋóiḃ siúḃal go réiḋ i dtreó ná béaḋ saoṫar orṫa nuair a ṫiocfaidis láṁ le láiṁ agus uċt le h-uċt leis an naṁaid. Ḃí ioḋna na nGaeḋal, leis, ag teaċt go réiḋ agus go stuamḋa.

Do h-órduiġeaḋ dos na Gaeḋlaiḃ stad. Do stadadar.

Nuair a ḃíodar 'n-a stad ṫáinig an t-Árdríġ amaċ os a gcóṁair agus é ar muin capail agus beirt fear ag ceann an ċapail agus greim acu ar an srian. Ḃí a ċlaiḋeaṁ noċt anáirde ag an Árdríġ, 'n-a láiṁ deis, an claiḋeaṁ a ḃí tar éis rian a ḃéil do ċur ar Loċlanaċaiḃ ins gaċ aon páirt de'n Ṁumain agus ins gaċ aon páirt d'Éirinn. D' aiṫin an tsluaġ go léir an claiḋeaṁ san, agus nuair a ċonacadar anáirde é ṫugadar trí gárta molta dó féin agus do'n Árdríġ. Le linn na ngárta san a ṫaḃairt dóiḃ d' árduiġ gaċ fear a ċlaiḋeaṁ féin. Ḃí an ġrian díreaċ ag éiriġe. Do ṫaiṫn solus na gréine ar na claiḋmṫiḃ go léir agus iad anáirde, i dtreó gur ṁeas Ḃéiḃionn agus Gormflait go raiḃ sloiġte Ḃriain tré teine.

Do ṫóg Brian anáirde, 'n-a láiṁ ċlé, an Ċrois Ċéasta agus íomáġ an tSlánuiġṫeóra uirti. Ansan do cuireaḋ an capal ag siuḃal go réiḋ, san na n-iodna, ar aġaiḋ na slóġ amaċ, agus do laḃair an t-Árdríġ mar seo :—

“ A Ċlanna Gaeḋal, a ríoġra Éirean, táimíd go léir le tamal maiṫ 'gár n-ollaṁuġaḋ féin i gcóir an lae seo. Tá aon níḋ aṁáin socair againn agus measaim gur fearr d' ollaṁuġaḋ é 'ná aon ollaṁuġaḋ eile atá déanta againn. Tá socair ag gaċ fear againn gur b'é an lá indiu lá a ḃáis féin pé taoḃ ar a mbeiḋ buaḋ. Má's ag ár naṁaid a ḃeiḋ buaḋ ní ḃeiḋ a smaċt orainne, mar ní ḃeimíd beó acu ċuige. Má's againne a ḃeiḋ buaḋ an lae seo bíoḋ a toraḋ ag an muintir atá i n-ár ndiaiġ sa ḃaile.

“ An t-é go ḃfuil socair i n' aigne aige ar ḃás d'fáġail sa ċaṫ so atá le troid againn ní baoġal go n-iompóċaiḋ sé ó'n gcaṫ. Dá mba ná béaḋ aon níḋ eile ċun buaḋ do ċur i n-áiriġṫe dúinn, cuirfiḋ san i n-áiriġṫe dúinn é. Dá mbéaḋ fios ag an naṁaid go ḃfuil ár n-aigne socair mar sin againne ní ró ṁór an misneaċ a ḃéaḋ anois orṫa. Ġeóḃaid siad amaċ ar ball é.”

Do laḃair sé focal fé leiṫ le gaċ ríġ agus le gaċ cineil fé mar a ṫáiniġ sé ar a n-aġaiḋ amaċ, focal éigin a ċuir a n-uaisleaċt féin agus a gcróḋaċt i gcuiṁne dóiḃ, agus conus mar a ḃí Dia agus daoine ag faire ar an gcuma 'n-a ndéanfaidís gníoṁ an lae a ḃí rómpa. Nuair a ṫáiniġ sé ar aġaiḋ Dál gCais, dúḃairt sé :—

“A Ċlann Ċais, a ṡlioċt ríoga! A ṁuintir na n-arm ngéar agus na gcruaḋ-láṁ, nár staon agus nár stríoc do naṁaid fós riaṁ, i gcaṫ d'á ṫruime, i n-éigin d'á géire, i spéirlinn d'á ḋéine, mo ṡeasaṁ indiu oraiḃ!”

Ansan d' árduiġ sé a ġlór agus do ṡeinn a ġuṫ mar a ṡeinnfeaḋ fuaim aḋairce, i dtreó gur h-airiġeaḋ agus gur tuigeaḋ an uile ḟocal uaiḋ ó ċeann ceann de'n ṁór-ṡluaġ:—

“Feuċ ansúd iad!” ar seisean, ag síneaḋ a ċlaiḋiṁ i dtreó na Loċlanaċ, “cruinniġṫe cnuasta os ḃúr gcóṁair. Tá rian ḃúr láṁ go daingean ċeana orṫa. Ní tugan san ciall dóiḃ. Is minic le fiċe bliain a ċuireaḋair-se anaiṫe agus teiṫeaḋ agus ár agus dearg-ruatar orṫa, ar fuid réiḋte agus gleannta agus maċairí Éirean. Is mór d'á gcuid fola agus feóla atá ag cur geaṁair agus féir glais ag fás i n-Éirinn indiu. Go dtí so ba ċuma iad nó corṁíola; d'á ṁéid a marḃuiġtí díoḃ ní saṁluiġtí earnaṁ ná laiġeaḋ orṫa. Is fada sinn cráiḋte acu, iad ag faire ar ár gcuantaiḃ agus ar ár mbailtiḃ puirt, ag preabaḋ ċugainn isteaċ nuair ná bíoḋ coinne leó, ag braduíol agus ag sgiobaḋ agus ag corsar. Is minic a leigeaḋ as iad agus croċ tuillte acu. B'é a mbuiḋċas teaċt aisís agus feall níba ṁeasa do ḋéanaṁ. An fada a cuirfear suas leis an obair sin? Is dóċa gur dóiċ leó go leigfear as indiu iad mar a leigeaḋ ċóṁ minic ċeana. Bíoḋ san de ḋearmad orṫa, a ċlann ó! Ná téiḋeaḋ fear innste sgéil abaile díoḃ! Níor cuireaḋ fíos orṫa. Do ṫánadar uaṫa féin. Is minic a dúḃraḋ leó go dtiocfaidís agus ná h-imteóċaidís. Deintear deiṁin indiu dé dóiḃ. An aṁlaid a ċeapadar ná raiḃ aoinne 'n-a ċóṁnuiġe ar an oileán so? Má deineadar dearmad bíoḋ orṫa féin anois.

“Tá aon ṁaiṫ aṁáin sa dearmad atá déanta acu. Do ṫánadar go léir. Feuċaiḋ, a ċlann ó, feuċ an tsloigisg sin. Tá 'an ċráin 's a h-ál go léir' ansan agaiḃ. Tá a ḃfuil beó de ċlannaiḃ Loċlan ansan agaiḃ. Táid siad bailigte ansan agaiḃ ó Ḃreatain agus ó Sasana, ó Alḃain agus adtuaiḋ ó-s na h-oileánaiḃ, anall ó Ṁanain agus anoir ó ċríoċaiḃ Danmarg agus ó riasgaiḃ na h-Iorruaide. Ní'l a tuille 'n-a ndiaiġ sa ḃaile gur fiú iad d'áireaṁ. Múċaiḋ an sata san indiu, agus tá deire le réim Loċlan go bráṫ na breiṫe!"

Le n-a linn sin do ċonacadar go léir M'Ifeaċlainn agus a deiċ gcéad fear ag imṫeaċt ar a n-inead. Dúḃairt Brian:—

"Cím cuid agaiḃ ag aṁarc anonn treasna na páirce sin. Ní maiṫ an radarc atá le feisgint ann. Is mairg do Ṁ'Ifeaċlainn, díreaċ mar is mairg do Ṁac Giolla Pádraig agus d'á Laiġniḃ, cairmirt an lae indiu do ṡeaċnaḋ. Déanfar gníoṁ an lae indiu gan a gcaḃair. Béarfar buaḋ an lae indiu os cóṁair a súl agus gan iad páirteaċ ann. Beiḋ san de ṁasla agus de ġuiṫ ar a gclú agus ar a gcáil an dá lá 's an faid a beiḋ grian ar spéir agus daoine ar talaṁ.

"Tá cuid d'ár muintir féin aṁuiċ uainn. Ná bac san. Tá oiread againn anso agus ṡocaróċaiḋ cúntas leis an sloigisg sin tall. Is cúntas fada é. Is mithid é ṡocarúġaḋ. Anois an t-aṁ ċun é ṡocarúġaḋ. Isiad ár naṁaid iad. Isiad naṁaid ár gCreidiṁ iad. Tá rian na teine ar eaglaisiḃ agus ar ṁainistriḃ Éireann 'n-a ndiaiġ. Beiḋ láṁ Dé linn 'ġá díogalt san indiu orta.

"Cad é an lá é seo indiu againn? Indiu an Aoine. Is í Aoine an Ċéasda féin í," agus d'árduiġ sé an Ċrois Ċéasda i radarc an tslóiġ go léir. "I gcuiṁneaṁ an lae indiu," ar seisean, "isead d'ḟuiling ár Slánuiġteóir Íosa Críost bás ar ċrann na Croise ċun an Ċreidiṁ do ċur ar bun. Táimid-ne anso indiu ag taḃairt agaiḋ ar an mbás ċun an Ċreidiṁ do ċosnaṁ. An dóiċ leat ná go mbeiḋ láṁ ċóṁaċtaċ an tSlánuiġṫeóra linn sa gleó? An dóiċ leat ná go mbeiḋ meanmna ó Ḋia indiu i gcroiḋe gaċ fir a ṫabarfaiḋ agaiḋ ar an naṁaid sin? Beiḋ; agus má's anso atá fód ár mbáis beiḋ bás an tSlánuiġṫeóra féin mar urúdas againn air go raġaiḋ ár n-anam saor ó'n bfód so go Flaṫas na ngrást."

Ansan d'eiriġ a glór nioḃ' aoirde agus niḃa binne :—

"Gaḃaiḋ ċúċa, a ċlann ó, i n-ainim Dé agus Ṁuire. Tugaiḋ an faobar dóiḃ! Gaḃaiḋ do ċosaiḃ ionta! Ní h-é an ċéad uair agaiḃ é. Ná téiḋeaḋ aon ṁac máṫar acu beó uaiḃ. Ná cuiriḋ suim 'n-a gcótaiḃ iarainn. Cótaí troma iseaḋ iad. Tá aon ṁaiṫ aṁáin ionta; coimeádfaid siad na fir daoiḃ-se ċun na gceann a baint díoḃ. Do ṫánadar ċun fanṁaint. Fanaidis, i n-ainim Dé. Tá sliġ fé'n bfód anso dóiḃ. Tugtar dóiḃ é go fial!"

Ansan do labair sé le Dál gCais :—

"A ċlann ó, a óga mo ċroiḋe, a ċine uasal! Is maiṫ is eól dóṁ-sa búr ngníoṁ. Feiceam an gníoṁ san indiu uaiḃ, agus geallfad daoiḃ go mairfiḋ a ṫoraḋ agus a ċlú an ḟaid a beiḋ uisge ag ruiṫ agus féar ag fás i n-Éirinn!"

Um an dtaca 'n-a raiḃ an méid sin cainṫe déanta ag Brian ḃí an naṁaid ag teaċt i gcóṁngar. Ṫáinig Taḋg Mór ua Cealla agus Murċaḋ agus tuille des na ríġtiḃ, agus cuireadar fiaċaiḃ ar Ḃrian dul agus fanṁaint 'n-a ċábán, mar go raiḃ sé ró aosta ċun dul sa ċaṫ, agus dá dtuiteaḋ sé sa ċat go gcuirfeaḋ san misneaċ ar an naṁaid. Ḋein sé rud orta, agus do cuireaḋ luċt cosanta timpal ar an gcábán.

CAIBIDIOL XIV.

AN CAṪ.

Um an dtaca 'n-a raiḃ Brian socair 'n-a ċáḃán agus an luċt cosanta 'n-a ṫimpal ḃí an dá ṡluaġ i ngioraċt cúpla péirse d'á ċéile. Do léim fear mór amaċ a' sluaġ na Loċlanaċ agus do laḃair sé.

“An ḃfuil Dóṁnall mac Éiṁin anso?” ar seisean.

“Tá sé anso,” arsa Dóṁnall ag teaċt amaċ a' sluaġ na nGaeḋal.

Ṫug an ḃeirt aġaiḋ ar a ċéile. Do ḃuail gaċ fear díoḃ aon ḃuille aṁáin ar an ḃfear eile agus do ṫuit an ḃeirt marḃ ar an ḃfód.

Ansan do séideaḋ na h-adarca ar gaċ taoḃ, do riṫ an dá ṡluaġ ċun a ċéile agus do ṫusnuiġ an t-éirleaċ. Ḃí solus na gréine ag neartuġaḋ agus ní raiḃ an solus ins na súiliḃ ar aon tsluaġ acu, mar ḃí an ġrian ag taitneaṁ anoir díreaċ, ar láiṁ ḋeis na Loċlanaċ agus ar láiṁ ċlé na nGaeḋal. I dtúsaċ an ċóṁraic ní raiḃ puinn d'es na fearaiḃ ag tuitim ar aon taoḃ, mar ḃí an ċosaint ċóṁ maiṫ leis an mbualaḋ. Aon áit sa timpal 'n-a raiḃ cnucán ná árdán ḃí mná agus daoine óga anáirde ar na h-árdánaiḃ ag faire ar an gcóṁrac. Níor ṁar a ċéile cóṁrac an uair sin agus cóṁrac anois. Ní ḟéadfaḋ aoinne dul i n-aon ġaor do ċóṁrac anois mar ġeall ar an arm teine. An uair sin d'ḟéadfaḋ mná agus mion-daoine teaċt aċamair go maiṫ do'n ċóṁrac. Ḃí mná na Loċlanaċ cruinniġṫe ins gaċ sórd áite 'n-ar ḟéadadar aon radarc a ḋ'ḟáġail ar an gcóṁrac. Do ċonacadar na claiḋṁte d'á gcasaḋ agus iad ag taitneaṁ sa ġréin. Ċonacadar gaċ buille d'á ċosaint, le faoḃar nó le sgiaṫ, ċóṁ tiuġ agus do ṫagaḋ sé. D' airiġdar fuaim na mbuilli ar na sgiaṫiḃ agus sgreadaċ na ḃfaoḃar i gcoinniḃ a ċéile, agus guṫana árda na dtaoiseaċ ag laḃairt leis na fearaiḃ, agus drannntán na naṁad ċun a ċéile le linn na mbuilli do ḃualaḋ ḋóiḃ, agus do ṁearsg na fuaimeana san ar a ċéile ó ḋaċad mile naṁad, i dtreó dá nḋúnaḋ duine a ṡúile agus éisteaċt leis an ngleic, gur ḋóiċ leis gur ċoill ṁór a ḃí tré ṫeine, agus an lasair ag búirṫiġ agus an t-aḋmad ag cnagarnaiġ le neart na teine.

Do lean an cóṁrac ar an gcuma san ar feaḋ aḃfad agus an ġrian ag druidim suas ar an spéir, agus is go h-ana ṁall a ḃí sí ag druidim suas. Ansan do ṫusnuiġ na fir ar ṫuitim. Ḃí saoṫar agus tuirse ag teaċt ar ċuid acu agus ḃí an ċosaint ag teip.

Maolmórḋa agus a Laiġneaċa isiad a ḃí agaiḋ ar agaiḋ le Dál gCais agus ḃí sluaġ ṁór des na Loċlanaiġ ag caḃruġaḋ leó.

Nuair a ḃíoḋ tuirse ag teaċt ar a naṁaid isead ba ġnáṫ le Dál gCais breis nirt agus breis fuinniṁ do ṫeaċt ionta: Ḃí san ag teaċt ionta an uair sin. Ḃí idir Laiġneaċa agus Loċlanaiġ ag tuitim fé n-a mbuilliḃ, agus ḃí an ċuid nár ṫuit dioḃ ag dul i ndiaiġ a gcúil, go riġin. Ba ḋeacair iad do ċur i ndiaiġ a gcúil. Ḃí greim maiṫ acu ar an ḃfód:

Aċ ḃí Clann Ċais ábalta ar a ngreim a ḃogaḋ ó'n ḃfód. Ḃí Murċaḋ ann agus a ḋá ċloiḋeaṁ aige, mar ba ġnáṫ, agus nuair a ṫugaḋ sé agaiḋ ar ḟear do ṫuiteaḋ an ḟear san gan a ṫuille cáirde. Ḃí Dúlainn ann agus é ċóṁ tapaiḋ, ċóṁ marḃuiġṫeaċ leis an león. "Ḟear na mbuilli dtroma," a ṫugaḋ na Loċlanaiġ air. Ḃí mac Ṁurċaḋ ann agus an dá ċloiḋeaṁ aige, mar a ḃíoḋ agá aṫair. Dar leis na Loċlanaiġ ḃí sé ċóṁ h-olc le n' aṫair. Ni h-aiṫneófai ó ċéile iad aċ gan an ḟéasóg a ḃeiṫ ar an mac.

Ḃ'é focal deirineaċ a dúḃairt Niaṁ ar maidin le Dúlainn 'ná, "A Ḋúlainn, ná tabair do ċeann leat ó'n gcaṫ so má leigean tú buille i gceann Ċonnla!"

Ní raḃdar aḃfad sa caṫ nuair a ċonaic Dúlainn nár ġáḋ d' aoinne ceann Ċonnla do ċosaint; go raiḃ a láṁ deas féin ábalta ar a ċeann do ċosaint go feilimionta. Agus ar nós Clainne Ċais go léir, is ag dul i ḃfuinneaṁlaċt a ḃí a ċroiḋe agus a ġéaga fé mar a ḃí an caṫ ag dul i nḋéine. Ḃí an naṁaid ag dul i ndiaiġ a gcúil, agus iad ag tuitim, agus Dál gCais ag brúḋ orta agus 'gá leagaḋ; agus ḃí an ġrian ag druidim suas ar an spéir, go mall. Ḃí an ġaoṫ anoir agus í go maiṫ láidir, ionfuar, anamaṁail, agus ba ṁór an tairbṫe an méid sin dos na fearaiḃ, ar gaċ taoḃ, mar ḃí allus ag teaċt orta agus teas an ċóṁraic ag ṡúr orta, go mór mór ar an gcuid acu ná raiḃ taiṫiġe ró ṁaiṫ acu ar an sagas san oibre. Níor ġoill teas an ċóṁraic puinn ar Ḋál gCais. Do cruaḋaḋ iad go maiṫ leis an ngleacaiḋeaċt a ḃíoḋ ar siúḃal coitċianta i gCeann Cora. Nuair a ḃíodar sa ṁór-ċaṫ is aṁlaiḋ a ḃíodar ar nós an ċapail ráis n-a mbíon an foluiġeaċt ann. Nuair ba ḋóiċ le duine gur ċeart tuirse ḃeiṫ ag teaċt air is aṁlaiḋ a ḃíon buile nirt agus misnig agus fuinniṁ ag teaċt ann.

Ḃí cuid des na Loċlanaiġ a ḃí ar an gcuma gcéadna, agus ba ró ḋeacair iad do ċur i ndiaiġ a gcúil. Aċ ḃíodar ag druidim siar agus ḃí Dál gCais ag brúḋ orta go dian. Ḃí Maolmórḋa ag déanaṁ a ḋíċil ċun iad do ċoimeád gan dul siar, aċ ní ḟéadaḋ sé é. Tugaḋ sé aire ṁaiṫ, áṁtaċ, gan teaċt agaiḋ ar agaiḋ le Murċaḋ ná le Dúlainn. Ṁeasaḋ sé go bfeiceaḋ sé dá Ṁurċaḋ ann, an Murċaḋ go raiḃ an ḟéasóg air agus an Murċaḋ ná raiḃ, agus go raiḃ an Murċaḋ ná raiḃ an ḟéasóg air ċóṁ contaḃartaċ de teangaḃálaiḋe leis an Murċaḋ go raiḃ.

An faid a ḃí san mar sin sa ċeann san de'n ċaṫ, ḃí neite ar a ṁalairt de ċuma sa ċeann eile. Ḃí Loċlanaiġ Áṫa Cliaṫ agus an deiċ gcéad fear ó’n Ioruaiḋ go raiḃ na h-éidí práis orṫa i gcoinniḃ na Muiṁneaċ eile (Lasmuiċ de Ḋál gCais), agus ḃí luċt na n-éidí práis ag brúṫ na nGaedal rómpa agus ’gá marḃuġaḋ go tiuġ. Ḃa ṁó go mór an t-éirleaċ a ḃí ag luċt na n-éidí práis ’á ḋéanaṁ ar Ġaedlaiḃ an ċinn sin de’n ċaṫ ’ná mar a ḃí ag Dál gCais ’á ḋéanaṁ ar Loċlanaiġ an ċinn eile. Ḃí Bruadar ar tusaċ ar luċt na n-éidí, agus ḃí na Muiṁniġ ag tuitim ’n-a sraṫanaiḃ ins gaċ treó ’n-a dtugaḋ sé agaiḋ.

Ḃí Béibionn agus Gormflaiṫ tuas ar bara ríġteiġlaiġ Ṡitric agus iad ag feuċaint ar an éirleaċ a ḃí ag luċt na n-éidí ’á ḋéanaṁ ar na Muiṁneaċaiḃ.

“Is maiṫ na buanaiḋṫe iad san, a Ḃéibionn!” arsa Gormflaiṫ. “Táid siad ag leagaḋ an arḃair go tiuġ. Beiḋ uaṫḃás oibre déanta acu i gcóir na h-oiḋċe.”

“Ṫá an lá óg fós, a Árdrigan,” arsa Béibionn. “Is ’mó cor a ḋ’féadfaḋ an saoġal a ċur dé ’dir seo agus an oiḋċe.”

Ċonaic Murċaḋ conus a ḃí luċt na n-éidí ag marḃuġaḋ na Muiṁneaċ rómpa. D’ḟeuċ sé ’n-a ṫimpal. Ní raiḃ Caoilte aḃfaḋ uaiḋ.

“Téanam, a Ċaoilte,” ar seisean. “Ní mór cosg do ċur leó súd ṫiar. Beir ar do ṫuaiġ agus lean mé. Déin-se an rud céadna,” ar seisean le Dúlainn. “Agus tusa, a ṁic,” ar seisean le Connla. “Seasuiġeaḋ an ċuid eile an fód anso.”

D’imṫiġ an ceaṫrar siar as an gcaṫ agus siúd siar ó ḋeas iad ċun na h-áite ’n-a raiḃ luċt na n-éidí agus iad ag marḃuġaḋ rómpa.

“An tuaġ! An tuaġ! An tuaġ, a ḟeara!” arsa Murċaḋ.

Le n-a linn sin do léim sé ċun Loċlanaiġ ṁóir a ḃí ag déanaṁ éirliġ agus ná téiḋeaḋ aon ḃuille ċlaiḋeaṁ i ḃfeiḋm air. Ḋein Murċaḋ ḋá leaṫ d'á ċeann, idir ṗrás agus cloigeann, le buille tuaiġ. Ḃí na tuaġana go léir anáirde láiṫreaċ. Ansan iseaḋ do ċonacṫas an obair.

“ Tugtar sleaġ dom ! ” arsa Murċaḋ.

Do tugaḋ. Ṫug sé sáḋ d'ḟear ṁór eile de luċt na n-éidí. Do riṫ an tsleaġ tríd an éide mar a ruiṫfeaḋ snáṫaḋ tré ḃréid, agus do ṫuit an fear. Ansan iseaḋ do fíoraḋ an focal adúḃairt Ḃrian ar maidin. “ Ná cuiriḋ suim 'n-a gcótaiḃ iarainn,” ar seisean. “ Cótaí troma iseaḋ iad.” Ċuiṁniġ gaċ aoinne ar an ḃfocal. Do ḟeasaiṁ na Muiṁniġ an fód. D'oiḃriġdar an tuaġ agus an tsleaġ. Níor ḃ'ḟada go raiḃ luċt na n-éidí ag tuitim go tiuġ. Níor ċuadar i ndiaiġ a gcúil mar ní ró ṁaiṫ a ḋ'ḟéadfaidís é. Ḃí tuirse agus allus orṫa, agus ḃí an éide ró ṫrom. Níor ḋeineadar aċ seasaṁ agus iad féin a ċosaint ċóṁ maiṫ agus doḃ' ḟéidir leó é. Níor ró ṁaiṫ a ḋ'ḟéadadar iad féin a ċosaint, mar ḃí an ḃuile agus an ḟearg ar na Muiṁneaċaiḃ nuair a fuaradar go raiḃ ar a gcumas na h-éidí uaṫḃásaċa san do ġearaḋ le tuaiġ nó do ṡáḋ le sleaġ ċóṁ saoráideaċ. Níor ṫuit puinn eile des na Muiṁneaċaiḃ an uair sin, agus do ċosain luċt na n-éidí iad féin maiṫ go leór. Do coireaḋ iad, áṁṫaċ, agus sé mar a coirtí iad ní ḟéadaidís aon ċosaint a ḋéanaṁ orṫa féin. agus ansan do marḃuiġtí iad.

Do lean an cóṁrac, gan stad gan staonaḋ, ó ċeann ceann de ṗáirc an ċaṫa. Na h-Éireanaiġ lán ċeapaiṫe, sé mar a ḃí socair go daingean acu aḃfaḋ roim ré, ar ḃás a ḋ'ḟáġail sa ċaṫ san, pé taoḃ ar a mbéaḋ buaḋ an ċaṫa. Iongnaḋ agus alltaċt ar na Loċlanaiġ go léir, idir riġṫe agus daoine, a ráḋ go raiḃ a leiṫéid de ṡeasaṁ ag na Gaeḋil 'á ḋéanaṁ. “ Má seasuiġtear i n-ár gcoinniḃ puinn eile aimsire ar an gcuma so buaḋfar orainn ! ” a deiridís le n-a ċéile, agus iongnaḋ a gcroiḋe orta. Ġéaruigdar sa ċóṁrac, mar 'ḋ eaḋ go sguabfaidís na Gaeḋil rómpa. Do ċaiṫeadar iad féin i gcoinniḃ na nGaeḋal díreaċ mar a ċaiṫean an ḟaraige í féin i gcoinniḃ na caraige lá gaoiṫe. Ní raiḃ aon ṁaiṫ dóiḃ ann. Do ṡeasaiṁ Clanna Gaeḋal 'n-a gcoinniḃ díreaċ mar a ṡeasuiġean an ċaraig i gcoinniḃ uisge na faraige.

Ṫug na Loċlanaiġ níḋ eile fé ndeara. Ṫugadar fé ndeara ná raiḃ blúire eagla roimis an mbás ag na h-Éireanaiġ, ná aon doṫal acu roimis an mbás. I ndiaiġ ar ndiaiġ do ċuaiḋ 'n-a luiġe ar aigne na Loċlanaċ ná raiḃ aon tsúil go n-iompóċaḋ na h-Éireanaiġ ó'n gcaṫ. Go seasóċaidís an fód an ḟaid a ḃeidís beó, agus gur le h-áṫas a ġlacfaidís bás.

Níor b'ḟéidir leis na Loċlanaiġ an níḋ sin do ṫuisgint. Do ṫuigsidís é, b'ḟéidir, dá mbéaḋ 'ḟios acu cad é an socaruġaḋ aigne a ḃí déanta ag na Gaeḋlaiḃ abfad sar a dtáinig lá an ċaṫa san; do ṫuigsidís é dá mbéaḋ 'ḟios acu go raiḃ Naoṁ Íobirt an Aifrinn d'á déanaṁ ċun Dé, ó ṫainig an ċéad leus de ṡolus an lae an ṁaidion san, ins gaċ eaglais agus ins gaċ mainistir i n-Éirinn. Do ṫuigsidís é dá dtuigidís conus mar a ḃí sagairt agus manaiġ agus mná riaġalta ar fuid na h-Éirean, i gcaiṫeaṁ na maidine sin agus i gcaiṫeaṁ na h-oiḋċe roim ré, ag briseaḋ a gcroiḋe 'ġá iaraiḋ ar Dia na glóire, tré impiḋe na Maiġdine Muire, agus tré impiḋe Ṗádraig agus Ḃrigde agus Colum Cille, gan buaḋ an ċaṫa san do leigint leis na Loċlanaiġ. Do ṫuigsidís é dá mbéaḋ 'ḟios acu conus mar a ḃí an t-Árdríġ aosta, an fear a taisbeáin an Ċrois Ċéasda do'n tsluaġ an ṁaidion san, an fear a ḃí ceapaiṫe ag Dia an uair sin ċun cóṁaċt na Loċlanaċ do ḃriseaḋ agus do ċlaoiḋ i n-Éirinn, conus mar ḃí sé ar a dá ġlúin, istiġ 'n-a ċábán, 'ġá iaraiḋ go cruaiḋ ar an Slánuiġteóir gléigeal gan an buaḋ do leigint le naṁaid an Ċreidiṁ. Ní raiḃ aon pioc d' ḟios an méid sin go léir ag na Loċlanaiġ, agus d'á ḃríġ sin níor tuigeadar cad fé ndeara dos na Gaeḋlaiḃ a leiṫéid de ḟearaṁ a ḋéanaṁ sa ċaṫ agus bás do ġlacaḋ le n-a leiṫéid d' áṫas.

Do lean an cóṁrac gan sos gan staonaḋ gan laguġaḋ, agus ḃí an ġrian ag druidim, go ríġin, ċun a h-áite ar an spéir i meaḋan lae. Ḃí an bualaḋ agus an t-éirleaċ cóṁ-ḋian, ba ḋóiċ le duine, ó ċeann ceann de'n ṁaċaire. Ḃí na mná agus na mion-daoine ar na h-árdánaiḃ ag faire. Ḃí buairt agus eagla ag tusnuġaḋ ar teaċt ar na mnáiḃ a ṫáinig ar na loingeas. Ní raiḃ aon ċoinne acu go leanfaḋ an caṫ cóṁ fada, ná go seasóċ' na Gaeḋil an fóḋ cóṁ daingean. Ḃí a lán d'á ḃfearaiḃ féin, agus d'á macaiḃ, sínte marḃ ar an ḃpáirc. Ḃí ag dul 'n-a luiġe ar a n-aigne gur ḃaoġal ná raiḃ seilḃ i dtalaṁ na h-Éirean le fáġail acu cóṁ saoráideaċ agus do ṁeasadar. Aċ do ġluais an cóṁrac agus ṡaṁluiġdar gur ag dul i ngéire agus i ndéine agus i dtruime a ḃí an ċaismirt, agus gan aon ċlóḋ laġaċair ná aon deaḃraṁ géille ar ṡlóiġtiḃ na nGaeḋal. Dá ndúnaḋ bean acu a súile an uair sin agus éisteaċt leis an ngleó, d' aireóċaḋ sí an ċoill ṁór tré teine agus an lasair ag búirtiġ agus an t-aḋmad ag cnagarnaiġ, agus d' aireóċaḋ sí mar a ḃéaḋ daċad mile fear agus daċad mile tuaġ acu agus iad ag gearraḋ na gcrann agus 'ġá leagaḋ!

Ḃí na crainn ag tuitim, na crainn ḃeaga ar dtúis agus ansan na crainn ṁóra, agus ní raiḃ aon taoḃ ag déanaṁ aon ġéille do'n taoḃ eile, nó má géillti beagán ar taoḃ anois agus arís, do buaiḋtí an beagán san tar n-ais gan puinn ríġnis; agus ḃí an ġrian ag druidim siar. Ḃí ceó éigin oḋar ag eiriġe ó'n maċaire, agus ḃí an ġaoṫ ag séideaḋ an ċeóiḋ sin os cionn na ḃfear a ḃí ag troid, agus isteaċ sé 'n dtír. Ceó fola ab eaḋ an ceó san. D' eiriġ, leis, ar an maċaire, fuar-ḃalaiṫ gránna trom, balaiṫ na fola. Ḃí an balaiṫ ċóṁ láidir, ċóṁ trom san go mb'éigean do ċuid des na mnáiḃ a ḃí ar na h-árdánaiḃ imṫeaċt. Nuair a ċuaiḋ an balaiṫ sin fúta d'iompuiġ a ngoile, ḃí an balaiṫ ċóṁ trom san. Aċ níor ċuir faoḃar ná fuil, ceó ná balaiṫ, fiaċaint ar luċt an ċóṁraic scaonaḋ ó'n gcaṫ ar aon taoḃ. Ċomáineadar leó ag bualaḋ agus ag leagaḋ agus ag tuitim, an duaġ agus an saoṫar agus an cruaḋtan 'gá dtráċaḋ agus an tart 'gá losgaḋ, agus an ġrian ag druidim siar, go riġin.

Tá tobar breaġ fíor-uisge sa ṁaċaire ar a raiḃ an cóṁrac ar siúḃal. Deirtear go dtéiḋeaḋ na taoisiġ Gaeḋlaċa ċun an tobair sin, ó am go h-am, ċun a láṁ a ḋ' ḟuaraḋ sa n-uisge agus ċun diġe ḋ'ól, agus ansan go bfillidís ċun an ċóṁraic agus a lán neart acu. Ṫug na Loċlanaiġ fé ndeara an níḋ sin. Ḃí buiḋean ċosanta ag na Gaeḋlaiḃ ar an dtobar. Ṫáinig buiḋean Loċlanaċ ċun an tobair a ḃaint díoḃ. Do ṫroid an dá ḃuiḋean go fíoċṁar. Do loiteaḋ an tobar. Nuair a ṫáinig taoiseaċ Gaeḋlaċ ċuige ar ball ḃí sé lán d'ḟuil agus de ċré, agus na cuirp 'n-a gcruaċaiḃ air.

Ní feadar féin conus féad na fir Ġaeḋlaċa imṫeaċt ó'n gcaṫ ċun diġe ḋ' ól ar an dtobar mura ḃ' aṁlaiḋ a ḋeinidís uanuiġeaċt ar a ċéile. Pé rud a ḋeinidís do lean an t-éirleaċ gan sos gan scaonaḋ, agus ḃí an ġrian ag druidim siar, go mall.

Isé Siġurd, Iarla Insí h-Orc, agus a ṡluaġ, a ḃí i ngleic leis na Conaċtaċaiḃ. I dteannta na gConaċtaċ a ḃí ceapaiṫe do Ṁ'lṡeaċlainn Ṁór seasaṁ. Nuair a ḋ'imṫiġ Ṁ'lṡeaċlainn agus a ḋeiċ gcéad as an gcaṫ d'ḟág sé easnaṁ mór agus leaṫ-láṁ mór ar na Conaċtaċaiḃ. Aċ do ṡeasaiṁ na Conaċtaiġ an cóṁrac, gan dul órlaċ i ndiaiġ a gcúil, i gcaiṫeaṁ an lae go léir. Ṫug an dá ṡluaġ fé ndeara na gníoṁarṫa uaṫḃáraċa a ḋein Taḋg Mór ua Cealla i gcaiṫeaṁ an lae. Ṫug a lán der na fearaiḃ láidire a ḃí ar na Loċlanaiġ agaiḋ air, i gcaiṫeaṁ an lae, aċ do ṫuit gaċ fear díoḃ le n-a láiṁ. Fé ḋeire do ṫug Ḃruadar féin agaiḋ air. Ḃí éide ana ċruaiḋ ar Ḃruadar. Ḃí a ṡleaġ i láiṁ Taiḋg Ṁóir. Ṫug sé sáḋ de'n tsleaġ do Ḃruadar. Níor ċuaiḋ an tsleaġ tríd an éide aċ do caiṫeaḋ Ḃruadar siar ar fleasg a ḋroma, ḃí a leiṫéid sin de neart leis an sáḋ a tugaḋ dó. D'éirig sé agus ṫug sé fogaḋ eile fé Ṫaḋg. Do leagaḋ airís é ar an gcuma gcéadna. Ṫug sé an tríṁaḋ fogaḋ. Do baineaḋ an tríṁaḋ leagad as. D'éirig sé agus do rit sé isteaċ i gcoill a ḃí i n-aice na h-áite. Le n-a linn sin táinig Sigurd i ngar do Ṫaḋg, agus sar a raiḃ uain ag Taḋg ar a ṡleaġ do ḃeartuġaḋ airís do ḃuail Sigurd sa ċeann é le tuaiġ. Do ṫuit Taḋg marḃ. Is ar éigin a ḃí sé ar lár nuair a ḃí Sigurd ar lár, ċóṁ marḃ leis, agus a ċeann agus a ċaḃail, síos go caol a ḋroma, sgoilte glan le buille tuaiġ ó Ṁurċaḋ. Ċonaic an dá ṡluaġ an buille sin. Do ḃrúiġ sluaġ Ṡiguird isteaċ ċun báis a ríġ do ḋíoġalt. Ḃí Dúlainn agus Caoilte agus Connla i n-aice Ṁurċaḋ. Do ḋruid na Conaċtaiġ amaċ 'n-a dteannta. Ḃí sluaġ Ṡiguird ag tuitim láiṫreaċ ċóṁ tiuġ agus do féadtí na builli do ṫarang orta. Ċonaic beirt ṁac ríġ na h-Iorruaiḋe an t-éirleaċ san. Do riteadar araon fé ḋéin na h-áite. Le n-a linn sin táinig Taḋg Óg ua Cealla ċun na h-áite 'n-a raiḃ a aṫair sínte. Ḃí bean ar a glúiniḃ ag ceann an aṫar agus a ċeann idir a dá láiṁ aici.

Ḃí Ṁurċaḋ ag rit fé ḋéin na beirte a ḃí ag teaċt 'n-a ċoinniḃ. Ḃí na Conaċtaiġ ag déanaṁ an éirliġ ar ṁuintir Ṡiguird. Caroll Cnúc an ċéad duine de'n beirt a táinig i gcoinniḃ Ṁurċaḋ. Do ṫuit Caroll láiṫreaċ fé tuaiġ

Ṁurċaḋ. Pé rud a ḃí imṫiġṫe ar láiṁ deis Ṁurċaḋ ċait sé uaiḋ an tuaġ. Ṫáiniġ Anrud ċuige agus é ar buile mar ġeall ar ṁarḃuġaḋ a ḋriṫár. Do ċosain Murċaḋ é féin air leis an gclaiḋeaṁ a ḃí n-a láiṁ ċlé aige. Ṫug sé únfairt éigin dó i dtreó gur leag sé é. Ansan do ċuir sé an claiḋeaṁ i gcoinniḃ a uċta féin agus a ḃara ar uċt Anruid agus do luiġ sé le n-uċt ar an gclaiḋeaṁ agus ċuir tré éide agus tré ċliaḃ Anruid é. Nuair a ċrom Murċaḋ ċuige sin do ṫug Anrud snap ar an sgian a ḃí i gcrios Ṁurċaḋ. Do ṫarraing sé an sgian as a truaill agus sáiḋ sé suas i n-uċt Ṁurċaḋ í, agus do ṫuit Murċaḋ anuas air.

An fad a ḃí an méid sin ar siúḃal ḃí Taḋg Óg ua Cealla ag déanaṁ an éirliġ, i dteannta na gConaċtaċ, ar ṡluaġ Ṡiguird, ag díoġailt ḃáis a aṫar orta. Ḃí a aṫair sínte lastiar dé agus an ḃean ar a glúiniḃ aġá ċeann. Cé 'léimfeaḋ ċuige amaċ a' lár an naṁad aċ Aṁlaoiḃ agus a tuaġ 'n-a láiṁ aige.

"Taḃarfaḋ a ċeart féin do'n ḟaoḃar anois, a Ṫaiḋg!" arsa Aṁlaoiḃ, agus sar a raiḃ uain ag Taḋg ar an iongnaḋ a ṫáiniġ air do ċur ḋé ná ar aon ċosaint a ḋéanaṁ air féin, do ḃuail Aṁlaoiḃ sa ċeann é leis an dtuaiġ. Do ṫuit Taḋg. Ċóṁ luat agus do ṫuit Taḋg cé ċífeaḋ Aṁlaoiḃ 'n-a seasaṁ ar a aġaiḋ amaċ aċ Niaṁ!

D'ḟéuċ an ḃeirt ar a ċéile. Níor ḃ' ionann an ḟeuċaint sin agus an ċéad ḟeuċaint úd a ṫug an ḃeirt ċéadna ar a ċéile. Pé rud a ċonaic Aṁlaoiḃ sa ċéad ḟeuċaint ċonaic sé sa tarna feuċaint rud éigin uaṫḃáraċ, rud éigin a ḃain a ṁeaḃair dé glan. Do ṫuit an t-arm as a láiṁ. Do leaṫ a ḃéal agus a dá ṡúil. D'iompuiġ sé ar a sáil agus do rit sé as an áit. Do rit sé i n-am agus ní raiḃ ann aċ san. Ḃí Connla díreaċ ag teaċt agus a tuaġ 'n-a láiṁ aige, tuaġ a ḃí ċóṁ dian ar na Loċlanaiġ an lá san le tuaiġ ṁurċaḋ féin. Nuair a riṫ Aṁlaoiḃ do riṫ Connla 'n-a ḋiaiġ.

Ḃí Aṁlaoiḃ ċóṁ cosṁail sin le Ḃruadar gur mearaḋ go minic i gcaiteaṁ an lae gur ḃ'é Ḃruadar Aṁlaoiḃ agus gur ḃ'é Aṁlaoiḃ Ḃruadar. Do deineaḋ an dearṁad céadna go minic i gcaiteaṁ an lae i dtaoiḃ Ṁurċaḋ agus Ċonnla, go mór mór nuair druideaḋ amaċ sa lá agus nuair a ḃí na fir go léir clúdaiḋte le fuil agus le salaċar i dtreó nár ḃ'féidir a d'feisgint cé 'cu a ḃí féasóg ar ḋuine nó ná raiḃ.

Nuair a ċonaic an dá ṡluaġ an ḃeirt ag ruiṫ do buaileaḋ isteaċ láiṫreaċ i n-aigne gaċ aoinne gur ḃ'é Ḃruadar a ḃí ag teiṫeaḋ agus gur ḃ'é Murċaḋ a ḃí ar a tóir. Nuair a ċonaic na Loċlanaiġ, dar leó, Ḃruadar ag teiṫeaḋ agus Murċaḋ ar a tóir d'iompuiġdar go léir agus do teiṫeadar. D' eiriġ an liú fiaiġ ó-s na Gaeḋlaiḃ mór-ṫimpal i dtreó gur ċrit an macaire fé ċosaiḃ na ḃfear. Nuair airiġ an deiċ gcéad a ḃí ag M'lṡeaċlainn an liú uaṫḃásaċ san níor féadadar fanṁaint socair a tuille. Ḃí páirc treaḃṫa idir iad agus an caṫ. Siúd amaċ iad, trearsna na páirce agus siúd ar tóir na Loċlanaċ iad. Ḋeineadar obair ṁaiṫ, d'á ḋéanaiġe a ṫánadar. Mura mḃéaḋ iad ní cursaí ar na Loċlanaiġ an t-ár uaṫḃásaċ a cuireaḋ orṫa. Ḃí na fir a ḃí sa ċóṁrac san lae ró ḃuailte amaċ le tuirse, an méid díoḃ ná raiḃ cneaḋaċa go tiuġ orṫa agus mórán fola caillte acu.

Do ġluais an teiṫeaḋ agus an tóir agus an marḃuġaḋ. Ṫug na mná agaiḋ ar na bádaiḃ ċun dul ar bórd na loingeas. Ċuaiḋ an iomad acu isteaċ ins gaċ bád. Ċóṁ luaṫ agus ḋruid na báid amaċ do ċuadar fé uisge agus do báṫaḋ na daoine a ḃí orṫa. Ṫug formór na ḃfear a ḃí ag teiṫeaḋ agaiḋ ar riġṫeiġlaċ Ṡitric i n-Áṫ Cliaṫ. Ḃí an Tulcain ar an sliġ rómpa, agus ḃí sí ana ḋoiṁinn, mar

Bí an taoide lán um an dtaca san. Do báṫaḋ na céadta ḋíoḃ sa n-aḃainn sin.

Bí Gormḟlait agus Béibionn tuas ar bara an ríġṫeiġlaiġ. Ċonacadar an teiṫeaḋ agus an tóir.

“Measaim,” arsa Béibionn, “gur ḟearr na buanaiḋṫe atá ag obair anois 'ná iad súd a ḃí ag obair i dtusaċ an lae.”

Níor ḋein Gormḟlait aċ buille ḋorn a ṫaḃairt sa ḃéal di, agus cúpla fiacal a ḃaint airti.

CAIḂIDIOL XV.

AN T-ÁR-ṀAĠ.

Nuair a riṫ Aṁlaoiḃ do riṫ Connla 'n-a ḋiaiġ, agus ansan do riṫ an méid a ḃí gan marḃuġaḋ de ṁuintir Ṡiguird. Do ġluais ar a dtóir an méid a ḃí ábalta ar ruiṫ des na Conaċtaċaiḃ. Do ġluais Caoilte sa tóir i n-aonḟeaċt leó. Níor ċuaiḋ Caoilte aḃfaḋ. Ḃí fios aige go raiḃ Niaṁ sa n-áit 'n-a raiḃ a h-aṫair sínte marḃ. Do ċas sé ṫar n-ais le h-eagla go scarfai buiḋean Loċlanaċ sa treó agus go mb' ḟéidir go mbéaḋ Niaṁ gan ċosaint.

Nuair a ṫáinig sé is aṁlaiḋ a fuair sé a lán de ṁuintir Uiḃ Máine ann roimis, agus de ṁuintir Ṁaoilruanaiḋ na Paidre. Ḃíodar ró ċréaċtnaiḋṫe ċun leanṁaint ar an dtóir, aċ ḃíodar ábalta ar Niaṁ a ċosaint go maiṫ. Ḃí sise ar a glúiniḃ ag ceann cuirp a h-aṫar. Ḃí sagart ann, leis, agus manaċ. Ag taḃairt aire do Taḋg Óg ua Ċealla iseaḋ ḃí an sagart. Ní raiḃ Taḋg Óg marḃ, bíoḋ go raiḃ sé gortuiġṫe go maiṫ. Níor ṫug Aṁlaoiḃ "a ċeart féin do'n ḟaoḃar." Ḃí clogad maiṫ láidir ar ċeann Ṫaiḋg. Do ċuir an tuaġ scangaḋ doiṁinn sa ċlogad agus do gortuiġeaḋ an ceann, aċ níor gearraḋ an clogad ná an ceann. Ḃí Lonán ann agus níor ḃ'ḟada go raiḃ Taḋg tagaiṫe ċuige féin fé láiṁ Lonáin.

Ḃí ceann Ṫaiḋg Ṁóir, áṁṫaċ, 'n-a ḋá leaṫ, aċ níor ċoruiġ Niaṁ uaiḋ.

Ḃí Conn ann agus é tar éis teaċt ó'n áit 'n-a raiḃ a aṫair féin, Maolruanaiḋ na Paidre, sínte marḃ. Do ṁair Maolruanaiḋ tamal maiṫ tar éis a ġunta, agus ḃí sagart i n' aice ó fuair sé an ġuin go dtí go ḃfuair sé ḃás.

Nuair a ċonaic Niaṁ Caoilte agus Conn do laḃair sí leó.

"Cá ḃfuil Connla?" ar sise.

"D' imṫiġ sé ar tóir na Loċlanaċ, a rígan," arsa Caoilte.

"Is truaġ san!" ar sise. "Má imṫiġean aon níḋ air tá Éire creaċta glan."

Ḃí tuille des na Conaċtaiġ ag teaċt ó'n dtóir. Ċuir sí tuairisg Ċonnla orta. Ní ḟeacaiḋ aoinne Connla aċ do ċonaic gaċ aoinne Murċaḋ agus é ar tóir Ḃruadair agus Ḃruadar ag teiteaḋ uaiḋ.

"Ní ḟéadfaḋ Murċaḋ ḃeiṫ ar tóir Ḃruadair," arsa duine a ṫáiniġ, "mar tá Murċaḋ anrúd ṫall sínte agus beirt sagart i n' ḟoċair. Do ṫuit Murċaḋ díreaċ nuair a ḃí an teiteaḋ agus an tóir ag tusnú'."

"An é raḋarc mo ṡúl a ṁeasfá a ḃaint díom!" arsa'n ċéad duine. "Ná feacaiḋ mo ḋá ṡúil Ḃruadar ag teiteaḋ agus Murċaḋ ar a tóir!"

"Ní ḟeacais Ḃruadar ag teiteaḋ," arsa Niaṁ, "mar do leag m' aṫair é trí h-uaire ar a ċéile, agus ansan do riṫ sé isteaċ sa ċoill ḃeag san tuas."

Le n-a linn sin d'ḟéaċadar suas agus cad a ċífidís aċ

Ḃruadar féin ag ruiṫ 'n-a dtreó ó'n áit 'n-a raiḃ pubal an Árdríġ, agus é ag liúiriġ:—

“Sgaoiltear an focal ó ḃéal go béal!” ar seisean, “gur ṁarḃ Ḃruadar Brian!”

Siúd ċuige an buidean ċosanta do fágaḋ ar pubal Ḃriain. Do riṫeadar ar tóir na Loċlanaċ agus d'fágadar an pubal gan ċosnaṁ. Ṫáinig Ḃruadar amaċ as an gcoill, mar a raiḃ sé i bfolaċ. Fuair sé an t-Árdríġ gan ċosnaṁ, agus ċuaiḋ sé isteaċ agus ṁairḃ sé an t-Árdríġ. Do rug an buidean ċosanta ar Ḃruadar agus ċuireadar ċun báis é. Ba ḟuaraċ an leigeas é sin ar an ndíoḃáil a ḃí déanta. Dá dtugaidís aire do'n ġnó a cuireaḋ 'n-a ċúram orṫa tá gaċ aon deaḃraṁ go mbéaḋ a ṁalairt de sgéal againn go léir, riaṁ ó ṡin agus indiu, seaċas mar atá.

Deir cuid de'n tseanaċus gur ċosain Brian é féin go cróḋa. Ní feadar cé 'cu a dein nó nár dein, agus is cuma liom. B'fearr liom go mór a ḃeiṫ ar ċumas an tseanaċuis a ráḋ gur ċosain na fir é n-ar cuireaḋ mar ċúram orṫa é ċosaint. Is truaġ gan a n-ainimneaċa againn! Ċuireadar pionós ar Ḃruadar. Ba ṁór go léir an leigeas é sin ar an bfaillíġ a deineadar féin; nár ḃ' eaḋ!

Ag teaċt tar n-ais ó ṫóir na Loċlanaċ a ḃíodar nuair a ḃuail Ḃruadar umpa agus an gníoṁ déanta aige. Ḋeineadar go h-aindeis a ngnó!

Nuair a fuair Niaṁ go raiḃ Brian marḃ d' eirig sí 'n-a seasaṁ:—

“Téanam!” ar sise le Caoilte agus le Conn. “Caiṫfimíd Connla d'fágail. Tá Brian marḃ, agus is dóċa go bfuil Murċaḋ marḃ. Tá Árdríġ againn fós, áṁṫaċ, má tá Connla beó.”

Siúd ċun siúḃail iad. Do leanadar an treó do lean na Conaċtaiġ sa tóir. Ḃí cuid des na Conaċtaiġ ag teaċt tar n-ais. D'iompuiġdar i n-aonfeaċt leis an dtriúr nuair a fuaradar cad a ḃí uaṫa. Ḋeineadar gaċ aon tsaġas cuardaiġ agus ċuireadar gaċ aon tsaġas tuairisge, aċ ní ḃfuaradar aon ḃlúire eoluis. D'inis fiċe duine dóiḃ go ḃfeacaṫas Ḃruadar ag teiṫeaḋ agus Murċaḋ ar a ṫòir, aċ ní ḟeacaiḋ aoinne Connla.

Ḃí an oiḋċe ag tuitim. Ḃí an maċaire go léir lán de ċorpaiḃ, agus ḃí a lán des na Loċlanaiġ a leagaḋ sa tóir agus ná raḃdar marḃ ar fad, agus go raiḃ fonn orṫa sleaġ nó tuaġ nó sgian do ċaiṫeaṁ le h-aon Éireanaċ a ċífidís. Do tuigeaḋ go raiḃ sé ró ċontaḃarṫaċ leigint do Niaṁ dul níba sia sa ċuardaċ. Do socruiġeaḋ ar dul tar n-ais. Go mb'féidir go raiḃ Connla tagaite ann um an dtaca san. Mura raiḃ go ḃféadfaḋ na fir teaċt airís ag cuardaċ agus Niaṁ a ḋ'fágáilt ar a suaiṁneas, i n-áit a ḃéaḋ gan ḃaoġal.

Ṫánadar tar n-ais. Ní raiḃ aon tuairisg ar Ċonnla. Ḃí an oiḋċe duḃ ann um an dtaca san, agus ċun na h-oiḋċe ḋéanaṁ níba duiḃe do leaṫ ceó isteaċ ó'n ḃfarraige i dtreó ná feicfeaḋ duine a láṁ dá síneaḋ sé í.

Ní raiḃ aon rud le déanaṁ aċ dul fé ḋéin an longṗuirt i gCill Ṁaiġneann. Ḋein muintir Ṫaiḋg Ṁóir agus muintir Ṁaoilruanaiḋ dá ċróċar agus do rugadar leó an dá ċorp ċun an longṗuirt. Ḃí na sagairt agus na manaiġ ann, agus ḃíodar ag cantainn úrnuiġṫe na marḃ ar an sliġ. Nuair a ṫánadar go Cill Ṁaiġneann fuaradar go raiḃ a lán soċraidí beaga eile tagaite ann rómpa, agus ag teaċt ann 'n-a ndiaiġ, agus an obair ċéadna ar siúḃal acu. Ḃí na sagairt agus na manaiġ go léir ann, ó Ṡord Ċolum Cille, agus an uile saġas córaċa taḃarṫa leó acu, mar atá, líon geal ċun cneáḋtaċ do ḋúnaḋ agus fuil do ċosg, agus deoċa ċun nirt, agus banndaí línéadaiġ, agus cliaṫaċa ċun cnáṁ do ċur, agus mar sin. Ḃí flúirse des na neiṫiḃ sin taḃarṫa leó ó'n mbaile ag na mnáiḃ a ṫáinig, aċ níor ṁisde an tuille.

Ḃí na buiḋeana beaga ag teaċt i gcaiṫeaṁ na h-oíḋċe agus a nduine marḃ féin ag gaċ buiḋin díoḃ. Ṫáinig cuid de teiġlaċ Ṁurċaḋ agus Murċaḋ ar ċróċar acu, aċ ní raiḃ sé marḃ. Ṁair sé go dtí amáireaċ a ḃí ċúġainn. Ḃí na sagairt i n' aice sa n-áit 'n-ar tuit sé, anuas ar ṁac ríġ na h-Ioruaiḋe. D'ḟan sagart i n' ḟoċair go dtí gur tarraing sé an anál.

Ní raiḃ aon buiḋean a ṫáinig mar sin i gcaiṫeaṁ na h-oíḋċe ná raiḃ Niaṁ a' faire orṫa feuċaint catin a ċífeaḋ sí buiḋean ag teaċt agus Connla acu, nó feuċaint catin a ċífeaḋ sí Connla féin ag teaċt ar buiḋin acu agus duine aige 'á taḃairt leis. Níor ṫáinig sé mar seo ná mar siúd.

Ṫáinig solus an lae. Do ġlan an ceó.

“Téanaṁ,” arsa Niaṁ le Caoilte agus le Conn, “go gcuardaiġmíd an maċaire feuċaint a' ḃfaiġmís Connla beó nó marḃ.”

Ġluaiseadar amaċ. Ṫánadar ar áit an ċaṫa. Ba ġrána an radarc an uair sin é mar ṁaċaire. Ḃí an talaṁ go léir, ó Ḃinn Éadair go h-Áṫ Cliaṫ agus ó ċiúṁais na tráġa aḃfaḋ amaċ sa tír, clúdaiġte le corpaiḃ daoine. Ḃí, anso agus ansúd ar fuaid an ṁaċaire, rudaí beó ag gluaiseaċt ameasg na gcorp. Daoine ab eaḋ cuid des na rudaiḃ beó san, daoine a ḃí ag lorg corp a gcarad féin. Ḃiteaṁnaiġ ab eaḋ cuid des na rudaiḃ beó; biteaṁnaiġ a ḃí ag guid an tsaiḋḃris agus na n-órnáidí a ḃí ar ċorpaiḃ na Loċlanaċ uasal agus na n-Éireanaċ uasal. Gaiḋir ab eaḋ cuid des na rudaiḃ beó, leis; gaiḋir ġrána ṁóra, ċontaḃartaċa, a ṫáinig isteaċ ó'n dtír nuair a rug an ġaoṫ balaiṫ na fola amaċ ag triall orṫa.

Siúḃluiġ Niaṁ agus a cualaċt an maċaire, soir agus siar agus anonn agus anall, aċ ní ḃfuaradar aon radarc ar aon ċorp go raiḃ aon cosaṁlaċt aige le Connla. Do ċíoḋ Niaṁ uaite, go minic, corp a ḃíoḋ, dar léi, cosṁail le

Connla. Ansan nuair a ṫagaidís i n' aice ċíoḋ sí nár ḃ' é é, agus ḃíoḋ áṫas uirṫi.

Ḃí an ṁaidion ag gluaiseaċt agus an ġrian ag ḋruidim suas ar an spéir, agus fir ag teaċt go tiuġ, as gaċ aon treó baill, le h-órdúġaḋ na sagart, agus ráinní agus sluaiste acu, ċun na gcorp do ċur fé talaṁ. Do leaṫ na fir sin iad féin ins gaċ aon ḃall ar fuaid an ṁaċaire agus do ċrom gaċ aon triúr nó ceaṫrar acu ar ṫrinse ḋ' osgailt. Ḃa ġeár go raiḃ oireaḋ san acu ann go mb'éigean dos na gaiḋir agus dos na biteaṁnaiġ glanaḋ as an áit. Má ḃí saiḋḃreas le fáġail ar ċorpaiḃ na marḃ do ṫuig na fir a ḃí ag déanaṁ na h-oibre gur ḃ' iad féin dob fearr ceart ċun an tsaiḋḃris sin. Ḃí an obair ar siúḃal ins gaċ aon ṗáirt de'n ṁaċaire, agus ins na h-áiteanaiḃ 'n-a raiḃ na cuirp 'n-a gcruaċaiḃ anáirde ar a ċéile b' éigean trinsí móra leaṫana doiṁne ḋéanaṁ, agus na cuirp a ċur 'n-a gcruaċaiḃ fé talaṁ, díreaċ mar a ḃíodar 'n-a gcruaċaiḃ os cionn tailiṁ. Ḃí an taoide lán airís agus ḃí cuirp na mban agus na leanḃ aici 'á ċaiteaṁ isteaċ ar an dtráiġ. Fé mar a ḋruid an taoide amaċ ḃí sí ag fágaint na gcorp ar an dtráiġ 'n-a diaiġ. B'éigean trinsí móra leaṫana doiṁne ḋéanaṁ dóiḃ sin, leis, agus iad do ċur 'n-a gcruaċaiḃ fé talaṁ. Nuair a ḃí na trinsí sin lán des na corpaiḃ agus an ċré curṫa suas orṫa is aṁlaiḋ a ḃí árdán mór árd sa n-áit 'n-ar deineaḋ gaċ trinse. Táid na h-árdáin sin le feisgint sa n-áit fós, nó cuid acu.

Ċonaic Niaṁ, agus an ṁuintir a ḃí le n-a cois sa ċuardaċ, a lán daoine cruinniġte timpal na h-áite na dtéiḋean an Tulcainn isteaċ sa ḃfaraige. Tánadar ċun na h-áite. Ḃí an Tulcainn lán de ċorpaiḃ na Loċlanaċ i dtreó go raḃdar ag coimeád uisge na h-aḃan siar ó'n dtaoide do leanṁaint. Ḃí na fir ag tógaint na gcorp as an aḃainn agus 'gá síneaḋ ar an bport i n-aice 'ċéile. Nuair a

Ṫáinig Niaṁ ċonaic sí dá ċorp sínte ar an bport i n-aice 'ċéile. D'aiṫin sí láiṫreaċ iad. Aṁlaoiḃ agus Connla isiad a ḃí ann. D' aiṫin gaċ aoinne Connla. Ṁeas cuid de'n luċt oibre gur ḃ' é Ḃruadar an fear eile. D'innseadar do Niaṁ, agus do'n ṁuintir a ḃí le n-a cois, gur ḃ' aṁlaiḋ a fuaraḋ an ḃeirt agus cruaċ ṁór de ċorpaiḃ Loċlanaċ anuas orṫa, agus dá láiṁ Ċonnla daingean i bfolt Aṁlaoiḃ, agus a ċorp anuas ar ċorp Aṁlaoiḃ.

D'ḟeuċ Niaṁ ar an mbeirt agus iad sínte i n-aice 'ċéile, go breaġ socair. Ḃí dá súil Aṁlaoiḃ ar dian-leaṫaḋ, agus ḃí 'n-a seasaṁ ionta, agus 'n-a gnúis ar fad, an sgeón millteaċ a ċonaic sí ionta díreaċ nuair a ṫuit an tuaġ as a láiṁ agus do ṫeit sé. Ḃí gnúis Ċonnla ċóṁ sáṁ, ċóṁ socair, ċóṁ suaiṁneasaċ agus dá mba 'n-a ċodla ḃéaḋ sé. Ċóṁ luat agus do ċonaic sí iad do ḃánuiġ a h-aġaiḋ i dtreó go dtáinig Caoilte agus Conn 'n-a h-aice, duine acu ar gaċ taoḃ di. Ṁeasadar go raiḃ sí i rioċt tuitim. Ní raiḃ. Do ġáir sí nuair a ċonaic sí an t-eagal orṫa. Ṫáinig sí ar a glúiniḃ i n-aice Ċonnla agus ċrom sí ar ṗaidir a ráḋ le n' anam. Ṫáinig an ḃeirt eile ar a nglúiniḃ agus dúḃradar an ṗaidir i n-aonḟeaċt léi.

"Go maiṫiḋ Dia do ṗeacaí duit, a Aṁlaoiḃ!" ar sise, "agus dúinn go léir."

D'éiriġdar. Ḋeineadar cróċar agus ċuireadar corp Ċonnla air, agus do rugadar leó é ċun an longṗuirt.

"Doḃ' uaṫḃásaċ an cat é!" arsa Conn agus iad ag teaċt, "agus is fada a ḃeiḋ cuiṁne i n-Éirinn air."

"Is fada," arsa Caoilte, "agus an bfuil fios agat cad a ċuirfiḋ iongnaḋ ar an saoġal go deó?"

"Cad a ċuirfiḋ?" arsa Conn.

"An deiċ gcéad úd go raiḃ na h-éidí mitil orṫa tá an uile duine acu marḃ!" arsa Caoilte.

"An uile duine acu?" arsa Conn.

"An uile duine riaṁ acu," arsa Caoilte.

CAIḂIDIOL XVI.

I NDIAIĠ AN ĊATA.

Nuair a ṫáiniġ Niaṁ agus an ṁuintir a ḃí le n-a cois go dtí an longport, agus corp Ċonnla acu, ḃí Donċaḋ, mac Ḃriain, tagaiṫe tar n-ais ó Ċúige Laiġean agus mórán creaċ aige. Ḃí iongnaḋ ar Ḋonċaḋ nuair a fuair sé go raḃtar tar éis an ṁóir-ċata do ṫroid. Ḃí iongnaḋ, leis, air féin agus ar gaċ fear des na fearaiḃ a ḃí i n-aonfeaċt leis, mar ġeall ar ḋéine an ċata agus ar ṁéid an áir ar gaċ taoḃ. D'fiafraiġ sé conus a ṫárla gur deineaḋ a leiṫéid de ḋisgiugaḋ ar Ḋál gCais agus ar na Conaċtaiġ agus ar na Muiṁneaċaiḃ, agus M'Lfeaċlainn Mór agus a ṡluag beag do ḋul as ċóṁ mait.

Do h-innseaḋ dó conus mar a ṫaraing M'Lfeaċlainn agus a ḋeiċ gcéad siar ó'n gcat i dtusaċ an lae agus conus mar a ċuireadar an páirc ṫreaḃṫa idir iad agus an cat. Aċ do h-innseaḋ dó conus mar a deineadar rud mait um ṫráṫnóna, gur ġluaiseadar ar tóir na Loċlanaċ, agus mura mbéaḋ iad go mb' féidir ná brisfí an cat ar na Loċlanaiġ ċóṁ h-iomlán agus a deineaḋ. Pé'r doṁan é ná curfaí ar na Loċlanaiġ an t-ár a cuireaḋ orta mura mbéaḋ M'Lfeaċlainn agus a ḋeiċ gcéad.

“Ar ġluais sé ar tóir na Loċlanaċ,” arsa Donċaḋ, “sar a' raiḃ fios aige go raiḃ m' aṫair marḃ?”

Níor ḟéad aoinne an ċeist sin do ḟreagairt dó.

Ḃí sé i n-aigne gaċ aoinne, áṁtaċ, lasmuiċ de'n méid a ḃí beó de Ḋál gCais, gur ḃ' é M'Lfeaċlainn Mór a ḃéaḋ i n' Árdríġ ar Éirinn i ndiaiġ Ḃriain.

D' oiḃriġ M'Lfeaċlainn agus Donċaḋ, agus na h-uaisle eile, a' láiṁ a ċéile, go dtí go raiḃ gaċ aon rud déanta ċun na marḃ a ḋ' aḋlacaḋ mar ba ċóir, agus go dtí go raiḃ corp Ḃriain tabarṫa suas do'n ċléir le breiṫ óṫuaiḋ go h-Árdmaċa.

Nuair a ḃí corp Ḃriain tabarṫa do'n ċléir do labair Caoilte.

“Ḃí Murċaḋ le h-ais Ḃriain,” ar seisean, “ins gaċ caṫ d'ár troiḋ sé riaṁ ó ċaṫ Ḃealaiġ Leaċta go caṫ Ġleanna Ṁáma. Is le láiṁ Ṁurċaḋ do tuit laoċra agus uaisle Loċlan agus Laiġean i gcaṫ an lae indé. Ní ceart Murċaḋ agus Ḃrian do ḋeiġilt ó ċéile anois!”

Do tugaḋ corp Ṁurċaḋ do'n ċléir le breiṫ óṫuaiḋ go h-Árdmaċa i n-aonḟeaċt le corp Ḃriain.

Ansan do labair Niaṁ.

“Tá sé ċóṁ ceart,” ar sise, “gan a ṁac do ċoimeád ó Ṁurċaḋ agus atá sé gan a ṁac do ċoimeád ó Ḃrian.”

Níor ġáḋ ḃí a tuille cainte ḋéanaṁ. Do tugaḋ Connla do'n ċléir agus do rugaḋ óṫuaiḋ é go h-Árdmaċa, i n-aonḟeaċt le Murċaḋ agus le Ḃrian, agus do h-aḋlacaḋ tuaiḋ an triúr.

Ansan do ċruinniġ Donċaḋ an méid a ḃí beó de Ċlainn Ċais, agus ṫug sé féin agus iad féin agaiḋ siar óḋeas fé ḋéin Ċinn Cora.

Aoinne gur mait leis a ḟios a ḃeiṫ aige conus a ḋ'éiriġ leó ar an slíġ, ní'l aige aċ leaḃar an tseanaċais do ḟoláṫar agus do léiġeaḋ. Ċífiḋ sé rainnt neiṫe ná cuirfiḋ puinn áṫais air sa tseanaċas san. Ċífiḋ sé gníoṁ gránna ó Ṁac Giolla Pádraig úd n-ar tráċt Ḃrian ar a ainim nuair a ḃí sé ag labairt leis an sluaġ maidion lae an ċaṫa. Ċuir sé i n-aice 'ċéile Mac Giolla Pádraig agus M'Lfeaċlainn Mór. Isé cúis gur ċuir sé i n-aice 'ċéile iad mar ḃí an gníoṁ céadna déanta acu araon. Do ḋiúltuiġ Mac Giolla Pádraig do'n ċaṫ nuair a ċuaiḋ giollaí turais Ḃriain ag triall air 'gá ráḋ leis teaċt. Do ḟeaċain

Ṁ'Lṡeaċlainn an caṫ os cóṁair súl fear Éirean go léir, maidion lae an ċaṫa. Ċuir Brian an beirt i n-aice 'céile 'n-a caint 'ġá taisbeáint go raiḃ gníoṁ Ṁ'Lṡeaċlainn ar aon dul le gníoṁ Ṁac Giolla Pádraig ċóṁ fada agus a ċuaiḋ náire agus aiṫis agus spriúnlaiṫeaċt.

Nuair a fuair Mac Giolla Pádraig go raiḃ Clann Ċais lag d'éirigh sé ċúċa agus ċeap sé smaċt a ċur orta. Níor éirigh leis, áṁṫaċ, mar a ċífir sa tseanaċus má léiġean tú é.

Ní le Clainn Ċais ná le Mac Giolla Pádraig a bainean an scéal so, áṁṫaċ, aċ le Niaṁ, agus le Caoilte, agus le Conn. Ḃí Taḋg Mór ua Cealla marḃ, agus ḃí Niaṁ gan a h-aṫair. Ḃí uirṫi déanaṁ gan a h-aṫair sé deire. Ba ċruaiḋ an cás é. Aċ ní raiḃ leiġeas air. Ḃí Maolruanaiḋ na Paidre marḃ, leis. D'ḟág san Conn gan aṫair ċóṁ maiṫ le Niaṁ. Agus ḃí aṫair Caoilte marḃ. D'ḟág san Caoilte agus Lonán gan aṫair.

Níor ḃ' ḟoláir do Ċaoilte agus do Lonán dul agus buiḋean a n-aṫar, an méid a ḃí beó acu, do ċruinniuġaḋ agus do ċur i dtreó ċun dul óḋeas abaile. Níor ḃ'ḟoláir do Ċonn dul agus an rud céadna déanaṁ do ḃuiḋin Ua ḃFiaċraċ Áiḋne, do'n ṁéid a ḃí beó díoḃ, agus níor ṁór é. Ḃí a neart agus a ṁisneaċ ag caraḋ ar Taḋg Óg ua Ċealla i dtreó go raiḃ sé ábalta, maiṫ go leór, é féin agus Niaṁ, ar ṁuintir Uiḃ Máine do ġleusaḋ agus do ċur i dtreó ċun dul abaile.

Aċ níor ṁaiṫ le Conn ná le Caoilte scaraṁaint le Niaṁ go dtí go bfeicfidis tiar sa baile i ríġteiġlaċ a h-aṫar í.

“Socaruiġmis an scéal ar an gcuma so,” arsa Taḋg Óg ua Cealla. “Deinimis aon buiḋean aṁáin des na trí buiḋniḃ agus gaḃmís aon ḃóṫar aṁáin go dtí go mbeiḋmid i gCeann Cora.”

“Déanfaiḋ san an gnó go h-áluinn,” arsa Caoilte, “agus ní ċuirfiḋ sé aistear ar aon ḃuiḋin againn, mar tá agaiḋ na mbóiṫre is fearr agus is diriġe, ar Ċeann Cora, ó'n áit seo; agus annsan, is ó Ċeann Cora atá na bóiṫre is fearr agus is diriġe ag gaċ buiḋin dinn ċun dul abaile."

Ḃí aiṫne ag Caoilte ar na bóiṫrib. Do socaruiġeaḋ an sgéal ar an gcuma san. Do tugaḋ na trí buiḋeana ċun a ċéile. Níor ġluaiseadar ċun bóṫair ró ṫapaiḋ. Ġlacadar a suaimhneas go dtí go mbéaḋ na fir gonta a ḃí orṫa láidir a ndóṫin ċun gluaiste. Ba ṁór an ṁaiṫ dos na trí buiḋnib iad do ṫabairt ċun a ċéile ar an gcuma san agus aon buiḋean aṁáin a ḋéanaṁ díob. Ḃí cuideaċtanas a ċéile acu, agus congnaṁ a ċéile nuair ba ġáḋ é. Ḃí na Conaċtaiġ beirte go mór leis an socarugaḋ mar ḃí an doċtúir acu. Dá n-imṫiġeaḋ na Muiṁniġ leó féin ní ḃéaḋ Lonán ag na Conaċtaiġ. Ċaiṫfeaḋ sé imṫeaċt le n-a ṁuintir féin. Nuair a ḃí na trí buiḋeana i dteannta céile ḃí Lonán acu go léir. Ba ṁaiṫ an ḃail orṫa san. Ḃí a lán acu, idir Ċonaċtaiġ agus Muiṁniġ, gonta go dian, agus ġeóḃdís bás i n-aiṁḋeóin gaċ aon ruḋ mura mbéaḋ Lonán a ḃeiṫ ag feuċaint ċúca agus an t-eólus tar na bearṫaib a ḃeiṫ aige ar a ġnó. Fuair cuid acu bás i n-aiṁḋeóin a ḋíċil.

Ḃí eólus maiṫ ag Niaṁ, leis, agus tuisgint ṁaiṫ, agus bíoḋ sí coitċianta ameasg na n-otar, ag tabairt aire dóib, agus ag cur misniġ orṫa, agus ag friṫálaṁ orṫa, agus ṁeasaidís ná bíoḋ aoinne ba túisge tuigeaḋ cad a bíoḋ i n-easnaṁ orṫa 'ná mar a tuigeaḋ Niaṁ é. An t-átas croiḋe a tagaḋ orṫa nuair a tagaḋ sí ag friṫálaṁ orṫa ṡamluiġdís go gcuireaḋ sé feabas sláinte orṫa. Ḃí aiṫne aici ar gaċ duine fé leiṫ de ṁuintir Uiḃ Máine agus Uiḃ Fiaċraċ, agus níor ḃ'fada go raiḃ aiṫne aici, leis, ar gaċ duine fé leiṫ des na Muiṁneaċaib.

Ḃí Loċlanaiġ ann. De ṁuintir Orsaic ab eaḋ cuid acu. Do marḃuiġeaḋ Orsac féin sa ċaṫ. Driṫáir do Ḃruadar ab eaḋ é. Tar éis an ċaṫa ċuaiḋ cuid d'á ṁuintir i mbuiḋin Donċaḋ, ṁic Ḃriain, agus ṫáinig cuid acu i mbuiḋin Ṫaiḋg Óig ui Ċealla. Ḃioḋ Caoilte mar fear teangan idir iad agus na Gaeḋil. Ḃí cuid acu gunta go dian, agus do tugaḋ aireaċas dóiḃ ċóṁ maiṫ díreaċ agus a tugaḋ dos na Gaeḋlaiḃ féin.

Cáirde ab eaḋ muintir Osraic, aċ ḃí cuid de ṁuintir a ḋritár ann, leis, agus do tugaḋ an t-aireaċas céadna dóiḃ, bioḋ gur ḃ'é an dritáir sin a ḋein an gníoṁ ba ṁeasa ar na Gaeḋlaiḃ d'ár deineaḋ sa ċaṫ, .i. marḃugaḋ Ḃriain.

Ḃí aon fear aṁáin ann agus níor féadaḋ a ḋéanaṁ amaċ ar feaḋ aḃfad cé 'r ḃ'é ná cár ḃ' as é. Ḃí sé ar éadtromaċt. Ḃain éirleaċ an lae sin a ṁeaḃair saoġalta ḋé. Ḃí focal éigin aige d'á ráḋ coitċianta, aċ níor ṫuig aoinne é go dtí gur ṫáinig Caoilte ċuige. Fuair Caoilte amaċ uaiḋ gur adtuaiḋ ar fad ó Inis Tuile a ṫáinig sé. Isé focal a bíoḋ 'n-a ḃéal aige, agus nár tuigeaḋ, 'ná: "A Ṗeadair Naoṁṫa tabair saor ó'n lá so mé agus raġaiḋ mé trí h-uaire go dtí an Róiṁ ag triall ort am' ṁaidirín!"

Do tugaḋ saor ó'n gcaṫ é. Ṫáinig a ṁeaḃair dó i ndiaig céile nuair a fuair sé an caradas agus an t-aireaċas. Ansan ní ṡásóċ' aon rud é aċ go gcaiṫfeaḋ Niaṁ an Creideaṁ a ṁúineaḋ dó. Ḃ'éigean do Ċaoilte ḃeiṫ sa ṁúineaḋ, leis, go dtí go raiḃ an fear boċt ábalta ar an nGaeluinn a ṫuisgint.

Do ġlac na Loċlanaiġ eile a ḃí ann an Creideaṁ, leis, ċóṁ luaṫ agus do féadaḋ é ṁúineaḋ dóiḃ. Is aṁlaiḋ a deiridís, an Creideaṁ a ḃí ag Niaṁ go raiḃ sé maiṫ a ḋóṫin d' aoinne sa doṁan; ná féadfaḋ sé gan ḃeiṫ 'n-a Ċreideaṁ fóġanta agus é ḃeiṫ ag Niaṁ. Ansan, nuair a múintí dóiḃ é, do ṫuigidís a ṁaiṫeas agus a ṫairḃṫe ann féin.

Fé deire ṫiar ṫall ḃí na daoine gunta, an méid ná fuair bár díoḃ, ag dul i bfeaḃas. Ḃí an aimsir, leis, ag dul i bfeaḃas agus na laeṫanta ag dul i bfaid, agus ḃí an focal i mbéal gaċ aoinne gur ṁiṫid beiṫ ag cuiṁneaṁ ar an mbaile. Do gaḃaḋ na capail agus do cuireaḋ na h-ualaí orṫa. Do cuireaḋ na daoine leicte ar ċaraiḃ agus leapaċa fúṫa. Ḃí oiread san capal agus carai acu nár ġáḋ d'aoinne beiṫ 'n-a ċuis. Ḃí mórán lóin acu, agus mórán earaí, agus mórán stuic. Ḃí ba agus caoire a ndóṫin acu, loiligeaċa ċun bainne, agus ba seasga ċun mairtḟeóla. Ċuireadar gaċ aon rud i dtreó ċun gluaiste agus gluaiseadar an bóṫar siar ó ḋeas fé ḋéin Ċinn Cora.

Sar ar ḟágadar an ċóṁarsanaċt ċuaiḋ Niaṁ go Sórd ċun go bfeicfeaḋ sí uaig Ḋúlainn agus uagna na n-uasal eile a ḃí curṫa ann. Ċuaiḋ Taḋg Óg agus Caoilte agus Conn agus Lonán i n-aonḟeaċt léi. Ġoileadar a ndóṫin ar uaig Ḋúlainn agus ar na h-uaġnaiḃ eile. Ḃí uaig Taiḋg Ṁóir agus uaig Ṁaoilruanaiḋ i n-aice 'céile. D'ḟan Niaṁ aḃfad os cionn uaġa a h-aṫar. Ba ṁaiṫ léi, dá mb' é toil an Tiġearna é, uaig eile beiṫ le h-ais na h-uaġa san agus í féin a beiṫ sínte ann, agus a h-anam a beiṫ i bfoċair anama a h-aṫar. Aċ do tuig sí nár ḃ'é toil Dé é, agus go raiḃ gnó eile curṫa 'n-a ċúram ag Dia uirṫi, agus d'ḟág sí an áit.

Ċomáin na trí buiḋeana leó, agus iad i n-aon ḃuiḋin aṁáin, an bóṫar siar ó ḋeas, go breaġ réiḋ socair. Ní ḟéadfaiḋís gluaiseaċt ró ṁear, dá mba ná béaḋ aon níḋ ċun ríġnis a ċur orṫa aċ na slóigte daoine a ḃíoḋ ag teaċt rómpa ar an slíġ ag fáiltiuġaḋ rómpa agus 'ġá molaḋ agus ag cur gaċ aon tsaġas beannaċt orṫa. Ḃí tuairisg an ċaṫa tar éis leaṫaḋ ar fuid na h-Éirean um an dtaca san, agus ḃí ualaċ tógṫa de ċroiḋe na ndaoine. Ḃí na daoine ag imṫeaċt ar a meaḃair le neart áṫais agus le neart buiḋċais ar Dia agus ar na fearaiḃ do ṫroid an caṫ agus do ḃuaiḋ an caṫ. Ḃí fios acu go maiṫ cad a ḃí 'n-a gcóir go léir dá mba ag na Loċlanaiġ a ḃéaḋ an buaḋ sa ċaṫ san. Ḃí fios acu, leis, ag an uile ḋuine acu, gur ag na Loċlanaiġ a ḃéaḋ an buaḋ mura mbéaḋ a ṫréine do ṫroid na Gaeḋil. Agus ḃí fios acu ná raiḃ fir sa ċaṫ ba ṫréine do ṫroid 'ná na trí buiḋeana san a ḃí an uair sin ag gluaiseaċt an bóṫar san siar óḋeas, i n-aon buiḋin amáin. D'á ḃriġ sin is amlaiḋ a ḃídís 'n-a gcéadtaiḃ agus iad ar a nglúiniḃ, ar dá taoḃ an ḃóṫair, agus iad ag liúirig agus ag gol agus ag gáiri, ag breiṫ a mbuiḋeaċais le Dia mar ġeall ar an ḃfuascailt a tugaḋ ar Éirinn, agus 'gá iaraiḋ ar Ḋia na glóire a ḃeannaċt do ċur go deó, sa tsaoġal so agus ar an saoġal eile, ar na fearaiḃ a ḋein an troid uaṫḃásaċ agus do ḃuaiḋ an caṫ uaṫḃásaċ.

Ṫar gaċ aoinne eile d'á raiḃ ann ḃíoḋ na daoine a d'iaraiḋ radarc fágail ar Niaṁ. Ḃí a h-ainm i mbéalaiḃ daoine ins gaċ aon ḃall. Ḃí sé i n-aigne na ndaoine, pé cuma 'n-ar cuireaḋ isteaċ 'n-a n-aigne é, gur ṁó a congnaṁ ċun slóiġte Ḃriain do ġleusaḋ agus do ḋlúṫuġaḋ le n-a ċéile, agus ċun na h-árd-aigne a ḃí acu do ḋúiseaċt ionta i gcóir an ċaṫa, 'ná congnaṁ aon duine eile lasmuiċ de Ḃrian féin. D'á ḃriġ sin, pé duine eile a ċídís ní ḃídís sásta go dtí go ḃfeicidís Niaṁ. Ḃíoḋ na fir agus na mná ar na h-árdánaiḃ agus ar na clataċaiḃ agus iad ag iniúċaḋ agus ag cuardaċ le n-a súiliḃ go dtí go ḃfeicidís Niaṁ. Ansan ḃídís ag árduġaḋ n-a leanḃ suas 'n-a láṁaiḃ i dtreó go ḃfeicfidís Niaṁ.

Níor ġáḋ do'n ċualaċt aon eagla ḃeiṫ orta go mbéaḋ aon ruḋ i n-easnaṁ orta ar an slíġ. Ḃí an t-im agus an bainne agus na h-uiḃe, agus an uile ṡaġas toraḋ talṁan, ag teaċt ċúċa isteaċ ó gaċ taoḃ de'n ḃóṫar. Ní raiḃ aon ġáḋ acu leis. Ḃí breis agus a ndóṫin de gaċ aon tsaġas ḃiḋ acu féin. Tugadar san le tuisgint dos na daoine.

Ní raiḃ aon ṁaiṫ ann. Ṫáinig an bia. Dúḃairt Niaṁ é ċur i gcoimeád agus go ḃféadfai é taḃairt do ḋaoine boċta ar ball.

---

caiḃidiol XVII.

“na mílte ologón.”

Nuair a ṫáinig Niaṁ agus a cualaċt go Ceann Cora ḃí duḃaḋ na gcnuc agus na gcoillte de'n uile ṡaġas daoine cruinniġte roimpi ann. Do h-airiġeaḋ i n-Uiḃ Máine go raiḃ na trí buiḋeana, i n-aon ḃuiḋin aṁáin, ag dul i n-aonḟeaċt go Ceann Cora, agus do ġluais an uile ḋuine sa ḋúṫaiġ sin n-a raiḃ ann siúḃal i n-aon ċos, soir ó ḋeas go Ceann Cora. Do h-airiġeaḋ an sgéal céadna i n-Uiḃ Ḟiaċraċ Áiḋne agus do deineaḋ an ġluaiseaċt ċéadna. Ṫáinig, i n-aonḟeaċt leis an dá ċine sin, gaċ aon treaḃċas go raiḃ cuid d'á ndaoine sa ċaṫ, feuċaint an mór acu a ḃí ag teaċt aḃaile slán, nó beó féin.

An rud a h-airiġeaḋ tiar i n-Uiḃ Máine agus i n-Uiḃ Ḟiaċraċ Áiḋne do h-airiġeaḋ é teas i gCiarraiġe Luaċra agus ins na tiorṫaiḃ mór-ṫimpal, agus do ġluais na daoine as na tiorṫaiḃ sin, díreaċ mar a ġluais na daoine as na tiorṫaiḃ ṫuaiḋ, fé ḋéin Ċinn Cora.

Nuair a ṫáinig na trí buiḋeana do cuireaḋ trí gárṫa móra fáilte rómpa. Do tógaḋ na gárṫa airis agus airis eile, ḃí a leiṫéid sin d' áṫas ar na daoine a ḃí ag feiṫeaṁ nuair a ċonacadar tagaiṫe an ṁuintir a ḃí uaṫa. Ḃí áṫas an doṁain ar an muintir andeas nuair a ċonacadar Caoilte agus Lonán. Ḃí áṫas ba ṁó 'ná an t-áṫas san féin ar ṁuintir Uiḃ Máine nuair a ċonacadar Niaṁ agus a ḋriṫáir, agus ḃí áṫas ċóṁ mór leis an áṫas san ar ṁuintir Uiḃ Ḟiaċraċ Áiḋne nuair a ċonacadar Conn. Ní h-ar a ṁuintir féin aṁáin a ḃí áṫas mór i dtaoḃ Ċuinn do ṫeaċt slán, aċ ar an uile ḋuine d'á raiḃ tagaiṫe sa n-áit. Óganaċ deag-ċroiḋeaċ, uasal, fóganta, diaḋa, ab eaḋ é, mar ba ḋual aṫar ḋó ḃeiṫ, agus ḃí cion ag gaċ aoinne, ṫuaiḋ agus ṫeas, air.

Tar éis na ḃfáilti do ṫáinig an fiafraiġe. Fuair muintir Uiḃ Máine amaċ gur fágaḋ Taḋg Mór agus formór na ḃfear a ḃí le n-a ċois sínte ṫíos i gCluain Tairḃ. Fuair muintir Uiḃ Ḟiaċraċ amaċ gur ḃ'é an scéal céadna acu féin é. Fuair muintir Ċiarraiġe amaċ gur fágaḋ a ríġ féin agus na fir a ḃí aige sa n-áit céadna. Ar ball do fuair gaċ aoinne amaċ gur fágaḋ duine leis féin ṫíos, nó ḃ'ḟéidir ḃeirt, nó ḃ'ḟéidir triúr. Ansan isead ḋ' éirig na gárṫa, agus níor ġárṫa áṫais iad aċ gárṫa goil. Ansan isead ḋ' éirig "na mílte ologón"! Na mná do ṫosnuiġ é. Ḃíodar ag sileaḋ ar dtúis ar feaḋ tamail. Ansan do ċas bean ologón. Ansan do ġluais an t-éirleaċ lógóireaċta ó n-a raiḃ de ṁnáiḃ sa n-áit. Ní raiḃ bean ann gan a fear nó a mac nó ḃ' ḟéidir an ḃeirt i n-aonḟeaċt i n-easnaṁ uirṫi.

Ansan dúḃairt duine éigin, "Ó! cá ḃfuil Ḃrian!"

Dúḃairt duine eile, "Cá ḃfuil Murċaḋ! Agus cá ḃfuil Dúlainn! Agus cá ḃfuil Connla!"

Ansan do ċas na fir "na mílte ologón," agus ḃuaileadar a mbasa. Fir láidire cruaḋa. Fir go raiḃ taiṫiġe acu ar ḃás agus ar ċogaḋ agus ar ár, agus gur ró ḋeacair osna ḃaint ó'n gcroiḋe acu ná deór a ḃaint ó n-a súiliḃ.

Is 'mó duine a ḋ'ḟéadfaḋ éisteaċt le gol agus le h-ologón ó ṁnáiḃ agus ná bainfí aon ċoruiġe as a ċuid fola. Aċ nuair a ḃainean buairt uaṫḃásaċ fásgaḋ a' croiḋe fir i dtreó go gcaitean sé an t-ologón do sgaoileaḋ amaċ 'n-a lán neart nó go bpléasgfaḋ a ċroiḋe istiġ 'n-a ċliaḃ, is deacair d' aoinne éisteaċt le gol an fir sin gan toċt agus fásgaḋ do teaċt ar a ċroiḋe féin ná sgarfaiḋ a ċuiṁne leis an ċuid eile d'á ṡaoġal.

Nuair a ġluais an gol ḃí Niaṁ ag sileaḋ. Níor airiġ aoinne a guṫ an ḟaid ná raiḃ ag gol aċ na mná. Aċ nuair eiriġ gol na bfear, agus nuair airiġ sí ainim Ḃriain agus ainim Ṁurċaḋ agus ainim Ċonnla agus ainim a h-aṫair, do ġluais an t-ologón uaiṫi ċóṁ h-árd agus do ġluais sé ó aoinne eile d'á raiḃ ann.

Ḃí Colla ann, agus cuid des na sagairt agus des na manaiġ, anios ó Inis Caṫaiġ. Do sgaoil sé leis an ngol ar feaḋ tamail. Ansan ṫáiniġ sé anáirde ar árdán agus ċrom sé ar ċaint. Do stad an gol i n-aice na h-áite 'n-a raiḃ sé ag caint. I ndiaiġ ar ndiaiġ do stad an gol ins gaċ aon ḃall, agus ḃí na daoine go léir ag éisteaċt leis. Seo mar a laḃair sé:—

“A ḋaoine,” ar seisean, “ní h-aon iongnaḋ ḋúinn go léir buairt ár ndóṫin a ḃeiṫ orainn.” (Ḃí a ḋá ṡúil féin fliuċ go maiṫ.) “Tá cúis ġuil againn má ḃí sé ag aon daoine riaṁ. Aċ seo rud náċ ceart ḋúinn a ḋearṁad i lár ár mbuarṫa. Tá áḋḃar áṫais againn indiu má ḃí áḋḃar áṫais ag aon daoine riaṁ. Do buaileaḋ, ṫíos i gCluain Tairḃ, an lá sé deire, caṫ nár buaileaḋ a leiṫéid i n-Éirinn ní fios cad é an ḟaid ó ṡin. Do buaileaḋ an caṫ san idir Ġaeḋlaiḃ Éirean agus Loċlanaiġ an doṁain. Dá ḃfaġaḋ na Loċlanaiġ an láṁ uaċtair sa ċaṫ san is ag na Loċlanaiġ a ḃéaḋ an t-oileán so na h-Éirean indiu. Ní ḟágfaí oiread agus fód de ṫalaṁ na h-Éirean againn! Ṫug na Loċlanaiġ leó a mná agus a gclann, ḃíodar ċóṁ ceapaiṫe sin ar ṫalaṁ na h-Éirean do ġlacaḋ ċúca féin agus ar ṡlioċt Gaeḋal do ḋísgiuġaḋ, do ċur ċun báis, do ġlanaḋ as an oileán gan oireaḋ agus duine acu ḋ'ḟágáilt beó ann. Ṫug Dia ḋúinn, (molaḋ agus glóire agus buiḋeaċas leis!) gur ḃuaiḋ Ḃrian agus a ṁór-ṡluaġ orṫa. Do ṫuit Ḃrian agus a lán d'á ṁór-ṡluaġ sa ċat. Dá dtugaḋ Dia, mar geall ar ár bpeacaiḋ-ne, an buaḋ dos na Loċlanaiġ, do ṫuitfeaḋ Ḃrian agus a ṁór-ṡluaġ go léir, agus ansan do ṫuitfimís-ne go léir, ins gaċ aon páirt d' Éirinn. Dá mbéaḋ an buaḋ ag na Loċlanaiġ ní ḟágfaidís Ḃrian ná aoinne d'á ṁór-ṡluaġ beó, agus ḃéidís ag gluaiseaċt anois ar fuid na h-Éireann ag marḃú' na bfear aosda agus na mban agus na leanḃ agus ní ḃéaḋ Ḃrian ná aoinne d'á ṁór-ṡluaġ ann ċun iad do ċosaint.

“Má feuċaim am' timpal anois anso agus má féadaim a ḋ'ḟágail amaċ cé h-í an ḃean is mó atá creaċta leis an gcat so, deirim léi, agus is fíor ḋom é, gur mó go mór an t-áḋḃar áṫais atá taḃarta ag an gcat ḋi 'ná an t-áḋḃar buarṫa atá taḃarta aige di. Is mó atá sí buaiḋte leis an gcat 'ná mar atá sí caillte leis. Pé méid d'á muintir atá tuitite sa ċat, ḃéidís tuitite ann d'á ngaḃaḋ an cat 'n-ár gcoinniḃ, agus ḃéaḋ sí féin agus an ċuid eile acu marḃ um an dtaca so ag an sluaġ Loċlanaċ a ḃéaḋ leaṫta anois ar fuid na h-Éireann agus iad ar buile ag déanaṁ díoltais orainn mar ġeall ar ḋéine an ċaṫa.

“Cuirimís uainn an gol, d'á ḃríġ sin, agus an ḃuairt, agus i n-ineaḋ ḃeiṫ ag gol agus ag déanaṁ buarṫa tugaimís ár mbuiḋeaċas ó ċroiḋe do Ḋia na glóire mar ġeall ar an gcuma 'n-ar tug sé saor sinn ó n-a leiṫéid de ċontaḃairt. Nuair a ḋ'eireóċaiḋ an ḃuairt i n-ár gcroiḋe cuirimís ċúġainn féin an ċeist seo. Conus a ḃéaḋ an sgéal againn anois dá mb' ag na Loċlanaiġ a ḃéaḋ an buaḋ?

“Tá fios agaiḃ-se ċóṁ maiṫ agus atá fios agam-sa conus mar a ḃí socair go daingean i n' aigne ag an uile duine des na fearaiḃ a ḋ'ḟág an baile ċun dul sa ċat so, ar gan teaċt beó ó'n gcat pé taoḃ ar a mbéaḋ buaḋ. Tá sé buailte isteaċ am' aigne mura mbéaḋ an socarú' san a ḃeiṫ déanta roim ré acu, ná déanfaidis an troid ċóṁ dian agus deineadar é. An beagán acu do ṫáinig ó'n gcat, ḃí a n-aigne socair ar gan teaċt ċóṁ daingean agus ḃí ag an muintir a ṫuit sa ċat. Aċ do ṫáinig as an socarú' go raiḃ an troid ċóṁ dian san gur briseaḋ an cat ar na Loċlanaiġ sar ar ṫuit a tuille d'ár ndaoine. Áṫas, d'á ḃríġ sin, is ceart dúinn a ḃeiṫ orainn indiu agus ní buairt.

"Tá ádḃar eile áṫais againn, a ḋaoine. Na fir a ṫuit sa ċat so is ar son Creidiṁ Ċriost do ṫuiteadar. Tá fios againn go léir, an t-é a ḋ' ḟuilingean bás ar son an Ċreidiṁ go dtugtar aoiḃneas na ḃflaṫas dó láiṫreaċ. Ní ceart dúinn ḃeiṫ ag déanaṁ buarṫa nuair a ṫuigimíd i n-ár n-aigne go ḃfuil aoiḃneas na ḃflaṫas anois, le congnaṁ Ḋé, ag an muintir a baineaḋ dínn sa ċat so."

Ḋein sé a lán cainte leó ar an gcuma san, níos fearr go mór 'ná mar a ṫagan liom-sa an ċaint a ċur síos anso. Ċuir sé a n-aigne ċun suaimnis. Ṫuigeadar gur ċeart ḃeiṫ sásta le toil Ḋé.

Le n-a linn sin cé ċífidís ag teaċt ċúċa, an bóṫar anoir, aċ Donċaḋ, mac Ḃriain, agus an méid a ḃí beó de'n ḃuidin a ṫáinig leis ó'n longṗort i gCill Maiġneann. Ḃí cuid ṁaiṫ acu ar ċróċaraiḃ, mar ní raḃdar ábalta ar siúḃal, agus ḃí an ċuid eile 'ġá n-iompar.

Cuir Colla an cogar timpal ameasg na ndaoine a ḃí ann 'ġá ráḋ leó gan a tuille guil a ḋéanaṁ. Níor ḃeag san. I n-inead aon ġuil a ḋéanaṁ is aṁlaiḋ a cuireaḋ suas go bríoġṁar gáir ṁolta agus fáilte.

D'inis na fir a ṫáinig conus mar a ċuir Mac Giolla Pádraig an rígneas orta ar an slíġ, agus conus mar a ṁeas sé caṫ do ċur orṫa. Ḃí fearg ṁór ar gaċ aoinne mar ġeall air sin. Do feuċaḋ ċun na ḃfear ngunta agus do cuireaḋ gaċ aon ċóir orṫa.

Ní raiḃ Donċaḋ agus a ċualaċt aḃfad tagaiṫe nuair a laḃair Colla arís.

“A ríġte agus a uaisle agus a ḋaoine,” ar seisean, “do ṫuit Brian i gcaṫ Ċluain Tairḃ. Do ṫuit Murċaḋ sa ċaṫ, leis. Tá Árdríġ againn i n-inead an Árdríġ do ṫuit. Isé Donċaḋ mac Briain Árdríġ Éireann anois!”

Annsan iseaḋ do cuireaḋ suas an liú ṁólta i gceart. Do tógaḋ an liú arís agus arís eile.

Annsan do ṫáiniġ a raiḃ de ḋaoine ann ċun na h-áite 'n-a raiḃ Bile Mór Máġa Aḋair agus do h-óirdneaḋ Donċaḋ mac Briain i n' Árdríġ ar Éirinn. Ḋein Colla an obair i láṫair na nḋaoine, agus ḃí áṫas agus móráil ar gaċ aoinne.

Níor ġlac fir Éireann, 'n-a ḋiaiġ san, áṁṫaċ, Donċaḋ i n' Árdríġ ar Éirinn, aċ do glacaḋ é 'n-a ríġ ar an Ṁúṁain.

Nuair a ḃí an méid sin déanta ḃí gaċ aoinne sásta. Do sgar na daoine agus d'imtiġ gaċ treaḃċas abaile ċun a nḋúṫċa féin. Ċuaiḋ Caoilte agus Lonán abaile go dúṫaiġ a n-aṫar. Ċuaiḋ Conn óṫuaiḋ go h-Uiḃ Ḟiaċraċ Áiḋne. Ċuaiḋ Niaṁ agus Taḋg Óg ua Cealla óṫuaiḋ go h-Uiḃ Máine. Ḃí Conn agus iad féin i n-aonḟeaċt, áṁṫaċ, an tslíġ go léir náċ mór.

CAIBIDIOL XVIII.

AN GAT GRÉINE CÉADNA.

Do ġluais an dá ḃuíḋin, muintir Uiḃ Máine agus muintir Uiḃ Ḟiaċraċ Áiḋne, siar ótuaiḋ i dtreó a dá ndúṫaiġ féin. Ḃí i n-aonḟeaċt leis an méid acu a ṫáiniġ ó Ċill Ṁaiġneann an méid a ṫáiniġ 'n-a gcoinniḃ go Ceann Cora, i gcás ná raiḃ aon uaiġneas orta. Nuair a ṫánadar i gcoṁngar do'n ḃaile do sgaradar ó ċéile. Ḃa ḃeag ná gur eiriġ an gol agus "na mílte ologón" airís nuair a ṡroiseadar an t-aos óg agus na seandaoine nár ḟéad dul go Ceann Cora. Aċ do cuireaḋ cosg leis an mbuairt. Do h-innseaḋ cad 'dúḃairt Colla nuair a ḃí sé ag caint leis an bpobal mór tíos ag Ceann Cora. Do cuireaḋ na seandaoine ċun suaiṁnis.

Ċóṁ luaṫ agus ḃí a dtuirse curta ḋíoḃ ag an muintir a ṫáiniġ abaile ó'n gcaṫ, ṫusnuiġdar ar ḃualaḋ um a ċéile agus ar ḃeiṫ ag caint agus ag cuiṁneaṁ ar cad a déanfaí feasda. Ḃí an saoġal ana ċiúin, ana ṡuaiṁneasaċ acu, agus an aimsir ag dul i mbreaġtaċt. An ṗráing agus an ḃruid agus an fásgaḋ aigne a ḃí ar na daoine i gcaiṫeaṁ na h-aimsire an faid a ḃí an t-ollṁúċán ar siúḃal i gcóir an ċogaiḋ, agus an faid a ḃí na slóiġte ag imṫeaċt ó ḃaile agus ag cruinniuġaḋ ċun an ċaṫa, agus an faid do lean an sgannraḋ i dtaoḃ conus a ġeoḃaḋ an caṫ, ḃíodar go léir imtiġte. Ḃí gaċ aon rud ciúin, suaiṁneasaċ, socair.

Do h-óirdneaḋ Conn 'n-a ríġ ar Uiḃ Ḟiaċraċ Áiḋne, agus do h-óirdneaḋ Taḋg Óg ua Cealla 'n-a ríġ ar Uiḃ Máine. Ḃí raint gnóta le déanaṁ acu araon ar feaḋ tamail ag socaruġaḋ neite idir ċlainn na ḃfear a fágaḋ i gCluain Tairḃ. Do deineaḋ a lán cleaṁnaisí sa trocaruġaḋ. Ḋein Niaṁ ḋá ċleaṁnas, cleaṁnas do Ṫaḋg Óg le driḟiúr do Ċonn, agus cleaṁnas do Ċonn le driḟiúr ḋi féin.

Nuair a ḃí an méid sin déanta tug Niaṁ agus a driṫáir cuairt ó ḋeas go h-Inis Cataiġ. Ḃí áṫas mór ar Ċolla nuair a ċonaic sé iad. Cé ḃéaḋ ann rómpa, ar ċuairt, aċ Caoilte! Ba ḃeag ná gur baineaḋ raḋarc a ṡúl airís de Ċaoilte nuair a ċonaic sé iad, díreaċ mar a baineaḋ an ċéad lá úd a ċonaic sé Niaṁ. Ḃí sé 'n-a ríġ an uair sin ar Ċiarraige Luaċra i n-inead a aṫar. D'innseadar dó conus a ḃí gaċ aon rud socair Lastuaiḋ i n-Uiḃ Máine agus i n-Uiḃ Ḟiaċraċ Áiḋne, agus d'inis seisean dóiḃ gaċ aon niḋ a ḃí aige le h-innsint i dtaoḃ a ḋúṫa féin.

"Ba ṁaiṫ liom an ċailís úd a ḋ' ḟeisgint, a Aṫair, má 'sé do toil é. Ní ḟeaca riaṁ fós í," arsa Niaṁ.

Do rug sé isteaċ sa n-éardam iad agus ṫaisbeáin sé an ċailís dóiḃ.

Ba ḃreaġ an raḋarc le feisgint í. D' ḟéadfaḋ duine fanṁaint ar feaḋ leaṫ an lae ag feuċaint uirṫi agus ní ḃéaḋ a ṡúile ná a aigne corṫa ḋi. D'á faid a ḃéaḋ sé ag feuċaint uirṫi is aṁlaiḋ ba ṁaiṫ leis tamal eile ṫabairt ag feuċaint uirṫi. Ċoimeádfaḋ saiḋḃreas an óir greim ar a ṡúiliḃ. Ċoimeádfaḋ uaisleaċt agus ealaḋntaċt a h-órnáide greim ar a ṡúiliḃ, agus é 'ġá ḟiafraiġe ḋé féin conus a ḋ' ḟéad láṁ duine riaṁ a leiṫéid d'obair a ḋéanaṁ. Ċoimeádfaḋ an crios, na cloċa logṁara, greim ar a ṡúiliḃ, agus iad ag taiṫneaṁ agus ag spréaċarnaiġ, agus eisean 'ġá ḟiafraiġe ḋé féin cá ḃfuaradar an solus! D'á n-éagmuis sin go léir ḃí sa rioċt 'n-a raiḃ an ċailís sin cúmṫa rud éigin a ċoimeádaḋ greim ar ṡúiliḃ an t-é a ċíoḋ í, agus do ċuireaḋ áṫas isteaċ i n' aigne tré n-a ṡúiliḃ.

D'ḟeuċ Niaṁ uirṫi, go dlúṫ agus go daingean, aċ níor labair sí aon ḟocal amaċ as a béal. D'feuċ an beirt eile uirṫi go dlúṫ agus go daingean, leis, agus níor stadadar aċ 'gá molaḋ.

“ Ba ṁaiṫ liom labairt leat-sa, a Aṫair,” arsa Niaṁ le Colla.

D'imṫigdar i leiṫ taoiḃ.

“ A leiṫéid seo, a Aṫair,” ar sise. “ Tá m' aigne socair agam le mórán aimsire ar mé féin a ṫabairt suas do'n tSlánuigṫeóir i dtig ban riagalta. Ba ṁaiṫ liom do ċóṁairle ḋ'ḟágail, a Aṫair, i dtaoḃ an teiglaig ban riagalta ionar ceart dom dul, do réir do ḃreiṫeaṁantais.”

“ Ar ṁiste dom a ḋ'fiafraige, a 'ngean ó,” ar seisean, “ cad é an faid aimsire ó ṡocaruigis an niḋ sin ad' aigne ar dtúis ? ”

“ Ḃí sé am' aigne, a Aṫair, ar feaḋ aḃfad,” ar sise, “ sar ar ḋainginig sé ann. Ní ḋóiċ liom go ḃféadfainn a ḋ'innsint duit cruinn, a Aṫair, cad é an faid atá sé daingean, aċ tá sé daingean le tamal maiṫ.”

Do stad sé ar feaḋ tamail.

“ An dóiċ leat, a 'ngean ó,” ar seisean, “ an ḃféadfá a ḋ'innsint dom cad a ċuir an niḋ sin isteaċ ad' aigne ar dtúis ? ”

“ Féadfad,” ar sise. “ Nuair a ṫusnuig an t-ollṁúċán i gcóir an ċogaiḋ ṁóir seo atá curṫa ḋinn againn ṫugas fé ndeara conus mar a ḃí na fir go léir 'gá ċeapaḋ agus 'gá ṡocarú' 'n-a n-aigne go ndéanfaidís íoḋbirt anama ar son na h-Éirean agus ar son an Ċreidiṁ. Ní raiḃ aoinne ba géire 'gá gcur go léir suas ċun na h-íoḋbirte sin a ḋéanaṁ 'ná mise. Ansan do ṫuigeas am' aigne, nuair ná raiḃ ar mo ċumas an íoḋbirt a ḋéanaṁ ar an gcuma 'n-a raḃdar-san 'gá déanaṁ, gur ḃ' é ba lúga ba gann dom i ḋéanaṁ ar an gcuma 'n-a raiḃ ar mo ċumas i ḋéanaṁ:

Ḋeineas ar an gcuma san í. Ġabas orm féin i láṫair Ḋé ceangal gan céile eile do ġlacaḋ coíḋce aċ an Slánuiġteóir, molaḋ go deó leis! Siné mo ċuid-se de 'n íḋbirt, a Aṫair. Tá an ceangal san orm. Ní ḟéadfainn imṫeaċt ó m' aṫair an ḟaid a ḃí sé beó. Ní'l aon rud anois ċun mé ċosg ar ḋul isteaċ i dteiġlaċ ban riaġalta agus an íḋbirt do ċur i ngníoṁ."

"I dtreó ná béaḋ aon ḃaoġal go ndéanfaí aon dearṁad, a 'nġean ó," arsa Colla, "ba ṁaiṫ liom aon ċeist aṁáin eile do ċur."

"Cuir aon ċeist is maiṫ leat ċúġam, a Aṫair," arsa Niaṁ, "agus neósfad an fírinne duit."

"Nuair a ḋeinis an íḋbirt sin; nuair a ṫugais tu féin suas mar sin do'n tSlánuiġteóir, an dóiċ leat a' raiḃ aon éileaṁ ag aoinne eile ort?"

"Ní raiḃ, a Aṫair," ar sise, "aon éileaṁ ag aoinne eile, ná ní'l anois." Do stad sí.———"Aċ is dóċa," ar sise, "gur ceart dom an méid seo a ḋ'innsint duit. Is cuiṁin leat an t-óganaċ Loċlanaċ úd a ṫáinig anso fadó, nuair a ḃí mo ḋriṫáir Taḋg anso?"

"Is cuiṁin liom é go maiṫ," arsa Colla.

"Ċuaiḋ sé suas go h-Uiḃ Máine i n-aonḟeaċt le Taḋg. An ċéad uair a ċonac é ṫáinig ana ċion agam air. Ṫáinig gráḋ agam dó; Sini an fírinne. Ṫuigeas am' aigne go dtáinig an gráḋ céadna aige-sean dóṁ-sa. Níor laḃramair. Aċ do tuigeaḋ an scéal eadrainn.——Nuair a ṫáinig an scéal go raiḃ sé ag glacaḋ an Ċreidiṁ ḃí áṫas mór orm. Ansan, nuair a ṫáinig an scéal go raiḃ sé ċun ḃeiṫ 'n-a ṡagart, níor ḃ'ḟéidir liom an scéal a ṫuisgint i n-aon ċor. B'é deire mo ṁaċtnaiṁ ar an ngnó gur ṫuigeas am' aigne go raiḃ ceangailte orm é ċur as mo ċroíḋe ar fad. Do ḋeineas san.—Ní raiḃ aon ḃaint i n-aon ċor, a Aṫair, ag an méid sin scéil leis an gceangal so adcirim leat do ġlacas orm féin i dtaoḃ an tSlánuiġteóra."

"Tá go maiṫ, a 'nġean ó," arsa Colla. "Déanfad-sa an níḋ seo atá agat d'á iarraiḋ orm. Ní mór ḋom, áṁṫaċ, beagán aimsire ċuige. Cuirfead sgéala ċúġat óṫuaiḋ ċóṁ luaṫ agus beiḋ an áit ceapaiṫe agam agus gaċ aon rud socair agam."

Do sgaradar. Ḃí Taḋg agus Caoilte imṫiġte ar fuid na mainistreaċ; Taḋg ag taisbeáint na mainistreaċ do Ċaoilte, agus Caoilte ag cur aiṫne ar na manaċaiḃ, go mór mór ar an muintir go raiḃ sean-aiṫne ag Taḋg orta.

Seaċtṁain díreaċ i nḋiaiġ an lae sin ṫáinig Colla féin go h-Uiḃ Máine. D'imṫiġ Taḋg agus Niaṁ agus é féin soir go Cill Dara, go teiġlaċ Ḃríġde. Ḃí áṫas nár ḃ'féidir a ḋ'innsint ar Ċóṁarba Ḃríġde agus ar an uile ḋuine des na mnáiḃ riagalta nuair a fuaradar go raiḃ Niaṁ le fanṁaint acu. D'fan sí acu, agus má ba gaṫ gréine í fadó, ag teaċt i gcuideaċtain, i dteiġlaċ a h-aṫar, b'í an gaṫ gréine céadna í ag gluaiseaċt ameasg na maiġdean naoṁta, i dteiġlaċ Ḃríġde, go dtí gur lean sí a h-aṫair.

CRÍOĊ.

WORKS BY THE VERY REV. CANON O'LEARY, P.P.

Niaṁ. 357 pages. Best Irish paper. Bound in Irish linen. Four shillings and sixpence net. Postage, fivepence.

Séadna. 300 pages. Best Irish paper. Bound in Irish linen, with portrait of the author. Three shillings and sixpence net. Postage, fourpence.

Séadna. Cheap edition, in paper boards. Two shillings net; postage, fourpence.

An Craos-Deaṁan. A modern version of an ancient comical story. Bound in Irish linen, two shillings net; postage, threepence. In boards, one shilling and sixpence net; postage, threepence.

Sgoṫḃualaḋ. A series of Articles in Irish, reprinted from *The Leader.* Sixpence net; by post, sevenpence.

Sgoṫḃualaḋ II. A second series of the same. Sixpence net; by post, sevenpence

An Bealaċ Buiḋe. A short play of the time of Red Hugh O'Donnell. Fourpence net; by post, fivepence.

THE IRISH BOOK COMPANY,
6 D'OLIER STREET, DUBLIN.

WORKS BY THE VERY REV. CANON O'LEARY, P.P.

An Soisgéal as Leaḃar an Aifrinn. The Gospel, translated from the Missal. Sixpence net; by post, sevenpence.

An Teagasg Críostaiḋe. The Catechism, as used in the Diocese of Cloyne. With a vocabulary. Twopence net; by post, threepence.

Aesop a Táinig go h-Éirinn. Æsop's Fables in Irish (with English Translation). Parts III., IV. and V. Each part complete, one penny; by post, three halfpence.

Aesop a Táinig go h-Éirinn. School Edition. The five parts (Irish only) bound together, with a vocabulary. Sixpence; by post, sevenpence.

ENGLISH TRANSLATION only, the five parts bound together, threepence net; by post, threepence halfpenny.

Bás Dalláin; agus Taḋg Saor. Two short plays. One penny; by post, three halfpence.

An Sprid. A play in one act. One penny; by post, three halfpence.

Mion-ċaint. An Easy Irish Phrase Book (with English).
- Part I. On the use of is and tá. Threepence net; by post, fourpence.
- Part II. On the use of verbs. Threepence net; by post, fourpence.
- Part III. On the use of prepositions. Sixpence net; by post, sevenpence.

Eólas ar Áireaṁ. Arithmetical tables in Irish (with English). One penny; by post, three halfpence.
(Sanctioned for use in the National Schools.)

Works in English.

Irish Prose Composition. A series of articles reprinted from *The Leader*. By the Very Rev. Canon O'Leary, P.P. Sixpence net; by post, sevenpence.

The Trusty Vehicle of the Faith of the Gael. By the Rev. J. M. O'Reilly, Adm. Threepence net; by post, fourpence.

THE IRISH BOOK COMPANY,
6 D'OLIER STREET, DUBLIN.

IRISH BOOKS FOR CHILDREN AND BEGINNERS.

Aibgitir na Gaeḋilge. An Irish Picture Alphabet. Illustrated by Norma Borthwick. One penny; by post, three halfpence.

Ceaċta beaga Gaeḋilge. Irish Reading Lessons. Compiled by Norma Borthwick. With illustrations by Jack B. Yeats.
(Prescribed in the Programme for the National Schools.)
Book I. Twopence net; by post, twopence halfpenny.
Book II. Twopence net; by post, twopence halfpenny.
Book III. Threepence net; by post, fourpence.

An Macléiġinn. For Conversational Teaching in Irish. By Fearġus Finnbéil. Sixpence net; by post, sevenpence.

Staraiḋeaċt. Pieces for recitation in Irish; prose and poetry. Sixpence net; by post, sevenpence.

Gleann na Siḋeóg. A fairy play for children. By Máire ní Ċinnéide. Twopence net; by post, twopence halfpenny.

OTHER WORKS IN IRISH.

Fáiṫ-Sgéal. An Allegory. By Douglas Hyde, LL.D (With English Translation.) One penny; by post, three halfpence.

Seáġan an Ḋíomais. Shane the Proud. By Conán Maol. (With English Translation.) Twopence net; by post, twopence halfpenny.

Mac Finġin Duḃ. A Story. By Conán Maol. With a Vocabulary. Sixpence net; by post, sevenpence.

Curaḋ Glas an Eolais. A Connacht folk story. Edited, with vocabulary and notes, by the Rev. J. M. O'Reilly, C.C. Threepence net; by post, fourpence.

IRISH SONGS.

Ceól Siḋe. Parts I., II., and III., bound together, threepence net; by post, threepence halfpenny. Parts IV., V., and VI., bound together, threepence net; by post, threepence halfpenny.

THE IRISH BOOK COMPANY,

6 D'OLIER STREET, DUBLIN.

ACME
BOOKBINDING CO., INC.

NOV 28 1985

100 CAMBRIDGE STREET
CHARLESTOWN, MASS.